This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

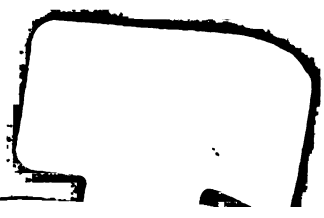

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

NYOLCZADIK KÖTET.

(1621—1629.)

Dr. Csánki Mihály
könyvéből

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDA-PEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1882.

Transsylvania. Országgyülés.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

8

NYOLCZADIK KÖTET.

1621—1629.

BUDA-PEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1882.

F.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331110A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Budapest, 1882. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XX. FEJEZET.

I.

Bethlen a nickolsburgi békét Szakolczán jan. 6-án. Ferdinánd Bécs jan. 7-én írták alá. Ugyanitt írta alá a császár az átengedett vármegyék számára kiállított diplomát, [1]) s a másikat, melylyel a fejedelemnek, ha birtokaitól megfosztatnék, cseh uradalmakat igér kárpótlásúl. [2]) Itt állíttatott ki valószinűleg az amnestia levél is, mely mindazoknak, kik Bethlent támadásában segítették, teljes büntetésmentességet biztosított — de melyet ez legnagyobb visszatetszéssel fogadott, mert abban, s nem oknélkűl méltóságának sérelmét látta. [3])

Nem ilyen békéről álmodott ő, midőn 1619-ben kardot kötött oldalára: az kényszerűség műve volt, leginkább — mint Bethlen hivé — a magyarországi urak elpártolása által előidézve, kikre ezért, s leginkább azokra, kik erős hittel voltak e tervek keresztűlvitelében vele közreműködni kötelesek, [4]) élete végeig tartó haragot őrzött meg szívében. Az a végczél a szétdarabolt magyar korona egyesítése volt, s midőn a helyett még a már elért királyi czimről is le kellett mondania, s a kezénél levő koronát is vissza kellett adnia — sovány kárpótlásnak tekintette azt, hogy lényegében annyit kapott,

[1]) Miller Principatus Gabr. Bethlen I. 270.

[2]) Adalékok Betlen G. szövetkezéseinek történetéhez 31. l.

[3]) Még évek mulva is (pl. 1627-ben) gyalázatosnak nevezi. Még lappang. De az 1626-iki mintájára állíttatott ki. Lényegesen az lehetett tartalma, mi a statusoknak engedett diploma 2-ik pontjában említtetik.

[4]) Közölve az Adalékok 21. l. Főként Széchyre haragudott: kit a császár Rozsnyóval akart jutalmazni, mit Bethlen a leghatározottabban ellenzett. Bethlen Pol. Lev. 368. »Intsétek — írá 1622. jan. 9. — ne vesződjék mégis énvelem, mert Isten úgy idvezitsen az ebeknek vagdaltatom.« U. o. 365. l.

mennyivel előtte egyik elődje sem birt: nyolcz év előtt még fejedelemnek sem akarták nevezni, ma már megkapta az uralkodói, s a római birodalmi herczegi czímet; akkor a részek kieresztéséről hallani sem akartak, ma azonkivül hét vármegyét adtak keze alá, egy pár sleziai herczegséggel. A mi e sikerek daczára a béke pontjai közt az amnestián kivül okozá, hogy törekvését lényegesen meghiúsultnak tekinté, az, hogy ez alapjában a nagyszombatiaknak kibővitése volt — az ottani titkos pontokat itt a »diploma regium« pótolá, s a török ellen közösen viselendő háború magába a fő okiratba igtattatott. S hogy ennek így kellett bekövetkezni, azt ő leginkább a magyarországiak magatartásának tulajdonitá.

S valóban ezek legjobban meg voltak elégedve — ők voltak a tulajdonképeni nyertesek. Nem is késett Pázmány, a mint a kiegyezés biztosítva volt, megjegyezni: »elmehetsz Bethlen királyságoddal, itt hagytad a titulust.« [1])

Hanem a közvélemény, s kivált alattvalóié, épen ebben, mi Pázmánynak gúnyos megjegyzésére alkalmat adott, a koronáról való lemondásban a mérséklet és önmegtagadás példáját látták: »önként lépett le onnan, honnan mások megvárták volna, hogy levessék.« [2]) Aztán a sikerek is nem mindennapiak voltak: ezek fénye szemeik előtt egészen eltakará azt mi Bethlent sérté, s ha Esterházy és Pázmány azért voltak megelégedve, mert roszabbtól tartottak, az erdélyi hazafiak szivét örömmel tölté el, hogy országuk visszanyerte régi jelentékenységét.

A békepontok aláirásával, ratificálásával, a diplomák kiállitásával, a példányok kicserélésével a dolognak nem volt vége. Hátra maradt a végrehajtás, az ezzel kapcsolatos tár-

---

[1]) Pray Epist. Petri Pázmány I. 278. Nem is késett erre Bethlen megjegyezni: »elhigyje minden ember, hogy inkább akarom, hogy testemet koporsóban tegyék, hogysem mint gyalázatosan letegyem. Elhigyjék bizony a kezemet Magyarországon tartom, s szemem az bécsi kapura néz.« Ugy látszik ez az egész dolog koholmány volt. V. ö. Bethlen levelét Pázmányhoz. Hazai Okmánytár I. k. 434. l.

[2]) Trausch Chronicon I. 301. A theatrum Europheum írá:

»Sceptra mihi laus est, oblata fuisse sed illa
Possideant alii, me meruisse juvat.«

gyalások s az erdélyi országgyűlés jóváhagyása és törvénybe igtatása.

A nickolsburgi pontok szerint a kikötött resignálások és átadások meghatározására két bizottságot kelle kinevezni, mind két fél részéről egyenlő számmal: egyik mely Túladunán, a másik,mely a Dunáninnen működjék. Mindkettő a diplomák kicserélése után 15 nappal kezdje meg működését.

Bethlen 1622. jan. elején Nagy-Szombatba ment. Biztosait még itt kinevezte, megadta nekik az utasításokat,[1]) s a Nagy-Szombatban leendő találkozás napjául jan. 20-át tűzte ki.[2]) A bizottság összeült s azonnal megkedte működését. Febr. derekán már a Fátrántúli vidék resignálva volt:[3]) ezzel egy időben működött a Dunántúli bizottság is.

Ez idétt Bethlen már Kassán volt. Ferdinánd azon bizottsága, melynek feladata volt a koronát átvenni s a személyes ügyeket elintézni, s melynek tagjai voltak Pyber váradi püspök, Ostroith és Czobor a rosz utak és nagy vízár s minden másféle ürügyek alatt késleltetvén utját,[4]) csak márcz. 13-án érkezett Kassára. Másnap a fejedelem nevében Kassay István látogatta meg őket s tudtukra adta, hogy ura a következő napon márcz. 15-én fogadja őket kihallgatáson.

Az elfogadás márcz. 15-én megtörtént. Saját hintóját, továbbá mint biztosokat Károlyi Mihályt s Petneházy Istvánt küldte a követekért. Bethlen szobája küszöbéig ment elibök, kezet nyujtott nekik, s süvegét kezében tartva, dolgozó asztala elé állva hallgatta végig a nagyváradi püspök magyar üdvözlő beszédét. A fejedelmet biztosítá a király jó indulatáról s békés szándékáról, ki teljhatalommal látta el őket, hogy a diploma által szentesített pontokat végrehajtsák. Ez már meg van kezdve s nem sokára végre lesz hajtva. Átadják a hét vármegyét s átveszik a koronát.

---

[1]) Pray Principatus I. 276. l.

[2]) Hazai Okmánytár III. k. 456. l.

[3]) Bethlen Pol. Levelei 368. l.

[4]) L. Bethlen márcz. 9-iki levelét a biztosokhoz, s ezek válaszát (Jászay gyűjtemény nemz. Muz.) márcz. 9. és 11-ről. »Hagyjunk békét afféle okoskodásoknak, írá többi közt, Bécsben valók azok. Itt uram csak paraszt magyarok vagyunk, tudnátok magatok is jól, kik vagyunk.«

A fejedelem hosszan válaszolt s biztosítá a követeket békés hajlamairól s a békepontokat, daczára hogy a török azok miatt boszus, meg fogja tartani. Maga is óhajtja, hogy a megyék resignálása mennél elébb, már holnap megtörténjék: azok követei azért már itt is vannak. Különben a végrehajtást Kassay s többi tanácsosai fogják intézni.

Másnap hozzá is fogtak a munkához: de még sem ment az olyan könnyen. A fejedelem biztosai Kassai, Károlyi és Kún László szathmári kapitány voltak, kik a fejedelem részéről hét pontot terjesztettek elé részint a Széchy által okozott sérelmek, részint a végrehajtandó pontok ügyében (pénz fizetés a végekre, sleziai herczegségek resignatioja stb.). A válasz kielégítő levén, Bethlen biztosai resignálták a visszadandó megyéket s városokat. Márcz. 17-én a második kihallgatáson viszont a császár biztosai adták át Bethlennek Kassát és a hét vármegyét. Ennek végeztével, midőn arra került a sor, hogy a főispánok, a városiak s a hajdu kapitányok a királynak is letegyék a hűség esküjét, azok a diploma által megszabott ponthoz, felbíztatva Rákóczy György által, hozzá akarták ragasztani: »addig tartják meg a hűséget, míg ő felsége is megtartja a békét.« A király biztosai így nem akarták elfogadni, s a dologból két napig tartó vitatkozás lett, míg a fejedelem kövvitetésére csakugyan elállottak kivánatuktól. Ez nap — márcz. 19. volt — megtörténvén az eskületétel, átadták a biztosoknak a fejedelem resolutióját, melyben a korona átadásának napjául márcz. 20-át tűzte ki, megigérte ujabb diploma kiállítását, mihelyt »mostani állapotjához való pecsét elkészül« s kötelezte magát, hogy »Erdélyország gyűlésében az assecuratoriát az erdélyi statusuktól megszerzi, és ő felségének megküldi.« [1]) S csakugyan még az nap kiállította a meghivót a Kolosvártt, máj. 1-én tartandó országgy űlésre. [2])

Elintéztetvén a többi ügyek is a szepesi kamara levél-

[1]) Kiadva Bethlen Gábor Politikai Levelezése 369—370. ll.

[2]) Lásd Törvények és Okiratok I. Ferdinánd korábban már apr. 3-ára Sopronba hirdetett országgyűlést, mely a nickolsburgi béke szerént a sérelmeket lett volna orvoslandó — azért oly korán, hogy a Bethlenhez szítók ne jöhessenek el. Bethlen levelét ez ügyben Pázmányhoz lásd Pray Principatus Gabr. Bethlen 279-ik l.

tára, egyes főurak igényei, márcz. 20-án, vasárnapon az isteni tisztelet végeztével a conservatorok Révay Péter és Rákóczy Pál a koronát a fejedelem szállására vitték, s ott Bethlen a ládát felbontatván, azt megmutatta a biztosoknak s egyszersmind resignálta nekik. A napot vidám lakoma zárta be.[1])

A végrehajtás részletei következő három napon is tartottak még, miközben a fejedelem márcz. 23-án tudatta a biztosokkal, hogy az erdélyi rendeket már összehívta s az assecuratiot Kassa és a megyék annak idejében leendő visszabocsátásáról ezek ki fogják állítni. A követek 24-én búcsuztak el Bethlentől s ez eljárásuk eredményéről levelet adott át nekik Ferdinándnak. A követséggel együtt volt a császárnak egy külön biztosa is Hermann Frigyes, ki a fejedelemmel külön tractált s ettől szóbeli izenetet vitt.[2])

Még az nap, márcz. 24-én, elindúltak a követek egy száz emberből álló lovas csapat kiséretében a szent koronával együtt.[3]) A Hermannal folytatott tárgyalásokról semmi emlékezet nyoma sem maradt fenn, de Bethlen úgy látszik, bensőbb szövetséget akart Ferdinánddal kötni, s nem valószinűtlen, hogy ennek útját egyengette a Hermannal külön folytatott megbeszélések s az irásba nem tett izenetek által. Okot erre többi közt a rá nézve ez időben épen nem kedvező portai viszonyok adhattak. Még a béke megkötése előtt történt, hogy Jakab angol király Bethlen hozzá küldött követét Kabos Dénest (1621. oct. 19-én) azzal az igérettel bocsátá haza, hogy a parliament kész Bethlennek 80,000 aranyat fizetni, hogy ez Németországba üssön s Frigyes volt cseh királylyal egyesüljön.[4]) De az igéret elkésett, Jakab elfordúlt Bethlentől s portai követét Roe Tamást utasítá, hogy többé ne is

---

[1]) »A váradi püspökkel illogattunk volt in die palmarum az korona resignálásakor« írja Bethlen Pázmánynak. Hazai Okmánytár I. 434.

[2]) Lásd Törvények és Okiratok II.

[3]) A követek márcz. 28-iki jelentése Pray Principatus Gabr. Bethlen I. 281—300. A koronát egyelőre Trencsinbe szállították. V. ö. Ferdinánd máj. 22. és jun. 25-iki levelével Révay Péter és a sz. korona. 87—89. ll.

[4]) Szalay L. Eszterházy Miklós II. 5. l.

foglalkozzék vele. Bethlen ezzel egy támaszt vesztett a portán, hol pedig ez idő szerint szüksége lett volna rá. Itt ugyanis nehezteltek, hogy a békét tudtok nélkül kötötte meg, s oly magyarázatot adtak neki, hogy az a szultán ellen volna intézve. [1]) Valószinűleg magából a szövegből magyarázták azt ki — mindig volt ott kéznél ember, ki ferdítésekkel, hibás magyarázatokkal szerzett magának érdemeket. Bethlen már volt értesítve, s a király követei elutazása után első gondja volt, megtenni a lépéseket, hogy a portai viszonyokat jó karba állítsa.

E czélból Tholdalagit régi tapasztalt államférfiát küldte Konstantinápolyba. Még Kassán marcz. 29-én állítá ki számára az utasítást s a portai leveleket, melyek czélja volt a portát a dolgok állásáról felvilágosítni. Hosszan kifejté ezekben, hogy a békére maga a porta kényszeríté, azzal hogy rendszeresen évek óta cserben hagyá, s most midőn ki volt merűlve, a cseh szövetségesek leverve, a magyarországiaktól elhagyva — ha meg nem köti a békét, nemcsak őt magát kergették volna vissza Erdélybe, hanem egész Magyarországot s tán Erdélyt is elfoglalták volna, magának a portának is kárára. Ezenkivül Tholdalagi a portai adó vitás kérdésének elintézésével is meg volt bízva — hol csakis teljes értékű pénzt akartak elfogadni, mig Bethlen kevesbbé jó pénzzel akart fizetni. [2])

April elején elutazott Tholdalagi és el Bethlen is. April 12-én Tokajban volt Rákóczynál, 19-én Szathmártt Károlyinál, [3]) honnan Váradon át Kolozsvárra vette útját, hogy a máj. 1-ére hirdetett országgyűlést megnyissa.

Már több mint harmadfélév óta nem látta országát, hol lelkesedéssel várták s örömujongva fogadták. Csak testvére István kormányzó szívében volt gyász, ki nejét Csáky Krisztinát ez év elején (jan. 18.) vesztette el s a fejedelmében, kinek neje hosszabb idő óta gyöngélkedett, s bár akkor midőn férjével

---

[1]) »A fejedelem — beszélték ottan — a török császár ellen békéllett meg a római császárral« Tholdalagi Naplója Mikónál I. 324.

[2]) Török-magyarkori Államokmánytár I. k. 342—362. ll.

[3]) Hazai Okmánytár I. 436. l. Bethlen G. Politikai Levelei 372. l.

Kassáról elindúlt, úgy látszott, hogy baja jobbra fordúlt — Bánfi-Hunyadon aggasztólag beteggé lett. Máj. 6-án érkeztek meg Kolosvárra, hol a rendek már együtt voltak. De az ünnepélyek a fejedelemné betegsége miatt elmaradtak. [1])

A fejedelmi propositiók legfőbb pontja a békekötés ügyére vonatkozott. A rendeket e részben két dolog illette: a béke elfogadásának törvénybe igtatása, továbbá kötelezvény kiállítása, hogy Bethlen halála után az elfoglalt vármegyéket visszaadják. De Bethlen ezentúl még mást is kivánt. A nickolsburgi békét ő kiindulási pontnak tekintette s a megkezdett munkát tovább akarta folytatni. Talán a Hermann által küldött szóbeli izenet is erre vonatkozhatott, mert most Bethlen felhatalmást kért a rendektől, hogy a megkezdett tractát folytathassa, s a római császárral confoederatiot köthessen.

A rendek a mint egyfelől örömmel fogadták a béke áldását, melyet dicsőségesnek is tartottak, nem késtek kijelenteni, hogy az eddig elért eredményeket hálával fogadják; megadták a kivánt felhatalmazást is, hogy a római császárral confoederatiot köthessen s e czélból követet küldhessen — de egy megszorítással: e szövetség ne irányuljon a török ellen, mert Erdély annak torkában van.

Törvénybe igtatták a vármegyék visszabocsátására vonatkozó kivánatát is a fejedelemnek, s egyúttal magát a diplomát is kiállították. [2])

A portai adó s a Bécsbe küldendő követek költségeinek fedezésére 12 frtot vetettek ki kapunként nemcsak a megyékre, hanem a részekre s szászokra is. A kulcsos városokra a taxát egy összegben vetették ki.

Az »újonnan származott pótra« az az értéktelen pénz, melylyel egyfelől Bethlen másfelől Ferdinánd elárasztotta az országot, sok bajt okozott. Elhatározták, hogy ezeket két pénzben tartoznak elfogadni, míg az erdélyi nagy potra négy pénzben jár az országban s azonkivül ötödfélben.

Fejérvár erődítésére a jövő évtől kezdve minden öt portáról egy négy ökrü szekeret ajánlottak.

---

[1]) Exequiarum Coeremonialium Lib. II. 19.

[2]) Az 1622-iki diploma, mint ez későbbi tárgyalásokból kitűnik, kiállittatott ugyan, de nem kézbesittetett. L. Törv. Okir. XIII.

Nagy lelkesedéssel fogadták a rendek a fejedelmi propositiók azt a pontját, mely őket egy akadémia megalapítására hívta fel. Alkalmas helynek erre a rendek Kolosvárt tarták: részint, mert e városnak e részben már multja volt, miután már ott volt a reformáltaknak középiskolája, melyet Báthory Gábor és Bethlen eddig is emeltek. A catholicusoktól birt puszta klastrom telket a Farkas-utczában erre ajánlották fel. Ezt ruházza fel a fejedelem tudós profeszorokkal.

Elrendelék a tolvajok és rablók letartóztatását.

A váradiak s bánfihunyadiak kérelmére elhatározák, hogy posták adásában a réviek is részt vegyenek.

Megengedék, hogy a nemes emberek árúikat a városokban is eladhassák, elrendelék hogy a régi törvényesen fennálló limitatio megtartassék, a mértékekben mindenütt egyöntetűség legyen.

A nemesség háza szükségére kapjon sót.

A deési réven űzött visszaélések szüntessenek meg. Hasonlag a kiváltságolások elszaporodásából folyólag, más helyeken és másnemű visszaélések merültek fel: ezek megszüntetéséről is intézkedtek.

A posták ne zsarolják a népet, s a szászok közé küldött dezmások rendes dijjukon felűl ne követeljenek semmit.

Aranyat, tallért és jó dutkát, fő és jószág elvesztésének terhe alatt tiltva van az országból kivinni.

Az üldözött morvákat és cseheket Bethlen behozta az országba, s őket a bányászat emelése végett Alvinczen telepíté le.[1]) Ezek az új keresztyének vallásukat szabadon gyakorolják, adóval ne rovassanak meg s a fejedelem által nekik adott szabadságban tartassanak meg.

Elrendelék, hogy halászni az ívás idejében, s mikor a tó árad, tiltva van.

---

[1]) 1622. jan. 22., 23., 24. »hazának sok bányász aranyászó legényeket, többet ötszáznál, feleségek-gyermekekkel egyetemben, Körmöcz és az több bányákból onnét feljűl, de nem jó akaratjok szerint, hanem mint válogatva írva voltanak, kiket Bethlen Gábor ő felsége külde Erdélyben; pénzverők is valának köztök, kételenség alatt kellett eljönniek.« — »3 Martii hozának ismét ujolag új kereszténeket.« Segesvári Naplója. Erdélyi Tört. Adatok IV. 189. l.

A törvényeket a fejedem máj. 23-án erősítette meg.[1])

Épen tiz nap előtt, máj. 13-án, ha nem is váratlanúl, érzékeny csapás érte a fejedelmet. Neje Károlyi Zsuzsánna meghalt. Jótékonyságáért nemes szívéért minden körben szerették az elhúnytat — de legmélyebb volt a palota gyásza, hol »mint édes anyjokat« szerették. A drága hamvakat a fejedelem Fejérvárra akarta vitetni, s a gyászmenet elindúlását máj. 24-ére, s az ünnepélyes temetést jul. 1-jére tűzte ki, melyre meghívók máj. 18-án küldettek szét.[2]) Az országgyűlés részt vett a fejedelem gyászában s gondoskodott, hogy az mennél fényesebb legyen: czimerek, jelvények, diszítések nagy számmal rendeltettek meg. A hűlt tetemek három napon át voltak közszemlére kitéve, de azután elzárattak a koporsóban. Az elindúlásig naponként imádságok és egyházi beszédek tartattak. A nagyobb ünnepélyek akkor kezdődtek, midőn a testet koporsóba zárták, egyházi beszédek, oratiók, gyászversek váltották fel egymást papok, tanárok s ifjú főurak által, s Kolosvártt akkor érték végüket, midőn a temetési menet megindúlt. Elől a gyászkocsik s gyászba öltözött lovak, lovasok, azután gyermekek, ifjak, egyházi személyek gyász-dalokat énekelve, a kolosvári tanács, Bethlen István két fiával, Mogila János a két Oláhország örököse, a Jägerndorfi őrgróf, gróf Thurn, báró Hofkirchen, Starcer Zacharias s más főurak, Nyáry főudvarmester, azután a fejedelem, a tanács; a főurak s az

---

[1]) L. Törv. és Okiratok III. Trauschban I. 301. olvastuk: »In iisdem comitiis lege cautam est ne Valachi (magnus enim erat illorum fastus) equis incederent sed pedestres itinera exornarent. Quae lex etiam aliquando duravit, ut raro Valachus eques visus fuerit.« Ez azonban 1623-ban történt.

[2]) A meghívó egy eredeti példánya a gróf Lázár család megyesi ltárában. Egy más, latinnyelvű Révai Péterhez intézve megj. Történelmi Tár 1879. évf. 446. l. V. ö. Segesvári Naplóját i. h. 191. l. A temetés rendezésével Bethlen István volt megbízva. Jun. 5-én a szebeni tanácshoz intézett levelében írja a kormányzó »idegen országból való főnépek lesznek itt — Fejérvártt — szegény üdvezűlt asszonyunk temetésének idején, u. m. római császárnak, lengyel királynak több fejedelmeknek s herczegeknek követei,« azért hát a szász egyetem jun. 24-ére Fejérvárra abrakot, vágómarhát, szárnyas állatokat, főzeléket, pisztrángot stb. küldjen. Felső-Magyarországi Minerva 1828. évf. 1922. l.

országyűlési rendek a nemesség élén mindannyian fedetlen fővel, utánok a nők, kisasszonyok, élükön Gáspár János udvarmesterrel. A koporsót hat fekete selyembe öltöztetett ló húzta, s beláthatatlan nép követte. A menetet az udvari katonák zárták be, kiket Geréb András kapitányuk vezetett. A menet két mértföldig tartott s azután a főurak kocsira ültek. A kik vissza nem tértek, tovább folytatták útjokat Thordáig. Másnap itt gyászbeszéd tartatott, s azután Enyedre mentek. Mindkét helyen a menet elé jött a tanács. Innen Fejérvárra mentek — hol hasonlag ünnepélyesen fogadtattak a gyászoló város által. A koporsót a sz. Mihály kapun át a palotába vitték, hol a gyászszertartás kezdetét vette. Első a püspök gyászbeszédet tartott, utánna Balai Mihály fehérvári iskolaigazgató szónokolt, Bojti Gáspár marosvásárhelyi professor elegiát szavalt. Azután Kemény János s a cath. Mindszenti Gábor szónokoltak. A temetés jun. 29-én az országos rendek, nagyszámú papság s roppant nép és a küludvarok (császár, lengyel király, oláh vajdák) követei jelenlétében Szent Mihály egyházban, hol gyászversek voltak felakasztva, s castrum doloris felállítva, reggel 7 órakor vette kezdetét. Balai a rector szónolt, ezt követte Debreczeni Gáspár elegiája, mire passio következett előadva Miskolczi Gergely által, melynek végével Apollo s a kilencz múzsa gyászát adta elő. Másnap jun. 30-án hasonlag az országgyűlés jelenlétében az e czélból készített leveles színben volt a gyászszertartás, egyházi beszéd és szónoklat. Maga a temetés jul. 1-én a kitűzött napon tartatott meg. Kezdetét a palotában vette. A püspök beszédét Kőrösi István gyászverse s Szombathelyi Márton szónoklata követte. A gyászmenet megindúlván, a koporsót a leveles szinben felállított castrum dolorisra helyezék. Itt egyházi szónoklatot a tiszai superintendens, oratiót Bojti Gáspár, a 13 éves Bethlen Péter tartottak. Innen a templomba mentek, mely fekete posztóval volt bevonva. A koporsót, mely előtt Kornis Gáspár feliratos ezüst táblát vitt, a biborral bevont castrum dolorisra helyhezék. Három énekkar (a kassaiak, kolosváriak s a szászoké) emelte a gyászünnepély fényét. Az egyházi beszédet Alvinczi Péter, az oratiót Opitz Márton fehérvári tanár tartották. Az ország köszönetét és gyászát Sarmasági Zsigmond

tolmácsolta. Gyászverseket Kornis Ferencz és György szavaltak, s azután Kemény János szónokolt. A gyászszertartás másnap jul. 2-án folytattatott, mely napon Váradi István gyászbeszédet s Lippai János szónoklatot tartottak. Délután 2 órakor ismét összegyűlt a gyászoló nép a Putnoki János tályai pap által elmondott búcsuztató meghallgatására. Ez volt a temetés vége — csak a parentatió volt hátra, melyet jul. 3-án hasonlag a rendek jelenlétében Váradi István keresztúri lelkész tartott. [1])

A kolosvári országgyűléssel egy időben máj. 1-én Ferdinánd is tartott országgyűlést Sopronban, melynek egyik tárgyát a nickolsburgi béke végrehajtása képezte. Ez országgyűlésre Bethlen is küldött követeket. [2]) Ferdinánd király előterjesztései egyik pontja a felső-magyarországi vármegyék visszacsatolásának kérdését törvénybe kívánta igtattatni, [3]) s csakugyan, a kiegyezés szerint, az inaugurale diploma (II. Art.) s a megyék ügye (XXIX.) törvénybe igtattattak.

A temetés után Bethlen néhány hetet Fehérvárt töltött németországi bujdosó vendégei társaságában, kikkel az ország déli részében körutat akart tenni. Szebenen át akarta őket vezetni, s testvére által e szándékáról értesítteté e várost. De a szebenick

[1]) Exequiarum Coeremonialium Libelli Duo, s az Exequiae Principales. Fehérvár, 1624.

[2]) Kovachoczy István volt. L. Marczali Regesták 122. Az »Opinio Cam. Aul. et Hung. quod respondendum ad nonnulla puncta gravaminum« 20. Jun. 1622. a 9-ik pontban olvassuk: ..... »camera tamen aulica quam hung. status nihil ab aequitate dissentaneum petere, atque ideo hac de re cum legatis dicti principis praesentibus per certos ad eos destitutos commissarios tractandum esse arbitratur.« Bécsi titkos lt. Com. 1620—26. A hét vármegye harminczadjáról volt szó.

[3]) A kir. propositiók erre vonatkozó pontja: »Quoniam vero iuxta tractatum et conclusionem Nicolpurgensem dum pro reducenda et stabilienda pace concluderetur, certi comitatus partium regni Hung. superiorum dno principi Gabrieli Bethlen certis conditionibus ad instantiam commissariorum et regnicolarum dicto principi tunc adhaerentium concessi sint: cupiens S. C. Rque M-tas de ea parte ditionis regni assecurationem haberi fidelibus statibus et ordinibus ad deliberationem superinde habendam hoc quoque negotium exhibet, uti de assecuratione regressus comitatuum ad sacram coronam certe aliquid deliberetur publicisque regni constitucionibus inseratur.« U. o.

szívéből még nem aludt ki a gyanú s nem akarták őt befogadni, mígnem fejedelmi szavával biztosítá őket, hogy csak egy nap lesz nálok két zászlóalj gyaloggal s néhány főurral, de zászló és kopja nélkül. Ő másodmagával be merne menni »jó szász káposztás hússal jól lakni,« de fejdelmi méltósága nem engedi, s nem is menne, ha a herczeg (t. i. a jägerndorfi) s többi külföldi urak előtt nem akarná megczáfolni a hamis híreket, hogy a szebeniek nem akarják beereszteni. [1]) A szebeniek csakugyan meghajoltak kivánata előtt, s jul. 23-án Szebenben értesülvén, hogy a Sopronban összegyűlt magyarországi rendek elvégzik, hogy a fejedelem híveinek »jámbor szolgálatjokért inscribált jószágok absque ulla contentatione« vétessenek vissza, azonnal onnan Szebenből írt a felsőmagyarországiaknak, hogy ő a soproniak elhatározásába nem egyezik, s azt nem is engedi végrehajtani.[2])

Innen Brassóba ment aug. elején.[3])

Ez útjával valószinűleg egy újabb portai expeditió volt kapcsolatban. Annyival nagyobb súlyt fektetett ő most erre, mert a soproni országgyűlés lefolyását, (mely aug. 6-án záratott be) Kovachoczy s követtársai jelentése alapján, magára nézve sérelmesnek tartá. Ezek tiltakoztak ugyan a végzések ellen: [4]) de a tiltakozásnak gyakorlati eredményt csak a porta támogatásásával szereztetett.

II.

Huszain pasa nagyvezér Tholdalagit juniusban bocsátotta vissza, [5]) s a válasz, mit ő magával hozott, eléggé kedvezőnek tetszett Bethlen előtt, hogy a tárgyalásokat folytassa. A németországi főurak nála léte kapcsolatban állt e törekvésekkel

[1]) Archiv des Vereines N. 8. III. 241. l. Bethlen jul. 16-iki levele a szász polgármesterhez.

[2]) Bethlen Politikai Levelei 373.

[3]) Aug. 9-én ott volt. Igazolja egy a kolosvári tanácsnak aug. 9-én írt levele.

[4]) L. Bethlen popositióit a kassai gyűléshez Tör. Tár 1879. 450.

[5]) »Igen szép ajandékokkal, olyakkal az minémüeket János király idejétől fogva Erdélyben nem láttak s azonkivül minden jó választ« mondja Tholdalagi Mikónál I. 236.

s gróf Thurn Mátyás a hét evangélicus tartomány evang. rendeinek biztosa, ki a temetésen is jelen volt, Brassóbul indult el Bethlen követével a portára. [1]) E követség különös leleplezésekkel jött. Ferdinánd a spanyol és lengyel királyokkal s kath. német fejedelmekkel egyesülve akarja a portát megtámadni, Európából kiszorítani. A fővezérséggel őt Bethlent kinálták meg, s jutalmúl Bosniát és Erdélyt, mint önálló királyságot ajánlják neki. De ő, mint a porta hive, ezt nem fogadja el — ellenkezőleg kész húsz nap alatt Kassára kiindulni s Csehországba nyomulni. Várja a porta parancsát és segélyét.

E dologban csak annyi volt az igaz, hogy Bethlen hajlandó lett volna megtámadni Ferdinándot, ha erre a portától segélyt kap, a mint kétségtelenül a német főurakkal ez ügyben tárgyalt is. Nem valószinűtlen, hogy a Ferdinánd-féle coalitio úgynevezett elárulásával pressiot akart gyakorolni a portára. De nem lehetetlen, hogy ily kérdés tételére más is birta őt. A porta a nickolsburgi békét maga ellen irányzottnak magyarázta. Az sem valószinűtlen, hogy Hermann által maga Bethlen hívta fel Ferdinádot ily coalitio létrehozására, s maga ajánlkozott vezérnek. De a régi példákon okulva tartott attól, a bécsi udvar azt a tervet el fogja a portának árúlni — — mint ezt máskor is tette — s meg akarta előzni a dolgot.

De Roe Tamás az angol követ, kinek ekkor a portán legnagyobb befolyása volt, ellene dolgozott a fejedelemnek, a Bethlen-féle tervezetet a divánban koholmánynak jelenté ki s a diván határozata az lett, hogy a budai vezér parancsot kapott, csak azon esetre adni Bethlennek segélyt, ha a császár ellene támadólag lépne fel.

Ez alatt eljött az őszi országgyűlés ideje, melyet Bethlen szept. 29-ére tűzött ki Beszterczére.

A fejedelmi előterjesztések teljes egészükben nem maradtak ránk: azok a vallás, pénzügyi és közjogi kérdést illethették. De egy, a legérdekesebb pontja, a székelyügyre vonatkozó fenmaradt. Annak a szivós ellenállásnak, mit a székelyek a múlt században kifejtettek, mégis volt haszna, s a közterhek

---

[1]) 1622. aug. 22-én ért a portára. Roe Tamás Szalaynál Esterházy élete II. 4.

nevezetes része alól ki tudták magukat vonni. Nevezetesen jobbágyaik nem vettek részt a katonáskodásban, s Bethlen, ki seregei szaporítását és reformálását már ekkor megkezdé, ez egyenetlenség megszüntetésére javaslatot tett. A rendek a tárgyalás folyamában arra is kiterjeszkedtek, s mint látandjuk, Bethlen óhajtása értelmében oldák meg. De előbb egy csomó más törvényt tárgyaltak le.

Az első törvényt a rendek a zsidózók ellen hozták: megújíták az ellenük korábban hozott törvényeket.

Azután kivetették az adót: portánkint tíz forintot, s városokra egy összegben róván ki.

A fiscalis javak visszaválthatása ügyében Kolozsvártt 1615-ben hozott törvényeket megújíták.

A részekben létező egyházi nemesek (t. i. a papok utódai) nemességük megerősítése ügyében ide rendeltettek. A rendek felhatalmazták a fejedelmet, hogy az ügyet Váradon, a mint oda kimegy, vizsgáltassa meg s intézze el.

A belényesi rézbányában a patronusok szolgáltassák be kötelezettségük szerint a fát: a városi birák a jobbágyokat ne tartóztassák le.

A harminczadosok tiltassanak el a zsarolástól.

A kajáni országút javittassék ki.

A poltura ügye ismét felmerült. A régi potra 4, az új husvétig 3, azután 2 pénzben vétessék el. De jó pénzt az országból kivinni tiltva van.

Hunyad és Szörény vármegyék közt a jobbágyok kiadására vonatkozó egyességet a jövő országgyűlésen mutassák be.

Felhatalmazták a fejedelmet, hogy a kormányzótól Ilye várát szerezze meg a fiscusnak.

A székelyek megegyeztek, hogy a portai adó fizetése czéljából a köztük élő jobbágyok megszámláltassanak. Elrendelék, hogy az ősjobbágyok (azok t. i., kik Mihály beütése előtt is azok voltak) választassanak el az újaktól s ne irassanak lajstromba: de a kik azonkivül vannak s átalán minden más jobbágyok irassanak össze. [1])

[1]) V. ö. az 1621. szept. országgyűlés 2-ik art.

A kik a fejedelem hadsergéből kiléptek, a többiekkel együtt egyenlő terhet viseljenek.

Posta lovakat csak azok követelhetnek, kik erre fel vannak jogosítva.

Elhatározták, hogy ezentúl — rendkivüli szükség idejét kivéve — évenkint csak egy országgyűlés tartassék, t. i. szent György napkor.

A törvénykezési terminusok tartassanak meg.

Azok, kik a latrokat s fosztogatókat pártfogásokba veszik, ha első felhívásra ki nem adják, 500 frtot fizessenek.

Azok, kik nem fejedelmi parancs szerint foglalják vissza a fiscalis javakat, törvénybe idéztessenek.

A törvényeket a fejedelem okt. 21-én erősítette meg.[1])

A fejedelem, mialatt a gyűlés tanácskozásait folytatta, egy csomó államügyet elintézett. Főként az utolsó soproni országgyűlés lefolyását tartotta sérelmesnek s annak következményeit akarta ellensúlyozni. Hívei közül azokat, kik az általa nekik adományozott s a visszabocsátott területen fekvő jószágokat elvesztették, új adományokkal elégítette ki, azokat pedig, kiknek állásuk Magyarországon tarthatatlanná lett, befogadta országába: így intézkedett, hogy Horváth Istvánnak, kit ő gazdagon kárpótolt, családja kibocsáttassék,[2]) hogy Pálsthy Gergely, Deli Tamás, Karthala Pál, Kovács Ágost, Makai Mihály, Német Pál családjaikkal kijöhessenek.[3])

E gyűlés alatt érkezett hozzá Thurzó nádornak s Esterházynak egy-egy megbizottja — épen azoktól, kiket a soproni gyűlés sérelmes végzéseiért leginkább vádolt. Hogy Thurzó nádorrá lehetett, abban, úgy hivé, neki is része van, s most szemére is lobbantottta a hálátlanságot, szemére, hogy nem tractál vele kellő tisztelettel: »különben gondolkodjék — irá oda — ha jót kiván nemzetének«, czélozván ezen végzésekre.[4]) Ugyanaz nap, melyen e levelét elkészítette, válaszolt Esterházynak is, ki a rég megszakadt levelezés fonalát újra felvette

[1]) L. Törvények és Okiratok IV. V.

[2]) Bethlen levele Thurzóhoz Beszterczére okt. 12-ről az orsz. levéltárban. Közbenjárását kéri, hogy felesége utánna jöhessen.

[3]) Bethlen levele Thurzó nádorhoz okt. 13-ról ugyanott.

[4]) L. Törvények és oklevelek VI.

s egy előkelő rab szabadon bocsátását sürgette. A rab már el volt bocsátva, de bármennyire ajánlá is Esterházy jó szolgálatát a fejedelemnek, ez nem bizott benne: »csak immár ezután, irá nem czélzás nélkül, viselnők úgy magunkat, hogy az köztünk sok fáradsággal végben ment békesség tartathatnék meg — kire az mi részünkről tiszta szívvel igyekeznénk, de az múlt országgyűlésen végeztetett articulusok láttatnak igen kétségessé tenni az bébességnek fenállhatását.« [1]) E szavakkal Bethlen félremagyarázhatatlan őszinteséggel rámutatott azokra a sérelmekre, melyek orvoslását ő fegyveres kézzel is kész lesz kivánni.

S ehez mérten íntézte dolgait. Eljött az idő, melyen az évi ajándékokkal s főkövetséggel szokás volt beküldeni a portára. Ez időt ő alkalmasnak látta arra, hogy ez évben már kétszer tett ajánlatát, Ferdinánd haddal megtámadása ügyében megújítsa. Az elkeseredés a császár s a liga ellen Németországban is növekedett s bizonyosra lehete venni, hogy az unio a jövő évben újult erővel fogja támadását megkezdeni. Aztán a portai változások is végre olyan alakot öltöttek, hogy a sikerhez több kilátása lehetett.

Egy török főúr késő ősszel udvarába jött. Ezzel akarta a főkövetséget beküldeni. Azonban a rossz pénz elszaporodása nehézségeket gördített utjába. Az aranyokat nem szívesen adták ki, s ő ilyenekért a szebeni tanácshoz fordúlt. De ezek megtagadták: egy erélyes hangu leirat azonban nov. 19-ről az ellenállás káros következményeire figyelmeztette a daczos szebeni tanácsot. [2])

Végre össze volt gyűjtve az adó és ajándék, s a követek utasítása elkészült. A támadás tervezetét elkészítette Bethlen s annak a portán leendő keresztül vitelére a budai pasát akarta megnyerni. E terv szerint maga a szultán támadja meg Gratzot, ő a budai pasával Bécset, Pfalzi Frigyes Csehországot, a szövetséges országoknak athnamét kell adni s a jägerndorfi herczegnek menedéklevelet, hogy Budára mehessen. [3]) A

[1]) Bethlen politikai levelei 373. l.

[2]) L. Törvények és Oklevelek VII.

[3]) Bethlen utasítása a budai pasához küldött követe számán s levele e pasához: Tör. Magyarkori Államokmánytár I. 362—77.

siker, úgy hivé Bethlen, ha a porta e tervnek meg lesz nyerve, nem fog elmaradni. De ezt a sikert ő nem azonnal várta: most ezúttal még nem akart többet mint az útat egyengetni a jövő évre. A hir, melyet ezzel ellentétben Thurzó nádor terjesztett, hogy Bethlen már ki is adta volna a rendeletet, hogy mindenki készen álljon a hadfölkelésre, nem volt egyéb vak lármánál. [1])

III.

Egy újabb háborúra csakugyan bőven lehetett találni indokot vagy ürügyet. A nickolsburgi békének minden pontja még sem volt végrehajtva: Ferdinánd nem fizette még le Tokaj, Tarczal és Keresztur váltságdíját 100,000 frtot s a végvárak fentartására rendelt 30,000 frtot, Oppelnt és Ratibort pedig Károly főherczeg nem akarta kiadni. S midőn Bethlen észrevette a soproni országgyűlés rá nézve kedvezőtlen fordulatát, bár az erdélyi országgyűléssel a hét vármegye visszavobocsátását beczikkelyeztette, de magát az ünnepélyes okiratot nem adta a császárnak, [2]) s minthogy ugyanazon gyűlés az ő adományainak érvényességét megtagadta, ő is visszatartá azokat a birtokokat, melyek még kezénél voltak. Ezenkivül pénzén még mindig »király«-nak nevezte magát, így hívták alattvalói [3]) s így a törökök is.

Aztán a sok apróbb boszantások közt, melyeket Bethlen szenvedett, mélyen sérték őt a személye ellen intézett támadások: gúnyiratokat nyomtattak róla, gúnyképeket készítettek s szórattak szét mindenfelé. Ehhez járultak a németországi ügyek, az edictum restitutionis kiadása, a protestánsok elnyomása Németországon, az üldözések megkezdése Magyarországon. A szövetséges fejedelmek amott nagyobb erővel készültek fellépni, s folytonos érintkezésben állottak Bethlennel csakúgy mint a portával, hol az Erdélyből odament Thurn dolgozott érdekükben. S az 1623-ik év beköszöntével Bethlen is eljött-

[1]) Thurzó nov. 10-iki levele a királyhoz. Jászay okiratgyüjteményében.

[2]) Gál Péternek adott utasítás 15-ik pontja. Esterházy élete II. 24.

[3]) Pázmány jelentése Szalaynál. Esterházy élete II. 17. l.

nek látta az időt, hogy a tért otthon is elkészítse a támadás megkezdésére.

Mindenek előtt az utolsó időben kevéssé megbízhatóknak talált felső-magyarországiakkal akart tisztába jőni. Az idevaló rendeket febr. havára összehívta.[1]) De Bethlen annyival inkább tartózkodott terveiről csak említést is tenni,mert a főurak közűl többen elmaradtak. Felsorolja ugyan előterjesztésében sérelmeit: a nickolsburgi béke a hét vármegyét neki fejedelmi joggal engendte át »gubernationknak és hatalmunknak szabadságát megtartottuk birodalmunkban«, de a soproni articulusok uralkodói jogát kétségbe vonják, s nem kivánt többet, mint azt, hogy bizottságot nevezzenek ki, mely előtt álláspontját kifejthesse. [2]) Mindamellett semmit sem ért el, s nem tudta kivinni, hogy a vármegyék a nádortól való függést felmondják, s megigérjék, hogy a többi vármegyékkel nem fognak levelezni. [3])

A gyűlés utolsó napjaiban visszabocsátá Bossányit, Turzó nádor nála tartózkodó követét, kivel kétszer volt szemben, s neheztelését épen nem titkolva, meglehetős rövid és rideg válaszokkal: alkalmazza magát a nádor »mind a közönséges igazsághoz, mind pedig hazájának s nemzetének megmaradásához — a mint hogy ez szükséges s hivatalához is illendő.« [4]) Még ridegebben írt nehány nappal később Esterházynak: jobb, mondá, ha nyilt háborut folytatunk, mintha így alattomosan üldözzük egymást. »Hidd el uram, nekem is résen vagyon fülem s előbb igyekezem másoknál a kardhoz nyúlni, ha ugyan annak kelletik lenni.« [5])

---

[1]) Napját nem tudjuk: de hogy februárban volt, onnan következik, hogy márcz. elején már eloszlatta a gyűlést. Lásd Princip. Gab. Bethlen I. 307.

[2]) Bethlen előterjesztése. Történelmi tár 1879. 450 s köv. ll.

[3]) Hoffmann jelentése Pray Principatus Gabr. Bethlen I. 301. l. V. ö. Pázmány jelentésével Szalay Esterházy II. 17. l. »Nagy sok expostulatiokkal számlálám elé — írja egy félévvel utóbb — kelmeteknek az országgyűlésben való rettenetes meggyaláztatásomat, de senki sem találkozott, ki szánakozott és offerálta volna magát becsületem mellett felkelésével,« hanem mindenki a békét kivánta. Szalay, Esterházy II. 42.

[4]) Bethlen 1623. márcz. 3-iki levele. Bethlen Politikai Levelei 376.

[5]) Bethlen 1623. márcz. 16-iki levele u. o. 377. l.

Márcz. hó közepén, talán e levél elküldésével egy időben ellindúlt Kassáról, — magával vive a szolnoki béget s 20 emberből álló kiséretét, ki a budai pasa engedelméből nála volt,[1]) — elégületlenül ugyan és bosszusan, de terveivel épen nem hagyva fel, a minthogy annak végrehajtását nem is tette a felső-magyarországiaktól függővé. Sőt amint elment Kassáról, megtette az első lépést, mely vagy a sérelmek orvoslásához, vagy a háboruhoz volt vezetendő: Tokajból márcz. 22-ről egyik főurát, Horváth Gáspárt a császárhoz küldé sürgetni a sérelmek orvoslását. S ezekhez, a békepontoknak Sopronban történt elferdítéséhez, gúnyképek kiadásához újak is járultak: sleziai tiszttartójának elfogatása Károly főherczeg által, s a wittembergi iskolába küldött 15 ösztöndíjasnak megöletése. »Mely dolog ha igaz leszen, csakugyan felbomol az békesség köztünk.« [2])

Útját Váradnak vette,[3]) hova márcz. 27-kén megérkezett, s hol több időn át tartózkodott. Ápr. 3-áról innen hírdetett máj. 14-ére Gyulafehérvárra országgyűlést,[4]) hova a kellő időben maga is megérkezett.

A rendek már együtt űltek, midőn Horváth Gáspár a császárhoz küldött követe visszaérkezett, magával hozva a császár máj. 1-én kelt válaszát, melyben tudatja a fejedelemmel, hogy válaszát hozzá küldendő követei hozzák meg.[5]) Mint Horváth jelenté, már el is indultak ezek, névszerint Szentkereszti Jakab és Izdenczy Endre,[6]) kiknek Bethlen azonnal írt, kérve, hogy úgy igazítsák útjokat, hogy jun. 20-ára érje-

[1]) Pázmány fenidézett jelentése. V. ö. Török-magyarkori Okmánytár I. 379.

[2]) Bethlen levele Pázmányhoz. Hazai okmánytár II. 466. Egy másolata márcz. 23. kelettel megvan az orsz. levéltárban, s onnan kiadatott Bethlen polit. levelei 379. A deákok megöletése kósza hír. V. ö. Bethlen G. és a kassai pap 13. l.

[3]) Tévedt Pázmány, hogy itt országgyűlést akart tartani, hogy czélzatait mind erdélyieknek s magyarországiaknak kijelentse. Innen csak az erdélyi országgyűlést hirdette ki.

[4]) L. Törvények és Okiratok VIII.

[5]) L. Törvények és Okiratok IX. A resolutio 3-ik pontját kiadták Fraknói és Rath Dallos irataiban 107-ik l.

[6]) A követek neveit l. Szalay Esterházy II. 41.

nek a helyre, melyet testvére Bethlen István fog nekik megírni, mint ki ez napon fogja lakodalmát tartani Rhédey Ferencz özvegyével, Károlyi Kristinával — ő elébb ugysem lehet velök szemben.[1]) A hely Zilah lett volna.

Ez alatt megnyilt az országgyűlés. Bethlen már ekkorra megkapta a választ a portáról, hogy a hadjáratot Ferdinánd ellen megkezdketi, a magyarországi s legfőbb európai pasáknak kiadatott a rendelet, hogy segélyére menjenek, az oláh hospodároknak, hogy táborához csatlakozzanak, s egy krimi tatár hordának, hogy vele egyesüljön. De megjött a portáról Thurn, meg hosszas vándorlása után Bornemisza Ferencz is.[2]) Mindez Bethlent fokozott tevékenységre ösztönzé. Ő eddig is lényeges reformokat vitt ki, megjavította a törvénykezést, codificalta a perrendtartást, reformálta a pénzügyet, s ha most ennek újabb bajai akadtak, annak ő nem volt oka — azt a háborus idők következtében vert értéktelen pénz okozta, jó karba helyhezé az ország erődítési állapotát. S most egyik legfontosabb és lényegesebb újítás keresztülviteléhez fogott — a hadügy reformálásához. Az eddigi táborbaszállás bizonyos tekintetben a népfelkeléshez hasonlított. A portánkint kiállított katonaságnak legnagyobb fogyatkozása volt, hogy minden táborba szálláskor új elem jött össze, mely nem volt összegyakorolva s ezért sokáig újoncz maradt. A fejedelem eddigi hadjáratai alatt bőséges tapasztalatokat szerzett, úgy, hogy fölkelései alkalmával megbizható erőt csak zsoldosai s a hajdúk szolgáltattak — most egy egyszerű, de lényeges javítással meg akarta a helyzetet változtatni.

A fejedelmi előterjesztés első pontja e bajon kivánt segítni. Ennek értelmében elhatározták, hogy a hadiszemlék régi módja állíttassék helyre, t. i. a mustrák mind a székelységen, mind a megyéken a székes helyeken tartassanak — de ha a fejedelem tartja a mustrát, annak helyét ő határozza meg, csakhogy ügyelet legyen rá, hogy az a föld népe romlása nélkül történjék. Minthogy pedig szükség idején a közönséges parasztság közül hirtelen eléállított gyalognak kevés haszna

[1]) Bethlen Politikai levelei 380. V. ö. Segesvári Bálint naplója Erd. Tört. Ad. IV. k. ad annum 1623.

[2]) L. Gál P. és Szentkereszti jelentéseit. Bornemisza megjöttérül ir Cesynek Kolosvár jun. 14. Eredetije Parisban a Godefroy gyűjt.

volt, elhatározták, hogy a földes urak bizonyos tekintetben állandó katonát tartsanak. T. i. minden két kapu után tartoznak egy fegyveres gyalogot kiállítani a jobbágyok közül, ki a jobbágyi szolgálattól mentes legyen, állandólag fegyver alatt álljon, jó fegyverekkel legyen ellátva, lajstromba bevezetve s folytonosan gyakoroltassék. A kiknek nincs két portájuk, azok többen álljanak össze. Az ilyen katonák elé a megyék ispánjai rendeljenek egy-egy hadnagyot.

A kapuszám szerinti adót, melyet ezelőtt félévenként vetettek ki, most, miután ezentúl évenkint csak egy országgyűlés volt tartandó, egész évre szabták ki, húsz frtban állapíták meg. A városokra az adó egy összegben vettetett ki.

Elrendelék, hogy ha a törvényszéki határnapok nem tartatnak is meg, a szentmártonnapi terminuson a meghatározott ügyek vétessenek elő.

Nem kevés bajt okozott a pénzügy zilált állapota. A Ferdinánd s Bethlen által vert értéktelen pénz elharapózásán a múlt októberi gyűlés határozata sem javított; most nem láttak a rendek más módot, mint hogy a poltura használatát végkép eltiltsák.

Eltilták — hasonlag a fejedelmi előterjesztés alapján — a salétrommal való kereskedést.

Az 1588. óta eladományozott dézmák vétessenek vissza.

A borkereskedés érdekében elrendelék, hogy minden helyen egyforma hordókat készítsenek.

A mértékek mindenütt legyenek egyformák.

A szökött jobbágyok ügyében hozott törvényeket a tisztviselők tartsák meg, de ügyöket csak akkor intézzék, midőn nincsennek közügygyel elfoglalva. Szörénymegyének azt a kiváltságát, hogy Hunyadmegyének nem tartozott a szökött jobbágyot kiadni, eltörölték: arra mindkét megye köteleztetett. A székelyek közül elszökött jobbágyok is szokott mód szerint adassanak ki, még ha a fejedelem seregében szolgálnának is.

A gonosztevők, latrok s azok orgazdái szigoruan üldöztessenek: a kik más törvényhatóságba menekülnek, onnan is adassanak ki. Az ispánok évenkint kétszer tartsanak vizsgálatot, s a mely falusbiró az ilyeneket nem jelenti fel, huzassék karóba. Hasonló okból eltilták, hogy az oláhok lovon ne járhas-

sanak s fegyvert ne viselhessenek: mely törvénynek az lett a következménye, hogy utóbb fegyveres oláhot — mint egy krónikairó mondja — látni sem lehetett. A hajduvárosok a gonosztevőket adják az alispán kezébe. 200 frt büntetés alatt. Hasonlag a székelyföldről menekült gonosztevők is adassanak ki.

A nemesek házuk szükségére kapjanak sót.

A vármegyei törvényszéket havonkint tartsák meg.

A kiktől fiscalis jószágot vettak vissza, azoknak téritsék meg az inscriptionalis summát.

Az Aranyos széktől külön választott oláh faluk törvénykezés tekintetében a szék alatt maradnak.

A törvényeket a fejedelem jun. 6-án erősítette meg. [1])

Ez nap adta ki a választ a fejedelem Gál Péternek Esterházy nála levő postájának, [2]) ki épen az országgyűlés alatt járt nála, s igyekezett egyetmást kitudni.

Midőn Bethlen Horváthot a császárhoz küldé s ez kinevezte követeit, Esterházy elő akarta Bethlent ezek jövetelére készíteni, még pedig a császár tudtával. [3]) Gált máj. 12-dikén látta el a szükséges utasitásokkal, melyek egy része egészen bizalmas természetű volt.

Hogy Bethlen háborura készül, az már akkor a nyilt titkok közé tartozott. A bécsi kormány szerette volna elfordítni azt, vagy legalább időt nyerni, hogy a németországi protestánsokkal könnyebben végezhessen. Az volt hát a Gál feladata: meggyőzni Bethlent, hogy a császár nem lesz idegen a sérelmek orvoslásától, melyek nem oly élesek, mint ő hiszi. [4]) De meg volt azzal is bízva, hogy az erdélyiekkel való frigy megújitását s a hét vármegyére vonatkozó diploma kiadását sürgesse. Még egy más feladata is volt Gálnak Találkozzék útközben Károlyival s mondja meg, neki hogy nem érti egészen a fejedelem házasságára vonatkozó dol-

---

[1]) L. Törvények és okiratok X.

[2]) Kiadta Szalay Eszterházy élete II. 29

[3]) Ferdinánd ápr. 21-iki levele u. o. 19.

[4]) Eszterházynak utasítása 1623. máj. 12-ről megvan a muzeumban a Jászay Pál gyűjteményében. Az kettő egy nyilt s egy bizalmas. Az előbbinek két pontját s az utóbbit egész terjedelmében kiadá Szalay u. o. 19. s köv. ll.

got: szeretne vele, Károlyival, találkozni »talán isten oly útat nyitna, ki mind nemzetünknek becsületére s mind békességes megmaradására lenne.«[1]) Valóban úgy volt: Károlyi már megvolt bízva a fejedelemtől, hogy tapogatózzék, nem volna-e hajlandó a császár, leánya Czeczilia Renata kezét neki adni? s midőn Esterházy a személyes találkozást sürgette Károlyival, nem valószinűtlen, hogy ebben is a halogatás egy eszközét látta — arra pedig, hogy a dolgot Gál Bethlennél is szóba hozza, nem volt felhatalmazva.

Gált megérkezése után azonnal fogadta Bethlen s minden tervét és számítását, minden sérelmét és bosszúságát leplezetlenül feltárta. Ő már akkor hadra készen állt, török, tatár, oláh segély biztosítva volt, maga is fogadta a katonákat, mint ezt Gál útjában látta, az országgyűlés is megszavazta a mezei hadak átalakítására vonatkozó tervét s abból sem csinált illusiót magának, hogy Gál s a várt követek azért jőnek, hogy Ferdinánd időt nyerjen. S mégis a türelemnek ritka példáját adta. Nemcsak rendkivűli udvarias volt, s nagy tisztelettel beszélt a császár személyéről, hanem követelését is igen alacsony fokra szállítá. Nem a képeken s gúnyiratokon indúl ő meg, mondá Gálnak. De a császár kötelezte magát, hogy a nícholsburgi békét megtartja s megtartatja: nem lett volna hát szabad megengedni, hogy az esztergami érsek (Pázmány) másként értelmezze magyarúl a szöveget, mint az megállapíttatott, s olyant határozzon az országgyűlés, minek a császár ellenkezőjére kötötte magát. Hát a nádor által rajta ejtett sértésért ki fog neki elégtételt adni? Nem nyilvánosan, országgyűlésen, a császár, pápa, spanyol király követei s a rendek előtt mondta-e ez, hogy ő csak azért követelte, hogy adományai tiszteletben tartása a békepontok közé igtattassék, mert különben hadait nem szállíthatta volna le, tényleg pedig nem bánja, ha e pont meg sem tartatik? Ezt nem fogja ő bosszúlatlanúl hagyni s nem a jägerndorfi herczeg és gróf Thurn biztatására hallgat. Ezek szolgáltak neki, inségükben nem hagyja el őket. Ismeri a császár hatalmát, s azért kell eleve magára gondot viselnie. Nem tagadja, ő készül — sőt már felkészült.

[1]) Az utasítás 22-ik pontja.

Sőt őszinte lesz, s a mit csak drága pénzért tudhatnának meg, ő ingyen megmondja egész erejét. S megmutatta a fermant, mely a rumeliai beglerbéget összes erejével mellé rendeli, meg a másikat, mely ötezer janicsárt, meg a harmadikat mely tizenhét ezer tatárt, meg a negyediket a két oláh vajdához mely háromezer kurtánt rendel alája, meg a még a nándorfehérvári, kanizsai, egri s bosniai pasákhoz irottakat.*) Megmondta, hogy a budai pasa lesz a szerdár s ő Erdélyből tizenkétezer kopjást és gyalogot állít síkra. Jól tudja, hogy a követség, mely most jön, nem főkövetség, hogy csak időt akarnak nyerni, midőn újabb tárgyalásokra szólítják fel. De hát mégis be fogja várni a követséget s megkisérli a békés kiegyenlítést. [1])

És ezzel bocsátá el Gált, kinek a főurak megmondták, hogy már minden úgy volt elintézve, hogy a lakodalom után azonnal meginduljon Bethlen.

S csakugyan Bethlen megtartá szavát: felfüggeszté készülődését. De bizonynyal nem Gál Péter rábeszéléseire, nem is a várt követekért — valószinüleg a házassági ügyben Károlyi Mihály által tett látogatásának eredményét akarta bevárni, mielőtt a támadást megkezdené. Még néhány napig Kolozsvárt maradt, hol jun. 18-án Szacza Ábrahám konstantinápolyi zsidó orvos közbenjárására, hogy országát mennél népesebbé s igy hatalmasabbá, olyanná tehesse, mely fölér a régi Daciával, az edélyi zsidóknak nagy fontosságu szabadalom-levelet adott, melylyel megengedte nekik a kerített helyeken való lakhatást, a szabad kereskedést, a szabad vallásgyakorlatot s mely az anabaptistákéhoz hasonló kiváltságokat biztosított nekik. [2])

Nyomban azután elintézte a portai expeditiot is. Az engedélyt hozzá a fölkelésre Juszuf aga hozta el [3]) a hirrel együtt, hogy az évi adó el ven engedve. Most Toldalagit nevezte

*) A fermánok közül kettő közölve van a török-magyarkori államokmánytár I. 380—2. Megvannak az Erd. múzeumegyletben.

[1]) L. Törvények és okiratok XI.

[2]) U. o.

[3]) L. a Tholdalaginak adott utasítás 6-ik pontját. Török-magyarkori államokmánytár I. k. 384.

ki portai főkövetté, hogy előterjesztéseinek nyomatéka legyen, nagy és gazdag ajándékokat küldött tőle. Szerdarrá nem — mint Gálnak mondá a budai basa — hanem Ibrahim bosniai bég volt kinevezve, s ő tartva attól, hogy ez a budai basát el fogja kedvetlenítni, ennek kineveztetését sürgette. Aztán nagyon óhajtá, hogy a basák jó és alkalmas haddal jőjjenek segélyére, a lengyel király pedig intessék meg, hogy Ferdinándnak segélyt ne adjon. Kapcsolatban a fennebbi adománylevéllel fel volt hatalmazva Tholdalagi a Stambulból Erdélybe jőni akaró zsidókat magával hozni.[1]) Meg volt egyszersmind bízva, hogy a franczia követtel, Cesyvel egyetértve járjon el.[2])

Ez alatt elközelgetett Bethlen István lakodalmának határnapja. Eredetileg Zilahon kellett volna azt megtartani, de ezt időközben megváltoztatták s jun. 20. és 21-én Kolosvárt ülték meg.[3]) S innen ment Bethlen Zilahra, hol a császár követeit Szentkeresztit és Izdenczyt ünnepélyesen fogadta.[4]) Kolosvárra jun. 26-án érkeztek be, s másnap mindjárt fogadtattak a fejedelem által.

Bethlenre előre is rossz benyomást tett, hogy a követek egyike sem tartozott a főrendekhez; ebben ő szándékos megalázást látott. De azért nem éreztette velök, az első nap udvarias, sőt alázatos volt, mint a császár személyének képviselői iránt; de midőn a tárgyalások megkezdődtek, teljes mértékben felhasználta mind azt az előnyt, mit szellemi fensősége nyújtott. Az első kihallgatás azzal végződött, hogy a követek átadták a választ a Bethlen által felterjesztett sérelmekre: még pedig magyar nyelven, mert a Bethlent megillető »fölséges« csak ebben s nem a latin eredetiben volt megadva.

---

[1]) U. o. a 31. p. 391. l. Ez utasítás Marosujvár jun. 15-én kelt.

[2]) A Cesynek írt levél Párisban a Godefroy gyűjteményben. Kelt Kolozsvár jun. 14.

[3]) Segesvári naplója Erd. tört. ad. IV. 102. De ott hibásan áll, hogy Rhédeyné első férjét Rákóczy György vitte volna fogságba. Az, ki Rhédey Ferenczet elfogta Széchy György volt.

[4]) Ezek megbízó levelét a császár máj. 1-én irta alá. Meg van Jászay gyűjteményében a nem. múzeumban, s a szokott kinevezésektől nem tér el. Ugyanaz nap kelt az utasítás számukra, mely közölve van Dallos irataiban 98. Útközben az első levelet a császárhoz Eperjes májusban irták.

A tárgyalást ezzel Kassay és a korlátnok vették át. De csakhamar kitünt, hogy utasításaik hiányosak, a tárgygyal ismeretlenek s hogy nincsenek fölhatalmazva túlmenni a királyi resolution. Arról tehát, hogy valamit határozzanak, s hogy Bethlen sérelmei orvoslására biztos kilátást nyerjen, arról szó sem lehetett; többre nem mehettek, mint arra, hogy ezek felett a végső elhatározást jövőre tégyék kilátásba. S a bucsúkihallgatáson jun. 30-án csakugyan szóba hozták, hogy ha Bethlennek sérelmei vannak, kérjen új bizottságot. »Hát aztán, mondá Bethlen, az új bizottság mindent felforgasson? Mi közöm nekem hozzá? én a békepontok végrehajtását a személyemen esett sérelmek megtorlását követelem. S meg fogom torolni, ha életembe kerül is. Kivonszolom a nádort még ágyából is, ha másutt nem kapom meg. Hiszen, ha férfi volna, kiállana a sikra, s nem kerülné a párbajt.« Előttök sem titkolta, hogy készül, feltárta szövetségeit s elpanaszlá sérelmeit. Megfelelt részletesen azokra is, melyekkel őt vádolták, s ezek folyamában bemutatta az erdélyi rendek által kiállított diplomát, azt mondván, ha ő felsége eleget tesz a pontoknak, azonnal kézbesítteti. Végre is, hogy ne mondhassák, hogy mindent meg nem kisérlett, beleegyezik a császár azon ajánlatába, hogy a függő kérdések, mint korábban, bizottságok által tárgyaltassanak — csakhogy azok székhelye ne Nagy-Szombat, hanem Lőcse vagy Eperjes legyen. Aztán nyilatkozatát irásban kézbesíté nekik s Izdenczynek külön választ is adott Pázmány számára, kitől ez levelet hozott.[1])

S ezzel a követek másnap elutaztak.

Ugyanez nap Bethlen is elutazott — előbb Szamosujvárra s onnan a hadak megmustrálása végett a Székelyföldre. Mert Bethlen mégis készült. Már a követek is útjokban mindenfelé látták fegyverkezni a hajdukat, aztán a mint Bethlen a Székelyföldről visszajött Gyula-Fehérvárra, intézkedett a szá-

[1]) L. Törvények és okiratok XIII. A Pázmánynak jun. 30-kán irt levél megjelent Pray Principatur Gabr. Bethlen I. 300. 1623. jun. 28-kán irja Betlhen Alvinczinek: »Az császár internuntiusát tegnap vontatták be, ma audentiajok volt, minden dolgok fallacia, procrastinatio. A mint jöttenek, úgy expedialtatnak, itt is reá találnak.« Bethlen Gábor és a kassai pap; 15. l.

szok [1]) s a megyék [2]) fölkelése iránt. Sőt Toldalagi sikeres eljárása következtében, újabban utasittattak a kirendelt basák, hogy azonnal felüljenek s csatlakozzanak Bethlenhez, [3]) s habár nem nyerhette meg, hogy szerdárrá a budai basa nevezteszék ki, s Ibrahim boszniai basa kezében hagyatott meg e méltóság: de ez teljesen Bethlen alá rendeltetett »hallgasson mindenekben az fejedelemtől.« [4])

Mindazáltal még mindez nem jelentette a háboru megkezdését. Úgylátszik, sok függött attól, hogyan fogadja az udvar Bethlen ajánlatát, hogy Czeczilia Renata adassék hozzá nőül? Ő ezt komolyan tárgyalta. Találkozott-e Gál Péter Károlyival, azt nem tudjuk: de Károlyi csakugyan elment Érsekujvárra Károlyihoz, s ott megtette az ajánlatot nagy engedményekre: biztosít teljes vallásszabadságot, átadja főbb várait, kész személyesen vezetni a hadat a török ellen, kieszközli, hogy Erdély halála után visszacsatoltassék Magyarországhoz, unokaöccsét Ferdinánd udvarába küldi, hadaiban személye szerint megsegíti, négy várat ad nászajándékúl stb. S ő szerelemből kéri meg a főherczegasszonyt: már bírja annak arczképét. [5])

Esterházy ovatosan válaszolt. Maga szolgálatát ajánlotta ugyan, de hadverés és házasság isten dolga lévén, az eredmény tőlle függ. Azonban figyelmezteti a fejedelmet, hogy kiméletesen tárgyaljon a császárral s »ne tegye conditionak« mert akkor semmi sem lesz belőle. [6]) Károlyi jul. végén e vá-

[1]) Gyula-Fehérvár jul. 26. irja a szász egyetemnek: »Vettük kegyelmetek levelét, hogy az ötszáz gyalogot megkészitették, de mivel magyarokból mind meg nem szerezhették, szász és oláh is vagyon közöttök.« Ezeket azonban nehezen használhatja. Küldjék tehát aug. 1-én Fehérvárra, hogy a rosszát visszabocsáthassa.

[2]) L. Törvények és okiratok XIV.

[3]) Bethlen aug. 7-iki levele az egri basához. Török-magyarkori államokmánytár I. 309. »Az fényes portáról két rendbeli levele is érkezett hatalmas császárunknak, kikben kivánja sietséggel való indulásunkat.«

[4]) Toldalagi naplója Mikó I. 237. »Bosztra Ibrahim« van »bosnya Ibrahim« helyett úgy, hogy Bosztra Horváth M. által, már mint a basa neve használtatik, Bethlen érintkezésére a portai nyugati oratosukkal világot vet Hagai Kornél levele Török-m. áll. ok. I. 395.

[5]) Bethlen pontjait lásd Szalaynál Eszterházy élete I. 35. s köv. ll.

[6]) Ugyanott 35. s köv. ll.

laszszal ért Fehérvárra: s a fejedelem sietett is köszönetét kifejezni Esterházynak,[1]) de ezt nem látta elegendő biztosítéknak, hogy megkezdett készülődéseit beszűntesse.

Egy időben e kitérő válaszszal a császár határozott feleletet adott Bethlen azon kivánatára, hogy a két részről kiküldendő biztosok ne Nagy-Szombatban, hanem Eperjesen tárgyaljanak. Elejté ugyan Nagy-Szombatot — de nem a fejedelem által ajánlott helyeket, hanem Beszterczebányát jelölte ki tanácskozási helyűl s a tárgyalás megkezdése napjául augusztus 24-ét tűzte ki.

E levelet s egy mást Esterházytól Kolosvár aug. 18-án kapta Bethlen, hova azt Kereszturi István a generális titkára hozta. De ez hozott magával egy más levelet is Károlyi számára — hanem ez már nem levén már ott, Keresztury tanácsára felbontá Bethlen. E levél a házassági ügyre vonatkozott s valószinűleg a császár által Esterházynak Bécs aug. 4-kén adott választ tartalmazá, hogy a családi szokás szerint e fontos ügyben mielőtt határozna, kikéri a spanyol ág tetszését.[2])

Az értekezletre javaslatba hozott helyet Bethlen elfogadta. De a határidőt rövidnek tartá. Főember követei addig nem készülhetnek el, kérte hát a császárt, hogy ne ütődjék meg, ha biztosai késnek.[3]) Eszterházynak pedig megküldé a pontokat, melyek mellett biztosait hajlandó lesz megküldeni.[4]) »Synoritásunkat« – irá a házasságra célozva, — mi megbizonyitanánk, ha abban mód volna; mutasson utat ő felsége kegyelmed által, hogy mi is bizonyos fundamentomra épithessünk, meg ne csalattassunk.

Már akkor fél lába kengyelben volt. Hogy a császár ingyen kegyelméből nyerjen valamit, abban úgy sem bízott. Még valószinűbbnek tartá, hogy diadalainak s a kényszerűség hatása alatt fogja törekvését siker koronázni. S sikerre volt is kilátása, daczára, hogy a magyarországiak, főként a hét vármegye há-

---

[1]) Bethlen Fehérvár jul. 29-dikén kelt válassza Bethlen Pol. Lev. 381—2. ll.

[2]) Eszterházy élete I. 38. l.

[3]) Bethlen aug. 19-iki levele Törv. és okiratok XV. a.

[4]) Az Esterházyhoz irt levél Bethlen Politikai Levelei 386. l. A pontok Törv. és okiratok XV. b.

borúról mitsem akart hallani s már a felülési intézkedésekkel szemben tétlenül, mondhatni ellenszenvvel viselte magát.

E közöny, mit ő hálátlanságnak nevezett, mélyen bántá Bethlent. Ki is hagyta őket számításából, s becsületét »idegen nemzettel, conductitiis militibus« oltalmazá, szigoruan büntetve azokat, kik hadat »erőszakkal hordanak a zászló alá.« [1]) Számításait a török hadakra, kik jó eleve meg voltak nyerve, saját országaira, melynek felkelését újra szervezé, s német szövetségeseire, Krisztián braunschweigi herczegre, Mansfeldre, kik az év első felében csakugyan mutattak fel sikereket s mindenek felett saját tehetségeire épité. Az volt az elfogadott terv, hogy az unio hadai Sléziába nyomúljanak s Bethlen is ide nyomúljon be — hol aztán egyesülvén, Pfalzi Frigyest visszaültessék a cseh trónra. De ez, mire Bethlen megindúlt volna, kivihetetlennek bizonyúlt be: Tilly aug. 6-dikán megverte Mansfeldet. Aztán táborba szállása elé más akadály is járúlt: Kolosvárról elindulta után lázba esett, s pár hétig nem mehetett tovább Váradnál.

De a mint jobban lett, azonnal Debreczenbe sietett, s szept. 2-áról ugyane hó 10-ére országgyűlésre összehívta a 7 vármegy rendeit. [2]) Itt kapta a hirt, hogy a császár a beszterczebányai értekezletre csakugyan kinevezte biztosait s hogy ezek oda aug. 28-án meg is érkeztek. Azonnal tudósította őket, hogy az ő biztosai is ki vannak nevezve, s ha a menedék-levél megérkezik, azonnal oda fognak menni ezek is. [3]) De ez nem tartotta vissza, hogy útját hadai élén tovább ne folytassa. Ő maga szept. 7-én Tokajra ment, sürgetve onnan a boszniai basát, hogy igyekezzék csatlakozni hozzá, [4]) mig hadai Löknél költöztek át a Tiszán, s Gesztelynél szállította táborba. Itt Kornis Zsigmond fővezérsége alatt hátrahagyva a tábor zömét, összesen mintegy 12,000 embert, erdélyieket, oláhországiakat

---

[1]) Bethlen levele Károlyihoz. Pol. lev. 383. Behatóan és igen szépen ecseteli e viszonyokat.

[2]) Bethlen pol. lev. 388-ik l.

[3]) Ugyanott 389. l. A törv. és okiratok XVII. sz. a. közlött jelentés azt mondja, hogy szept. 13-án ment Kassára Bethlen: de hihetőbb a Károlyi által közlött adat.

[4]) Károlyi jelentése Eszterházy élete II. 59.

s hajdukat és maga háromezernyi csapattal Kassára ment, hogy az országgyűlést megtartsa. [1]) Szept. 11-én a hét vármegye rendei meghallgatták a fejedelmi előterjesztéseket, melyekben előadta kijövetelének okát, kívánta, hogy ők is felüljenek, élelmi szereket kért s a kívánatokat azonnal tanácskozás tárgyává tették. [2])

Kassáról Bethlen visszatért a gesztelyi táborba, bevárandó ott Károlyit, ki mint a fejedelem megbizottja, épen e két nap szept. 12-én s 13-kán értekezletet tartott Esterházyval Szent-Benedeken. Ez volt az utolsó kisérlet a békés kiegyenlítésre. Két tárgya volt annak a »secretum« azaz a házasság s a beszterczebányai értekezlet. Bethlen izenetében kifejezte aggodalmát, hogy a házasság által csak az időt vonatják vele, s ha már nem lesz módja a háboruhoz, elmetszik a dolgot. Ha e részben bár titokban is bármi »kis assecnratiója« lesz, el fogja úgy intézni a dolgot, hogy az nem fog had által kicsikart pressionak tetszeni. Ez esetben még arra is ajánlotta magát, hogy a vele levő török had ellen fog fordulni, s még ez őszszel néhány várat visszafoglal. [3])

Esterházy válasza kitérő volt, s nyilvános kifejezése a bizalmatlanságnak, melylyel ez izenetet fogadta, »haddal gyalázatos a dolgot kívánni«, küldje el biztosait a beszterczebányai tractára, de legyen nyugton, ne támadjon s biztosítsa őt, hogy nem fog támadni: ez esetben ő felmegy Bécsbe tárgyalni a házasság kérdését, mely ügyben már elment a kérdés a Spanyolországhoz, de a válasz két hónapnál hamarább nem jöhet meg. [4])

Bethlen épen e napokban aug. 12-én [5]) megkapván követei számára a kívánt menedék-leveleket a császár aug. 29-iki leveléhez mellékelve, Gecztelyből, hova a kassai a gyűlés megnyitása után visszament, útnak indítá Beszterczebányára biz-

[1]) L. Esterházy adatai »miknek Károlyi uram által végére mehettem« Szalay II. 58. V. ö. Törv. és Okiratok XVII.

[2]) Törvények és Okiratok XVII. Ez s a Szalay által közlött adatok közt jelentéktelen eltérések vannak.

[3]) Bethlen Károlyi által előadott ismereteihez Esterházy által Szalaynál II. 58.

[4]) Esterházy válasza u. o. 60. l.

[5]) Keltek aug. 19-én, l. Törv. és Okir. XVI.

tosai [1]) közül Kamuthyt és Kassait, kevés reménynyel ugyan a sikerhez, de leginkább azért, hogy ne mondhassák, hogy a békefentartás minden eszközét ki nem merítette. S a mint Károlyi Sz.-Benedekről visszatért és jelentést tett neki s elmondta Esterházy követeléseit, még tisztábban állt előtte, hogy a függő kérdéseket csak kard oldhatja meg. Épen azért elhatározta, hogy megfogja kezdeni a támadást — anélkül azonban, hogy a megkezdett tárgyalásokat félbeszakasztaná. Azonnal megküldte Esterházynak a kivánt menedék-levelet, hogy menjen nyugodtan Bécsbe tárgyalni a secretumot »bizony szónkra írjuk — mondá Kassa szept. 19. — semmi hostilitást cselekedni nem engedünk, sőt az Garamon által sem bocsátunk senkit Ujvár felé kegyelmed visszajöveteléig.« [2]) De ő, ha még lehető a békés megoldás, annak egy módját látta: ha ő találkozhatnék Esterházyval, szívét feltárhatná előtte, mielőtt ez Bécsbe menne. S erre fel is szólította Esterházyt. Ha együtt megbeszélték az ügyet s úgy megy Bécsbe, hiszi, hogy »hamarább által mehetnénk az dolgon. Mi, folytatja, nem megyünk feljebb s kegyelmed akármikor szemben lehet velünk.« [3])

S csakugyan táborát kétfelé osztva, azonnal elindúlt. Az egyik Sárosmegyének vette útját, a másik s ezzel volt maga is, a végeken ment felfelé. [4]) Szendrőhöz érve, szept. 21-én körlevélben tudatta a megyékkel támadásának indokait, felhívta őket csatlakozásra, s hogy annak jeléül követeket küldjenek hozzá. [5]) S ezzel tényleg — bár még úgy látszik Bethlen akarata ellenére — megkezdődött a hadakozás, mert Bosnyák Tamás Fülekből portyázókat küldött ki s a nyert zsákmányt e várba vitette. [6]) Ekkor még figyelmezette a nem messze, Besz-

[1]) »Ma 8-ad napja — írá szept. 19-én — hogy commissariusinkat Gesztelyből expediáltuk.« Pol. lev. 391. A biztosok Dévény szept 16-áról tudósítják a császár biztosait, hogy útban vannak. Dallos íratai 163.

[2]) Bethlen Pol. lev. 390. A Szendrőből Esterházy által írt levélre vonatkozik a resolutio 4-ik pontja.

[3]) U. o. 391. l.

[4]) A XVII. sz. okirat 6-ik pontja.

[5]) A körlevél megj. Bethlen Pol. lev. 392. s köv. l. magyar nyelven Latin fordítása megvan a Jászay gyűjteményben s Bécsben a titkos levéltárban.

[6]) Bethlen szept. 23-iki lev. Pol. lev. 394.

terczebányán tárgyaló biztosokat, hogy az ellenségeskedést nem ő kezdte el, de azonnal Fülek alá nyomúlt. Ettől fogva, talán mert Esterházytól nem kapott választ, s ez legkevésbbé sem mutatkozott hajlandónak elfogadni a hozzámenetelt, nem csinált titkot támadó fellépéséből. A török hadak már kezdtek gyülekezni, már hírt vett, hogy a szultán mazulsággal fenyegette Ibrahim szerdárt, mert még nem csatlakozott hozzá,[1]) s hogy ez meg is indúlt hadaival, s ő is azonnal figyelmeztetést küldött azokhoz a megyékhez, melyek Esterházy felhívására ellenséges támadásra készűltek, hogy ha csak nem akarják végromlásukat, azonnal oszoljanak el. [2])

Mialatt Bethlen elébb nyomúlt hadaival, a beszterczebányai értekezlet véget ért. Már ekkor nem fektetett súlyt rá, s úgy látszik, készakarva idézte elő a felbomlást, oly feltételekhez kötve a kibéküléstt, melyekről eleve meg lehetett győződve, hogy nem fognak teljesíttetni. Ketten biztosai közűl, Kamuthy és Kassai szept. 17-én értek Beszterczebányára s az első értekezletet szept. 19-én tartották. Másnap megjött a más két biztos is, Monaki és Lónyay s szept. 21-én már teljes tanácskozás volt. Bethlen teljes erkölcsi elégtételt kivánt, a hiveitől elvett jószágok visszaadását vagy ezek kártalanítását s hogy a nádor, ki a soproni gyűlésen megbántá a fejedelmet, fejvételre, Sándor János biztostársa felakasztásra itéltessék — míg Ferdinánd biztosai ilyesmiről hallani sem akartak, kárpótlásúl elébb 50 utóbb 100 ezer frtot igértek s határozottan követelték, hogy Bethlen hadait azonnal vonja ki az országból. Kamuthy eleve már figyelmeztette a császárt, hogy siessenek a tárgyalással, mert az idő rövid: s miután egyik fél sem engedett, okt. 3-án megtartották az utolsó ülést s mindkét fél beadván óvását írásban, bezárták az értekezletet. [3])

S ettől fogva komolyabban folyt a háború. Ferdinánd

---

[1]) A szultán fermánja. Történelmi Tár. 1873. Ibrahim basa k. n. levele (Török-magy. K. A. O. I. 400.) e parancs következtében kelt.

[2]) Bethlen Gábor Fülek szept. 23-áról küldött levele Nyitramegyéhez. Jászay gyűjtemény nemz. muzeum.

[3]) Azon nagyfontosságu iratokon, naplókon kivűl, melyeket Ráth és Fraknói Dallos irataiban közzétettek a beszterczebányai értekezletről, még több kiadatlan van Jászay gyűjteményében a nemz. Múzeumban. U.

fegyverszünetre lépvén Pfalzi Frigyessel, lefoglaltatta a nickolsburgi békében Bethlennek engedett Oppelnt és Ratibort, a lakosokat feloldá a hűség esküje alól,*) s gr. Monte-Negroi Caraffa Jeromost a birodalomban levő hadaival Csehországba rendelte,[1]) melyet már fenyegetett Bethlen, ki serege egy részét Horváth István alatt Morvába küldé, mig maga Nagy-Szombat alá sietett. Hadai folytonosan szaporodtak, a török csapatok mind számosabban csatlakoztak hozzá s a porta támogatására mindent megtett: a lengyel követnek kijelenték, hogy ha a király elnézi, hogy Ferdinánd számára kozákokat toborzanak, a tatárokat rájok küldi,[2]) a németekhez szító budai basát mazullá tette[3]) s a Bethlen mellé rendelt csapatoknak a téli hadjáratot is megengedte.?)

De már Bethlen, ki az unio hadainak németországi vereségei után, a németországi ügyekben leendő avatkozásra úgy sem számíthatott, mindezt csak arra akarta felhasználni, hogy Ferdinándra nyomást gyakoroljon. Gyorsan bevette Füleket s Lévát, Komárommal s Győrrel fegyverszünetet kötött, Nagy-Szombat alá ment s okt. 14-ről egy hosszabb körlevélben kifejté hadjárata okait s nov. 19-re ugyanoda összehivta a magyarországi megyéket.[5]) Egy német ezred, Vangler parancsnoksága alatt, Nagy-Szombat azon igéretére, hogy a császári őrséget be fogják fogadni, e város felé sietett — de ott nem bocsátották be. S midőn visszafordúltak, Bethlen elzárta utjo-

---

m. a biztosok aug. 24., szept. 10., 19. 23., 24. és 28-án írt jelentései, Dallosnak szept. 26. és 29-én s okt. 2-án írt levelei, s Ferdinánd biztosai által beadott első pontozat. Úgy, hogy ezekkel együtt a beszterczebányai értekezlet irományait csaknem teljeseknek mondhatjuk.

*) Khewenhüller Annales Ferd. X. 151.

[1]) Eszterházy élete Szalaytól II. 83. l.

[2]) Mikesnek, az állandó portai követnek] aug. 23-iki jelentése u. o. 52.

[3]) Ugyanannak okt. 9-iki jelentése. Történelmi Tár 1883. V. ö. Eszt. Élete 59. l. 7. pont.

[4]) »Felelő levelet is adott rájuk« Eszterházy élete II. 60. l.

[5]) E körlevél több példányát ismerjük. A Bánfi Kristófhoz írt megjelent Bethlen Pol. Lev. 394—6. A Veszprémmegyéhez adott Pray Principatus I. 306—11. A Pozsony városához írott Jászai gyűjteményében, s ugyan itt a megyékhez írottnak latin fordítása.

kat, mire e had egy régi templomba vonúlt, két napi ostrom után megadta magát s letette fegyverét s Bethlen szolgálatába állt,[1]) míg maga a derék sereg Monte-Negrói Caraffa Jeromos vezérlete alatt Bethlen által Szakolczánál a Morván át űzetett s egész Hodolinig nyomatott. Bethlen visszavonúlást színlelve, megállapodásra bírta Montenegrót s akkor egész reménytelenűl körűlkerítette.[2]) A török és tatár hadak innen elszéledtek Morvába s rettenetesen pusztíták ez országot.

De legkiméletlenebbűl Bethlen hadai mindenfelé a Thurzó nádor jószágaival jártak el, mintha be akarta volna váltani a fejedelem szavát, hogy ágyából is kihúzza őt. Erre azonban akkor legkevésbbé sem gondolt; azok után, miket Thurzó Sopronban Bethlenről mondott, ő nem intézhette hozzá az első szót. De miután Esterházy azon ajánlatára, melylyel bizalmas értekezletre meghívta, bizalmatlanságból s ellenszenvből még nem is válaszolt, tekintélyes emberre volt szüksége, kivel a secretumot tárgyalhassa. Azt hitte, hogy erre jó lesz a nádor, mint a király után az ország első tisztviselője s jelenleg az udvari köröknek bízott embere. Szigorú eljárásával rá akarta kényszerítni, hogy ő tegye meg az első lépést.

Úgy történt. Thurzó okt. 10-ről levelet küldött a fejedelemnek Ürmény alatti táborába. A levelezésből következés lett s Thurzó nádor, a bécsi udvar nagy meglepetésére, október 17-én igen meleg felterjesztést tett a császárnak, hogy a fejedelem táborába mehessen. Nov. 5-én megkapta Thurzó az engedélyt, a menedék-levelek kiállítása még néhány napot vett igénybe, s mire Thurzó elindúlt, már a Csallóköz, Nagy-Szombat mind elestek s Bethlen Hodolin és Gőding közt okt. 26-án megvervén gr. Monte-Negrot, erős hadával együtt bekerítve

[1]) Khewenhüller Annales Ferdinándaei X. k. 151. l. Vangler h. Wangerert ír. V. ö. Eszterházy élete II. 84. Mint Khewenhüller mondja: a bekerített had hat Tiefenbach zászlóalj volt. V. ö. Marczali Regestak 126. Krauss említi, hogy e csapat parancsnoka a híres kalandor Fahrensbach volt, ki bejött Erdélybe s egy ideig itt volt, innen aztán török öltözetben menekült Velenczébe. I. k. 71., 72. ll. Még 1624-ben ő volt a német hadak parancsnoka. Bethlen Politikai Lev. 408.

[2]) Khewenhüller u. o. Krauss Gy. Kronik I. 72. Említi Thoroczkai is naplójában Mikó I. 237. s Petheő Gergely is az 1702-iki kiadásban. Marczali Regesták 127.

tartá, »lóhússal hizlalván«, mint Pethe'ő mondja, az elfoglalt Csallóköz s a Pozsonyban székelő császáriak közt fegyverszünetet eszközölvén. [1])

A helyzet ura ekkor Bethlen volt. Nemcsak Felső-Magyarország Pozsonyig, hanem az egész Fehér-hegység, Morvaország jelentékeny része kezében volt. Összesen mintegy 80,000 had élén, melyben gr. Thurn s a Jägerndorfi herczeg csapat-parancsnokok voltak, már Bécset is rettegteté. [2]) De Thurzóval szemben, a mint ez hozzá érkezett, feltűnő engedékenységet tanúsított. Nov. 18-án érkezett meg a nádor a hodolini táborba, Czobor Imrével s Kereszturi Andrással, s a tárgyalás azonnal kezdetét vette.

Az fegyverszünet kötéséről folyt. Részint személyesen vezette Bethlen, részint cancellárja és Kassai által tárgyalt. A nádor azt kivánta, hogy a fejdelem azonnal vonja ki hadait az elfoglalt részekből ezeket adja vissza, s a török rabokat szabadítsa ki. Hosszas tárgyalás után beleegyezett a fejedelem, hogy Morvaországot, Pozsony, Bars, Nyitra, Turócz, Trencsén megyéket visszabocsátja, székhelyét a Fátrán túl teszi, s határidőül Szent Mihály nap tűzessék ki. Tétessék említés a törökkel kötendő békéről s a czímből Oppeln és Ratibor ki ne maradjanak. A szorongatott Monte-Negro is beleegyezvén, megkészült a fegyverszünet okmánya, s oct. 21-én délután visszaindúlt a nádor. A fejdelem, ki az ellenségeskedést Thurzó megjöttekor azonnal beszüntette, amint a fegyverszüneti okíratot aláírta, azonnal felszabadítá Monte-Negrót, ki midőn elvonúlt előtte, leszállván lováról, a fejdelem pedig fennülve maradván, kezet fogott vele. [3])

De a hodolini szerkezetben nem fogadták el Bécsben. Monte-Negro hozzájárúlását érvénytelennek jelenték ki, mert

[1]) A fegyverszünet csallóköziek s pozsonyiak részéről Pozsony nov. 17-ről, a bizottság nov. 18-iki s 22-iki jelentése Bécsbe, a fegyvernyugvási levél javaslata ugyancsak nov. 22-ről megvan Jászay gyűjteményében. Ilyen külön fegyverszünet köttetett a komáromi s győri várakkal.

[2]) Marczali Regesták 127. 8. ll.

[3]) Pethe'ő írja: Végre Conte de Monte Negro szemben lőn Bethlennel ugyanott Morvában táborában nagy alázatosan kijövén obedientiára eleiben, kezet lábat fogott vele. V. ö. Tholdalagival Mikó I. 237.

ő nem volt felhatalmazva, s azonkivűl is, hogy Oppelnt és Ratibort kitörölték a czímből, egyes pontokat kihagytak, másokat megváltoztattak. [1])

Így kerűlt a dolog Bethlen elé, decz. 4-én, ki már Nagy-Szombatban volt. Diadalának legszebb eredményéről, hogy egy egész császári sereggel letétesse a fegyvert, lemondott, s annyira bízott a fegyverszünet megerősítésében, hogy már a béketárgyalások megkezdésére is gondolt s követéül Kamuthy Farkast jelölte ki. [2]) De bármennyire bántotta is ez eljárás, újabb tárgyalásba be kelle nyugodnia. A rendek, kiket október 14-én hívott össze, november 19-ére még együtt voltak, midőn a nádor Czoborral és Kereszturyval deczember 6-án Nagy-Szombatba érkezett. A fejedelem mindenekelőtt biztosítékot kivánt, hogy a létrejövendő egyesség nem fog elvettetni, s midőn a nádor hathatós közbenjárását megigérte, megkezdődtek az újabb tárgyalások. Bethlen nagyon engedékeny volt. Beleegyezett, hogy Oppeln és Ratibor kihagyassék a czimből, elfogadta a többi módosítások legtöbb pontját, s csak kevés engedményt kivánt, többi közt, hogy a határidő ne márcziusra, hanem májusra tűzessék ki. Az egybegyűlt rendek is kérték Thurzót, hogy az okírat elfogadása érdekében vesse magát közbe. [3]) Azután, hogy részéről minden végrehajtva legyen, elindúlt Nagy-Szombatból, decz. 17-én már Galgóczon, [4]) s az év végén Besztercze-Bányán volt. De a bécsi tanács még ezeket sem fogadta el. Merevűl ragaszkodott követeléseihez, s a fejdelemnek végre engedni kellett: Besztercze-Bányán decz. 20-án elfogadta, kiállította a fegyverszünet okíratát, s annak végrehajtására megtette az intézkedéseket. [5])

---

[1]) A bécsi rendkivűl érdekes tárgyalások megvannak a Jászay-féle gyűjt.

[2]) Hazai Okmánytár II. 468.

[3]) Thurzónak decz. 10-iki levele Jászay gyűjteményében.

[4]) A nádorhoz írt levele a Jászay gyűjt.

[5]) L. Törvények és Okíratok XVIII.

IV.

Bethlen engedékenysége meglepte az egykorúakat s annak mindenféle magyarázatát adták. Khewenhüller Monte-Negro felszabadítását egyenesen isteni csodának mondja: Bethlen, szerinte, lengyel beütéstől féltében tette. Mások tudni akarták, hogy hada elégületlen, s szeretné a zsákmányt haza vinni, hogy tábora roszúl van élelmezve, a törökök zúgolódnak a téli hadjáratért s a szerdár sátrának kötelékeit is elmetszették. Hát biz a törökök zúgolódtak, de Bethlen megzabolázta őket, néhány vezetőnek elüttette fejét [1]) s többé »nem vala a töröknek szent Demeter napja« — t. i. e napig tartoztak táborban maradni.

Ilyen apró nyomorúságok minden hadjárattal össze vannak kötve, s ezek nem voltak eléggé fontos okok, hogy Bethlent elhatározásai megmásítására bírhatták volna. Szeretett volna komolyan és végleg kibékülni a császárral, s erre megtette az első lépést. Vallásos türelmességének eddigi egész uralkodása nyilvános bizonysága volt, s hogy a catholicusoknak Erdélyben jó dolguk van, arról Ferdinánd ott megfordúlt követei eleget beszéltek. [2]) Eljöttnek látta az időt, hogy amit Esterházy által eddig titokban tárgyalt, most, bár még mindig titokban, maga vegye kezébe.

A béke alkudozásokra már 1624. jan. elején kinevezte követeit: Kamuthy Farkast, Kassay Istvánt és Bornemisza Jánost, kiegyezett a Ferdinándtól számukra adott biztosítási pontok felett [3]) s elkészíté számukra az útasítást jan. 12-én, tehát a fegyverszünet létrejötte előtt. Magának a fődolognak, a Ferdinánddal kötendő véd- és daczszövetségnek, s a házasság kérdésének tárgyalásával Kamuthy volt külön megbízva.

Már maga az a körülmény, hogy Bécsbe küldte követeit, holott másutt könnyebben alkudozhatott volna, előzékenység jele volt a császár iránt. De magában az útasításban is elég

---

[1]) Krauss Siebenbürgische Chronik I. 73.

[2]) L. Gál Péter jelentését. Intézkedéseit e részben összeállítá Horváth V. 260.

[3]) L. Törvények és Okiratok XIX. a).

mérséklettel járt el: a nickolsburgi pontokra helyhezkedett ugyan, de birtokai kikerekítéseül Ung, Torna, Gömör, Sáros vármegyéket Szendrővel kivánta: megjegyezte azonban, hogy mivel őt nem önzés vezérli, ezekről követei le is mondhatnak.

Fő előtte a császárral kötendő szövetség s a házasság dolga volt. A Kamuthynak adott titkos útasítás jövő működésének egész programmját tárja fel, s nem volt kevesebb, mint a török kiűzése Magyarországból, ez országnak az ő kormányzósága alá helyezése, Erdélynek mint hűbérnek, évi adófizetés mellett, Ferdinánd alá bocsátása — melyek fejében ő a császár leánya kezét kéri, mint a bizodalomnak s egyetértésnek elengedhetetlen jelét. [1])

Bethlen bízott és remélt. Megmutatta azt midőn jan. 18-án követei számára már a megbízó-levelet is kiállitá [2]) s e hó végén őket útnak indítá; maga pedig e hó végén Kassára ment, hováfebr. 1-én megérkezett. [3])

A követek gyorsan mentek: jan. 31-én Thurzónál voltak, ennek szeredi várában s febr. 6-ára Bécsbe értek, hová a császár, épen az alkudozások érdekében, meghívta tanácsosait. De a béke gyors megkötése iránt csakhamar minden illusió eloszlott. A magyar tanácsosok közül épen a két legbefolyásosabb: Pázmány és Esterházy eljöttnek hitték az időt, hogy Bethlent teljesen megtörjék, s a császárnak a háborút ajánlák. A nyert előnyeiről lemondott Bethlennek mindent újra kellene kezdeni — azt hivék, hogy az most könnyű zsákmány lesz. Maga Ferdinánd sem volt idegen, hogy a kinálkozó alkalmat megradja s Kamuthyt, ki felérkezését követő napon magánkihallgatást kért a királynál, hogy a fejedelem titkos útasítása szerint, ennek házassági ügyét szóbahozza, nem fogadta. Kamuthy megbetegedvén, követtársai Kassay és Bornemisza: a nádorhoz, cancellárhoz, s Collaltóhoz útasíttattak. Azok a béke biztosításául a legbiztosabb módnak a »házasságot« ajánlották s ez alapon kérték, hogy a király hallgassa ki őket.

De, bár időközben megérkezett a spanyol király válasza s ez és ministerének: Olivareznek tanácsa épen nem ajánlották

[1]) Mindkét Utasítás »Bethlen Gábor szövetkezései történetében.«

[2]) L. Törv. és Okiratok XIX. b).

[3]) Adalékok Bethlen G. történetéhez 57-ik l.

az elútasítást, [1]) a király mitsem akart hallani ez összeköttetésről. Február 17-én kiadott resolutiója szokatlan rideg hangon útasította a követeket a tárgyalások megkezdésére: semmi köze, úgymond, a házasság kérdésének a békepontokhoz. [2])

Ferdinánd biztosai, miután Esterházy s Pázmány nem fogadták el a kinevezést, a nádor, Dallos győri püspök, Sennyei cancellár, Czobor Imre, Collalto és Teufel voltak. Febr. 19-én tartották az első tárgyalást, s nyomon utána 21. és 24-én újra együtt voltak.[3]) De kiegyezésről s még közeledésről sem lehetett szó. Az erdélyiek a nickolsburgi békét vették alapúl, erről a magyarok hallani sem akartak, az erdélyiek négy megyét kértek, a magyarok nemcsak Oppelnt s Ratibort, hanem még a hét megyét is visszakivánták. Magyar tanács, államminiszterek sokat tanácskoztak, a magyar tanácsosok hosszú és kimerítő votumokat adtak be, nem annyira a béke, mint a háború érdekében s végre is febr. végén márcz. 25-ig meghosszabbították a fegyverszünetet. De ezután sem haladtak semmit: mígnem az napon, melyen a fegyverszünet lejárt, Ferdinánd biztosai kijelentették, hogy urok elfogadja tárgyalási alapúl a nickolsburgi pontokat, s erre márcz. 25-én újra meghosszabbították a fegyverszünetet most, már máj. 1-éig. Az erdélyi követek, hogy urokkal értekezzenek az amnestia s béke-okírat érdekében, [4]) april 6-án Kassára útaztak, hol Bethlen a felső-magyarországiakkal országgyűlést tartott. Az amnestia okírata ellen ezeknek alapos kifogásuk volt, s részükről Keczer Andrást küldék Bécsbe, míg a fejdelem Kovachoczy Istvánt s Bornemisza Jánost [5]) bízta meg, hogy fejezzék be az alkudozásokat. Ezután is sok nehézséggel kelle küzdeni. A császár és tanácsa, daczára hogy a németországi viszonyok mind fenyegetőbb alakot öltöttek, s a törökök hadi-készületeiről is hírt vettek, a

---

[1]) Khewenhüller Annal. Ferd. közölve van a válasz, mely 1623. oct. 23-án kelt.

[2]) L. Törv. és Okiratok XX.

[3]) Mind három tanácskozás jkönyve megvan Jászay gyűjteményében. Kamuthy betegeskedése miatt nem vett részt.

[4]) Ez a szöveg van közölve Törv. és Okiratok XXI. e) f).

[5]) Bethlen G. Kassa 1624. apr. 19-iki levele a Jászay gyűjt.

legcsekélyebb engedékenységre is nehezen szánták el magukat. Végre máj. 8-án csakugyan létrejött a béke, mely Bethlent megfosztá Oppeln és Ratibortól, de kárpótlá Ecseddel, Nagy- és Felső-Bányával.[1])

A békealkudozások végén ismét szóba jött a »matrimonium.« Kovachóczy egyenesen meg volt bízva a császárnál nyerendő kihallgatáson megtenni a szükséges előterjesztést — de ajánlata kitérőleg fogadtatott. Hogy a viszonyok Bethlenre nézve roszabbúl álltak, mint a múlt év végén, az kétségtelen. Ha ő akkor fegyverben, hadai élén, ellenséges földön, kitartja a telet, ez nagy hatással lett volna az európai viszonyok fejlődésére: Ferdinánd ellenségei hamarébb s könnyebben tömörűlnek — de azért most sem állottak úgy dolgai, hogy kénytelen lett volna kegyelemre megadni magát.

Teljes okunk van hinni, hogy őszintén kereste a kibékűlést Ferdinánddal. De ajánlata nem fogadtatott azzal a bizalommal, melylyel várta. A kitérő válaszok s halogatási eszközök egész lánczolata gyanakodásra különben is kész lelkében bizalmatlanságot támasztottak. Egész jövőjét nem köthette a puszta reményhez, s nem szakíthatott a portával. Fenn kelle ezzel is tartania viszonyát, s midőn ennek egyes napvilágra jött részleteit ellenségei fegyverűl használták ellene, megfeledkeztek arról, hogy ez nála az önvédelem eszköze volt. Csak úgy mint Esterházy megírta neki, hogy ellene »a mit cselekedhetik bizony dolog megcselekszi«,[2]) ő is őszintén megmondta, hogy nem vetheti meg a porta támaszát. Természetes volt, hogy midőn maga a fegyvernyugvás is annyi nehézségre szolgáltatott okot, gondoskodnia kellett, hogy a porta védelmét megtartsa. Amint

[1]) A bécsi alkudozásokat tűzetesen kidolgozta Horváth M. a Jászay gyűjtemény s Fraknói (Pázmány II.) a bécsi levéltár adatai s olasz és spanyol követjelentések alapján. Különösen ez utóbbiban rendkivűl sok becses adat van felhalmozva. L. a fegyverszüneti okmányokat, s az amnestiát, (melynek apr. 12-iki tervezete mutatja a kormány hangulatát. L. Törv. és Okiratok XXI.) Az itt kötött titkos pontok még lappanganak. Hivatkozás van ezekre a magyar tanácsosok 1624. aug. 30-án tartott ülésében.

[2]) Eszterházy élete II, 61.

ennek megkötése húzódott, Demjén Ferenczet a portára,[1]) s Török Zsigmondot a budai basához küldé. Demjén sikerrel járt el s a récziai béggel, mint követtel érkezett vissza elébb Budára és onnan Kassára: a porta és a budai basa biztosították, hogy ha a porta megbékél Ferdinánddal, ezt ő vele egyetértve, s az ő érdekei szemmel tartása mellett teszi. Bethlen mind a két levelet megküldte Kamuthynak hadd mutassa fel Bécsben: ha ő felsége ajánlatait megveti, kénytelen lesz saját oltalmáért úgy fogni a dologhoz, mint a végső szükség kívánja.[2])

S a mint a béke megkötésének kilátásai enyészni kezdettek, intézkedett, hogy a bányavárosokba német hadakat ne bocsássanak.[3]) Márcz. elején Tholdalagi Mihályt és Cserényi Farkast a portára küldé a rumeli hadat a bosnyákkal s végbeliekkel a budai vezér mellé rendeltetni; mert a béke csináláshoz, kivált a némettel szemben, csak úgy szükséges a sereg, mint a háborúhoz,[4]) s írt Cesynek is.[5]) Ugyanakkor pedig, midőn Kovachóczyt Bécsbe küldé az utólsó kisérlet megtételére, apr. 22-ről a budai basát sürgette: szálljon hadaival a pesti mezőre siettesse a bosnya hadakat — a németnek alig van több hada, mint az melyet a sánczból kibocsátottak.[6])

A mint a béke alá volt írva, annak végrehajtásáról kellett

---

[1]) »Demjén Ferencz is onnan a portáról érkezvén« írja Jahia tihája 1624. jan. A levél kelet nélküli s a Tört. Tárban tévedésből 1623. febr.-ra tétetett. De figyelembe veendő, hogy Demjén 1624. febr. elején a récziai békkel Kassára ment, mint ezt maga Bethlen írja Kamuthynak, (Adalékok 57. l.) még pedig Budáról. Ez a kelet meghatározását kétségtelenné teszi.

[2]) Bethlen 1624. febr. 6-iki l. Kamuthyhoz. Adalékok 59. l. A budai leveleket Történelmi Tár 1880-ik évf. 446. l. Maga a portai levél U. o. 453. l.

[3]) Bethlen febr. 26-iki l. a Jászay gyűjt.

[4]) Magyar Történelmi Tár XI. 179. l. a márcz. 4-én kelt utasítás. Tholdalagi alkudozásaira vonatkozó igen érdekes levelek s okíratak vannak. Történelmi Tár 2882. 35—41. ll.

[5]) Márcz. 13-án. A Godefroy gyűjteményben.

[6]) Történelmi Tár 1881. évf. 455. l. Budai követeinek ez ügyben adott útasítást 1624. apr. 28-ról l. Török-Magyarhoni Államok. I. k. 401-ik s köv. ll. A követ Borsos Tamás volt, kinek máj. 24-ről küldött újabb informatiót l. Történelmi Tár 1881. évf. 457. s köv. ll.

gondoskodni. Első volt az elfoglalt birtokok visszaadása. Ferdinánd máj. 18-án kinevezte biztosait: Ostroith Istvánt, Móricz Mártont, Apponyi Balást és Pesty Gergelyt,[1]) kik azonnal hozzá is fogtak a munkához.[2]) Maga Bethlen, miután egy csomó anabaptista morvát az ipar emelése végett Erdélybe indított, s ezeknek Vinczet engedte át,[3]) s Gyula-Fehérvárra jun. 14-re országgyűlést hirdetett, máj. 26-án[4]) elindúlt. Jun. 14-én Nagy-Váradon ő is kinevezte biztosait Monaki Miklóst és Bornemisza Jánost, kik Ferdinánd biztosaival egyetértve hajtsák végre az átadást, s onnan B.-Hunyadon át[5]) Fejérvárra sietett, hogy a jun. 23-ára hirdetett országgyűlést megnyissa.

A fejedelmi előterjesztés a rendeket a béke megkötéséről értesíté, bemutatta a béke-okíratot s a hét vármegye visszabocsátására vonatkozó oklevél kiállítására felhívta őket.

A rendek örömmel értesültek a béke megkötéséről, az évi adót 22 frtban állapíták meg, a városokra egy összegben vetvén ki.

Csakugyan fejedelmi előterjesztés alapján elrendelék Lugos megerősítését.

Intézkedtek a szökött jobbágyok kiadásáról, a gonosztevők s latrok megbüntetéséről. A székelyek s szászok közé szökött jobbágyok ellen az 1619-iki törvények szerint járjanak el. A hordók s mértékek egységére vonatkozó törvényeket megújíták. A porták visszaélései szüntessenek meg. Elintézték egyes helységek panaszait.

Kiváló fontosságu törvény volt az, melylyel elrendelék, hogy egy földesúrnak se álljon jogában jobbágyfiúkat, kik iskolába járnak, az iskolától visszatartani.

---

[1]) Az ezeknek adott útasítás megvan Országos Ltár tract. Publ. Jun. 4. nro 19.

[2]) Jelentéseik sorozata jun. 6-án kezdve megvan a Jászay gyűjteményben.

[3]) Krausz Krónikája I. 72.

[4]) Kisérete s útirendje a gy.-fehérvári ltárban.

[5]) Jun. 18-án volt ott. Bethlen szövetk. 65. A biztosok Kassa jul. 4-ről tudósíták a császári biztosokat, hogy a »szent dolognak végbenvitelére« innen Kassáról más nap jul. 5 én fognak elindúlni. A Jászay gyűjteményben. Jun. 19-én Kolosvártt volt. l. Segesvári naplója 193. l.

Minthogy részint a Ferdinánd, részint a Bethlen által vert rosz pénz elharapózott, a nagy pénzbőség roppant drágaságot idézett elő és emiatt az árak aránytalanúl megdrágúltak: limitatio készítésére bizottságot neveztek ki, melynek tagjai Kapi András,Mikó Ferencz és Weirauch Dávid voltak,[1]) mely limitatiót, ha valamely városban nem tartanák meg, Kamuthy Balázs a birón 500 frt bírságot vegyen — viszont pedig ha Kamuthy valakinek kedvezne, ezer frt bíráságon marasztassék. A limitatió csakugyan elkészült,[2]) életbe lépett, s végre is hajtatott teljes szigorral.

A gyűlés utolsó napján a rendek aláírták az okíratot, melyben kötelezték magukat, hogy Bethlen Gábor halála után a hét vármegyéhez semmi jogot sem fognak tartani.[3])

A törvényeket a fejdelem jul. 8-án erősítette meg.[4])

Már be volt zárva az országgyűlés, midőn Keresztury a Ferdinánd megbízottja Fehérvárra érkezett. Épen ebben az időben tért haza Bécsből Bethlennek is egy megbízottja. Az ügy, miért e követek jártak, a török viszonyokra vonatkozott. Hogy ezek készülődnek, hogy útjokat Magyarországnak veszik, széltiben hirdették. Épen ezért akarta Bethlen megnyugtatni Ferdinándot, s épen ennek kipuhatolása volt Kereszturynak jul. 3-án kelt útasításában adva.[5])

A császár t. i. megtette a lépéseket, hogy a portával a békét megújítsa. Ő ezt Bethlen teljes kizárásával akarta elérni, úgy, hogy csak a két császár követei alkudozzanak együtt. A fejdelem saját szempontjából ezt nem akarta: s a tavasszal Stambulba küldött Tholdalaginak főfeladata ez volt. A másik viszont, hogy a törököt a béke érdekében had felültetésére birja. Hosszas és erélyes alkudozás után mindkettőt elérte: jun. 18-án már biztosítva volt az eredmény,[6]) s nemcsak a budai basa kapta meg az útasítást erre, hanem a had-

[1]) L. Krausz Krónikája I. k. 74. ll.

[2]) Példánya még eddig lappang. De az 1625-iki limitatió hivatkozik rá.

[3]) L. Törvények és Okíratok XXII. b).

[4]) L. Törvények és Okíratok XXII. a).

[5]) Az útasítás s a megbízó levél megjelent Pray Principatus II. 20—24. ll.

[6]) Tholdalagi alkudozása. Tör. Tár 1882. 41.

fölkelési rendelet is épen a múlt évi alapján kiadatott, szerdárrá ismét a bosnya basa neveztetvén ki. [1])

Bethlen helyzete ez ügyben Ferdinánddal szemben igen kényes volt, miután a reményről, hogy leánya kezét megnyerendi, még sem mondott le. Őszinteségéről meg akarta győzni Ferdinándot az által, hogy sietteté a béke végrehajtását, az elfoglalt részek visszaadása, s a diploma kézbesítése által. Futárjaival pedig a török hírekből, mennyit szükségesnek látott, közölt Ferdinánddal az előtt is, sőt arra is ajánlkozott, hogy a békekötésnél, személyesen is jelen fog lenni, de midőn már ez neki biztosítva volt a porta részéről, aug. 30-án ismét futárt küldött Bécsbe [2]) s Kovachóczy által Sennyeinek is íratott, rávenni a császárt, hogy a békekötésnél saját érdekében ő is éljen az ő közvetítésével, mindenek felett pedig, hogy az alkudozást halaszsza a jövő évre. [3])

Ez ügyben Ferdinánd részéről már akkor Gál Péter Erdélybe volt küldve. Ennek megbízatása volt rávenni őt, hogy ez »alkalmatlan terhet,« t. i. az alkudozásokban való részvételt sem maga, sem követei által ne vállalja el; s ez csak szept. elején indúlt el [4]) Mármarosból Erdély felé. Oct. 30-án bocsátá vissza Bethlen biztatásokkal, s igen hízelgő levéllel: de biztos igéretek nélkül. [5]) Ezuttal e kitérő válasznak fontos oka volt: mielőtt Gál megérkezett volna, Bethlen szept. 17-ről, sokkal fontosabb ügyben, jeles tokaji borok kiséretében, szept.

---

[1]) Török-Magyarkori Államokmánytár I. 421.

[2]) Bethlen Gyula-Fehérvár aug. 30-ik, levele: már előbb is írt a császárnak, tamen cum postea etiam occurerint quae admodum utilia praesentique rerum statui proficua putarem, újra értesítni akarta őt. A Jászay-féle gyűjteményben.

[3]) A hasonlag aug. 30-án kelt levél latin fordítása u. o. E leveleket hozó futár felérkezése következtében szept. 8-án Esterházy Bécsbe hívatott. Szalay II. 114.

[4]) »Quoniam autem peculiarem internuntium nostrum ad dictum principem, Petrum Gál praesedii nostri Comaromiensis supremum vicecapitaneum expediverimus oportunum erit medio ipsius quoque de proposito tali investigandi . . . .« Ferdinánd Ebersdorf. 1624. szept. 24. a nádorhoz írott levele. V. ö. Jászay nagybecsű értekezésével a gyarmati békéről. Tudomány Tár 1839.

[5]) L. Törv. és Okiratok XXIII.

17-ről Kovachóczy Istvánt és Mikó Ferenczet, mint fő követeket Ferdinándhoz küldé. [1])

Ezek nemcsak a török ügyek megbeszélésére voltak küldve, nemcsak jó szolgálatait ajánlotta tőlök ez ügyben, hanem kapcsolatban azzal meg voltak bízva újra sürgetni a házasság ügyét, még pedig oly alakban, hogy ha Ferdinándnál nem találnak kedvező fogadtatásra, más úton igyekezzenek czélt érni. Már július elején értesíté Ferdinándot, hogy közelebb követeket fog küldeni a német birodalomba, valamelyik német herczegnő kezét megkérni. S valóban Kovachóczyék meg voltak bízva, hogy ha Ferdinándtól elútasító választ nyernek, onnan Brandenburgba útazzanak, megkérni a választó nővérét, melyre nézve Gusztáv Adolf által tett is előleges lépéseket.

Ferdinánd belátta a veszélyt, mely abból származnék, ha Bethlen oly közel rokoni összeköttetésbe lépne a német prot. fejedelmekkel. Hogy leányát adja oda, arra gondolni sem akart — de mégis szerette volna szövetségét biztosítni a családnak. A spanyol udvar különben is korán belátta ez összeköttetés előnyeit. Ossona gróf, a követ, melegen ajánlá, a pápai nuntius nem ellenzé, s végre némely tanácsosai javaslatára rászánta magát, hogy egyik rokonával fogja megkínálni. [2])

A követeket jól fogadták Bécsben. Ők csakugyan megtették az ajánlatot. Kérték a császárt: jelöljön ki uruk a fejedelem számára házastársat, biztosíták szövetségéről. Törekvése lesz a keresztyénség javát előmozdítni. Ápolni fogja Erdélyben a kath. vallást, de azt, hogy maga áttérjen, nem igérheti meg. A császár válasza nov. 9-én adatott ki: a házassági ügyre oly gondot fog viselni, mintha legjobb rokonáról volna szó s e

[1]) A megbízó-levél Pray Principatus II. 31. s Hazai Okmánytár III. k.

[2]) Fraknói: Pázmány. II. 108—9. összeállítá az erre vonatkozó adatokat követi jelentések alapján. A két ajánló tanácsos Eckenberg és Senynyey voltak. Említi Bethlennek egy elfogott levelét a brandenburgi választóhoz, melyben biztosítja ezt, hogy hű akar maradni a prot. szövetséghez s épen ezért nem fogadta el a császár ajánlatát, hogy leányával házasságra lépjen. Az ilyen ámítás és kétszínűség a politikában akkor napirenden volt. Marczali Regesták. 132. l.

tárgyban nem sokára egy teljhatalommal ellátott kiváló állású főkövetet küld hozzá. [1])

E válasz kielégíté Kovachóczyékat: Brandenburg helyett Gyula-Fehérvárnak vették útjokat.

A török béke ügye azonban Bethlen kivánata szerint, s Ferdinánd akarata ellenére — ki már ki is nevezte a bizottságot s annak elnökévé gr. Althant tette, ki szept. 18-án volt Bécsből Komáromba indúlandó, [2]) — ez évben semmitsem haladt előre. Megjelentek ugyan Komáromban Ferdinánd követei, sőt Bethlen követei is: Tholdalagi, Kamuthy Farkas és Borsos Tamás, résztveendők a tárgyalásokban, Budára jöttek, de még addig sem jutottak el, hogy a tanácskozások megkezdésének határidejét kitűzhették volna. Ferdinánd követei nem akarták megengedni, hogy Bethlen követei is résztvegyenek a tárgyalásokban, másfelől, mint Esterházy tudni akarta, a porta Bethlen személyes jelenlétét követelte, ki viszont erről hallani sem akart. S így az év eredménytelen levélváltásokkal telt el. [3])

Bethlen ez évet egy kegyes tettel zárta be: az 1621-ben a haimburgi alkudozások miatt elitélt Péchy Simonnak amnestiát adott; a kor szokása szerint, az ország főurainak kezessége mellett. [4])

V.

A főkövet, kit Ferdinánd nov. 9-iki válasza értelmében Erdélybe küldött, Sennyey István püspök és cancellar volt. Megbízatása a török béke-ügyre s a házasságra terjedt ki; fel volt hatalmazva nemcsak a föltételek iránt bocsátkozni alkudozásba, hanem az udvartartás részleteit s a kath. egyházra vonatkozó kérdéseket is megbeszélni. E mellé Esterházy csatolt egy emlékíratot, melynek czélja volt előre is gyanúval

[1]) L. Törvények és Okíratok. XXIV.

[2]) Török-Magyarkori Államokmánytár. I. 425. A biztosok csakugyan elmentek Komáromba. L. levelöket a budai vezérhez 1624. nov. 26-ról Komáromból. Tört. Tár. 1882. évf. 467. l.

[3]) L. Jászay fennidézett értekezését a gyarmati békéről 51. l. Marczali Regesták 131. 132. ll. Tholdalagi Naplója Mikónál. I. 237. l.

[4]) L. Törvények és Okíratok. XXV.

és bizalmatlansággal tölteni el a követ lelkét.[1]) »Nézzen be, írá, annak az embernek mellébe s megtapasztalja, hogy valamit mond, igér és cselekszik, mind azért az célért vagyon, melyet táplálni is káros s kötelét elmetszeni is veszedelmes.«

Nem volt szükség azért olyan nagyon a mellébe nézni Bethlennek — maga sem titkolta, hogy ha Ferdinánd házasság által magához fűzi, azonnal megváltoztatja politikáját, és csakugyan Sennyeivel egész őszintén tárgyalt.

A püspök febr. elején ért Fehérvárra,[2]) több heten át maradt ott, sokat érintkezett a fejedelemmel, s alkalma volt nem egyszer lelkébe pillantani. Bizalommal és becsüléssel telt el iránta. Sennyey elébb a toscanai, aztán a modenai herczegnőt ajánlá neki — de Bethlen egy napi gondolkodás után kijelenté, hogy óhajtása a császár leányára irányúl. Ezzel tisztába jövén, a fejedelem tüzetesen kifejtette nézeteit a török viszonyokról s teendőkről és mindezt oly meggyőzőleg, hogy Sennyeit többheti tartózkodás után a fejdelem őszintesége iránt teljes bizalommal távozott el Fehérvárról.[3])

Sennyey a császár leányát illetőleg választ természetesen nem adhatott, de a fejdelem el volt határozva, ez ügyben teljesen tisztába jönni. Aztán más fenforgó kérdések is voltak. Ő tehát márcz. 21-én Bornemisza Lászlót Bécske küldé, azzal is megbízván őt, hogy igyekezzék kipuhatolni, hogy minő eredménynyel járhatna Bécsben egy ünnepélyes követség, mely számára a császár leánya kezét megkérné s hogy e részben Sennyeivel is tegye érintkezésbe magát.[4])

---

[1]) Eszterházy Élete. II. 142. s köv. A terjedelmes emlékirat 1623. jan. 23-án kelt.

[2]) Segesváry azt írja, hogy Sennyey febr. 21-én ért Kolosvárra. Itt kétségtelenül nyomdahiba van 2, vagy 12 helyett — mert Sennyey emlékiratából tudjuk, hogy febr. 19-én már javában tárgyalt. Érdekes, mit Segesváry ír, hogy ekkor tartá meg Kolosmonostoron anyja S. Pongráczné Dóczy Anna végtisztességét »nagy ceremoniával számtalan sok gyertyagyójtással.«

[3]) Sennyey Emlékírata és jelentése alapján Fraknói-Pázmány. II. 114.

[4]) A Történelmi Kalászok (Thaly K.) közölve van egy Memoriale pro gen. dom. Joanne Daniel mint Bethlen G. utasítása »midőn őt a maga számára feleséget kérni küldé.« Thaly szerént Brandenburgi Katalinért

Bornemisza már ápr. 9-én beadta a császárnak követsége nyilvános részére vonatkozó pontokat. A hamis pénz rendkivűl elterjedt az országban, azokat Sléziában, Lengyelországban gyártják s lőcsei és eperjesi kereskedők terjesztik. Mindkét fél alattvalóinak ez roppant károkat okoz, s főként a szegény nép szenved. A bajon úgy lehetne segítni, ha mind ő felsége, mind ő egyenlő mértékű pénzt veretnének, olyan mérték szerint, mely az utólsó mozgalmak előtt el volt terjedve. Ezenkivűl felemlíté, hogy Szendrőbe német őrséget vittek be, sürgette a végvárak kijavítását s a 30 ezer forintot mint a bécsi békében kikötött összeget. A választ nehány nap múlva kikapta: maga a császár is óhajt a rosz pénz ügyén segítni, s e czélból a pénzügyi hatóságoktól értesítést fog bekérni. A szendrői ügyre lesz gondja, a harminczezer forintot le fogja számláltatni s a végvárak kijavítását is elrendeli. [1])

Kényesebb kérdés volt a házassági ügy. A császár elhatározását Sennyey által tudatta vele. Ez válaszában elő akarta készítni Bethlent, hogy a császár leányát nem nyerheti el, s e helyett a modenai herczeg leányát vagy a neversi herczegnét, a császárné rokonát ajánlá. [2])

Bethlent az egymást érő kitérő válaszok, a húzás-halasztás meggyőzte, hogy a császár leányát nem adja neki. Az utóbbi tárgyalásokkal egy időben már lépéseket tétetett a porta által, angol befolyás közvetítésével, egy német herczegnő kezét megnyerhetni, s nehány héttel Sennyei eltávozása után Sculteti udvari orvosa s a nyomban utána küldött Liszti Ferencz követe által már lépéseket tett a brandbergi udvarnál a fejedelem nővérének kezét megkérni, s egy támadó szövetség pontozatait megalapítni. [3])

A követ, ki épen ez időben, márcz. 20-án Fogarasból a

---

küldte, Szalay (Eszterházy II. 208. jegyz.) s Fraknói szerént Ferdinándhoz. De ez Rákóczy Zs. utasítása: világos abból, hogy a IX: pontban Bisterfeld van említve.

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXVI. Pázmányhoz ez ügyben írt levelét l. Principatus Gabr. Bethlen. II. 31. l.

[2]) Fraknói-Pázmány. II. 115.

[3]) Marczali Regesták. 151. ápr. 19-én Liszti báró előterjesztése, s az arra adott válaszok.

portára küldetett, Gáspár János volt, megbizatván a fejdelem által, hogy ott a franczia s angol követekkel érintkezésbe lépjen a Ferdinánd ellen kötött coalitio érdekében, főként pedig, hogy a portai adó évek óta függőben levő kérdését intézze el, s eszközölje ki, hogy annak összege, mint Szolimán idejében volt, tizezer aranyban állapíttassék meg.[3]) Nem valószínűtlen, hogy Gáspár ezeken kivül informatiót is vitt magával azon béke-alkudozásokat illetőleg is, melyeket Ferdinánd s a porta követei Párkány mellett a hidas-gyarmati földön folytattak s melynek irányát, bár titokban, Bethlennek ott levő követei adták meg.

Bethlen e különböző alkudozásai, melyek egymással homlokegyenest ellentétesek voltak, s mondhatni, egymást kizárták helyzetéből folytak. Oka volt attól tartani, hogy bármily őszintén igyekszik is Ferdinándhoz közelítni, ez nem lát benne mást, mint egy jogtalan bitorlót s épen ezért akármikor közeledett hozzá, gondoskodott arról is, hogy ha lépéseit siker nem koronázza, emelkedése más eszközeinek sikerűléséhez elő legyen készítve az út. Ebben rejlik politikájának magyarázata.

Épen e válságos napokban, midőn minden: a gyarmati békeügy, s a kérdés, hogy a Habsburg vagy a brandenburgi házból kap-e nőt, koczkán állottak, jött el az 1625-ik évi országgyűlés határideje, melyet ő Fejérvárra máj. 1-ére hívott össze, s mely hasonlag nagyfontosságú belügyek felett volt döntendő.

Természetes volt, hogy ilyen mozgalmas időben mindenféle kószahírek jártak. Ápril végén Bécsből Sennyey István korlátnok által Alsó-Lindvay János mint gyorsfutár Fehérvárra küldetett, ki épen a gyűlés megnyitása után érkezett oda, Ugyanazon időben a budai basától is jött oda követ 83 személyből álló kisérettel, kik kétségtelenül a hidas-gyarmati tárgyalások ügyében jártak ott, de megfordúlt ott egy követség a tizennégy vármegye és húsz hajdúváros részéről. Aztán a jó ember útközben is különös dolgokat szemlélt. Találkozott gr.

---

[3]) Gáspár J. megbízó levele a Godefroy-gyűjteményben Párisban. V. ö. Török-magyarkori Államokmánytár. I. 430. l. s Szalay Eszterházy élete. II. 194.

Thurnnal, ki Velenczébe ment, Fahrensbachnak Bethlen német hadai kapitányának kiséretében. Mindenfelé hadikészületeket látott, s mindenfelé nagy elégületlenséget észlelt. Hallotta, hogy Bethlen a hét vármegyét is meghívta erre a gyűlésre — de ezek nem jöttek el. Ellenben úgy találta, hogy magok az erdélyi rendek is gyéren jöttek össze a gyűlésre, s a főrendek közűl csak három volna jelen. Különösen a szászok panaszkodtak: egyenesen kijelentették, hogy Bethlent támadásaiban sem pénzzel, sem haddal nem segítik, Bethlen pedig minden szász városban három fejedelmi árúcsarnokot akar felállítni.

Bethlen több ízben fogadta Alsó-Lindvayt: búcsú-kihallgatása máj. 7-én volt. Ez által ismételve kifejezte a fejdelem, hogy ő felségének őszintén kiván szolgálni, nyilatkozott a hidasgyarmati alkudozásokról is, különösen hangsúlyozva, hogy a biztosok követeléseit teljesíthetetleneknek tartja. Ezenkivűl a törökök készűlődéseiről, az ázsiai mozgalmakról, a tatárok és kozákok mozgalmairól bizalmas közléseket tett. De távozása előtt gazdag ruhatárát megmutatta neki,[1]) s azután visszabocsátá.

A levelet, melyet Alsó-Lindvay Sennyeytől Bethlennek hozott s a választ, melyet vitt, nem ismerjük: valószínű, hogy a házassági ügyre s a pénzügyi calamitásokra vonatkozott. De épen ebben az időben jött meg Bornemisza László is a válaszszal, melyet, mint láttuk, ápr. közepén kézbesítettek neki. Minthogy pedig a fejdelem úgy találta, hogy a válaszban tett igéretek nem kielégítők, Bornemiszát, az alkudozások megújítása végett, máj. 11-én újra visszaküldte Bécsbe.[2]) Hogy Bethlen a folytonos biztatásokkal nem volt megelégedve, azt elhihetjük Réczeynek, ki tudni akarta, hogy leginkább a németeknek az országba behozatala ellen kelt ki s panaszkodott volna a rendeknek, hogy a béke már fel van bontva.

Midőn Alsó-Lindvayt s Bornemiszát elbocsátotta Bethlen, már javában folytak a tanácskozások. Országa reorganisatiójának megkezdett nagy munkáját e gyűlésen is egy lépéssel előbb akarta vinni. Előterjesztésében a rendek figyelmét arra

---

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXVII. *e*).

[2]) L. Törvények és Okiratok. XXVIII. *b*).

a visszás helyzetre hívta fel, mely a szászok exclusiv viszonyainak következménye. Mindjárt trónralépte kezdetén, midőn a szászokkal Szeben visszaadása iránt alkudozott, a három nemzet uniójának új alapra fektetésével akart a bajokon segítni, de terve a szászok szűkkeblűségén megbukott. Azóta is voltak kellemetlenségei a szászok féltékenysége miatt, kiket nagylelkűsége nem fegyverezett le: 1622-ben, mint láttuk, nem akarták Szebenbe bocsátani s 1623-ban nem akartak aranyat váltani.

Ez állapot, hogy szász városokban házat más mint szász nem bírhat, s hogy a fejdelem és ennek katonái Szebenbe be sem mehetnek, tűrhetetlen volt. Kimerítően vázolta annak visszásságát előterjesztésében. Felhozta a többi városok példáit, különösen a Szebennél nagyobb és fontosabb Kassáét. Figyelmezteti a rendeket az ebből származható veszélyekre oly esetben, ha Szeben az ellenséggel akarna czimborálni s a rendeket a baj orvoslására hívja fel. [1])

A rendek nagyobb része, t. i. a magyar és székely nemzet, maga is érezte a helyzet visszásságát s törvényt hoztak, hogy a fejedelem s törvényes utódai lakhassanak ott az országban, a hol nekik tetszik (tehát Szebenben is), őrsége a városával együtt tartsa megszállva a kapukat s a magyarok és székelyek tetszésük szerint vásárolhassanak házat a kerített és mezővárosokban.

Elrendelék, hogy a brassaiak a Törcsvárra vonatkozó inscriptiót két hó alatt mutassák be.

Az évi adót 22 frtban állapították meg, a városokra egy összegben vetvén ki azt.

Szőnyegre került az értékkel nem biró pénz ügyre, s bár a császárral kezdett tárgyalások nem voltak befejezve, elhatározták az ügyön segíteni. A drágaság az országban valóban nagy volt: egy kenyér 20 pénz, egy juh 2 frt 40 denáron kelt. [2]) Bethlent e körülmény már korábban egy enquete tartására bírta. Összehívta a kereskedőket, de ezek ajánlatait, hogy »sza-

[1]) L. Törvények és Okiratok, XXVII. *a*).

[2]) »Nagy hertelen drágaság lőn az pénz miatt, mégis mindenféle barom, gabona elég volt, de az Bethlen G. pénzét nem szerették« mondja Segesváry 193. l. V. ö. Krauss 75. s Alsó-Lindvay tudósítását.

bados kereskedést enged« s a pénz értékét leszállítja, nem fogadták el. Ennek következtében a rendek elhatározták, hogy a garas ezután is teljes értékben öt pénzben fogadtassék el, s hogy a nemeseknek s azoknak, kik a fejdelemtől engedélyt nyernek, szabad legyen mindennel kereskedni, a lovon és ökörbőrön kivűl, mint melyek a fiscus monopoliumába tartoztak. Ezenkivűl új limitatio tartására bizottságot neveztek ki.

A gyalog had kiállítása ügyében hozott 1623-iki törvényt megújíták.

A rablók megfékezésére szigorú törvényeket hoztak.

Eltilták, hogy a katonák a népet zsarolják, rajtok élősködjenek.

Elrendelék, hogy a megyéken törvényszékeket tartsanak.

A magyarországi részek panaszára elrendelék, hogy a dézmaszedés ügyében fenálló régi törvények megtartassanak.

A belényes vidéki vas- és rézbányákhoz minden házas ember évenként egy öl fát tartozik szállítani.

Elrendelék, hogy a rendes felebbezésekkel együtt a jobbágyokra vonatkozó perek is országgyűlések tartása alatt is végeztessenek el.

A székely papok magánjószágaik után, a rendes adón kivűl, más teherviselsére ne kényszeríttessenek.

Eltiltották, hogy a posták a népet ne zsarolják.

A szebeniek az 1614. előtt visszatartott kincseket adják vissza tulajdonosaiknak. [1])

A rendekkel egy időben tanácskozott a limitationalis bizottság is s végezte be munkálatát. Ez természetesen a fenforgó viszonyokhoz volt alkalmazva, s igyekezett az eladandó tárgyak ára s a pénzérték közt arányt állapítni meg. A baj fŏokát az képezte, hogy a jópénz nagyon ritka volt s csak a rosz volt forgalomban. Ezért a jó pénznek agiót állapítottak meg, 25%-ot. Az arany értéke volt 2 fl., a talléré 1 fl. d. 20, a dutkáé 10 denár. A ki az árút aranyban vagy tallérban fizette, az $^1/_4$ részszel kevesebbet fizetett. A megszabott árakat, kivált a húsneműekre, akkép tették kötelezővé, hogy a mészárosok okvetetlenül tartozzanak húst mérni, a ki az ellen-

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXVII. *d*).

vét, árulási jogát örökre veszítse el. A fejedelmi monopoliumot pedig a marhákra vonatkozólag akkép védték meg, hogy eltilták, hogy a mészáros a marhát lábán árúlhassa. Az árszabás az országban levő mindenféle mesteremberekre és kereskedőkre kiterjedt. Hogy pedig a kereskedők zsarolását meggátolják, elhatározták, hogy évenként fejdelmi biztos megy Bécsbe, Lembergbe, Krakóba, Belgrádba, s az ezek által szerzett adatok alapján limitáltassék a kereskedők árúja. Ezek azonban kellő készletben tartsanak árúkat s a kereskedéssel felhagyni nem áll jogukban. Ha a görögök váltás alkalmával a jó pénzért túlságos árat vesznek, veszítsék el pénzüket. Megszabta a limitatio azt is, hogy a mesterember jó árút készitsen s pontos legyen. A limitatio megtartására felügyelőül ismét Kamuthy Balás neveztetett ki. Végre azt is megszabták, hogy vásárok alkalmával elébb a nép vásárolja be szükségletét s csak azután legyen szabad a kereskedőknek vásárolni.

Mind a törvényeket, mind a limitatiot máj. 29-én erősítette meg a fejdelem. [1])

De a szászok közt a törvény, mely megengedte, hogy köztük a más két nemzet is vásárolhasson házat, [2]) nagy rémületet idézett elő. A szász követek megvitték a hírt még a gyűlés folyama alatt haza, s az egyetem azonnal tanácskozni kezdett. Elvégezték, hogy minden követ megmozdítnak a törvényt hatályon kivűl helyezni. Menjen követség Fehérvárra, igérjen pénzt a törvény mellőzéseért s kivánságaik megerősítéseért, de ha a fejdelem nem hajolna, utolsó csepp vérökig védelmezék kiváltságaikat. Egy nagy küldöttséget állítottak össze a városok főbb tanácsosai s választott polgáraiból, s vezetőjévé és szónokává Götzmeiszter Kálmán szebeni királybírót választották. 28 veres posztóval bevont kocsin vonúltak fel Fejérvárra. A fejdelem épen ablakából nézte a felvonúló kocsisort s elbámúlva a sok veres kocsin, egyik bejáróját leküldé meg-

---

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXVII. *c)*.

[2]) Ennyit említ Felkenius Zacharias is. De Krauss szerint elvégeztetett ezenkivűl még »dem Fürsten Wein und Mehl zu leit gehen und zu verkaufen ebener maszen frey stehen sollte.« Trausch Cronicon szerint pedig »principi vero ipsi mulsum ac vinum sub signo in iisdem (t. i. szász városokban) vendere.« 306. l.

nézni, kik azok? A követséget azonnal magához bocsátotta. Götzmeiszter terjeszté kérelmüket Bethlen elé, ki kegyesen fogadta őket, s igyekezett megnyugtatni, hogy nem akarja kiváltságaikat megrontani.[1]) Az ügyet három tanácsosa: Bethlen István, Kovachóczy István és Mikó Ferencz elé útasítá, kik a küldöttséggel több napon át tárgyaltak. »Miért rohantok ti nyilvános rebellióba?« kérdék ezek. »Mivel ti adtatok okot rá« felelé a királybíró, »de semmit sem akartunk addig tenni, míg felséges fejdelmünket meg nem találjuk.« Még azután is sokat tárgyaltak több napokon át, míg végre azt kérdé a cancellarius »immáron mivel obliteralja kegyelmetek azt, hogy manifestissima rebelliónak okot adott az országban?« — »Hűségünkkel« felelé Götzmeiszter. A királybíró végre kötelezettséget vállalt, hogy zavaros időkben befogadják a nemeseket családjaikkal, kincseikkel s a fejdelem is beleegyezett, hogy a szász nemzet kiváltságai megőriztessenek — mi aztán a törvényt hatályon kivűl helyezé.[2])

Épen ebben a napokban értek végett a hidas-gyarmati tárgyalások is; a béke máj. 28-dikán aláíratott[3]). Bethlen tudta, hogy azzal a portán nincsenek megelégedve s a megkötés után azonnal lépéseket is tett a vezérbasáknál, hogy az ne ratificáltassék, még pedig oly sikerrel, hogy augusztus 27-kén szultáni fermán felhatalmazta őt az unióhoz csatlakozni. De azt is tudta, hogy annak eredményeivel Bécsben sincsenek megelégedve, s igyekezett is a felelősséget azért elhárítni magáról: sokkal jobb feltételeket lehetett volna nyerni, figyelmezteté Esterházyt, ha iránta több bizodalommal viseltettek volna.[4])

Bethlen a bizalom alatt nem egyedül csak a gyarmati

---

[1]) Filkenius szerint így szólt: »átok legyek az isten előtt és isten ebből a helyből ki ne vigyen, ha én a kglmetek privilegiumának megrontására ügyekezném, holott a miem vagyon, tőletek vagyon, az ingemet, dolmányomat, köntösömet, papucsimat tik veszítek, étellel, itallal tik tartatok.« Archiv. II. 31.

[2]) Archiv des Vereines. Régi folyam: 1846. II. k. 31. s köv. ll. Krauss. I. 76. Trausch Cronicon. I. 307.

[3]) Szalay. Esterházy Élete. II. 193.

[4]) M. Tört. Tár. Régi folyam. X. 17. V. ö. Szalay. Esterházy. 207. l. s Roe Tamásból vett közléseket.

érintkezéseket értette, hol legfőként az ő befolyása volt döntő s nem is egyedül a politikai összeköttetést, mely ez időben legalább látszólag szivélyes volt, hanem azt a bensőbb családi összeköttetést, mely egyedül tehette volna őszintévé és szilárddá a két uralkodó egymáshoz való viszonyát. Hogy pedig ez idő szerint a szivélyességnek legalább külszíne megőriztessék, arra mindkét félnek szüksége volt: Ferdinándnak a nyugat-európai bonyodalmak miatt, hol a protestans fejedelmek Franciaországgal egyesülve, támadó fellépésre készültek, s Bethlennek, ki őszintén megírta Pázmánynak, hogy most a hadakozással kevesebbet gondol, mert minden gondja a házasságra van, [1]) s e kérdésnél nem akart a császárral összeütközésbe jőni. S valóban e szín kedveért mindkét fél nagy engedményeket tett: Ferdinánd megigérte Bethlennek a serenissimus »fenséges« czímet, melylyel az uralkodók: spanyol, lengyel király szoktak élni [2]) s Bethlen is igéretet adott Ferdinándnak, hogy megengedi, hogy szabadon toborzhasson az ő birtokaiban, mi tekintve, hogy e toborzás az unio ellen intézendő had számára van, nem kis fontosságú engedélynek tetszhetett, s mi bizonynyal az előbbinek viszonzása volt. [3])

A hírt a serenissimus czím megadásáról jun. közepén Réczey hozta meg Bethlennek. Ő még a januári alkudozások, az értéktelen pénz ügyében is jött: s erre vonatkozólag Bethlen kérte a császárt új öt latos pénz verésére, ő maga részéről már júl. 1-én megkezdi ezek veretését. Küldetésének fontosabb részét az a levél képezte, mit Sennyeytől hozott. Bár Bethlen már tudta, hogy a császár kisebbik leányát nem nyerheti el, s értesült, hogy az a lengyel király fiának igéretet tett, de a tárgyalás legalább színleg még sem volt befejezve, a császár »valamelyik« leánya mellett rokon herczegnőkről is volt szó. »Bár hová vezérel Isten, megnyugszunk akaratában,« válaszolá Sennyeynek, teljes bizalommal van, hogy nem fog ő felségében megfogyatkozni, s néhány nap múlva bízott emberét küldi ő felségéhez.

[1]) Bethlennek Pázmányhoz júl. 14-én írt levele. Hazai Okmánytár. II. 471.

[2]) L. Törv. és Okír. XXVIII., hol ez nyilván van említve s v. ö. Fraknói-Pázmány. II. 117.

[3]) L. Pray. Principatus. II. k. 37. l.

Úgy hiszi, hogy követei július elseje előtt nem indúlhatnak el.[1]) E válasz keltével egy időben, jún. 17-én, Réczeynek is kiadatott a végválasz.[2])

A főkövetséget Bethlen júl. közepén indította útnak.[3]) Aug. első felében ezek Kovachóczy és Mikó vezérlete alatt Bécsújhelyen a császár által fogadtattak. Három hetet töltöttek ott el fényes ünnepélyek közt, a legszivélyesebben fogadva, de eredménytelenül.[4]) Hogy Bethlen a portán a gyarmati béke meg nem erősítése mellett izgat, azt az udvar Balásházy, Bethlen ügyvivője árulásából már megtudta, de neheztelését a követek előtt eltitkolta. A császár leányát nem nyerhették meg s a felajánlott neversi herczegnőre nézve nem voltak utasításaik. A tagadó válasz miatti keserüség enyhitésére Bethlennek beküldetett a megigért serenissimus czimre vonatkozó diploma.[5]) Bethlen is kiadta az engedélyt, hogy Ferdinánd birtokaiban toborzhat.[6]) A követek pedig útlevelet kértek és kaptak, hogy útjokat Berlinbe folytathassák, hova sept. elején elindúltak a császár által mellékjök rendelt kisérettel.[7]) Oct. elején értek Berlinbe, hol Liszti által a tavaszszal már meg volt egyengetve az útja a leánykérésnek s csakugyan e hó derekán már megkapták az igéretet, hogy a brandenburgi választó nővérét, Katalint nőül adja a fejdelemhez.[8]) »Nincs más hátra, írá Sculteti, minthogy felséged ide

---

[1]) L. Törv. és Okír. XXVIII.

[2]) Pray. Principatus. Gabr. Bethlen. II. 31—38. ll. V. ö. Szalay. II. 208.

[3]) L. Hazai Okmánytár. II. 471.

[4]) Fraknói. II. 118. Úgy látszik, hogy a hivatalos és félhivatalos érintkezésben különbözőleg tárgyaltak. A császár válaszában leányáról említést sem tesz, csak a neversi herczegnőről — de hogy a császár idősb leánya szóban forgott, azt említi Kemény és Sculteti aug. 13-iki levelében. M. Akad. Értesítő. II. k. 209. l. Ez a kelet kétségtelenül hibás — ha csak azt nem teszszük fel, hogy Sculteti előre elutazott, mi azonban nem valószínű, mert aug. 13-án Berlinben nem tudhatta az épen ez időtájban kiadott bécsújhelyi választ.

[5]) Szalay Esterházy. II. 210. A czímet Hosszutóti vitte meg neki aug. 5-én.

[6]) L. Törv. és Okír. XXIX.

[7]) L. Mikó és Kovahóczy szept. 18-iki levelét. Történelmi Tár. 1883, 204. l.

[8]) Conrad István levele. Tört. Tár. 1883. 205. Igen érdekes, a mit

alkalmas követeket küldjön. Az ünnepélyes követek: Rákóczy György, Károly Mihály, Mikó Ferencz és Kassay István még ez év végén útnak indúltak,[1]) miután a porta, mely eddig búzgón közvetítette e házasság létrejöttét, a formaszerinti beleegyezést még az év végén megküldte Bethlennek.[2])

Ez összeköttetés eszméjét politikai combinatio hozta létre, az t. i. hogy Bethlent a vallási érdeken kivül a családi is ösztönözze résztvenni a nyugati hatalmak küzdelmében Ferdinánd és Spanyolország ellen. Épen ezért, az első alkudozások megindúltától fogva, folytonosan tárgyaltak Bethlennek a tervezett confoederatióba lépése érdekében, úgy, hogy e kettő: a házasság és confoederatio mindig egyszerre volt szőnyegen: a tavaszszal, midőn Liszti és Quad s ősszel, midőn Sculteti[3]) és Quad vezették azt külföldön. Épen akkor, midőn Bethlen az ünnepélyes követséget szerelte fel, mulatott nála a dán királynak egy ügynöke, Berbistorff ezredes, oly czélból, hogy hatezer magyar lovasnak fogadására engedélyt adjon s még inkább hogy az ő belépését a nyugati hatalmak confoederatiójába segítse elő. Bethlen kettőt követelt: hogy a biztosító íratok, a segélypénz küldessenek meg neki, s leendő sógora, a svéd ki-

---

e tárgyra vonatkozólag a császár a lengyel királynak ír Bécs 1626. jan. 6-ról: »Nunquam ea fuit intentio nobis quod sponsalia inter Transylvaniae principem Bethlenum et Brandenburgicam ducissam operose tractata aut conciliata voluerimus, quippe qui antefinalem earundem conclusionem eo nomino nec rogati nec requisiti simus.« Hanem mikor a múlt október hó 17-én a brand. választó ezt a császárral tudatta, a császár beleegyezését s jóakaratát kérte, hivatkozván a családi rokonságra, mely a császár és a választó közt van: aliter certe, quam quod in similibus casibus fieri solet, respondere non potuimus, azaz belenyúgodott s a választóhoz intézett levelében csak azt kívánta, hogy e házasság a ker. köztársaságnak nyugalmat szerezhessen. »Quas eum in finem Serti Vrae communicandas duximus ut sinistram, quam forte de nobis concepit opinionem, eidem eximamus et vel inde Sertas Vra cognoscat nequaquam nos dicti matrimonii suasores fuisse« ..... (Fogalm. a titkos ltárban Bécsben. Polonica).

[1]) L. a nekik adott utasítást Bethlen Gábor szövetkezései 72. s köv. ll. V. ö. Marczali Regesták. 156. Szalay. 228.

[2]) L. Szalay. II. 228.

[3]) Sculteti jún. végén indúlt útra. Viselős nejét Bethlen Alvinczy gondjára bízta. L. Bethlen jún. 26-ki l. Bethlen 9. és a kassai pap. 20-ik l.

rály is álljon készen a csatlakozásra. [1]) Maga a confoederatio éppen ebben az időben, decz. 9-én köttetett meg, s decz. 16-án küldetett meg neki — de nem egészen az ő kedvére, mert ő a fővezényletet szerette volna a Gusztáv Adolf kezében tudni, mig az a dán királynak adta azt.

Ez év végén az értéktelen pénz ügyében is nevezetes fordúlat történt: a kiegyezés csakugyan létrejött a császárral, hogy mindkét részről egyenlő értékű pénzt verjenek. Bethlen pedig, miután elegendő jó öt latos pénzt veretett, dec. 12-én egy nyilt parancscsal eltörlé a rosz pénzt s rendelete megtartására szigorú intézkedéseket tett. [2])

VI.

1626. jan. első napjaiban Bornemisza István Ferdinánd részéről követségben volt Gyula-Fejérvárt. Hivatalos értesítést vitt arról, miről Bethlennek már volt tudomása, hogy Esterházyt a meghalt Thurzó Szaniszló helyett nádorrá (oct. 24.) s Ferdinánd fiát, mint IV. Ferdinándot királylyá (nov. 26.) választá a soproni országgyűlés. [3]) Írt Esterházy is, nem minden gúny nélkül mondván a királyválasztásról, hogy őket »megelőzte felséged elébb néző tanácsa is, az mikor meghitt és főúri ember híve (Károlyi) által insinutiókat tőn vala nekem ezen dologról.« [4]) Hogy Bethlen jó szolgálatait ez ügyben ahoz kötötte, hogy a császár leányának keze neki adassék, azt természetesen Esterházy elhallgatta — de Bethlen nem hallgatta el neheztelését, hogy ez ügyben közbenjárását nem vették igénybe (a hét megyében), »mely ha lött volna, nem kellett volna az vármegyék követeit sok riogató fenyegetésekkel,

---

[1]) Berbistorff követségét l. Szalay. II. 275. Levelét kiadta Fraknói. Tört. Tár. 1881. 111-ik s köv. ll.

[2]) L. Törv. és Okír. XXX. Trauschban olvassuk: »non mirum ergo si abolita eadem precia rerum excreverint. Quinam enim in nundinis Birthalb. Mense Decembri eruit securim fl. 3. calceos fl. 10 et 18 vestem griseam fl. 9. pellicam fl. 8. — I. k. 307. l.

[3]) Szalay Eszterházy Élete II. 232.

[4]) Ugyanott 234. l.

pirongatásokkal, voxoknak torkokban való verésekkel inducálni az electióra.« [1])

A miért Bethlen még komolyabban neheztelt, az Esterházynak kiméletlensége volt, ki mióta nádorrá lett, még élesebb hangot öltött s megválasztása után, úgyszólva első tette volt megizenni Csúthy Gáspártól, Bethlen hozzá küldött követétől, hogy a császár nem köteles »vele való végzéseit megtartani, mert a portán való tanácsadásával a végzéseket ő bontotta fel.« [2]) Azonban még nem jött el az ideje, hogy ezeket számon kérje: most arra volt legfőbb gondja, hogy a közelgő menyegzői ünnepélyek örömeit semmi se zavarja meg, s minthogy nagy súlyt fektetett rá, hogy azon a császár, főurak képviselve legyenek, (kiknek a meghívókat 1625. nov. 5-ről küldötte el) válaszaiban, ha volt is él, de került minden szót, mi a dolgot élére állíthatta volna. Január első napjaiban fogadta Bornemiszát s a császárról és ifjú királyról meleg szavakkal emlékezett, jó kívánatokat küldött neki, szolgálatait ajánlotta s óhajtását fejezte ki, hogy a császár Pázmányt küldje a menyegzőre, oly dolgokról tractálna vele, melyek a keresztyénségnek hasznára válnának. [3]) Egyszersmind jan. 8-ról Horvát István főemberétől ünnepélyes meghívót küldött a császárnak. [4]) Valójában pedig már ekkor megtette a lépéseket, hogy a nyugoti hatalmak confoederatiójába felvétessék: s még decz. végén újabb instructiót küldött Quadnak, hogy Berlinből ne

[1]) Ugyanott 243. Hogy mennyire neheztelt ezért Bethlen, mutatja Berbistorff decz. 29-iki levele. Tört. Tár 1881. 112. l., ki nyilván írja, hogy Bethlen ezt csak azért nem vette casus bellinek, mert még nem lépett be a confoederatióba.

[2]) A Csútinak 1626. szept. havában adott utasítás. A Csúthytól 1625. végén írt levelet l. Szalay II. 231. Hogy erős dolgot izent szóval, maga a nádor bevallja, midőn kéri Bethlent, hogy ne botránkozzék meg azon — hizelkedői vannak elegen, de olyan mint ő, ki az igazat akarja megmondani, kevesen, azonban hogy azt izente volna, a mit Csúthy jelentett, azt apr. 10-én Bethlenhez írt levelében egyenesen tagadta. L. Szalay i. h. 269-ik l. A magyarázatban maga Bethlen is megnyugodott. L. u. o. 272. Bethlen máj. 15-ik levelét. Megjegyzendő, hogy Szalay II. kötetében a 225—40. lapszámok (a 15. és 16. iven) kétszer fordúlnak elő.

[3]) Bornemisza jelentése Eszterházy élete II. 233. s köv. ll.

[4]) A nov. 5-iki meghívót. l. Szalay 229. A jan. 8-ikit Pray Principatus II. 47. l. V. ö. Szalay II. 233.

térjen vissza, hanem folytassa útját »a királyokhoz.« [1]) Maga pedig elindúlt Fejérvárról, hogy febr. elején Kassán legyen, hol a menyegző e hónak 22-ére volt kitűzve.

A brandenburgi választóhoz küldött követei már jan. 12-én Wratislaviában voltak [2]) s onnan a fejedelem kiséretével Berlinbe mentek, hol kiváló szivélyes fogadtatásra találtak. Az ünnepélyek végeztével a fényes kiséret, kik közt volt dr. Krell heidelbergi tanár s Strassburg Pál is, megindúlt Magyarország felé, s márcz. 1-én érkezett Kassára, hova a külföldi udvarok s a magyar főurak követei már elébb megérkeztek. A menyegző márcz. 2-án volt. [3]) Márcz. 4-én mind Bethlen Gábor, [4]) mind neje [5]) köszönő íratot küldöttek a császárnak. Bethlennek már akkor tudomása volt, hogy a confoederatió Anglia, Dánia és Hollandia közt meg van kötve, s a szerződés egy pontja felhívja őt, hogy ő is lépjen be, havonként 40,000 birodalmi tallért igérvén neki, és biztosítván, hogy Mansfeld tíz ezer emberrel fogja Sleziában csatlakozását várni. Márcz. 5-én, az ünnepélyek zajában, történt itt egy bizalmas megbeszélés — de maga a tárgyalás későbbre halasztatott.

Az ünnepélyek végeztével haza indúlt Fejérvárra nejével együtt, hova márcz. hó végén megérkezett. Udvari katonái közűl márcz. 30-án a lengyeleket elbocsátá. [6]) Ugyanez napról futárt küldött Ferdinándhoz kérni, hogy nejének nála levő rokonai számára a visszamenetelre menedék-levelet adjon. [7]) Ide csak legbizalmasabb vendégei, nejének rokonai jöttek el, s apr. 2—5 megtartotta czekkel az értekezletet, adta elő aggo-

---

[1]) Bethlen Pol. Lev. 415.

[2]) Tört. Tár 1879. 463. l.

[3]) Katalin útazására s a menyegzőre vonatkozó adatokat összeállította Ötvös Ágoston, Magyar Akadémiai Értesítő. Történettudományi osztály. II. k. Pest, 1861. 159. s köv. ll. Egykorú jelentés is jelent meg róla Bécsben Gelbhar Gergelynél 1626-ban »Umbständliche Relation des Bethlen Gabors mit der Chur Brandenburgischer Princessin Catharina zu Caschau gehaltenen Beylagers« czím alatt, mely egyezik a Kemény-féle leirással. V. ö. Trausch 306. és Kraus 78.

[4]) Meg van Jászay gyűjteményében.

[5]) Tört. Tár 1883. 206. l.

[6]) A számukra adott menedék levél ered. a nemz. Muzeumban.

[7]) Jászay gyűjteményében a nemzeti Muzeumban.

dalmait, terveit, s határozta el, hogy Quad Mátyást követül küldi Hágába a deczemberi confoederatió ratificatiójára.[1]) Azután máj. 24-ére Fejérvárra országgyülést hirdetvén, nejével és vendégeivel, Anna Zsófia braunschweigi herczegnővel, Schwarzenberg herczeggel s az egész kisérettel körútra indúlt, s az ország legszebb helyeit megmutatta nekik. Mindenütt nagy lelkesedéssel, fényes ünnepélyekkel fogadtattak, s a szászok városaikat diadal-kapukkal, május-fákkal díszítették fel.[2]) Útközben Brassóban apr. 15-én felkészíté unokaöcscsét: Bethlen Pétert (az István fiát), hogy tanulmányai befejezése végett menjen a leydeni egyetembe, másnap aláírta Quad Mátyás megbízó levelét, hogy ez a hágai értekezleten tárgyalhasson, s szerződésre léphessen, s kiállíttatá leveleit a szövetséges fejedelmek számára.[3])

Ez alatt elközelgetett az országgyülés megnyitására kitűzött határidő.

A fejedelem nejét utódává kivánta választatni. A rendek ettől épen nem voltak idegenek, s a gyülés első napjait az előleges tárgyalások, a választási feltételek megállapítása töltötték be. Tizenhárom pontot foglalt az magában, körülírta a szabad választást, biztosította a fejdelem-asszonynak a nász hozományt, megállapítá, hogy a kormányzó és tanács beleegyezése nélkül mitsem tehet, idegen nemzetűt a tanácsba nem vesz, a kormányzó halála esetére egy hó alatt új kormányzót választat, fentartja a vallás-szabadságot, megtartja a kiváltságokat s a portának kedvét keresé.

A feltételek megállapítása után jun. 12-én reggel 6 órakor hozzáfogtak a választáshoz. Az a fejedelmi palotában ment véghez, hol a rendek összegyültek. A fejdelem beszédet tartott hozzájok, melyben figyelmökbe idézte a fejedelmi választásokkal járó zavarokat, midőn idegen befolyások kerülhetnek felül. Ezért ajánlja nekik, hogy utódjává nejét válaszszák

---

[1]) Marczali Regesták 158.

[2]) Krauss 78. Trausch 308. Apr. 16-án Brassából ír Ferdinándnak, kérve, hogy a dán királyt, ki Brandenburgba betört, kivonúlásra bírja. Ered. a titkos ltárban Bécsben.

[3]) Marczali Regesták 144. s Fraknói közleménye Tört. Tár 1882. 111-ik lap.

meg. A választás, hosszas tanácskozás után, 10 órakor megtörtént. Ekkor dr. Sculteti előlegesen értesíté a fejedelmet, hogy a válaszás megtörtént. Most a korlátnok az országos küldöttséggel a kihallgató-terembe mentek, hol a fejedelem s fejdelemasszony fogadták őket. A korlátnok beszédét, melyben a fejedelemasszonyt a választás elfogadására kéri, Sculteti németre fordította — mire a fejdelemasszony is szónoklattal köszönte meg a választást. Másnap szokás szerint a nagy templomban tartatott az ülés, hova a fejedelmi pár udvara kiséretében reggel 8 órakor ment. Ima után Haller István felolvasta az esküt s a feltételeket. Miután ez utóbbiak elfogadását fejdelemné és rendek kijelenték, az előbbi letette az esküt. Most felhangzott a rendek hangos éljen kiáltása, megdördültek az ágyuk, s hála isteni tisztelet, délben pedig fényes udvari ebéd tartatott. [1])

A limitatió végett kiküldött bizottság már elkészült munkálatával, s a fejdelem ez napon, jun. 12-én megerősítette. Az sokban módosította a múlt évi limitatiót: de inkább azon árúknál, melyeket apró pénzzel kellett fizetni, ezek régi árúk egy negyed, vagy egy ötöd részét vesztették el, míg a nagyobb értékű árúk, melyeknek árát akkor is jó pénzben szabták meg, úgy maradtak mint voltak. [2])

A rendek még néhány napig folytatták munkálataikat.

Minthogy a fejedelem által a régi mintára veretett új pénz már forgalomba bocsáttatott, elhatározták, hogy ezek, valamint az 1620 előtt vert apró pénz is teljes értékben vétessenek el, oly hozzátétellel azonban, hogy a fejdelem gondoskodjék, hogy az új pénz teljes értékű legyen.

Kapcsolatban ezzel elrendelék, hogy az új, s már a fejdelem által is megerősített limitatió szigorú büntetés terhe alatt megtartassék.

Az előfordúló visszaélések meggátlására elrendelék, hogy azok a hajdúk, kik Bocskay és utódai által megnemesíttettek laistromba írassanak — s a városokba többé paraszt jobbágyot be ne fogadjanak a kapitányok.

---

[1]) Marczali Regesták 160.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXI. b).

Az évi adót minden terminusban tíz forintban, a két terminusra nézve tehát 20 frtban állapíták meg: elrendelvén, hogy a forgalomból kivett garas az adóban másfél pénzben elfogadtatassék. Ezenkivül a fejedelemasszonynak minden kapu után 1 frtot, a székelyek összesen 2000 frtot ajánlottak.

Fogaras várát a fejedelemasszonynak inscribálták százezer frtban. Huszt várát pedig a kormányzónak 50,000 aranyban.

Elrendelék, hogy az 1623-ban felállított hadtartási rendszer szigorúan tartassék meg.

Megengedék, hogy a tordaiak az újra épített hídon átkelőktől (a nemesecket kivéve) vámot szedhessenek.

A katonák szigorú fenyíték alatt tartassanak.

A szökött jobbágyokra vonatkozó régi törvények tartassanak meg.

A nemesek buzájától 30-ad ne vétessék.

Egyházi személyek korcsmát ne tartsanak.

Az oláh püspök a taxát régi szokás szerint fizesse.

A dézsmákért fizetett árendát a fejedelemnek engedték át.

A posták zsarolásait ismételve eltilták: a fennálló törvények áthágói negyven frttal büntettessenek. A háromszéki postáknak, mikor a fejdelem dolgában járnak, a harminczadról adnak költséget.

A tapolczaiak Moldva felől híres orgazdák és tolvajok voltak. A fejdelem el akarta a falut pusztittatni, a rendek kérésére megkegyelmezett nekik, de szigorú felügylet alá rendeltettek, s a moldvai ösvény leromboltatott.

A Hunyad- és Szörény-megyeiek maguk hordozták a portára járás költségeit. E teher alól felmentettek.

A czigány vajdák az eddigi díjnak csak felét fizessék.

Az urak s nemesek jószágai az adó terhét egyformán viseljék.

A székelyek házi szükségeikre elegendő sót nyerjenek. Kézdi-Vásárhely, Ilyefalva, Torja, Sepsi-Szent-György folyamodtak, hogy engedtessék meg nekik pereiket nem a rendes derék szék előtt folytatni, s egyszersmind mentessenek fel a határszéli erődök építésének terhe alól — de folyamodásuknak

hely nem adatott. Ellenben a zágoniak, kézdi-vásárhelyiek s Rikán lakók felmentettek a vám fizetésének terhe alól.

Brassóban a külső rendek csak a vásárok napján adhatják el árúikat.

Marosszéken a főrendek jószágai a gonosztevők üldözése alkalmával a circálás alól nem vétettek ki.

Az egyházi fegyelem nagy mértékben meglazúlván, annak helyreállítására törvényt hoztak. Főként azok, kikre büntetés szabatott, vagy a kik rokoni összeköttetés miatt nem eskettek össze, vagy a kik el akartak válni: rendesen más egyházba tértek át. Azokra a papokra, kik az ily czélból áttérőket befogadták, szigorú büntetést szabtak.

A fejdelem a törvényeket jun. 17-én erősítette meg. [1])

A gyűlés tartama alatt, de már azután, hogy Quadot elbocsátá, s azután, hogy Katalint utódává megválaszták, fejezte be tárgyalásait a svéd követtel is, ki által Gusztáv Adolf ajánlatot tett neki, hogy vegyen részt az általa Lengyelország ellen folytatott háborúban. [2]) Most hát választása volt Bethlennek, hogy a két nagy háború — a németországi s a svéd-lengyel közt — választhat: de ő az első mellett maradt, mely iránt különben is voltak kötelezettségei, de tett még egy (bár eredménytelenül maradt) kisérletet, hogy Gusztáv Adolfot is erre bírja, s e czélból a svéddel együtt saját követét is elküldte Gusztáv Adolfhoz. [3])

A nyugati hatalmakkal együtt-működésre Bethlen két oldalon tárgyalt: Hágában, hova Quadot küldte s a portán, hol nemcsak a divánnal, hanem az angol, franczia, belga, velenczei követekkel is alkudozott. [4])

---

[1]) L. Törv. és Okiratok XXXI.

[2]) Ki volt a svéd követ? Sehol sem találom feljegyezve. Marczali Regestáiból (160.) tudjuk, hogy Katalin beigtatásánál Strassburg is szerepelt. Lehet, hogy ő volt az. Sem a dirschaui resolutio, sem maga Bethlen (Török Magyarkori Államokmánytár I. 446.) nevet nem említnek. Tekintve hogy Gusztáv Adolf útjai már akkor eltértek a confoederált fejedelmekétől, bizonyosra vehetjük, hogy ez a követ (még ha Strassburg volt is) nem a Katalin kiséretével jött.

[3]) Ennek volt eredménye a dirschaui resolutio. L. Bethlen G. és a svéd diplomáczia.

[4]) Szalay Eszterházy II. 288. írja: »Ugy látszik, nem Hágában jött

Május elején nagy titokban Bornemisza Ferenczet, kit ilyen kényes küldetésekben szokott használni, Konstantinápolyba küldte, ki a franczia orátornál volt szállva, (máj. 14-én érkezett), a feltételek útját egyengette, mely mellett ura a confoederatióba volt lépendő s Zülfikár útján tudatta a nagyvezérrel, hogy e tárgyban főkövetség jön.[1]) Junius végén Fogarasból csakugyan elindúlt a főkövet: Tholdalagi Mihály terjedelmes utasítással,[2]) s vele együtt Borsos Tamás, mint állandó orator,[3]) rávenni a portát közös működésre a hadjáratban, egyengetni az útját, hogyan fogadják a »hat ország követeit« s kieszközölni, hogy azt a követet, kit a császár a gyarmati béke ratificálása végett küld, Budánál ne ereszszék tovább, de végleg se szakítsanak vele. S néhány nappal azután, hogy Tholdalagiék elmentek, jul. 6-án felhívta a dán királyt — kinek követe ez idétt járt nála — hogy üssön mennél elébb Németországra, sürgesse Gusztáv Adolfot s Mansfeldet is: ő Sléziára tör, míg a török különböző pontokról támadja meg a császárt.[4])

Mindez a terv csak papíron volt elrendezve, s az életben másképen vette ki magát. A dán király meghiúsította azt, bár a diadalt legbizonyosabbá tette volna, hogy Gusztáv Adolf álljon a szövetséges hadak élére, sőt azzal sem sietett, hogy Bethlen a confoederatióba felvétesse — s az nem is történt meg addig, míg ő Lutter am Barenbergnél tönkre nem veretett. Hiúsága nem engedte meg, hogy a remélt diadal dicsőségében más is osztozzék — s ezzel megbuktatta a sikert,

létre a szerződés Bethlen és az angol s dán királyok közt, hanem Konstantinápolyban,« s 320. l. »habár talán formaszerénti szerződés nem létesült is.« A dolog úgy áll, hogy azon időben, melyről Sz. ír, t. i. a háború előtt nem volt szerződés, de volt azután — s az Hágában jött létre. V. ö. Bethlen szövetkezései történetét, hol a szerződés ki van adva — de Szalaynak erről még akkor, midőn munkáját írta, nem volt tudomása.

[1]) Szalay i. h. 289—94. ll.

[2]) Kiadva Török-magyarkori Államokmánytár I. 441—66. ll.

[3]) Bethlen Fogaras jun. 24-iki levele Cesyhoz Párisban, Godefroy gyűjteményében.

[4]) Fraknói közlése Tört. Tár 1882. 106. l. V. ö. Roe jelentését Zinkeieennél IV. 441. s Szalay i. h. 320.

Természetes volt, hogy Bethlen ily viszonyok közt tartózkodólag viselte magát. Sohasem volt a koczkáztatások embere s most is minden lépést, a mit előre tett, úgy tette, hogy a visszavonúlás útja fedve legyen. Azt lehet mondani, egyszerre készítette elő a háborút és békét: hogy a körülmények szerint maga szabhassa meg az útat, melyen haladjon. Hogy hadat gyűjt, azt már a télen túlzott alakban beszélték Ferdinánd udvarában: gyűjtött azt maga a nádor is, mialatt a 30,000 frt lefizetése körül forgott a levelezés. S midőn Bethlen azt írta a nádornak, hogy az ő hadgyűjtése nem egyébb »vásári hírnél« ez színelte, hogy ő azt elhiszi. Pedig már ekkor jól tudták, hogy készül, sőt szövetkezéseire vonatkozólag is voltak levelek kezeik közt. Emiatti boszúságukban elküldték ugyan, még pedig meghamisítva, Bethlen azon leveleit, melyek a császárt a török elleni közös vállalatra buzdítják,[1]) de sem ez, sem a nagyvezér változás, mi a portán nagy rázkódásokkal szokott járni, nem változtatott a dolgon: már aug. derekán kezében volt Bethlennek az engedély, hogy a császárt megtámadhatja, s a biztosítás, hogy kellő török segélyben fog részesülni.[2])

Bethlen Fejérvár aug. 18-án kiadta a megyékhez a hadfelkelési rendeletet, aug. 21-én ugyanonnan ultimátumot küldött Ferdinándnak, melyben felsorolja sérelmeit. Egyszersmind megtette az intézkedést hadserge felültetésére s egy nyilatkozattal kapitányai tudomására hozta támadásának okait,[3]) s a hó utolsó napjaiban elindúlt Kolosvárra neje kiséretében, hova aug. 29-én érkezett meg.[4]) A fejedelemasszonyt azután visszaküldé. A Fehérvár közelében fekvő, s királyi fénynyel felékesített kisfaludi kastélyban, melyet a múlt században Kovachoczy canczellár építtetett, helyhezte el, ki aztán vadászattal s kocsikázással töltötte itt idejét[5]) Az ország kor-

[1]) Hammer V. 91. Szalay i. h. II. 321.

[2]) Tholdalagi naplója. Borsos levele Bethlenhez aug. 11-ről »efficiáltuk, hogy ő kglmek (t. i. Tholdalagiék) eddig ott való múlatása nem frustráltatott.« Gr. Teleki Miksáné ltárában.

[3]) L. Törvények és Okiratok. XXXII.

[4]) Kolosvár városa ltárában meg van az elfogadásukra rendelt »ordinatio.«

[5]) Trausch I. 309.

mányzatát testvérére a kormányzóra bízta, ki Keresztesi Pált az adóval és ajándékokkal a portára küldte, intézkedett, hogy a hon maradt katonák a fejedelem után küldessenek, s hogy az ország határszélei kellőleg megerősíttessenek. [1])

S a hadjárat és békealkudozás csakugyan egyszerre indúl meg: lassan és vontatva mindkettő. Aug. végén Bethlen elindítá Horváth Istvánt, hogy egyesüljön Sleziában Mansfelddel, de még azután is szept. 3. Kolosvárról új ultimátumot küldött Ferdinándnak, s a határt csak szept. 20-ika körül lépte át. De bár egyik részről a törökök is támadólag léptek fel, s a másik részről oly kitűnő hadvezér vett abban részt, mint Wallenstein: az egész hadviselésen meglátszott, hogy mindenik fél tartózkodik attól, hogy a küzdelmet elkeseredetté ne tegye. Nem mintha nem gyűlölték volna egymást — hanem mert Ferdinánd nem akart egy komoly török háborút előidézni, s Bethlen, a dán király és Mansfeld megveretései után, »kiváltképen a törökön a persáktól esett nagy clades« után [2]) meggyőződött, hogy célját nem érheti el. Apróbb csaták (csak egy nagyobb ütközet volt oct. 16-án, s ebben Bethlen győzött) és fegyverszünetek váltották egymást, míg végre a nagyvezér által is intetvén a békére, a magyarországi urak által pedig épen nem támogattatván, nov. 2-án Bethlen kinevezte biztosait a békealkudozásra, Mikó Ferenczet és Lónyay Sigmondot, kik nov. 9. körül megérkeztek Pozsonyba az alkudozásra kijelölt helyre, s már nov. 21-én Bethlen hadait téli szállásukra küldé. Az alkudozások mindig nehézséggel jártak, s a kiegyezés a biztosok közt csak decz. 20-ika körül készült el Pozsonyban. Bethlen decz. 28-án Lőcsén írta alá. Az a korábbi két béke pontjait megerősíté: de fölmenté Ferdinándot a végvárak fentartására szánt 30,000 frt fizetésétől, a hét megye biztosok előtt s Erdély országgyülésileg esküt fognak tenni, hogy a császár ellen senki rendeletéből sem támadnak fel. [3]) Egy külön okíratban Bethlen kötelezte magát, hogy az 1619. óta elfoglalt jószágokat visszaadja, — Ferdinánd pedig ugyanaz nap decz. 28-án aláírta a »generális amnis-

[1]) L. Törvények és okíratok XXXIII.

[2]) Irja Bethlen. Századok 1868. 269. l.

[3]) Kiadták Katona és Szalay Esterházy Élete II.

tiát.« [1]) De Bethlen mind az aláíráskor, mind a diplomák kicserélésekor »solenni protestatione,« megmondotta, hogy úgy veszi el, »ha császár is inviolabiliter observálja a conditiókat.« [2])

E szerződés létrejötte előtt egy hóval, már nov. 30-án Károly angol király már aláírta a szövetséget Bethlennel, s egy hónappal utóbb (1627. febr. 9.) a belga rendekkel s kettővel utóbb (febr. 28.) a dán királylyal is alá volt az írva. Már késő volt — a szerződést a magyarországi fordúlat tárgytalanná tette, s Bethlen nem volt az az ember, ki az ő érdekökért bizonytalan koczkára vetette volna a maga, s országa állását. Az a félszövetség, melyben eddig velök volt, már is sokba kerűlt neki, nemcsak a hozott anyagi áldozatokat értve, hanem erkölcsi veszteségét is: mert hogy alattvalóival le kellett az esküt tétetni, hogy a császár ellen fegyvert nem fognak, ez erkölcsi vereség volt. Szalay mondja, hogy a békekötést ő azért sürgette, hogy »a hazánkat emésztő idegen hadak kivonúljanak;« de hozzátehetjük, megkötésével azt tartá szeme előtt, hogy az alkotmányon ejtett sérelmek orvoslását eszközölje. S csakugyan, ha a pozsonyi béke ránézve hátrányos is, de az országra nézve előnyös volt az.

VII.

A pozsonyi béke egyik pontja kikötötte, hogy az ott el nem végzett apróbb ügyek egy utólagos értekezleten döntessenek el. Mindkét fél sietett a végrehajtással: a császár Pyber püspököt, Ostroichot és Hoffmant nevezte ki, kik márcz. 1-én már Turánban voltak, [3]) s itt vették a pozsonyi béke biztosai Mikó és Lónyay febr. 17-én kelt levelét, melyben ezek tudatták, hogy a fejdelem márcz. 25-re Tokajt tűzte ki tárgyalási helyűl. [4])

Bethlen már ekkor otthon volt, s hogy a békének az a pontja is, mely Erdélyre vonatkozott végrehajtassék, Fogaras

[1]) L. Törvények és Okiratok XXXIV.

[2]) L. Századok 1868. 236. l.

[3]) Pray Principatus II. 108.

[4]) L. Törv. és Okiratok XXXV.

febr. 20-ról Fehérvárra apr. 4-ére országgyűlést hirdetett,[1]) s miután márcz. 24-ére a császár biztosai is, »bár kedvök ellenére«[2]), megérkeztek a »kietlen« Tokajba s három nap múlva a fejedelem biztosai, Lónyay Zs., Bornemisza János, Kassay István és Beleváry Dániel is megjöttek, a két tárgyalás egy időben folyt.

Rendes szokás szerént a gyűlés most is néhány nappal a kihirdetés után nyilt meg, midőn a fejedelmi propositiok kiadattak. Ebben mindenekelőtt a béke megkötéséről tett jelentést. Azon adó megszavazásán a vonatkozó felhíváson kivül, a korábbi pénz-calamitásokból származott bajok orvoslását kivánta: új limitátio végrehajtását s szigorú megtartásának elrendelését, a görögök kereskedésének megszorítását, a zsidók szabad kereskedésére vonatkozó szabadalom-levelének törvénybe igtatását. Előterjesztésének egyik legnevezetesebb pontja Fejérvárra vonatkozott. E várat ő valódi fejedelmi székhelylyé akarta tenni: »Szégyenletesnek tartván — írja egy szász krónikás — hogy az egész magyar nemzetnek s a főuraknak nincs egy erős vára, hanem a legkisebb rezgelődésre a szászok nagyon kétes vendégszeretetéhez kénytelen fordúlni,« annak megerősítését ajánlá. A vár maga négyszegletű lévén, az új erődítésnek is ezt kell megtartani: a déli bástyát, hol a fejedelmi lak van, magára vette Bethlen. Egy hangúlag lelkesedéssel fogadták el ezt a rendek, (de nem igtatták törvénybe) s a fejedelem a magáét, valamint a szászok is a magokét a keletit, az úgynevezett Kendervárat, még ez évben elkészítették. De a más kettő: a magyaroké s székelyeké, az északi és nyugoti, befejezetlen maradt.[3]) Magának a városnak szépítésére vonatkozólag pedig azt az óhajtását fejezte ki,

---

[1]) L. Törv. és Okiratok XXXVI.

[2]) A biztosok apr. 14-iki levele Pázmányhoz (Pray i. h. II. 119.) »Ma szintén három hete múlt el, mióta ide Tokajba az kietlen helyre, melyet az erdélyi fejedelem kedvünk ellen rendelt, érkeztünk.« A nap határozottan ki van téve a császári biztosok végjelentésében. (Nemzeti muz. Jászay gyűjtemény).

[3]) Trausch I. 310. Behelyhezték az évszámot 1627. a czímert, quatuor fluvii et novem lilia, aquila biceps et tria folia nymphaearum. Ezenkivül a szebeni királybíró, s a szász comes czímerei is beillesztettek.

hogy a főurak s községek építtessenek maguknak állandó lakhelyeket.

A rendek azonnal hozzáfogtak a tanácskozáshoz. A fejdelem az építkezést azonnal megakarván kezdetni, kivetette a gratuitas labort s e felett, továbbá a limitatio és a görögök ügye felett az érdekeltekkel tanácskozások kezdettek, kik kedvezményeket igyekeztek nyerni. [1])

Lassanként megalkudtak.

A limitatio ügyében elhatározták, hogy a kik azt áthágják, szigorúan megbüntettessenek, de egyszersmind a bizottságot, mely tavaly is működött, a múlt évinek a mostani viszonyokhoz alkalmazására útasították. A fejdelem pedig ápr. 21-én, az új pénz elvétele ügyében, újabb és szigorúbb nyilt parancsot adott ki. [2])

Az évi adót 20 ftban állapították meg, de egyszersmind a konstantinápolyi erdélyi háznak építésére s Lugos erődítésére portánként egy forintot vetettek ki, a városokra egy összegben szabván ki az adót.

A fejdelem beleegyezett, hogy a községek által Fehérvártt építendő házakhoz csak a jövő évben fogjanak hozzá.

Meghatározták, hogy a görögök áruikat csak bizonyos meghatározott városokban árúlhassák.

A menedéklevél nélkül járó postákat fogják el s vigyék Fejérvárra.

A Jenővidéki birtokosok tartsanak Jenő várában, jószágaik mennyiségéhez képest, lovas katonát.

Az aranyosszékiektől, ha nem a hídon, de a sekélyes vizen vagy jegen mennek át, vámot ne vegyenek.

A fejedelem által a zsidóknak adott kiváltságlevelet törvényczikk által megerősítették. [3])

Mialatt a rendek tanácskozásaikat folytatták, Esterházy nádortól megbízott érkezett a fejdelemhez: Hosszutóti György, részint a tokaji tárgyalások, részint más bizalmas

---

[1]) L. a kolosváriak leveleit követeikhez ápr. 9.—21. közt. Törv. és Okír. XXXVII. *b*).

[2]) L. Törv. és Okír. XXXVII. *c*).

[3]) L. Törv. és Okír. XXXVII. *a*).

közlések ügyében. A pozsonyi béke 4-ik pontja szerint Erdély rendeinek biztosító levelet kelle kiállítani, »melyet a fejdelem ő felgének megküld.« Volt-e Ferdinándnak követe ez országgyűlés alatt Bethlennél, nyomát sehol sem találtam, s ha mit valószinűnek tartok, hogy nem volt, Hoszutóti feladata vala megfigyelni, hogy mi történik e tekintetben. Csukugyan, ápr. 22-én, Hoszutótinak Fehérvártt léte alatt a rendek kiállították a hitlevelet, mely annyival volt súlyosabb a megelőzőknél, mert ebben a rendek kötelezték magukat, hogy soha sem fognak fegyvert ő felsége ellen. [1]) Valószínű, hogy Bethlen is állított ki hasonló okíratot — sőt úgy látszik, hogy ő arra is kötelezte magát, hogy a császárt minden ellenségé ellen segíteni fogja. [2])

Bethlen épen ez időben írt bizalmas levelei mutatják, mennyire megalázónak tekintette ő a nicklsburgi, bécsi és pozsonyi békéket, melyek királyi czímétől megfoszták; »mert ha mi rajtunk állott volna, nem lettünk volna oly esztelenek, hogy bársonyon gubát studio cseréltünk volna«; [3]) főként az utólsót, melyet egyenesen »gyalázatos«-nak nevez. [4]) Szíve keserűséggel telt el, valahányszor rágondolt: de a végrehajtásnál perczig sem habozott, s a térítvényeket felküldte Bécsbe. Hogy e béke sokjába kerül, szövetségesei s talán még a porta barátságába is, arra készen volt, s most, midőn a gyarmati béke maga után vonta a törökkel való alkudozást is, Bethlen föleleveníté a török megtámadására vonatkozó ajánlatait. Egy bizalmas beszélgetésben Hoszutótival elmondá nézeteit: ne békéljen meg a császár a portával, mert azt most könnyen semmivé teheti. E helyett békéljen meg a prot. fejedelmekkel, adja vissza Fridriknek birtokait s az összes német haderőt indítsa a török ellen. [5]) Hoszutóti csak a gyűlés utolsó napjaiban

[1]) L. Törv. és Okír. XXXVII. *d)*.

[2]) Legalább *így* hirdették ezt a portán a német követek, s hogy így hirdették, azt Borsos Tamás kapitihának Bethlen Istvánhoz írt levele is mutatja, ki nyilván írja, hogy a német követ a portán mindenfelé hírleli, hogy Bethlen »a némethez kötötte magát.« De határozottan írja Roe Tamás is.

[3]) Bethlen Polit. Levelei. 427. l.

[4]) Századok. 1868. 233. l. Bethlen egyik legérdekesebb levelét.

[5]) Hoszutóti emlékírata Kovacsich. Script. Mon. I. 277. V. ö. Szalay. III. 35. 44. ll.

hagyta el Fejérvártt s a fejedelem ápr. 28-án megerősítő a törvényeket, ápr. 30-án pedig a limitatiot, mely a megelőzőt némely pontjaiban módosítá. [1])

Ez alatt a tokaji bizottság, melynek egyik főfeladata a pozsonyi béke végrehajtása volt, meglehetős heves vitatkozások közt, gyakori recriminatiókkal folytatta munkálatait, megállapította az eskü szövegét, melyeket a két vármegyének s a hajdúknak le kelle tenni, elkeseredetten küzdött a visszaadandó javak kérdésében s tárgyalásait csak máj. 20-án fejezte be: magát a kiegyezés okmányát megelőző nap: máj. 19-én aláírván. [2])

A mint a fegyverszünet hírét megkapta, Ferdinánd követe folyton sürgette a portán, hogy ez bocsátkozzék újabb békealkudozásokba, s ez ügyben útasítsa a budai basát, kinek a felhatalmazás márcz. 1-én csakugyan útnak indíttatott. A másik, mit a követ sürgetett, az volt, hogy Katalinnak a megerősítő athname ne adassék meg. [3]) Azonban sikertelenül: márcz. 3-án már eldöntötte a diván, hogy az athnamet kiszolgáltatja számára s ez ugyanennek a hónak végén (márcz. 28.) meg is történt. Az athname a szokott feltételek mellett megerősíté Katalint a trónkövetkezésben, s védelmet és pártfogást ígért neki ellenségei ellen. [4]) Alig lett ez ügy befejezve,

[1]) L. Törv. és Okír. XXXVII.

[2]) L. Törv. és Okír. XXXVIII. Magáról a tárgyalásról készült végjelentése a császári biztosoknak olvasható Jászay gyűjteményében. Igen érdekes adatok vannak az »Observationes quaedam . . . . « című íratban az orsz. ltárban. L. Bethlennek egy erre vonatkozó levelét. Polit. Lev. 428. s köv. ll.

[3]) Jászay írja »A szőnyi békében.« Tudománytár. 1838. IV. 191. hogy Mikó Ferencz 1627. jan. elején kieszközlé a fejedelemasszony számára nemcsak az illető oklevelet, hanem a szokott »megerősítési jeleket« is. Ezt aztán átvette Szalay III. k. 5. l. (ki ezzel azonban a 152-ik l. ellenkezésbe jön) s Horváth Mihály (V. 335.). Esterházynak 1627. jan. 12-iki levelére hivatkozván, mely másolatban meg van gyűjteményében. Hogy Esterházy kelete hibás s Mikó akkor nem lehetett Konstantinápolyban, azt Jászay abból is észrevehette volna, hogy gyűjteményében van Mikó Ferenczne Vásárhelyről febr. 19-én írt levele, s hogy ugyanez a Mikó 1626. decz. végén Pozsonyban alkudozott. Mikó 1627. őszén volt Konstantinápolyban s Katalin athnaméjához semmi köze. Alább látandjuk a dolog lefolyását.

[4]) Magyar Akad. Értesítő. A Tört. Tud. Oszt. közlönye. II. k. 1862. 215. l.

leginkább azért, hogy Bethlen befolyását a békekötésnél egyensúlyozza, a követ újabb nagy agitatiót indított meg ellene. Májusban ugyanis tele torokkal hirdette a portán (hol az idegen követeknek a békéről még nem volt biztos hírük), hogy a békében az is benn foglaltatik, hogy »Bethlen a római császár barátjainak barátja, ellenségeinek ellensége lesz,« [1]) hogy ő »az porta ellen az némethez kötötte magát,« [2]) felmutatták a fejdelem okmányait s úgy beszéltek róla, hogy »ezt a világháborítót le kellene tenni.« Bár volt ingerültség a portán Bethlen ellen, s azt a szövetséges fejedelmek követei még szították is azt, de Bethlen ellen komoly eredményeket soha sem tudtak elérni. Nagy munkával ugyan Borsosnak sikerült lecsillapítni a vihart, melyre azt a jó tanácsot nyerte: »hogy soha ura annyit nem kedveskedhetik a németnek, ha Indiától fogva Európáig minden országokat neki adna is, hogy az német őtet megszeresse, sőt ha valami módon hozzája fér, bizony evertálja.« [3])

A követség, mely Katalinnak az athnamet volt elviendő, felkészült, s egy kapuczi basa vezetése alatt jún. első felében Erdély határába érkezett. Bethlen Sövényfalvi Dánielt s Harasztosi Balás Deákot küldte elibök Törcsvárig s ezek ünnepélyesen s Rozsnyónál üdvlövésekkel fogadták őket. Brassóban 200 lovast s 500 gyalogot rendeltek mellékök kiséretül, Fogarasból üdvlövésekkel üdvözölték, onnan Megyesen át jún. 18-án ért Fehérvárra. Itt akkor kettősünnepély volt: a kis gróf (ifj. Bethlen István) menyegzőjét tartá az elhalt Szécsi György leányával Máriával [4]) s a násznép egy nappal elébb ért Kolosvárra. Fényes gyülekezet volt tehát együtt s a kormányzó a tanácsurakkal s magyarországi s erdélyi főrendekkel, 2000 kopjással, ezer kék gyaloggal, 300 német gyaloggal a borbándi mezőre menvén az aga elé, ott üdvözölte s Fejérvárba szállására, a Gálffi-házba kisérte. Lakásán Keresztesi Pál által üdvözölte a fejedelem s küldte el gazdag ajándékait, ékszereket s étel-

[1]) Roe Szalaynál. 152. l.

[2]) Borsos jelentése gr. Teleki Miksáné ltárában.

[3]) Ugyanott, a júniusi s júliusi jelentések.

[4]) Erre vonatkozólag igen érdekes levelek vannak Bethlen Gábor Polit. Leveleiben. Segesváry szerént a násznép jún. 14-én ért Kolosvárra — de ez hibásan írja Szécsy György helyett Rákóczy Györgyöt.

neműeket. Másnap 10 órakor volt a fogadás. Négy tanácsúr, 12 főúr, »nyuszt és hiúz subások,« száz lovas legény ment az aga elé, fényesen felszerelt lovat vivén számára. A palotában a fejdelem s neje mellett készítettek számára kerevetet s egyik oldalon az urak, másikon a nők voltak dísz öltönyökben, festői képet nyújtva. A hozott jelvényeket, a skofiumot a váradi kapitány (a kis gróf), a zászlót az udvari kapitány (Zólyomi Dávid), a kardot Csáky István, a botot Gyulaffi, az athnamet maga a fejedelem-asszony vették át — de az ajándékok csekélyek voltak, s hogy a tisztesség meg legyen mentve, Bethlen pótolta azokat saját kincstárából. A kaftányok kiosztása alatt újra szóltak az üdvlövések. A fejdelem annál fényesebb ajándékokat adott az agának s kiséretének — kik jún. 29-én indúltak Fejérvárról Szeben felé haza. [1])

Épen az napon, melyen az aga Fehérvárra érkezett, jöttek össze a bizottságok a császár, a szultán s az erdélyi fejedelem részéről, hogy megkezdjék a béketárgyalásokat. Bethlen eleintén azon munkált, hogy rávegye a portát, hogy a tárgyalások megkezdését halaszsza el, s erre útasítá Borsos Tamás kapitihját s küldötte be Mikest és Demjént, [2]) de eredménytelenül. A tárgyalások csakugyan tényleg megindúltak júl. 8-án, de csak nehezen haladtak, mert Bethlen kizárására a békéből a császári biztosok mindent elkövettek — tényleg pedig semmi sem történt Tholdalagi a Bethlen biztosa informatioja ellen s tanácsa nélkül. Bár az alkudozás többször állott azon a ponton, hogy félbe szakadjon, de sem a portai viszonyok, sem az európai constellatiók nem voltak olyanok, hogy Bethlen háborút kezdhetett volna Ferdinánd ellen s júl. 22-én

[1]) Bethlen Politikai Levelei. 435. s köv. ll.

[2]) Mindezek azzal is voltak megbízva, hogy a külföldi oratoroktól vegyék fel azt a pénzt, melylyel ezek a múlt évi hadjáratra tartoztak — de természetesen eredménytelenül. Borsos júl. 31-ki jelentése gr. Telekiné ltárában. V. ö. Szalay. II. 153. Roe Tamás jelentése alapján, hol Borsos működése az alkudozások meghiúsítására említve van. Az itt említett rendkivüli követ Mikes. Ez a múlt évre 12,000 tallért követelt. L. Polit. Lev. 443. »Ez az oka, hogy én az oratorunkat sollicitáltam« — írja Bethlen — »igyekezzék végbevinni, hogy az mostani elkezdett tracta által ne vitessék végben az némettel való békesség, hanem csak differáltassék indutiák által cum armorum suspensione.« Júl. 7-éről írja.

gr. Berbistorffnak és Sierotinnak, a dán király és szövetségesei nála levő követeinek, kiadta a végválaszt, hogy ő »ez idő szerint személyesen és hadaival nem segítheti őket.« [1]) A béke pedig szept. 13-án létrejött.

A béke megkötése után Bethlen Ormánközy Gergelyt, titkárát, (okt. 2.) Ferdinándhoz küldé panaszkodni Lustrier ellen azon fondorlatok miatt, melyeket ez a portán tavaszszal elkövetett, továbbá ajánló-leveleket kérni Bethlen Péter számára, [2]) kit, tanulmányait Leydában végezvén, európai körútra akart küldeni s sürgetni, hogy az apró pénz elvételét saját tartományaiban is eszközölje. Ormánközyt a császár jól fogadta s kedvező válaszszal bocsátá haza. [3])

Bethlen, miután a tavaszszal tartott limitatioról a gyakorlat kimutatta, hogy az a viszonyoknak nem teljesen felel meg, a limitationalis bizottság által új revisió alá vétette s annak munkálatát okt. 22-én megerősítette. [4])

A szőnyi békének még egy igen lényeges része volt hátra: a porta ratificatiója. A béke Bethlen kedve ellen volt — de számolva az európai viszonyokkal, nem látta alkalmasnak az időt, hogy azzal szemben ellenséges állást foglaljon el a portán. Midőn hát az évi adó megvitelére főkövetséget nevezett ki, annak vezetését Mikó Ferenczre bízta, útasításúl adván, hogy a szőnyi béke ratificálását ajánlja a portának, de Erdélynek a békéből kihagyását mint sérelmet hozza fel. [5]) E pont körűl Mikó ellenkezésbe jött az angol követtel, ki a béke ratificálása ellen dolgozott, [6]) míg Mikó útasítása szerint járt el, de azonkivűl Lustrier tavaszi vádjaival szemben terjedelmesen bizonyítgatta, hogy épen Ferdinánd volt az, ki urát a török elleni háborúra ösztönzé s a keresztyén sergek fővezérletét felajánlá neki. [7])

[1]) Bethlen Polit. Lev. 446. Szalay. III. 302.

[2]) Ez ügyben Richelieunek aug. 27-ről írt levele, melyben Bethlen Pétert a bibornoknak ajánlja, meg van Párisban a Godefroy-gyűjteményben.

[3]) L. Törv. és Okír. XXXIX.

[4]) L. Törv. és Okír. XL.

[5]) Az útasítás Mikónál. I. 360.

[6]) Az alkudozás Szalaynál Roe után bő összeállításban. III. 176. s k. l.

[7]) Szombathelyi vallomása Szalaynál. III. 302. V. ö. az útasítás végével.

A szultán decz. 9-én ratificálta a békét. Mikóra, úgy látszik a külföldi követek áskálódásai folytán, kit ezek kevéssé rokonszenves, ármánykodó embernek ismertek, de még inkább Szombathelyi Márton, a Mikó-féle követség egyik tagjának árulása következtében, a porta megneheztelt s ezért válasz nélkül bocsátá haza. [1])

VIII.

Mióta Bethlen újra nősült, az 1627—8-iki tél volt az első, melyet otthon töltött. Itt új élet kezdődött. Első neje: Károlyi Zsuzsánna, bár fiatalságában szép volt, de egy súlyos kór miatt elveszté szépségét s természeténél fogva különben is házsártos lévén, Fehérvár csak ritkán volt ünnepélyek színhelye. A palotát megnagyították, széppé tették ugyan, az elfogadó-terem telve volt képekkel, melyekhez a jelmondatokat Opitz írta, s a fejedelmi fény sem hiányzott, de előbb a fejedelemné betegsége, azután Bethlen özvegysége miatt hiányzott a derültség. Most minden megváltozott. A »német asszony« mulatni szerető udvari népet hozott magával: s az eddig itt soha nem látott álarczos-bálok, jelmezes mulatságok, »balett«-ek, melyeket Katalin rendezett, az újság ingerével is hatottak. Az ifjú nemesség jól találta magát az udvarban, a főurak is idejöttek telelni — s Fejérvár valóban központjává lett az országnak.

De másra is volt gondja Bethlennek. A magyar tanügygyel ő nem volt elégedett, ezt leveleiből látjuk. Észrevette, hogy a jezsuiták túlszárnyalták a protestansokat s aztán azok, kiket külföldi egyetemekre küldött ki évenként, sok pénzt vittek oda. [2]) Ezen akart segíteni. Már a huszas években meghívta Opiczot »a német Ovidot«, de ez nem sokáig maradt. Azok közt, kik Katalint Erdélybe követték, volt Krell is, a híres heidelbergi tanár és polemikus: ezt marasztotta is, de hasztalan. Most hát elhatározta, hogy Fejérvárt akademiát állít fel. Az eddigi iskola-épület szűk levén, újnak építését rendelte el s a munkához a Sz.-György kapu mellett hozzáfogtak. Aztán Bojtit,

[1]) Tholdalagi Naplója Mikónál. I. 239.
[2]) Trausch. 310. l.

ki Bocatiust az »udvari historicus«-ság tisztében követte, Németországba küldötte, hogy ott első rangu tanárokkal egyezzék ki. Most neje útján Németországgal közelebbi összeköttetésben jövén, biztosabb kilátása volt a sikerre.

A fejedelmi udvarba márcz. derekán török követség érkezett: Haczy Juszuf aga, egy renegát magyar vezetése alatt, ki a portán a fejedelemnek jóakarói közé számíttatott. Ezúttal azonban kellemetlen követséggel jött — terjedelmes levéllel a kajmakámtól Alexander havaseli vajda ügyében, kit a fejedelem vajdaságától meg akart fosztatni s ki azzal, hogy ez nem történt, a kajmakámot vádolta. A levél szokatlan éles hangon volt írva s a fejedelem hasonló éles válaszon kivül szükségesnek látta Tholdalagit is a portára küldeni, hogy ezt s a Mikó által »szerzett kedvetlenséget« is egyenlítse ki.[1]) A mint Tholdalagi az agával elindúlt s Havasföldére ért, itt értesült a vajdától, hogy Szombathelyi, a portán, Mikóval mikor benn járt, »elárúlta a fejedelmet.« Azonnal tudósítá Bethlent, de a vizsgálat, melynek vezetésével Mikót és Debreczenit biztatott meg, oly lassan haladt, hogy Szombathelyinek ideje maradt Magyarországra a nádorhoz szökni.[2])

Ez alatt elközelgetett a tavaszi országgyülés tartásának ideje is, melyet a fejedelem apr. 9-ére hívott össze. Összegyülvén a rendek, ápr. 10 s 11-én voltak az udvarnál a tisztelkedések. A következő pár napot az egyes nemzetek érintkezései, alkudozásai töltötték be, mígnem 14-én hozzáfogtak a munkához, elébb felolvasván a megjelentek névsorát. 15-én adta ki a fejdelem propositioit: 1) hogy az oláhok is fizessenek dézsmát, 2) kik a pénzt nem veszik el (tehát a szászok), büntettessenek meg, 3) a kinek szőlője van s nem munkáltatja, veszítse el, 4) az adó ügye. 17-én a rendek terjesztették elő postulatumaikat: 1) nemes ne fizessen dézsmát s 2) vámot a Maroson, 3) a szökött jobbágyok adassanak ki, 4) a sót sóvágókkal s ne jobbágyokkal vágassák, 5) vasat ne vigyenek ki az országból, 6) szabad kereskedés, 7—12) egyes városok, nemesek

---

[1]) Török-Magyarkori Államokmánytár. II. k. 25—69. ll.

[2]) Tholdalagi Naplója Mikónál. I. 239. s decz. 22-iki levele a gróf Teleki Miksáné ltárában.

s hajduk korlátozására vonetkozó pontok. A szabad kereskedést a székelyek is sürgették, valamint nehány őket közelről érdeklő ügyeket terjesztettek elő. A szászok is beadták postulatumaikat, s április 24-én kezdve a Vajda Ferencz ügyét tárgyalták, ki testvérén vért eresztett s kit ezért elítéltek. Máj. 3-ikán a váradiak ügye került szőnyegre, kik egy drabantot a fogságból kiszabadítottak — ez ügyben vizsgálatot rendeltek el. Ugyanez időben a nádor ifjú ember szolgája: Örsi Zsigmond [1]) jött a fejedelem udvarába a szabolcs-megyei hódoltság s egyes jószágokra vonatkozó kérdések ügyében, ki követségét a rendek előtt terjesztette elő.[2]) A postulatumok közül nem mindeniket fogadta el a fejedelem s resolutioi alapján elkészültek a törvények.

Elvégezék, hogy az új pénzt mindenki, a szászok is, szigorú büntetés terhe alatt elvegyék.

Az évi adót 20 ftban állapíták meg s a városokra meghatározott összeget vetettek.

Elrendelék a módozatokat, melyek mellett foghatók bárki által mivelés alá a pusztán hagyott szőlők.

A vas kivitelét az országból eltilták.

A szökött jobbágyok adassanak ki: de a kik Mihály vajda előtt gyermek korukban is azok voltak, az olyat csak rendes per útján foghassák meg. A Szörénybe futott hunyadmegyei jobbágyok onnan is adassanak ki. Az uratlan oroszok és oláhok azon földes úréi legyenek, kiknek földjén élnek.

Az új tordaiak, Bethlen Gábor katonái, ha nem akarnak a város alá tartozni, kebleztessenek a megyébe.

A törvényeket a fejedelem máj. 5-én erősítette meg.[3])

Gyűlés végeztével, máj. 12-én, Cserényi Farkast Ferdinándhoz küldte, nehány nemes-faj lovat ajánlván fel neki. Cserényinek többféle megbízása volt; óhajtá kieszközölni, hogy Tokaj örök birtokául engedtessék át, panaszt emelni, hogy a harminczadosok a tokaji egyezkedés ellenére szedik a harminczadot s kérni, hogy azok, kik az új pénzt nem akarják elvenni, büntettessenek meg. Cserényit júl. 6-án fogadta a császár s kedvező

[1]) Szalay. III. 269.
[2]) L. Törv. és Okír. XLI. *b*).
[3]) L. Törv. és Okír. XLI. *a*).

válaszszal bocsátá haza.[1]) Cserényi útjában a nádornál, Pázmánynál s más főuraknál is volt — kiket Bethlen mind békés szándékáról tudósított. De tette utána — neki mindenfelül azt írják, hogy a császár őt meg akarná támadni: ő azonban nem hiszi.

Mindamellett ugy tett, mintha elhitte volna. Mert Cserényivel egy időben futárt küldött Tholdalagi után, útasítással ennek s jelentéssel a portához, hogy a császár diadalai oly nagymérvűek s serge is akkora, hogy az nemcsak az európai protestans fejedelmekre, hanem a portára nézve is veszélyes s azon kéréssel, hogy megtámadtatása esetére segély rendeltessék mellé. Csakugyan jun. 14-én Tholdalagi kedvező válaszszal bocsáttatott haza: a magyarországi s európai törökországi pasák rendeletet kaptak, hogy egészen az 1626. alapon üljenek fel.[2])

Bethlentől azonban ez csak védelmi intézkedés volt. Háborúra ő ekkor nem gondolt, t. i. támadó háborúra s legkevésbbé azokkal a hatalmakkal, kik már kétszer oly megbízhatatlanoknak bizonyúltak be s ennek jeléül Tholdalagi fel sem kereste azokat a residenseket, kikkel együtt szokott máskor tárgyalni.

Azonban ez év őszén más fordúlat állott be, s ismét, de most más alapon, hozzáfogott az előkészületekhez. Gusztáv Adolf Lengyelországgal folytatott háborúja közben közelebb jött Erdélyhez s ez arra indítá, hogy Bethlennel és a portával kezdjen tárgyalást. Júl. 23-án Dirschauból útnak indítá Strassburg Pált, ugyanazt, ki már Katalin menyegzője alkalmával volt az országban.

Strassburg szept. elején már Kassán volt, Bethlen abban az időben Munkács alatt táborozott az erdélyi és magyar nemességgel, s a hajdú-táborral, mintegy tízezer emberrel. Elődje, Báthory Gábor ünnepélyes temetését eszközlé s innen vissza ment Kolosvárra, hol Strassburgot is fogadta, s Fejérvárra. Bethlen hosszan behatón tárgyalt vele s Fogarasba menvén, oct. 21-én Tholdalagit a portára küldte egyengetni ottan a svéd királylyal kötendő szövetségnek ügyét s egyengetni a lengyel király halála esetére az ő lengyel királyságának útját. Egy-

[1]) L. Törv. és Okir. XLII. V. ö. Horváth M. V. 342. ki idézi Cserényi útasítását. — Eszterházy élete. III. 318. s köv. ll.

[2]) Roe Szalaynál. III. 284—292.

úttal pedig egy futárját: Bonczhidai Mártont a svéd királyhoz küldötte. [1])

Tholdalagi nov. 20-án érkezett Konstantinápolyba. Öt nappal utána jött Kuefstein, kitől a császár a szőnyi békében kikötött ajándékokat küldte be. Alig volt Tholdalagi pár napig a portán, midőn bizalmas embereitől hírét vette, hogy Moldva felől egy magyar jött a portára. Csakhamar megtudta azt is, hogy ez Alexander vajda »czeflek«-jében hált s midőn Bethlennek ezt megírta, hozzátette, hogy nem hiszi, hogy »ártalmára legyen.« De még be sem zárta levelét nov. 28., midőn más híreket vett. Különösnek tetszett előtte, hogy az embert rejtegetik, tartott tőle, hogy árúló lesz s gyanakodott, ha nem Szombathelyi-e? [2])

Jól gyanított: Szombathelyi volt. Ez az ember 1614 óta árúlásból élt. Kereskedett Báthory s Bethlen titkaival, melyeket Mátyás és Ferdinánd jól megfizetett.[3]) A múlt évben is Mikó követsége alkalmával ilyen titkokat árúlt. Reczepnek adta el, ki, mint ő mondja, elhatározta Bethlent megbuktatni vagy megöletni s őt választá eszközül. Mint láttuk, a dolgot tavaszszal Tholdalagi fedezte fel. Szombathelyi megszökése után Bécsben a királynak ajánlá fel magát, hogy nevében Reczeppel alkudozni fog. Ferdinánd békében levén Bethlennel, nem fogadta el, akkorra halasztá, ha háborúban lesz vele. [4]) De a mi a király neve alatt nem mehetett, azt megtehette Esterházy a nádor s ez nemcsak egyezkedésre lépett az elvetemült árúlóval, hanem ki is egyezett vele az árulás díjában. [5]) Egész kimerítő tervet készített el, hogyan lehet Bethlent a porta útján megbuktatni, legfőként Reczep befolyása által s csakugyan kivitte, hogy Esterházy az aljas és eszközökben épen nem válogató tervet elfogadta s annak végrehajtásával őt megbízta. Kuefsteinnal természetesen nem mehetett: a dolog azonban a császárral is közöltett s bemene-

[1]) L. bővebben Bethlen Gábor és a svéd diplomáczia. 13—17. ll.

[2]) Tholdalagi nov. 28-iki levele Mikó. I. 255—6.

[3]) Maga számlálja fel egy emlékíratában, hogy mikor melyik árúlásért mennyit kapott. Eszterházy élete. III. 342. l.

[4]) A király resolutiója Eszterházy élete (ezt már Salamon írta). III. 284.

[5]) Eszterházy élete. III. 340.

telére más útat választottak. A császár és nádora ajánló-levelet adtak neki szept. 15-ről a lengyel királyhoz, útasítással a nagyvezérhez levelekkel látták el s beindíták Krakkó felé. Innen az oláh vajdához kapott ajánló-levelet s ő Stambulban a moldvai vajda csiflikjában szállott meg.[1]) Esterházy útasítása szerint a porta lett volna a kezdeményező oly módon, hogy mondja ki Bethlen letételét, tegye helyette Szilvásyt vagy Kornist fejedelemmé, küldjön sereget ellene, melylyel egy időben Esterházy is meg fogja támadni. Ha ő meg fogja kaphatni, »lesz rá gondja.« Hogy mennyit kezdett meg e tervből Szombathelyi, nem tudjuk, de ugy látszik, hogy bármennyit alkudozott, Reczeppel semmire sem ment. Decz. 22-én már mindenről tudomása volt Tholdalaginak s ez nap kérdést intézett Lustrierhoz, hogy »kinek szolgája, kinek követe ez ember?«[2]) Aztán magával Szombathelyivel kezdett alkudozni s ez végre is több mint egy hónapi tárgyalás után meggyőződvén, hogy a porta Bethlent nem fogja az ő kedvéért letenni, miután a követ Bethlen kegyelméről menedéklevelet állított ki, visszatért a fejedelemhez, s Tholdalagival együtt hazament Erdélybe, hol a fejedelemtől megkapta a deési kamaraispánságot.

IX.

1629. elején megint a törökök s Bethlen hadi készületeiről beszéltek Ferdinánd tartományaiban. István pap, egy kalandor, a császár hadi készületeiről vitt híreket Bethlenhez, melyek Erdély ellen volnának intézve.[3]) Hogy a császár hatalma serege múlt évi diadalai által megnövekedett, azt mindenki tudta, hogy az Erdélyre nézve félelmes s hogy Erdély leigázása nem a császáron, hanem a viszonyokon múlt, arról Bethlen meg volt győződve. Az is bizonyos, hogy ő új összeköttetések útját egyengette, midőn Bonczhidait Svéd-

[1]) A Szombathelyire vonatkozó rendkivül érdekes leveleket, útasításokat stb. kiadta Salamon: Eszterházy élete. III. 300. s köv., 319. s köv., 329. s köv., 342. s köv., 355. s köv., 370. stb. lapokon.

[2]) Tholdalagi 1628. decz. 22-iki levele Kuefsteinhoz. A gr. Teleki Miksáné ltárában.

[3]) Tholdalagi Naplója Mikónál. Febr. 14-én Szombathelyivel Bukurestben volt. L. e napról kelt levelét Teleki grófné levéltárában.

országba küldé, — de a siker még messze volt. Midőn Tholdalagi február derekán megérkezett Szombathelyivel, nem hozott magával engedélyt a támadásra — ezt is kért Bethlen — de hozta a hírt, hogy a porta hangúlata kedvező, s ezért a kapitiha Donáth útasíttatott, hogy a vezérekkel, Cyrill patriarchiával, a külföldi követekkel folytassa a tárgyalásokat.

Nem sokkal Tholdalagi megjötte után, február végén, két vándor diplomata, Ysideus gróf Tallerand Károly és Rouselle Jakab érkeztek udvarába, s minthogy ezek bizalmát meg tudták nyerni, őket bízta meg a portán és keleten folytatandó diplomacziai actióval, s Strassburgot az útasítások s levelek elkészítésével, kik aztán márczius elején indúltak el. [1])

Épen ebben az időben hirdetett országgyűlést Fejérvárra ápril 8-ára.

Pár nappal a kitűzött idő után a gyűlés megkezdődött s a rendek figyelmét főként két nóta per vette igénybe. Az egyik Haller György ellen, ki a fejedelem tudta nélkül szökött Ferdinánd szolgálatába, [2]) a másik Szombathelyi ellen. S ez utóbbi le is tartóztattatott.

Azzal volt vádolva, hogy azután, hogy kegyelmet nyert, leveleket írt a császár konstantinápolyi oratorának oly dolgokról, melyeket állítólag a fejedelemtől hallott, s hogy két kihallgatása alkalmával nem vallott be mindent a fejedelemnek. Csak az augustus 20-iki kihallgatáson vallott be mindent töredelmesen, [3]) aztán nem is kért ügyvédet magának, hanem a rendek kegyelmére bízta magát. Mindkét per egyszerre tárgyaltatott. Haller a hűtlenség vétkében találtatott bűnösnek, Szombathelyi halálra ítéltetett. [4])

A rendek nemcsak a szokott sententiát adták ki Szombathelyi és Haller ellen, melyeket a fejedelem megerősített, hanem azokat törvénybe is igtatták.

Elrendelték, hogy a vármegyék a házakat Fejérvártt még ez őszön tető alá vétessék.

A várak építéséhez szükséges munkát megszavazták.

---

[1]) Eszterházy Élete. III. 450. 454. 456. 463.

[2]) Bethlen Gábor és a svéd diplomacia. 22—24. l.

[3]) Kéry jelentése. Prey. II. 191.

[4]) Bethlen Pol. Lev. 462.

Az évi adót 20 frtban állapíták meg, a városokra meghatározott összeg vettetett. Ezenkivül minden kapu után 5 frtot ígértek a hópénzes katonák tartására, annak váltságául, hogy a jobbágyok ne terheltessenek fuvarozással s ők saját pénzükön éljenek. Az adó pedig pontosan hajtassék be.

A dézma kibérlésében a fennálló törvények tartassanak meg.

A törvényszékek pontosan tartassanak meg.

A katonák elhelyezésére vonatkozólag, valamint zsarolásaik meggátlása végett, a fejedelem nyilt parancsot adott ki, melynek intézkedéseit törvénybe igtatták.

A törvényeket a fejedelem april 24-én erősítette meg,[1]) május 6-án pedig, a katonák zsarolásainak meggátlása végett, valamint elszállásolások ügyében újabb szigorú nyilt parancsot adott ki. Szombathelyi pedig Dévára vitetett, hol le is fejezték.

Gyűlés bezártával a már betegeskedő fejedelem a gyógyi fürdőbe ment s nehány napot ott töltött. Ez alatt a nádortól Kéry János mint követ hozzá érkezett s april 29-én fogadtatott is általa. Szombathelyi Haller ügyében s más dolgokban jött. Május 1-én s 3-án volt kihallgatáson. — Kéry feltűnően gyöngélkedőnek találta őt. Ez utóbbi napon választ is adott: a fenforgó hódoltsági alkudozások ügyében írni fog a budai vezérnek; Szombathelyi és Haller dolgairól felvilágosításokat adott, s az előbbenire vonatkozólag igen szeliden megjegyzé: »borzasztó dolgokat beszélt nekem a nádorról, — de én azoknak sehogy sem adtam hitelt«; a szárnyaló hamis hírekre vonatkozólag hittel erősíté, hogy a császárral kötött frigy ellen, bár voltak nála külföldi követek, mitsem tett. Kéry Gyógyról Fejérvárra ment, megtekinté ott a fényes fejedelmi palotát. Május 6-án maga Bethlen is székvárosába érkezett s következő nap Kéryt búcsúkihallgatáson fogadta, ki Fehérvárt május 8-án hagyta el.[2])

Épen eznap érkezett meg hozzá a svéd királytól Fahrenbach Volmár,[3]) ugyanaz, ki egy ideig német hadainak parancsnoka volt, s tőle Velenczébe útazott. Strassburg jelenlétében

[1]) L. Törvények és okiratok. XLIII. c)

[2]) Jelentése Praynál. II. 187. s köv. ll.

[3]) Fahrenbach máj. 15-ét ír: Bethlen máj. 8-án.

fogadta: leginkább a lengyel ügyekről, a Bethlen által adandó segélyről volt szó — de a Ferdinánd ellen kezdendő háborúra vonatkozólag, a portai engedély megérkezte előtt, határozott választ nem igért. Nem volt bizalma a kalandor iránt s meglehetős zárkozottnak mutatta magát, sőt azokat a leveleket, melyek, egyes lengyel főurakhoz intézve, ennél voltak, nem engedte elvitetni. Fahrenbach jun. 8-ig maradt a fejedelemnél s tőle a portára távozott. [1])

A fejedelem május végén a száldobosi fürdőre ment, s még az időben, midőn Fahrenbach Erdélyben volt (ki junius 8-án Szász-Sebesen volt még), május 31-én innen értesíté Ferdinándot, hogy Fahrenbach mint Gusztáv Adolf követe hozzá jött s hogy a császárt meggyőzze békés szándékairól, a követ útasítását is elküldte; a nemzetközi jog szerint — írá — ő nem tilthatja el magától az idegen hatalmak követeit. Ornayt a császár junius 25-én fogadta. [2])

Bethlen betegsége ezalatt folyton súlyosodott; sem a fürdők használata, sem a külföldről behozott orvosok nem tudtak többet pillanatnyi javúlásnál előidézni. De szenvedései daczára is a közigazgatás s külföldi diplomacziai actió szálait nem ereszté ki kezéből. Így julius 13-án kiállított adománylevelével a reformált papokat s azoknak maradékait a nemesi rendbe emelte s czímerrel látta el. [3]) Julius 23-án pedig, az országban a jó pénznek hiánya miatt, hogy a portai adó költségeit fedezhesse, behozta a méz és viaszk egyedárút. [4])

De crejének hanyatlását már Strassburg is észlelni kezdé, sőt a nyár végén maga is észrevette. Látta, hogy mindazon messze kiható terveket, melyeken annyi évig s még eddigelé siker nélkül dolgozott, s melyeknek czélja, mint maga bevallá egy bizalmas levelében, az volt, hogy »az német nehéz igája alól az egész magyar nemzet felmenekedjék és minden állapot restituáltassék« [5]) s melynek valósúlásához háromszori

[1]) Bethlen Gábor és a svéd Diplomatia. 26. l.

[2]) L. Törvények és okíratok. XLV.

[3]) Salamon I. De Statu Eccl. Ref. in Transylvania Commentatio. 26. s köv. ll.

[4]) L. Törvények és Okíratok. XLVI.

[5]) Századok 1868. évf. 233. l.

sikertelen kisérlet után mégis oly közel látta magát, magával viszi sirba: sőt alkotásának azt a részét is, mely lépcsőül szolgálhatott azon terv valósításához: a hét vármegyének Erdély mellett maradását inogni látta. Augusztus 1-én megkezdte írni végrendeletét, [1]) melyben más jelentékeny hagyományok közt gazdagon megemlékezett a felállítandó fehérvári akadémiáról is, melyhez Bojti három külföldi tanárt szerződtetett, kik közül egy, Bisterfeld, még a fejedelem életében megérkezett. September elején Strassburg is, belátva, hogy további tartózkodása a haldokló mellett czéltalan, visszatért királyához.

A mit svéd király követével utóljára tárgyalt, az a hét vármegyének sorsát illette, melyeknek a szerződések s országgyűlési végzések értelmében halála után azonnal vissza kell csatoltatni a magyar király birtokaihoz. Megbeszélte ezzel a dolgot, meg a követendő eljárást. Ha a portánál ki tudnák eszközölni, hogy ez a visszacsatolást meggátolja, abból a két császár közt mulhatatlanúl háború ütne ki — s ez a svéd király támadási terveinek nagyon megkönnyítené az útját.

De hogy a portát erre könyebben rá lehessen venni, s hogy ennek kezénél alkalmas ürügy is legyen, óhajtandó volna, hogy maguk a felső-magyarországiak is a visszakebelezés ellen nyilatkozzanak. E czélból augusztus közepén Bornemissza János kassai kapitányt és Alvinczi Pétert Rákóczy Györgyhöz s más főurakhoz küldé, rávenni őket, hogy »Erdélyhez kössék« magukat. [2]) De ezek Rákóczyt épen nem találták hajlandónak: »rosz és káros dologra akarnának venni .... végh hez nem vihetvén« írá maga a megbízó levél hátára.

Bethlent, ki érzé, hogy állapota mind rosszabbra fordúl, s hogy úgy sincs már sok ideje hátra, ez nem riasztá vissza. Törekvései egész súlyát a portára vetette s szept. 7-én Apafi Gergelyt a portára küldé, kieszközölni ottan még életében, hogy a császár hite alatt athname levelet adjon Kassának s a hét vármegyének, hogy ha a császár vagy utódja Bethlen halála után azokat üldözni akarná, a szultán meg fogja őket védeni.

---

[2]) Kiadás külön füzetben. Koncz József.

[1]) Bethlen Gábor aug. 17-én Rákóczy Györgynek írt levele. Pol. Levelei 976. és 474. l.

Ezen athname pedig álljon nála s halála után utódjánál. Ezen kivűl pedig a hét vármegye körül tartsa hadait készen.

Apafi csakugyan elindúlt s maga Bethlen is sept. végén egy külön e czélra készített hajón Dévára ment, onnan a Fekete-Körösön folytatta útját.[1]) Váradra igyekezett, hol oct. 4-én ugyanez ügyben Murteza pasával s nehány felső-magyarországi úrral találkozott.[2]) Október 19-én már nagyon rosszúl lett,[3]) de még a váradi meleg fürdőket használta. De erejét folyton hanyatlani érezve, visszafordúlt Fejérvárra, hova terhes és kínos útazás után november 14-én érkezett meg.[4]) Másnap, november 15-én, egy csütörtöki napon, d. e. 10 órakor, 51 éves korában meghalt. Utólsó perczeiben tollat s papirt kért s biztos kézzel két sort írt: »Ha isten velünk, kicsoda ellenünk? Senki nincsen, bizonyára nincsen.« Udvari papja Gelesi s a főrendek ágya mellett imádkoztak.[5])

---

[1]) Krauss. I. 83.

[2]) Történelmi Tár. 1879. 464.

[3]) Rákóczy följegyzése Bethlen Pol. Lev. i. h.

[4]) Krauss I. 83.

[5]) Kemény I. Önéletírása utólsó éveire vonatkozó adatok össze vannak állítva. Budapesti Szemle VII. k. 237. s követö. ll.

TÖRVÉNYEK ÉS IROMÁNYOK.

I.

1622. márcz 19.

Meghívó a Gyulafehérvárra máj. 1-ére hirdetett országgyűlésre.

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae etc. rex, Transyluaniae princeps et Siculorum comes.

Generosi egregii ac nobiles fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Mind az olta is, az mi olta Isten bennünket édes hazánkból hűségtek közzől az egész magyar nemzetnek megromlott szabadságinak helyére állatására kihozott vala, mennyi szűntelen való szorgalmatosságunk és éjjeli nappali fáradságunk volt csak azon, miképpen ezeket az sok felháborodott és az egész kereszténységnek nem utólsó veszedelmére nézendő állapatokat, legelsőben Istenünknek nevének dicsiretivel, az után nemzetünknek megmaradásával és régi törvényinek felállatásával, lecsendesíthessük, itéljük azokat hűségteknél nyilván lenni. Mely igyekezetünkben mikor sem magunk sokszori életünk veszedelmét, sem számlálhatatlan költségünket nem szántuk volna, végre sok szorgalmatosságink után, mindenek felett az keresztyén vérontást és sok ártatlan kösségnek pusztulásit akarván eltávoztatni, Istenünket segétségűl hiván, római császárral ő felségével az szent békeséget végben vittük, és az sok háboruságokat kévánt szép csendességre forditottuk. Mely ő felségével való békességnek immár Istennek szent hírivel minden részeit effectuálván is, és itt kin való birodalmunkat minden jó helyben hagyván, igyekezetünket elsőben is arra akartuk forditani, hogy hűségtek közzé mentől hamarébb bemenvén, édes hazánkat annyi sok munkánk és fáradságunk után immár meglátogassuk, és ha mi fogyatkozások eddig való távol létönk miatt hűségtek közt történtek is, mind azokat hűségtekre való atyai gondviselésünkkel helyre állassuk. Ezekért az előttünk álló szükséges dolgokért, mellettünk lévő tanácsink tetszéből, ad 1. diem mensis Maÿ rendel-

331110A

tünk hűségteknek országúl kolosvári városunkban generalis gyűlést celebráltatni, az hol, Isten velünk lévén, magunk is személyünk szerint jelen akarunk lenni. Hűségteket azért intjük, sőt hagyjuk és poroncsoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint válaszsza és bocsássa bizonyos atyjokfiait teljes tanúsággal, hogy hűségtekkel egy értelemből édes hazánknak megmaradására minden jót végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in libera Ciuitate nostra Cassouiensi die 19. Martÿ Anno D. 1622.

Gabriel m. p.

Stephanus Kowachoczy m. p.

Czím: Generosis, egregiis, nobilibus, supremis ac vice comitibus, judicibus, totique universitati nobilium comitatus Colosiensis etc. fidelibus Nobis syncere dilectis.

Eredetije *néhai Hilibi Pál László gyűjteményében (Chartophylatiorum Tom. XVII).*

II.

1622. márcz 24.

Bethlen Gábor jelentése Ferdinándnak a kassai értekezlet lefolyásáról.

Sacr. C. Rque Mtas dne dne benignissime.

Cum abunde jam antea de Mtis Vrae C. et R. singulari sapientia praeclara animi magnitudine, laudabilique per totum orbem diffusa clementiae laude, certissimis argumentis persvasus fuissem, post sedatas hujus afflictissimi orbis Christiani in his regnis bellorum procellas, acceptaque Cae et Rae Mtis Vrae diplomata commissarios etiam ejusdem vigore diplomatum huc ablegatos eo quo decuit affectu excepi, per quos cum Mtis Vrae C. voluntatem benignam, singularesque erga huius tranquillae pacis munus studium percepissem, est quod votis omnibus illud exoptem, ut haec auspiciis maxima que Mtis Vrae sapientia, parta in his terris rerum quies, constans et perpetua cum immortali nominis ejus gloria floreat, totusque orbis christianus sedatis his gravissimis bellorum fluctibus Mtem Vram vere parentem, publicaeque pacis et tranquilitatis restauratorem agnoscat. Et quoniam omnia ea, quae racione pactorum a partibus meis in effectum deducenda erant, coram commissariis Mtis Vrae quam aequissimis rationibus perficienda, effectuique absque omni prosus defectu tradenda volui, illa dictos eosdem Mtis Vrae commissarios cum cura relaturos nihil dubito, nihil est quod uberius Mtis Vrae de iis

significandum necesse habeam, hoc tantum Mtem Vram Caes. et R. sibi benigne persvadendum velim, me eo animo eaque voluntate esse, ut nihil antiquius, quam almae pacis, publicaeque quietis tranquillitatem habeam, in hocque omnes conatus adhibiturum, ut nihil ex parte mea desiderari in hoc negocio possit; eandem Mtis etiam Vrae benignam voluntatem, paternumque erga omne nomen christianum haecque regna tot bellorum fluctibus agitata studium sperans. Coeterum quod ad literas peculiariter per egregium Fridericum Hermannum Mtis Vrae consiliarium, hisque commissariis ejusdem adjunctum attinet, me eas ab eodem recepisse Mtis que Vrae benignam voluntatem intellexisse, eandem minime celatam volo, quem quia Mti Vrae probata fide hominem esse intellexeram, cum eo de rebus arduis summeque in rem praesentem necessariis coram egi per eumque quae necessaria hoc tempore esse existimabam Mti Vrae uberius significanda duxi, quem omnia cum fide relaturum etiam nihil dubito. Hoc tantum Mtem Vram C. et R. eo quo par est affectu rogatam volo, ut illa sapienter considerando ea his in tempore remedia adhibenda benigne velit, quae publicae huic paci, regnorumque christianorum tranquillitati proficua esse quam maxime possint, ne tanti momenti negocia nihili ducta, funestus aliquis exitis cum ingenti totius orbis christiani detrimento subsequatur; haecque tot votis exoptata rerum quies rursus in gravissima bellorum discrimina erumpat, cui omni conatu uti obviam ire decet, ita Mtem etiam Vram idem facturam nihil dubito, cum eidem praecipue cura hujus summe afflicti hoc tempore orbis christiani incumbat, quae salutaria foeliciaque remedia quamprimum cum insigni moderatione exquirenda requirit. Ita erit ut Mtas Vra augmae domus suae laudes, famamque nominis sempiternam cum maxima gloria sibi acquirendo se publicae omnium quietis amantem demonstrabit. Cui de coetero stb.

Datum Cassoviae die 24 m. Martii a. d. 1622.
Ejusdem S. Mtis Vrae C. et R.

servitor addictissimus
Gabriel mppa.

Külczím: Sacr. Rom. Imp. ac Germaniae Hung. Boh. etc. Regiae Mtis etc. duo, duo benignissimo.

Eredeti sajátkezű aláírással, a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.

III.

1622. május 1—23.

A kolozsvári országgyűlés törvényei.

Nos Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Opuliae Ratiboriaeque dux, etc.

Memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, partium regni Hungariae eidem subjectarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem primum mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo, in civitate Colosvar ex aedicto (így) nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humillime, ut nos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos gratos et accepta habentes benigne approbare, ratificare et confirmare dignaremur; quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum, trium nationum regni Transsylvanae et partium Hungariae eidem subjectarum, in generalibus eorum comitiis et civitate Colosvar, ad diem primum Maii, anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo, indictis celebratis conclusi, etc.

Megértettük kegyelmes urunk az felséged közinkben küldet proposiotájából, az minemű szorgalmatossággal, és atyai kegyes indúlattal, igyekezett legyen felséged eleitől fogván ez mi szegény hazánknak és az magyar nemzetnek megmaradására, mely felséged kegyelmes indúlatja, gondviselése, és az keresztyénségnek mostani felindúlt és háborodott habja állapotja között való dicsiretes és örökké megmaradandó dicsirendő forgolódása, annak boldog effectussa, és az mi közönséges megmaradásunk, békessége állapotunk elég bizonság lehet: az úristen volt ebben, kegyelmes urunk, felségednek vezérlője, igazgatója, ép oltalmazója, kiért nagy hálaadással is tartozunk ő szent felségének mindeneknek előtte, hogy enynyi szántalan veszedelmes, gondos fáradtsági munkái közt felségedet megtartotta édes hazájában igaz hivei közzé győzedel-

mesen behozta, testi szemeinkkel ilyen csendes állapatba meghatta látnunk. Legyen áldott ő szt. neve érette.

Könyörgünk ő szt. felségének, hogy ezután is felségednek legyen kegyelmes gondviselője, minden dolgaiban áldgya meg felségedet, és szerencséltesse, szegény fogyatkozott állapatbeli nemzetünknek, és az keresztyénségnek megmaradására.

Articulus I.

Hogy ő felsége az császárral ő felségével való békesség tractáláskor Erdélyről sem feletkezvén el, az Statusok ő felségének nagy hálaadással köszönik, és plenipotentiat is adnak ő felségének, egy keresztyénséges békességnek véghez vitelére, cum plenaria assecuratione confirmandi et approbandi.

Hogy penig az úristen az felséged szivét, elméjét, gondolatját erre vezérlette, hogy római császárral ő felségével is ez szent békességét végben vitte, ebben is követte felséged az keresztyén fejedelmeknek minden dicséretre méltó példájokat, holott felséged az egész magyar nemzetnek szép szabadságát, törvénnyét, jó hirét, nevét, leesett és eldőlt, és felfordúlt állapatját felemelte, egyenesítette, megvirágoztatta, és in integrum restituálta, kinek nemcsak mi, hanem posteritásink is méltán örűlhetnek, nagy hálaadással vesszük felségedtől mint kegyelmes urunktól. Ennyivel inkább, hogy felséged minket is országúl alázatos hiveit, az következendő üdőkre és állapatra nézve el nem felejtett, hanem szükségesnek találta itélte lenni, és utat is irtott reá, hogy több szomszédos országoknak provinczíaknak cselekedete szerint, császárral ő felségével egy bizonyos közönséges békességt szerzendő. Mivel penig országúl, mi is méltónak örvendőnek itíltük és hasznosnak romai császárral ő felségével való confederationknak instituálását: könyörgünk felségednek mint kegyelmes urunknak, felséged ebbeli gondviselését is ne vonnja meg tőllünk, hanem az tractat persequálja és continuálja. Mi egész országúl cum plena authoritatem (így) plenipotentionalist és assecuratoriat adunk felségednek, hogy valakit felséged arra fel akar küldeni az plenipotentia mellett, azoknak végezesit, minden részből confirmálljuk és approbálljuk. Excipialván csak az török dolgát, holott Transsylvania in faucibus eorum sit posita.

Articulus II.

Assecuralják az Statusok ő felsége kegyelmes kivánsága szerint, római császárt ő felségét, hogy in casu mortis suae serenitatis, az, mely részt birodalmat Magyar országból ő fel-

ségének engedett és adott, ahoz semmi közöket ezután nem praetendallják.

Adgya ezt is kegyelmes urunk előnkben felséged ezen propositiójában, hogy az, mely rész birodalmat római császár ő felsége, Magyarországból felségednek adott és engedett, arról ő felségét országúl diplománkban assecurálnók, hogy kit Isten eltávoztasson, ha felségednek holta történnék, az felséged halála után azokhoz semmi közünket nem praetendalljuk. Azért kegyelmes urunk egész országúl consentiálunk és assecurálljuk ő felségét arról is, az felséged kegyelmes jó akaratja szerint.

Articulus III.

Az portának contentálására, és római császárral való békesség tractáló commissáriusok költségére az státusok igérnek ő felségének minden portáról 12 forintot két terminusban adni.

Számlálja elő kegyelmes urunk felséged az portának állapattját és arra való szorgalmatos gondviselését, holot az mi megmaradásunk Isten után a portának contentálásából áll affelőtt az megnevezett tractára küldendő bizonyos commissáriusoknak költségét is. Noha penig nem tagadhatjuk magunk, és szegény kösségünknek is nyomorult fogyatkozott és terhes állapatját, mivel ez salus patriae, erőnk felett is meg kell magunk erőltetnünk, igérünk azért felségednek országúl, minden rendbeli szükségeink betelljesitésére minden kapuról tizenkét két forintot, felét ad festum beatorum Petri et Pauli, felét penig havi Boldog asszony napra, mely augustusnak negyedik napján esik, felségednek beszolgáltatni. Ezen terch viselésre az magyarországi uraink atyánkfiai is igérik magokat, az szász uraink is azonképpen: könyörögvén alázatosan felségednek mint kegyelmes urunknak, sok méltó mentségünkre és fogyatkozott állapatunkra kegyelmes tekinteti lévén legyen contentus vele.

Articulus IV.

Végezték az státusok communi voto, hogy a régi jó potura négy pénzben vétessék el itt benn Erdélyben is az 16, 20, 21, 22 esztendőkben vert apró fejér potura penig indifferenter két magyar pénzben, ő felsége is az adóba úgy vetesse el. Interim mindenféle olcsó marhának valora elébbeni állapatjokban maradván, melyet ha valamely áros avagy kereskedő ember feljebb venné, bizonyos inspectorok által marhája pénz nélkül vétessék el.

Mely igen nagy károkat és confusiót tött legyen, kegyelmes urunk, az sok rosz pénznek országunkba bejövése, mindeneknél nyilván vagyon, sőt mostan az ujonnan származott pótura miatt minemű veszekedések, visszavonások történjenek, azt is eléggé látjuk. De előttünk forogván vice versa, kegyelmes urunk, az magyarországi uraink és atyánkfiai szükséges fogyatkozott állapatjok, holott ő közöttök egyéb pénz nem igen kezdett járni az póturával. Országúl compatiálván szegény ott való község fogyatkozásinak, hogy indifferenter az, mely portura régi quantitásra vagyon veretve, négy-négy pénzbe mindenütt az erdélyi birodalomban elvétessék, azonkívül 1620, 1621, 1622 esztendőben, és ezután is az mely apró póturákot vernek, kik az régi póturánál sokkal kisebbek, könnyebbek és vékonyabbak, az olyan apró póturákot két-két pénzbe vegyék el. Az adóban is úgy vétesse el Felséged. Úgy mindazáltal, hogy ezzel az behozandó marhát az kereskedő emberek drágábban ne adják, árát fel ne verjék, holott akár apró pénzt vigyenek ki marha árában. Lengyelországban és több szomszéd országokban mindenütt feljebb adhatják. Az póturának javát pedig itt benn négy pénzben veszik el, ezen kívül minden országokban, az hova marháért kereskedésnek okáért járnak, mindenütt nem csak ötödfél pénzben adhatják, hanem az mellett többet is adnak reá, így két rendbeli lucrumok is lehet, egyik minden póturán egy batka, másik lucrum az, hogy az póturáknak javára, az minemű itt benn Erdélyben fog járni, negyven-ötven forintot is szász forintra megadnak. Ez okáért itt benn az marhának az árát senki feljebb ne verje annál, az mint ez ideig adták, ha pedigien az marhát feljebb adnák, hogy semmint az Felséged bejövetele előtt adták, marhája pénz nélkül vétessék el, kinek vigyázására bizonyos inspetorokat méltó, hogy rendeljen.

Articulus V.

Fejérvár épületire offeráljak az statusok magokat, hogy minden öt kapuról egy négy ökrü szekeret, és öt embert adnak esztendönként, az gratuitus labornak praestalására nyolcz egész napra.

Az Fejérvár építésére való gratuitus labornak praestalását az mi nézi, kegyelmes urunk, noha bizony méltó és igen szükséges azt continuálnunk országunknak, maradékinknak jövendő megmaradására, de ezaránt is nem tagadhatjuk fogyatkozott vékony és nyomorúságos állapatjokat. Mindazáltal, hogy opus jam coeptum félben ne maradjon, ígérünk annak continuálására ez jövendő esztendőre, (holott erre az

esztendőre, ezelőtt való rendelés szerint, már sokan praestálták és naponként praestálják), minden öt kapuról egy négy ökrű szekeret és az mellett öt embert nyolcz napra esztendőnként mindeddég valamég derekasan meg épűl, így, hogy az mely szegény községink szekerekkel oda érkeznek, az tisztviselők, pénz nélkűl és minden fizetés nélkűl bevegyék és írják mindjárást, és minden hálogatás nélkűl, az nyolcz napot eltöltvén. fizetés nélkűl ismét és továbbá való tartóztatás nélkűl haza bocsássák, czédulát adván nekik róla. Könyörgünk Felségednek, mint kegyelmes urunknak, legyen contentus vele; ha penig ez alatt háborúság vagy pestis miatt minuáltatnék az kapu szám, erről is ily deliberatiónk lehessen.

Articulus VI.

Communibus votis et suffragiis végezték az statusok, hogy Kolosváratt a régi pápisták puszta klastrom helyén éppíttessék egy académia, melyben ő felsége bizonyos föprofessorokat constituálván, azoknak bizonyos és örökké megállandó proventusokról is kegyelmesen disponáljon.

Nem tagadhatjuk kegyelmes urunk, hanem magunk szemeivel is eléggé látjuk az tudós embereknek, kik hazánknak sok fő dolgaiban hasznosan szolgáltanak, ez elmúlt időkben forgott sok disturbiumokban mely igen elfogyatkoztanak közűlünk, ki miatt, ha gondviselés reá nem lészen, rövid üdőn országunk és maradékink is veszedelmesebb állapatra juthatnak, nem lévén támaszok, kik az gondviselésben mindnyájunknak succedáljanak. Felségednek arról való kegyelmes dispositióját igen dícsérjük és jóvaljuk, holott Felséged ebbeli fogyatkozásinkat restaurálni akarván, egy közönséges académiának építéséről gondoskodott; holott pedig az académiáknak állapatja, kegyelmes urunk, csendességes, nyúgodalmas és békességes helyet kívánjon, ez mi szegény hazánk pedig gyakorta véletlenűl oly motusokat szenved, hogy az miatt nem csak az académia, de egyéb helyek és állapatok is megháborodhatnak és változhatnak:

Kelletett oly közönséges és illendő helyről gondoskodnunk, az ki mind securitással, mind állapattal, helylyel arra alkalmatos lehessen. Tetszett azért, kegyelmes urunk, egész országúl, hogy az académiának erigálása ebben az helyben Kolosvár városában legyen az pápistáktól bíratott puszta klastromhelyen, mely mostan vacál, és a nélkűl is pusztában áll. Ilyen conditióval és örökké állandó végzéssel, hogy isten Felségedet reá segítvén, ennek építésére és helyben állatására, tudós emberekkel, professorokkal annak módja szerint megrakván és

ugyan felruházván, és öltöztetvén, azoktól semminemű időben, semmi okon, semmi változásokban, se ezután következendő fejedelmektől, se egyéb rendektől soha el ne vétessék, el ne abalienáltassék, hozzá rendelt minden proventusokkal egyetemben, hanem ezen mostani rendelésünkben álljon és maradjon, mely mostani erővel való közönséges deliberatiónkat egész országúl perpetuum statutumnak mondunk lenni communi ore et suffragio.

Articulus VII.

Hogy ő Felsége az tisztviselőknek mindenfelé megparancsolja az latroknak, lopóknak, tolvajoknak mindenképpen való inquisitiójokat, detineálásokat, és ha deprehendáltatnak, büntetéseket is, supplicálnak azon az statusok.

Kegyelmes urunk, noha ennek előtte is egész országúl instálván, Felséged bizonyos articulusában signanter et specifice megíratta, hogy az csavargó lator és gonosztevő emberek minden helyeken detineáltassanak és járásoknak állapatját eligazítsák; de az mint eszünkbe vesszük, nemhogy azok refrenáltatnának, de sőt in dies nagyobb numerussal augeáltatnak, kiváltképpen az idegen népeknek szaporodásával, kiktől minemű sok insolentiák, lopások, tolvajlások, ember-elések (ölések) essenek, ex casu multorum kitetszik: Felségednek könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, parancsoljon serio az tisztviselő urainknak, hogy afféle gonosztevőket igen diligenter és kedvezés nélkül felkeresvén, az előbbi articulusok continentiája szerint ha jó ratióját és mentségét nem adhatják állapatjaknak, detineáltassanak és juxta eorum demerita büntettethessenek.

Articulus VIII.

Az váradiaknak és bánffihunyadiaknak panaszolkodások az réviek ellen, az státusoktúl ő Felsége elibe proponáltatik az pósta lovak nem tartásáért, melyről hogy ő Felsége kegyelmesen méltóztassék az révieknek parancsolni, suplicálnak az statusok.

Az váradiak, bánffihunyadiak panaszolkodnak, kegyelmes urunk, az réviek ellen, hogy az póstáskodás dolgában semmi terhet nem akarnak viselni, ezt praetendálván, hogy nekik lovok nincsen és ez okon nem tartoznának semmivel; könyörgünk Felségednek, az váradiaknak, bánffihunyadiaknak súlyos és erejek felett való tereh viselésekre kegyelmesen tekíntvén, parancsoljon, hogy az réviek is az mennyiben az

ő értékek szenvedi, pósta lovakat tartozzanak tartani, hogy így közönségesen az terehviselést inkább suppleálhassák.

Articulus IX.

Az úri és nemes rendek az várasbeliek ellen panaszolkodnak, hogy eladásnak okáért beküldött marhájokat az piaczon szabadoson el nem adhatják nemességeknek nagy praejudiciomára, kiről hogy felsége kegyelmesen provideáljon, supplicálnak.

Az várasbeli uraink, kegyelmes urunk, nemességünk szabadsága ellen olly privilegiomot, szabadságot találtanak és oly szokást követnek, hogy vagy magunk majorságából, vagy szegény községink marhájából valami marhát bevisznek városokban eladni, prohibeálják az várasbeliek, hogy idegen embernek szabad ne legyen megvenni, se el adni, mindaddég valamég ő magok az város népe nem vásárolnak, magok rendelik penig el, mint és hogy adják nekünk nagy fogyatkozásunkra. Mind penig, ha a szabad városak szabad vásárt akarnak tartani, azt ítéljük közönséges igazságnak, hogy indifferenter mind várasi és külső rendeknek szabad legyen mind vásárlani, mind marháját eladni. Könyörgünk Felségednek efféle abususok poenitus tollaltassanak.

Articulus X.

Az míves emberek hogy marhájokat az régi limitatio szerint adják, végezték az statusok, alioquin, ha valaki panaszolkodik reájok, és az városi biró meg nem bünteti őket, authoritas adatik az vármegye ispánjának, afféle városnak jószágán kétszáz forintig exequálhasson.

Nem kicsiny panaszolkodásunk vagyon, kegyelmes urunk az míves emberek felől is, holott noha arról egész országúl közönségesen limitatiónk vagyon, mint és hogy kellessék marhájokat adni, az bor is mostanában főképen olcsó, mindazáltal azt ők posthabeálván és teljességgel elmenvén mellőle, illetlen és felettébb való árát szabták marhájoknak. Tetszett azért, kegyelmes urunk, egész országúl, hogy az limitatio igen observáltassék, különben marháját senki ne adja, ha különben cselekednek és az várasbeli magistratus nem exequáltatja külső ember instantiájára, az nemes ember igazán certificálván az vármegye ispánjit, az város jószágán mox et defacto kétszáz forintot exequálhasson, melyre ezen constitutiónak vigorával authoritas adatik az ispánoknak.

Articulus XI.

Hogy minden városbeliek vékájokat, eyteleket és vedreket, szt. Margit asszony napra, városok pecséti előtt ad revidendum Feérváratt praesentálják. Bihar vármegyében penig és Kraszna, Közép-Szolnok Szaránd vármegyékben mind icczét vékát az aradihoz szabjanak, statuáltatik.

Ugyan az városbeli uraink, kegyelmes urunk, magok akaratjából mind vékájokat, eyteleket megváltoztatták, hol megnagyobbították, hol megkisebbítették, magok hasznát követvén bennök, nekünk nagy kárunkra és fogyatkozásunkra. Tetszett ez is, kegyelmes urunk, és igen méltónak is ítéltük, hogy minden város vékáját, eytelét, vedrét szent Margit napjára producálja Fejérváratt pecsét alatt és ahhoz képest éljenek minden helyeken, azt sohul megváltoztatni senki ne merészelje sub poena hactenus super evedita, Bihar vármegyében penig mind itcze mind véka az váradihoz szabadtassék, hasonlóképpen Közép-Szolnok, Kraszna, Szaránd vármegyében.

Articulus XII.

Hogy ő felsége az statusoknak házok szükségére sót elegendöt adasson az aknáról: supplicálnak.

Sok panaszkodások vagynak, kegyelmes urunk, mind belső és mind külső vármegyéktől, hogy régi constitutiójok szerint, az aknáról házak szükségére sót nem adnak, ha mikor adnak is, oly taxát kévánnak, hogy annyi pénzen ugyan sót is vehetnének annyit, az mennyit adnak. Könyörgünk Felségednek, mint kegyelmes urunknak, adjanak elegendő sót házunk szükségére, az régi szokott taxával lévén contentusok, az tetszik.

Articulus XIII.

Hogy az dési réven az Belső-Szolnok vármegyebeli nemességnek marhájoknak és szekereknek általvitelében az abusus tolláltassék és az adóvivő emberektől is rév-pénz ne vétessék: statuáltatik.

Az dési rév miatt is vagynak panaszolkodások, kegyelmes urunk, a Belső-Szolnok vármegyebeli nemes urainktól atyánkfiaitól, holott mind marhájokat, szekereket felettébb való exactióval viszik által, melyből immár pro suo libitu abusust csináltanak, mód nélkül szabván az exactiót. Ennek felette mivel az Felséged adójának perceptora Désen lakik, nagyobb része penig az vármegyének az Szamosan túl vagyon

az adó hordozó szegénységnek nagy difficultása vagyon ezen réven való gyakor fizetés miatt. Tetszett országúl, hogy ez abusus tolláltassék és az adóvivő embertől révpénz ne vétessék.

Articulus XIV.

Az mely nemes emberek jobbágyokat elébbi lakó helyekre haza viszik, ezelőtti esztendőbeli végzés szerint, adójokat is ott való perceptor kezelvén, hogy administrálják, végezték az statusok.

Noha egynehány ízben végeztük, kegyelmes urunk, hogy a mely rováson levő jobbágyot ad primum residentiae locum az tulajdon és saját ura haza viszen, az adaját is vele együtt elvigye, mindazáltal némelyek ehez magukat nem tartván, noha vármegyékből hütös vice ispánink, fő szolgabiráink hütök szerint itt testimonialis leveleket adják más vármegyében; de semmi úton az dominus terrestris afféléknek adójokat nem akarja megadni, sőt az ott való tisztek is nem akarnak arról testimonialist adni, kivel perceptorink ratiójokat igazíthatná nagy kárunkra és fogyatkozásunkra: tetszett országúl, hogy azok az articulusokhoz tartsák magokat, és elvitt jobbágyink adóit administrálják ott való perceptornak, azaz Felséged tárházában.

Articulus XV.

Az mely nemes ember maga majorságából búzát veszen Karánsebesen eladni, hogy harminczadot ne vegyenek rajta szabadsága ellen, ő felségének supplicálnak az statusok.

Ennek előtte való üdőkben, kegyelmes urunk, mikor az nemes ember maga majorságából búzát vitt eladni Karánsebesben, jelentik az hunyadvármegyebeli uraink, hogy soha meg nem harminczadlották; de mostan Mixa István megharminczadolja: Felségednek könyörgünk, parancsolja meg neki, tartsa az régi szokáshoz magát, nemes embert ne bántson szabadságában.

Articulus XVI.

Biharvármegyébeni Modriola (így!) nevű falunak három esztendeig szabadság adatik ő felségétől.

Hogy Felséged, kegyelmes urunk, Biharvármegyében Modriola nevű elpusztúlt és elraboltatott falubelieket három esztendeig szabadságban engedte lenni, Felségednek, mint kegyelmes urunknak, megszolgáljuk.

Articulus XVII.

Az váradi udvarbírónak, az biharvármegyebeli nemesség jobbágyinak kiadási felöl, hogy ő felsége kegyelmesen parancsol az statusok követőink (így!)

Mivel penig az váradi udvarbíró, ezen biharvármegyebeli nemes uraink jószágából elfutott jobbágyokat, noha Felséged parancsolt ennek előtte erről neki, hogy ki nem akarja adni, ezután odamenendő jobbágyinkat kiadatni parancsoljon Felséged, Felségednek ebbeli megmutatandó kegyelmességet reánk való gondviselését megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articulus XVIII.

Czehi András is az ő falujából hogy más ember szökött jobbágyát kiadja, statuitur.

Az Czehi András falujából is az ország constitutiója szerint az elszökött jobbágy kiadassék, nem használván ebben semminemű praetensiója az ország articulusa ellen.

Articulus XIX.

Az dési és zilahi városbelieknek, hogy az vámokon más ember az magoké mellett fizetés nélkül elvitetni szabad ne legyen, ő felségének supplicálnak az statusok.

Az dési és zilahi atyánkfiainak is vagyon, az mint mondják, oly levelek, hogy az magok szekerétől az vámokra egy-egy pénzzel tartozzanak, jelentik ezen szolnokvármegyebeliek, hogy azzal nem elégedvén, magok szekerek mellett huszonöt és harminczkét szekeret is fogadnak, azokat is egy pénzzel akarják elvinni szekerek mellett, Felségednek könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, parancsolja meg nekik, elégedjenek meg az magok szabadságával, hogy így per abusum azt is el ne veszessék.

Articulus XX.

Hogy az kinek salus conductusa nem leszen, ló- és étel-, ital-adásról specifice azoknak sohult ne tartozzanak lovat, ételt, italt adni, végezték az statusok.

Szegény fogyatkozott jobbágyink, panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy az sok járók, pósták és had népe miatt sok ínséget szenvednének, mert gazdálkodásra erőltetvén őket,

lovakat, ökröt is elvonszák tőllök, kik közzül sokat meg nem adnak, ha megadják is, nagy fizetést kívánnak tőlle. Végeztük azért, kegyelmes urunk, hogy valakinek salus conductusa nem leszen, senkinek ne gazdálkodjanak, az salus conductust is jól megolvassák és ha specifice nem lészen demandálva, senkinek semmit ne adjanak.

Articulus XXI.

Azt is végezték az státusok, hogy az szászság közzé menö dézmások instructiójokhoz tartván magokat, szokott salariomokkal contentusok legyenek, az hol meg nem szállnak, ott pénzt ne vegyenek.

Az szász uraink hasonlóképpen panaszolkodnak, kegyelmes urunk, az köztök való dézmásokra, holott nem contentusok az ő ordináltatott salariomokkal, azt kit Felséged instructiójában is eleikben adott, hanem az mely falukon meg nem szállanak is, egyenlőképen pénzadásra kénszerítik magok és lovak tartására: végeztük országúl, hogy ők is tartsák eleikben adott instructiójokhoz magokat őket, salariomokkal contentusok lévén.

Articulus XXII.

Hogy az aranyat, tallért és jó dutkát senki, fejének, marháinak vesztése alatt ki ne vigye az országból, statuitur.

Mivel penig az jó pénz országunkban felette igen megszűkült és igen megfogyott az sok módnélkűl való kereskedő emberek miatt, azt kit ez ideig szabadosan nagy bátorsággal az országból kihordottak:

végeztük azért országúl, hogy aranyat, tallért és dutkát fejének és minden marhájának elvesztése alatt ki ne vigyen senki az országból.

Articulus XXIII.

Az új keresztyének is, kik most itt benn vadnak és ezután is bejönek ő felsége engedelméből, az minemü helyet és szabadságot ő felsége adott nekik, az statusok is annak consentiálnak és confirmálják articulusokban.

Az mely új keresztyének, kegyelmes urunk felséged jó akaratjából ez országban bejöttenek és ímmár ugyan meg is telepedtenek, Felséged kegyelmes parancsolatja szerint azoknak állapotjokról országúl így végeztünk, hogy azoknak az új keresztyéneknek és az kiket magok mellé azután behoz-

hatnának is ez országban, minden névvel nevezendő mesterségek szerint való munkájokat, szabadosan exerceálhassák. Az melyet penig, tudniillik Alvinczet, Felséged nekik rendelt, abban az helyben religiójokat is az ő szokások szerint szabadon exerceálhassák és senki őket abba meg ne háborítsa, az ország közé (sic!) semminemű adózással ne tartozzanak, valakik az Felségedtől rendeltetett helyen, tudniillik Alvinczen, fognak lakni, hanem az mint Felséged nekik adott privilegiomokban declarált, hozzájok való kegyelmességét, mi is országúl consentiálunk és abban megtartjuk.

Articulus XXIV.

Hogy az hal ívásokkor és az tóknak hirtelen áradásának idején senki ne halászsza az tókot, végeztetett.

Az mely atyánkfiainak halastavak vagyon, kegyelmes urunk, panaszolkodnak azon, hogy az hal íváskor, az szomszédos és határos parasztság, az kiknek határokra is felmegyen az tónak folyama, úgy annyéra abutáltak olyankor való halaknak fogásában, hogy nemcsak szükségekre, hanem ugyan tékozlásképpen szekereket raknak halakkal az tós embereknek nagy fogyatkozásokra: végeztük országúl, hogy az halíváskor, avagy az tónak hirtelen áradásának idején senki az tavakat ne halászsza.

Articulus XXV.

Az kolcsos, mező, kerített, szabad városok is contribuáljanak, decernitur.

Utólszor az kolcsos, mező, kerített és szabad városok is az előbbeni mód szerint az Felséged kegyelmes rendeléséből ekképpen contribuáljanak taxát:

Kolosvár adjon	Flor.	900
Bánffi-Hunyad	Fl.	50
Abruk-Bánnya	Fl.	100
Kis-Marja	Fl.	50
Kézdi-Vásárhely	Fl.	100
Udvarhely	Fl.	100
Fejérvár	Fl.	100
Sepsi-Szent-György	Fl.	75
Illyefalva	Fl.	75
Egeres	Fl.	50
Nagy-Almás	Fl.	25.

Confirmatio.

Nos itaque praemissa supplicatione Dominorum Regnicolarum trium nationum regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, nobis modo praemisso praesentatos: praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quospiam observari faciemus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta civitate nostra Colosvar die vigesima tertia Mensis Maÿ. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo.

Excusum Claudiopoli typis
Heltanis.

(Egyetlen nyomtatott példánya a m.-vásárhelyi gr. Teleki könyvtárban).

IV.

1622. oct. 8.

A székelység ügye a beszterczei országgyűlésen.

A székelység felől való propositiója urunknak ő felségének Beszterczén.

Nem differálhatjuk tovább az székely híveink között való nagy abususoknak is némely részeit, hogy ne proponáljuk, mivel igen nyilván valo injuráját és fogyatkozását szemeinkkel látjuk azokból ő kegmeknek országúl: többi között azért ezt illetlennek, sőt az igazsággal ellenkezőnek látjuk teljességgel, hogy az egész székelységen való jobbágyság in genere (kik számmal az tízezeret meg fogják haladni) noha ez országban laknak ők is és minden hasznát úgy veszik, mint egyik nemzet akármelyik, mindazáltal sem adót, sem dézmát nem adnak, hadban nem mennek, akármi szedés, vevés legyen az székelységen, az jobbágyság semmit effélében sem ad, hanem egyszóval mindenféle terhet csak az kevés lófő és veres drabant szabad székely supportál, hadban azok mennek, ha mit az ország szükségére, vagy egyébre magok között felvetnek, azok fizetik, melyből ilyen kára és nagy fogyatkozása vagyon az országnak

hogy az zászlók alól nagy része a székelségnek magát jobbágyságra kötötte, látván azt, hogy sokkal könnyebb és jobb állapotja vagyon az jobbágynak közöttök hadakozásnak idején, hogysem az szabados embereknek, mivel azok közzűl senkit semmi közönséges szükségre nem erőltetnek, hanem az urának avagy inkább társának (töb)bire (?); egy hétben ha egy vagy két nap dolgozót bocsát, azzal minden egyéb szolgálattól, fizetéstől megmarad; ez az oka, hogy az zászlók üresek és csak szegény Bocskai fejedelem idejétől fogva is közel hatezer székely lött jobbágygyá, kiket az nemesek és csak nem régen jobbágyból lött lófejek is vagy elhitegettenek, megmutatván nekiek, mely könnyen élhetnek az jobbágyságnak neve alatt, avagy sokan csak kölcsön vett kevés pénzért kötötték magokat el, azt fogadván az olyaknak, hogy pénzeket valamikor megadhatják, azontól kibocsátják kezekből etc.

Más fogyatkozás és injuria ebben ez, hogy noha szintén úgy élik hazánk földét ők is, hasznát, zsirját veszik, mindazáltal egy pénzzel sem segétik az két nemzetséget semmi szükségben; mely abusus ő kegmeknek országúl minemű nagy injuriájokra és az igazságnak is ellene legyen, akárki megítilheti. Mely dolgot mikoron eszünkben vöttünk volna, akarván tollálni ennek előtte két vagy harmadfél esztendővel ezen dolgot, az mi kedves öcsénk gubernator uram által mikoron proponáltunk volna, úgy vagyon, hogy az egy portai adónknak segétségére igérték az székely híveink zászlók alól magokat elkötött jobbágyoktól valamit fizettetni, de azt is oly sokféle kigondolt mesterséges circumscriptiókkal, ki ő kegmekhez nem illett volna, melyet látván, hogy minden terhet csak az hadakozó nép nyakában akarnak vetni, nem acceptáltuk, hanem azólta csak in suspenso tartottuk. Értvén annakokáért ő kegmek az székely híveink között való nagy difficultásokat, minékünk az tetszik, hogy ők is kövessék az igazságot és ha immár az hadakozó népnek nagy része közöttök jobbágyságra adta magát (kinek az szabadságot azért adták volt ő kegmek országúl, hogy az szükségnek idején velünk együtt fegyverekkel szolgáljanak hazánknak), mind azok és in genere mindenféle jobbágyok rótassanak kapuszámra ő közöttök is, kik ha esztendőben országunk régi szokása szerént kétszeri adóban nem contribuálnak is, ottan csak a porta adójának felvetéskor kapuszámról fizessenek ők is úgy, mint az két nemzetben lévő szegény község, ha egyéb hasznokot ő kegmek országúl annyi ezer jobbágynak egyszeri fizetésében, ki ellen soha jó lelkiismerettel senki közűlök nem szólhat, mert ez békességben való csendes nyugodalom nékiek is oly jó és hasznos, mint minékünk. Másikot ezt kivánjuk kegyelmesen, hogy valakik az

jobbágyságra magokot fizetésért kötelezték, azok közűl, ha kik magokot redimálni akarják, tartozzék az nemes avagy lófő ember pénzét felvenni és manumittálni, megelégedvén eddég való szolgálatjokkal, az olyaknak pénzeket is megadván. Mely két dolog ha eligazodik az igazság szerént, ez két jó jő ki belőle, hogy ennek utánna nem oly könnyen adja magát az rossza is jobbágyságra (mert az olyakat méltán rosznak mondhatjuk, kik az hazájának való szolgálat előtt magok szabadságát ultro leteszik és jobbágyokká lesznek örömestben), látván, hogy az jobbágyságban sem élhet szintén oly könnyen, mint ők elgondolták volt és így megszaporodik az szolgáló rend közöttök. Másik jó ez lehet, hogy mégis valami kevéssel segéthetik ő kegmeket az porta adójának megfizetésében.

Ezekre az ő felsége kegyelmes resolutiója ez:

Mivelhogy pedig az székely uraink atyánkfiai is közöttök való jobbágyságnak connumeratióját, ez országnak közönséges javára nézve, az portai adónak contributiójára megigértek, hogy az közöttök való egynehány rendbeli jobbágyoknak discretiója egyszer pro rato et firmo decidáltassék és kiket connumeráljanak közűlök és micsoda rendbeli jobbágyokat rójanak meg, világosan constáljon: végeztük országúl, hogy az ős jobbágy és egyéb rendbeliek megválasztassanak, melyből is hogy valami confusio ne legyen, az, kik közöttök ős jobbágyoknak ítíltetnek, azok legyenek az kik Mihály vajda bejöveteli előtt ős jobbágyoknak tartattanak. A kik pedig avagy Mihály vajda bejöveteli előtt ős jobbágyoknak nem tartattanak, avagy Mihály vajda bejöveteli után számláltattak az ős jobbágyok közzé, azok ős jobbágyoknak most is ne tartassanak az connumeratióban, hanem ezeken kívől in genere mindenféle egyéb jobbágyok connumeráltassanak és kapu számra rótassanak. Az kik pedig Mihály vajda bejövetelei előtt ős jobbágyoknak tartattanak, azok mostan is azon ős jobbágyságban maradjanak és ne is connumeráltassanak az zsellyérekkel együtt. De zsellyéreknek is csak azok tartassanak, a kiket az nemes ember csak az maga saját nemes űlésére szállított és telepített.

Hátlapján: Propositiós erenissimi d. d. principis nostri in civitate Bistriciensi. A. D. 1622. die 8. mensis Octobris in comitiis generalibus habita.

(Egykorú feljegyzés a gyűlésről, a gr. Rhédey-levéltárból).

V.

1622. Szept. 29.—Oct. 21.

A beszterczei országgyülés törvényei.

Nos Gabriel Dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi Status et Ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum nonum mensis Septembris anni D. Millesimi Sexcentesimi Vigesimi Secundi, in civitate nostra Bistriciensi, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes Nobis humilime, ut Nos uniuersos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolaum trium nationum regni Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum, in generalibus eorundem comitiis in civitate Bistriciensi ad diem 29. Septembris, Anno Domini M. DC. XXII. indictis, celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Fölséged közinkben küldött propositióiból, minémű szorgalmatossággal és atyai kegyes indúlattal igyekezett légyen eleitől fogván ez mü szegény hazánknak és az Magyar Nemzetnek meg maradására, és minden fogyatkozásinak helyre állatására. Mely fölséged kegyelmes iudúlatjából való jó gondviselése szegény hazánknak az elébbeli sok háborúiból, romlásiból, az Felséged méltóságos fejedelemségének bódog kezdetitől fogva való tágúlása és respiratiója ez világ előtt bizonyság lévén, alázatos háladatossággal recognoscáljuk az Fölséged róllunk való mindenkori kegyelmes gondviselését, kiért igaz hűséggel való alázatos szolgálatra még is kötelezvén egész életünkig Felségednek magunkat, kérjük az mindenható szent Uristent, hogy ennek utánna is Felségednek elméjét, tanácsát, szegény hazánkra való kegyelmes gondviselését vezérelje, igazgassa, és promoveálja mindenekben, az ő szent nevének dicsiretire, sze-

gény nemzetünknek békeséges meg maradására, és azokból az Felséged méltóságos jó hírének nevének az egész világon nagy dícsírettel való kiterjedésére.

Articulus I.

Az Judaizálásban megáltalkodott emberek ellen ez elött való articulust confirmálják, azok, és az mostani indítandó academia felől ignominiose szólló emberek ellen való animadversióra processust végeznek.

Minden dícsíretre méltó dolog, kegyelmes urunk és fejedelmünk, nemcsak ez világi emberek, hanem az felséges mindenható Isten előtt is, minden ez világi cselekedeteket elsőben is az Istennek szent nevének dícsíretire néző és illendő dolgokon elkezdeni. Az mint felségednek is elméjét és szűvét mindeneknek előtt arra indította fel ő szent felsége, hogy az ő szent ismereti és vallása kivűl tévelygő és szent nevét káromló embereket az religiónak igasságára hozni ügyekezzék, tudni illik az kik az judaismust mind ez óráig is imitálván, elhadni nem akarták az felséged és az ország jó intésére is; kik felől annis superioribus communi suffragio articulust is írtunk volt. Mely articulus most is in omnibus punctis et clausulis helyén maradván, annak continentiája szerint, ha kik az négy recepta religión kivűl afféle idegen sectákon lévőknek comperiáltatnak lenni, ezen előbbi articulusunknak continentiája szerént per directorem citáltassanak az terminusokra ante octavum diem, és ha táblák nem celebráltathatnak, az diaeta alatt is azoknak causájok revideáltassék, és juris ordine convincáltatván, az törvény exequáltassék is, és azok ellen való animadversióban is, az kik az academia felől per ludibrium ignominiose szóllottak [1]), azon mód és processus observáltassék.

Articulus II.

Az országban való gondviselésbeli minden-némü szükséges dolgoknak supplementumára kapu számról tiz forintot bé szolgáltatni igírnek az statusok.

Noha kegyelmes Urunk mind magunknak s mind szegény igyefogyott jobbágyinknak elő számlálhatlan sok fogyatkozásit előttünk viselhetnők; mindazáltal szemünkkel látván és tapasztalhatóképen tudván az mi szegény hazánknak meg-

[1]) Nyomtatott példányunkban, a »szólottak« szó ki lévén hagyva, egykorú kézírással van bepótolva.

tartására és oltalmazására mennyi sok vigyázási, fáradsági és naponként való költségi legyenek Felségednek, nem nézhetünk az privatum commodumra, hanem az közönséges megmaradásnak promotiójára, az mennyire lehet, Felségedet akarván elégségessé tenni: igérünk Felségednek kapu szám szerént tíz forintot minden szükséges dolgának supplementumára, melynek felét ad primum diem Decembris, felét ad primum Januarÿ sequentium, az Felséged tárházába bé szolgáltatunk. Ezen terhek viselésre az Magyarországi uraink és atyánkfiai is magokat ígírik. Hasonlóképpen az szász uraink és atyánkfiai is megadják.

Articulus III.

Az fiscale bonumoknak recuperálására ez előtt ő Felségének az statusoktúl adott authoritást helyben hagyván, az recuperálásnak módjairól deliberálnak; az 1615. esztendőbeli erről Kolosváratt végezett articulust confirmálják, és az kiváltásban az usualis monetának ígéretiért ő Felségének szolgálatjokat ígírik.

Emlékezünk országúl arra is kegyelmes urunk, hogy Felségednek immár egyszer az fiscale bonumoknak recuperálására authoritást adtunk, az melyről egyebet mostan sem deliberálhatunk az egyszeri végzésünk ellen. Melyeknek recuperálásban az Felséged kegyelmes anuentiajából tetszett, hogy ilyen mód observáltassék: hogy valakiktől Felséged afféle jószágot ki akar váltani, valamikor Felségednek kegyelmes akaratja lészen reá, kénáltassa meg a summájokkal legitime authentica personák által ante quindenam. És ha valakik találkoznának, az kik bizonyos ratiójokat praetendálván nem akarnák leválni, azokat Felségedet, vagy Felséged távol létében gubernator urunkat, igasságokkal requirálhassák, és igazságokat felséged és tanácsi előtt proponálhassák, de jószágok mind addig se foglaltassék el, míg Felséged, avagy gubernátor urunk előtt Felségednek távol létében, dolgokat eligazítják. Ha kik pedig soha contumacia ducti, sem pénzeket fel nem vennék, sem Felségedet, sem gubernator urunkat nem requirálnák igasságokkal, pénzek és jószágok amittáltassék. Egyéb részeiben az erről való 1615. esztendőbeli kolosvári articulusunk maradjon helyben. Hogy penig Felséged kegyelmesen arra igíri magát, hogy az kiktől afféle jószágot fog redimálni, azokat Felséged jó usualis monetával, igyekezik contentálni, azt Felségednek mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus IV.

Az egyházi nemesek dolgának eligazítását az statusok ő Felségének Váraddá első kimenetelire halasztják, hogy ott ő Felsége tanácsi, más némely főemberek, és ha ott lehetnek, az mesterek előtt igazodjék el, és az érdemesek helyében hagyassanak.

Az Bihar, Kraszna, Közép Szolnok, Máramaros és egyéb helyeken in partibus Hungariae existentibus egyházi nemeseknek, mind az kik Felséged kegyelmes parancsolatja szerént mostan itt comperáltanak, mind az kik certis ac probabilibus de causis nem compareállhattanak, dolgoknak eligazítása: végeztük Felséged kegyelmes akaratjából, hogy mostanról differáltassék, és ha Isten Felségednek Váradra való első kimenetelit engedi békeségben, akkor Felséged mellette lévő tanácsit és az főrendek közzűl is, az kik jelen lehetnek, kik között az mesterek is ha ott lehetnek, convocáltassa, és dolgokat akkor revideáltatván, az érdemesekre míltóztassék kegyelmes tekintetinek lenni, helyben hagyván nemességeket kegyelmes igéreti szerént. Az itt ben levőknek penig eligazítása akkor légyen, mikor az Felséged kegyelmessége tartja.

Articulus V.

Az Belényes vidéki rézbányákra, hogy az régi üdőbéli usus szerént az patronusok elegendő fát hordassanak; ha kik ezt praetermittálnák, azoknak büntetések, és kik exequálhassanak rajtok, statuitur.

Nem kicsin fogyatkozását és kárát értjük kegyelmes urunk az Belényes vidékin való réz-banyáknak, az szokott fának oda nem szolgáltatása miatt. Végeztük azért országúl, hogy mint ennek előtte való régi üdőben, úgy ennek utánna is az rész bányákhoz való fának bészolgáltatására az patronusok legyenek obstrictusok, és administráltassák fogyatkozás nélkül. Ha ki jószága pedig nem praestálná, vigore praesentis constitutionis két annyit praestáltassanak véllek az ispánok. Ha pedig ezt az ispánok praetermittálnák, Felséged praestáltassa és exequáltassa praefectusa és tisztviselői által.

Articulus VI.

Hogy senki istantiájára akárki jobbágyát is az városi bírák ne arestálják, sub poena vicissim statuitur, kit az ispánok ő Felsége mandatuma mellett exequálhassanak.

Vadnak kegyelmes Urunk sok panaszolkodások az váradi és egyéb helyeken lévő bírák ellen, kik contra statuta regni,

akármely embereknek instantiájokra is, szegény jobbágyinkat, kik oda quaestus causa mennek, arestálják. Melyről vicissim végeztük, hogy a modo in posterum senki instantiájára jobbágyinkat meg ne merészeljék tartóztatni, sub poena ducentorum florenorum, kit azon vármegyebéli ispánok az Felséged mandatumával exequálhassanak; hanem, ha kinek valakivel mi dolga vagyon, suis modis, coram judice suo competenti juris processu keresse.

Articulus VII.

Az harminczadokon, vámokon való abususok tolláltatását végezik az statusok; azokon való innovatiókat, insolita exactiókat megtiltnak. Az örmezei hídnak megcsináltatását az vám keréknek levonatása alatt injungálják, vámok helyeinek meglátására commissariusokat denominálnak, és az vámokról való igasságokat in transumptis producáltatni hagyják.

Nem kevés panaszolkodások vadnak kegyelmes urunk harminczadosok és gyakor helyeken való vámosok felől is, kik az szegény úton-járókat és kereskedőket szokatlan exactiókkal graválják. Tetszett azért Felséged kegyelmes akaratjából, hogy minden helyben lévő harminczadosok tartsák az előbbi constitutióhoz magokat. Az beszterczeiek is semmi innovatiot ne cselekedjenek. Az debreczeniek is semmi innovatióval és szokatlan exactiókkal az kereskedő embereket ne terheljék, hanem az régi szokást tartsák mind az vásár dolgából és egyebekből is. Az ott való harminczados is, ha az előtt szokás nem volt, az egy sót az száz kű-sóból meg ne vegye. Az őrmezei vámnak is, hogy ha az hídját meg nem csinálják az gyűlés után egy holnapra, az vármegye ispáni kimenvén, az kerekét vágják le és az vám tolláltassék. Az sibai, udvarhelyi és ott körűl lévő egyéb vámokon pedig ha mi abususok vadnak, azok tolláltassanak. De hogy az possessorok is ebből injuriát ne szenvedjenek, tetszett Felségednek kegyelmes annuentiájából, hogy ugyan mostan választassanak bizonyos commissariusok. Erre pedig ezeket denominájuk, tudni illik, Balásházi László, Horváth Lázár, Szalai Ferencz és Ráthony Ferencz uramékat, az kik ad facies locorum menvén, lássák meg, az sok közzűl micsoda hely érdemel vámot és micsoda nem, és Felségedet fide mediante in relatorÿs informálják. Az patronusok is pedig azokról való igasságokat in transumptis producáltassák Felséged eleiben ugyan akkor, signanter pedig az sibai és udvarhelyi vámokról.

Articulus VIII.

Az Kaján patakán való országos útnak az víz mosás miatt való bomlásinak jó állandó híddal való restitutióját végezik az statusok.

Némethi ellenében Hunyad vármegyében az Kaján patakán való országos út az víz mosás miatt mely igen elveszett légyen, kegyelmes Urunk, úgy adják értésünkre, hogy semmi úton-járók szekérrel azon még az Felséged bányáira sem mehetnének el, sőt még paripákon is igen nehezen. Végeztük azért országúl, hogy az vármegyebéli viceispán uraink azt mentől hamarébb jó állandó híddal restaurálják.

Articulus IX.

Communi voto limitálják az statusok az poltura dolgát. Az országból kivitt jó pénzen több rosz pénzt béhozó emberek nek poenát decernálnak, és hogy az tisztviselőknek az olyanokra szorgalmatos vigyázások légyen, elvégezik, és hogy az áros emberek erre képest az marhát se meg ne tartsák, se drágítsák, obviálnak.

Az poltura dolgát Felséged kegyelmes annuentiájából így végeztük, hogy mind az régi barna és új öreg polturák, melyek jók, négy pénzben elvétessenek; az apró poltura pedig mostan ez jövendő húsvét napjáig három pénzben, azután két pénzbe járjon, melyet Felséged is ez szerint az tárházban bévétet. Senkinek ne is légyen szabad az polturát pontolni, az mint eddig cselekedték, pénzek és minden marhájoknak elvesztések alatt. Minthogy találkoznak pedig sokan olyak is, kik az pénzzel ugyan kereskednek, az jovát kihordván országunkból, és rosszabbakat hoznak helyében: ha kik azért olyanok comperiáltatnak, és deprehendáltatnak, minden marhájok confiscáltassék, melynek két része az fiscusnak administráltassék, az harmadik része az ispánoké vagy kapitányoké és király-biráké légyen, az féle ember pedig maga is felakasztassék. Erre is hogy minden helyeken való gondviselőknek felette szorgalmatos vigyázások légyen, igen meg kívántatik. Ha pedig az áros emberek is az polturára való képest vagy el nem akarnák adni, vagy drágábban adnák az marhát, az olyanoknak is a szerént confiscáltassék marhájok és elvétessék tőllök.

Articulus X.

Hunyad és Szörín vármegyék között az fugitivus jobbágyok felöl való controversia complanálásának módja statuitur.

Hunyad és Szörín vármegyék között az minémű dissensio vagyon az jobbágyok meg nem adása felől, végeztünk arról is, hogy mind az két fél ez jövendő közelbik gyülésre, ha mi compositio köztök vagyon, az mint Szörín vármegye praetendálja, azt aut [1]) literis aut humanis testimonÿs doceálják és reportálják, alioqui minden keresetek mellől elesnek.

Articulus XI.

Végezte az ország, hogy Nagy-bányai Kalmár Jánost Kolosvári Bakó Lukács még is többel semminémü color, praetextus, obligatio és exquisitus modus mellett meg ne károsítsa

Vagyon egy szegény atyánkfia is, Nagy-bányai Kalmár János nevü iffiú legény, ki nagy keservesen panaszkodik azon, hogy az Kolosvári Bako Lukács leányát néki adván, az után divortiumot tétetett közöttök, és így minden jovait utcunque elvötte volna tőlle, sőt még most is az residuumot, ha hol mit találna, mindeneket el akarna tőlle venni. Értvén azért ilyen méltatlan sok kárvallásit, végeztük országúl, hogy ennek utánna valameddig az törvény az köztük való causát nem dirimálja, semminémü praetextus és color alatt Bakó Lukács hozzá ne nyúlhasson semminémü javaihoz, akárkinél legyenek azok, signanter pedig ha mi Ecseg Orbánnénál volna, ha szintén valami obligatiója és conventiója volna is vélle, akár másokkal is, de fel ne vehesse, és semmit néki ne suffragálhasson, se pedig az miatt kárba ne hozhassa, se ne exagualhasson modo praemisso, sub poena in talibus literis obligátoris utcunque emanatis et extractis.

Articulus XII.

Illye várának hozzá tartozó jószágival gubernator urunktól ő nagyságától országh számára az fiscusából más jószágon való jövendö concambiumát consumálják az statusok.

Az miképpen Felséged proponáltatta azt is, hogy Illye várát hozzá tartozandó jószágival együtt gubernator urunktól

[1]) A nyomtatott példányban »az« volt nyomtatva, de egykorú kézirással ki van javítva *aut*-ra.

ő nagyságától meg akarná cserélni és ország számára rendelni. az fiscus jószágából adván hasonló jószágot érette: ebbéli kegyelmes gondviselését is Felségednek alázatosan meg akarjuk szolgálni, és annuálván az concambiumnak, az minémű jószágot az fiscus jószágából Felséged Illye váráért és hozzá tartozandó jószágért gubernator urunknak ő nagysagának és posteritásának conferál iure perpetuo, úgy mint ország közönséges javára nézendő concambiumnak consentiálván, ezen articulusunknak erejével confirmáljuk, és örökösképpen helyében és erejében hagyjuk.

Articulus XIII.

Limitatiót és discretiót tésznek az statusok az székelységen lévő jobbágyok állapatjában, micsoda rendbéliek tartassanak ős jobbágyoknak, micsodák selléreknek, és melyik rendbéliek róttassanak meg s melyik ne.

Mivel hogy pedig az székely uraink atyánkfiai is közöttök való jobbágyságnak connumeratióját ez országnak közönséges javára nézve az portai adónak contributiójára megígérték, hogy ez közöttük való egynyíhány rendbeli jobbágyoknak discretiója egyszer pro rato et firmo dicidáltassék, és kiket connumeráljanak közzűlök, és micsoda rendbéli jobbágyokat rójjanak meg, világosan constáljon, akarván subleválni ebben az tereh viselésben ő kegyelmek is a két nemzetet [1]), végeztük azért országúl, hogy az köztök való ős jobbágyok és egyéb rendbéliek megválasztassanak, melyből hogy valami confusio ne legyen, az kik közöttök ős jobbágyoknak ítíltetnek, azok légyenek, az kik Mihály vajda béjövetele előtt ős jobbágyoknak tartattanak és azoknak hivattattanak. Az kik pediglen avagy Mihály vajda béjövetele előtt ős jobbágyoknak nem tartattanak, avagy Mihály vajda béjövetele után számláltattak az ős jobbágyok közzé, azok ős jobbágyoknak most is ne tartassanak ez connumeratióban, hanem mind az feje kötött és mind azokon kivül in genere minden-féle egyéb jobbágyok connumeráltassanak és kapu számra róttassanak. Az kik pedig Mihály vajda béjövetele előtt ős jobbágyoknak tartattanak, azok mostan is azon ős jobbágyságban maradjanak, és ne is connumeráltassanak az sellérekkel együtt. De selléreknek is csak azok tartassanak, az kiket az nemes ember az maga saját nemes ülésére szállított és telepített, kiknek connumerálások az vármegye connumeratiója szerint légyen.

[1]) A nyomtatványból kifelejtett ezen szavak: »ő kegyelmek is az két nemzetet« egykorú kézírással vannak bepótolva.

Articulus. XIV.

Az ő Felsége zászlója alatt lételnek praetextusával az közönséges tereh viselésből magokat kivonó emberek, az zászló alól kiállások után, ha jószágok nincsen, ha penig vagyon, arról minden occurráló tereh viselésnek subjiciáltatnak.

Az Aranyas földi atyánkfiai adják értésünkre, hogy volnának sokan ő kegyelmek között oly szolgáló emberek, kik az Felséged zászlója alá adták volna magokat, és az közönséges tereh viseléstől immunisok akarnának lenni. Végeztük azért Felséged kegyelmes akaratjából, hogy ennek utánna az Felséged zászlója alól kiállván egyenlő terhet viseljenek vélek, ha kiknek penig afféléknek jószágok vagyon, fizessenek közikbe.

Articulus XV.

Útjokban saluus conductusnélkül posta lovat kivánó emberek ellen és az saluus conductussal járó postáknak is abususok ellen ez előtt végezett articulusok confirmáltatnak.

Az szász uraink és atyánkfiainak is nem kevés injuriájok és károk vagyon az sok módnélkül való járó kelő emberektől, kiknek semmi saluus condustusok nem lévén is, posta ló adásra kényszergetik, sőt még az posták is, kiknek saluus conductusok lévén, annak abususával módnélkül való dolgokat cselekesznek rajtok. Végeztük az okáért, hogy ezen dolog felől iratott előbbi articulusink in vigore serio observáltassanak.

Articulus XVI.

Az Szent Mihály napba való gyülés celebráltatásának ususa extra casum inevitabilis necessitatis abrogáltatik, úgy hogy az két gyülésben felvettetni szokott minden szükségek supplementumára való contributiók azon egy Szent György napban celebrálandó gyülésben, az előbbi szokott terminusokon való beszolgáltatásra felvettessenek.

Az Szent Mihály napi gyülésünk miatt mennyi sok káraink és akadálink légyenek, Felséged azt kegyelmes szemeivel jól látja, holott az derék szüretnek s mind az vetésnek alkolmatos ideje akkor vagyon. Végeztük annak okáért egész országul az Felséged kegyelmes engedelméből, hogy ennek utánna a modo in posterum successivis semper temporibus az Szent Mihály napi gyülés penitus tolláltassék, hanem csak egyszer Szent György napban légyen országunkban gyülésünk (ha Felségedet valami elmulhatatlan dolgok nem kényszerítik reá),

ea conditione, hogy az török császár adaja is azon Szent György napi gyűlésben felvettessék, mely ugyan az régi szokott terminusokon administráltassék bé az Felséged tárházába, és ugyan azon gyűlésben az Felséged udvara népe tartására és minden egyéb szükségének supplementumára való adó is felvettessék, de az is ugyan azon régi szokott terminuson administráltassék.

Articulus XVII.

Végeztek azt státusok, hogy az táblák in terminis consuetis celebráltassanak; melyek ha per temporis iniurias elmulnának, Szent Márton napba annuatim az egész országból és ahoz tartozó ditiókból való minden transmissiók és jobbágy megkérések micsoda processus observatiójával revideáltassanak.

A táblák celebráltatását is kegyelmes Urunk így itíltük lenni alkolmatosbnak, hogy ennek utánna annak terminusin continuáltassanak. Ha pedig propter temporum injuriam nem celebrálhatnának, végeztük az Felséged kegyelmes tetszéséből Szent Márton napját, hogy akkor az tábla az tanácsokkal együtt öszvegyűlvén esztendőnként, Felséged jelen létében, avagy távol létele alatt gubernator urunk által, minden transmissiók redvideáltassanak és discutiáltassanak, indifferenter omnium statuum et ordinum, etiam partium Hungariae, az jobbágyok megkérésével együtt. Mely terminus tartson két hétig.

Articulus XVIII.

Az latrok elszaporodásának okát animadvertálván az státusok, poenát statuálnak azoknak párt-tartói ellen, hogy a tiszt-viselők az latrok persecutiójában az előbbi végzések szerint előmehessenek.

Vadnak sok panaszolkodások az latroknak ez országban igen elszaporodások felől is, az kik immár egynihány nemes atyánkfiainak házokra reá menvén, szörnyű insolentiákat cselekedtek. Annyi szaporodásoknak pedig nagyobb okát ezt értjük lenni, hogy sokszori constitutiónk ellen némely fő és úri rendek fogják pártjokat, ki miatt az tisztviselők az articulusoknak continentiája szerént tisztekben elő nem mehetnek. Noha azért vagyon írott articulus efféléknek büntetések felől, de hogy inkább azok efféle cselekedetektől megtartózzanak: végeztük országúl Felségednek kegyelmes annuentiájából, hogy ha kik efféléknek párttartói és oltalmazói találtatnak, és hátok mellett afféle nyilván való latrokat tartani merészelnének, azon

vármegyében lévő fő ispánok afféle kiadott latrokat kézben kérjenek tőllök, és ha az első kérésre kezekbe nem adnák, az első requisitiójok ellen ötszáz forinton maradjanak, melyet nem az jobbágyokon, hanem az magok saját marhájokon, minden kedvezés nélkül mox et defacto irremissibiliter exequáljanak is. Ha pedig az második kérésekre is ki nem adnák, citáltassanak, et in amissione omnium bonorum eo facto convincáltassanak.

Articulus XIX.

Az kik fiscale bonumokat fiscushoz vissza foglalták, azoknak és posteritásoknak törvéntől való securitásokért ez előtt való articulus confirmáltatik; és hogy ezután lévő legitimus el foglalók is ne impetáltassanak, statuitur.

Ha mely fiscale bonumokat ez ideig felséged valakik által el foglaltatott volna, hogy azokat se azoknak maradékit törvénynyel ne kereshessék, végeztük országúl, hogy erről per omnia az 1615. esztendőbéli erről való articulus observáltassék, hoc addito, hogy az, kik által ez után is Felséged legitimo modo et ordine afféle jószágot elfoglaltat, azokat se impetálhassák. De ha kik nem az felséged poroncsolatja szerént járnak el az dologban, hanem avval abutálnak, azokat saluum légyen az Felséged parancsolatján kivűl való cselekedetekért törvénynyel keresni.

Articulus XX.

Az kolcsos, mező és szabad városok contributiója limitáltatik.

Az kapu számoknak tiz forintra való rovásakor való szokás szerént, az kolcsos, mező és szabad városok is így contribuálnak.

Kolosvár adjon	fl. 800.
Bánfi Hunyad	fl. 100.
Kismaria	fl. 100.
Kízdi-vásárhely	fl. 100.
Udvarhely	fl. 100.
Vizakna	fl. 100.
Fejérvár	fl. 75.
Sepsiszentgyörgy	fl. 75.
Egeres	fl. 40.
Nagy Almás	fl. 25.

Confirmatio.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum Regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos vniuersos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore est testimonio literarum mediante. Datum in praedicta civitate nostra Bistriciensi: die vigesima prima mensis Octobris. Anno D. M. DC. XXII.

Claudiopoli, Typis Heltanis.

Gabriel m. p. (P. H.)

Stephanus Kováchoczy Cancellarius m. p.

Eredeti hiteles példánya *az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt.).* — Ugyanily nyomtatott példánya, pecsét és hitelesítő aláírás nélkül *az erd. Múzeumban (a Dónáth-gyüjteményben).*

VI.

1622. nov.

Thurzó nádor válasza Bethlen levelére a szemére hányt sérelmek ügyében.

Serenissime princeps etc. Servitiorum etc.

Az Fölged levelét, melyet Beszterczei városából die decima octava Oct. anno 1622. választúl írt az én levelemre, szolgám Mariassy András én nekem megadá, melyet megolvasván, nem kevés csodálkozásom volt rajta. Micsoda nehezteles vitte Fölgedet arra, hogy én nekem oly választ adott, holott akárki eleiben merném terjeszteni, hogy az én írásomban Fölged ellen nem vétettem. Mely Fölged levelére én is bévebben írhatnék. De sok írással nem terhelem Fölgedet, csak revideden egy nehány czikkelekről mégis szükségesnek ítélem lenni, hogy Fölgednek írjak.

Irja Fölged, hogy gyermekkorában is megtanulta volt azt, hogy az fejedelmeket böcsülettel kell tractálni. Ezt én

fölgeddel nem disputálom, de az én itéletem szerint ez világ eleibe merem terjeszteni, hogy az, mely levelet én Fölgednek írtam, azt tisztem és hivatalom szerint az én kgls uram becsületi és országa szabadsága mellett nem méltatlan cselekedtem.

Az hol azt írja Fölged, hogy ha üdő és alkalmatosság engedné, jó conscientiájú arbiterekre hadná és azt bizonyos ratiókkal megmutogatná, ha erről az ország egyszer kiadott plenipotentiája ellen és az fejedelmek között végben ment és hittel confirmált conditiók ellen végezhettette, avagy nem, és hogy én együtt igen nagyot írtam volna, kinn Fölged csudálkozással busuln, atudniillik, hogy Fölged consentiált volna még az tractakor ez mostani végezésnek. Én is, ha idő és alkolmatosság volna hozzá, az ország szabados állapatját, ki ellen még az fejedelmek is, ha végeznek valamit, de az országnak nem praejudikál, sok példákkal és ratiókval állathatnám. Az én írásomon, melyet Fölged nagy dolognak ítél, Fölgednek csudálkozással nem kellett volna busulni, mert megesmerheti és megtapasztalhatja Fölged azoknak is relatiójokból, kik császár urunk ő Fölge részéről az tractában voltanak, hogy én az mit írtam Fölgednek és declaráltam ország előtt, igazat írtam és mondottam. Lehet azért Fölged előtt ilyen nagy embereknek annyi hitelek, mint Kassay István és Frater István uraméknak hitele. Hogy pedig az relatiókor Szombatban erről Fölgednek semmi emlékezetet nem töttünk, egyik oka volt, hogy az mint egyéb dolgokrúl, kik végben mentenek, úgy erről is Fölgednek ujonnan discurálni és Fölgedtől kézdezkedni nem kellett; másik az Fölged Szombatbúl való hertelen készülete és elmenése sem engedte.

Az hol Fölged irja, hogy az ország ez elmúlt gyűlésben való végezésében Fölged ellen injuriose és gyalázattal való emlékezetet tött és articulusokat íratott volna, arrúl én nem emlékezem, nem is találom föl az articulusok közt, melyek legyenek; sőt mind szóval, mind írással való emlékezetet illendő böcsülettel tött és íratott Fölged felől.

Hogy pedig némely vármegyéknek az gratia levelet, kiről Fölged emlékezetet teszen, akkor el köllett venniek, arra űket, azt itélem, az fegyver készerítette, holott akkorbeli üdőben, Fölged maga is elment vala, és vitézlő népét elvévé közűlök. Én penig hogy vettem volna gratia levelet, nem tudom, honnét értette Fölged, holott akkor én Ujvárban feleségemmel, gyermekeimmel szorulván, életemet azokval együtt szerencsére vetettem, és nem kevés kincsemet költöttem minden szép uraságimat az ország szabadsága mellett koczkára vetvén.

Az hol fölged engem arra int, hogy ha nemzetemnek jót kivánok, különben gondolkodjam az állapatról és ő Fölgénél

instálják az inscribált jószágokról, kik occupáltattanak, hogy contentáltassanak, mert azon az úton nem fog békesség lehetni, és hogy jobb amplectálnunk egyenlő szível az békességet, nemzetünk között ne igyekezzünk ujabb tüzet támasztani etc. Szintén azok az okok kényszeréttessenek engemet is, hogy Fölgednek írtam levelemet, és kértem Fölgedet, hogy az insrciptiók miatt az békesség föl ne bomoljon, és hazánk s nemzetünk ujonnan való periculumban ne essék. Fölgednek micsoda gyalázatjára lehetett, azt én föl nem találom, holott ez a dolog az státusokat concernálja, és az státusok szabadosok magok között, az mit végeznek.

Az én palatinusságomról, kire az fölges úristen és az én kgls uram s az nemes ország engemet méltatlan szolgáját emelt és választott, két helyen is teszen Fölged mentiót és emlékeztet arra, hogy meggondoljam, ki nított nekem arra utat, mert az ingratitudo nagy vétek volt mindenkor még az pogányok között is. Erről miért emlékezik Fölged maga írásában, okát nem tudom föltalálni, mert az én istenemmel bizonyétom azt legelőször is és az én igaz lölkiösmeretemmel, hogy soha ennek promotiójára sem írásom, sem nyelvem által, sem az én kgls uramot, sem az országot nem kértem, nem is sollicitáltam, hanem reménségem kivől az úristen és az én kgls uram s az nemes ország veté ezt az terhet reám. Ingratitudórúl azért kitűl és mi okon itéltethessem, meg nem gondolhatom, sőt Fölgednek illenék megemlékezni az én sok kárvallásimról és nekem írott leveléről mineműven assecurált engem Fölged azoknak contentátiójárúl.

Ezeket azért rövideden az Fölged írására praemittálván, az mint ennekelőttö való írásomban, most is igen kérem fölgedet, hogy az magyar nemzetnek és országunknak javáért és megmaradásáért ezeket az dolgokat és egyebeket is, kiket hirdetnek Fölged felől, hogy az békességet meg nem akarná tartani, vegye mély gondolatban Fölged, és emlékezzék meg legelőször is az magyar nemzetnek és országunknak mostani állapatjáról. Az úristen az mi bűneinkért, mely kevés darab országra juttatott bennönket és ennek is menni sok felől való ellensége vagyon, és minemű ostorokkal, úgymint drágasággval és döghalállal büntettettünk mostan is, nem köll Fölgednek sem históriákot, sem példákot előlszámlálnom, csak ez elmúlt időkben való hadakozás és zűrzavar elég példánk, minemő nagy veszedelemben forgottunk. Csak az egy isten volt az, ki az békességnek véghez vitele által megmentett attúl bennünket, hogy pogány kézben nem jutott országunk és szabadságunkban megmaradhattunk, holott már az nagy fogyatkozás és pusztulás miatt arra jutott vala igyünk, hogy csak törökhez

és tatárhoz volt (humanitus loquendo) bizodalmunk. Ne jussunk arra az utolsó veszedelemre, kiről Fölged is mentiót teszen levelében. Szánja meg Fölged az szegény éhező községet, az ki most is éhel hal az nagy drágaság miatt. Gondoskodjék az magyar nemzetnek és országunk megmaradásárúl, és az privátumokat postponálja Fölged publicis. Távoztassa el az injuriáknak ultiója felől való hireket, mert innét Fölged személe ellen semmi injuriának ultiója felől tanácsok nincsenek.

Az inscriptiók felől való veszekedésben, hogy fölbomoljon az békesség és nemzetünk s hazánk utolsó periculumban jusson egynehány emberért, kikről jövendőre az ország tanquam de suis membris végezhet, Fölged itélje meg, ha illendő-e. Most pedig az mit végezett az ország, nem tudom azok az vármegyék, kik fölgednek engedtettenek, mint vonhatják ki magokat az ország végezéséből, holott császár urunk ő Fölge Fölgednek is az niklspurgi végezés szerint az gyülést intimálta és az vármegyék Fölged hirével küldöttek . . . . . *(a többi rész elveszett).*

(Fogalmazvány az orsz. ltárban).

VII.

1622. nov. 19.

Bethlen Gábor a szebeni tanácshoz, a postai adóhoz szükséges aranypénz kiszolgáltatása ügyében.

S. Merő calumnia és nem tudjuk minek írni ez ti nagy contumatiatokat; egy nehány aranynak szerét, hogy ti nem tehetétek, azt írtátok, most immár ebből igen világosan kimutatjátok minden industriátok; azoknak predicáljátok magatok ti magatokat, a miket felületek generaliter hirdetnek: miért nem szégyenlítek azt írni, hogy egy nehány aranyat nem találtok, fogadjuk, ha Bécsben vagy másuá nyereség fejében kalmárságra kellenék vinni és szabad volna, csak magad is adnál polgármester mindjárt egynehány ezeret, de az hazátok megmaradásáért való közönséges szükségre nem akartok találni; ez is oly igaz, mint a többi; nem régen 12 ezer fl. aprópénzt vittenek ki Szebenből, de az császár adóját nincsen honnét jó szerrel megszerezzétek. Látjuk, kik vattok et quales estis sic debebitis tractari. Mindjárt megaranyoztassátok, szeredán itt legyetek velek, mert ha itt nem lesznek a kupák és az pasa követünket elhagyja bizonyosan ti bánjátok meg; parancsolatinkat ne vélljétek semminek, miért elkelünk a tréfáról. Jól látjuk, hogy mintől nagyobb gratiával prosequálunk mi titeket,

annál nagyobb szarvat emeltek és ingrati estis. Secus sub gravissima indignatione nostra non facturi. Ex Megyes hora 12 meridiana die 19 Novembris 1622.

Gabriel m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis magistro civium regio et sedis judicibus caeterisque juratis civibus civitatis nrae Cibiniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Ered. a szász n. egy. ltárában Nro 284).

VIII.

1623. apr. 3.

Meghívó a máj. 14-én Fejérvárra hirdetett országgyűlésre.

Gabriel Dei gratia sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Opoliae Ratiboriaeque dux.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Nemcsak régtől fogván váloszokat, rendtartását és ez utolszori generális gyűlésében erről való végzését kelletvén országunknak követnünk, hanem közönséges megmaradására is hazánknak illendő gondot akarván viselni, Istennek kegyelmességéből magyarországi birodalmunkból is immár békével megtérvén, mellettünk lévő tanácsinknak tetszésekből kelletett országúl hűségteknek ad diem 14 futuri mensis Maÿ fejérvári városunkban generális gyűlést promulgaltatnunk. Intjük azért hűségteket, sőt hagyjuk s parancsoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint válassza és bocsássa is bizonyos főatyjafiait oly tanúsággal és authoritással, hogy az mint hűségteknek közönséges megmaradására nézendő dolgok felől végeznünk kelletik, azokról, Isten segítsége velünk lévén, hűségtekkel egy értelemből minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nostra Varadiensi, die 3 mensis Aprilis anno 1623.

Gabriel m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis judici primaris caeterisque juratis civibus civitatis nostrae Colosvar etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Kolozsvár város levéltárában, Fasc. III. Nro 232).

IX.

1623. május 1.

Ferdinánd király levele Bethlenhez, melyben tudósítja, hogy Szentkereszt és Izdenczit követeiül küldi hozzá.

Principi Betlen. Ferdinandus etc. Illustrissime Princeps, nobis honorande. Praesentes internuntios nostros fideles nostros nobis dilectos egregios Jacobum Szenttkereszti camerae nostrae Hungaricae consiliarium et Andream Izdenczi juxta declarationem nostram, quam D. Vrae per internuntium eiusdem egregium Georgium Horwath ad Mattem Nram expeditum propediem nimirum eos submittendos esse intimaveramus, data eisdem de iis, quae Mattis Nostrae nomine D. Vrae exponenda et repraesentanda voluimus, debitis documentis instructione et mandatis expedivimus, quos uti placide et benevole admittat, relatibus eorundem fidem facere, et demum circa referenda, tanquam in rebus publicum interesse concernentibus declaratione commoda, patriae saluti et permansioni Reipublicaeque christianae proficua et salutari ad Mattem Nostram quamprimum remmittere velit, postulamus. Id quod de D. Vrae prono affectu ac inclinatione nobis benigne polliceremur: ac ceteroquin ad relata praefatorum internuntiorum nos referentes D. Vrae firmam valetudinem et prosperitatem comprecamur. Datum in arce nostra regia Pragensi die 1ª mensis Maÿ. Anno dni 1623.

(A Jászai-féle gyüjteményből, Nem. Múz.)

Jegyzet: Az ehhez mellékelve volt királyi resolutiónak csak 3-ik pontját ismerjük. Kiadták azt Franknói és Ráth: Dallos Miklós iratai 107-ik lapján.

X.

1623. máj. 14.—jun. 6.

A gyulafehérvári országgyülés törvényei.

Nos Gabriel Dei gratia sacri Romani imperÿ et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae

eidem subjectarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem decimum quartum Mensis Maÿ, anni domini Millesimi Sexcentesimi vigesimi tertÿ, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem subjectarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba Julia, ad diem 14. Maÿ, Anno Domini M. DC. XXIII. indictis celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes Urunk az Felséged közinkben küldött propositióiból Felségednek reánk való kegyes atyai gondviselését, vigyázását, holott Felséged azoknak az fejedelmeknek, melyek dicsíretes magok viselésével mind életekben gloriát, mind pedig holtok után perpetuam sui memoriam találtanak és szerzettenek, példájokat követvén, Istennek ő szent felségének kegyelmességéből minket is, az kik az Felséged guberniuma, pálczája és protectiója alatt vagyunk, fejedelmi méltóságos állapatjának minden ideiben egész országúl úgy őrizett, oltalmazott, és sok fáradságos munkáit Isten is megáldván, békeségünknek megerősítésére is oly gondot viselt, hogy mindnyájan kicsinytől fogva nagyig eléggé látjuk, érezzük, és nyugoszunk is alatta. Nagy háladással is tartozunk Istennek érette, az ki felségednek contra acies inimicorum fuit lorica, mert ő szent felsége hordozta, dirigálta ezekben Felségednek minden igyekezetit; könyörögvén ő szent Felségének, hogy ennek utánna is felségedet segítse, igazgassa, vezérelje úgy, hogy nekünk szegény alatta lévő alázatos híveinek és egész magyar nemzetnek lehessen erős oltalma, in adversis galea, et in protectione clypeus, ac praestet, ut semper habeamus pacem, et in pace victoriam.

Articulus I.

Minden vármeyyéknek és Székelységben lévő székeknek, kinek kinek székes helyén, avagy az ő Felsége kegyelmes tetszése szerént lévő mustrát, lustratiót végeznek, a szegénységnek, a mennyiben lehet, meg nem bántásával.

A mi azért kegyelmes Urunk az Felséged propositióinak continentiát illeti, tudni illik elsőben is az mustráknak minden

helyeken lévő celebráltatását, holott csak az a nemzetség mondassék boldognak, mely békességes állapatjában gondolkodik az hadakozásról: mi is kegyelmes Urunk egész országúl, mind az felséged méltóságát, mind pedig hazánknak közönséges javát, megmaradását, szemünk előtt viselvén, approbáljuk, és ez mostani fogyatkozott állapatunk szerént valamire elérkezhetünk, sem felségednek, sem magunknak nem akarunk megfogyatkozni; könyörögvén mindazáltal felségednek mint kegyelmes Urunknak, hogy minden vármegyének mustrája székes helyin légyen, azonképpen az székely urainknak is, hogy annyi földről az hadak egybe confluálván, az szegénségnek ennél is nagyobb romlása ne következzék, holott emlékezünk reá, hogy az régi időben is ezen mód observáltatott. Ha pedig felséged maga személe előtt akarja az mustrát exequálni, és Felséged akkor úgy akarja rendelni, és disponálni, hogy a miatt semmi kára és fogyatkozása a szegénységnek ne legyen, Felségednek mint kegyelmes Urunknak meg szolgáljuk.

Articulus II.

Két kapuszámról, hogy egy jobbágy jó szerrel, készülettel való drabantságra a paraszti munkától szabadságban tartassék, azt az ispánok vármegyénként elrendeljék, felvegestráljják, hadnagyokat rendeljenek, kik angariatim öket mustráljják, sine preiudicio tamen dominorum terrestrium, végeztetik: az kiknek nem azon egy vármegyéből telik kapuszámjok, a gyalogát in loco residentiae suae tarcsák. Az kiknek kapuszámjok nincs, csak in tempore necessitatis más hasonlóval állassanak jó gyalogot.

A mi kegyelmes Urunk az kapuszám szerént való gyalog állatását illeti, hogy az felséged kegyelmes propositiója szerént, az közönséges jónak nagyobb hasznáért, és magunknak is jövendőbeli megmaradásunkért, az gyalog tartásnak jobb módja lehessen, úgy hogy az mikor a szükség fogja kévánni, se Felségednek, se pedig magunknak abból is meg ne fogyatkozzunk, mivel szükségnek idején csak a közönséges parasztság közűl hirtelen elő állatott gyalognak igen kevés hasznát látjuk: végeztük országúl Felséged kegyelmes akaratjából, hogy valakinek egész kapui vadnak, úgy hogy az gyalog elő állatásnak száma abból kitelhetik, minden két kapuról egy egy jó puskás, fegyveres gyalogot állasson, melyet az több jobbágyi közűl az paraszti szolgálatból kivévén in hunc usum szabadságban is tartson, csak in ea parte, egyéb szolgálattal ezen közben az paraszti munkán kivűl szolgáltassa. Ha kinek pedig egynéhány vármegyében vadnak jószági, hogy inkább az kapuszám

ki telhessék, in locum residentiae comportálja kapuit öszve, és ott állassa gyalogját elő. Ezeket pedig az ispánok elrendelvén, és mind neveket, mind pedig számokat regestumban felírván, egy bizonyos hadnagyot is rendeljenek eleikben minden vármegyében, a ki, ha többször nem lehetne is, minden angariában nevek szerént megmustrálja és exerceálja is őket, úgy hogy az mikor az szükség kévánja, mind jó szerrel mind pedig fogyatkozás nélkűl őket elő állathassa. Efféle jobbágyoknak pedig ilyen szabadságban való tartások az dominus terrestris jussának semmi részéből ne praejudicáljon. Ha kiknek pedig egész kapu számok ki nem telik, az előbbi mód szerént másokkal egyben vetvén, az continuus gyalog tartástól immunisok legyenek, hanem az szükségnek idején állassanak az ispánok porta számok után való oly jó gyalogokat elő, kik az szolgálatra elégségesek lehessenek.

Articulus III.

Kapu számra húsz forint contributiót rendelnek négy terminuson beszolgáltatni.

Noha kegyelmes Urunk nem tagadhatjuk szegénységünknek sok rendbeli nyomorúlt állapatját, mivelhogy mind az pestis által sok helyeken felette megkevesedtenek, mind pedig az drágaság is rajtok lévén marhájok is halni kezdett: mind azáltal ennyi fogyatkozásinkkal sem gondolván, igírünk Felségednek udvara tartásával együtt húsz húsz forintot; légyen az Felséged kegyelmes dispositiója felőle, mely szükségeire akarja hazánknak fordítani. Melynek felét ad festum Visitationis Beatae Mariae Virginis, felét ad festum Transfigurationis Domini, hasonlóképpen udvara tartására felét ad festum omnium Sanctorum, felét ad Dominicam primam Aduentus Domini igírjük felségednek bé szolgáltatni. Könyörgünk felségednek, sok fogyatkozásinkra kegyelmes tekénteti lévén, légyen contentus vélle.

Articulus IV.

Az törvények dolgából való beszterczei articulus effectuálásának igíretiért alázatos szolgálatjokat igírvén az státusok ő felségének, azon terminuson a brevist concernáló minden causáknak revisióját indifferenter végezik.

Hogy pedig Felséged kegyelmes Urunk az törvények dolgából is gondot akar reánk viselni, és az beszterczei articulusok tartása szerént, hogy ha szokott időkben terminusok nem celebráltathatnak, Szent Márton napjára mindazáltal, hogy

az articulusban specificált causákat Felséged elő véteti, Felségednek mint kegyelmes Urunknak alázatosan meg igyekezzük szolgálni. Tetszik pedig egész országúl, hogy akkor indifferenter mindenféle causák, az melyek brevist illetnek, revideáltassanak, azonképpen az székely urainké is.

Articulus V.

Az poltura ususa tolláltatik; az arany és tallér itt ben és in partibus Hungariae egyaránt való cursusra végeztetik; az görögöknek, mint eddig, ez után is liber passus engedtetik; az jó monétának vagy metallumnak ez országból kivitele sub poena confiscationis bonorum megtiltatik.

Az mi az monéták állapatját illeti kegyelmes Urunk, mivel látjuk az poltura pénz miatt való sok fogyatkozásinkat, károkat és veszekedéseket: tetszik országúl, hogy annak ususa az Felséged ditiójában tolláltassék, és az arannak, tallérnek valora is légyen hasonló cursusban, mind itt Erdélyben, mind az magyarországi uraink s atyánkfiai között. De az görögöknek ide közinkbe való járásokot hasznosbnak itíljük inkább, hogy sem mint ártalmasnak, kiváltképpen ez mostani állapathoz képest; mivelhogy az oda fel való marhát felette drágán hozzák és adják, de ezektől még is mindent olcsóbban vehetünk, ez okon az arannak, tallérnak, ezüstnek, jó dutkának ez országból való kivitele mind ő tőlök, mind pedig egyéb akarmi rendbéli emberektől igen tilalmas legyen. Ha pedig valakik ez interdictumot posthabeálnák, és ha comperiáltatik, hogy aranyat, tallért, ezüstöt kivinnének, minden marhájok confiscáltassék.

Articulus VI.

Az saletrummal való kereskedés megtiltatik; az országi embereknek magok szükségére való vétel, requisita super eo sua serenissima Celsitudine, megengedtetik.

A mi az saletrum dolgáról való propositióját illeti felségednek, kegyelmes Urunk, azt is igen szükségesnek itíljük, és tetszik mi nekünk is, hogy idegen ususra, kereskedésnek okáért, ne convertáltassék, hanem ha kinek szüksége leszen az saletrum vételére, requirálván Felségedet felőlle, Felségednek legyen kegyelmes tekénteti belőlle, hogy így mind urak, nemesség és kerített városok, magok szükségére házokhoz a miatt meg ne fogyatkozzanak. Ha kik pedig ez interdictum ellen cselekedni találtatnának, pénzeket is amittálják, és az saletrum is elvétessék tőlek.

Articulus VII.

Az dézmák ab anno 1588 instar aliorum bonorum fiscalium recuperáltatni végeztetnek, az bene merita personákra interim kegyelmes tekénteti lévén ő felségének.

Az dézmák recuperálása felől való végzésünket is kegyelmes Urunk egyenlőnek tudjuk az több fiscale bonumoknak recuperálásával, hogy tudni illik azoknak is recuperálására az ezer öt száz nyolczvan nyolcz esztendő legyen terminus; ha kinek az előtt conferálták akármely fejedelmek, azok maradjanak az possessoroknál, azzal az igassággal, kivel birták és most is birhatnák vita durante. Ha pedig kiknek durante bene placito conferáltatott volna, abban az Felséged kegyelmessége; könyörögvén Felségednek, hogy az bene merita personákra ebben is legyen kegyelmes tekénteti.

Articulus VIII.

Az hordókat egy aránt való quantitásra végezik, az kevesebb bornak több gyanánt való eladása ellen remedium statuitur.

A mi a hordók minéműségéről való propositióját illeti Felségednek, annak rectificatiója közönségesen nekünk is tetszik, hogy az hordók minden helyeken egy aránt csináltassanak. Ha kik pedig borokat ötvenes, hatvanos, nyolczvanos vagy negyvenes gyanánt adják el, tehát az emptor, borát elfogyatván, hordaját megmérje, és ha kissebbnek találná, annyi veder héával fizessen; ha pedig megfizetett volna, az birák, folnagyok refundáltassák.

Articulus IX.

Az vékákról, ejtelekről ez előtt való articulusok confirmáltatnak cum poena flor. 200.

Az vékáknak és ejteleknek egyenlőségéről kegyelmes Urunk ennek előtte is végeztünk; mostan is azon articulusokat kévánjuk az Felséged kegyelmes annuentiája szerént megmaradni és exequálni, melyet az főispánok a data praesentium infra spatium unius mensis in effectum vigyenek, sub poena ducentorum florenorum, mely mulctát Felséged absque intermissione exequáltasson is.

Articulus X.

Az szökött jobbágyak reductiójában az előtt való usus ratificáltatik, és az székelységi tisztviselőknek az olyan jobbágyak megadásában való difficultások facilitáltatnak, és hogy az elszökött jobbágy örökös urához vissza menvén az temporális urának restituáltassék, decernitur.

Az jobbágyak reductiójában kegyelmes Urunk, minthogy ennek előtte az székely uraink s atyánkfiaival bizonyos rendtartással éltünk, azon ususunkat akarván ennek utánna is illaese megtartani: tetszik kegyelmes Urunk közönségesen, hogy abban ennek utánna is semmi innovatio ne légyen egyéb, hanem mikor az tisztviselők az Felséged szolgálatjában és dolgaiban occupátusok, akkor az jobbágyak dolgát nem igazíthatják, mikor pedig tisztekben honn lehetnek, akkor, ha ki jobbágyát tőllök repetálja, minden igasságával tartozzék compareálni; hasonlóképpen az repetált jobbágyat is admoneálja, hogy igasága felől vallattasson, és ha az actiónak nyilván való igasságát látja, mox et de facto restituálja az jobbágyat, sub poena jam usitata. De ha az actor bizonsági homályosok lesznek, az jobbágyat ne restituálja, hanem evocáltatván magát, az táblán igazodjék el az actornak igassága.

De mivel az tisztviselők in hoc casu nem contumaciából, hanem az actornak világos nyilván való igasságát nem értvén, ez okon nem restituálták, sine onere officialium restituáltassék az jobbágy az Táblán. Ha hol pedig, és akarmely időben, az egyszer el bujdosodott jobbágy ennek utánna az temporális urától az előbbi örökös urához vissza megyen, vagy ez előtt vissza ment volna, azt az temporális ura, ha repetálná utcunque és akármi helyeken, végeztük országúl, hogy az előbbi örökös ura ez ilyen jobbágyat ne tartozzék meg adni az temporális urának.

Articulus XI.

Az gonosztévők s azoknak párt tartói, eltitkolói, vagy akármi módon fautori ellen generális inquisitiók és poenák végeztetnek, és az beszterczei erről írott articulus confirmáltatik.

Noha kegyelmes Urunk az Felséged atyai gondviseléséből szegény hazánk csendességben lévén, ez csendes és békességes állapatot is reménllhetünk mind az két hatalmas császártól: mindazáltal nem tagadhatjuk belső állapatunkban való nagy romlásunkat, holott Felséged kegyelmes Urunk maga

is jól tudhatja, minémű szörnyen eláradott ez országban az sok istentelen lator, tolvaj ember, úgy annyira, hogy némelyek házoknál sem mernek lakni, felette méltónak és szükségesnek itiljük, hogy annak remediumát felkereshessük. Tetszik azért országúl kegyelmes Urunk, hogy ugyan itt ez gyűlésünk alatt inquiráltassunk azok felől promiscue, ha pedig itt nem lehetne, minden ispán avagy viceispán a magok vármegyéjében lévőket, hasonlóképpen az székely és szász uraink is az magok tiszti alatt valókat, akárminémű rendbéliek legyenek, indifferenter megvallattassák, kik volnának az latrok és azoknak párt tartói, kik enyegetnék, kik patiálnák jószágokban tudva, és az latrok közűl is nevezet szerént kit tudnának. Melyre se az nemesség és semmi egyéb rend semmi compulsoriát nem várván, sub poena centum florenorum, mox et de facto, de proprÿs eiusdem contumacis et attestari nolentis bonis irremissibiliter exigendorum, és ha azt megadná is, de annak utánna is még hasonló bírság alatt fateáljon, mindaddig valameddig nem fateál, és hogy ha kévántatik az latroknak persequálására, Felségedet requirálván felőlle, Felséged fizetett népe közűl is adjon brachiumot melléjek, demandálván severe felőlle, hogy oda jártokban semmi insolentiát az szegénységen ne cselekedjenek; ha valahol comperiáltatnak efféle gonosz lator emberek, azoknak gazdái, párt tartói, oltalmazói, minden kedvezés nélkűl megfogják és megbüntessék érdemek szerént. Azonképpen az latrokban is ha kit kaphatnak, in terrorem aliorum büntetésekért szernyő halállal exequálják; sőt ha valamelyekhez csak suspicio lehet is, azokat is elsőben megfogván inquiráljanak felőlle, és ha comperiáltatnak részesekneк lenni valamely gonoszságban, azokat is az után érdemek szerént megbüntessék. Ebben pedig az observáltassék, hogy ha szintén más vármegyében vagy székben mennének is előttök efféle gonosz tévők, hogy el ne szaladhassanak, szabadosan oda is reá mehessenek és megfoghassák. Ha ki jószágában pedig valami kár esnék efféle kimenésben, az ispánokat, mint eddig, törvénynyel ne prosequálhassák, hanem megtalálván őket, ha mi kártétel esett, az ispán felkerestesse és megadassa. Ez után pedig hogy alkalmatosságok efféle latrok megszaporodásának inkább tolláltassék, minden esztendőben kétszer az ispánok kimenjenek, és minden kedvezés nélkűl exerceálják úgy az inquisitiót, és hivataljokban járjanak úgy el, hogy efféle tolvajlások és homicidiumok ez után ne legyenek. Ha pedig az ispánok és tisztviselők a szerént ki nem mennének és hivataljokat nem praestálnák, in amissione officÿ eo facto convincáltassanak. Az beszterczei erről írt articulus pedig in omnibus clausulis observáltassék, hoc addito, hogy repulsióval

és contradictióval is senki az ellen ne obviálhasson. Ha pedig comperiáltatik tempore inquisitionis valamely faluban és helyen, hogy vagy az bíró vagy valaki más az latroknak valamely faluban lételét tudta, és meg nem fogta, ha bírt vele, vagy pedig hírével volt, ki lött légyen gazdája, és vagy ispánoknak vagy más tisztviselőknek, az kiknek kévántatott volna, meg nem jelentette: jövendőbéli efféle gonoszságnak eltávoztatásáért, megbizonyosodván az dolog, azon falus bíró harmad magával karóba verettessék. És ezután is ha valamely faluban és helyen efféle tolvaj latroknak és gonosz tévőknek comperiáltatnak párt tartói és gazdái lenni, és azokat tudván az falunak bírája, ha meg nem fogja, ha bír vele, vagy meg nem jelenti, harmad magával karóba verettessék. Mely generális inquisitiótól, hogy Felséged is jószágit immunissá nem tötte, Felségednek meg szolgáljuk. És továbbá ha az nemes embernek is, az kié az falu, hirével volna, és vagy meg nem fogná, bírván vele, vagy az ispánoknak hírré nem tenné, vagy pedig az inquisitiót és executiót nem admittálná, megbizonyosodván a dolog, azt a jószágát eo facto amittálja.

Articulus XII.

Az oláhok lovon járástól, fegyver tartástól és hordozástól, certis quibusdam casibus exceptis, megtiltatnak, fegyverek elszedése végeztetik.

Tetszik ez is kegyelmes Urunk egész országúl és végezzük is, hogy még is az latorságra való alkalmatosság jobban refraenáltassék, az oláhság ennek utánna lovon ne járjon, puskát, tegzet, szablyát és semmi egyéb fegyvert ne viseljen; melyet ha ennek utánna cselekednének, akarmely nemes embernek, sőt még az falubelieknek is, szabad legyen az ilyeneket megfogni, minden nálla való marhájokat elvenni, és magokat az ispán vagy tisztviselők kezében adni; hoc addito, hogy ha valamely úrnak avagy nemes embernek oly meghitt szabadosi vadnak, az kihez kétség nem lévén ha másuá küldi, és urától is levele leszen, és a kiknek vagy búza hordásért vagy egyéb kereskedésnek okáért kell terhet hordozniok azok lovakon járhassanak; de senkinek fegyvert hordozni közöttök szabad ne legyen, még csak az juhok mellett való pakulárok se hordozzanak képet [1]). Ez mostani inquisitiokor pedig

[1]) *Kép* szúró eszköz vagy fegyver értelmében Szenczi Molnár Albert szótárában előforduló ma már teljesen elavult szó. Baróti Szabó Dávidnál *képvasa* annyi mint láncsa- vagy dárdavas. — A *kép* hihetőleg egy a *kop*jával.

mindenütt az ispánok kedvezés nélkül [1]) az fegyvert tőlök elszedjék, az Felséged jószágaiban is az tiszttartók tartozzanak bészedni.

Articulus XIII.

Az házak szükségére való sót hogy demandálta ő felsége megadatni, humillima gratitudine recognoscunt status.

Vadnak panaszolkodások kegyelmes Urunk az kamara ispán urainkra is, főképen Kákoniné asszonyom gondviselőire hogy az szokás szerént házok szükségére való sót az aknákról nem adnának, ki felől hogy Felséged kegyelmesen ígíreti demandálását, Felségednek mint kegyelmes Urunknak megszolgáljuk.

Articulus XIV.

Az vármegyék törvényszékeinek holnaponként való celebrálása végeztetik.

Az vármegyebéli törvények is kegyelmes Urunk igen megszűntenek, mely dolog miatt sok atyánkfiai igasságokban elő nem mehetvén nyilván való kárban és fogyatkozásban vadnak. Tetszett azért országúl, hogy az ispán uraim semmi occasiót az szék celebráltatásban ne praetermittáljanak, hanem békeségnek idején, az mikor Felséged dolga rajtok nincsen, és egésségek szenvedi, minden holnapba széket ülljenek

Articulus XV.

Az recuperatum fiscale bonumok inscriptio summája megfizetésének ígíretiért ajánlják ő felségének az statusok.

Hogy Felséged kegyelmességéből most is, az mint szintén ennek előtte, az kiktől az fiscale bonumokat recuperáltatta azoknak az inscriptio summáját ígíri deponáltatni, Felségednek mint kegyelmes Urunknak megszolgáljuk.

Articulus XVI.

Az hajdú városok hogy az latrokat az viceispán kezében adják, és el ne merészeljék bocsátani, sub poena fl. 200 statuitur.

Jelentik kegyelmes Urunk az Bihar varmegyebéli urainak és atyánkfiai, hogy noha az hajdú városok nemes nemet viselvén némely részében ő kegyelmekhez hallgatnának, de azon-

[1]) A nyomatott hiteles példányban hibásan áll »kedvezésnél.«

ban magok között minden derekas törvényeket adjudicálnának, és exequálnának is; holott nekik arról semmi privilegiumok nem volna, alioquin pedig az olyan dolgok vármegyét concernálnának. Végeztük országúl, hogy a modo deinceps afféle latrokat tartozzanak az viceispánok kezében adni, büntessék azok törvény szerént, ők pedig afféléket soha ne merészeljenek el bocsátani, sub poena ducentorum florenorum.

Articulus XVII.

Szörín és Hunyad vármegyék közt az ultro citroque elszökött jobbágyoknak az közönséges szokás és végezés szerént való restitutioja végeztetik.

Ez elmúlt beszterczei gyűlésünkben találtanak volt meg kegyelmes Urunk az Szörín és Hunyad vármegyékbéli uraink és atyánkfiai, az jobbágyoknak, kik ultro citroque által szöktenek, restitutiója avagy retentiója felől magok között való controversiáról; melyről akkor úgy végeztünk vala, hogy az mostani gyűlésünkre mindenik fél erről az közöttök való controversiáról származott praetensiót litteris vel humanis doceálja, mert alioquin elesnek kérések mellől. Most annak okáért előttünk compareálva mind az két fél, levelét egyik sem producálhatná, hanem csak humanum documentumot. De mivel az szerént is az Hunyad vármegyebéli atyánkfiai praetensiója verificáltaték inkább az Szörín vármegyei atyánkfiaiénál, holott ő kegyelmeknek kellett volna ebbéli allegatiójokat plenius doceálni, alioquin is pedig generaliter végeztük, hogy indifferenter minden helyekről az elszökött jobbágyok vissza adassanak: végeztük országúl, hogy ennek utánna az Szörín vármegyei atyánkfiainak ilyen authorithások ne légyen, hanem teljességgel cassáltassék, et ultro citroque commeált jobbágyokat mindenik fél közönséges végezésünknek modalitása szerént restituálni tartozzék.

Articulus XVIII.

Az bujdosó ös székel jobbágyok kerestessenek suis modis, az ö felsége gyalog seregeiben szolgálók is, elhagyván szolgálatjokat, viszsza vitethessenek.

Az székely uraink és atyánkfiai jelentik kegyelmes Urunk, hogy közöttök fő embereknek, nemeseknek, őstől maradt régi jobbágyi ez elmúlt háború időkben zászló alá íratván magokat, az olyan fő emberek nemesek elhalván, posteritási is árvaságra jutván, mind ez ideig annélkül voltanak és vadnak; az Felséged jószágiban is sokan mentenek és men-

nének jobbágyok közűl, kik közűl nem is mindnyájan szolgálnak Felségednek, hanem csak bujdosásokat akarják szokások szerént követni. Vadnak olyak is, kik ideig az Felséged gyalogi között való szolgálatra adják magokat, feleségeket, gyermekeket is utánnok vitetvén, földöket pusztán hagyván. Tetszett azért országúl, hogy a kik afféle ős jobbágyoknak találtatnak. és azokhoz competentiájokot ítílik, keressék suis modis az megírt processus szerént; ha melyek pedig az Felséged gyalogi között szolgálnak és feleségeket utánnok hozzák, ha mikor fizetéseket elhagyják, reá vigyázván, mind ő kegyelmek mind egyéb rendbéli atyánkfiai, mind feleségestől és gyermekestől visszavitessék; ha pedig feleségek honn laknék földökön, szolgáltassák az több jobbágyakkal egyaránt.

Artculus XIX.

Az mely helyekről az székelység szomszédságában ez előtt az elszökött malefactorokat ki nem adták, hogy ez után ki vihessék, avagy ha privilegiumos hely, ugyan ott exequáltassék, decernitur.

Jelentik azt is, hogy volnának szomszédságokban oly helyek, melyekre akármely gonosz életű emberek is, kik az bujdosást és könnyű életet megszokták, az székelység közől szaladván nagy bátorsággal laknának és büntetetlen maradnának. Tetszik azért országúl, hogy megbizonyosodván igaz competentiájok esetek ellen, absque omni tergiversatione tartozzanak megadni; ha pedig ez kiadások valamely vármegyének vagy privilegiumos helynek szabadsága ellen volna, ugyan ott haladék nélkül exequálják büntetéseket.

Articulus XX.

Az Aranyas széktől seperáltatott oláh faluk és drabantak is tartsák az szék törvényéhez magokat.

Az aranyos széki uraink és atyánkfiainak is esett ilyen bántások kegyelmes urunk, hogy az mely oláh faluk vagy drabantok székektől seperáltattanak, az törvények dolgából véllek egyet érteni nem akarnak, hanem ők igyekeznek az széken lakóknak törvént szolgáltatni, ha kinek közzülök azokkal az oláhokkal valami dolga vagyon. Végeztük azért országúl, hogy azok is tartsák az szék végzéséhez magokat.

Articulus XXI.

Az városok contributioja limitáltatik:

Kolosvár adjon	fl.	2000
Fejérvár adjon	fl.	200
Bánfi-Hunyad adjon	fl.	200
Kézdivásárhely adjon	fl.	200
Vizakna adjon	fl.	200
Udvarhely adjon	fl.	200
Sepsi-Szent-György adjon	fl.	150
Illyefalva adjon	fl.	150
Egeres adjon	fl.	100
Nagy-Almás adjon	fl.	60

Confirmatio.

Nos itaque praemissa suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transilvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, benigne exaudita et admissa, prescriptos universos et singulos Articulus, nobis modo quo supra praesentatos et exhibitos, praesentibus literis nostris verbotenus sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis, et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta Civitate nostra Alba Julia, die sexta mensis Junÿ Anno Domini M. DC. XXIII.

Gabriel m. p. (P. H.)

Stephanus Kovachoczy
Cancellarius m. p.

Két egyenlő hiteles nyomtatott példánya *az erd. Múzeumban (Jos. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt.* és a *Dóváth-féle gyűjteményben).*

XI.

1623. jun.

Gál Péter Bethlenhez Esterházy Miklóstól küldetett követnek jelentése.

1. Az, mi illeti császár és király urunk ő fölsége méltóságát, azt én minden tehetségem szerint úgy viseltem előttem, mind útamban, az hol és kik előtt kivántatott s mind penig ottbenn, az erdélyi fejedelemmel szólván, az mint kivántatott, avagy mennél jobban és böcsületesebben én tőlem lehetett. Nem is idegen füllel s szívvel hallották beszédemet az végbeliek és egyéb hadakozó nép, az hol kikre találkoztam s kedvetlenek sem voltak császár urunk ő fölségéhez az emberek és megtetszett szovokból, hogy az kénszerítésből kölljessék más urat urallaniok. Az erdéli fejedelem is az ő fölsége nevének nevezetire elsőben mindenkor süvegét emelíntette s végre penig süvegét asztalára letévén, süveg föltétel nélkűl hallgatta és ő fölségét mindenkor császár ő fölségének nevezte.

2. Az köszönetet, szolgálatajánlást, jó szerencsés gubernálás kivánást mi illeti, Ngodnak viszontszolgálatját izente, köszönti Ngodat és hogy sok jó esztendőkig élvén, urának, az római császárnak híven és hasznosan szolgálhasson és ő fölségének kedvét és szeretetit nyerhesse, kivánja Ngodnak, offerálván magát minden alkalmatossággal való szolgálatra, mondván: noha, úgymond, voltak közöttünk ennek előtte való időkben viszszavonyó ellenközések, azokat az idő akkor úgy hozta volt, hogy egymásnak ártsunk, de ezután, minthogy isten jobb időt adott érnünk, immár hasznosan, kedvesen és szeretettel szolgáljunk egymásnak és az mi eddig voltak, azok már közöttünk elfelejtve legyen.

3. Az látogatást fölötte igen köszöni s szeretettel vette az fejedelem s kivánja, hogy continuáltassék.

4. Az Ngodnak böcsülettel írt leveleket mi illeti, arra az fejedelem azt mondja, hogy mind azt s mind penig ha mit az Ngod töreködésére nézve az rabok elbocsátásában cselekedett, örömest cselekedte, ezután is mindent valamit Ngodnak kedves dolgot fog ösmerni, örömest és jó szível megcselekszi s kedveskedni akar Ngodnak.

5. Az ötödik punctra az erdéli fejedelem azt mondja, hogy jól látja és tudja, hogy Ngod mind az hadakozásnak idején s mind penig az békességes állapatban igaz magyarúl és emberűl viselte és viseli is magát mind uraságra s mind egyéb dolgokra nézve és hogy nem kétölködik senki abbon, hogy Ngod, mint hazája szerető igaz magyar, most is minden tehet-

ségével, mint és hogy megtartassék az megszerzett békesség, azon vagyon.

[6. *kihúzva*] 10. Az mi az képeket és egyéb írogatásokat illeti, csak ne legyenek nagy emberektől, az erdéli fejedelemnek megcsúfolása, azt mondja az fejedelem, hogy azon meg nem indúl.

[11.] 13. Az császár és király urunk ő fölsége vádolását mi illeti, mintha ő fölsége, az erdéli fejedelemnek kegyelmesen conferált adományokat debilitálni akarná, arra azt mondja az fejedelem, hogy noha ő császár urunkat ő fölségét személyében nem ösmeri, de cselekedetiből és más embereknek relatiójokból ő fölségét igen szent, igazmondó jeles fejedelemnek tartja s hiszi is lenni s tudja, hogy örömest fogadását megálloná, ha az papok és több ő fölsége tanácsi arról sok szovokkal el nem vonnák: etc.

[8.] 9. Az nömös ország végezését mi illeti, azok másszor az egyszer tett ország consensusa ellen nem végezhettek semmit, azt mondja az fejedelem: és császár urunk ő fölsége az maga diplomájában arra kötötte magát, hogy mind maga megtartja s mind az alatta valókkal megtartatja mind azokat, az möllyeket ő fölsége az maga diplomája alatt kiadott. Azért nem elég az hozzá, hogy érsek uram az eliberálást kiszabadításnak s nem kiváltásnak, az contentálást penig csak szóval való lekötésnek magyarázza. Micsodás instructióval jőjjenek peniglen ő hozzája az mostani bemenendő internuntiusok, ő nem tudja. Mert jól ösmeröm én azokat s tudom, kik legyenek és azért ő reájok nagy dolgot nem bíztak s annakokáért semmi nagy dologról velek nem is tractálhatok.

Mindazonáltal őköt az császár ő fölsége böcsüdelméjért kedvesen elvárja s Kolosvárott ez héten velek szemben lévén, tractál velek az mint fog illeni és hamar őköt visszabocsátja, szörnyen is exaggerálja sok szókkal, hogy minden dolgunkban s úgy ez embereknek ő hozzá való beküldésében is csak az ő megcsúfolását és az időknek halogatását nézzük, jól látja.

[6.] 7. Az ő elméjét, azt mondja az fejedelem, hogy Jagendorff, graf von Thuern és más ő hozzá hasonló hazónk (*sic!*) fiai sem vádolással, sem valami szerencsés diadalmoknak igéretivel föl nem indították s háborították az hazónk fiainak az magyaroknak mennit köllessék hinni, azt már ő megösmerte, Jagendorff és graf von Thuern az több hozzá hasonlókkal egyetemben penig mikor neki szüksége volt az ő szolgálatjokra szolgáltak és csak arra és nem egyébre nézve, nem kergetheti el magától s azt sem engedheti, hogy éhel meghaljanak és azért táplálja őköt elég slejtől. Az ő akaratjából törököt sem sollicitálnak és ő nem gondol azokkal semmit s

nem is cselekeszik semmit ő reájak nézve, sem félben nem hagy akármit is ő érettek.

Az törökök hogy ő majd minden keresztyén fejedelmeknél jobban ösmeri, azon kér, hogy ő neki megengedjük s tudja is annak nemcsak ravaszságát, hamis barátságát, de ugyan minden birodalmának állapatját is. És ő örömest, ha egyéb lehetne benne (isten látja, úgymond, szívemet) elhadná azoknak kedvek keresését, de neki nincs mit tenni, vagy akarja, vagy nem, élni köll segítségekkel, holott ő neki nemcsak meg nem tartják, az mit igértek és minden böcsületlen gyalázattal is naponkint illetik, de ugyan ellene tanácskozván, veszedelmére is készűlnek; nincs azért mit tenni, mert az lengyel, sponyor és egyéb királyak s fejedelmek őtet császár urunk ő fölsége ellen, tudja, hogy meg nem segítik.

Jól tudom, úgymond peniglen, minemő hatalmas fejedelem legyen az római császár, mind önnönmagától s mind penig a több atyafiai s keresztyén fejedelmek segítségéből és azt is, hogy én ő fölsége ellen csak egy szegény legény vagyak, és azért köll én nékem amoda hajtanom fejemet s jó idején gondot magamra viselnem. Mert én ezután ha mit indítanak ellenem, avagy ha az rajtom esett kisebbségért valamit akarok indítani, sem magyarbon, sem imez, amazbon nem bízhatom, sem bízni nem akarok.

14. Hogy ő felőle császár urunk ő fölségének, mintha ő viszont új fegyverfogásra igyekeznék, híreket visznek, ő azt tagadni nem akarja, hogy magának mature provideálni akart, népet szerzett és az mellett mihez bízzék s mihez képest indúlhasson meg, az töröktől is végére akart menni, és most hozták meg az segítségeknek számát. És minthogy ilyen sincere agál Esterházi uram ő kegme velem, én is sincerus akarok ő kegméhez lenni és az, mit nektek sok adománynyal, fáradsággal, költséggel köllene fölkeresnetek s tudakoznotok, im azt Kegd által ingyen megizenem s mondja meg Kegd, hogy az portáról leszen: ötezer jancsárom. Ihon arra az levél. Az greciai beglerbég mellém van adva minden hadával, ahoz tizenkét ezer tatár, az két oláh vajda és három ezer kurtán, az egri basa, az tömösvári basa, az nándorfejévári basa, az budai basa, az ki szerdár is lészen, az kanisai basa, az bosznai basa, etc. Magamnak is az nömösség megbántása nekűl (az mint ím ma is az hosszú predicatiót elunván, gondolkodván, föltaláltam) itt Erdélyben Magyarország nekűl lehet nagykönnyen tízezer jó kopjásom és hétezer gyalogom. Ez szók után ez renddel nevezett basák s provinciákra szóló török leveleket nekem az fejedelem mind megmutatta.

13. Homonnay uram dolgát mi illetné, ő jól tudja, úgy-

mond, hogy szegény Homonnay uram törekedett legyen ő ellene, de minthogy már megholt, isten bocsássa meg neki. De hogy ő arra nézve valami bosszúállást űzne, vagy űzni akarna az ő árvái ellen, attól isten őtet (kéri) megoltalmazza. Én, úgymond, jónál egyebet nekik cselekedni nem akarok. És attól is isten oltalmazzon, hogy császár ő fölsége böcsüdelme ellen tiltonám birodalmambon az ő fölsége árvákhoz való gondviselését és hogy ellenek mondottam volna Esterházi uram ő kegme és érsek uram tutorságoknak, azt én soha meg sem gondoltam. Nem is mondottam senki ellen, hanem csak az Milith és valami Jeremiás diák gondviselések s gazdálkodások ellen, az kik nem csak tékozolják az árvákét, de, ugyan magok között is egymás vádolók és rágalmazók. Ám meghagytam, hogy Kassára az kamorára bevigyék, minden fertály esztendőről fertály esztendőre számot adván, az jövedelmét. Ott el nem vesz; ha én meghalok is, megtalálják az árvák. Azonban penig, hogy ő Kegmek disponáljon, gondot viseljen és hogy az árváknak károk ne legyek, arra vigyázzon. Én nem tiltom, de akarom.

Megköszönvén ezeket, kérém ő fölségét, jelentené meg, mikor nem tartatott volna meg az, mi kegyelmes urunktól adatott diploma. Azt mondá, elővevén azt és megolvasván, hogy ő fölsége az hol magát és az ő fölségéhez tartozókat kötötte az ő tőle donáltattatott és inscribáltatott jószágoknak kiváltására, tehát ő fölségének nem köllött volna megengedni, hogy azt disputálták az gyűlésben, mint múljék semmiben. És, úgymond, azt sem köllött volna megengedni ő fölségének, hogy Thurzó Sztaniszló, úgymond, engem olyan böcsülletlenül, tisztátalanúl nyelvén forgatott és diffamált utálatosan.

Mert olyan nagy gyülésben, az hol ő fölsége az római császár, az római pápa, spanyor király és több nagy fejedelmek, vármegyék és minden főrendek személye vagy követe jelen volt, igen förtelmesül szólott Thurzó Sztaniszló én ellenem és hamison s nem igazon oly dolgot fogott reám, az kiben, bizonyságom az isten, és azok, az kik köztünk jártak, hogy azt nemhogy mondottam volna, de soha meg sem gondoltom. Azt mondotta, hogy én csak képmutatásból írattam volna az nikelspurgi tractában az én donatióim és inscriptióimnak contentálását és csak azért, mintha az én hadaimat különben le nem szállíthottam volna, de azokat azzal az praetextussal leszállítván, azután akár tartsák s akár ne tartsák azt az punctot, én nem gondolnék vele és így diffamált engem az etc. annyi fejedelmek előtt, hogy immár én ha élek is, de ugyan megholtnak mondatom, minden országokbon kiterjedvén az az Thurzó Sztaniszló ellenem költött szova. És gon-

dolja meg minden ember, ki szolgálna énnekem ezután és minemű ocsmány, förtelmes, átkozott undok pogony (sic!) s pogónnál is rosszabb bestye kurvafi volnék én, ha az úgy volna. De minthogy az úgy nincsen, bizony teszek róla és megkeresem az én tisztességemet s megmutatom mindeneknek, hogy hamisan és árulóvol hazudott abbon Thurzó Sztaniszlo. Ez, szerető Gál Péter uram, az möllyön én megindultom, fölháborodott az én elmém. Ez az, az miért én inkább, hogysem elszenvedjem, meghalok, vagy teszek róla. Ez az ok, noha több is vagyon, miért akarok az fegyverhez nyúlni.

Ez kénszerít engem az török segítségét keresnem. Nem az Jagendorf, gróf Thuern, más hozzá hasonlók és hazónk nem szerető fiaknak vádlások, ingerlések. És mit itél Kegd, szerető Gál Péter uram, vagyon-e, miért megbúsulnom és Kegd in tali casu, az maga bócsüdelméjért meg nem háborodnék-e etc.

Mondom, hogy Fölségednek ezek így lévén, vagyon miért megbúsulni, de ez egy ember vétkét jobb panaszképpen előadni és az büntetést törvénytől várni, hogysem egy ember vétkéjért az pogányokkal egyet érteni és az körösztyénséget rontani. Azon kérem Fölségedet, az szegény magyar nemzet utolsó veszedelmére az Fölséged nevének örökkén való szidalmával s átkozásával ne adjon útat, főképpen mostan, az élő istenért, Fölséged ne kezdjen semmit, azon kéri Fölségedet az úr ő nga, mindenképpen, valamint legjobban kérheti, mert mivelhogy az imperiombon az egész keresztyén fejedelmek letették az fegyvert, szörnyű veszedelmére, romlására leszen Fölségednek és az magyar nemzetségnek az Fölséged mostani igyeközeti és indúlatja. Azért minthogy Fölségedet azon kéri az uram ő nga, hogy ha mi panasza vagyon Felségednek valamöly tisztviselők ellen, Fölséged jelentse meg. Jobb, hogy Fölségöd törvénytől várjon.

Mondá ezekre, hogy mit akarnék az törvény által rajta nyerni, hanem ha egy kis purga linguát. Én mondám, vagyon más büntetése is az ország törvényében affféléknek. Mondá, micsoda? Én mondám poena talionis; arra azt mondá: bizony ugyanis, azt akarom nyerni, ha másképpen nem kezdünk az dologhoz.

Az mit penig Kegd az imperiomi békességről monda, azt hol vette Kegd. Mert megbocsásson Kegd énnékem is, mind ő fölsége háta mögött s mind másutt vadnak embereim, az kik ha mit affélét értettek volna, tudtomra lett volna, de adjon isten jobb békességet annál.

Én mondám, lehet Fölségednek császár urunk háta mögött az kicsiny slejt rendekből valami bizonytalan hírhordo-

zója, de az jovából, elhittem, bizony senki sincsen és azért vagynak ennyi hamis hírek mindenütt.

De ez imperiomi dolog bizonyos és valóságos igazság én tőlem hazugságot nem izentek volna s el sem jöttem volna vele, de ez bizony így vagyon, etc.

Ezt megmondotta az fejedelem gróf Thuern és Hoffkhirkhennek és azok életeket és fejeket is kötötték arra, hogy az úgy nincsen. Én is kötöttem, hogy úgy vagyon és abbon maradott.

Sollicitálták azért az törökkel együtt, hogy az ide föl haddal való megindúlásra hamar napot nevezzen (én így értettem), de az fejedelem napot nem nevezett.

És nekem azt mondta, s fogadást tett arra, hogy az mi internuntiusinkat Kolosvárott visszabocsátván, ő maga mindjárást Fejérvárra vissza megyen és mind ott marad.

Vádolkodék az igért pénz felől. Mondám, hogy azt is nem azért, hogy nem akarták volna megadni, halasztották volna, hanem annak az imperiomi gyűlésből köllött meglenni, más az, hogy pénzünköt is, az minemő eddig volt, nem szerették volna. Ám immár magyar pénzűl meghozzák neki és az építésre is gondja volna császár urunk ő fölségének.

Panaszolkodik, hogy noha ő császár és király urunk ő fölségének mind maga böcsülletit, mind kezében lévő és nyert méltóságát és mindent az mi kezében volt, lábai alá vetette és magát fölötte igen ő fölsége előtt nemcsak megalázta, de ugyan meg is gyalázta, de mégis semmi kedvet, semmi confidentiát azzal magának nem nyerhetett, sőt mind semminek tartották olyan nagy cselekedetit.

Azt mondja, hogy ez mostani török császár egy rosz, bolond ember, balgatag, és ha mit kezdnek az vezérek, ő tőle tartani nem köll.

Felel ő az török felől, hogy az ő híre nekűl reánk nem támadnak és akkor indul meg, az mikor ő akarja.

Panaszolkodik azon is fölötte igen, hogy ő neki még csak ez minapi Prágában küldött levelére is választ derekasan nem adtak, csak némöly szóra, az mi nekik tetszett, úgymond, feleltek meg. Elolvasta maga az császár urunk ő fölségének írt levelét — s az ő fölsége diplomáját is előttem. És amaz eliberare és contentare s hasonlóképpen az is, hogy mindent, az mi az ő fölsége diplomájában írva vagyon és ő fölsége megtartani és mással is megtartatni akarja, igen forgatja. Érsek uram magyarázatját nem igazolja. Palatinus uram penig az mit az soproni gyűlésben mondott és referált, fölötte hamisnak mondja és sok szókkal szidalmazza.

Én mondám, hogy az egy ecsedi dolognál, kire választ

nem adtak, nagyobbat nem látok, de abból császár urunkat ő fölségét könnyű akárkinek is megmenteni, mert ő fölsége extra regnum lévén és magyar tanács is környűle nem lévén, nem felelhetett meg arra. És ha mit magyar tanács nekül afélét cselekednék ő fölsége, hogy azonnal vádolnák ő fölségét az magyarok, de ím, meghozta isten ő fölségét, és elhittem, hogy ha nem ez internunciusok által is, de jövendőben megfelel ő fölsége és kegyelmesen resolválja magát arra is.

Azt mondá, hogy: úgy uram mindenben csak halogassunk és az időt vonjuk s töltsük, de bizony arra én nem megyek s nem is hagyom orromnál fogva magamot csak puszta igéretek után vezetni.

Mindazáltal Esterházy uram ő kegme izenetit és kérését tekintvén, ím elvárom azokat az internuciusokat és noha jól ösmeröm én őköt kik legyenek és azt is tudom nem nagy dologgal jönnek, de mégis csendesen s békével meghallgatom őket s szeretettel is, az mint ő kegme Esterházi uram kér. tractálok Kolosvárott velek s meglátom, mit hozhattak. Az után penig mit köllessék cselekednem, meglátom.

Mondám, noha azt reménli Ngod, hogy császár urunk ő fölsége mindenképpen oly kegyelmesen resolválta magát, hogy cum satisfactione leszen ő neki de mégis hogyha valami dificultások fönn és hátra maradnának, kéri azon Ngod ő felségét, hogy ne indúljon azokért úgy meg, hogy abból veszedelme történjék nemcsak az szegény magyar nemzetnek, de az egész kereszténységnek is.

Hanem küldjön császár urunk ő felségéhez ujonnan követeket és adja Ngodnak is értésére, mit difficultál s mit kiván, szolgál Ngod neki. És elhitte, hogy miképen azoknál nagyobb dolgok afféle commissiok által véghez mentek, úgy ezek is szépen elvégeztetnek.

Mondá: úgy, szerető Gál Péter uram, én untalan követeket küldjek oda föl ő fölségéhez és mennél bőcsüdelmesebb urakat és embereimet küldjem, ő felsége részéről penig csak akárkik jűjjenek én hozzám, bizony mindent csak az én megcsúfolásomra és minthogy semminek tartanak, látok cselekedniek.

Mondám, hogy engem postának, egy levélhozásra, ez mostani jövőket penig mint internunciusokat tartsa elégségeseknek. És ezután nagyobb derekasabb dologban nagyobb és méltóságosb embereket várjon magához követségben.

Megfelel arra is, etc.

Az országbeli urak fölötte köszönik, hogy beküldött és ugyan kezét öszvetéve s fölemelve némelyik, s azt mondják, hogy ők meg nem tudják mondani, mennyi hasznot tett Ngod

ez beküldéssel. Mi, ugymond, jól látjuk és érezzük is annak hasznát. Azt tartják sokan, hogy ez mostani menyeközről vissza nem tért, hanem megindúlt volna ide ki reánk.

Vagyon ez falukon elosztva fogadott népe kapitányok és hadnagyok alatt, fogadtak is bemenetelemkor mindenütt, de visszajövet megszűntek és nem hallottam, hogy fogadnának.

Az ország népe, még azok is, kik nem pápisták, igen idegenek hozzá és csak az félelem miatt cselekesznek mindent, de ha mi módjuk volna benne, örömest megmutatnák, hogy az törökkel való bagzásban és keresztyéneknek rontásában semmi kedvek nincsen, fohászkodnak, szólnak, de keveset. És megtetszik szívek nehézsége.

Az közfizetés alatt lévő katonák is szidják urokat és nem tetszik nekik, csak, azt mondják: mit míveljünk? élnünk köll az mint élhetünk és hasznunk benne, hogy az falukon vagyunk.

Az pápisták most ott benn jó állapatban vadnak, az ő templomok rakva hallgatókkal, ő maga is az fejedelem most ez pünkösd ünnepére oda adta vala minden musikásit az mi templomunkban mindennap az nagy misékre.

Azt mondja, hogy ő nem gondol vele, akárki mit higyjen. Én megesküdtem arra ide bejöttömben az fejedelemségre, úgy mond, hogy minden rendnek szabad religiója legyen. Én az ariánusokat fölötte gyűlölöm és ha mit cselekedném fogadásom ellen, tehát legörömestben őket űzném ki ez országból, de maradjon helyén fogadásom.

(A »Jászai gyűjtemény«-ből, Nemz. Múz.)

XII.

1623. jún. 18.

Bethlen Gábor kiváltságlevele a zsidók számára.

Gabriel Dei gratia *stb.* Memoriae commendamus *stb.* Quod cum nihil in hoc statu nostro, in quo singulari Dei optimi maximi nutu et beneficio ac communi nostrorum regnicolarum trium nationum regni huius nostri Transylvaniae voto ac suffragio constituti sumus, nihil unquam magis expetivimus, quam ut sopitis undique belli tempestatibus imperio nostro subjectos almae pacis radiis investiremis, et partim singulari nostra providentia, partim paterna commiseratione, qua universos prosequimur, hoc regnum nostrum variis bellorum motibus externarumque gentium irruptionibus vastatum, desolatum, diversarum gentium concursu et concessione restauraremus, ut maiora in dies sumens incrementa, pristinis

resumptis viribus, belli pacisque conspicuum trophaeis, *veterem adequet Daciam:* itaque ut desiderati huius voti compotes redderemur, et diversarum quoque gentium concursu hoc regnum nostrum Transylvaniae excoleremus, accedente singulari intercessione excellentissimi Abrahami Szasza medicinae doctoris Judaei Constantinopolitani, praesentes immunitates universis e gente Judaea clementi nostro assensu in Regnum Transylvaniae condescendere volentibus, sub annexis conditionibus insertas, gratiose elargiendas, concedendas, et ab omnibus regni nostri incolis observandas duximus. Quarum quidem immunitatum series hisce in Articulis subsequitur. 1-o. Destinatum ad inhabitandum et quaesturam exercendum habituri sunt locum, nostro ac regnicolarum assecuratoriis munitum. 2-o. Mercaturas exercere, variasque merces in regnum Constantinopoli inferre, peregre proficisci, et e ditionibus nostris egredi iuxta singulorum facultates libere conceditur. 3-o. Vir discretus iuris peritus nobilis, si quando controversiae inter ipsos discutiendae et definiendae emerserint, ordinabitur, qui ubi necessum fuerit, partes etiam illorum non solum defendet, verum etiam promovebit; sedulo tamen in eo desudent, ne contra Maiestatem nostram, aut regnum et ditiones nostras, clam vel palam quidpiam moliantur. 4-o. Ut maiori securitate vitam agere valeant, instar reliquorum tributum pendent, quibuscumque e regnis advenerint, ac *paribus cum Anabaptistis immunitatibus gaudebunt;* ne tamen quempiam regnicolarum fraude circumveniant, juraque publica violent. 5-o. Liberam habebunt professionem, illamque *iuxta ritum illorum* exercere citra quorumvis molestiam permittentur. 6-o. Si qui Judaeorum in ditionibus Christianis degentium ex Hispanÿs aut aliis e locis in regnum nostrum commigrare illorumque professionem imbibere voluerint, liberum id securumque eisdem futurum pollicemur. 7-o. Amictu Christianorum, ne injuriis impetantur, neve signo quopiam indecenti uti vestirique permittantur. 8-o. Pecuniam e regno nostro efferendi liberam habebunt facultatem, salvis tamen regni constitutionibus observatis. 9-no. Si quo sinistro fato regni (quod Deus optimus maximus avertat) e regno nostro migrare eisdem contingat, integri unius anni spatio bona sua divendendi aut ad loca tutiora evehendi habeant potestatem. 10-mo. Si casu quopiam aliquod scelus quispiam eorum perpetraverit, scelestus quidem investigitur, iustisque poenis afficiatur, reliqui vero nec examinentur, nec molestentur. 11-mo. Medicus eorum semper libere eundi, redeundi, excurrendi et revertendi in ditiones nostras habebit facultatem. Et hae quidem sunt immunitates, quas praelibatis Judaismae professionis hominibus benigne indulgendas et con-

cedendas elargiri decrevimus, assecurantes eosdem nos omnia et singula haec clementer illis indulta et concessa observaturos, prout assecuramus, indulgemus ac concedimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate nostra Coloswar Anno 1623. 18. Junÿ.

A gyulafejérvári káptalan 1734-diki hiteles átíratából, melynek másolata megvan néhai Hilibi Gál László gyűjteményében. (Chratophylae. Tom. XIV.).

XIII.

1623. jú l. 9.

A császártól Bethlen Gáborhoz küldetett két követnek, úgymint Szentkereszti Jakabnak és Izdenczy Andrásnak hivatalos tudósítása.

a)

Sacratissima Caesarea ac Regia Mattas, Domine, domine clementissime.

Fidelitatis et fidelium servitiorum in gratiam Sacrmae Mattis Vrae humillimam commendationem.

Posteaquam ex clementi Sacrmae Mattis Vrae mandato, ad illimum sacri Romani imperii et Transylvaniae principem, nomine internuntiorum, iter nobis suscipiendum fuit, prima nobis erat cura, ut citra longiorem moram, acceptis a dno comite Palatino regni litteris Sacrmae Mattis Vrae credentionalibus, nec non benigna instructione, posthabitis rebus domesticis, spretisque occurrentibus difficultatibus, nos viae comitteremus. Igitur cum vigesima mensis Maÿ ex arce Sempte movissemus, magnis ac impeditis ob frequentiam pluviarum itineribus per Lyptoviam Epperjessinum vigesima nona praefati mensis appulimus. Ubi die altero quiçti dato dum ulterius nos itineri accingimus, prima mensis Iunii venit cursor principis cum litteris ad commissarios Sacrae Mattis Vrae datis, quibus eos de suo ad nuptias fratris sui comitis Stephani Betthlen ad oppidum Zilah egressu certiores reddit, atque ad easdem nuptias benevole invitat,[1]) Colosvarinum postea deducendos, illicque audiendos. Iis vero acceptis et intellectis nos quod de nuptiis, quae honorarium et alia requisita ex dignitate Sacrmae Mattis Vrae exigebant, nihil in commissis habuerimus, consultius fore duximus Epperjessini in ditione Mattis Vrae praetextu aliorum, nobis commissorum negotio-

[1]) Kijött e levél »Bethlen Gábor Politikai Levelei.« 380. l.

rum subsistere, quam quippiam ab authoritate Sacrae Mattis Vrae alienum, uti (si sine praemissis requisitis illic comparuissemus) procul dubio evenisset, admittere. Qua de re Sacrmam Mattem Vram, adjunctis in specie principis litteris, eodem ipso die demisse edocuimus. Atque ita responso dato principi Epperjessini ad decimum nonum usque Junii non inutilem moram traximus. Interea enim temporis de conatibus principis deque apparatu bellico, quem vulgi fama supra modum augebat, tam ab iis, qui principi obligati sunt, quam a fidelibus Mattis Vrae certius indagare, inducias imperiales, Sacraeque Mattis Vrae ad continuationem salutaris pacis inclinatissimum animum publicare, falsorum denique rumorum segetem utiliter demetere haud negleximus, quaeque pro utraque parte comperire licuit, Matti Vrae Sacrmae, uti ea accepimus, humillime perscripsimus.

Decima sexta Junii allatae sunt nobis iterum litterae principis significantes ipsum vigesima quarta ejusdem Colosvarinum regressurum, illicque nos sequenti die expectaturum. Quibus acceptis nos quoque nihil potius duximus, quam ad praefixum diem ibidem adesse, quas similiter in specie Matti Vrae humiliter transmissimus.

Quocirca sumpto in compendium diurno itinere decimo nona Junii Epperjessio movimus ac vigesima sexta Colosvarinum primo mane ingressi sumus; cum enim oppido Zilah appropinquaremus, certior paulo ante de nostro adventu factus comes Stephanus Betthlen, quem necessario conveniri debere arbitrabamur, missis tribus filiis cum insigni turma equitum tubisque ac tympano honorificentissime nos ad praeparatum diversorium deduxit, coenaque ac jucunda conversatione excepit. Cui cum Sacrmae Mattis Vrae munificam gratiam detulissemus ac ut quantum in se esset autor principi foret, tuendae pacis consilia fovendi, ablatam Sacrmae Mattis Vrae gratiam perhumillime suscepit, seque sincero corde Mattis Vrae clementiae responsorum, quae ad pacem sunt (uti hactenus fecisset) conaturum magna cum subjectionis significatione fusius commemoravit, principi animum esse non offensive, sed defensive tantum jura sua tuendi, non dominandi libidine, sed honoris vindicta ductum adjecit. Et haec causa fuit, quod non pridie Colosvarinum ingressi fuerimus.

Tandem procedentes ex oppido Zilah dura per montes Meszes vocatos via vigesima quinta Junii a meridie obviam habuimus cursorem principis, qui adventum nostrum grate expectari significavit et ut in proximo pago quiesceremus innuit.

Quocirca vigesimo sexto Junii Colosvarinum progredien-

tes, eundem cursorem cum aliis sex equitibus iterum obviam habuimus, qui nos ad dispositum hospitium deduxere. Hic quoque dies quieti et praeparamentis datus est.

Postero die, qui erat divo Ladislao sacer, cancellarius principis medio secretarii ejusdem praemissa salutatione audientiam ad horam octavam nobis designatam esse significare curavit jussu principis. Quocirca praeeuntibus aliquot primariae nobilitatis viris curru principis vecti cum in conspectum principis venissemus salutatione praevia gratiam, benignitatemque Mattis Vrae Caesareae atque Regiae erga principem, propensum item in continuanda sancta et salutari pace animum et quod Sacrma Mattas Vra non dubitet, uti quidem par est, ipsum quoque principem tam piae ac paternae Mattis Vrae in fideles suos, praesertimque afflictum Ungariae regnum ac totam christianitatem curae et sollicitudini majori affectu et zelo responsurum, fusiori oratione declaravimus. Causa postea et fine internunciatus nostri proposita credentionales Mattis Vrae decenter porreximus.

Quibus elevato pileo, osculatisque manibus reverenter acceptis, ac tandem etiam perlectis salutationem nomine Sacrmae Mattis Vrae factam dignissimo honore se prosequi velle, pro ea benignitate, quam medio nostri Mattas Vra erga ipsum declarasset, obligatum fore Matti Vrae vita comite et quicquid ad dignitatem honoremque Sacrmae Mattis Vrae domini sui clementissimi augendam pertinere cognoverit, diligenter facturum respondit. Quum vero ipse tam anno superiore tempore diaetae Soproniensis per primarios suos legatos, quam currenti quoque misso ad Sacratissimam Mattem Vram servitore suo nobili viro de certis quibusdam punctis diplomati Niklspurgensi contrariis debito modo complanandis, ne pax et tranquillitas regni perturbaretur Mattem Vram demisse requisivisset, Mattas porro Vra ad internuntiorum suorum ad se expediendorum adventum finalem resolutionem et complanationem distulisset, libenter se auditurum, quid in eo genere Mattas Vra medio nostri decrevisset, quo et ipse in iis, quae secundum suum judicium diplomati contraria viderentur per Mattem Vram contentatus, quietem toti christianitati utilem et necessariam fovere et augmentare queat; esse enim constitutum apud se omnem lapidem prius conservandae pacis studio movere, quam manum ad arma movere, dum modo conditionibus Niklspurgensibus ex parte Sacrae Mattis Vrae satisfiat.

Nos cum nihil in Sacra Matte Vra quoad effectuationem praefatarum conclusionum Niklspurgensium desideratum esse subjecissemus, quin a parte quoque ipsius principis plura et

majora puncta reperirentur nondum effectui tradita, missos proinde nos ad ipsum, ut de utroque genere cum ipso uberitas agamus, de quibus si placeret breve scriptum jucundae memoriae causa exhiberemus, ex quo etiam quod ad Mattis Vrae resolutionem de bonis inscriptitiis factam spectaret, non obscuram capturus esset informationem.

Exhibuimus itaque ipsi scriptum secundum tenorem instructionis factum Ungarico idiomate ex Latino conceptu versum, cujus copium sub A. in utroque stylo videre est et ipsi magis placuit lucrandi temporis causa scripto agere: et Ungarico quidem idiomate ideo exhibuimus, ne in Latino titulo vel error, vel offensio pareretur.

Tum, accepto scripto, se perlecturum et per suos quid sentiat renuntiaturum daturumque operam, ne diutius nos detineat, subjecit. Hic terminus primae audientiae, in qua non obscura erga Mattem Vram submissionis reverentiaeque signa ostendit, ad singulas Mattis Vrae nominationes pileo elevato, genibusque nonnihil flexis sese humiliando, dnum clementissimum appellando, demisse requisivisse dicendo. Ceterum toto tempore stando et cum valediceremus, discooperto, uti in ingressu factum fuit, capite.

Eodem die circa vesperum misit ad nos princeps cancellarium cum Stephano Cassay, interrogatum, an quid remedii habeamus in instructione nostra, ratione laesae personae suae, de quo apud Mattem Vram uti gravissima injuria tam per nuncium, quam litteras, questus esset, responsum accepisset per internuncios, quos missura ad se esset Mattas Vra super eo puncto Mattis Vrae declarationem secuturam? Deinde an in negotio bonorum pignoratitiorum habeamus propius aliquod medium praeter commissariam revisionem Tyrnaviae instituendam? et quomodo illa intelligenda? an videlicet diploma Niklspurgense in suo vigore sit mansurum, vel de novo tractatio instituenda?

Ad quas ejus quaestiones, licet in quo tempore laesam personam suam quaereretur, nobis non constabat, nihil enim eo in puncto nobiscum ex aula communicatum fuit, tamen paucis et sumatim respondimus: fontem omnium differentiarum in ea diploma Niklspurgense ortarum esse articulum de bonis inscriptitiis factum, ex eo enim, si quae laesio personae principis facta esset, eam processisse, quod conditio illa, uti dnus princeps praetenderet, non esset effectui realiter tradita.

Quare si punctum illud per instituendam commissionem complanatum fuerit, quicquid erit vel circa personae principis laesionem, vel alias differentias complanandum, simul complanabitur, sublata siquidem causa tollitur effectus. Neque alio

fine sacrmam Mattem Vram ad commissariam hanc revisionem consensisse, quam ut principi, si qua in re laesum apparebit, satisfiat et per hoc occasiones novorum tumultuum antevertantur. Scopum autem et finem commissiones fore, ut medium queratur, quo ante futuram diaetam contentatio institui possit? et si id compertum fuerit, ut inscriptionales producantur, ruminentur cum hypothecariis de contentationis summa agatur, denique juxta quod commissarii, utrinque deputandi decreverint realis executio subsequatur.

Laesam principis personam prolixius deduxerunt ex eo, quod in diaeta Soproniensi per commissarios relatum publice fuisset, in tractatu Niklspurgensi dixisse principem per Stephanum Cassay non curare se executionem articuli de bonis inscriptitiis dum modo sanciatur ea forma, quae in pacificatione Viennensi extat, qua relationn personam suam gravissime lacsissent. Nos, si quid ejusmodi sentiret princeps Matti Vrae minime attribui posse, quod ejus articuli effectuatio regnicolis commissa sit, sed nec regnicolas quiquam eo in puncto peccasse rationes in articulus Soproniensibus decleratas ostendere replicavimus. Et cum praemisso nostro responso abierunt.

Postera luce ad vesperum in communi loco iterum convenimus cum praefato cancellario et Cassaio jussu principis et ad tria puncta resolutio Mattis Vrae petita a nobis est, quam per nos internuntios missam iri Mattas Vra literis suis medio ejus internuncii exaratis benigne declarasset. Primum erat de quinquaginta millibus florenis ad solutionem confiniariorum in ditione principi concessa existentium diplomate Niklspurgensi promissis. Num videlicet certi quid de die quo illa summa adferatur, habeamus, quando quidem Mattas Vra disertis verbis scripsisset de tali die per internuncios suos principem certificaturum. Quod punctum grave nobis visum est, quando de speciali die transmittendae ejus summae ne verbum quidem in instructione nostra [1]) repertum sit; et sane accidit importione, quod copia earundum Mattis Vrae litterarum nobis denegata sit, tenorem enim ejus resulutionis Mattis Vrae, cui princeps firmiter inhaesit, ignorantes, jacula providere haud potuimus, quem si habuissemus id quod in instructione defuit, facile vel ex itinere supplere licuisset. Itaque causas quidem, cur illa summa ex contributionibus imperialibus deputata, hactenus praestari nequivisset caeterum autem Mattem Vram solicite curaturam, ut etiam ex proprio aerario brevi temporis spatio numeretur, pluribus verbis diximus; quod vero de certa

[1]) Az instructi 1625 máj. 1. közölve van. *Fraknói és Ráth*: Dallos Miklós irataiban.

die nihil in instructione habeamus, absentia Sacrmae Mattis Vrae excusavimus, sed minime satisfecimus, cum in litteris Mattis Vrae diem per nos definiendam expesse positium sit.

Alterum erat de restauratione confiniorum praescriptorum, qua de re simuliter ad nostram relationem Mattas Vra sese refferet. Quod juxta Mattis Vrae benignam resolutionem missuram paulo post ad id speciales commissarios resolvimus.

Denique laedi pacta Niklspurgensia etiam ex eo proposuerunt, quod qui servitii causa ex ditionibus Mattis Vrae ad principem veniunt, per servitores Mattis Vrae damnificantur et nominatim quendam Hollossium, opera dni Banffy captum, inque vincula conjectum allegarunt. Nos negavimus id simpliciter fieri, nisi accedat causa realis et Hollossium quidem in flagranti rebellionis crimine deprehensum, jure etiam punire licuisse, nihilominus respectu requisitionis principis esse libertati restitutum. Neque debere principem privatorum delationibus aurem, fidemve praebere, nisi prius capta reali informatione, subjecimus.

His praemissis nos quoque privatorum nonnullorum causas generalia puncta scripto per nos exhibita, dilucidantes proposuimus, quo celerius expediri possemus. Atque ita discessum est.

Eum diem festo divorum Petri et Pauli dedicatum silentio praeteriisset, ultima Junii ad horam nonam audientiam et expeditionem nobis denunciavit Princeps. Quare, cum uti antea in conspectu ejus deducti fuissemus, stantem reperimus. Et posteaquam intellexisse se puncta per nos ex parte Sacrae Mattis Vrae proposita, simul etiam declarationem Mattis Vrae ad punctum contentationis praemisisset, repetivit iterum, quoties et quam diligenter, primo quidem sub dieta Soproniensi per solennem legationem postea autem per internuntium suum Mattem Vram de non adimpletis conditionibus Niklspurgensibus requissivisset, non exigua tamen cum ignominia sua accidisset, ut ad priorem quidem legationem, ne responsum obtinuisset in posteriori autem promissi per Mattem Vram in litteris factis frustratus esset quando ad ea, quae per nos internuntios a Matte Vra resolvenda fuerant, nullum certum responsum accepisset, utpote de summa ad solutionem limitaneorum subministranda, deque restauratione confiniorum, pluribus exaggerando et militum necessitates et ruinas ipsorum confiniorum.

Ad punctum quoque sustentationis eam nos resolutionem attulisse, quae irritamento potius sit quam ut pacem foveat. Quid enim cum nova commissione? si iterum tractatio instituenda, ergo redeundum ad principia et cuncta sursum versum mutanda. Ad se parum pertinere commissionem vel tractationem; diplomatis duntaxat tenorem in prima dieta effectuandum

fuisse: tantum vero obfuisse ut effectuaretur, ut potius, quod sibi maximopere doleret, neque opinari potuisset, persona sua publice diffamata, ignominioseque laesa fuerit. Quo loci, in dominos comitem palatinum et archiepiscopum Strigoniensem (sed magis in priorem) ira et fervore aestuans, probrose invectus est et nec se laturum ullo modo injuriam personae suae illatam etiam si vita deponenda sit, iterato repetivit, addens dnum palatinum etiam domo sua extracturum, vindictamque sumpturum, aut si vir esset, prodiret in arenam, vel etiam ascito sibi socio, se duellum non detrectaturum. Nihilominus, ne etiam in eo ex sua parte aliquid desideretur, neve ambitiosos (sicuti quidam sacerdotes ipsum editis scriptis [1]) talem appellassent) dicatur, si enim ambitioni servire voluisset, titulo regio non valedixisset, arma non depossuisset, quod sponte, nulla vi coactus fecisset, ut sanguini christiano parceretur: non solum humiliasset se coram Matte Vra usque ad terram, sed etiam ignominiam induissit. Et haberet etiam nunc modum ambitioni serviendi si is esset (quo loci ostendit nobis litteras Unitorum Belgii ordinum ad se datas, quibus juxta foederum jura, auxilia pollicentur, sed quantum videre licuit initio May praeteriti exaratas) sed non is est; injurias duntaxat et ignominiam, quibus affectus est, cogetur vindicare, nisi remedium adhibeatur. Itaque uti praemisisset, nihilominus, ut coram Deo et mundo universo causae suae aequitatem ostendat, annuere se commisioni, non ut aliquid de novo tractetur, sed ut de modalitate contentationis, deque personae suae laesione asserenda, certi quid decernatur: mori enim se malle, quam ignominiam sibi a palatino inustam tolerare.

Coeterum mirari se de tanta diffidentia, quod nec Mattas Vra Sacrma, neque consiliarii Mattis Vrae sibi credunt, cum sit servitor Mattis Vrae talis, qualem esse decet et qualem experiretur, si experiri vellet Mattas Vra, qui toti christianitati servire posset et servire vellet, si servitia ejus acceptarentur, ultro se obtruderet, nemini tamen gratus esset. Non debere Moriczÿ vel aliorum similium ineptiis plus tribui, quam suae sinceritati, qui dum nuper Cassoviam venisset, hostilia quaeque ipsum machinari Matti Vrae suasissent et tamen deceptos fuisse. Zechius quis sit, ipse sciret, cujus litteras nisi parceret modestiae, producere posset, quibus ipsum Matti Vrae nequaquam sincerum servitorem convinceret, verum motum compescuit, et iterum subjecit; itaque tollatur, inquit diffidentia, credatur mihi et utatur Mattas sua, opera mea,

[1]) Balásfi Tamás által Magyarország állapota 1621-ben czím alatt írt munkára czéloz.

tunc experietur sinceritatem meam et haec obtestando, nihil se contra Mattem Vram dnum suum clementissimum et principem christianum habere sed consiliarios et alios officiales occasionem tumultuum dare; ubi de quibusdam qui servitii causa ad se transire vellent, per Koharium partim captis, partim rebus spoliatis dolenter questus est. Nihil opus esse pacificatione, si non servetur et palam armis agere, quam simulati pacem colere, praestare concludens. Nihilominus (repetivit iterum) non obstare se, quin commissaria revisio instituatur, illam tamen Epperjessii, aut Leutsoviae fieri debere, nam ut Tyrnaviae fiat, id se nulla ratione velle. Deinde non alio fine, quam qui praemissus esset, et denique ut ad decimum quintum diem Augusti certo fiat, initioque ejusdem mensis certior de voluntate Mattis Vrae reddatur. Se quoque Cassoviam venturum, quo propius sit, rebusque suis consulturum.

Tum paucis ad puncta per nos proposita, oretenus replicavit, se imprimis quod erat de assecuratione provinciae Transylvaniae, eam se pridem in promptu habuisse, noluisse autem Matti Vrae transmittere, neque vellet etiam nunc, nisi prius ex parte Mattis Vrae debita effectuatio et complanatio differentiarum fiat et legendam nobis dedit, sed sub cautela restitutionis.

Caetera iisdem, quibus in scripto, sed paucioribus verbis perstrinxit.

Ac tandem declarationem suam in scripto nobis assignavit, simulque cum litteris credentionalibus, cum submissione et oblatione perpetui servitii sui in gratiam Mattis Vrae obtestando finaliter, ne sibi per consiliarios et alios secundum Mattem Vram magistratus occasio ad arma recurrendi ansaque praebeatur. Atque ita simul etiam nobis valedixit.

Nos tametsi quaedam puncta, singillatim diluere potuissemus, quia tamen adeo commotum vidimus, ne contra tenorem instructionis nostrae per nos magis irritaretur, quodque ad commissionem ipsum utcunque consensum praebuisse intellexeramus, generatim saltem subjecimus, ea fere omnia, quae oretenus de offensa, deque non adimpletis conditionibus fusius deduxisset ex particularibus causis profecta esse, proinde dignum esse, ut respectu Sacrae Mattis Vrae authoritatis, communisque totius christianitatis boni, privatorum si quae sunt, offensiones principali moderatione temperet, non quorumvis relationibus fidem habeat, cum Matte Vra potius correspondeat, cum quae a privatis deferuntur, plerumque debili fundamento nitantur. De Matte Vra ea sibi polliceatur, quae de pacifico et verborum suorum tenaci monarcha promitti possunt et quae ad effectuationem diplomatis Niklspurgensis undecunque pertinentia ef-

fectui tradere, benigne sit inclinata; dummodo princeps quoque ex sua parte per realem observationem pactorum, opinioni Mattis Vrae respondere satagat, speraremus per commissionem cuncta complanatum iri. Nos de reliquo declarationem suam Matti Vrae Sacrmae humilime perlaturos. Ad quae nihil amplius replicando porrecta dextera praecationeque addita nos dimisit.

Quibus ita peractis, prima Julii ille quidem ad Szamus Wywar et illinc in Siculiam abiturus, lustraturus Siculos prefectus est; nos vero domum versus movimus. Prius tamen, quam movissemus, a magno et fidedigno viro nunciatum nobis est, principem nobis bona verba dedisse, ceterum adversa omnia animo volvere. Tartaros, seu Curtanos, duobus a Brassovia milliaribus consedisse; militem ubique dispositum solum principis jussa expectare. Quod ipsum etiam ab aliis mediocris conditionis hominibus nobis addictis, conatuum principis gnaris accepimus. Quin etiam in trajectu Tibisci dum Tokajum appulissemus, die quinta Julii, obvias aliquot currus Haydonicos habuimus, singulis aliquot hastis impositis, quos cum interrogassemus, quid sibi cum hastis vellent, opus sibi iis hoc adhuc anno fore, responderunt et plura alia praeparamenta belli animadvertimus.

Atque haec erant ad relationem internuntiatus nostri pertinentia Matti vrae Sacrmae demisse referenda. Quam Deus optimus maximus conservet diutissime florentem, feliciterque triumphantem. Datum in civitate Epperjessii nona die Julii Anno Millesimo Sexcentesimo vigesimo tertio.

Mattis Vrae

humillimi ac fideles servitores.
Jacobus Szentkereszti, m. p.
Andreas Izdenczy, m. p.

b)

Az A) *melléklet.*

Emlékezhetik Fölséged arról, hogy az niklspurgi conclusióban az Erdély országtúl császár urunknak ő felségének és legitimus successor királyoknak adandó assecuratióról, hogy tudniillik éltéig engedtetett hét vármegyéhez semmi just és successiót magának nem tulajdonít, nilván való emlékezet legyen, mely okból ő fölsége császár urunk nem kétes, hogy az oly diploma ez ideig készen és kéznél legyen, sőt nekünk ugyanazon végett küldetett internuntiusinak kezünkhez adattassék.

Továbbá azon hét vármegyének ideig való megengedtetésének rendiben Zendereő nilván excipiáltatik, mely nevezettel valami annak határinak kerületiben foglaltatik szükségképen azzal együtt értetik, tulajdon csak az harminczadnak jövedelme, ha mely ott volna az Fölséged számára hagyattatván. Mivel penig ez ideig, jóllehet mind az fölső várban mind az alatta való városokban is lévő vitézlő rend császár urunk ő fölségének hittel köteles, több lakosi mindazáltal Fölségedet és nem császár urunkot akarják uralni. Úgy az malmok, korcsmák és egyéb hasznok és tulajdonságok azon niklspurgi conclusio ellen nem császár urunk, hanem Fölséged részére szolgáltatnak. Császár urunk ő fölsége azért kegyelmesen az megemlített conclusióknak inhaereálni szükségképen illendőnek ítélvén, Szendereőt, együtt följül említett jurisdictiójával és hasznaival éppen maga számára hagyatni kivánja, nemcsak hogy az conclusióknak illendően megfeleltessék, de hogy ott való minden confusiónak ok adása és materiája azáltal megelőztessék.

Az római vallásnak exercitiumja Kassán Fölséged ott nem létében, hogy nem admittáltassék, ő fölsége informáltatik, mely tájon hasonlóképpen az niklspurgi conclusióknak megfeleltetni kiván.

Úgy az harminczadok exactiójában is az ő fölsége hívei sokakkal terheltetni panaszolkodnak az okon, hogy úgy az nemessék (sic), mint az szabad, városoknak lakosi az nemes szabadságinak praerogativája ellen harminczadot füzetni készeríttetnek nemcsak az országban benn való kereskedésre de bonis regni, de tulajdon szükségekre, sőt magok majorságából szörzött marhájokból is. Minekokáért, miérthogy az niklspurgi conclusióknak ereje szerint ezek szabadságának szükségképen megtartatni illik és kivántatik, méltó, hogy ezaránt is Fölséged provideáljon, hogy az regnicoláknak régi szabadságok éppen és sérelmetlen maradjon.

Az ingatlan akármi névvel nevezhető úgy egyházi, mint saeculárisoknak ez háború alatt elfoglalatott jószáginak, ugyan az ország resignátiójának terminusakor elébbeni urainak és possessorinak, még az Fölségednek császár urunk által engedtetett ditiókban is, minden halogatás és tusakodás nélkül meg kellett volna térittetni. Találtatnak penig, úgymint az Széplaki, Dóczi, Forgách, Czobor és egyéb úgy egyházi, mint saeculáris jószágok mind ez ideig megtérítve nem lenni, és azért az békességnek és csendességnek rátióji kévánják, hogy azok is haladék nélkül az ő előbbeni uraiknak és possessorinak megtéríttessenek.

Az is elég nilván való, hogy az Tiszán túl való (mostani situsunk szerint) minden dézmáknak az sokszor említett nikls-

purgi diploma erejével az egyházi és legitimus possessorok számára kellett volna Fölségedtűl hagyatni, megtetszik penig, hogy az egri püspök káptolomjával együtt mind ezkedig is az magok dézsmáját semmi úttal nem obtineálhatták, mely aránt az megegyezett szép conclusiónak pactumi kivánják, hogy nem csak az megemlített egri püspök és káptalomja, de azonkivől minden egyháziaknak dézmái az ő igaz urainak és elébbi possessorinak de facto megadattassanak és azokkal szabadságosan disponálni hagyattassanak.

És kiváltképpen Liszkának és az egri ecclesiának egynihány faluinak dézmáit, kiket ez előtt való időkben vacante nimirum officio episcopatus, az szepesi kamora oppignorálván az néhai nagyságos Forgách Sigmond ország palatinusa, az boldog emlékezető Mátyás császár urunk annuentiájából kiváltott és az esztergomi káptalomnak némely alumnusok tartására rendelt volt, az után az disturbiumok alatt elfoglaltattanak és most is Fölséged számára tartatnak, reménli császár urunk ő fölsége, hogy nemcsak az generális conclusiónak vigorjára, de az Fölséged Cassay István uram által, ugyan ott Niklsburgban specialiter tött jó ajánlására való tekintetéből is jam tandem effective restituáltatja és resignáltatja.

És jóllehet az váradi püspökség jószágának restitutiója az niklspurgi conclusiókban nem inseráltatott, de mivel Fölséged azt is az mostani püspöknek megigérte, nincs kétség benne, hogy az Fölséged püspök uramnak való liberális jó ajánlása cselekedettel is megbizonítassék.

Ezen kivől az Homonnay jószág noha restituáltatott, mindazáltal az özvegy halála után az szegény Homonnay uram dispositiója ellen az praefectusokat, porkolábokat és egyéb tisztviselőket Fölséged maga számára meghiteztetvén, az jövedelem dispositiójáról való facultást magának vindicálta; mivel penig az niklspurgi conclusiók expresse azt tartják, hogy ha jövendőben azon jószágokban valami dispositio kévántatni fog, az legyen az országnak törvénye szerint, méltó azért, hogy az megnevezett conclusióknak ez részében is megfeleltessék és az jó emlékezetű gróf Homonnay testamentuma az ű vigorjában megtartassék.

Az diploma commutatiója után az rabok, úgymint Czirjáki Moyzes, Darabas János, Zichi Pál és egyéb némelyek azon conclusiónak rendi ellen megsarczolni készerítettetének, minekokáért császár urunk ő fölsége méltónak itéli, hogy a sarczoknak megfizetésétől, Fölséged mind azokat mentté tegye, és az mivel azaránt megkárosítattanak volna, illendőképpen restituálja.

Tokajnak és hozzá való jószág kiváltása Fölségednek

megengedtetett és annak succursusára császár urunk ő fölségétűl százezer forint offeráltatott, mely az Thurzó György palatinusné asszonyomnak meg is adatott, de hogy az mardék (*így!*) inscriptiónak summájáról még Fölséged által nem contentáltatott volna, császár urunk ő fölsége informáltatik, mely aránt hogy az nyavalyás özvegy asszony megelégedtessék és Rakomasz nevő falu is, mely nem régen minden pénz betétel nekűl Fölséged számára foglaltatott, neki restituáltassék az diplomnak continentiái kivánják.

Annak fölötte jóllehet az országnak resignatiójakor az végházaknak és hajdúknak kapitányi, porkolábi, úgy az kassai bíró és senatus az császár urunk ő fölsége commissáriusi által ő fölsége számára is hittel megkötelesítettének, de mivel az conclusiók szerint az következendők is meghiteleztetni kötelesek, immár penig az akkorbeliekben, kik elhótak, kik amoveáltattak és helyekben mások rendeltettenek, szükség, hogy azok is ugyan mi általunk, úgymint ő fölsége internuntiusi által az ő fölsége császár urunk számára meghiteztessenek az conclusióknak vigorja szerint.

És mégis tudósíttatott ő fölsége császár urunk, hogy ez jelen való esztendőnek folytába némely pénzek superscriptiójában Fölséged az egyszer totaliter és simpliciter in perpetuum abdicált és deponált, magyarországi királyságnak titulusát is még usurpálni kezdte volna, ki ha úgy volna, az diplomával ellenkeznék és sok külömbféle gondolatokat ingerálhatna. Azért, ha mi afféle kiváltképen Fölséged híre néköl lött, illendő, hogy azoknak authori ellen Fölséged animadvertáljon és ezután hasonlót admittálni ne szenvedjen.

Mivel penig az mi keglmes császár Urunk ő fölge az Fölged leveléből kegyelmesen megértette Fölgedet néminemőképen offendáltatni abban, hogy az Fölged által inscribált jószágoknak dolgában az országbeliektűl soproni utóbbani gyűlésekben az niklsburgi conclusióval ellenkező articulus sanciáltatott volna, holott az jószágok eliberátiója de facto decernáltatott, némely helyeken exequáltatott is, azokról való contentátio penig más gyűlésre halasztatott, hogy az okból császár urunk részéről, az niklsburgi conclusio ellen semmisem admittáltatott, nilván megtetszik, midőn az iisdem statibus et ordinibus, kiknek az niklspurgi conclusiók azon articulusnak effectuátiójáť deferálják, az dolognak világos és elegendő okai adattatnak, az contentátio is simpliciter nem denegáltatott, hanem csak kevés és alkotmányosb időre differáltatott. Mindazáltal, hogy az mi kegyelmes császár urunknak ő fölgének, az szent békeségnek és csendességnek continuátiójára és az végtelen sok hadak miatt megromlott, egész körösztyénségnek megtakargatására

szent és atyai affectiója napról napra nagyobban innotescáljon és nem hogy az niklspurgi conclusiók ellen valamit cselekedni láttathassék, de sőt hogy minden ezután efféle privátumokért következhető, az egész keresztyénségnek, de kiváltképen édes hazánknak a Magyarországnak romlására néző okok és materiák mindkét felől penitus tolláltassanak, kegyelmesen annuál annak, hogy ez inscribált jószágok dolgának eligazításáért Szombat városában, az hol az előtt is az eredeti dolgok tractáltattanak, commissiónak való egy brevis terminus neveztessék, melyen egybegyűlvén mind az két fél commissáriusi nem várván az derék gyűlésnek napját, valamit végezhetnek, haladék nékül cum satisfactione utriusque partis effectuáltassék.

És ezek az punctok, kiknek Fölged előtt mi általunk internunciusok által, az mi kegyelmes császár urunk nevével in genere proponáltatni kévántatott, kiknek az particuláriákat, ha kévántatni fog, könnyű subiciáltatni. Ezekre penig Fölgedtől kedves, és az mennire lehet, késedelmetlen választot várván, de reliquo Fölgednek mindenkoron kész szolgálatunkat ajánljuk.

Exhibita Colosvarini 27 Junii 1623 *A)*.

(A Jászai gyűjteményből, Magy. Nemz. Múz. kézirattárából).

c)

Ugyanennek eredeti latin szövege, azzal a különbséggel, hogy a magyarban lévő Fölged megszólítás mindenütt illmus dnus princepssel van visszaadva.

d)

A jelentéshez van mellékelve a követek főjelentésének egy kivonata is ugyancsak Eperjesen, jul. 9-én írva. Csak a végéhez van téve a következő javaslat:

Ex quibus Mattas Vra Sacrma pro altissima, qua pollet sapientia, dijudicatura benigne est, quonam consilia ejus tendant. Licet enim regnicolae aversi videantur a bello renovando, princeps tamen imparata omnia ex parte Mattis Vrae videns omnia ex voto successura haud ambigit.

Quocirca, si Matti Vrae placitum fuerit, commissionem praedictam in alterutra nominatarum cjvitatum non obstantibus praetactis considerationibus nihilominus institui debere: nostro tenui judicio (si illud aperire licet) sine certa et majori comitiva militari, commissarii ad alterutram civitatem mitti non debebunt. Deinde consultum fore ad excipiendos quosvis

fortuitos casus, ut miles campestris Ungaricus in promptu habeatur, quandoquidem certum est principem Cassoviam cum numeroso exercito venturum.

Denique, ut si Kosaci in Silesia sint, sicuti eos aliquot mille ibidem esse fama est, illi ad fines Ungaricos versus Zolnam (in Silezia tamen) collocen(tu)r et praeterea subsidiariae copiae unde haberi possint, decernentur. Sed ante omnia praesidium Epperjessiense, imo et Leuchoviense tempestive collocetur, opinio enim hominium est, si praeparamenta in ditione Vrae Mattis fieri viderit, mitius acturum. Atque haec, uti praemissum est, summarie Matti Vrae celerius nota esse humillime voluimus. Quam Deus optimus maximus conservet diutissime florentem, feliciterque triumphantem. Datum in civitate Epperjesii nona die Julii Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Tertio.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque
Mattis Vrae

Humillimi et fideles servitores
Jacob Szentkereszty m. p.
Andreas Izdencz m. p.

Kivül: Brevis extractus relationis internunciorum Sacratissimae Mattis Vrae ad illrmum principem Transylvaniae ablegatorum.

c)

Szentkereszti Jakab külön tudósítása 1623. jul. 9.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas.

Domine, domine clementissime.

Fidelitatis humiliumque servitiorum meorum in gratiam Mattis Vrae Sacratissimae perpetuam subjectionem.

Postquam a Sacrma Caesarea Regiaque Matte Vra ad Transylvaniae principem cum collega Meo Andrea Izdenczÿ ablegati fuissemus rebus illic confectis, nihil alius fuit nobis potius cogitandum, quam ad Sacrmam Mattem Vram celerrime advolare. Verum, quia ego in itinere gravi febri correptus, non nihil hic Epperjessini subsistere debui; videns autem, quod res celeritatem poscant; cum plenaria relatione actuum collegam meum ad Sacrmam Mattem Vram praemisi, qui interea de omnibus occurrentibus Sacrmam Mattem Vram informare poterit, restituta aliquantum sanitate, ego quoque reditum maturabo. Deus conservet Mattem Vram Sacrmam

diutissime imperantem et felicissime regnantem. Datum in civitate Epperjes 9a Julii Anno 1623.

Sacrme Mattis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Jacob. Szentkereszti.

Külczím: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Matti etc. Domino domino mihi clementissimo. (P. H.)

Jászai jegyzete alatta: Az ezen négy mellékletet magában záró derék tudósításnak hátán: Relatio internuntiorum Sacrmae Mattis Vrae ad illrmum Transylvaniae principem ablegatorum.

(A »Jászai-féle gyűjt.-ből« Nemz. Muz.).

XIV.

1623. jú l. 25.

Bethlen Gábor hadfölkelési parancsa Fejérvármegyéhez.

Az mi kegyelmes urunk ő Felsége akarván kegyelmesen ez mostani előtte álló expeditióiban Erdélyországban levő bizonyos hiveinek kegyelmes személye mellett magok személyök szerént való jelenléteket. Az kiket ő kegelmek közűl Fejérvármegyéből kegelmesen választott azoknak neveket rend szerint ez képpen akarván kiadatni, egyéb dolgokból is, hogy az ő felsége rendeléséhez tarcsák ő kegyelmek magokot kegyelmesen poroncsolja.

Tholdi Györgÿ
Szalanci István
Komaromi András
Czekel László
Szalanczi János
Balintitt János
Pekri Mihály
Török János
Körössi Istwán
Szabadi István
Miske Márton
Királyfalui Gáspár
Sebessi Boldivar
Barati István
Beoleoni Gáspár
Dali Farkas
Kapronczai György
Kenezies Christoph
Barany Bálint
Somogi István
Konacz János.

Ezek hogy csak magokat ő felsége mellett ne költsék annual annak ő felsége, hogy kiki készűljön fel, az ki mint-

értékét arányza; azoknak is szintén úgy hópénzt adat ő felsége, mint az maga fizetett szolgáinak, kik ad diem 14. Augusti Enyednél várják ő felségét, az hová ő felsége is isten segetségéből akkorra megyen, megmustrálván ő kegelmeket, megfizettett ő felsége.

Az vármegye penig hogy magokért és jószágokról ő kegyelmek minden két kapuról egy jó szerszámos lovas szolgáját bocsássa ő felsége kegyelmesen poroncsollja: kiknek négy forintnál többet hóra ne fizessenek, de minden húsz lovasnak jó erős szekeret hat ökör levén előtte adgyanak, azt éléssel megrakják, az mint az ő felsége kegyelmes commissiójából ezt ő kegyelmek bővebben megértik, három hó pénzt fizessenek nekik ő kegelmek, de ne egyszersmind, mert talám előbbis haza vezérel isten bennünket; ha ki penig ezt ő kegelmek közűl difficultálja, maga személyében jőjjön el. Az zsoldos állatásból penig senki jószága immunis ne legyen, ha ő felsége szolgája is, mert ő felségét senki ajandékon nem szolgálja.

Az szebeniek, brassaiak, segesváriak az vármegyén való jószágokról 40 jó lovas katonát állassanak elő, ő felsége kegyelmesen poroncsolja, mivel az királybirák uraim is itthon maradnak, Szeben s Segesvár jó két trombítást adgyon az vármegye seregében loco dominorum equitum az egy útra.

Hogy penig jobb gyaloggal állathassanak elő ő kegyelmek kegyelmesen megengedte ő felsége, hogy ne két kapuról, hanem háromról állassanak egy gyalogot, de ista conditione, hogy azok ne paraszt emberek, de puskához értők, s szolgálatra elégségesek legyenek, kik hadakban exerceálták magokot, azoknok hadnagyokot kettőt rendeljenek ő kegyelmek s minden húsz legénnek egy hat ökrű éléssel rakott szekeret, kik ad 14 diem Augusti Enyednél legyenek, ott mustrállja meg ő felsége őköt; valaki az szolgáltatra közűllök nem alkolmatos, száz lövés pora s jó puskája nem leszen, be nem veszi számban ő felsége, hanem az dominus terrestrist megbüntetik érette.

Az egyházhellyi nemességnek is hon maradást ista conditione kegyelmesen megengedi ő felsége, hogy minden négy egyházhelyi nemes ember egy egy jó lovas katonát állasson szerszámával, azok is húsz legénnek egy hat ökrű éléssel megrakott szekeret állassanak, de az ispán uraim igen szorgalmatosan végére mennjenek az egyházhellyi nemesemberek állapotjának, kinek micsoda értéke vagyon, úgy rendelheti öszve őket ő kegyelmek, hogy az szegény az értékessével essék együve; ha penig az lovas állatást difficultállják, jőjjenek magok el ő felségével.

Az jószágos fő és nemes uraim penig meg lássák, hogy jószágokról állatandó lovasokot az szegény néppel ne fizettessék, hanem magok fizessék; az szegény nép az gyalogot állassa elő és azoknak fizessen, ő felsége kegyelmesen poroncsolja.

Datum Albae Juliae die 25 mensis Julii anno domini 1623.

Ad mandatum serenissimi principis et domini domini nostri clementissimi
Stephanus Kouaczoczki

(*Egykorú példány* a szász nemzeti Egyetem ltárában Coll. Post. 1495).

XV.

1623. aug. 19.

Bethlen válasza a császárnak a beszterczebányai tárgyalások ügyében.

a)

Sacra Caesarea Regiaque Mattas.

Domine benignissime.

Cum ante quindecim dies litteras Mattis Vrae Caesareae de certis commissariis idoneum in locum ad complanandas difficultates transmittendis accepissem, ulteriusque benignam de loco delegatorumque personis Mattis Vrae voluntatem exspectassem, tandem heri utpote, die decima octava hujus mensis sub vesperam litteras Mattis Vrae Viennae tertia Augusti datas, de iis per famulum domini generalis Ezterhasÿ in hac civitate mea Claudiopoli, accepi: ex quibus cum paternum Mattis Vrae erga pacis media studium cognovissem, est quod eo nomine deo inprimis immortali, cujus potenti dextra regum et principum corda dirigi manifestum est, gratias agam, idque precibus ab Eo enixe contendam, ut qui Matti Vrae pro commodis totius orbis christiani talem tantoque imperatore dignam voluntatem inspiravit, ulterius etiam effectum tam salutaris propositi largiri dignetur. Ego qui nihil unquam antiquius habui, quam ut christiani populi tantis bellorum fluctibus agitati, gentisque meae pacem optatamque quietem procurarem; in hoc etiam negotio illud prae omnibus considerandum volui, ut in posterum quoque me non alio quam eo animo, talique voluntate esse, tam Mattas Vra, quam omnes intelligant. Et quoniam locum pro complanandis difficultatibus, eoque commissariis Mattis Vrae transmittendis civitatem Novizoliensem ex litteris ad me datis percepi, licet longe commodiorem magisque idoneum pro eo Leuchoviam existimassem, tamen quia Matti Vrae ita visum est, in hoc etiam voluntati ejus annuendum, eoque meos non ex ultimis statim

ablegandos constitui. Sed cum terminus commissariorum Mattis Vrae illuc adventui destinatus utpote vigesimus quartus dies hujus mensis adeo brevis sit, ut id impossibile plane factu videatur, quo ad eum mei, qui aetate autoritateque ad tantam rem idonei a me delecti sunt, eo pervenire possint: si qua in hac re mora intervenerit, nullam aliam hujus rei causam, quam brevissimi temporis spatium locique abhinc longius dissiti statum, et literarum Mattis Vrae tam serum ad me adventum Mattas Vra benigne ut intelligat necesse est. Dabo tamen operam, ut quantum fieri poterit, ii absque omni mora hinc profecti quam celerius eo appellant. Si vero Mattis Vrae delegati prius illuc pervenerint, ne tantula iis mora gravis sit aequum est, cum hae justissimae rationes id maxime requirant. Reliquum est, ut junctis precibus rursus Deum optimum maximum precer, ut Matti Vrae eum animum addat, quo optata tranquillitatis media pro nominis sui divini gloria afflictique orbis christiani commodis felicem exitum sortiantur, Vraque Mattas talem se toti orbi declaret, ut cum immortali sua in omnem posteritatem laude Mattem Vram vere parentem populi sui, publicaeque pacis conservatorem omnes agnoscant. Cui post oblata omnis sincerissimae voluntatis meae signa, vitam felicem, diuturnum et tranquillum imperium exopto. Datum in civitate mea Claudiopoli die 19. Augusti anno dni 1623.

Mattis Vrae Caesareae et Regiae

servitor observantissimus
Gabriel m. p.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

b)

A menedék levél feltételei.

Signatura, de quibus Suae Mattis Caesareae et Regiae commissarii Novizolium ablegati viceversa assecurandi erunt.

1°. Quod per nullam viam modum et quaesitas rationes per quosvis principi subditos, militiae deditas personas aut aliter qualitercunque damnum, nocumentum aut injuriam inferri concedet aut faciet.

2°. Quod extra vel intra civitatem similiter libera tractandi, agendi, proponendi et concludendi facultas fiat, neque in persona vel rebus molestia procurabitur aut causabitur. Dato super eo mandato tam commissariis suis quam etiam interessatis quibusvis, aut a quibus injuriae alicujus illatio reformidari posset.

3º. Quod commissione optato cum effectu aut secus secuta nihilominus tuta iter agendi et ad sua revertendi iisdem facultas promittatur.

Ita etiam necessariae salvi conductus litterae, quatenus eae pro ipsis commissariis suae Mattis servire possent, ab ipso principe expediri curentur et iisdem commissariis suae Mattis consignentur.

Paria bina ut supra.

(A »Jászai-féle gyüjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

Jegyzet: L. Eszterházy Élete II. k. 39. l.

XVI.

1623. aug. 29.

Ferdinánd menedéklevele Bethlen biztosai számára a beszterczebányai értekezletre.

a)

Ferdinandus etc. Illustrissime Princeps, nobis honorande. Egregius Stephanus Kereszturi secretarii fidelis nostri spectabilis ac magnifici Nicolai Eszterhas de Galantha etc. Litteras D. Vrae Matti nostrae hic in castro nostro Eberstorff praesentavit, ex quibus benigne intelleximus ejusdam prompta animi inclinatione ad eam, quae ex mutua voluntate instituenda erat commissionem prosequenda etiamnum propendere. Nos itaque ne quid hoc institutum remoretur nostros commissarios jam in praefinito loco Novisolii nempe comparere fecimus cum necessariis requisitis instructos; sicut etiam pro D. Vrae commissariis petitas litteras assecuratorias et salvi conductus illico expediri fecimus; caeterum ob moram quae ex accidenti per eandem intimato emersit requisituri sumus et mandaturi, ut tantisper isthic immorentur et adventum commissariorum ejusdem opperiantur; caeterum quibus vicissim indigeant nostri commissarii pro securis habendis rebus ipsorum D. Vra ex annexa signatura cognoscet; iis itaque ut sufficienter de talibus litteris provisum sit absque difficultate et longioris morae interlapsu, efficiet. Cui nos in reliquo firmam valetudinem et prospera quaeque comprecamur. Datum in castro nostro Eberstorff die 29. mensis Augusti Anno dni 1623.

Paria bina 1. pro palam, alterum pro commissariis in forma totaliter prout jacet littera.

(A »Jászai-féle gyüjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

b)

Ferdinandus etc. Fidelibus nostris etc. Expediti sunt per illustr. Gabrielem sacri Romani imperii et Transylvaniae principem etc. in civitatem nostram montanam Novisoliensem nonnullorum negotiorum cum nostris quoque commissariis ad dietum locum ablegatis pertractandorum gratia certi commissarii suae D. splis nempe ac magcus Wolffgangus Kamuthy de Zent Laszlo comes comitatus Thordensis et sedis Siculicalis Vdvarhely capitaneus ac universorum Siculorum generalis. consiliarius ejusdem; egregii item Nicolaus Monaky de eadem. itidem consiliarius Sigismundus Loniaÿ de Nagi Lonia comes cottus Krassnensis ac Stephanus Kassay de Koloswar consiliarius itidem et per Transsylvaniam prothonotarius. Quibus ubique per ditiones Mattis nostrae tutum et securum iter patere volentes Fidelitatibus vestris harum serie benigne et firmiter praecipimus et mandamus, ut iidem unacum servitoribus comitiva ac rebus quibuscunque ad eosdem pertinentibus liberum et securum eundi, redeundi, iter agendi et commorandi facultatem permittatis et per eos quorum interest, permitti facere debeatis et teneamini, cum omnibus ad eosdem pertinentibus personis et rebus. Neque vos secus facere volumus. Praesentes autem post earum lecturam reddi mandamus exhibenti. Datum in castro nostro Eberstorff die 29. mensis Augusti Anno dni 1623.

Par salvi conductus litterarum pro commissariis Bettlen Novisolium venturis.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

c)

Nos Ferdinandus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum illrmus Gabriel Sacri Romani imperii et Transylvaniae Princeps quarundam partium regni nostri Hungariae dominus et Siculorum comes ae Opuliae et Ratiboriae dux etc. certos suos commissarios, spectabilem nimirum ac magnificum Wolffgangum Kamuti etc., egregium item nimirum Nicolaum Monaky etc., Sigismundum Loniaÿ et Stephanum Kassay etc. pro complanandis, quae forte emersissent difficultatibus circa transactionem cum praefato principe Niklspurgi habitam, in civitatem nostram montanam Novisoliensem, inibi cum nostris quoque commissariis eundem in locum expeditis, ablegaverit: Nos itaque praefatos suae D. commissarios vigore praesentium litterarum nostrarum assecuratoriarum certificatos, assecura-

tos et affidatos esse volumus, quod praefatis personis et deputatis commissariis, unacum servitoribus et sibi adjunctis rebusque eorum quibuslibet liberum tutumque in praefatam civitatem Novisoliensem accessum habere faciemus, nullumque tam in persona, quam in rebus secum habitis, damnum iis per quospiam tam in via isthuc veniendo, quam etiam eo appulendo, inferri patiemur. Praeterea, quod in civitate praedicta Novisoliense tutum et absque omni impedimento iis manendi et commorandi, liberique tractandi, agendi, proponendi et concludendi facultatem benigne concessuri sumus, neque illis, ut ii quovis pacto vel in persona vel in rebus molestentur, potestatem permissuri sumus, sed tales si qui forte reperirentur, per eos, quibus id incumbit severe puniri faciemus. Ad haec, quod sive commissio haec optatum finem, sive autem irritum sortiatur, tamen libere pacifice et citra ullum impedimentum, tam inde movendo, quam etiam in redeundo, ubique eis reditum, cum omnibus famulis et impedimentis secum habitis concessuri securumque et idoneum quousque in tuto positi erunt, iis praesidium adjuncturi erimus, de quibus omnibus, tam ipsum principem tanquam principalem, quam vero dictos commissarios in vigore harum litterarum nostrarum assecuratoriarum certificamus, affidamus et assecuramus. Datum in castro nostro Eberstorff die 29. mensis Augusti anno dni 1623.

Par assecuratoriarum pro principis Bettlen commissariis.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

XVII.

123. szept. 17.

A Bethlen mozdulatait hírül adó tudósítás.

1. Decima tertia Seytembris ingressus est princeps Cassoviam equitibus et peditibus praetorianis et aliis tribus circiter millibus stipatus. Reliquus exercitus ex Valachis, Kurtanis, Turcis, Transylvanis et Hungaris constans et ad decem millia sese extendens ad pagum Geztel infra oppidum Zikzo situm, in castris relictus sub cura et praefectura magci dni Sigismundi Kornyss exercitus et rapinis et praedis ita vivunt, ut multis retro annis militum rapacitas comitatus illos tam misere et tam atrociter non exhauserit, uti nunc.

2. Ad decimum diem Septembris indixerat conventum Cassoviam; septem comitatuum illi subjectorum nuntii adsunt, sed magnates perpauci. Scopus propositionum dicitur fuisse, ut ita parati ad bellum sint. quo et domi si qui regnum hoc

impetituri essent, illud defendere et etiam necessitate ita poscente in bellum alio proficisci possint. Trecenti insuper boves, pro vectura tormentorum bellicorum et artellarum postulati.

3. Tormenta bellica magna et mediocria numero sexdecim habentur in castris, praeter haec et Cassovia aliqua pro auctione promptantur.

4. Cassoviae domini Lubomersky apud principem legatus nomine Musinsky fuit et decima quarta Septembris audientiam habuit.

5. In comitatum quoque Sarosiensem jam exercitus irrupit, pars inde praedas agit, pars defacto infra Epperjessium duobus milliaribus consedit.

6. Crastina die, qua erit decima octava dies Septembris, exercitus omnis bipartito profecturus dicitur, pars per hos comitatus Sarosiensem, Scepusiensem, et Liptoviensem, pars per iter confiniorum.

7. E ditione suae Mattis nec comitatus, nec civitates ad conventum Cassoviensem vocatae fuerunt.

8. In exercitu plurimi inermes et inedia confecti, lixae et calones visuntur, defacto plerique, quibus non est copia praedandi, mendicando vivunt.

9. Currus qui exercitum sequuntur, ad tria millia censentur, sed illi omnes vacui, et posthac primum victualibus et aliis replendi.

10. Turcae quadringenti esse putantur.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

XVIII.

1623. okt. 10.—1624. feb. 2.

A Ferdinánd és Bethlen Gábor közt kötött fegyverszünet.

a)

Thurzó Nándor naplója.

Series tractatus, quem nos comes palatinus cum sacri romani imperii et Tranniae principe habuimus.

Decima die Oct. anni 1623. Mikor láttuk volna az erdéli fejedelemnek hertelen való följövését és vármegyéknek elfoglalását, az császár urunk ő fölge mezei hadainak eljövetelek felől peniglen semmi bizonyost nem hallottunk volna, az erdéli fejedelmet, ki táborában akkor Urmén nevű városkánál volt, az keresztyén vérnek kiontásától dehortáltuk és az szent bé-

kességnek megtartására és az császár urunkkal Beszterczebányán utolszor elkezdetett tractatusnak continuálására intettük. Mely erdéli fejedelem akkor azt mondotta, hogy választ ad minekünk, csak két szolgánkot küldjük hozzá.

Duodecima itaque die eiusdem mensis Pográny István uramot és Westeo Jakabot küldöttük az erdéli fejedelemhez penes literas nostras salvi-conductus sub littera *A*, kik által micsoda választ adott, constált az, mi 14. die eiusdem mensis császár urunknak írott levelünknek mássából sub littera *E*.

Decima tertia eiusdem mensis Oct. ugyanazon Pogranÿ István uramot és Westeo Jakabot küldöttük az erdéli fejedelemhez penes literas nostras credentionales sub litera *B*, et instruccionem sub lit. *C*, kik által való választtétele az erdéli fejedelemnek, melyet maga kezével írott, de kezeírását ismét visszakivánta, extal sub litera *D*.

Decima quarta die eiusdem mensis Oct. mit írtunk ad praemissa császár urunknak, in paribus vagyon sub lit. *E*. Azonképpen cancellarius uramnak sub litera *F*.

Eodem die kivántuk azt az erdéli fejedelemtűl, hogy cancellariussát és Chiuty Gáspárt Sempthére küldje hozzánk, kik által resolváljuk magunkot.

Decima quinta die eiusdem mensis Oct. az erdélyi cancellariusnak és Chuthy Gáspárnak summa szerint való beszédek (melyekre ugyanakkor beszéd között megfeleltünk) sub littera *G*.

Decima sexta die eiusdem mensis Oct. az erdéli cancellariusnak és Chuthy Gáspárnak resolutiót adtunk sub littera *H*.

Decima septima die eiusdem mensis Oct. két levelet írtunk császár urunknak ő fölgének, melyek közül elsőnek pariaja vagyon sub lit. *J*, másiknak sub lit. *K*.

Ez két utolsó levéllel küldöttük fel azon nap Pogránÿ István uramot császár urunkhoz Bécsbe.

Decima nona die eiusdem mensis expeditus est Vienna dnus Pogránÿ cum literis suae Mattis ad nos datis sub litera *L*. Visszajöttében az hajdúk elfogták volt Hamburgon túl, Csallóközben hozták, onnan Nagy Zombatban és onnan bocsátották ide Semptere 23. eiusdem mensis.

Vigesima quarta die eiusdem mensis Oct. küldöttük Pogránÿ István uramot és Szikszay Istvánt az erdéli fejedelemhez Semptérűl instructióval sub lit. *M*. Az nap Nagy Zombatban háltanak, mert késérőket kellett rendelniek mellájek.

Vigesima quinta die Szombatból Szemniczére mentenek.

Vigesima sexta die Hodolinnál az erdéli fejedelemhez érkeztenek. Az nap volt a mane usque ad quintam horam

vespertinam első harczolások az császár urunk táborával, mely Hodolin mellé sánczolta volt magát. Az nap volt audientiájok is vacsora előtt és colloquiomok az erdéli fejedelemmel sub littera *N*.

Vigesima septima die eiusdem mensis az erdéli fejedelem credentionálissal és abban írott maga kezeírásával sub. lit. *O*; item más írásban is adott válaszával sub lit. *P*. bocsátotta vissza hozzánk őket, kik az nap Sasinnál való Strasa nevű faluban jöttenek.

Vigesima octava die Strasáról Szomoliánig, ott étczaka az hintónak első tengelét csináltatták meg.

Vigesima nona eiusdem mensis Szomoliánról csak Nagy Zombatig jöttenek, mert az nap ment utolszor azon által egy basaalja török és nem merészlették az nap elbocsátani az erdéli fejedelem commissariussi.

Trigesima die eiusdem mensis jöttenek Nagy Zombatból Semptére, az nap referálták az erdéli fejedelem választételét nekünk.

Trigesima prima die eiusdem mensis Oct. küldöttük fel Semptéről Bécsben császár urunkhoz Pogrányi István uramot és Szikszay Istvánt császár urunknak írott levelünkvel sub lit. *Q*; item az instructiónknak mássával, melyet nekiek akkor adtunk volt, mikor az erdéli fejedelemhez küldöttük volt őköt sub lit. *M*; item az erdéli fejedelemmel való colloquiummal sub lit. *N*; item az erdéli fejedelem credentionálissának és abban maga kezeírásának mássával sub lit. *O*; item az fejedelem akaratjáról külömben adott írásnak mássával sub lit. *P*. Az nap Nagy Zombatban háltanak.

Prima die Novembris Nagy Zombatból mentenek Posonban.

Secunda die eiusdem mensis Posonból Füssemenre, mert az Dunán először muskatérosokat küldöttenek által meglátni, ha nincsenek-é az Dunán túl hajdúk Csallóközből és azután csak ebédkor vitték őköt által.

Tertia die eiusdem mensis Füssemeről Bécsben. Ugyan az nap volt ebéd előtt audientiájok császár urunknál és az magyarúl beadott irásokat transferálták.

Quarta die eiusdem mensis tractáltak.

Quinta die eiusdem mensis resolválta császár urunk magát.

Sexta die eiusdem mensis az resolutiót egy nekünk szóló császár urunk levelében sub litera *R*, és egy császár urunk pecsété alatt való decretomban sub lit. *S* adták ki. Az nap Füssemenyre jöttenek hálni.

Septima die eiusdem mensis mivelhogy Füssemenyről

éjjel indúltanak meg Szempczre jöttenek hálni, onnan éjjel virradtig Sempthére.

Octava die eiusdem mensis ugyan Pogrányÿ és Szikszay Istvánékat megindétottuk az erdéli fejedelemhez instructiónkval sub lit. *T* és assecuratoriának mássával sub lit. *T*. Az nap Nagy Zombatban háltanak.

Nona die eiusdem mensis Nagy Zombatban ebédig az hintónak utolsó tengelét csináltatták meg, és ebéd után Éleskő alá mentenek s ott háltanak egy boglya szénánál.

Decima die eiusdem mensis Éleskőben Czobor Imre urammal szemben lévén Sasinnál Strasa nevű faluban háltanak.

Undecima die eiusdem mensis Hodolinnál az erdéli fejedelemmel szemben löttenek és az Szent Márton ludat együtt ették meg.

Duodecima eiusdem mensis az fejedelem vissza bocsátotta őket assecuratióval sub lit. *V*, és maga nekünk írott levelével sub lit. *X*, melyben urgeálja, hogy plenipotentiát hozassunk császár urunktól. Az nap Sassin városában háltanak, onnan éjjel indúlván.

Decima tertia die eiusdem mensis Nagy Zombatot meghaladták és étczaka Semptére jüttenek.

Decima quarta die eiusdem mensis Pogrányÿ István uramot magunk császár urunknak írott levelünkkel sub littera *Y*, és az erdéli fejedelem levele mássával sub lit. *X*; item cancellariusnak szóló levelünkvel sub lit. *Z* Bécsben küldöttük plenipotentiáért.

Decima quinta die eiusdem mensis magunk András mester urammal Sempthérül megindúlván erdéli fejedelemhez harmadfél száz lovasunkval és száz gyalogunkval, egy nehány hintókval, kocsikkal és társzekerekkel; az nap Szomolián várában háltunk, szolgáink meg Szomolián városában.

Decima sexta die eiusdem mensis Éleskőben menvén és mellénk vevén Czobor Imre uramot az nap Sassin várában mentünk hálni.

Decima septima die eiusdem mensis jutottunk Szakolczára. Az erdéli fejedelem cancelláriussát és Petneházy uramot egy sereggel még Szakolczán innen elönkben küldvén, kivánta azt, hogy mindjárt az nap bemenjünk az táborban; de minthogy immár késő is volt, az út is penig gonosz levén mind magunk, lovaink elfáradtunk volt, halasztottuk az táborban menetelünket másod napra.

Decima octava Novembris ebéd előtt Szakolczáról az fejedelem Hodolinnál való táborában jutván az sátorban, melyet az fejedelem mi számunkra csak közel az maga sátorához

felvonyatott volt, megszállottunk, és ottan hamar salutálván először az fejedelmet Czobor Imre uram által és az fejedelem is bennünket generalissa és cancellariussa által, Czobor Imre urammal és András mester urammal együtt az fejedelemmel szemben löttünk, ki az maga sátora kerétése kapujáig jött ki elönkben és ott kezünket fogdosván az maga sátorában vitt és ott, mutua salutatione oretenus praemissa, leültetett bennünket s úgy kezdette maga dolgait beszéleni és erős esküvéssel jelenteni, hogy erre az kijüvetelre soha szándékja nem volt, hanem az maga részéről magát szintén az földig megalázván és ilyen király méltóságot, melyre az ország szabad akaratjából választotta volt és az koronát is az posoni gyülésben akaratja ellen is csaknem fejében tötte, magáról minden kényszerétés nélkül lerázván, kit más soha nem cselekedett volna, az koronát és az országot végházaival, váraival és városival császár urunknak megadta és az nicklspurghi végezésnek conditióit adimpleálta; császár urunk részéről peniglen (kinek méltósága ellen semmit nem szól, mert noha ű felgét nem látta, de mindentől azt hallja, hogy jámbor keresztyén fejedelem, és csudálkozik azon, hogy némelyek hejában való persvasiójokkal elhitetik) nemhogy az niklspurghi conditiók adimpleáltattanak volna, de sőt az soproni utolsó gyülésben az ország maga Beszterczén való végezését és az erdéli fejedelem adománit, donatiót, inscriptióit az fejedelemnek nagy gyalázatjára annihilálta. Maga csak ezt ne cselekedték volna, hanem az ő donatariussit találták volna meg, ha mindnyájan az országért egy pinz nélkül megeresztették volna is az nekiek conferált jószágokot,. soha semmi ellent nem tartott volna benne, csak így ne gyalázták volna meg. Erre való képest mind Gál Péter által, mind az maga híve által megüzente s meg is írta császár urunknak, hogy effectuáltassa az niklspurghi conditiókat, mert ha nem, nincs mit tenni, mást kell gondolni. Azonközben császár urunk szép levelet írott az erdéli fejedelemnek, és megirta, hogy mindjárt maga internunciussit küldi az erdéli fejedelemhez és expresse megirta, micsoda conditiókat mindjárt azok által effectuáltat; kiket az erdéli fejedelem jó kedvvel várott, és mikor alá érkeztenek volna, Szentkeresztÿ Jakab és Izdenczy András és az császár urunk üzenetit mind szóval megjelentették, mind írásban magyarúl beadták volna, csak elcsodálkozott az erdéli fejedelem rajta, hogy arrúl csak mentiót sem tesznek, az mirúl császár urunk nem sokkal azelőtt az erdéli fejedelemnek írott és gyalázatnak tartván magának, az császár urunk levelét in specie nekik küldötte és megüzente, hogy ne játszanak vele, hanem megolvasván az császár urunk levelét, üzenjék meg, ha

azt, az mi ott expresse meg vagyon írva, effectuálják-é vagy nem? Erre ugyan szégyennek tartotta az erdéli fejedelem, a mit feleltenek, hogy instructiójokban nincsen, talán császár urunk vagy az ő fölge tanácsi elfeletkeztenek róla, hanem urgeálták az beszterczei tractát. Kire az erdéli fejedelem megmondotta, hogy arra az uj tractára semmi szüksége nem volna, mert az niklspurghi diploma elég nilván volna megírva; mindazonáltal reá küldi commissariussit, csak császár urunk assecurálja űket, és akkor is az erdéli fejedelem kérte császár urunkot az internunciusok által, hogy az niklspurghi conditiókat effectuáltassa, ne kellessék az erdéli fejedelemnek böcsületiért nagyobbat probálni. Azonközben eszterghomi érsek uram prima Augusti írott Eszterhas Miklós uramnak egy levelet, melyet az erdéli fejedelemnek 12. Augusti vittenek in specie Erdélyben Fejérvárra, melyben a volt írva, hogy az mint érsek uramnak irják, az császár urunk hadai megverték az helberstadit, kit még bizonyosan nem tud, de ha igaz leszen, jut Erdélynek is benne. Ezt megolvasván az erdéli fejedelem, mindjárt megütközett benne, és azt gondolta, hogy mind az érsek mind Eszterhas uram császár urunknak intimus consiliariussi, és ha valami ez igyekezetben nem volna, egymásnak nem irnák. Eszében jutott az erdéli fejedelemnek az is, miképpen cselekedtenek az ő előtte való erdéli fejedelmekkel is, azonképpen Erdély országával is, és úgy kezdett gondolkodni, hogy nem jó volna az fegyvert magára és Erdélyre bocsátani, hanem inkább eleiben köllene jönni és az reá következendő veszedelmet praeveniálni. Eszterhas uram is egyfelől Károlÿ uram által tractált (itt per digressionem megjelenté az erdéli fejedelem, hogy Eszterhasy Károlÿ altal oly dolgokat üzent mi felőlünk, kinn elálmélkodunk, de maga meg nem mondja, ne láttassék, hogy azt félelemből vagy hizelkedésből cselekeszi, hanem mihelt Károlÿ följün Chiuthy Gáspárral együtt, istenhez tartozó lölkek üdvössége alatt kérdi meg tőlek) és tizenötöd napot kért az erdéli fejedelemtől, hogy végben viszi az tractát. Itt fölmagasztalván magát, hogy senkinek magyarok közűl nagyobb hitele nincsen császár urunknál, mint neki, sőt németek közűl is az titoktanácsban Ekkemperger első, második Harach, harmadik mindjárást ő. Másfelől azt írta egy barátjának, hogy az erdéli fejedelem csak olyan, mint egy kölösben föltött váz, és az gyalog németséget is behozták Ujvárban és Nitrában. Ezek adtanak okot az erdéli fejedelemnek ide föl való jövetelére. Az beszterczei tractát is, kiben csak imigy-amugy bántanak véle, úgy differáltatta nem praescindálván az tractatusnak útját. Annakokáért most is az erdéli fejedelem lölke üdvössége kivűl semmit inkább nem

kiván, mint az egy igaz, tökéletes, állandó békességet. Ezeket mondotta bű beszéddel az ebéd előtt való colloquiumban.

Eodem die ebéd után az fejedelem cancellariussa Kovachioczy István és Kassay István által erős hiti alatt üzenvén oly keresztyéni indulatját, hogy keserves szemmel nézi az szegénségnek vérhullásokat és rabságokat, elől számláltatta az conditiókat, melyeket mi Pogrányÿ Istvánnak és Szikszay Istvánnak császár urunk decretumából instructiójokban adtunk volt sub litera *T.* Effelett kivánta, hogy űtet császár urunk ű felge assecurálja erről, hogy ez mostani induciákot ű felsége candide et syncere concludálja az végre, hogy ezalatt csak szintén az egy örökös állandó békességet akarja az erdéli fejedelemmel finaliter et realiter tractáltatni és concludáltatni és effectuáltatni is, nem pedig lucrandi temporis gratia, semhogy ezalatt császár urunk ű felge hadait és egyéb segítségit convocálván, az hadakozásnak continuálásában nagyobb módja és alkolmatossága lehetne az erdéli fejedelem ellen sub numero 1.

Erre minekünk úgy tetszett és ezt feleltük, hogy először az erdéli fejedelemnek meg kell mondani az induciák felől való condiciókat, és minket is meg kell hallgatni, micsoda punctomink vadnak még proponálni valók? Azokrúl megegyezvén, úgy lehet meg az induciákrúl való assecuratio. Hogy peniglen császár urunk ű felge az imperiomi és erdéli fejedelmet arrúl assecurálja, hogy finaliter et realiter concludálni akarja az békességet, abban ilyen assecuratiót most nem adhat, mert így megkötné magát, hogy valamit az erdéli fejedelem kivánná az tractában az bégességnek véghez viteléért, mindenre császár urunknak rea kellene menni. Hanem erre rea megyen császár urunk, hogy úgy assecurálja az erdéli fejedelmet, hogy syncere, realiter, candide akar tractálni, és valamit tracta által véghez viszen, azt effectuálni is akarja ű felge mindeneket az szerint, valamint az tractában elvégeződnek. Econtra császár urunk ű felge is az imperiomi és erdéli fejedelemtűl hasonló assecuratiót kiván sub numero 2.

Ezen megegyezvén kivánta az erdéli fejedelem, hogy mi az minemű punctomink megvolnának, beadnók, hogy ű is azokrúl ez jövendő éjjel gondolkodván, holnap resolválhatná magát. Beadtuk sub numero 3.

1. Hogy az induciák salua auctoritate et dignitate suae Mattis legyenek és tractáltassanak.

2. Az induciáknak terminussát az erdéli fejedelem jelentse meg.

3. Hogy az fiducia annyival inkább lehessen, az erdéli fejedelem külső jelekvel is mutassa meg úgy, hogy az törököt, tatárt és minden hadait égetés, rablás és minden kártétel nél-

kűl elvigye; maga is ű felge az maga ditiójában menjen, mert így securius lehet ű felge, hogy az hadak békével mennek el, ha maga is köztök lészen. Igy lehet az vitézlő népnek is félelmek, hogy kárt tenni nem fognak merni, és császár urunknak is animussát annyival inkább magához conciliálhatja; az fiducia is az fejedelmek közt öregbedik, ha az erdéli fejedelem ilyen külső jelekvel jó affectussát megmutatja.

4. És minthogy császár urunk ilyen syncere akar tractálni, kirűl assecuratiót is ád, tehát az erdéli fejedelemtűl is kivántatik, hogy valamit mostani kijövetelével császár urunk ditiójában qualitercunque apprehendált, azokat mindjárást remittálja.

5. Hogy penig az egész keresztyénségnek favorját az erdéli fejedelem annyival inkább magához conciliálja, találjon módot benne, miképpen az keresztyénséget az török rabságából megszabadítsa, hogy azokat el ne vigyék, cum perpetua nominis sui gloria. Hasonló punctomok vadnak sub numero 4.

Decima nona die ejusdem mensis ez előtt való nap ebéd után beadott punctomokra így resolválta az fejedelem magát Kamuthy Farkas cancellarius és Kassay István által. Először, hogy nem békességre való út az, hanem békesség ellen való, a hol azt kivánjuk, hogy fegyvere az fejedelemnek kezében lévén, mégis de simplici vissza ereszsze az jószágokot, melyeket most apprehendált. Másodszor, hogy imperiosa coactio azt a fejedelemnek praescribálni, hol legyen az induciák alatt residentiája. Harmadszor, hogy az fejedelem maga legyen népének az országból való kivivője, és minden kár nélkűl vigye ki, holott csak egy hadnagy is akármenni fenyéték alatt is kár nélkűl nem hordozhatja alatta valóit. Negyedszer, hogy az rabok megszabadítása impossibile, hanemha egy ilyen hadból még nagyobb vérontást szerzene, mert praemium belli az, hogy az ki mit kaphat, övé. Annakokáért az recessusnak in genere öremest cedál az fejedelem, az török, tatár és hadai elbocsátásának is, csak difficultálja az modalitást, hogy maga vigye ki, minden kár nélkűl vigye ki és ditiójában menjen residealni, holott az induciák arra valók, hogy az tractatus végeig mind az két pars maradjon in suo esse, az miben vagyon, azaz, az mit appraehendált. Non sit deterior neque maior. Erre való képest az erdéli fejedelemnek is addig ditiója, az mit most appraehendált, hanem elég az fejedelemtűl az, hogy az hadakat eloszlatja mentűl szorgalmatosban, kevesebb kárral és csendesebben lehet. De hogy semmi kárt ne tegyenek, sem szénát, sem csak egy tyúkot is el ne vegyenek, az impossibile. Az rabok felől is meglévén az induciák és confidentia, maga keresztyéni

indúlatjából az fejedelem azon leszen, hogyha derék summájával kölletik is, nagy sokakat megszabadéthasson.

Mindezekre bű szóval megfeleltünk és kértük az fejedelmet, hogy tekintse és gondolja meg tegnapi maga üzenetit. hogy oly keresztyéni indúlattal vagyon, hogy keserves szemmel nézi az szegénségnek vérek hullását és rabságokat. Azt is, hogy ő fölgéhez csak kénkételenségből sok fenyegetésire adták magokat az vármegyék, és az mit ő fölge ijesztéssel appraehendált, azt nem tarthatja maga ditiójának. Tekintse meg az császár urunk ő fölge authoritássát is és országunknak romlott, veszedelmes állapatját; azt is, hogy az fejedelem netalán tán jövendőben többet nyerhet, hogyha most császár urunkhoz ő fölgéhez és az országhoz való synceritássát kilsőképpen is megmutatja, és condescendáljon mindenekre.

Az fejedelem erre azt felelte, hogy neki declarálták minden discursusunkot és látja elménket, hol járjon, üzenetünket is megértette; de soha azt meg sem gondolta, hogy az recessuson azt kivántuk volna, hogy az appraehendált jószágot kezéből kibocsássa, hanem az fejedelem tudja az induciákot micsodák, tudja, micsoda az tractatus is. Az induciák csak az szegénségnek pihenése, sok veszedelmes állapatjának megszűnése és az fejedelmek közt való securitas az tractatusra. Az tractatusnak peniglen vége még bizontalan, mert császár urunk is oly dolgokat kivánhat, kik miatt véghez az tractatus nem mehet, az erdéli fejedelem hasonlóképpen. Nem látja tehát az fejedelem, miképpen kelletnék az appraehendált jószágokat kezéből kiereszteni. Más az, hogy az tractatus is fegyver alatt is meglehet, és ha véghez menne, úgy kellene remittálni az jószágokot is. Az induciáknak peniglen módja ez, hogy utrinque abban megmaradjanak, az mit appraehendáltanak. Mindazonáltal valamit appraehendált Morvában az fejedelem, noha azt is iure induciarum magánál tarthatná, mégis azt mind resignálja. Az Magyarországban appraehendált comitatusokból kezét ki nem vészi, de azokban való jószágokat mindeneknek, papoknak, barátoknak és egyebeknek is, kik császár urunk hévségében megmaradtanak, minden jövedelmekkel együtt megadja. Annakfölötte Zakolczában, Holicsban, Sassinban praesidiumot nem tart, hogy ezzel is megmutassa az tractatushoz való inclinatiójját és synceritását. Az több comitatusokban való dominiumját is csak az induciák végéig tartja meg, azt is csak iure induciarum.

Mi kivántuk, hogy szabad városokat ő fölgének császár urunknak is hasonlóképpen megereszsze az fejedelem, azonképpen az vármegyéket is és várakot, ne legyen császár urunknak ő fölgének kissebb tekinteti, mint az híveinek.

Az fejedelem erre azt felelte, hogy iure induciarum semmit nem tartozott remittálni, hanem csak jó akaratjából és az tractatusra való inclinatiójából és synceritásából remittálja mindeneknek jószágokat, és senkitől semmit nem kiván, hogy ezzel is megmutassa, hogy császár urunknak kész szolgálni. Vice versa császár urunk is maga részéről contentus legyen azzal, hogy az vármegyékben és szabad városokban az induciákig az erdéli fejedelem keze legyen.

Mi ulterius azt kivántuk, hogy az két fejedelmeknek animussok jobban együvé hozattassanak; az erdéli fejedelem császár urunknak is remittálja, ugyan most az bánya városokot az innen való városokkal mind azért, hogy az fejedelem császár urunk szivét ezzel magához kapcsolja, s mind hogy császár urunk se mondhasa azt minekünk, hogy csak magunkra volt gondunk, és császár urunkra semmit nem gondoltunk, hanem így lehessen minekünk is nagyobb creditomunk császár urunknál és egyebek disuatiójoknak se adjon helt császár urunk, ha szintén valakik az békességnek tractatussát disuadealnák is.

Az fejedelem erre azt felelte, hogy akarván megmutatni, minemő syncerissimus animussal procedálni akar, mind császár urunknál s mind mi velünk, és hogy császár urunk is eszében vegye, hogy ő fölgére is az fejedelemnek nagy respectussa vagyon, és nemcsak syncere tractál, hanem szolgálni is akar császár urunknak, csak ő fölge szolgáltasson vele: Poson és Nitra vármegyéket minden praesidiumival és azokban való városokkal megereszti; az többit is csak az induciák végéig tartja magánál. Alioquin ha ezt császár urunk nem acceptálja, csak míg mi az Fejérhegyen visszamegyünk is, az császár urunk népét aggrediálja és ad ulteriora procedál. Ez ideig is csak az mi levelünkre tartóztatta meg magát.

Mi tandem sok disputatio után azon instáltunk, hogy Trinchin, Turócz, Bars, Nitra és Poson vármegyéket azokban való várakkal és városokkal remittálja most az fejedelem császár urunknak, hogy legyen mivel minekünk is császár urunkhoz mennünk; az többiben tartsa maga kezét usque ad finem induciarum.

Az fejedelem sok ratiókkal való persvasiónkra Trinchin vármegyét excipiálván, az többire accedált.

Mi Trinchin vármegyéért is újonnan instáltunk és persuadeáltunk az fejedelemnek, hogy azt is megengedte tali conditione, ut liber passus in eo sit omnibus etiam ex Silesia, Opulia et Ratiboria, neque ulli benevoli suae serenitatis vel in personis, vel in bonis molestentur, ita econverso neque suae Mattis fideles ubique.

Nota bene ez comitatusok cessiója dolgában való végezésünkből ez is az jó következett, hogy az erdéli fejedelemnek residentiája innen az Tátrán nem leszen, az mint az erdéli cancellarius és Kassay István referálták és feleltenek is róla. És így az császár urunk ditiói attúl az onustól liberáltatnak.

De termino az erdéli fejedelem így resolválta magát, hogy valami tetszik minekünk, az fejedelem is contentus vele, hacsak három holnap leszen is, hogy ne mondhassák azt, hogy az fejedelem valami praeparatiót akar jövendőben, hanem hogy syncere akar procedálni. De ha úgy kell hozzá szólni, hogy török császárral is végezni köll, az császár urunk ő fölge méltóságára is és az keresztyén országoknak javára is nézni köll, és hogy az erdéli fejedelem is mind ezekben s mind egyéb dolgokban császár urunknak syncere szolgálni akar, egy esztendő kivántatik ad minus pro termino.

Mi ezt adtuk válaszúl, hogy nem tudjuk az törökkel tractatusra való szándékát császár urunknak ő fölgének, de ilyen nagy dologban tudjuk, hogy hertelen nem végezhetni; azért ez jövő Szent Mihál napja lehet pro termino.

Az fejedelem ez terminussal contentus hac conditione, quod si interea tractatus pacis ad finem non posset deduci, császár urunk és az erdéli fejedelem prolongálhassák egymás akaratjából.

N. B. Mi ez szókra is az confirmatióban (bona fide) nem öremest mentünk, de az posoni induciák confirmatióját vetették előnkben az fejedelem nevével, és az mellett urgeáltak, hogy akkor is úgy volt megírva.

Vigesima die ejusdem mensis Novembris az fejedelem számáról így explicálták az törökkel való foedust, hogy akár békéljék meg császár urunk az törökkel, akár ne, szabad legyen vélc, csak legyen emlékezet conditionaliter felőle pro colore, hogy mégis lássa az török, hogy ő felőle is emlékezet vagyon.

Eodem die Opuliat és Ratiboriát kivánta az fejedelem az induciák articulusi köziben beíratni, hogy titulo non careat, és ne mondják, hogy nem bírja az jószágokot és migis él az titulusával. Alioquin ha ezt oda nem írják az induciákban, inkább semmi conditióit nem acceptálja az fejedelem az induciáknak, hanem más titulust keres magának.

Ezekre mi ezt feleltük, hogy nem tudjuk ez két dologról császár urunknak szándékját, sem azt, miben legyenek ez dolgoknak állapatjok; annakfölötte, hogy nem is volt ez jószágok dolga in tractatu; továbbá, hogy nincsen minekünk authoritásunk rea, hanem ezt megcselekeszszük, hogy írunk császár

urunknak, hogy ű fölge ez két dolgot is includálja az induciákban.

Az fejedelem részéről urgeálták, hogy az sok keresztyén vér hullását szánjuk meg az istenért, mert csak egy rablással is több kárt tesznek Opuliának és Ratiboriának esztendeig való jövedelménél, és írjuk oda az induciákban Opuliát és Ratiboriát, mert egyáltalán fogva soha a nélkül nem leszen meg az inducia, kire ugyan megesküttt az fejedelem, hogy isten őtet úgy segétse, hogy külömben nem cselekeszik.

Mi ez választ adtuk, hogy császár urunk ő fölgének írunk felőle, és mentől jobban tudjuk, úgy commendáljuk és persuadeáljuk, mint hazánk szerető és keresztyén véren szánakodó igaz magyar.

Az fejedelem replicátiója ez, hogy recognitionálist ad minekünk az török dolgában, hogy nem külömben érti, az mint följebb meg vagyon írva, csakhogy mi is adjunk reversalist magunkról, hogy az fejedelem recognitionálisát sem török kezében nem ejtjük, sem másnak nem adjuk, hanem a hol szükség leszen pro nostri excusatione, ott élünk véle; és ha császár urunk confirmálja az induciákot in toto, mi is visszaadjuk az fejedelemnek az ő recognitionalissát.

Mi Opolia és Ratiboria felől mégis így mentettük magunkot, hogy nekünk arra authoritasunk nincsen, mert instructiónkban is nevezve is nincsen. Más az, hogy az jószág extra regnum Hungariae vagyon, a hol nekünk palatinusságunk nincsen. Mindazonáltal mivelhogy az fejedelem megkeményétette magát és császár urunknak is consiliariussi itt az hadban vadnak, mi azokhoz megyünk, ez dolgot azokkal is közeljük, és onnan megjüvén választ adunk az fejedelemnek.

Az fejedelem lehetetlennek találta, hogy császár urunknak írhassunk mi az Opolia és Ratiboria felől az hadak miatt, mivelhogy az török most is az rablást urgeálja, és lehetetlen, hogy mánál tovább az fejedelem megtarthassa, ha az induciák ma véghez nem mennek. Hogy peniglen az császár urunk hadban való tanácsival közeljük ez dolgot, az fejedelemnek is tetszett. És igy de Monte Negróhoz menvén, ez dolgot megbeszélettük neki.

Consentiált de Monte Negro és úgy concludáltuk ez dolgot is.

Eodem die hora prima post meridiem hozta meg császár urunk patens plenipotentiáját sub numero 5. és nekünk szóló levelét sub. numero 6. az táborban Pogrányi István.

Vigesima prima die eiusdem mensis bocsátottuk császár urunkhoz ő fölgéhez Czobor Imre és András mester uramékot az táborbúl cum instructione nostra sub numero 7. az origina-

lis induciákkal, melyet az erdéli fejedelem pecsét alatt nekünk adott sub numero 8. az induciáknak mássával, melyet mi az erdéli fejedelemnek adtunk sub numero 9. az törökkel való tractatusnak punctióiról való erdéli fejedelem explicatiójával in originali sub numero 10. magunk assecuratiónk mássával. hogy azt az erdéli fejedelem levelét török kézben nem ejtjük, sub numero 11. az erdéli fejedelem assecuratiója mássával, melyet adott de Monte Negrónak és az több császár urunk vitézinek sub numero 12. de Monte Negro assecuratiójának mássával, melyet adott az fejedelemnek sub numero 13. Az esztergomi érsek leveleinek pariáival, melyeket írott volt Eszterhas Miklós uramnak sub numero 14. és az erdéli fejedelemnek sub numero 15.

Ugyanakkor adta mássát az erdéli fejedelem nekünk az Eszterhasy Miklós uram levelének, melyet írott vólt Roskovánÿnak az kölösben való váz felől sub numero 16.

Eodem die indúltunk vissza az táborból, és mikor az fefejedelemtől búcsút vettünk volna, az fejedelem azt mondotta, hogy Eszterhas Miklós uram írott Bornemiszának egy gyalázatos levelet, ki az fejedelem személyét illeti: de megzabolázza Eszterhas a nyelvét, mert ha nem, általán fogva semmi jó köztek nem következik sub num. 17. Ebédet ettünk Zakolczán, onnan vacsorára Sassin várában jüttünk, ott háltunk.

Vigesima secunda die eiusdem mensis étczaka Semptére jüttünk. Az mi követeinknek vissza jövetelekig Bécsből mit írott az erdéli fejedelem nekünk az keresztyén rabok elbocsáttása és egyéb dolgok felől, levelei extálnak sub numeris 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24.

Az erdéli fejedelemnek ez ideig írott leveleinknek mások is extálnak, vadnak sub numeris 25. 26. 27.

Eszterhas Miklós uramnak az rabok elvitele felől írott levelünk mássa sub num. 28.

Császár urunknak ez ideig írott leveleinknek mássai extálnak sub numeris 29. 30. 31.

Császár urunk nekünk de practensa obsidione Buják írott levele extál sub num. 32.

Magyarországi cancellarius levelei, kiket ez ideig írott, és extálnak sub numeris 33. 34. 35.

Eszterhas Miklós uram Bornemisza Jánosnak 24. Novembris Ujvárból írott levelének mássa sub num 36.

Tertia die Decembris anno 1623. Czobor Imre és András mester uramék az induciák articulussit cum limitatione et correctione suae Mattis caes. atque reg. Bécsből Sempthére meghozván sub num. 37, és az induciák felől császár urunk nekünk írott levelét sub uum. 38, és az rabok felől írott leve-

lét sub num. 39 megadván, és quarta die credentionalis levelünk mellett sub num. 40. az mi izenetünkkel az imperiumi és erdéli fejedelemnek Nagy-Szombatban bevivén, az fejedelem quinta die válaszszal, hozzánk visszaküldötte és cancellariussa s Kassay István uramék által is ezt izente, hogy emlékezzünk arra, miképpen mi látván az nagy romlást és veszedelmet ex officio nostro találtuk meg mind itt Magyarországban s mind Pogrányÿ és Szikszay Istvánék által az Morva vizén túl Hodolinnál való táborában, iteratis vicibus az fejedelmet intvén arra, hogy az sok keresztyén vér húllását és pogány rabságra való vitelét szánná meg és az békességnek tractatussát continuálná s ahoz alkalmaztatná inkább magát. Mindjárt keresztyéni indúlatját megjelentvén és hogy syncere akarna tractálni, jóllehet sok exemplomokból, és miolta erdéli fejedelem azóta történt dolgokból is megtudta volna gondolni, mit kellett volna cselekedni, ha más emberrel lött volna tractája. De minthogy mi velünk (az mint az fejedelem izente) magyarországi vicekirálylyal császár urunk dignitássa mellett, kinek pecsétes decretomja és levele nálunk volt, nem úgy mint ellenség, hanem mint keresztyén fejedelem tractált, és semmit nem kételkedvén az tractatusnak confirmatiójában, mindjárást az mely nap egymással szemben löttünk, álgyúit az császár urunk népe ellen az sánczból visszavonyatta, mind töröket az rablástúl s minden hadait az hostilitástúl megfogta és az mely nap és órában az induciák concludáltattanak, mindjárt az töröket mindenestűl fogva az Morva vizén által szállította, azonképpen maga hadait, mihelt mi onnan eljöttünk, utánunk bocsátotta, és maga is onnan eljütt. Annak okáért minthogy mirajtunk fundálta az fejedelem az tökéletes állandó békességnek tractájához való confidentiát, ki akkor szabadítottuk meg császár urunk hadát, melyben nagy nemzetes fő hadviselő marschalk kapitányok és urak voltanak, az éhségbűl és nagy ínségbűl (melyeket magunk szemeinkkel is láttuk) mikor az fejedelemnek fegyvere kezében lévén, semmi fogyatkozása nem volt; annakfelette Morvaországot, akkor mentettük meg, mikor immár az sok égetések és rablások miatt sok abban való váraknak és városoknak meg kellett magokat adniok, és többek is in deditione voltanak, és Magyarországban is tolláltuk az fegyvert, mely keresztyéni cselekedetink, nemcsak tisztünkhez, de örök emlékezetünkre is és hálaadóságra méltók. Ezen búsúl az fejedelem, hogy mennivel inkább császár urunknak ő felgének és az egész keresztyénségnek igyekezik szolgálni, s az tökéletes békességre útat csinálni, mely most lött volna meg, annival távolyabb esik jó széndékától azok miatt, kik császár urunk méltósága és az mi authoritásuk ellen az tökéletes békesség-

nek tractatussára való induciák articulussit császár urunknak disuadeálják, kiknél misemondóktúl megválva, az fejedelem sokszor többet szolgálhatna, és immár miképpen procedálhasson tovább s kinek kellessék in simili casu hinni, hogy most is minden gondolatja és reménsége felett így megcsalatkozott, mely nem annira az fejedelem ellen, mint mi authoritásunk ellen vagyon. nem tudja. Azért minthogy ez dologban legelsőbben is, és kiválképpen császár urunk dignitássa, azután az mi, úgymint (az fejedelem izenete szerint) vicekirálynak authoritásunk forog, kinek kezünk beadása és hitünk alatt kezünk írásával roboráltatott assecuratoriának az fejedelemnél vagyon, lássuk, ha és miképpen confirmáltatjuk az induciáknak elvégezett articulussit, mert az fejedelem immár az mit egyszer megmondott. megmondva vagyon, és tovább való tractatussal az mi és maga authoritásunk ellen nem akar cselekedni, kiválóképpen sokszor eszében vevén azt, hogy az régi szokás szerint, ha efféle concludált dolgokban még új tractatus moveáltatik, ismét többtöbb kivánság következik. Itt interlocutorie előhozák az fejedelem követi az posoni induciákot, melyeket Preiner cancellarius és Nádasdi Tamás által concludáltak volt, és mikor azután Bécsben emendálni akarták, azok felmentenek és megmondották császárnak, hogy ha ő felge helyén nem hagyja, többé hitelek nem leszen, nem is ártják efféle dolgokban magokat. Erre való képest császár urunk is helyen hatta. Azért méltóbb nekünk, hogy annival inkább urgeáljuk az confirmatiót, mentűl legnagyobb és arra való tisztünk vagyon Magyarországban. Elhiendő, hogyha az soproni gyűlésben ratione sessionis ad mensam suae Mattis decretumot obtineáltunk esztergomi érsek ellen, császártúl ő felgétűl ezt inkább megnyerhetjük.

Ezekre brevibus azt feleltük, hogy az fejedelem sem búsúlhatott ezen inkább, mint mi; de még császár urunk nem recusálta szintén az mi általunk concludált induciák articulussi confirmatióját, hanem minket int, hogy mégis traktáljunk az fejedelemmel és azon legyünk, hogy az fejedelem császár urunk kivánságához accedáljon, mert császár urunk is syncere akar tractálni. Azért ha az fejedelem vagy maga, vagy per cancellarium et Kassay tractálni akar, mi készek vagyunk. Ha ezután több dolgot kivánnak, egyáltaljában megírjuk császár urunknak, hogy ennél tovább nem tractálhatunk. Itt egymás közt elvégeztük, hogy következendő nap az fejedelemhez magunk bemenünk, és császár urunk parancsolatja szerint bementünk Nagy-Szombatban.

Eodem 5 die ejusdem mensis adták meg császár urunk levelét sub num. 41. melyben megírja, hogy az induciák dolgában való császár urunk resolutiójával immár Bécsből expedi-

általtanak Czobor Imre és András mester uramék. Azért int császár urunk minket, hogy az ő felsége resolutiója szerint az induciák dolgát az keresztyénségért és közönséges jóért az erdéli fejedelemmel véghez vigyük, és az szegény rabok elszabadítások felől is szorgalmatos gondunk legyen. Ezen levélben emlékezik az erdéli fejedelemnek az kalocsai érsek ellen való panaszáról is.

6. die Dec. anno 1623. mentünk be Czobor Imre és András mester uramékkal Nagy-Szombatban az erdéli fejedelem újonnan adott assecuratiója mellett sub num. 42. Ott Nagy-Szombatban eodem die szállásunkra azt izente az fejedelem Kamuthi Farkas cancellarius és Kassay által, hogy nem szükség előszámlálni, mit izent volt tegnap minekünk, hanem tudjuk azt, minemű synceritással tractáltunk és concludáltunk az fejedelemmel mint palatinus regni és mint császár urunknak plenipotentiarius commissariussa, és soha nem reménlette azt az fejedelem, hogy így történjék az mint most, hogy minden articulussát az bécsi tanács corrigálta az mi authoritásunk ellen. Mely dologrúl ha jól gondolkodnék, tudná az fejedelem az igazságot követni, és csak azt mondhatná, hogy immár mi velünk palatinussal, ilyen nagy méltóságú úrral és császár commissariussával végezett, és ha ez világ előtt apologiában bocsátaná is, császár urunkot mondanák, hogy meg nem állotta, az fejedelem penig syncere tractált. De meggondolván azt, hogy mind császár urunk s mind az erdéli fejedelem keresztyén fejedelmek és az rettenetes tűz két keresztyén fejedelem közt vagyon, minthogy noha mi palatinus tisztünk szerint is elegendő authoritásban voltunk és annival ez az authoritás megöregbedett, hogy császár is pecsétes decretumjába et levelében is annuentiát adott, és mégis ilyen nagy defectusok történtenek, kérdé az fejedem tőlünk mint igaz magyar és nagy tisztbeli embertűl, micsoda securitást mutatunk az fejedelmek, hogyha új tractában megyünk, hogy az mit ezután végezünk, azt császár urunk megtartja.

Kire azt feleltük, hogy az mint ennekelőtte is megizentük az fejedelemnek, mely nagy szívünk fájdalmával, és majd inkább halálunkat is kivántuk volna, hogy sem a difficultást láttuk volna; most is azont mondjuk. De mivel hogy nem itéltük, hogy császár urunk, ki ilyen sok országokra gondot visel, magától azt cselekedte volna, hanem inkább azok persvaedálják, kik mi reánk irigykednek; és ilyen ratiókkal persvadeálták, hogy császár urunk méltóságában és személyében megsértődött, és országinak sem szolgálhat úgy ez induciák miatt, az mint kellenék, noha azok, ha mind az fejedelem táborát s mind az sok tüzet és veszedelmet látták volna, talán többre is mentenek volna. Most is

egyébképpen nem assecurálhatjuk az fejedelmet, hanem az előbbi annuentiája mellett császár urunknak, ki most is mind izenetivel s mind írásával azt parancsolja minekünk, hogy ad ulteriore procedáljunk az fejedelemmel és concludáljunk az induciák felől és csak ő felge az fejedelem declarálja ezzel is császár urunkhoz való synceritássát, meghigyje az fejedelem, hogy gondunk leszen azokra, kik ennek okai, és szintén ország gyűlésében megnevezzük őket.

Ezután kivánták az erdéli fejedelem követi, hogy császár urunk utolsó levelét megolvastassuk, melyben az ulterior tractatust minekünk demendálja. Megolvastuk és ez szókon »his iustis conditionibus etc.« által akadtanak.

Itt előhozták az Thurzó György dolgát, hogy mikor az meghalt császár urunk akarátjából Báthori Gáborral tractált és concludált volna, azután Bécsben emendálták, ki mikor innotescált volna Thurzó Györgynek, megtalálta szegény idvözült császár urunkat és kérte hogy confirmálja és megszolgálja, alioquin az országgal egyet fog érteni és authoritássát megoltalmazza. Mondották azt is, hogy decretum mellé minekünk olyan assecuratiójának is kellene lenni, ki mind ez erdéli fejedelmet ligálná, s mind az mit végeznek, annak vigore eiusdem assecurationis császártúl is az confirmatióját extorqueálhatnók.

Kérdették azt is az fejedelem részérűl, ha az mit végeznénk, megoltalmazzuk-é mint Thurzó György nem fegyverrel, hanem omnibus rationibus et instantiis. Arra azt feleltük, hogy minden protestatióinkkal és instántiainkkal megoltalmazzuk. Ismét kérdették, micsoda módon assecurálhatjuk, hogy az mit mostan complanálunk, azt császár urunk részérűl acceptálják-é és megtartják-é, mivelhogy ez ideig is az mit végeztünk, meg nem tartották, noha mi azt itéltük, hogy császár urunk részérűl sok jót végeztünk.

Item mondották azt is, hogy ez fogyatkozás után az volna az igazság, hogy nilván való plenipotentiát kellett volna hozni az jövendő végezesnek confirmatiójára, de hogy ez ideig az nem lött, és immár az üdő is késő, az a kérdés, micsoda assecuratiót adhatunk az fejedelemnek, kivel az fejedelem contentus lehet és császár urunknak is megmutathassuk az ratióit.

Erre ezt feleltük, hogy megmutattuk immár császár urunk leveleit, kikhez bizunk az confirmatio felől, azért kérjük az fejedelmet, hogy condescendáljon az complanatióra, melyet véghez vivén pro confimatione felküldünk, et omnibus ratonibus azon leszünk, hogy császár urunk confirmálja, sőt mint Thurzó György megizenünk, hogyha nem confirmálja az országgal egyet fogunk érteni.

Az fejedelem, ezeket neki referálván és azt is, micsoda jó akarattal vagyunk mi az magyar nemzethez és keresztyénséghez, igy resolválta magát, hogy eleget törődött rajta, és noha az igazság szerint tudná, mit kellene cselekedni, de meggondolja, hogy maga is keresztyén és keresztyéneket szerető fejedelem; azért először is császár urunk méltóságát személye előtt viseli és magának synceritássát s keresztyéni affectussát meg akarja mutatni, annakfelette minekünk is authoritásunkot hogy Magyarország kivűl is extendáltassék, az mit cselekedhetik, örömest cselekedik. Az mi azért azt illeti, hogy az induciákban való első punctjában az terminust ad primum Martii retrahálták, az erdéli fejedelem távul lakik és mivel török is volt vele, noha az fejedelem absolutus fejedelem és az portától nem dependeál, de mégis gratitudinis ergo ezt az portának is értésére adja, hogyha ők is meg akarnak békélni, lássák, mert az fejedelem megbékélik római császárral.

Minthogy penig az porta távul vagyon, és tanácsbeli főembert kell beküldeni, annak cum dignitate kell bemenni és negyven nap megyen be, 20. vagy 30. nap múlat ott és negyven nap jű ki, erre való képest az primus mensis Martiit nem acceptálhatja, mindazonáltal mind császár urunk méltóságát s mind mi authoritásunkot megtekintvén primum diem Julii acceptálja, interim az portárúl is követe megjühet. Az mi Opuliát és Ratiboriát illeti, minthogy császár urunk azt praetendálja, hogy azoknak megeresztések császár urunk méltóságának praeiudicálna, noha az fejedelem is azt mondhatná, hogy neki is praeiudicál az apprehendált jószágnak megeresztése, mindazonáltal azzal sem gondol, bátor úgy legyen, csakhogy azok helyett az fejedelemnek is cedálják Trichin és Thurócz vármegyéket. Zólyomhoz penig semmit császár urunk ne is szóljon, mert az előbb is az fejedelemnek engedtetett, az bányavárosoknak penig semmiképpen az induciákig nem cedál.

Harmadik punct az idegen vitézlő népnek behozása, mely nem úgy az fejedelmet, mint az mi authoritásunkot illeti, azért az mi authoritásunk oltalmazásáért is azt kivánja, hogy ugyan mentio legyen arrúl, hogy az idegen nép be ne hosassék. Az törökkel való tracta felől az induciák confirmálásában emlékezet se legyen, mert immár császár urunk arrúl resolválta magát.

Ezekre mi azt feleltük, hogy itt az terminus felől három dolog vagyon: egyik, hogy az erdéli fejedelem mi reánk hagyta volt ezelőtt is, hacsak egy hónap leszen is, ki, ha akkor meglehetett, most annival inkább meglehet ad primum Martii. 2. ez, hogy a törökhöz való beküldés is kevesb napokat comprehendál; 3. hogy mivel az fejedelem részérűl azt mondják, hogy

az fejedelem absolutus princeps, és nem egyébért küld be a portára, hanem hogy csak megjelentse, ha az török is akar tractálni, de az fejedelem interim ugyan tractál. Azért, minthogy császár urunk is syncere akar tractálni, és az fejedelem is, usque primum Martii tractálhatni.

Az mi Opuliát és Ratiboriát illeti, hogy az fejedelem cedál, igen keresztyéni módon cselekedik, és azzal is megmutatja synceritássát. Zólyom vármegyének is hogy cedáljon az erdéli fejedelem, igen méltó, mivelhogy arra vagyon az végházaknak is fizetések deputálva, kiváltképpen az, melyek az bányákot is őrzik, azokot az bányák építik, az bányákból vagyon minden munitiójok, élések és csak fájok is, és ha az törökkel békesség nem lévén az végházak fizetetlenek lennének, császár urunk méltósága ellen lenne, ha az egyszer arra rendelt bányákot most megváltoztatná és az országnak is veszedelmére.

Trichint és Thurócz vármegyét ne is kivánja az fejedelem, mert azzal láttatnék mutálni előbbi jó akaratját és végezését.

Az idegen népnek behozása úgy vagyon, minket illet, annakokáért most is az ország artikulussira kell hagyni.

Az erdéli fejedelem követi erre így replicáltanak, hogy még mi semmit nem feleltünk többet, az mit Bécsből Czobor Imre uramék hoztanak; mindazonáltal rationibus convicti Trinchinnek és Thurócznak is békét hagytak. Zólyom vármegyét penig az egész bányavárosokkal együtt, az fejedelem megeskütt, hogy kezében lévén ki nem ereszti, hanemha armis veszik el tűle.

De termino azt mondották az fejedelem követi, hogy brevior nem lehet, mert az töröknek sok jótéteményéért az fejedelem hálaadatlan nem lehet, hanem meg kell izenni az portára, és ha császár urunkkal nem végezhet az fejedelem, ugyan az törökhöz kell bizakodni.

Az idegen nép behozása csak sub induciis ne legyen, azután az fejedelem nem gondol vele.

Az törökkel való tractatiórúl nem szükség az induciák punctáiban mentiónak immár lenni, mert császár urunk resolválta magát, melylyel az fejedelem contentus.

De termino az fejedelem követi azt is mondották, hogy nem kell az két fejedelmek közt az synseritást in dubium vocálni; császár urunk megegedheti az hosszabb terminust, mert senkinek nem tartozik megjelenteni. Az fejedelemnek penig, minthogy az török vele volt, igéreti szerint meg kell jelenteni, nem úgy, hogy az töröktűl dependentiája volna, avagy anélkűl nem végezhetne, hanem gratitudinis ergo. Más az, hogy az fejedelemnek hivei még Erdélyben mennek és on-

nan kelletik az tractára kijünniek. Mindazonáltal primus dies Junii legyen az induciák terminussa. Ez kivül más terminusra, az fejedelem megeskütt, hogy nem megyen.

Mi ultimum Martii praefigáltuk, et tandem personaliter dno principi persvadentes primum Maji obtineáltuk.

7. die Dec. de termino tractatus pacis úgy tetszik az erdéli fejedelmek, hogy ez császár urunk alá küldött punctomit megtekinvén, nem szükség most de termino tractatus pacis concludálni, hanem mikor az induciarum articuli confirmáltatnak azután kelletik de termino tractatus pacis consentiálni, és ha szintén az fejedelem útjában volna is, császár urunk resolutióját mi vevén, per litteras certificálhatjuk és az fejedelem is rescribál, et sic concludetur de termino tractatus. Két ratiói az fejedelemnek ezek, hogy de termino induciarum végezvén, ha valaki az itéletben volna, hogy az fejedelem csak azért differálja az tractatus pacis terminussát, hogy az jószágot bírhassa, akár elébb s akár utólban legyen az tractus, ha nem végezhetnék, ugyan usque ad finem induciarum kellene várni. Másik az, hogy confirmatis articulis, kell az tractatus pacis felől terminust végezni. Azért a fejedelem jó akaratát kell venni, úgy történhetik, hogy mindezek csak hóharmatok lesznek és nem is leszen szükséges a tracta, megértvén császár urunk az fejedelem jó inclinatióját és oblatióját. Az bányák dolgában, kiválképpen Körmecz és Ujbánya felől, kiket Bars vármegyében mondának lenni, azt is mondották, hogy egymástót el nem szakaszthatják mint szintén egy malomházat, az országnak is egy million pénznél károsabb volna csak ilyen kevés ideig egymástól való elszakasztások is. Másik ez, hogy várja el császár urunk három vagy négy hónapig az fejedelem oblatóját, kire soha ilyen inclinatus nem volt, ha az oblatio cum satisfactione suae Mattis leszen, bene, ha nem soha többet nem kell várakozni sem hinni. Mi instaltunk és azt mondottuk, hogy császár urunk az egész világ eleiben tarjesztheti, hogy az öt vármegyéket épen megengedte az fejedelem császár urunknak et per hoc Körmöcz et Ujbányát is tanquam in corpore comitatus Barsiensis existentia. Az fejedelem részérül meg azt mondják, hogy az fejedelem is az egész bányavárosokat az előbbeni tractában is excipiálta, és ott is Zólyom és Hont vármegyét; az fejedelem táborában sem ex oblivione, sem ignorantia, sem simplicitate nem történt az, hogy az két bányavárosokrúl mentio az írásban nem lött, hanem az mi részünkről való declaratión maradtanak meg, hogy az bányavárosok mind Zólyom és Hont vármegyében vadnak. Igy lött vége az induciák complanatiójának sok több ratiókkal közben-közben élvén, melyek calamo nem excipiáltathattanak.

8. die eiusdem mensis Czobor Imre és András mester uramékat Nagy Szombatból császár urunkhoz ő felgéhez Bécsben bocsátottuk ő felgének írott levelünkkel sub num. 43, nekik adott instructiónkkal sub num. 44, az complanált induciáknak az imperiumi és erdéli fejedelem confirmatiójával in originali sub num. 45, az complanalt induciák confirmátiójával, melyet császár urunktól kelletik hozni sub num. 46.

Eodem die az erdéli fejedelemnek adtunk de complanatis articulis assecuratoriát magunk neve, pecsétünk és kezünk írása által sub num. 47.

Az vármegyék követi instructiójoknak mássát adták nekünk sub num. 48.

Azoltától fogván minémű leveleket írott minékünk az erdéli fejedelem követinknek Bécsből megjövetélig, az kik extálnak sub numeris 49. 50. 51. 52. 53. vadnak.

Az Nagy-Szombatban gyűlt urak és vármegyéknek s városoknak követinek credentionálássa hozzánk küldött követi mellett írott extal sub num. 54.

Arra császár urunknak és azután is ű felgének követeink Bécsből megjövetelekig írott leveleink extálnak sub numeris 55. 56. 57. 58. 59.

18. die Dec. megérkezvén Semptére Aodrás mester és Pogrányi István uramék (mert Czobor Imre uram felesége holt testét ment volt látni Éleskeoban) exhibeálták császár urunk nekünk írott levelét sub num. 60. Más ű felsége levelével, hogy az mi die 11. Dec. való írásunkra bizonyos személt küld hozzánk, kitűl mindeneket megérthetünk sub num. 61.

Ez mellett relatiót töttenek sub num. 62.

19. die Dec. bocsátottuk űket az erdéli fejedelemhez Beszterczére cum literis nostris credentionalibus sub num. 63, instructione sub num. 64.

Eodem die hozták meg nekünk császár urunk ű felsége Horeczki rabsága felől való levelét sub num. 65.

Eodem die császár urunknak írott levelünk extal sub signo NB.

20. die Dec. magyarországi cancellariusnak írott levelünk pariája extal sub num. 66.

21. die Dec. két levelünkre írott császár urunk levelét de tractatu pacis hozták meg Semptére sub num. 67.

Item Ekembergh uram levelét sub num. 68.

Ezeknek pariájokat András mester uraméknak is megküldöttük, hogy annival instructiorbak legyenek mediis et rationibus az erdéli fejedelmet ad tractatum pacis inducálni.

22. die Dec. jütt hivatalunkra Semptére hozzánk Czobor Imre uram és 23. decz. referálta nekünk, az mit császár urunk-

nak oretenus proponált Bécsben András mester urammal sub num. 69, és az császár urunk arra az propositióra oretenus adott válaszát sub num. 70.

23. die Dec. az Czobor Imre uram relatiójára erdéli fejedelemnek írott és Balogh Ferencz uramtúl küldött levelünknek pariája extal sub num. 71.

Eodem die császár urunknak írott levelünk pariája sub num. 72.

Diebus festis nativitatis dni magyar cancellarusnak írott levelünknek mássa sub num. 73.

28. die Dec. császár urunknak írott levelünknek mássa sub num. 74.

Egy külön íven mintegy toldalékképpen:

21. die Dec. császár urunknak írott levelünk, melyben választ adunk ő fölgének az 17. eusdem mensis nekünk írott levelére, és hogy András mester és Pogrányi István uramékot az erdéli fejedelemhez Beszterczére expediáltuk, az erdéli cancellarius által is (ki hütlevelünkre jött hozzánk) az erdéli fejedelemnek izentünk, hogy accomodálja magát császár urunk ő fölge kívánságához. [1]) Item az erdéli fejedelem exprobratióiról. Item, hogy ő fölge országunk megmaradásának provideáljon, az induciákot confirmálja, az ország gyülését mentül hamarébb promulgálja, hogy ne sollicitáljanak osztán bennünket érette az regnicolák etc. sub num. 75.

Eodem die Ekkempergh uramnak írott levelünknek pariája, melyben az ő kglme szép levelére, melyet nekünk 16. eusdem íratott, adtunk választ num. 76.

31. die Dec. érkezék császár urunknak nekünk 21. praesentis írott levele, melyben teszen választ az 16. praesentis, ő felgének írott levelünkre, és tisztünkről emlékeztetvén int bennünket, hogy gyülést ne hirdessünk sub num. 77.

Eodem die Balogh Ferencz megjövén Beszterczéről, hozá az András mester levelét sub num. 78. Item erdéli fejedelem levelét, melyet maga kezével írott num. 79; Balogh Ferencz relatiója extal sub num. 80. [2])

Ugyanazon nap hat óra tájban megjöve Pogrányi István is, és hozá Beszterczéről az erdéli fejedelem levelét, mely 28. decz. költ num. 81, és azon fejedelemnek az induciákról való resolutióját, melynek pariája extal num. 82. Mindjárt utánna érkezék az erdéli fejedelem vicekomornikja Bornemisza Pál is

[1]) Az utasítást l. Tört. Tár. 1879. 456. l.
[2]) Megjelent Tört. Tár. 1879. évf. 455. l.

az erdéli fejedelemnek pecsétes diplomájával, kinek mássa nem extál.

Anno 1624.

1. die Jan. írtunk császár urunknak ő fölgének az Pogrányÿ és Bornemisza megjövéséről, és hogy az erdéli fejedelem az induciák terminussát acceptálja, pecsétes diplomáját Bornemisza Pál által küldötte. Ez levelünknek pariája extál sub. num. 83.

Eodem die írtunk az erdéli fejedelemnek Pogrányÿ István és Bornemisza Pál hozzánk Sempthére érkezéséről, az erdéli fejedelem pöcsétes induciájának császár urunk küldte induciák punctjával való kölömbözéséről és kértük azon ő fölgét, hogy accomodálja magát császár urunk kivánságához. Ennek pariája extál num. 84.

4. die Ekkembergh uramnak írott levelünknek pariája extál sub num. 85.

Eodem die Czobor Imre és Pogrányÿ István uramék mellett császár urunknak írott credentionalis levelünknek pariája extal num. 86. Item nekiek adott instructiónknak mássa num. 87.

Császár urunk levele, mely 2. die kült, extal sub num. 88.

Eodem 4. mensis die Meggau uramnak írott levelünknek pariája extál num. 89.

Eodem die Senniey István cancellarius uram hozzánk jöve és exhibeálá minekünk császár urunk credentionalissát num. 90. Instructiójának mássa extál num. 91. Az instructióban való punctumokról császár urunknak írott levelünknek mássa extál num. 92.

5. die az erdéli fejedelemnek az Bornemisza Pál Bécsben való elmenetele felől írott levelünknek mássa extál numeris 93.

12. die érkezék az erdéli fejedelemnek nekünk írott levele az nógrádiak dolgáról és Palánk alatt való esetekről; extál num. 94. Azon dologról császár urunknak írott levelünknek mássa extál num. 95. Item az erdéli fejedelemnek eadem die írott levelünknek mássa num. 96.

15. die Czobor Imre és Pogrányÿ István uramék császár urunktúl megjövén exhibeálák az ő fölge nekünk írott levelét, kinek pariája extál sub num. 97.

16. Expediáltuk Czobor Imre és Pogrányÿ István uramékot császár urunk resolutiójával az erdéli fejedelemhez Beszterczére cum credentionale et instructione num. 98. Item az minemő induciale diplomát kelletik, kívánni az erdéli fejedelemtől, annak minutája extál num. 99. Item Czobor Imre

uramnak és Pogrányÿ Istvánnak adott leveleknek lajstroma num. 100.

17. Írtunk császár urunknak Czobor Imre és Pogrányÿ István uraméknak, az erdéli fejedelemhez Beszterczebányára való elküldések felől, mely levélnek pariája extál num. 101.

21. Vévén Czobor Imre uram levelét, melyben írja, hogy az erdéli fejedelem accedált az császár urunk kívánságira, csak az salvus-conductus mellé való assecuratoriát szörezzük meg követeinek császár urunktól (melyről való punctomok vadnak sub lit. a) és Sempthéig magunk levelével őket assecuráljuk. Írtunk császár urunknak felőle, mely levelünknek pariája extál num 102.

Eodem die. Küldöttük Szent Benedekben az magunk neve alatt való assecuratoriát Westeo Jakab által, melynek mássa extál num. 103.

25. die Czobor Imre és Pogrányÿ István uramék Galgócz városunkban hozzánk érkezvén exhibeálák nekünk az erdéli fejedelem levelét, mely extál num. 104, az maga relatióját de resolutione principis num. 105, és az bányák szükségéről való memorialét németűl num. 106, 107 et 108.

26. die Czobor Imre és Pográny István uramékot fölküldöttük Bécsben az erdéli fejedelemnek commutált diplomájával. Császár urunknak írott levelünknek pariája vagyon num. 109.

Eodem die hozának császár urunktól levelet, hogy mindjárt praeparáljuk magunkat az úthoz és értvén az fejedelem resolutióját, mindjárt fölmegygyünk ű fölgéhez, mely extál numeris 110.

28. Pápay István meghozta Bécsből az császár urunk assecuratoriáját és császár urunk nekünk írott levelét sub lit. b.

31. die az erdéli fejedelem commissáriussi úgymint Kamuthy Farkas, Kassay István és Bornemisza János uramék érkezének Szeredi városunkban.

1. Februarii bejövén hozzánk Kassay és Bornemisza, exhibeálák nekünk az erdéli fejedelem patens levelét, melyben az hat vármegyét, azokban való minden confiniomokkal, várakkal és városokkal együtt minden magához való kötelességtűl és hittűl fölszabadétotta, kinek mássa extál num. 111. Mi is az császár urunk assecuratoria levelét assignáltuk nekiek, kinek mássa extál num. 112.

2. die írtunk az hat vármegyére, hogy császár urunknak tartozó hívséghez tartsák és késedelem nélkűl declarálják magokat, kinek mássa vagyon sub num. 113. Item Koháry Péter uramnak, hogy az hat vármagyében levő végházokat, praesi-

diomokat az császár urunk ű fölge hűsége alá recipiálja, extál mássa num. 114. Item császár urunknak mind ezekről és bécsi útunkról írott levelünknek mássa extál num. 115.

Kivűl: Diarium inchoati cum Gabr. Bethlen tractatus pacis.

(Két különböző kéz által írt eredetije orsz. ltár Tract. Publ. 4. Nro 13. Cum 2bus accessariis sub *a*; et *b*).

Ehez csatolva.

a)

Ilyen reversalist vettek mindeniktől az ő felge commissariussi.

Ego etc. juro coram deo trino, patri, filio et spiritu sancto. ac promitto reversalibus hisce, quod ego cum omnibus partibus mihi subiectis, sermo d. Gabrieli dei gratia sacri Romani imperii et Tranniae principi moderno omni mode fidelis esse volo, omnemque eam, quam fidelem suae serenitatis clientem addecet, fidem et fidelitatem ingenue conservabo, neque ab eadem honoris, favoris, metus, aut beneficii cuiusvis gratiae recedam, non ullam hostilitatem contra suam serenitatem suas ejusdemque partes palem vel occulte, ne quovis exquisito sub praetextu et colore exercebo, aut per alios exerceri faciam, non arma sumam eosque infestabo, neque ullo pacto hostes eosdem adiuvabo, nec consilia noxia agitabo foveboque, quin vero universorum suae serenitatis amicorum fidelium ut et modernorum ad has regni Hungariae partes deputatorum supremorum dnorum commissariorum amicum, inimicorumque inimicum me declarabo, praestaboque, neque eos aut eorundem servitores seu quosvis homines, quosvis sui in parte lacessim non damno aliquo privati commodi vel incommodi causa agravari afficique sustimebo, verum potius omnia, quae ad promotionem existimationis emolumentique suae serenitatis vel ejusdem partium versura prospexero, sedulo fideliter graviter strenueque geram et administrabo. Sic me deus adiuvet et mea fides christiana sub amissione humanitatis, honoris et aeternae salutis, inhibitione, revocatione aliisque quibusius iuridicis remediis sublatis; in quorum omnium sponte, libere, benevole et non coacte in me assumptorum firmius robor et testimonium manus meae subscriptione roboratorum praesentibus hisce sigillum quoque meum usuale apposui inpressique volens sciensque. Datum etc.

Kivűl: Paria reversalium anno 1623. Az erdéli fejedelemtől kivántatott reversalisnak mássai.

(Orsz. ltár ad Tract. Publ. Fasc. 4. N. 13. et *b*).

b)

Thurzó Szaniszló nádor levele a királyhoz. 1623. okt. 17-ről.

Sacratissima Caes. Regiaque Mattas.
Domine Domine clementissime.

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Sacrmae Caes. Regiaque Mattis Vrae humillimam subjectionem. Posteaquam Serenissimus sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps meam praesentiam, iteratis vicibus postulavit, et ego juramento, quo Vrae Matti Sacrmae et toti regno obstrictus sum, me excusavi; juramentum meum sibi constare se resolvit ac proinde ut ipsum nunc accederem jam non ulterius ursit. Vult nihilominus ut sine mora Vrae Matti Sacrmae scribam et cum litteris unum ex familiaribus meis (quem Posonium usque comitari facere promosit) ad Vram Mattem Sacrmam pro resolutione sollicitanda expediam, demisseque apud eam instem, quo gratiose annuere dignetur, ut dominum principem ideo accedere possim, quia si Vra Mattas Sacrma, vel dominus princeps talem adinvenerit in tractatu securitatem, quae certa confidentia non carebit, paratus erit dnus princeps per me de pace tractare: sicut in ultimo Novisolii dato responso viam tractatus pacis non praeclutisset. Non enim libenter in his partibus cum exercitibus suis diu moraretur, quibus exercituum mora desolatione et periculo esset futura. Ac proinde si Vrae Mattis tractatus per me et alternm, quem ex dnis magnatibus Vra Mattas ordinabit, cordi erit, Vra Mattas Sacrma benigne se resolvere et benignam suam retolutionem mihi quam citissime perscribere dignetur: ne regnum et praesertim hae partes propter exercitus Turcarum, Tartarorum, aliarumque nationum tam numerosos in cineres redigantur. Alioquin si Vra Mattas Sacrma in resolutione danda moram feciet et mihi tractatum pro officii mei palatinalis exigentia non deferet, dnus princeps diaetam regno inducturum se affirmat et a me postulat, ut ego quoque, etiamsi Vra Mattas in tractatum non consenserit, tanquam palatinus regni, ubi familiarius meus a Vra Matte Sacrma reversus fuerit, compaream, ut dnus princeps mecum de permansione regni tractare queat; per expressum declarando se, ut ipsi juramento me obstringam, non postulare. Non vult etiam dnus princeps in causa esse, si propter castra diutius hic posita majus periculum regno et mihi, conjugique et liberis atque bonis meis sit futurum. Cum ipse syncere tractare et de pace inter Vram Mattem Sacrmam et imperatorem Turcarum ac ipsum quoque dominum principem constantissima firma et stabili concludere velit; dummodo securitatis et confidentiae modus adinveniatur. Quare Vrae

Matti Sacrmae Duo meo clementissimo quam humillime supplico, dignetur clementer annuere, ut ego duum principem accedam, qualem securitatem et confidentiam velit, audiam, Vrae Matti Sacrmae etiam personaliter si ita visum fuerit referam et benignam Vrae Mattis superinde voluntatem intelligam; vel si Vra Mattas in tractatum consentire nolit, mihi nihilominus dnum principem convenire et de modo permansionis regni, ipsum audire licat, qui protestatur permansionem regni ex officio mihi esse curae et si ipsum convenire noluero, propriae meae, charissimorum conjugis et liberorum vitae ac omnium bonorum meorum, imo totius regni periculum mihi tribuendum fore. Servet Deus Vram Mattem Sacrmam quam diutissime salvam et incolumem ac feliciter regnantem. Datum in arce Sempte 17 die Octobris anno 1623.

Sacrmae Caes. Regiaeque Mattis Vrae benignam resolutionem expectans.

Fidelis et humillimus servitor
Comes Stanislaus Thurzo m. p.

Kivül: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohamiae etc. Regiae Majestati etc. Duo Dno mihi clementissimo.

Exhibitae 19. Octobris 1623. T.

(A »Jászai-féle gyűjteményből.« Nemz. Múz.).

c)

A nádor Bethlenhez küldött követeinek, nérszerint Pogrányi Istvánnak és Szikszay Istvánnak hivatalos tudosítása. 1623. oct. 26-ról.

26. die Octobris anno 1623.

Megbeszélvén Hodolinnál az imperioni és erdéli fejedelemnek az palatinus urunk ő naga üzenetit és instructiónkat ő fölge is elkérvén tőlönk és megolvasván is, ilyen módon beszélle velünk nekünk. Elsőben is a hol instructiónkban az volt írva, hogy az beszereczei tractatus is dubius volt, a minthogy az imperiomi és erdélyi fejedelem hadaival császár urunk ő fölge ditiójiban ok nélkül való hértelen bejövetelével confundáltatott:

Arra azt mondotta, hogy ha ok nélkül jött volna be az császár urunk ő fölg ditióiban, méltán mondhathatnók ő fölge, (az mint Eszterhas Miklós írott volt ő fölge felől) hitetlennek. De hogy nem ok nélkül jött be, ha arbiterek volnának, kikre ez dolognak revisióját méltán bízhatnák, sok ratiókkal ő fölge megbizonyétja, kiknek most békét hagyván, csak ez egyet

hozza elől, hogy mindennél constál az, hogy ő fölge az király titulusnak, kire az ország szabad akaratjából választotta, és az posonyi gyűlésben csaknem erővel az koronát is fejében akarta tenni, magát megalázván, hogy ambitiosusnak ne láttassék, szabad akaratja szerint cedált, az országot szent koronájával, szép végházaival, váraival, uraságaival, vármegyéivel és kerétett szabad városival együtt kezéből kieresztette, császár urunk ő fölge részéről peniglen, kinek méltósága ellen soha az imperiomi és erdéli fejedelem nem szóllott, szándékában is nem volt, hogy szóljon, most sem szól, mert régen megtanúlta azt, hogy az fejedelmek felől avagy hallgatni köll, avagy gonoszt nem kell mondani, valaki tanácsából lött, az niklspurgi végezésnek és diplomának conditiói meg nem tartattanak, ki az sopronyi végezésből is valaki igazán megolvassa, kitetszik, holott az császár urunk méltósága igen observáltatván az imperiomi és erdéli fejedelemnek gyalázatjára szereztetett, az mint megtetszik csak az jószágok dolgából is, hogy azok, kiknek ő fölge conferálta volt, nem contentáltattanak, de ezekről most ő fölge többet nem szól, mert arbiterek ez dologban nincsenek, mivelhogy ha az császár urunk ő fölge részéről lennének, azoknak az imperiomi és erdéli fejedelemnél hitelek nem lehetne, ha peniglen az imperiumi és erdéli fejedelem részéről lennének, azoknak császár urunk ő fölge sem hihetne.

Másodszor bizonyétja az imperiomi és erdéli fejedelem azt istenvel, hogy most sem kívánja sem az Magyarország koronáját, sem királyi méltóságát, sőt ha császár urunk maga kinálná az koronával is, látván az imperiomi és az erdéli fejedelem az magyar nemzetnek mostani egyenetlenségét fejében tétetni nem hagyná; nincsen is sem Ausztriával, sem Morvával, sem Csehországval, sem Silesiával semmi szövetsége és értelme, hogy azért jött volna ki, hanem csak kívánja az egy tökéletes állandó békességet, mely a törökvel is most felbomlott, ki praetendálván és ugyan divánban Konstantinápolban föltálalván, hogy az Sitvatoroknál való végezést innen az részről sokképpen meg nem tartották és értvén, hogy az imperiomi és erdéli fejedelem is az niklsburgi végezésnek meg nem tartásáról panaszolkodnék, ez occassióval indétotta most meg jó részt hadát az jövendő derekas hadakozásra való praeparatiójának útat nyitására. Most azért kivántatik csak az egy confidentia, hogy mind császár urunk ő fölge s mind az imperiomi és erdéli fejedelem bizonyossan igazán assecuratusok lehessenek, hogy egymással syncere tractálnak, agálnak, concludálnak és az mit az följül megírt békességről végeznek, azt minden punctjában megis tartják, mindenekvel megtartatják. Azután az tractatusnak módját, conditióit és punctjait felkereshetik, mert most, vala-

mit hertelen mondani s azután mást tractálni nem illenék. Az confidentiára peniglen először is lehetnének diplomák, de azok kétségesek, mert egyik sem hiszen másiknak, másodszor lehetnének országok kezességi, de azok is császár urunk ő fölge subditusi, harmadszor lehetnének zálogok, de az császár urunk ő fölge méltósága ellen lenne, közelébb való és alkalmatosb út lehetne az induciák, hogy az császár urunk is bocsátaná el hadait, az imperiomi és erdéli fejedelem is mind töröket, tatárt minden nemzetségből álló hadait, maga lenne együtt veszteg vagy Nagy Szombatban, vagy az bányavárosokban és ha mind az egész télen tractálni kellene is, végeznének minden jót ország pusztúlása nélkűl, mert az imperiomi és erdéli fejedelemnek keserves szívvel kell nézni ez nagy pusztúlást.

Annak okájért császár urunk ő fölge találjon errre az induciákra és tractatusra bizonyos confidentiát, kiben igaz securitása lehessen az imperiomi és erdéli fejedelemnek s üzenje meg. Az imperiomi és erdéli fejedelem is az ő részéről oly confidentiát mond palatinus urunk által, kit meg nem írhat, sem meg nem üzenhet, hanem maga palatinus urunknak akar megjelenteni, melyben császár urunk ő fölge is szintén úgy assecuratus lehet és megnyughat, mint az tulajdon maga lölkében. Itt mondottuk az imperiomi és erdéli fejedelemnek, hogy praetendálván magát laesa parsnak lenni, ő fölgének incumbál akaratját először megjelenteni. Kire azt felelé, hoay császár urunknak méltóságát szeme előtt viselvén, ő fölgének várja először kegyelmes resolutióját, azután ő is megjelenti akaratját. Ez az confidentia és securitás meglévén s egymás közt az keresztyén országokval együtt végezvén, az törökvel könyelben végezhetnek, csakhogy arra több üdő köll, minthogy Constantinápol messze lévén, oda kivántatik beküldeni és onnan választ várni. Mely törökvel való végezést az imperiomi és erdéli fejedelem császár urunk akaratjából magára veszen. Ezt is hiti szerint mondotta, hogy soha ennyire följönni szándékában sem volt, hanem eszében vévén, hogy az tractatus alatt ellenségképpen akarnak vele bánni, úgy sietett föl, praeveniálni akarván maga óltalmára az reája következendő gonoszt. Ennek peniglen bizonságára ez két ratiót is mondotta, hogy minek előtte fölérkezett volna, megüzente, hogy az szegénység mindenütt eltakarodjék, mert az ellenséget lábához nem kötheti, hogy lopásképpen semmit ne cselekedjék. Más az, hogy mihelt Morvában érkeztenek, mindennap sollicitálja a török, hogy immár kijöttenek Magyarországból, azért engedje meg az imperiomi és erdéli fejedelem az rablást, de soha meg nem engedte. Azért az ő hitére, hogy most is lölke üdvössége kivül semmit inkább ez világon nem kíván, mint az tökéletes és ál-

landó békességet, ha császár urunknak ő fölgének kedve vagyon hozzá; hol peniglen fegyverrel akar ellene procedálni, nincs mit tennie, mind addég megoltalmazza magát, valamíg az fegyvert oldaláról le nem veszik, azután lássák. Most is félelemből semmit nem cselekedik, hanem az keresztyénségen való szánakozásból. Azt is mondotta, hogy ő fölge ez előtt egy olasz által az fölföldet gubernálta, azért miért nem hihetne császár urunk ő fölge az imperiomi és erdéli fejedelemnek? ki ő fölgének örömest szolgál és az egész keresztyénségnek is többet tudna szolgálni egy olasznál. — Kivántuk azt is, hogy bár ő fölge minekünk meg ne jelentse akaratját, hanem palatinus urunknak megírja és pecsét alatt küldje, mi nem kivánjuk tudni, de ő fölge azt mondotta, hogy sem meg nem írhatja, sem nem üzenheti, hanem maga mondja meg palatinus urunknak ő nagának. Ezek voltak az interlocutoria beszédek, másnap osztán scripto resolválta magát.

Relatio dominorum Stephani Pogrányi et Stephani Szikszai.

Kivül: Relatio Stephani Pogranyi et Stephani Szikszai post regressum a Bethleno domino palatino facta. 26. Octobris 1623. M.

(A »Jászai-féle gyüjteményből.« Nemz. Múz.).

d)

Resolutio suae serenissimae celsitudinis illustri et magnifico regni Hungariae comiti palatino facta.

Palatinus uram izenetiből értjük római császár ő fölge ez mostani indúlatunkat ok nélkül valónak és az beszterczei tractatust is haddal való kijövetelünk miatt praetendálja confundáltattnak lelni, kire nézve mint inchoálhasson újabb tractatust az békességnek ő fölge, alig látja módját, mindazáltal az keresztyén vérontásnak eltávoztatásáért nem idegen ő fölge az szent békességtől, csak az legyen absque laesione authoritatis Suae Caes. Mattis etc. Nagy mondás, de mivel egy római császár szava, ő fölge azt mondhatja, az mit akar, mi ő fölgével nem disputálunk, jóllehet, ha szólnunk engednének és az igaz ratióknak helt adnának, megmenthetnénk magunkat és megmutathatnánk, hogy nem mi vagyunk okai ez újabban támadott háborúságnak, mert magunk valljuk azt, hogy ha ok nélkül fogtunk fegyvert és bontottuk föl az szent békességet, úgy nem lett volna méltó talán ő fölgének csak lépni is az békességre, sőt úgy mi hitünk ellen cselekednénk mai napon is minden hostilitást; de tudja azt az szíveknek általlátó istene, ki

vétkesebb és ezaránt nem ő fölgének tulajdonétjuk az diplomában specificált némely conditiók beteljesétésének elmúlatását, melyek miatt rész szerint ez elindítatott, részszerint az mi meggyaláztatásunk, részszerint az ellenünk való ártalmas igyekezetek: hanem másoknak, de ezt mi most nem disputáljuk, hanem halasztjuk akkorra, a mikor és hol ennek discussiója kivántatik. Az békességtől, hogy mi soha idegenek nem voltunk, hanem inkább azt amplectáltuk, nem szükség arról semmit szólni, mert az mi ezelőtt két esztendővel való actáink azt eléggé megbizonyétják. Most is (noha az hadakozás continuatiójában módunk volna) de semmit az lölkünk üdvössége kivül ez hitván világon az tökélletes és tisztességes állandó békességnél inkább nem kivánunk. Annakokáért ha ő fölge akarja, mi sem tartunk ellent abban, csak az confidentiának lehessen jó fundamentuma, melyet, hogy mi mutassunk meg, mint kellenék annak lenni, abban módot nem látunk. Mert ha mi kezdenénk proponálni, láttatnék az ő fölge császári méltóságának derogálni, azért, mivelhogy ő fölge az fő, nekünk úgy tetszik, hogy az ő fölge bölcs tanácsa keresse fel is útját az confidentia megszerzésnek, mi arra offeráljuk magunkat, hogy mihelt ő fölge az egy punktban magát nekünk elegendőképpen resolválja, mi is azontúl declaráljuk magunkat ebből, hogy ő fölge is nekünk realiter hihet, mely mihelt megleszen, ottan könnyebb módok adattatnak az szent békesség conditióinak conclusióira, kivánságinkat annakutánna könnyebb proponálnunk. Jóllehet itt az tractatusban egy igen nagy akadált látunk, ezt tudniillik, hogy az török császárnak is ő fölgével való frigye fölbomlott és azokkal is az békesség egyszersmind kivántatik concludáltatni, az keresztyén országok s kiváltképpen az nemes Magyarország javáért s megmaradásáért. Mert csak eddig is nem az régi hódoltatást vitte volna végben, hanem sokkal többet az ő rémitő rablásával, de mi totis viribus igyekeztünk annak az gonosz intentumnak obvialni mind adományinkkal, intésinkkel és sok veszekedésinkkel, melyről bizonságot tehetnek sokan Magyarországban. Ilyen nagy dolog hirtelen és kevés napok alatt mivel végben jól nem vitethetik, ha mindjárt kezdi is palatinus uram, tudván az ő fölge méltósága minemő késedelmes processust szokott követni az ilyen nagy dolgokban és ha az hadak utrinque fenn lesznek az országokban, mely kimondhatatlan károk, azokból utólsó veszedelemre jutandó állapotok fognak következni, szívünk fájdalmával s lelkönk keserőségével kénszeréttettünk nézni. Tanácsot magunk kárával örömest nem adnánk, tudjuk is, hogy arra senkinek szüksége nincsen de nemzetünk romlásának eltávoztatásáért ezaránt az mit hasznosnak látnánk nem occultálhatjuk ilyen conditióval,

hogyha assecuráltatnánk e fölgétől sufficienti cautione, hogy az békességet realiter tractálja és concludálja s abban nem frustráltatunk, ezt látnók leghasznosbnak az ország megmaradására nézve, hogy bizonyos ideig induciák concludáltatnának cum armorum depositione et militum dimissione. Igy az hadakat leszállítván, szép csendesen tractáltathatnék az békesség cum magna authoritate Caesareae Mattis, senki semmit nem praetendálhatna, ha mire accedálna ő fölge, hogy nem jó akaratjából löttenek mindenek. És ez a mi resolutiónk palatinus uram mostani tőlönk való kivánságira: immár álljanak mindenek ő fölge jó tetszésében, ő felgének ezekből a mit illik megírathat és fölküldheti; maga hogy fölmenjen velünk való szembe létele nélkül, módját nem látjuk, hanemha megértjük az ő fölge kegyes resolutióját, annakutánna ha kivántatik az ő kegme felmenetele velünk először szembe lévén, nem tartunk ellent akkor.

Kivül: Resolutio serenissimi stb. principis ad postulata illrmi dni comitis palatini 27. die Octobris anni 1623. ex castris ad Hodolin positis data. N.

(A Jászay-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.).

c)

A nádorispán levele a királyhoz. 1623. okt. 31-éről.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas, Domine Dne mihi clementissime.

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Vrae Mattis Sacrmae humillimam subjectionem. Acceptis benignis litteris Vrae Matti Sacrmae Viennae die 19. praesentis mensis ad me datis, in quibus Vra Mattas Sacrma mihi clementer injungere dignata est, ut ad serenissimum principem Sacri Romani Imperii et Transylvaniae certum internuntium mitterem, qui nunciata et voluntatem ejusdem principis audiret, personaliter autem eum non accederem; quod eo libentius feci, quo creditum apud Vram Mattem Sacrmam Dnum meum clementissimum conservaretur et alii in nullam partem adversam interpretarentur, licet juramentum meum debitamque fidelitatem, etiamsi principem accessissem, quod mihi Vra Mattas Sacrma in fine litterarum suarum benigne concedere dignata est, semper prae oculis habuissem. Juxta benignum itaque Vrae Mattis Sacrmae mandatum expediveram ad dnum principem magcum dnum Stephanum Pograny et egregium Stephanum Szikszay secretarium meum praesentium exhibitores cum instructione ex praetactis Vrae Mattis litteris excerpta,

cujus paria Vrae Matti Sacramae cum praesentibus trasmisi. Qui dnus princeps, quid mihi penes credentionales de sua voluntate propria manu scripsit Hungarico idiomate et qualiter cam alio quoque scripto declaraverit, ex paribus litterarum et scripto datae resolutionis dicti principis de verbo ad verbum praesentibus inclusis Vra Mattas Sacrma benigne intelligere dignabitur. Ut autem praescripti internuncii mei, praesertim Stephanus Szikszay, qui et Vrae Matti Sacrmae et mihi juramento est obstrictus, audita et visa Vrae Matti Sacrmae referre possint, eosdem ad Vram Mattem Sacrmam expediendos duxi, solus ad V. M. S. pro referenda dni principis resolutione ex animo profectus fuissem, verum circumdatus undique a principis militibus modum sine consensu principis nullum habui; supplicans V. M. Sacrmae humillime, dignetur visa principis resolutione et audita atque intellecta internuntiorum meorum relatione clementes oculos suos ad miserandam innocentis christiani sanguinis effusionem totque animarum perditionem ac tantam regni et provinciarum suarum devastationem benigne convertere et ita se resolvere, quo princeps quoque intentionem suam ulterius declaret et quod pro totius christianitatis statu utilius fore videbitur, expediri possit. Quod si porro dominus princeps hactenus praesentiam meam ursisset, quam cum futura V. Mattis resolutione cupit, tales assecuratorias ab eo postulassem, quarum paria V. M. S. humillime transmisi. Servet deus M. V. S. diutissime salvam et incolumem ac felicissime regnantem. Datum in arce Sempte die 31. Octobris. Anno Dni M. D. C. XXIII.

Sacrmae Caesareae Regiaeque Mattis Vrae
fidelis ac humillimus servitor
Comes Stanislaus Thurzo, m. p.

Külczim: Sacratisimae stb. stb. Dno dno mihi clementissimo.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nem. Múz.)

f)

Királyi resolutio Bethlen követei tudósítására 1623. Nov. 5-éről.

Resolutio Sacrae Caes. Regiaeque Mattis ad relationem nunciorum magnifici Stephani Pogrányÿ etc. et Egregii Stephani Szikszai secretarii domini regni Hungariae palatini ab eodem dicto domino palatino ad principem Transylvaniae ablegatorum.

Sacram Caes. Regiamque Mattem dominum nostrum clementissimum ea quae praefati nuntii penes nunciata et alias

intimationes, quae nomine Dni palatini praesentarunt, benigne intellexisse; pro eorum itaque nunciorum expeditione et ex principalem suum remissione eisdem resolutionem suam praesenti scripto clementer declarare voluit.

Funestam itaque hanc et ultimum exitium secum trahentem armorum expeditionem, quibus denuo infeliciter regnum Hungariae et aliae vicinae provinciae concussae sunt S. C. Regiaque Mattas commiserantibus oculis contemplans, qualiter hocce belli incendium motum inductis in christianitatem per principem Transylvaniae penes suam Hungaricam militiam etiam Turcarum Tartarorum et aliarum peregrinarum nationum numerosis copiis, tali vehementia omnes partes occupavit et universa uno quasi ictu dici patuerint, et conflagrata et siquidem direptionibus, depopulationibus, exustionibus in diram captivitatem Turcarum et Tartarorum miserae plebis christianae, quae cum dispendio aeternae salutis sub intolerabili jugo barbarico gemere debet, abductione, caedibus, et aliis immanitatibus facinoribusque Hungariae et adjacentium provinciarum facies adeo deformata et foeda conspicitur: quae omnia praefata S. C. Regiaque Mattas tanto majori cum admiratione percipit regno et ditonibus suis per subitam irruptionem et hostilitates mala isthaec illata esse, quod nullam penitus occasionem et ansam vel suspitionem alienam sinistrae alicujus voluntatis a parte Suae Mattis praebitam fuisse, palam et manifestum est.

Attamen his omnibus judicio et temporibus aliis relictis, pietate et clementia paterna desiderans et intendens Sua Mattas inconvenienciis his remedium fieri ex benigtate et paterno affectu suo, miserata tantam cladem christianitatis et vastitatem provinciarum et evitandam ulteriorem sanguinis christiani effusionem, ac innoxiae plebis in diram et vel morte ipsa duriorem barbarorum captivitatem aliaque incommoda et inconvenientia, quae ex mutua impetitione oriri possentque clementer contenta est, ad pacis tractationem remittendo, sese ad benignam suam declarationem et resolutionem ipsi domino palatino jam antea intimatam, ut prosecutioni ejus, quo meliori, proficuo et efficaciori modo intendere satagat: in sua quidem Matte nihil defuturum, quae conclusa et stabilita pace pro efficaci et valida ejus confirmatione requisita fuerint, ut et ipse princeps et quivis alius sufficienter assecuratus esse queat.

Quod quidem studium sanctae pacis temporendae, ut eo felicius instituatur, temporis rationem debitam procurandam esse necessitas requirit, ut et securitas adsit et commoda ratio ad pertractanda ea, quae pacis et tranquillitatis fuerint,

habeantur: benigne itaque annuit Sua Mttas, ut ad hoc necessariae indiciae et suspensio armorum constituantur, ne videlicet copiis militaribus ex opposito invicem constitutis, facile et leviori de causa ad mutuas contentationes et alia inconvenientia committenda deveniant. Quoniam itaque princeps Bethlen cum suis copiis non solum fines regni Hungariae superaverit, verum etiam in Marchionatus Moraviae partes penetraverit: pro securitate et tuta ratione prosequendi pacis tractatum assecurationeque praestanda de nulla hostili animo aut intentione, ut dimissis Turcarum et Tartarorum copiis, suasque ex partibus cis Album-montem subitis, ne videlicet vicini provinciae Moraviae existentes excursione et irruptione indigenis necti possint, avocet, praesertim cum aliae Suae Mattis copiae superventurae sunt, quas difficilius foret in officio continere, ne ob propinquitatem aliquae exorbitantiae committerentur. Et quemadmodum Sua Mattas benigne cupit, ut principe Betleno etiam in recessu existente ad talem locum sese conferat; ne aliqua ratione per suos regno et regnicolis molestia aut onus fiat; sed neque ullo pacto quavis sub specie cum regnicolis tractatus indebili, sollicitationes, aut quippiam tale, quod sinistrum foret, neque etiam ii aut armis, quae videlicet omnia ad impediendum felicem et optatum successum componendum sanctae pacis esse possent, intendat, neque vero per suos idipsum fieri permittat. Ita vicissim Suam Mattem in se recipere, diligenter et exacte curatum iri: ne in ditionibos principi aut eidem et ad eum spectantibus ulla hostilitas admittatur, damna et nocamenta inferantur, neque vero per inductionem in Hungariam extranei militis aliquam incommoditatem permissuram, ut sic securitate undiquaque praestita, pacis tractatus prosequi queat.

Pactis itaque induciis et durante ejus termino, offeretur simul modus et occasio principi, animum suum ulterius Suae Mattis aperiendi et vicissim Suae Mattis benignitatem intelligendi: Suam Mattem clementer ita dispositam et taliter inclinatam esse, ut mundo universo tentare valeat, id acturam quod et monarcha summe dignum reputetur et a Sua Matte merito expectari potest etc.

Viennae Austriae die 5. mensis Novembris Anno Dni 1623. L. F. *(Laurentius Ferenczfy).*

(Fogalmazvány, mely egészen a Ferenczfy írásának hű utánzata, a Jászay-féle gyüjteményből, Nemz. Múz.) S.

y)

Instructio pro magnifico domino Stephano Pogranÿ, et Stephano Szikszaÿ.

Először. Az imperiomi és erdéli fejedelemhez érkezvén, ő fölségét mi nevünkkel köszöntsék és szolgálatunkat ajánlák.

2. Császár urunk ő fölsége megértvén palatinus urunk ő naga internunciusi által való üzenetiből az imperiomi és erdéli fejedelem ő fölsége mostani resolutióját és szánakodván országinak és tartományinak veszedelmes pusztúlásán és sok keresztyén vérnek húllásán és töröknek s tatárnak az halálnál is keményebb rabságára való vitelén, noha ezekre császár urunk ő fölsége semmi okot nem adott; mindazáltal ő fölge könyörületes szemmel tekintvén és atyai kegyességgel és kegyelmességvel akarván ezeket megorvosoltatni és az továbbra való vérontást, mely az egymás között való ellenkezésből következhetnék, eltávoztatni, a békességnek palatinus urunk által való tractatusára kegyesen condescendalt palatinus urunknak méltósága és böcsöleti szerint az imperiomi és erdéli fejedelemtől ő fölgétől elegedendő assecuratiója lévén, ajánlván magát császár urunk ő fölge arra, hogy valami az szent békességben elvégeződik, és annak confirmatiojára kívántatik, abban az imperiomi és erdéli fejedelem és más akarki is elegendőképpen assecuratus lehet. Mely szent békességnek végezésére való igyekezet, hogy annival szerencsésebben kezdessék, az időnek alkolmatossága és ahoz való securitas kívántatik. Annakokáért császár urunk ő fölge kglsen annuál annak, hogy induciák és fegyvernek letétele legyen, hogy az hadak egymás ellenében levén, akarmi kicsin dologért is egymás között való ellenközések ne lehessenek.

3. Mivelhogy penig az imperiomi és erdéli fejedelem hadaival nemcsak Magyarországon jütt által, de Morvában is bement, hogy az békességnek bátorságosabb tractálása lehessen és nagyobb securitas arrúl, hogy az fejedelem semmi idegenséget és ellenkedést nem cselekedik, ez kiváutatik, hogy az töröket és tatárt mindjárt elbocsássa, és az maga népét is (*áthuzva:* kik az Fejérhegyen által vadnak) avocálja, hogy a szomszéd provinciákban való berohanások és csatázások ne lehessenek, kiválképpen, mivelhogy császár urunknak ő fölgének is több hadai érkezendők, kiket, ha egymás ellenében volnának, nehéz volna rendekben megtartani.

4. Kívánja ezt császár urunk, hogy maga is az imperiomi és erdéli fejedelem in recessu oly helre menjen, hogy az országnak és országbelieknek terhekre ne legyen, sem

peniglen semmi szín alatt az országbelieket illetlen tractatusra ne sollicitálja, sem erővel, vagy fegyverrel semmit olyat ne intendáljon sem az alatta valóinak intendálni ne engedjen, mely az szent békességnek szerencsés és kivánatos successusát impediálná.

5. Hasonlóképpen császár urunk ő fölge is magára veszi, és szorgalmatos gondja leszen arra, hogy az imperiomi és erdéli fejedelem maga, hozzá tartozói és ditiói ellen semminémő hostilitas ne történjék és semmi kártétel ne legyen, sem penig az külső vitézlő népnek Magyarországban való behozásával semmi inccmmoditást nem hagy inferálni, hogy igy mind az két részről elegedő securitas levén, az békességet alkolmatosabban tractálhassák.

6. Meglévén az inducia, annak terminusa alatt módja és alkolmatossága leszen az imperiomi és erdéli fejedelemnek továbbá való szándékát császár urunknak ő fölgének megjelenteni, és viszontag császár urunkak ő fölgének is kglsségét megérteni.

7. Császár urunk ő fölge oly dispositióval és inclinatióval vagyon, hogy az egész világ előtt nilván legyen, hogy úgy cselekezik, mint ilyen nagy monarchához illik és ő fölgétől méltán kivántathatik.

8. Palatinus urunk ő naga kéri azon az imperiomi és erdéli fejedelmet ő fölgét, hogy ezekre az punctomokra resolválja úgy magát, ki legyen istennek nevére dicsíretire, császár urunknak ő fölgének méltóságára, az imperiomi és erdéli fejedelemnek jó hirének nevének örök emlékezetire, és az egész keresztyénységnek megmaradására.

9. Wangher nevű kapitánt az több mellette való társaival együtt, minthogy az imperiomi és erdéli fejedelemnek ő fölgének hitre adták meg magokat, ő fölgét kéri palatinus urunk ő naga, hogy bocsáttassa el őköt, annival inkább kiterjed az ő fölge jó híre, neve.

10. Azon is kéri palatinus urunk ő naga az imperiomi és erdéli fejedelmet, hogy mivel Osztrosith István uram császár urunk ő fölge akaratjából és palatinus urunk rendeléséből egyik commissarius volt Beszterczén, és úgy váltanak el az imperiomi és erdéli fejedelem commissariusitúl, hogy kiki az ő fejedelmeknek referálják az dolgot, azonközben ő in communi bono lévén foglalatos, jószágából feleségét, gyermekit kiküldötték, reversalist vevén tőle, morháját, jószágát arestálták Révay Ferencz és Szuniogh Gáspár uramék, ő fölge szabadétassa fel morháját, jószágát, és feleségét gyermekit bocsáttassa jószágában, ne kellessék éhvel meghalniok. Hasolóképpen az öcscsének is Osztrosith Jánosnak szabadétassa föl ő

fölge az imperiomi és erdéli fejedelem jószágát palatinus urunk ő naga tekintetiért.

11. Az posoniak is panaszolkodnak, hogy minden szőlőhegyek pusztán maradnak az csaták miatt. Azért kéri azon is palatinus urunk az imperiomi és erdéli fejedelmet ő fölgét, hogy parancsolja meg, hogy az vitézlő nép az szegény munkálkodó embereket ne bántsák.

Kiről: Instructio pro mageo dno Stephano Pograni et genso dno Stephano Zikszay ad ser. sacri Romani imperii et Tranniae principem ablegatis 8. Novembris 1623.

(Két példány, egyik eredeti fogalmazvány orsz. ltár Tract. Publ. Fasc. 4⁰ Nr. 10.⁰) T.

h)

A nádor részire Bethlentől kiadott salvus conductus mása 1623. nov. 13-áról.

Nos Gabriel Dei gratia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum illustris ac magnificus Stanislaus Thurzo de Betthlenfalva regni Hungariae comes palatinus et judex Cumanorum, sacrae caes. regiaeque mattis consiliarius, perpetuusque terrae Scepusiensis et ejusdem comitatus comes, ratione officii sui palatinalis pro componendis hisce motibus optataque pacis aura restituenda, unacum iis quibus eidem visum fuerit et nominanter magnificis Emerico Czobor de Czobor Szent Mihály, Stephano Doczi de Nagy Luche, item egregio mageo Andrea Kereszthuri ad nos venire, hincque ad sacrmam Caes. Regiamque Mattem proficisci, eaque quae ad restituendam publicam tranquillitatem pertinere videbuntur agere voluerit, capropter eundem dictum dnum palatinum et nominatos super eo assecurandos, affidandos et certificandos volumus, quod eos neque in personis, neque in rebus secum habitis, molestabimus, neque per quosvis ullo pacto molestari et damnificari patiemur, quin imo tam eisdem, quam servitoribus et omnibus una secum existentibus quandocunque et quotiescunque tam modo, quam imposterum ad dictam, Caes. Mattem proficisci atque ad nos inde reverti voluerint, tam eundo, quam redeundo, tutum et pacificum iter praebebimus, neque quovis sub praetextu eos detinebimus, imo contra Turcarum et Tartarorum aliarumque gentium tam modernas, quam futuras nobis militantium copias protegimus et tuebimur, neque ullo modo molestari, sed eos pacifice ire et redire atque nobiscum agere, tractare et hic morari permittemus. Et sive tractatus praesens optatum, sive autem irritum exitum sortietur, tamen eosdem invi-

tos ad nulla cogemus, neque molestabimus et detinebimus per aliosque quospiam detineri et molestari, sed libere et secure ad sua redire patiemur. Quapropter universis et singulis cujuscunque status, ordinis, honoris, dignitatis et praeeminentiae hominibus copiarumque nostrae gentis imo Turcarum, Tartarorum aliarumque gentium quarumcunque praefectis, capitaneis, ductoribus, caeterisque gregariis militibus severe praecipimus, et hisce firmiter demandamus, ut nulli contra hoc benignum mandatum nostrum quidpiam moliri modo aliquali audeant, sed haec omnia praescripta observare sub gravissima animadversionis nostrae poena modis omnibus debeant et tereantur. Prout de omnibus supradictis tam dictum dnum palatinum, quam reliquos eosque quorum interest, sub verbo nostro principali et bona fide christiana assecuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibendis restitutis. Datum in castris nostris ad Hodolin positis die decima tertia mensis Novembris anno Dni M.D.C.XX.III.

Gabriel mp.

Stephanus Kowachoczy
Cancellarius mp.

(Jászay gyüjtemény.) V.

i)

Nos Gabriel dei gratia etc.

Recognoscimus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum paucis ab hinc mensibus certi in regno Hungariae motus tristissimas secum calamitates trahentes fuissent concitati, nobisque pro publicae pacis studio id unice incumbere velle videretur, quatenus nempe amplior horum omnium malorum materies ac quaevis ulterius serpendi rationes et occasiones tempestive salutaliterque averterentur, desideratissima e contra tranquillitas in pristinum statum et vigorem reduceretur: extunc volentes, praetactos motus per tractatus potius mutuos, quam ulla alia contrariantia media compositos ac sopitos iri, cum ill^ri^ et mag^co^ comite Stanislao Turzo de Bethlenfalva, regni Hungariae palatino et judice Cumanorum, terrae Scepusiensis ac comitatus ejusdem perpetuo comite, necnon sac^mi^ principis et dni dni Ferdinandi II. dei gratia electi Romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae, Hungariae Bohemiae regis, archiducis Austriae, ducis Burgundiae etc. intimo consiliario et per Hungariam locumtenente, qui utpote ratione sui officii palatinalis prae-

sentibus in regno motibus obviam ire voluisset, ex annuentia authoritateque a sacrma caes. regiaque Matte eidem hac in parte attributa, post varios utro citroque tractatus habitos ad certas induciarum utrinque observandarum conditiones et articulos devenimus. Quarum induciarum conditiones et articuli sequuntur in hunc modum.

Prima. Quod utrinque et ubique in regno Hungariae et Transylvaniae et etiam partibus Poloniae tam ex parte suae Matis caes. regiaeque, quam etiam dicti serenissimi domini principis fiat suspensio armorum. De qua per suam Mattem caes. et reg. serenissimus quoque rex Poloniae requirendus erit. Pactaeque induciae durent usque ad festum sancti Michaelis, diem videlicet vigesimum nonum mensis Septembris, anni futuri millesimi sexcentesimi vigesimi quarti.

Secunda. Arces, comitatus, confinia, civitates et oppida, quae extra ditiones etiam serenissimi dni principis aut ea vigore conclusionis Nielspurgensis illi concessas in partibus cis Danubianis in potestate ejusdem nunc existunt (exceptis comitatibus Posoniensi, Nitriensi, Trincieniensi Barsiensi et Turociensi cum arcibus, confiniis, civitatibus, oppidis et villis in eis habitis, qui plenarie pro sua Matte manebunt, necnon arcibus Filek et Nograd, ac aliis, quae nunc in potestate suae caes. ac reg. Mattis habentur) ad terminum usque induciarum maneant sub potestate et gubernatione ejusdem dni principis. Comitatus vero Ultra-Danubiani similiter cum confiniis arcibus, civitatibus et oppidis atque villis per totum maneant pro sua Matte, sic etiam in marchionatu Moraviae per principem apprehensae civitates, arces et reliqua omnia bona relinquuntur ditioni suae Mattis, hoc addito, quod nullos ex benevolis dni principis in his comitatibus sua Mattas caes. regiaque in personis vel bonis molestabit et impediet, passusque per comitatus eos, sicuti et alios hominibus dni principis in Silesiam, ducatusque Opoliensem et Ratiboriensem liber conceditur; hoc ipsum fiet etiam pro fidelibus suae Mattis ubique.

Tertia. Conclusis et confirmatis his induciis dictus dnus princeps statim omnes Turcarum Tartarorumque exercitus dimittet, aliasque copias suas ex ditionibus suae Mattis sub stricta disciplima educet, ne Mattis suae fidelibus et subditis quantum fieri poterit, damni quid inferatur, quin et ipsemet dnus princeps eo loci residebit, unde nullum incommodum vel damnum suae Matti vel eius fidelibus inferetur. Denique regnicolae sub aliquo praetextu nomine domini principis ad res novas moliendas aut sequendas durantibus induciis non sollicitabuntur, neque cogentur. Idem fiet ex parte quoque suae Mattis.

Quarta. Quo ad inducias et tractatum pacis inter suam Mattem caes. et Turcarum imperatorem, dominus palatinus requiret suam Mattem, et si suae Matti visum fuerit, dnus quoque princeps ea in re operam suam interponet.

Quinta. Ducatus in Silesia Oppoliae et Ratiboriae sicut antea per dnum principem fuerunt possessi, maneant in eodem statu usque ad terminum induciarum.

Sexta. Commercia, negociationes et passus utrinque ubique libera sint.

Septima. Ad majorem autem harum induciarum securitatem et futurae bonae pacis spem, asseurabit sua Mattas caes. et reg. dictum dnum principem, quod sub hoc induciarum tempore nullius externi militis in regnum Hungariae introductione, aut aliqua majori praeparatione spem futurae pacis interrumpet, sed candide et syncere sub hoc induciarum termino tractatum pacis benigne instituet et continuabit, et quidquid in dicto tractatu conclusum erit, realiter in effectum deducet. Idem fiet ex parte etiam dni principis. De commissionis autem hujus et tractatus termino et loco utrinque quamprimum concludatur et (*e szavak áthúzva:* per dnum palatinum) intimatio fiat.

Octava. Tempus autem hoc induciarum utpote parti utrinque sacro sanctum et ab omni hostilitate inimicitiis occultis aeque et manifestis, militum excursionibus, arcium locorumque interceptionibus et occupationibus cunctis, denique tam publicis, quam privatis offensionibus utrinque partium sit ubique immune ad cujus observationem sub vinculo bonae fidei utrinque partes sese compromittant et adstringant.

Nos itaque praescriptas induciarum cum praenominato dno comite palatino, utpote ex annuentia et anthoritate dictae sacr. caes. regiaeque Mattis eidem concessa initarum et conclusarum conditiones et articulos praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ac omnia in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes acceptamus, approbamus et ratificamus, assecurantes dictum d. comitem palatinum, eosque, quorum interest, in verbo nostro principali et bona fide, quod accedente ad haec suae Mattis caes. et regiae consensu et confirmatione praemissa omnia et singula in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes, quorum interfuerit, cuiuscunque status, officii et dignitatis existant, firmiter observari faciemus, saepedictamque suam Mattem caes. et reg. peculiari alio diplomate nostro in verbo principali et bona fide assecurabimus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et assecuramus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum in castris nostris ad Hodolin positis, die vigesima mensis Novembris, anno domini Millesimo sexcentesimo vigesimo tertio.

(Minuta orsz. ltár Tract. Publ. Fasc. 4.)

Jegyzet. A fegyvernyugvási oklevél egy-másik a nádor által kiállitandó példánya meg van a Jászai gyűjteményben — mely ettől némi eltéréseket foglal magában.

Meg van u. o. egy az eredetiről vett másolat is, mely hitelesitett. Ez alá van ívra: Gabriel m. p. L. S. Stephanus Kowachoczi cancellius m. p.

k)

A fegyvernyugvási szerződések 4-ik pontjának magyarázatja. 1623. november 20-ról.

Nos Gabriel stb. Quod cum in modernis induciis per nos cum illustri ac magnifico comite Stanislao Thurzo de Bethlenfalva, regni Hungariae comite et palatino judice Cumanarum, Sacrae Caesareae Regiaeque Mattis consiliario intimo et per regnum Hungariae locumtenente, perpetuoque terrae Scepusiensis et eiusdem comitatus comite etc. ex benigna praefatae S. C. Regiaeque Mattis annuentia et authoritate ipsi hac in parte attributa pacis conditio ista quarta (quoad inducias et tractatus pacis inter Suam Mattem Caesaream et Turcarum imperatorem Suam Mattem requiremus et si Suae Matti visum fuerit, dnus quoque princeps ea in re operam suam interponet) inter reliquas induciarum conditiones inseri a nobis postulata fuisset, post plures ultro citroque factas disputationes tandem idem comes palatinus ea ratione consensit, quod tractatus cum imperatore Turcarum stabit in arbitrio praefatae Sacrmae Caes. Regiaeque Mattis, quae si cum instituere distulerit, vel recusaverit, inducÿs et earum reliquis conditionibus nihil quicquam deroget, sed confirmatis per Suam Mattem reliquis induciarum conditionibus, induciae ipsae in suo vigore (*sic!*). Cui nos quoque consensimus, neque aliter inseri voluimus. In cujus rei testimonium praesentes litteras nostras ipsi comiti palatino dandas duximus. Datum in castris nostris ad Hodolin positis die vigesima mensis Novembris Anno M.D.C.XXIII.°

Gabriel m. p.

Stephanus Kowaczoczy m. p.

(A Jászay-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.) Nr. 10.

l)

A nádorispán biztosító levele, hogy a szerződések 4-ik pontja magyarázatját a töröknek nem fogja megmutatni. 1623. nov. 20-ról.

Nos comes Stanislaus Thurzo etc. In eo assecuramus et affidamus serenissimum principem et Dnum Gabrielem etc. quod nos litteras suae Serenitatis recognitionales super declaratione insertionis in serie induciarum quartae conditionis de tractatu nimirum pacis et induciarum cum imperatore Turcarum nobis datas, si opus fuerit, in excusationem duntaxat nostri praefatae Sacrae Caes. Regiaeque Matti ostendemus. subindeque ad manus nostras recipiemus et omnino cavebimus, ne quoquomodo in manus Turcarum deveniant, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in castris ad Hodolin positis die vigesima mensis Novembris Anno Dni M.D.C.XX.III°.

Kívül: Palatinus az levelet másnak ne adja. Manu Dni Czobor scriptum.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.) Nr. 11.

m)

A császári sereg részére Bethlentől kiadott menedék-levél. 1623. november 20-ról.

Nos Gabriel etc. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum paucis abhinc mensibus gravissimi in regno Hungariae bellorum motus exorti fuissent, progressique cum exercitu nostro in partes usque marchionatus Moraviae; tandem medio illustrissimi ac magnifici Stanislai Thurzo de Bethlenfalva regni Hungariae comitis palatini etc. cum praenominata sacr. caes. regiaque matte certi temporis inducias conclusissemus: eapropter exercitus Suae Mattis in oppido Hodolin existens supremum dnum generalem capitaneos praecipuos colonellos, equitum magistros, ductores, tam equitatus quam peditatus, reliquosque omnes cujuscunque status et ordinis milites in castris caesareis existentes, hisce nostris in verbo nostro principali et bona fide assecurandos, affidandos et certificandos volumus, quod a modo nullas inimicitias, incursiones, hostilitates et invasiones contra eos faciemus, neque per nostros quin imo Turcas ipsos Tartarosque et alios milites nobiscum existentes tempus intra induciarum fieri permit-

temus. Et si hinc aliquo recedere et proficisci voluerint, id illis liberum sit, absque ulla nostra et nostrorum infestatione. Prout assecuramus affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in castris nostris ad Hodolin positis die 20. Novembris Anno 1623.

(A Jászay-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.) Nr. 11.

n)

A Bethlen serege részére a császári főhadi vezértől kiadott menedék-levél 1623. nov. 20.

A Bethlenétől a következőkben különbözik:

Nos Don Hieronimus Caraffa, Marchio de Monte Nigro, eques habitus S. Jacobi, Sacrmae Caes. Mattis generalis locumtenens et camerarius, serenissimae infantis dnae dnae Isabellae supremus aulae praefectus, consiliarius bellicus Flandriae collateralium in Neapoli et capitaneus generalis equitatus in Sicilia etc. Ad universorum etc. Moraviae ad oppidum Hodolim exercitus Sacrmae Caes. Regiaeque Mattis cum exercitu serenissimi sacri Romani imperii et Transylvaniae principis per aliquod tempus in castris in opposito fuissemus, tandem stb. ac Judicis Cumanorum, eiusdemque Sacrmae Caes. Mattis consiliarii intimi et per dictum regnum Hungariae locumtenentis perpetuique terrae Scepusiensis et ejusdem comitatus comitis cum praenominato serenissimo principe certi temporis stb. Eapropter nos et dicti exercitus Sacrmae Caes. Mattis et Regiae supremus generalis capitaneus et alii praecipui capitanei, colonelli, equitum magistri, ductores tam equitatus, quam peditatus, reliquique omnes cuiuscunque stb. contra suae serenitatis Gabrielis Bettlen principis sacri imperii et Transylvaniae partes cujuscunque nationis neque per nos, neque per nostros, cujusvis tandem nationis homines seu milites nobiscum et a partibus Suae Sacrmae Caes. ac Regiae Mattis existentes tempus stb.

(A Jászay-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.) Nr. 13.

o)

Nos Gabriel etc. *(szó szerint megegyez a nov. 20-iki okirat bevezetésével).*

Prima. Quod utrinque et ubique in regno Hungariae et Transylvaniae, ac in omnibus etiam aliis regnis, provinciis ac ditionibus sac. caes. regiaeque Mattis tam ex parte ejusdem,

quam etiam ex parte nostra fiat suspensio armorum, quam suspensionem nos et subditi nostri sancte et sincere observabimus; ita ut nec ex parte Poloniae, nec ex alio loco ditiones et provinciae, regnaque dictae suae Mattis caes. per nos aut nostro nomine ab aliis imfestentur. Ubi vero induciae utrinque fuerint confirmatae, sermum quoque regem Poloniae de hac ipsa conclusione sua Mattas vigore bonae correspondentiae certificabit. Pactae autem induciae durent usque ad diem primum mensis Maji anni millesimi sexcentisimi vigesimi quarti. Quod si tamen pacis tractatio concludi intra dictum terminum induciarum non posset, partibus consentientibus extendi ac ulterius prorogari induciarum terminus possit.

Secunda. Arces, comitates, confinia, civitates, et oppida regia, quae extra ditiones etiam nostras antea vigore conlusionis Niklspurgensis nobis concessas in partibus Cis-Danubianis in potestate nostro nunc existunt (exceptis comitatibus Posoniensi, Nitriensi, Trenchiniensi, Barcziensi et Thurocziensi, cum arcibus, confiniis, civitatibus, oppidis et villis in eis habitis, qui plenarie praeter montanas civitates pro sua Matte manebunt, nec non arcibus Fillek et Nograd ac aliis, quae nunc in potestate suae Mattis habentur) ad terminum usque induciarum maneant penes nos; comitatus vero ultra Danubiani similiter cum confiniis, arcibus, civitatibus, oppidis atque villis pet totum, sicut etiam ducatus Oppuliae et Ratibor in Silesia maneant pro sua Matte. Sic etiam in marchionatu Moraviae omnia maneant pro eadem caes. Matte quiete. Hoc addito, quod nullos ex benevolis nostris in comitatibus a sua Matte possessis in personis vel bonis dicta Mattas sua molestabit, aut inpediet, sicut viceversa nos etiam nullos ex benevolis suae Mattis in persona vel bonis molestabimus, aut impediemus. Si quorum vero spiritualium vel saecularium bona sub hac expeditione occupata fuissent statim restituemus. Passus vero omnes ab utraque parte liberi utrinque conceduntur.

Tertia: Conclusis et confirmatis his induciis statim omnes copias nostras sub stricta disciplina ex ditionibus suae Mattis educemus, ne fidelibus et subditis ejusdem quantum fieri poterit, damni quid inferatur, quin et nos ipsi eo loci residebimus, unde nullum incommodum aut damnum suae Matti aut fidelibus ejus inferatur. Denique regnicolae nullo sub praetextu nomine nostro ad res novas moliendas, aut sequendas durantibus induciis sollicitabuntur, neque cogentur. Idem fiet ex parte suae mattis caesareae.

Quarta: Commercia, negotiationes et passus ubique libera sint ab utraque parte, sicut et invectio commeatuum et rerum necessariarum in praesidia et confinia et alia loca, tam

in obsequio et potestate suae Mattis, quam etiam nostra permanentia.

Quinta: De inductione militum externorum in Hungariam articuli publicarum regni constitutionum superinde editi observentur. Interea vero candide et sincere sub hoc inducia-rum termino tractatus pacis instituatur ac continuetur et quidquid in dicto tractatu conclusum fuerit, realiter effectui demandetur, quod idem quoque sua Mattas caesarea benigne promittit, quamprinum autem induciae utrinque confirmatae fuerint, locum, tempus et commissarios nominabimus, quod et sua Mattas viceversa sine dubio benigne factura est.

Sexta: Tempus hoc induciarum *(szórúl szóra úgy, mint a nov. 20-iki fegyverszünet 8-ik p.)*

Nos itaque *(úgy mint a nov. 20-iki fegyverszünet befejezése)*. Datum in civitate Tyrnaviensi die 8-va mensis Dec. anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo tertio.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovaczoczy
cancellarius.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban.) Nr. 45.

p)

Ő fölségének alázatos szolgálatját ajánlja palatinus uram ő naga. Az táborbeli inducia minemő okokért lött volt, Fölgednek megmondtuk és in scriptis be is adtuk. Ez palatinus u. ű naga leveléből Fölged okait, itílem, megértheti bőségesen. Tartván gyalázattúl palatinus uram, hogy Fölged nem confirmálta az induciát, be nem ment Betthlehemhez, minket küldött be, hogy referáljuk, minemű válaszszal jüttünk meg Fölgedtől. Salutálván az erdéli fejedelmet az úr nevével, megmondám, hogy minemő okokból nem accedálhatott Fölged az elvégezett induciáknak confirmálásra nyújtám, az Fölged küldte induciát nem vevé el, azt mondá: nem kell, nem kell, így duplázá szavát. Nem hittem, hogy így járjak, én úgy tractáltam palatinussal, mint palatinussal, plenipotentiariussal s fű commissariussal, csak egyszer csalathatom meg. És azért csalattam meg, hogy megmutatám hazámhoz, nemzetemhez sinceritásomat, mert az tracta után kivevém az ő fölge országibúl minden hadaimat. Míveltem ezt ezért, hogy hittem palatinus hitinek, pöcsítinek, hittem azért, hogy tudtam, hogy császár pecséti, kezeírása nála vagyon. Én más dolgomhoz nem nyúlok, kardomhoz nyúlok. Ez lobbant tüzet sem judex curiae, sem érsek le nem csillapította volna, minden

elhiheti. Nem vetek császárra ő fölgére, sem palatinusra, vetek csak az palatinus irígyire.

Császár ű fölge igen tartja az frigyet az törökkel, de az újvári generalis levágott az császár hadában, zászlót, tevét és egyebet küld most föl. Ez szép confirmatiója az frigynek. Busúlása érkezik ő fölgének, most mondom.

Nem lévén az inducia confirmálva, nagy búsúlását látván az fejedelemnek, mondám, ha ellene nem volna Fölgednek, egy nyehány szót szólnék. Mondá: nem bánom Czobor uram, szólj.

Palatinus uram nevével kérem Fölgedet, vegye el az induciát Fölged. Gondolkodék, elvevé prosestatió alatt, hogy ű újat nem végez.

Mihelt referálád Czobor uram az követséget, eszemben vém, hogy fenékkel fölburétották az egész induciát. Ugyan kiüte az veréték belé. Ebből mi vagyunk bizonsági, hogy mérgében kiütötte vala az veréték.

Hálaadást reméltem császártúl, mert az ármádáját megoltalmaztam az ellenségtűl; Prágáig porrá tehettem volna az földet, nem míveltem, az én sinceritásomat ezzel megmutatám. De nem hálaadást, hanem egy nagy megtréfálást nyerék az én sinceritásomnak megmutatásáért ű fölgétől.

Első nap eddig procedáltunk.

Másnap hívatván bennünk(et), azt mondá:

Az inducia napját hátra két okból nem hozza, quod scripsi, scripsi. Másik oka az töröknek míg hírévé nem adja, hogy ű tractál, addig az tractához nem kezdhet. Ő nem függ az töröktűl, de nem akar hálaadatlan lenni, eddig hogy mellette ingyen tartotta hadait. Végez-é az törökkel ő fölge, hadakozik-é, arra nincs nekem gondom. Veszem istent bizonyságúl, sem érsek, sem Ezterhas igazabb szívvel nem szolgált, mint én igyekeztem; de ha nem veszi ő fölge, nem tehetek rúla.

Nagyobbat mondok. Ekemperger uramnak, nagy méltóságú hiteles állapotját hallom. Nem szólok az jó úr ellen, de soha ő kglme is nagyobb sinceritással, hűséggel nincsen s nem lehet ű fölgéhez, ha veszi vala ű fölge az én hitelemet, és ha hiszen vala ő fölge nekem, a mint én akartam ő fölgéhez.

Titkos tanácsomat, hogy fölküldöm, ajánlottam magamot ő fölgének és szívemnek belső indulatját és az ű fölge szolgálatjára való kötelezését megjelenteni. Erre sem lehete kedves válaszom.

Hallom, hogy Ezterhas azt írta ő fölgének, hogy az hitetlen eb mellől az török elment, az Dunán-túl vegye föl az földet és hadait gyűjtse öszve, hátán mehetni el Bettlehennek. Igaz, elment, de en-akaratjából ment el. Nem igazán találta

nevemet. De ha ugyan úgy köll lenni, hogy nem kedves az én ajánlásom, bizon beteszem Ujvárnak, Posonnak kapuját, és megmutatom, hogy vagyon mind magyar, mind török hadam. Negyven négy harczon voltam, de mégis ép kézzel-lábbal vagyok, fölköthetem kardomat, vagyon értékem is. Veszem istent bizonságúl, mind erőmet értékemet elköltém vala ő fölge mellett, ha veszi vala az én szűbeli ajánlott szolgálatomat. Talám többet tudtam volna én Isterhasnál ő fölgének szolgálnom. Megéri azt az időt ő fölge, hogy megtapasztalja azt, hogy gonosz tanács volt az, a ki megvetteté ő fölgével Gábor szolgálatját.

Hogy megtessék, hogy az töröket ű bocsátá el ajándékkal, jűnek az császár követi, megbizonyétja; az öreg pecsét alatt írják az töröknek, hogy itt teleljenek mellettem; ha kívánja ő fölge, ide küldi azon pecsét alatt és higyje el sinceritását ezzel is ű fölge.

Kurt nevű követ ment be, nem végez semmit, nem érti az török practikáját, állapatját, és a ki azt nem érti, két császár között állandó dolgot mint végezhessen, minden bölcs elme megitélheti.

Kranerdinerek közűl törökkel béllettnek mondják, nem vallja igaznak lenni azt az nevet és mondást, okát adja, hogy némely írogatások készerétésbűl hozták űtet ki.

Nilván mondja, hogy ű tudja, hogy ő egy római császárral föl nem tehet. Okát adja Spanyor, Franczuz, Pápa, Lengyel imperiom őtet nem segéti, hát ott kell venni, az hol az segétséget készen találja. Kiveszesse isten csontját, ha Fölged ellen igyekezik hadakozni, sem az keresztyénség ellen, de az sok írogatások, fenyegetések készerétették erre űtet maga oltalmáért.

Tartom nagy gyalázatnak az induciák nem confirmálását. Ki csalatott meg? az ő fölge tanácsi, lévén palatinusnál az ő fölge assecuratiója és plenipotentiája. Ne véljen engemet senki oly bolondnak, hogy Morvábúl kijüttem volna, és hogy ily simpliciter az ő fölge ármádáját fölszabadétottam volna. Jüttem azért el, hogy az ű fölge pecsétes levelének hittem, három személben ülteztetvén ő fölge az palatinust, palatinussága mellett plenipotentiariussává és commissariussává tötte. Ez okért nincs okom arra, hogy más tractát indétsak, mert ha nem tudom minemű tracta volna is, csak pöcséttel és kézírással szokott megerősséttetni.

Az palatinus okoson cselekedett, bárót és mestert vött maga mellé, az ki autentica persona. Mester uram, megemlékezzél az tractárúl, hogy recognitiót adhass az tractárúl authentice.

Az palatinus mint szenvedheti el ez rajta esett gyalázatot, kisebbséget, lássa ű, nálam levén pecsétes levele hittel erősétvén.

Ez beszédi után minket szállásunkra bocsáta, cancellariussát és Kassait bocsátá velünk, és megüzené, hogy ő szemben leszen palatinussal. Megüzené az palatinus uram, kész szemben lenni, csak küldjön hütlevelet ő fölge. Disputálák, hogy egy hitlevele levén palatinus uramnál, mást nem ad. Palatinus uram addig szemben nem lött vele, valamig új hitlevelet nem küldött, és azután ment hozzá Szombatban.

Az mint engem Fölged visszabocsátott, négy punct volt az Fölged neheztelése: terminus, Opolia, Zoliom, hadi nem készület. Azt így végezték, melyet ez induciából megért Fölged, és ezt explicálánk ő fölge előtt.

Ez négy puntot explicálván az új induciát császár urunknak nyújtám.

Az induciában nem engedé meg semmiképen, hogy az török tractája felől emlékezet legyen, mivelhogy ű fölge szívét nem látja hozzá lenni.

Tetszik palatinus uramnak, hogy Fölged az erdéli fejedelem követét fölengedje jünni és böcsölettel fogadván, titkos dolgainak kijelentését Fölged megértse.

Az induciát késedelem nélkül subscribálja ő fölge, ne emésztessék meg teljességgel az ő fölge ditiója, instal palatinus urunk ő naga ő fölgénél, locust, terminust, personákot nevezvén ő fölge.

Az erdéli fejedelem locusnak Szombatot és terminusnak 15. Martii nevezi, personákot nevez két erdéli tanácsát és két magyarországi főrendből valót.

Az induciában vég lévén, tőle elbucsúzván, palatinus urum előtt ezt mondá:

Azt mondá, mikor Ezterhas Károlyval az tractát kezdte, megírtam Ezterhasnak, nem tudom micsoda sinceritással tractáljak az ti írogatástok miatt, henem szörezz ő f. egy assecuratoriát, hogy ő fölge sincere, candide akar tractálni velem; valahol az ő fölge assecuratiója ér, ott megállok, egy nyommá sem megyek. Ezt Eszterhas nekem meg nem küldte; mit mívelhettem egyebet, látván az gonosz igyekezetet írásokból országomra, magamra. Ez okokból az romlás, pusztúlás, pogányságnak kijövésök ű vétkek, kéresse elő ő fölge az én levelemet Iszterhastúl, igy tálalja.

Kirül: Proposita oretenus suae Matti per dnum Emericum Czobor cum magistro Andrea Kereszturi Viennae in audientia, relata

per dnum Emericum Czobor in arce Sempte illrmo dno comiti palatino 23. Dec. 1623.

(Eredeti orsz. ltár ad Tract. Publ. Fasc. 4. Nr. 13. et *a*)). 69.

q)

A decz. 28-iki fegyverszünet.

Ez a decz. 8-ikitól csak e következőkben különbözik.

Az 1-ső pontban: Pactae autem induciae durent usque ad diem *primum Martÿ* anni stb.

Az 5-ik pontból »sine dubio« stb. a *benigne* kimarad.

Datum in civitate Novisoliensi die XXVIII. mensis Decembris Anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo tertio.

Gabriel m. p.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.) 82.

r)

Instructio pro spectabili ac magnificis dominis Emerico Czobor et Stephano Pogranÿ ad Sacrmam Caesaream Regiamque Mattem dominum nostrum clementissimum cum resolutione serenissimi principis Transylvaniae ablegatis nunciis nostris 4. die January. Anno MDCXXIIII. in arce Sempte data.

1. Császár urunkhoz ő fölgéhez Bécsben követink fölérkezvén és ű fölgétől audientiát nyervén, ű fölgének, mint kglmes urunknak alázatos és hévséges szolgálatunkat ajánlják.

2. Credentionalis levelünket ő fölgének megadván, jelentsék meg, hogy mi soha semmit inkább szemünk előtt nem viseltünk, mint az ő fölge méltóságát és ő fölgéhez tartozó hívségünket, az minthogy ez ideig cselekedetünkvel is megbizonyitottuk, ezután is egész életünkben minden tehetségünk szerint követni igyekezzük.

3. Ezeknek utánna recenseálják, miképen intettük az erdéli fejedelmet az császár urunk ő fölge keglmes akaratjához való maga accommodálására és császár urunk ő fölge kglmes parancsolatja szerint mely nagy szorgalmatossággval persuadeáltuk az erdéli fejedelemnek, hogy az császár urunk alá küldött induciáknak terminusihoz tartsa magát; eleiben adván, hogy jól gondolkodjék, minemő hatalmas monarchával legyen dolga és maga állapatját is megtekintse, ki ha császár urunk ő fölsége keglmes szárnyai alól kiveszi magát, olyan leszen Erdélyben is, mint egy ágon ülő madár és csak igen könnyen veszedelmet szerezhet magának: mert bizonyos legyen abban,

hogy ez mostani cselekedetin és keresztyén országoknak török által való pusztétásán az egész keresztyénség megindúl. Ilyen kicsin dologért ne idegenyétse magátúl császár urunk ő fölsége kglmességét, tudván, hogy nem az induciáknak hosszú terminusában, hanem az szent békességnek mentűl hamarban való sincera tractatiójában és véghez vitelében áll az országoknak megmaradások. Mutassa meg ebben is császár urunkhoz ő fölgéhez való igaz sinceritását és hogy maga hasznát nem keresi, hanem az mint egynyehányszor ajánlotta magát, hogy mind császár urunknak ő fölgének s mind az egész keresztyénségnek oly híven igyekezik szolgálni, hogy mind császár urunk ő fölge, mind penig az egész keresztyénség az ő fölsége szolgálatjában megnyugszik, declarálja itt is azon jó indúlatját, kiért istentűl áldást, császár urunktól ő felgétűl minden keglmességét és az egész keresztyénségtűl jó hírt nevet nyerhessen. Ezek kivűl is semmi médiumokat és motiva ratiókat, valamelyeket jobbaknak és hasznosbaknak itéltünk lenni, nem praetermittáltunk.

4. Mindazokra miképen resolválta magát írás által az erdéli fejedelem, azon írást követink adják be császár urunknak ő fölgének. Melyben, noha az fejedelem írja, hogy az induciák első terminusát mi neveztük; de nilván való dolog, hogy elsőben, midőn emlékezet lött volna felőle, maga nevezett egy egész esztendőt, ilyen ratiókból peniglen, hogy ez nem kicsin dolog és az frigy (az mint ő fölge itílte) az törökkel is fölbomlott volna, azokval is állandó békességet köllene szörezni és ilyen nagy dologban nem kevés idő kivántatnék, noha nem bánná, ha csak három hónap alatt is az békesség véghez mehetne. és tíz hónapra úgy condescendáltunk, hogy annyéval hamarébb az császár urunk ő fölge armadáját fölszabadéthatunk, az szomszéd provinciákot tovább való rablástúl és pusztulástúl megoltalmazhatnók, suspensionem armorum et dimissionem Turcarum principisque exercituum megnyerhetnűk, melyeket császár urunk ő fölge nekünk megparancsolt volt és sine induciis semmiképen véghez nem vihettünk volna, kiért most is császár urunk ő fölge az induciákat nem confirmálván, az erdélyi fejedelem neheztel rejánk.

5. Azt is jelentsék meg követink, hogy az erdéli fejedelem maga vicekomornyikjátúl Bornemissza Páltól küldötte meg az induciákot sub proprio sigillo et manus subscriptione a végre, hogy mentűl hamarban in simili forma császár urunktúl ő fölgétűl azoknak confirmatióját nékie megvigye az tractára küldendő követeinek való salvus conductussal és assecuratóriával együtt; kiket mihelyt megvinnének, mindjárt elindétja követeit az tractára.

6. Azok az pecsétes induciák egynehány punctomokban

láttatnak kölömbezni az császár urunk ő fölge alá küldött induciák punctjaitól.

1. Hogy Zólyom vármegyét az erdéli fejedelem kihatta és az bánya városokat excipiálta usque ad terminum induciarum.

2. Hogy az erdélyi fejedelemnek mostani bejövetele alatt elfoglalt jószágoknak mind spiritualis s mind secularis personáknak megadásáról való punct vagyon inserálva az erdéli fejedelem induciáiban, mely császár urunk ő fölge alá küldött induciáinak punctjai között írva nincsen.

3. Az törökkel való tractáról írt articulust az erdélyi fejedelem épen kihagyta.

4. Az erdélyi fejedelem az ő induciáiban ezt addáltatta, hogy az ő birtoka alatt való confiniomokban is és egyéb helyekre invectio commeatuum et rerum necessariarum libera sit.

5. Az német introductiójáról való punctomot is az erdéli fejedelem abban hagyta, az mint azelőtt volt.

6. Az tractatusnak helyét nem Posont, hanem Bécset nevezi az erdéli fejedelem resolutiójában, hogy követeit oda küldi császár urunk ő fölge udvarában.

7. Ez punctomokra azért az mi követeink az mi kglmes urunknak az mi tetszésünköt és ő fölgének való alázatos könyörgésünköt ez következendő mód szerint jelentsék meg.

8, Az mi az első dolgot illet, császár urunknál ő fölgénél alázatosan instáljanak mi nevünkvel, ő fölge ne nézze az bánya városoknak ez két holnap alatt való jövedelmét, holott mostani téli időben nem sokra extendáltathatik azoknak proventusa, sőt ha két holnapig az erdéli fejedelem hadaival együtt ott közel maradna, nagyobb károkra következnék az bánya városoknak és köről való földnek az két holnapi jövedelemnél és így is fegyver nélkül az erdéli fejedelem kezéből ki nem vehetni. Hogyha peniglen császár urunk ő fölge az induciákot az szerint confirmálja, arra ajánlja magát az erdéli fejedelem, hogy maga is mindjárt elmegyen Kassára és hadait is mindenestől elviszi onnan: kivel az császár urunk authoritása is annival inkább nevelkedik, hogy az ellenkező hadak onnat távúl mennek.

9. Az második punctban az spiritualisoknak és secularisoknak jószágok megadása úgy tetszik, hogy császár urunk böcsületire leszen, hogy mindjárt sub tractatu pacis megadassanak az erdély fejedelemtől.

10. Az harmadik punctban az törökkel való tractáról, ha semmi mentio az induciák punctjaiban nem leszen, császár urunknak, úgy tetszik, annyival nagyobb méltóságára következik, holott ha az erdély fejedelem úgy viseli magát császár urunkhoz ő fölgéhez, az mint kívántatik és szükséges leszen

jüvendőben abban való szolgálatja, könnyen requirálhatja császár urunk ő fölge felőle.

11. Az negyedik punctban az erdélyi fejedelemnek sem tilthatni meg, hogy birtokában való végházakban és egyéb helyekre is commeatus és egyéb res necessariae ne vitessenek.

12. Az mi az ötödik dolgot, az idegen nemzetnek behozását illeti, nem itéljük, hogy semmit is derogálna az császár urunk ő fölge authoritásának, ha arrúl való articulus az erdélyi fejedelemtűl küldött induciákban specificált mód szerint inseráltatik, holott az is az ország végezésire mutat, mely ö fölgének, császár urunknak méltósága és authoritása ellen nincsen.

13. Az hatodik dolog, ugymint az tractatusnak helyéről, az ő fölgének császár urunknak kglmes jó akaratján áll.

14. Itt azt is megjelentsék követink császár urunknak ő fölgének, hogy az erdélyi fejedelem fölötte igen instál nálunk azon, hogy az miképen ennek az jövendő szent békességnek kezdésében magunkat interponáltuk, ugy ezután is mind végig az tractaban jelen legyünk és magunkat interponáljuk. Igaz dolog, hogy ha az erdéli fejedelem innen népestől elmegyen is, de mi magunktúl az országból ki nem mehetünk császár urunk ő fölge engedelme nélkűl. Mindazonáltal ha császár urunk ő fölge kegyelmesen annuál és parancsolja, hogy ez szent békességnek dolgában mind véghez viteléig szolgáljunk, ő fölgének és az egész keresztyénségnek való szolgálatunktól és fáradságunktól tisztünk szerint magunkat meg nem vonszuk.

15. Mindezek után követeink alázatosan instáljanak császár uruknál ő fölgénél, méltoztassék ö fölge az erdéli fejedelem oblatióját meghallgatni, melyet fölötte nagy kívánsággal akar declarálni ő fölgének; nem sok idővel eszébe veheti ő fölge, ha cum satisfactione suae Mattis leszen-e az oblatio? ki ha úgy lészen, az keresztyéni vérontás, országoknak pusztúlása és az hadakra való számtalan sok költség eltávoztathatik; és hogy ő fölge keglmesen meggondolván az hadakozásban való megszámlálhatatlan sok incommoditásokat, az keresztyén vérnek húllását, pogány rabságra, ki az halálnál is keservesb, vitelét, országoknak pusztúlásokot, romlásokot, sőt veszedelmeket, azt is, hogy itt az mi országunkban köll megfordúlni mind jó s mind gonosz szerencsének és, kit isten ne adjon, sok török, tatár ellepvén az mi földünket, veszedelmes állapatja lehetne az ő fölge hadainak és akkor veszne el az egész keresztyénségnek szép paizsa, mely ez ideig is az pogányságnak minden igáját magán hordozta s most is hordozza: ne gondoljon ő fölge az induciákban való kicsin difficultással, hanem híveire atyai szemmel tekintvén, méltóztassék az szent békességnek tractájához kglmes ajánlása szerint fogni és híveinek nyugo-

dalmokra és megmaradásokra állandó békességet szörezni. Melyből ő fölgének atyai kglmessége ez egész keresztyén világ előtt legyen nilván.

16. Ezt is követink császár urunknak ő fölgének igen nagy alázatossággval, hogy csak egy szóval is ő fölge meg ne bántódjék, jelentség meg, hogy annak előtte is ő fölgének oly császári és királi kglmes gondviselése volt rejánk, alázatos hívére és tisztünknek oltalmazására, hogy egyedül mi érettünk is kész volna az erdéli fejedelem ellen fegyvert fogni, hogy sem mint azt megengedni, hogy országunk törvénye és szabadsága ellen, az erdélyi fejedelem praetensiójára, valami kisebbség esnék rajtunk; és annakutánna is ő fölge megengedvén, hogy az erdéli fejedelemmel szemben legyünk, ugyan megparancsolta, hogy úgy assecuráltassuk magunkat, hogy valami véletlen eset rajtunk ne történjék. Annak okájért alázatosan könyörgünk ő fölgének, mint kglmes urunknak, hogy mivel ő fölge is nekünk megparancsolta volt, hogy azon legyünk, hogy az fegyver letétessék, az ő fölge armadája és szomszéd provinciái az reájok következendő nagyobbb veszedelemtűl fölszabadúljanak és az török, tatár s az erdéli fejedelem népe az Fejérhegyen által viszsza jőjjönek, melyeket beneficio induciarum köllött véghez vinnünk, és azokrúl császár urunk kglmességében bízván, az erdéli fejedelemnek hitünk alatt peesétes assecuratoriánkot adnunk; ne engedje császár urunk ő fölge, hogy két holnap alatt való tűrhető difficultásért az erdéli fejedelem az mi hitünket és másodszor adott pecsétes levelünköt mind magunknak s mind egyebek előtt gyalázatosan szemünkre hányja, az mint immár is cselekedett, hanem kglmesen acceptálván és confirmálván az induciáknak articulusit, az erdéli fejedelemnek mostani resolutiója szerint kezdjen az békesség tractatusához; mely kglmességét ő fölségének, míg élünk, minden tehetségünk szerint igaz hívséggel meg igyekezzük szolgálni.

17. Minthogy követink mindenütt az tractában velünk voltanak és mindeneket hallottanak, valami ezekben jut ez följűl megírt ratiók fölött, azt is császár urunknak fideliter referálják.

18. Az magunk dolgaiban, úgymint Szent György, Bozin és az húsz ezer forint magyar pínz commutatiója felől való supplicatióinkra is császár urunktól, ő fölgének kglmes maga ajánlása szerint követink nyerjenek és hozzanak ő fölgétűl kedvünk szerint való választ.

19. Hasonlóképen az Erdeődi Kristófné asszonyom dolgában is, hogy császár urunk ő fölge generalis uramot et alios quorum interest, ab executione literarum brachii regalis prohibeálja addig, míg ő fölgét magunk arról az dologról nem informálhatjuk.

20. Az nagy-szombatiak mellett diligenter követink császár urunknál ő fölgénél intercedáljanak mi nevünkvel. [1])

21. Hasonlóképen Pogranÿ István uram mellett, kit mi nevünkvel tanquam bene meritam personam császár urunknak ő fölgének commendáljanak és kérjük azon ő fölge kglmesen méltóztassék magát resolválni.

Commes Stanislaus Thurzó m. p.

Kivül: Instructio pro spli ac magnificis dominis Emerico Czobor et Stephano Pogranÿ data.

(Eredetije orsz. ltár. Tract. Publ. Fasc. 4o No 14o frusta 2. Ugyanott megvan fogalmazványa.) 87.

8)

Bethlen Gábor oklevele a fegyverszünet felől. 1624. jan. 20-ról. Az 1623. decz. 8-tól az alábbiakban különbözik.

Nos Gabriel stb. ac Oppoliae Ratiboriaequae dux etc.

Recognoscimus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum paucis abhinc mensibus certi in regno Hungariae motus tristissimas secum calamitates trahentes fuissent concitati: Nobis pro publicae pacis studio id unice cordi fuit, ut amplior tantorum malorum materies ac quaevis ulterius serpendi occasiones tempestive, salutariterque averterentur, desideratissima e contra tranquillitas in pristinum statum et vigorem reduceretur. Volentes igitur, hos motus per tractatus potius mutuos, quam ulla alia media contrariantia compositos ac sopitos iri. Post varios ultro citroque tractatus habitos inter nos et illustrem ac magnificum comitem Stanislaum Thurzo de Betthlenffalva regni Hungariae palatinum, judicem Cumanorum, terrae Scepusiensiensis ac comitatus eiusdem perpetuum comitem, necnon sacratissimi principis et Dni Dni Ferdinandi Secundi Dei gratia electi Romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae Hungariae Behemiae etc. regis, archiducis Austriae, ducis Burgundiae etc. intimum consiliarum et per Hungariam locumtenentem ad certam induciarum utrinque observandarum rationem, conditionibus et articulis subsequentibus devenimus. Quarum induciarum conditiones et articuli sequunter in hunc modum.

Itt következnek a fegyvernyugvási pontok, úgy amint a Bethlen Gábor 1623-iki deczember 8-ikán költ oklevelében foglaltatnak, ezen eltérésekkel; az

[1]) Ez alá pecsételve egy külön papir a következő tartalommal: Nuncii sermissimi principis Tranniae, pro quibus literae salvi conductus a sua Matte petendae erunt: Wolfgangus Kamuthi, Ladislaus Kun, Stephanus Kassai et Johannes Bornemisza.

1-ső pontra nézve a határnap 1-ső márczius.

2-dikra: Zólyom vármegye is a királynak engedtetik, ezen záradék pedig »*Si quorum*« stb. egészen elmarad.

3-dikra: az »*Induciis*« szó után jő: Nos statim omnes Turcarum Tartarorumque exercitus dimittemus, alias quoque copias nostras.

4-dikre: tétetik azon pont, mely a király által az 1623-iki Nov. 28-án költ oklevelében negyedik, s mely ekkép hangzik: »Capitulationes inter imperatorem Matthiam felicis memoriae ac Ottomanum sancitas et a nobis quoque confirmatas, sancte et syncere nos hucusque observabimus. Nuper vero unacum legato Ottomanico nostrum quoque legatum ad portam expedivimus. Si tamen novus aliquis tractatus cum Turcarum Sultano ineundus erit et interea temporis princeps Transylvaniae ita erga nos sese exhibuerit, ut merito in ipsius persona fiduciam collocare possimus, bona oblationis, quam princeps facit, de sua interpositione, condiguam habebimus rationem.«

Az 5-ik pontnak tétetik a decz. 8-dikiban 4-iknek tett. Kezdete: »*Commertia*« stb.

A 6-ik pontnak az ugyanabban 5-ik pont alatt foglalt. Kezdete: »*De inductione*« stb.

A 7-iknek pedig a 6-ik pont alatt foglalt. Kezdete. »*Tempus hoc induciarum*« stb.

A befejezése következő: »Nos itaque praescriptas induciarum cum praefata Sacrma Caes. Regiaque Matte initarum et conclusarum conditiones et articulos praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum insertos et inscriptos ac omnia in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes acceptamus, approbamus et ratificamus; assecurantes dictam Caes. Regiamque Mattem in verbo nostro principali et bona fide, quod praemissa omnia et singula in omnibus clausulis, punctis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes, quorum interfuerit, cujuscunque status et officii et dignitatis existant, firmiter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et assecuramus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in libera ac montana civitate Novizoliensi die vigesima mensis Januarii Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Quarto.

Gabriel. m. p. (P. H.)
Stephanus Kowachoczy m. p.
cancellarius.

(Az eredetije Jászai jegyzése szerint megvan a b. t. levéltárban No 3. A. 1624. Trannica alatt. Ezen levél a »Jászai-f. gyűjteményből van leírva.« Nemz. Múz.).

t)

Gabriel Dei gratia etc. Universis et singulis spectabilibus, mannificis, generosis, egregiis, nobilibus et strenuis, prudentibus item et circumspectis, comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, toti deniquer univesitati nobilium, item capitaneis, vicecapitaeis, ductoribus, centurionibus, decurionibus et aliis quibuscunque tam equestris, quam pedestris ordinis militibus, necnon judicibus, juratis civibus, caeterisque incolis quarumcunque artium, praesidiorum, civitatum, oppidorum et villarum in comitatibus Posoniensi, Nittriensi, Barsiensi, Zolyiensi, Thurocziensi et Trinchiniensi existentium, cunctisque aliis, quorum interest. Salutem et favorem. Cum ante omnia nihil magis nobis cordi, quam publicae pacis studium, gentisque nostrae commoda semper fuissent, id in omni conatu nobis benigne incumbendum erat, quonam pacto hae gravissimae bellorum calamitates certis quibusdam et tranquillis mediis sopiri possent, optataeque pacis securitas genti nostrae constitueretur. Idcirco volentes almae pacis tractatum cum Sacra Caesarea Regiaque Matte rursus inchoandum, certi etiam temporis inducias, quibusdam sub conditionibus cum sua Matte conclusimus, praedictos comitatus, qui in potestate nostra fuerant, ditioni suae Mattis permittentes. Quapropter vos universos et singulos cujuscunque status et ordinis in supradictis comitatibus existentes vigore praesentium ab omni vinculo fidelitatis homagii et juramenti nobis praestiti, immunes esse et absolvendos volumus, neque vos iis teneri et nobis obstrictos esse pronunciamus, suae que Matti dictos comitatus resignamus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in oppido Rosombergh, die 24. mensis Jan. Anno M. D. C. XXIV.

Gabriel

Stephanus Kouuachoczky m. p.

Kivül: Paria litterarum resignatoriarum sive renunciatoriarum principis Transylvaniae.

(A Jászai gyüjteményből, mely alá a forrás No 4 Ann. 1624. Tranica van megjegyezve. Nemz. Múz.). 111.

u)

Ferdinandus stb.

Spectabilis ac Magnifice, fidelis nobis syncere dilecte. Literas vras una cum Bettlenii diplomate de acceptatis induciis, fidelis noster magnificus Emericus Czobor Matti nostrae

praesentavit, ejus simul relationem de nunciatis, quae apud Bettlenum egit, sufficienter intelleximus. Cum itaque petitas assecuratorias pro commissariis principis hactemus vos accepisse non dubitemus, et alioquin terminus tractatus admodum brevis restet, adhortandi et monendi erunt commissarii, ne moras nectant, sed quantocyus, ut una cum fidelitate vra, huc sese sistant, operam dent. Vobis in reliquo gratia nostra benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna die ultima mensis Januarii, Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo quarto.

Ferdinandus m. p.
Stephanus Sennyey El. Eppus Vaciensis m. p.
Laurentius Ferenczffy m. p.

Külczím: Spectabili stb. Stanislao Thurzo stb. Cito.

(Más kézzel.) Exhibitae in oppido regis S. Georgÿ 4. Febr. 1624.

(Eredeti az orsz. ltár. Tract. Publ. Fasc. 4. N. 15.

XIX.

1624. jan. 5.—18.

Meghízó levél a bécsi követek számára.

a)

A Bethlen Gábor Bécsbe küldött követei számára kikért biztosítási pontok.

Puncta, de quibus serenissimi principis commissarii Viennam Austriae ablegandi a sua Matte caesarea et regia assecurandi erunt.

1. Quod per nullam viam modum et quaesitas rationes per quosvis suae Mattis subditos, militiae deditas personas aut aliter qualitercunque, damnum, nocumentum aut injuriam ullam, neque in itinere illuc eundo, neque alibi iis et omnibus secum habitis personis sua Mattas inferi concedet aut faciet.

2. Quod extra vel intra civitatem Viennam similiter libera manendi et concludendi iis potestas fiat, neque in personis vel rebus, ipsismet famulis et omnibus secum existentibus molestia ulla vel damnum quodvis procurabitur. Dato super hoc severo mandato quoram interest, aut aliis quibusvis, a quibus injuriae alicujus illatio reformidari posset.

3. Quod in commissione conclusis vel non conclusis negotiis nihilominus dum et quamdocunque ipsis visum fuerit, tuta et secura inde proficiscendi, iter agendi, et ad sua rever-

tendi, aut ante vel post induciarum termini expirationem iisdem facultas permittetur. Insuper condigna et sufficiens eos in tectum et ditiones serenissimi principis deducendí comitiva, a sua Matte ordinabitur et adjungetur.

4. Si quando vero serenissimus princeps quosvis familiares suos, cursores, nuncios, aut alios quoslibet Viennam Austriae, viceversa dni etiam commissarii ad suam celsitudinem serenissimam familiares nuncios et cursores suos expedire voluerint, id illis liberum et absque omni impedimento fiat, passusque liber tam eundi quam redeundi illis per suam Mattem concedetur. Quae omnia sua Mattas in verbo suo caesareo et regio, bonaque fide christiana observanda promittere benigne dignabitur.

Nomina dnorum commissariorum suae serenitatis jam ad suam Mattem destinatorum, spectabilis et magcus Wolffgangus Kamuthi de Szent-Laszlo suae serenitatis consiliarius et comes comitatus Thordensis, sedisque Siculicalis Udvarhely capitaneus ac universorum Siculorum generalis, generosi item Stephanus Kassai de Kolosvar, regni Transylvaniae prothonotarius et Johannes Bornemisza de Szenderő certorum militum capitaneus et consiliarius.

(A Jászai-féle gyűjteményből).

b)

A megbízó levél.

Gabriel stb. ac Oppuliae Ratiboriaeque Dux etc.

Notum facimus per preesentes, quod propter sopiendos qui superioribus mensibus in regno Hungariae emersere motus optataeque tranquillitatis securitatem restituendam ad tractatum pacis cum S. C. Regiaque Matte certos commissarios, ut puta fidelem nostrum sincere dilectum splem et magn. Wolfgangum Kamuthy de Szent Laszlo consiliarium nostrum et comitem comitatus Thordensis ac sedis Siculicalis Udvarhely capitaneum; necnon universorum Siculorum nostrorum generalem, item generosos Stephanum Cassai de Koloswar, per regnum nostrum Transylvaniae prothonotarium et Johannem Bornemisza de Szenderő certorum militum nostrorum capitaneum et consiliarios in civitatem Vienensem ablegandos voluerimus. Idcirco iisdem cum deputatis ad dictam civitatem suae Mattis commissariis juxta instructionem a nobis datam plenariam et omnimodam ea quae ad publicum pacis commodum spectare videbuntur proponendi, agendi, tractandi et concludendi permittimus facultatem, assecurantes universos et

singulos quorum interierit quod secundum instructionem nostram praedicti commissarii nostri cum sua Matte Caes. Regia vel commissariis ejus ad id deputatis egerint, tractarint et concluserint. Nos quoque ea omnia rata et firma habituros, prout assecuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in montana civitate Neosoliensi die 18. Januarÿ Anno Dni 1624.

Gabriel m. p.

Stephanus Kowachoczi
cancellarius.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Magy. Nemz. Múz.).

XX.

1624. febr. 17.

Királyi határozat a béke dolgában 1624. febr. 17.

17. Februarii A° 1624.

Postquam sacra caesarea regiaque Mattas ad secundarium medium de firmanda pace per matrimonium, quod nimirum commissarii principis Betlen censebant esse peroportunum, bina vice sese resolvisset, alienum prorsus esse a negotio pacis, neque voluerit super eo tractatum misceri. Volentibus autem deputatis peculiaribus ex parte suae Mattis, ut ad meritum tractationis pacis accederent, ipsi commissarii Betlenÿ id rati sunt requiri, quatenus totum collegium commissariorum utriusque partis conveniret et in tractatione pacis pergeretur: nihilominus et post secundariam relationem in materia matrimonÿ, quam commissarii Betleni postularunt suae Matti referri sperantes aliter forte suam Mattem decreturam esse. Quod ipsum licet non fieret, attamen cupere, ut totum collegium commissariorum non convocaretur. Haberent enim extra hoc amplius quod peculiariter destinatis hisce personis duntaxat referre volent.

Repraesentata itaque tali ipsorum mente suae Matti: benigna superinde ejusdem resulutio est, id quod ipsis commissariis Betleni exponi vult: nimirum clementer contentam esse et annuere, ut destinatae personae per suam Mattem etiam hoc, quod ulterius proponendum se habere dicunt, excipiant et audiant.

Itaque cum ipsi commissarii propriis declaraverint sese pacis media proposituros esse; compertum autem fuerit, neutrum punctum tam ratione Turcae, quam matrimonii fuisse congruum medium pacis stabiliendae aut constituendae. Acce-

dant proinde ad ea, quae pacis sunt, eaque proponere non differant, si quidem cum jactura et dispensio temporis admodum brevioris id fiat. Et ipsimet agnoverint praetendenti quidpiam incumbere, ut propositiones edat, ad quod etiam jam condescenderunt. Nihil itaque restare haud dubie censeri debet, quam ut totum collegium commissariorum utriusque partis conveniat et sic numinis auxilio tractatus inchoetur.

Ferenczfi írása.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

XXI.

1624. febr. 27.—máj. 8.

A bécsi béke és fegyverszünetek.

a)

A fegyvernyugvás meghosszabbítása felől kiadott levele Bethlen biztosainak. 1624. febr. 27-ről.

Nos infrascripti serenissimi principis et dni dni Gabrielis Dei gratia stb. stb. ac Opoliae Ratiboriaeque ducis, dni nostri clementissimi ad modernum pacis tractatum cum sacrma Romanorum imperatoriae ac Germaniae stb. regia Matte destinati commisarrii, damus pro memoria quod cum nos, cum dictae sacrmae caes. regiaeque Mattis similiter ad hunc pacis tractatum destinatis hic Viennae constitutis in eodem tractatu pacis laboraremus, jam jamque terminus induciarum tractatus hujus suscepti appropinquaret, in eo convenimus, et praefata Mattas caes. atque regia clementer annuere dignata est, ut terminus induciarum ad festum annunciationis beatae virginis Mariae, hoc est 25. diem proximi futuri mensis Martÿ prorogaretur, ita ut comitatus Posoniensis, Nittriensis, Trinchiniensis, Barsiensis, Zoliensis, Thurocziensis, et ea omnia, quae ad rationem suae Mattis sunt, in eo statu, quo tempore durationis termini prima vice constitutarum induciarum fuerunt, permanere debeant, neque in iis aliquod possessionis fructuumque, utilitatum et redituum usurpatione praetendat, aut exigi faciat, sed penitus et totaliter ab iis abstineat et abstineri faciat, reliqui autem comitatus Ultra-Danubiani, et ea omnia, quae ad rationem suae Dnationis illrmae sunt, similiter in eo statu, quo tempore durationis termini prima vice constitutarum induciarum fuerunt, permanere debeant, et ad hujusmodi prorogationis termini induciarum confirmationem litteralia instrumenta necessaria per commissarios utriusque partis, sub ipso-

rum sigillis et subsrciptionibus emanentur. Habito vero postmodum a dno principe Transylvaniae, tanquam principali commissariorum suorum diplomate, prioribus litteris inducialibus conforme super extensione praefatarum induciarum iisque praesentato, sua quoque Mattas conforme diploma superinde datura est, quam quidem prorogationem termini induciarum nos ex parte suae serenitatis tanquam commissarii ejusdem per praesentes validam, vigorosam et omni modo sufficientes declaramus, constituimus et pronunciamus et interim utriusque partis commissariorum litterae, quoad observationem induciarum efficaces habeantur, non secus quam si a principalibus emanatae fuissent. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum manuum nostrarum subscriptionibus et sigilli appositionibus munitarum. Datum in civitate Vienna die vigesima septima mensis Februarii anno dni Millesimo sexcentesimo vigesimo quarto.

(Ugyanott megvan a császári követektől adott levél, mely annyiban különbözik ettől, hogy a bevezetés más és az *appropinquaret* után jő: »ad instantiam praefatorum Dnorum commissariorum dicti principis.« És még *ut terminus induciarum* után jő: »praesens tractatus.«

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

b)

Bethlen Gábor oklevele a fegyvernyugvás márcz. 25-ig meghosszabbításáról 1624. márcz. 14.

Ez a jan. 20-dikitól a következőkben tér el:

A jan. 20-dikiban:

Nobis.
id unice cordi fuit, ut stb.

amplior tantorum malorum
Volentes igitur hos motus

Post varios ultro citroque tractatus habitos inter nos et illustrem ac magnificum comitem stb. *addig* »locumtenentem.«

ad certam induciarum utrinque observandarum rationem

A márcz. 14-dikiben:

Nobisque.
id unice incumbere velle videretur: quatenus nempe stb.
amplior horum omnium
Extunc volentes praetactos motus,

Primum quidem cum illustri ac magnifico comite Stanislao Thurzo stb. locumtenente, qui utpote stb. (ép úgy, mint az 1623. nov. 20-ikiban egész a) »habitos«-ig.

ad certas induciarum cum sua Matte caesarea utrinque

A jan. 20-dikiban:

conditionibus et articulis sub sequentibus devenimus, quarum induciarum

regnis provinciis ac ditionibus

dicta Mattas caes. vel suae Mattis ditiones ac provinciae per nos stb.

vigore bonae correspondentiae S. M. certificabit diem primum Martÿ anni Millesimi

nos nullos

vel impediemus

Turcarum Tartarorumque exercitus demittemus, alias quoque

vel damnum

vel fidelibus

S. M. a se quoque confirmatis esse, ac sancte et syncere hucusque observatas asserit

suae Mattis quoque

S. Mattas expedivit.

adferetur, sua Mattas expectatura est.

A márcz. 14-dikiben:

observandarum conditiones et articulos deveneramus: quarum quidem induciarum terminus cum prima die praesentis mensis Martii elapsus fuisset et commissarii nostri ad tractatum pacis cum sua caesarea Matte ineundum Viennam Austriae expediti, secundum plenpotentiales, hac in parte eisdem a nobis concessas, de ulterius prorogando induciarum termino cum commissariis dictae caes. Mattis ad id delegatis egissent, terminusque ulterius prorogandi inducias partibus consentientibus conclusus fuisset, nos etiam ea omnia rata habentes, earum induciarum

Regnis ac ditionibus

ditiones ac provinciae dictae suae Mattis caesareae per nos

S. M. Caes. vigore bonae correspondentiae certificabit diem vigesimum quintum Martÿ anni praesentis Millesimi.

Nos etiam nullos

aut impediemus

e z k i m a r a d.

aut damnum

aut fidelibus

et a S. M. quoque confirmatas, sancte et syncere S. Mattas observasse asserit;

suum quoque

expedivit.

adferretur, expextatura est.

A jan. 20-dikiban:

S. Mattas possit
S. Mattis permanentia

regnum suum Hungariae caesarea promittit cum praefata S. C. regiaque Matte initarum

dictam Caesaream
Datum in libera ac montana civitate Novizoliensi die vigesima mensis Januarÿ Anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo quarto.

A márcz. 14-dikiben:

possit,
S. Mattis quam etiam nostra permanentia
regnum Hungariae caes. benigne promittit cum praenominato dno comite palatino primum quidem, postea vero per commissarios nostros cum S. C. Regiaque Matte Viennae Austriae initarum.
saepius dictam S. Caes.
Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die decima quarta mensis Martÿ Anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo quarto.

Aláírás, zsinor, pecsét mindkettőn egyforma.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

c)

A fegyvernyugvásnak május 1-ig lett meghosszabbításáról adott ideiglenes oklevél.

Nos infrascripti serenissimi principis et dni dni Gabrielis stb. ac Oppoliae Ratiboriaeque ducis, dni nostri clementissimi ad tractatum pacis cum sacrma Romanorum imperatoria ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc regia Matte destinati commisarii. Damus pro memoria. Quod cum nos cum dictae S. C. R. Mattis similiter ad pacis tractatum destinatis commissariis hic Viennae constitutis laborassemus, et interim tempus ex consensu utriusque partis commissariorum, nempe a prima die mensis Martÿ anni Millesimi Sexcentesimi vigesimi quarti usque ad vigesimum quintum diem ejusdem mensis, hoc est festum annunciationis beatae Virginis Mariae prorogatarum induciarum effluxisset et nihilominus tamen ad hocce componendae pacis et tractatus ea de causa instituti negotium, certum adhuc spatium temporum requireretur, ex mutuo consensu in eo convenimus et praefata S. C. atque R. Mattas in eo clementer annuere dignata est, ut iterato terminus induciarum a praefato termino, hoc est vigesimo quinto die Martÿ usque ad primum diem mensis Maÿ nempe toto mense Aprili anni praescripti proragaretur; ita ut comitatus Posoniensis, Nit-

riensis, Trinchinensis (igy!) Barsiensis, Zoliensis, Thurociensis et ea omnia, quae ad rationem suae Mattis sunt, in eo statu, quo temporum durationum termini prima constitutarum et secundaria vice prorogatarum induciarum fuerunt, permanere debeant, neque in iis jus aliquod possessionis, fructuumque utilitatum et reddituum usurpatione praetendat, aut exigi faciat, sed penitus et totaliter ab iis abstineat et abstineri faciat. Reliqui autem comitatus Ultra-Danubiani et ea omnia, quae ad rationem suae serenitatis sunt, similiter in eo statu, quo tempore durationum termini prima vice constitutarum, et postmodum secunda vice prorogatarum induciarum fuerunt, permanere debeant et ad hujusmodi modernae prorogationis termini induciarum confirmationem, litteralia instrumenta necessaria per commissarios utriusque partis sub ipsorum sigillis et subscriptionibus emanentur. Habito vero postmodum a sua serenitate tanquam principali diplomate, prioribus litteris inducialibus conforme super moderna extensione induciarum ac praedictis suae Mattis caes. atque regiae dnis commissariis praesentato, sua quoque Mattas conforme diploma superinde datura est. Quam quidem prorogationem termini induciarum ad praescriptum usque tempus, nos ex parte suae serenitatis tanquam commissarii ejusdem, per praesentes validam, vigorosam et omnimodo sufficientem declaramus, constituimus et pronunciamus, et interim utriusque partis commissariorm litterae, quoad observatarum induciarum efficaces habeantur, non secus quam si a principalibus emanatae fuissent. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, manuum nostrarum subscriptionibus et sigilli appositionibus munitarum. Datum in civitate Vienna die vigesima quinta mensis Martÿ Anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo quarto etc.

P. H.
Wolphgangus Kamuthy m. p.

P. H.
Steph. Kassay m. p.

P. H.
Joan. Bornemisza. m. p.

(Jegyzet: A nevek az eredetiben egy sorban vannak.).

(A »Jászai-féle gyűjteményből«. Nemz. Múz.).

d)

A Bethlen részin lévők számára tervezett kegyelemlevél. 1624. ápr. 12-ről.

Nos Ferdinandus secundus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod

cum in motibus et perturbationibus intestinis, quibus noviter regnum istud nostrum Hungariae deflagrabat partibus illustrissimi principis Transylvaniae Gabrielis Bethlen etiam nonnulli regnicolarum regni nostri Hungariae adhaerentes, ejusdem castra secuti contra fidelitatis et homagii naturali et legitimo eorum regi debita jura procedentes, Nos offendere et sic justam indignationem et gravem animadversionem Nostram incurrere non formidassent. Proindeque licet impunitatis licentia indigenis ad motus concitandos, non sine periculo eversionis regnorum et provinciarum causa et fomentum sit et malorum omnium semina illinc pululent: boni tamen communis et quietis publicae studio, ut tandem tranquillitas et pax alma regnis et ditionibus christianitatis restituatur, intercedentibus ea de causa et factis apud Mattem nostram etiam fidelium nostrorum regnicolarum humillimis et supplicibus instantiis, ex pia ac paterna affectione nostra errata exorbitantium in praemissis superiorum temporum novissimis motibus contra Mattem Nostram admissis condonare et indulgere volentes, benigne contenti reddimur et concedimus, ut ea, quae contra Mattem Nostram memorato principi addicti ab initio expeditionis in hasce partes susceptae usque ad id tempus, quo arma utrinque deposita fuissent, et constitutis ad Gődyngh seu Hodolin induciis pacis medio compositio suscepta fuerat. Amnistiae beneficio sublata et abolita sint privatis et particularibus regni indigenis, nihilominus utpote qui posterioribus hisce motibus violentias, injurias et damna invicem intulissent suis modis et juris via sese mutuo conveniendi facultate relicta. Imo absolvimus et immunes pronunciamus facimusque et concedimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in civitate nostra Vienna die 12 mensis Aprilis anno Dni 1624.

Kevés hézag után, ugyanezen a lapon áll:

1°) Azt végeztük cancellarius uramnál, hogy amnistiának assecuratióját ad partem adja és ne in(será)ltassék az pacificatiónak articulusi közé: azt peniglen ő fölge ilyen módon adja az amistiát, hogy mindazoknak deserviáljon, az kik császár ditióiban vannak, mind penig az erdéli fejedelemnek concedált ditióban vannak; ingyen ha kinek magok között valami praetensiója vagyon, úgymint sub posterioribus motibus valami hatalmat, violentiát cselekedett; keresse suis modis, idest: jure conveniat, és szabadon kereshesse.

Egészen a Ferenczffy írása.

Kivül más kézzel czifrán: Amnisthia 1624. Anni 1624.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

e)

1624. apr. 12.

A bécsi békekötés bevezetése.

Nos Gabriel etc. Memoriae commendamus tenore etc. Quod cum nos ad motus illos intestinos qui, nuper in regno Hungariae exorti fuerant, pacifice componendos, certis nostris commissariis, utpote spectabili ac magco Wolffgango Kamuthi *(titulus)*, necnon generosis Stephano Kassay *(titulus)* et Joanni Bornemissa *(titulus)* consiliariis nostris plenipotentiam dedimus. Qui quidem commissarii nostri posteaquam cum commissariis sacrae Romanorum imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Mattis similiter plenipotentiam habentibus, utpote illmo ac reverendissimis comite Stanislao Thurzo de Betlehemffalva, perpetuo terrae Scepusiensis ac comitatus ejusdem supremo comite, regni Hungariae palatino judice, Cumanorum ac S. C. Regiaeque Mattis cubiculario et per regnum Hungariae locumtenente, Nicolao Dallos electo episcopo Jauriensi ejusdemque comitatus supremo comite, Stephano Sennieÿ de Kisis Sennye electo episcopo Vacziensi, spectabilibus item et magnificis Ragimbaldo comite a Collalto, Georgio Teuffel, Emerico Czobor de Czobor-Szentmihaly comitatus Comaromiensis perpetuo comite, curiae regiae in Hungaria magistro et Moyse Chiraki de Diencsfalwa, praefatae S. C. Regiaeque Mattis consiliariis, in civitate Viennensi convenissent, post plures et varios tractatus ultro citroquae habitos ad tollendos et sopiendos hujusmodi motus et perturbationes cum praefata S. C. Regiaque Matte ad infrascriptam pacis ac mutuae reconciliationis concordiam oblationes ac conditiones devenimus. Quae in hunc sequuntur modum.

Primo: Quod stb. *l. többi részét Pray Principatus Gabrieli Bethlen II. k. 1. l.*

(A nap és hónap kitétele nélkül, megvan a Jászai-féle gyüjteményben. Nemz. Múz.)

Jegyzet. A szöveg, melyet Pray közöl, nem teljesen pontos. A Jászay-féle gyüjteményben a koronkénti megállapodások szerint annak több variansa van.

f)

1624. máj. 8.

Az amnestia okmánya.

»Ex pia et paterna affectione Nra erratio et excessibus eorum, qui partibus ill^mi principis Transylvaniae iisdem in motibus adhaesissent, et adversus M^tem Nram insurrexissent, clementer et paterne condonare et indulgere volentes, benigne contenti reddimur et concedimus, ut ea, quae contra M^tem nram memorato principi adhaerentes a prima die mensis Septembris anni praeteriti 1623. usque ad id tempus, quo arma utrinque deposita fuissent, et constitutis ad Geöding seu Hodolin induciis pacis medio, compositio suscepta fuerat, amnisitae beneficio, sublata et absoluta sint.« .....

Jegyzet. Kelt Bécs, 1624. máj. 8. aláírták a császár, Sennyei és Ferenczfi.

(Egyk. másolat a m. k. orsz. lt. Acta publ. fasc. 4. nr. 17.)

XXII.

1624. jun. 23.—jul. 8.

A fehérvári országgyülés törvénye s irományai.

a)

Nos Gabriel Dei gratia sacri Romani Imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ, et nobiles, caeterique status et ordines trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem subiectarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem vigesimum tertium mensis Junÿ anni Domini Millesimi sexcentesimi vigesimi quarti, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis, et praesentaverunt, quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicanter nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem subiectarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba Julia, ad diem 23. Junÿ, anno domini MDC,XXIV. indictis celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk fejedelmünk az Felséged közinkben küldött propositióiból szegény alázatos híveihez való kegyelmes gondviselését, minémű kegyes és atyai indúlattal igyekezett légyen Felséged eleitűl fogván mind ez óráig reánk gondot viselni, sőt tanquam fidelis Dei Administer ad tutandam nostram salutem úgy forgolódott Felséged, úgy szorgalmatoskodott, hogy az szent békességet is az római császárral ő Felségével végben vitte, kit szemeinkkel látunk, és hálákat is adunk az szent Istennek érette, könyörögvén azon, hogy megáldja és tartsa meg közöttünk, holott id solum perpetuum, quod Dei voluntate confirmatur, és engedje, hogy Felségednek is mint kegyelmes urunknak teljes életünkben híven megszolgálhassuk.

Articulus I.

Az szent György és szent Mihály napi adókra kapu számra huszonkét forint contributiót rendelnek négy terminuson beszolgáltatni.

Ezek után kegyelmes urunk, látván Felségednek sok külömb külömb féle rendbéli szükségeit, főképpen penig az fényes portának állapatja is miben álljon tudván, és egyéb reánk nézendő expensáit is viselvén előttünk, noha bizonyára nem tagadhatjuk községinknek szántalan fogyatkozásit mind az pestis és hadak miatt: mindazonáltal, holott az Felséged elégtelensége az mi fogyatkozásunk, az szent György napi és szent Mihály napi adókra conuinctim minden szükségére ígírünk Felségednek országúl huszonkét-két forintot, az szent György napinak felét ad festum Sancti Bartholomei, felét ad festum Sancti Michaelis. Az szent Mihály napinak felét ad festum Sancti Nicolai, felét ad festum Epiqhaniarum beszolgáltatni. Könyörgünk Felségednek, légyen contentus vélle.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai is ezen tereh viselésre ígírik magokat. Az szász urak atyánkfiai is azonképpen praestálni ígírik.

Articulus II.

Az végházaknak kiváltképpen Lugos építésére az nemes ország minden kaputól egy-egy forintot, Bihar vármegyén kivül, igér.

Az Felséged propositiójából értjük kegyelmes urunk azt is, minémű szükséges légyen az végházakra való gondviselés is, de főképpen az Lugos állapatja nyilván vagyon országúl előttünk, az melyre való gondviselés és építés is mely igen kivántassék, eléggé látjuk. Melynek épitésére kegyelmes urunk ígírünk országúl minden kapuról egy-egy forintot, Bihar vármegyén kívül, mivel ő kegyelmek Váradot is építik, az hadak is rajtok voltak, búzából is mind azelőtt, mind mostan nagy fogyatkozásban vadnak.

Articulus III.

Az elszökött és futott jobbágyak, hogy mindeneknek visszaadassanak, decernitur.

Hogy penig kegyelmes urunk elszökött és futott jobbágyink viszsza adassanak, minden helyekre megparancsolta tisztviselőinek, alázatoson meg igyekezzük szolgálni Felségednek, mint kegyelmes urunknak, holott e miatt ez ideig nagy fogyatkozásokat láttunk és károkat is vallottunk.

Articulus IV.

Az gonosztévők és latrok, hogy az tisztviselöktöl megfogattassanak és érdemek szerint megbüntettessenek.

Az gonosztévőknek és latroknak számok kegyelmes urunk nem hogy szállana, de sőt naponként nevelkedik, sőt mostan, az mint Kamuthi Balás urunk relatiójából értjük, hogy oláh papok is közikben elegyítették magokat, és tolvajokat fogadván ugyan magát akarták meg ölni: végeztük azért országúl, hogy ez ilyen dolog megbizonyodván, efféle gonosztévő oláh papokat is az ispánok megfoghassanak, és érdemek szerint meg is büntethessék.

Articulus V.

Az mesteremberekneк és egyéb kereskedö rendeknek is mívek s árújok limitatiójárúl, az limitatio ellen tusakodóknak poenájokról, annak exigálásáról, és az kedvezönek büntetéséröl.

Vadnak sok panaszolkodások kegyelmes urunk, hogy az mesteremberek és egyéb kereskedő rendek is mívöket

és árújokat fellettébb drágán tartanák és adnák el, noha az bőröket is mostan az mester emberek felettébb drágán nem vennék. Végeztük azért országúl Felséged kegyelmes akaratjából, hegy ez mostani üdőnek állapatja szerint minden műves emberek mívének, és egyéb kereskedő rendek árújának is, arra rendelt bizonyos tanácsi és fő emberi által Felséged árát limitáltatná, s valamelyik városnak birája azt a limitatiót meg nem tartatnák, ötszáz forintot vegyenek rajtok toties quoties. Erre való vigyázásra és ennek executiójára rendeltük Kamuthi Balás urunkat; ha penig ő kegyelme ebben valakinek kedvezne, comperiáltatván az dolog, ezer forintot vehessenek ő magán is.

Articulus VI.

Az patronusoknak, kik az praedicatori rendet iniuriákkal illetik, és az kik jobbágyok fiát az tanúságtúl megfogják, büntetésekről.

Az praedicator rend uraink jelentik kegyelmes urunk, némely patronusoktúl minémű boszszúkkal illettetnének, főképpen az ecclesiákhoz való gondviseletlenségek miatt, sőt volnának olyak, az kik Dei et hominum timore postposito bona ecclesiastica dilapidarent, vel in proprios usus converterent, templumokon való szokatlan cselekedeteket attentálnának, magokat is bántogatnák, mely miatt az isteni szolgálatra sem érkezhetnének. Végeztük azért országúl, hogy valakik bona ecclesiastica in proprios usus converterent, tales comperta rei veritate, in mille florenis convincáltassanak, melyet Felséged tempore diaetae irremissibiliter exigáltasson is. Ugyan ezen praedicator rend uraink panaszolkodnak kegyelmes urunk hogy volnának némelyek az patronusok közzűl, kik jobbágyok gyermekit is az scholátúl megfognák, sőt ha scholában volnának is, ki akarnák őket hozni. Végeztük azért országúl, hogy az kik tanúságnak okáért, nem egyéb praetextus alatt, nem is öreg korokban mennek az scholákba, kedvek ellen onnan ki ne vehessék, az ki penig azt attentálná, in poena praedeclarata modo eodem exigenda convincáltassék.

Articulus VII.

Az székel és szász rendek között az elszökött jobbágyak megkérésére s haza vitelére való processusról, és az 1619. esztendőbeli arról statuált articulusnak observálásáról.

Az székely uraink és atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy noha ez ideig az el szökött jobbágyok kérésében

és haza vitelében ő kegyelmek között külömb mód observáltatott az lakságon és vármegyében való processusnál: mindazáltal látván ebből magok fogyatkozását, ő kegyelmek is az vármegyék szokása szerint akarnak ez után procedálni. Végeztük azért országúl, hogy ennek utánna ő kegyelmek is az vármegyében parancsolatokkal kérjék meg jobbágyokat, mely parancsolatokkal való processus az ezer hatszáz tizenkilencz esztendőbeli Articulosokban specifice vagyon írva. Az szász uraink és atyánkfiai és az városok is hasonló processusssal akarnak élni.

Articulus VIII.

Az zetelakiakkal való controversiáknak módjárúl és az széken való decidálásárúl.

Ugyan ő kegyelmek az székely uraink panaszolkodnak kegyelmes urunk az zetalakiak felől, hogy az nemes és egyéb rendek ellen külömb-külömb féle potentiákat patrálván, azt kívánják, hogy előttök pereljenek, és annak utánna causájokat transmissióban Felségednek eleiben bocsássák, mely dolog szabadságok ellen láttatik lenni. Végeztük azért kegyelmes urunk, hogy ha kiknek valami perek lészen zetelaki emberrel, ha az adversa pars contentus nem lészen, az székre appellálják és ott adjudicáltassék.

Articulus IX.

Az Aranyas széktől Csákó és Őrményes nevü faluk által elfoglalt erdőnek szabados birodalmáról, és az nemes embertől megszántatott földnek dézmájáról.

Az Aranyas széki urainknak és atyánkfiainak vagyon ilyen bántások kegyelmes urunk Csákó és Örményes nevű faluktól, régi üdőktűl fogva, az mely közönséges erdejek volt az széknek, abból az két falu nagy darabot elfoglalt. Végeztük azért országúl, hogy ha az szék bírta az erdőt eleitől fogván, ez után is szabadoson bírhassa. Panaszolkodnak kegyelmes urunk sokan az nemes uraink és atyánkfiai közzűl, hogy sok helyeken dézmát vennének rajtok szabadságok és immunitások ellen. Végeztük azért országúl, hogy ha akármely földet az nemes ember megszánt is maga számára, abból dézmát ne adjon, az paraszt ember e converso az mit megszánt, abból dézmával tartozzék.

Articulus X.

Az igaz hordóknak és mértékeknek quantitásokról, és azokban az kik vétenének büntetésekről s annak exigálandó formájáról.

Noha ennek előtte is végeztünk kegyelmes urunk az hordók állapatja felől, de sokan panaszolkodnak, hogy nem observálnák: végeztük azért, hogy valakik igaz hordóval, igaz mértékkel nem adnák az bort, úgy, hogy ha az egész hordó nyolczvan viderre, az fél hordó negyven viderre nem telnék, az ott való bíró büntesse az előbbi articulus tartása szerint; ha penig meg nem büntetné, Kamuthi Balás urunknak légyen azoknak megbüntetésére hatalma az articulusban végezett poena szerint.

Articulus XI.

Az insolens postáknak büntetésekről és az leveleknek szorgalmatos elküldésekről.

Száma nincsen kegyelmes urunk panaszolkodásinknak, főképpen a szász uraink és atyánkfiai között, az postáknak insolentiájok és módnélkül való cselekedetek miatt. Végeztük azért mostan újolag országúl, hogy ha kik ez után efféle dolgokat, insolentiákat cselekednének, magok megfogják és hozzák Felséged eleiben őket. Az mely levelek penig nállok lennének, azokat, az hova vinni kelletik, fogyatkozás nélkül elvigyék.

Az taxás városok limitatiója.

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi Hunyad	fl. 250.
Kízdi Vásárhely	fl. 250.
Vizakna adjon	fl. 250.
Udvarhely	fl. 250.
Szepsi-Szent György	fl. 120.
Illyefalva	fl. 120.
Egeres	fl. 100.
Nagy Almás	fl. 60.

Nos itaqne praemisa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis

modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificavimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in pradicta civitate nostra Alba Julia die octava Julii, anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo quarto.

(P. H.)

Lecta m. p.

Eredeti hiteles nyomtatott példánya *az erd. múzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art Diaet. Trans. III. köt.*) — Hasonló nyomtatott pecsétes példánya, Lecta nélkül, *ugyanott* (*a Dónáth-gyűjteményben*).

b)

Az erdélyi rendek által a felől adott biztosítólevél, hogy a Bethlen Gábornak éltéig engedett két vármegyékhez semmi jogukat nem fogják tartani. Julius 7-ről. 1624.

Nos proceres et magnates, coeterique universi status et ordines trium nationum Trannae et partium regni Hungariae eidem subjectarum, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum ser. princeps ac dnus dnus Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Trannae princeps, partium regni Hung. dnus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. dnus noster clementissimus ad motus illos, qui anno superiori in regno Hung. exorti fuerant, pacifice componendos, in certam pacis et mutuae reconciliationis formam cum sacra Rom. imperatoria, ac Germaniae, Hung. Boh.-que regia M^te devenisset, vigoreque ejusmodi transactionis sua M^tas C. ac R. dicto ser^mo dno principi nro ex regno Hung. septem integros comitatus Zatthmár utpote Zabolch, Ugochia, Beregh, Borsod, Zemplin et Abaujvar, unacum regia libera civitate Cassoviensi ad vitae suae Serenitatis dies tenendos et possindendos cencessisset, et de facto assignasset. Cupientes nos etiam singulare nostrum in conservanda publica pace studium adhibere, pariter et declarare, et quae nostrae sunt ea in re partes, juxta inita pacta exequi, praelibatam S. C. ac R. M^tem ejusqus successores legitimos reges Hung. assecuramus, certificamus et affidamus,

quod ad praedictos septem comitatus, ac civitatem Cassoviensem nihil juris, aut successionis nobis vendicabimus, neque in iis, citra benignum suae M^tis^ c. et r. consensum, delectum militum faciemus; ac etiam ommes et singulos praesentis transactionis cum ser^mo^ principe dno nro clem^mo^ factos articulos in omnibus suis punctis et clausulis sancte et inviolabiliter observabimus, neque adversus suam M^tem^ ejusque fideles ullam hostilitatem exercebimus, — harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae ex generali conventu nro, die 7 mensis Julii a. dni Millesimo sexcentesimo vigesimo quarto.

(P. H.) Comes Stephanus Bethlem m. p.

(P. H.) Sigismundus Kornis com. comitatus Bihar m. p.

(P. H.) Wolfganus Kamuti m. p.

(P. H.) Balthasar Kemeny m. p.

(P. H.) Joannes Mikola m. p.

(P. H.) Blasius Kamuti m. p.

(P. H.) Andreas Kapi m. p.

(P. H.) Stephanus Erdélj

NB. Ez az eredetiben mind az első sorban.

(P. H.) Sigismundus Haller m. p.

(P. H.) Georgius Apaffi m. p.

(P. H.) Franciscus Bánffj de Losoncz m. p.

(P. H.) Michael Banfj de Losoncz mp.

(P. H.) Casparus Kendefi m. p.

(P. H.) Gergius Galffj

(P. H.) Christophorus Paczoth m. p.

(P. H.) Stephanus Borsy.

NB. Ezek a második sorban.

(P. H.) Clemens Beldi

(P. H.) Michael Daniel

(P. H.) Franciscus Balassi

(P. H.) Matthias Hadnagj.

(P. H.) Michael Kelemen

(P. H.) Stephanus Damokos

(P. H.) Wolffgangus Monoky

(P. H.) Casparus Balogh

NB. Ezek a harmadik sorban.

(P. H.) Michael Lutsch Cibiniensis.	(P. H.) Martinus Vasas Segeswar.
(P. H.) Daniel Fronius Brasso.	(P, H.) Andreas Gorgias Brassoviensis.
(P. H.) Petrus Folnagj cons. Medjens m. p.	(P. H.) Martinus Fridericus Judex Bistric.
(P. H.) David Literati Judex Kőhalom.	(P. H.) Joannes Grineter Judex R. Sedis Nagysink

NB. Ezek a negyedik sorban.

Ezen aláírások Ferenczffy kezével vannak írva.

Kirűl ugyancsak az ő kezével van írva ez: Copia reversalium statuum et ordinum Transylvaniae cum sigillis et nominum subscriptionibus de septem comitatibus principi Gabrieli Bettlen ad dies vitae concessis.

Zathmar
Zabolch
Vgochya
Beregh
Borsod
Zemplin
Abauyvar cum civitate Cassoviensi

Datum Albae Juliae 7. Julii 1624.

(Ennek az iratnak fennmaradt egy transsumptuma 1643. jan 13-ról, mikor is Draşkovich János palatinus írta át és hitelesítette. Az erről vett egykorú másolat megvan az országos lvtár Publ. Fasc. 12. Nr. 32.

A nevek közt ebben több hiba van. Az egykorú átírás Ferenczffy kezével megvan a Jászai gyűjteményben. Nemz. Múz. Ebben is vannak hibák, sőt egy névtévedés is, ugyanis Wolffgangus Monaki helyett: Wolffgangus Novák áll. Azonfelül Jászai pár nevet nem tudván jól kiolvasni Ferenczffy írásából, hibásan írta le, de ezek a másik írásból itt ki vannak javítva.

XXIII.

1624. oct. 30-án.

Bethlennek Gál Péter által Ferdinándhoz küldött válasza.

Sacra Caes. Regiaque Mattas.
Domine benignissime.

Posteaquam Mattis Vrae Caesareae et Regiae internuncius magnificus Petrus Gall, praesidii Comaromiensis vicecapitaneus, foelici itineris ac commissionis sibi impositorum decursu ad me de(ven)isset ac concreditam sibi provinciam summa fide et i(ndu)stria obivisset, id studiose actum est, ne quodpiam hu(man)itatis officium posset desiderare. Nihil siquidem habeo (anti)quius, quam ut delegatos Mattis Vrae Caesareae et (Re)giae honorifice excipere, benevole admittere, benigne exaudire, debitamque relationibus eorum fidem habere ac tandem syncera candidi affectus mei argumenta valeam eisdem declarare. Quemadmodum in iis omnibus, quae medio internuncii sui nobis repraesentata voluit, propensissimae voluntatis meae in augustam domum Austriacam documenta, abunde sum contestatus, ut Mattas Vra Caesarea et Regia ex renunciatis copiose intelliget, ac synceri animi mei signa depraehendet. Deus Mattem Vram Caesaream ac regiam diutissime regnantem, felicem et incolumem servet. Datum in civitate mea Alba Julia die 30. Octobris Anno 1624.

Mattis Vrae Caesareae
ac Regiae
Servitor studiosissimus ac devotus
Gabriel m. p.

Kívül: Sacrae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Matti etc. etc. Dno benignissimo. (P. H.)

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.)

XXIV.

1624. nov. 9.

A Bethlen követinek adott királyi válasz. 1624. nov. 9-ről.

Sacra caesarea regiaque Mattas legatorum principis ulteriori expositione ad ea, quae nomine suae Mattis recensita fuere, benigna audita clementer sese declarat. Quod quemadmodum jam antea quoque principem assecuratum esse

voluit de benigna ac prona eiusdem inclinatione ad res principis, ita etiam in praesentiarum cupit, ut non minus securitas firma habeatur, testatumque faciant dni legati ipsi principi suam Mattem promotini negotiorum ejusdem maximopere addictam esse. Praesertim autem in hacce occasione matrimonii sui id acturam esse, ac si *(kihuzva:* propriae sobolis) consanguinei optima conditio curanda esset; talique pacto directuram hoc negotium, ut (*kihúzva:* ex mente et proprio desiderio) bonum principis suae Matti cordi fuisse deprachendatur.

Reputabunt autem dni ablegati arduum esse negotium, et magni moliminis inter principes personas matrimonii nexus procurare, neque esse tale ut oportunitatem et commoditatem festinam idipsum complendi secum ferat. Cum etiam inter mediocris conditionis nobiles personas aliquod temporis intervallum intercedere necesse sit hujusmodi occasionibus matrimoniorum.

Attamen cum sua Mattas deprachendat fervidum principis erga sese studium, illudque enixe testatum se reddere velle declarat, ut reciproce suae Mattis gratiosa benignitas sentiatur, ejusdemque seriae et pronae voluntatis erga rem praesentem argumentum habeatur, adnixura est sua Mattas, ut etiam reposito quadamtenus dignitatis et majestatis imperatoriae excellentia, rem eo pacto moderetur, ut tempus quantum uspiam fieri poterit, abbrevietur et de tota re princeps quam ocyssime certior reddatur. Ordinatura autem est sua Mattas, ut declaratio et intimatio] per secretam, fidam et primariam personam eo ablegandam principi repraesentetur. Quae quidem persona talis futura est, per quem non solum denominatio personae fiet, verum etiam plena et necessaria cum instructione ablegabitur super hoc negotio agendi et tractandi.

Interim vero sua Mattas de bono principis affectu nihil addubitat, ut cum luculentum sit officia grata et demerendi studia principem declarare et exhibere posse in beneficium publicum proque benigna suae Mattis contentatione porrecturum principem in continuanda ea voluntate, et in aliis quibusvis occasionibus, quod in beneficium christianitatis expediens et proficuum esse perspexerit, deinceps quoque grata officia declarare.

Ehhez mellékelve: Benigna sacrae caesareae regiaeque Mattis declaratio ad ea puncta, quae nomine dni principis Transylvaniae generosi domini Stephanus Kowachyoczj eiusdem principis cancellarius etc. et Franciscus Miko primarius

cubicularius ac consiliarii ad suam Mattem ablegati, praelibatae suae Matti exhibuerunt. — *Oldalt:* Puncta.

Alább: Clemens sacr. caes. regiaeque Mattis insinuatio ad punctum infrascriptum: generosis dnis Stephano Kowachy illustrissimi dni principis Transylvaniae cancellario etc. et Franciscum Miko primario cubiculario ac consiliariis etc. pro tempore ad praedictam suam Mattem ablegatis assignanda. — 9. Novembris 1624.

Mind Ferenczffy írása.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múzeum).

XXV.

1624. nov. 22.

Az erdélyi rendek kezes levele Péchi Simonért.

Mi az ide alá megírt személyek adjuk tudtára az kiknek illik ez levelünknek rendiben: minthogy az mi kgls urunk ő fge ez elmult üdőkben Péchy Simon uramot minémű bizonyos czégéres manifestaltatott és megbizonyosodott vétkeiért arestáltatván fogva tartatta, mostan peniglen ő fge sok rendbeli híveinek Pechy Simon uramért való alázatos esedezésekre, kegyelmességre indíttatván, mostani fogságából szenterzsébeti házához elbocsátotta bizonyos conditiók alatt, melyekről ő fgének maga kezeírása pecséti és hüti alatt reversalist is adott; hogy pedig az mi kgls urunk ő fge Péchy Simon uramnak ennek utánna való hűsége felől, és az conditioknak megtartása felől assecuratusb lehessen: mi is assecuraljuk ő fgét az mi kgls urunkat ez mi levelünk által, hogy Péchy Simon uram, az mely reversalist adott, azt in omnibus punctis et clausulis megtartja és megőrizi; az hol pedig Péchy Simon uram reversalisa ellen éppen, avagy valamelik része ellen valamit attentalna, ő fgének admonitiojára Péchy Simon uramat ő fge kezében tartozunk adni és mihelt kézhez adhatjuk, az kezesség mindjárást leszálljon, — ha pedig kézben nem adhatnók, ő fge tizenöt napot praefigalván az admonitionak post alteram admonitionem ő fge jószágunkon százezer magyar forintot vehessen de plano et simplici, singillatim mindenikünk csak annyi summával tartozván, az mennyit mostan magára veszen, mely summát az ki meg fizet, az absolutus legyen, de mi is az Péchy Simon uram jószágához hozzá nyulhassunk és elfoglalhassuk valamiét találjuk.

Vagyunk pedig singillatim kezesek, u. m. én:

Alaghÿ Menyhárt kétezer forintig,
Prépostvári Sigmond kétezer forintig,
Kornis Sigmond kétezer frtig,
Haller István ezer frtig,
Haller Zsigmond ezer frtig,
Kapi András másfél ezer ftig,
Cassay István hatszáz frtig,
Petneházy István ezer frtig,
Lonyay Sigmond ötszáz frtig,
Miko Ferencz négyezer frtig,
Zoliomi Dávid ezer frtig,
Bánffy Mihály kétezer frtig,
Komlodi Horváth György ötszáz frtig,
Betthlen György ezer frtig,
Balássy Ferencz ezer frtig,
András Geréb ezer frtig,
Gaalffi György ezer frtig,
Sükösd György ezer frtig,
Balling János ezer ftig,
Tholdalaghi János ezer frtig,
Károlyi Mihály kétezer frtig,
Nyárÿ István ezer frtig,
Melitt Péter ezer frtig,
Haller György ezer frtig,
Kemény Boldisár ezer frtig,
Chiereni Farkas ezer frtig,
Kun László ezer frtig,
Kékedy Sigmond ezer frtig,
Caspar János ezer frtig,
Csáki István ezer frtig,
Bánffy Ferencz kétezer frtig,
Kornis Ferencz tizezer frtig,
Apaffÿ György kétezer frtig,
Betthlen Ferencz háromezer forintig,
Béldi Kelemen ezer frtig,
Dániel Miháli kétezer frtig,
Kendeffy Gáspár kétezer frtig,
Thooldi György ezer frtig,
Lázár István ezer frtig,
Horváth Lázár ötszáz frtig,
Matskássy Ferencz ötszáz forintig,
Kolozsvár városa hatezer forintig,
Ibrani Mihály ötszáz frtig,
Mikó Mihály ötszáz frtig,
Colosvári Csanádi Antal ötszáz frtig,
Farkas Ferencz ötszáz frtig,
Daczó László ötszáz frtig,
Donát János háromszáz frtig,
Kelemen Mihály négyszáz forintig,
Bernád Ferencz kétszáz frtig,
Vitéz György háromszáz frtig,
Nemes Tamás ezer frtig,
Petkÿ István ötszáz frtig,
Barcsay Sigmond ezer frtig,
Bornemisza Pál kétezer frtig,
Székely Moises ötszáz frtig,
Folti Ferencz ötszáz frtig,
Ughron Pál hatszáz frtig,
Bassa Tamás ötszáz frtig,
Chieffeÿ László nyolczszáz forintig,
Imech Moises háromszáz frtig,
Hadnagy Mátyás négyszáz forintig,
Damakos István kétszáz frtig.
Theörök János ötszáz frtig,
Walon Péter kétszáz frtig,
Kőrösÿ István kétszáz frtig.

Melynek nagyobb bizonyságára és erősségére adjuk az mi kgls urunknak ő fgének ezen kezünk írása és pecsétünk alatt való levelünket.

Datum in civitate Alba Julia die vigesimo a secunda mensis Novembris, anno dni millesimo sexcentimo vigesimo quarto.

Következnek az aláírások (többnyire latinosan) egy az oklevél papirjára a gyűrű pecsétek által felragasztott újabb papir lapon. A pecsétek papírba vannak nyomva, a viasz a két lap között levén elhelyezve.

Több az aláírás mint az oklevélben előszámláltak. Az ott fel nem említettek e következők:

Gyulafi Sámuel fl. ezerig mp (p)
Stephanus Korlath mp ötszáz frtig (p)
Melitth György 500 id est ötszáz forintig mp (p)
Ladislaus Farmassagi 200 ftig mp
Dániel Seövenifalvy ad fl 1000. (p)
Joannes Mattius major flor. 400 (p)
Balthasar Mikes mp. (p)
Stephanus Kowaczoczy mp 2000 fl. (p)
Farkas István mp fl. 200 idest kétszáz
Ladislaus Beolki mp (p) fl. 500
Caspar Ujnemeti mp 200 ftig
Elias Vaniay m fl. 500 (p)
Jankó Boldisár fl. 1000 (p)
Andreas Mihaczi fl. 500 (p).

Hatan, kik az oklevélben előszámlálva vannak, nem írták alá, u. m.:

Kassai István
Apaffi György
Matskási Ferencz
Bánfi Mihály
Toldy György
Kelemen Mihály

Kivül: Pécsi Simonért való kezesség. 1624. nov. 22.

(Eredeti a mvhelyi gróf Teleki ltárban Nr. 3658.)

XXVI.

1625. márcz. 21. apr. 15.

Bethlen alkudozása a császárral a rossz pénz forgalmon kivül helyezése ügyében.

a)

Bornemissza László követi megbizatása.

Sacra Caes. Regiaeque Mattas
Domine benignissime.

Quae constantis mei, erga Mattem Vestram Caesaream et Regiam affectus voluntatisque syncerissimae argumenta extiterint, cum ea per legatum suum a me hisce diebus reversum M. Vram benigne intellexisse nihil dubitem, sapientique suo judicio et digna tanto imperatore animi magnitudine ponderasse existimem, quin optime de ejusdem caesarea et regia erga me voluntate persuasus sim, nullus ambigo. Cum itaque certum ex meis hoc tempore ad Mattem Vram mittendum

debuerim huicque muneri obeundo fidelem meum generosum Ladislaum Bornemiszsza delegerim, quaedam etiam per eum in rem ditionum Mattis Vrae mearumque maxime necessaria Matti Vrae referenda, eidem in mandatis dedi. Cujus verbis quicquid nomine meo retulerit, ut Mattas Vra in dubiam fidem adhibendam benigne velit, sicuti eam rogatam volo; ita de praeclaro Mattis Vrae erga me studio nihil addubitans, eam augustissimae domus suae institutis parem erga commune publicumque omnium commoduum benignitatem declaraturam, sapientissimeque hac in re consulturam confido. Cui de caetero post oblata omnis syncerissimi studii mei officia, vitam diuturnam et felicem, imperium florens et tranquillum, omnisque prosperitatis incrementa exopto. Datum in arce mea Fogaras die 21. Martii. Anno Dni 1625.

Mattis Vestrae Caesareae
et Regiae
servitor studiosissimus ac devotus
Gabriel m. p.

Külczim: Sacrae Romanorum stb. stb. Dno benignissimo

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.)

b)

Bornemisza Lászlónak, Bethlen Gábor követének, követségi írásbeli előterjesztése, 1625. ápr. 9.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas, Dne Dne clementissime.

Cum praecipua vitae humanae subsidia, in mutuo commerciorum usu versentur, illudque omni aevo receptum, omnes toto orbe gentes lege quadam naturae observent, pecuniaque in id rerum omnium nervus habeatur, in his vel minimis difficultatibus objectis, gravissima omnis generis hominibus incommoda pati necesse est. Quae cum post tot bellorum clades, veluti malorum quidam cumulus, regnum etiam Hungariae invasissent, maximaque aliquamdiu propter imminutae et in vicinis provinciis depravatae pecuniae rationes, ubique confusio oborta fuisset: ut aliqua in parte ditionum suarum serenissimus princeps dnus meus clementissimus consuleret, et praesertim ut exoticarum falsarumque monetarum invectiones commodius inhiberet, alto judico ponderatis rerum omnium causis, Cassoviae et certis alibi in locis, domus monetarias erigendas, justaque et praesenti rerum statui idonea liga monetas cudi voluerat, ratus eo pacto et suorum commodis se sapienter consulturum, et etiam tantam monetarum confusio-

nem in melius reformaturum. Sed cum aliquandia hac re cum maximo suo commodo, hae superiores regni Hungariae partes usae fuissent, repente quorundam negotiatorum praecipue Leuchoviensium et Eperjesiensium inexplebilis avaritia effecit, ut simili f[als]ae monetae, quorum marca re antea inaudita, unum granum solum argenti contineret quibusdam locis in Silesia et regno Poloniae cuderentur, atque per eos lucri causa inveherentur.

Quae res effecit, ut non comperta prius fraude, cum incomparabili omnis generis hominum damno eas confusiones, hae falsae monetae parerent, ut promiscua plebs non agnita monetarum varietate, bonae etiam ligae monetas aspernarentur et nonnisi gravissimis edictis in usum earum cogeretur, cum nulla pecunia in promptu esset, quae communi usui sufficiens esse videretur.

Ne igitur hae res ulterius cum gravissimo omnium detrimento et incredibili confusione continuetur et conveniens aliquod remedium his adhiberi possit, serenissimus princeps meus in id omnes curas convertendas esse cupiens, Mattem Vram Caesaream et Regiam hac de re requirendam voluit, cum praecipue existimaret Vrae etiam Matti suorum commodis ut paterna cura consuleret maxime incumbere, necessariumque esse, ut rationes aliquae utrinque inirentur, quibus cum maximo hujus gentis bono hae res in melius informarentur. Cum itaque multum et diu secum serenissimus princeps harum rerum rationes discussisset, maturoque judicio ponderasset, nihil aptius et in rem praesentem convenientius esse arbitratus est, quam ut benigna Mattis Vrae voluntate accedente, tam in dicionibus Mattis Vrae, quam etiam celsitudini ipsius monetae in simili liga et valore cuderentur. Qua de re Mattas Vra, ut praefectis camerae suae montanae mandata dare dignaretur, necessarium foret: suam quoque celsitudinem simili liga et valore monetas in ditionibus suis cudi demandaturam.

Sed ut in regno Hungariae moderna Viennensis liga observari possit, hoc propter graves difficultates, ulterioresque considerationes fieri non posse existimat; sufficientem igitur ligam illam, quae ante hos motus in regno Hungariae in usu fuerat, hoc etiam tempore arbitratur. Cui si Mattas Vra sapienti suo consilio consentiendum esse duxerit, requiritur hoc cumprimis propter tollendas confusiones, gravissimasque, quae hinc oriri solent, difficultates, ut sub securo suo edicto caesareo ac regio ubique promulgato: usum monetarum etiam in ditionibus serenissimi principis sub eadem liga cusarum Mattas Vra ubique demandet, sicuti reciproce serenissimus

etiam princeps de usu monetarum Vrae Mattis in ditionibus suis demandaturus erit. Denique ut si qui, uti hactenus ita inposterum quoque falsas monetas invehere ausi fuerint, eos Mattis Vrae officiales severe puniendos suscipiant, sicuti id in ditionibus suis, ipsius etiam celsitudo factura erit. Sed maxime necessarium sua serenissima celsitudo illud esse putat, ut Vra Mattas Caesarea ad ordines Silesiae seria de hac re mandata dare dignetur, ut ibi falsarum monetarum cusio inhibeatur; neve id quibuspiam attentare permittatur; — sicuti et serenissimus Poloniae rex super hoc negotio a Vra Matte Caes. requiri debet et id ab ipsius Matte peti, ut in ditionum suarum locis, sub severo edicto inhibendum velit, ne falsae monetae in regnum Hungariae invehendae cudantur, cum serenissimo principi locus etiam constet, ubi illae cusae sint et hodie adhuc cudantur; quin etiam ut regia Mattas sua Poloniae eos, qui hoc ausi sunt severe in exemplum puniendos curet. Insuper ut in regnis et ditionibus etiam suis, sub hac justa liga cusarum Hungaricarum monetarum usum promulgandum velit, uti ab antiquo etiam semper illud observatum fuit, ut sicuti moneta Polonica in regno Hungariae, ita Hungarica etiam in regno Poloniae promiscue in usu esset, ita tamen ut hoc fiat, aequum est, si moneta etiam Polonica, uti ante quindecim annos cusa est, sub eadem liga cudatur, neque exosissimae ab omnibus illae monetae, scilicet poltura, cones, sed juxta antiquum modum boni grossi novenarii et ternarii, sicut Cremnicii minuta pecunia, Cassoviae item et Rivuli Dominarum ternarii quinariique cudantur.

Qua de re cum etiam serenissimus princeps certum legatum ad serenissimum regem Poloniae citra breve tempus sit missurus, posset Caes. Mattas litteras ad serenissimum Poloniae regem hac de re scriptas per me ipsi serenissimo principi transmittere, ut iis munitus sernmi principis legatus sernmum Poloniae regem facilius ad hanc sententiam et voluntatem pro communi bono promovendo allicere possit.

Quibus (benigna Mattis Vrae Caesareae voluntate accedente) hoc pacto perfectis et res omnes sedari, confusiones cum maximo totius hujus gentis bono tolli, denique mutua ubique commercia, cum insigni regionum harum emolumento restaurari possunt: insuper etiam et talleri valor ubique similis constitui quam comode poterit.

Et quoniam hic etiam in regno Hungarorum plurium audacia eo magis erumpit, cum omnes impune hac falsa moneta quaestum exercentes vident, sicuti non ita pridem Eperiesÿ accedit, ubi Judaeus quidam cum triginta millium florenorum valoris falsa moneta deprehensus et ab officialibus serenissimi

principis mei ut juri sisteretur detentus; nihil tamen a magistratu ejus loci, ut justitiae exequutioni demandaretur in eo impetrari potuit, sed is libere ab iis dimissus est. Ut igitur ab iis justitia hac in re in exemplum multorum impendatur, reusque juri sistatur, Mattem Vram serenissimus princeps meus requirit, eandemque rogatam vult, ut Eperjessiensibus seria super hac re Mattas Vra mandata dare dignetur.

Praeterea autem clementissime imperator conqueruntur status et ordines Regni Hungariae de praesidiario milite externarum nationum, in praesidium Zendrőviense introducto; unde non nisi diffidentiae signum aliquod inter Mattem Vram Caesaream ac Regiam et serenissimum principem meum, hinc elici affirmare, cum illos neque satis bene provisos, neque etiam contra Turcarum incursus arcendos sufficientes, neque necessarios arbitrentur. Et quod praesidium Zendreőviense in comitatu Borsodiensi, qui comitatus suae celsitudinis ditioni subjacet, collocatum sit, — de quibus inconvenientiis sernmus dominus meus illrmum ac reverndmum dnum Mattis Vrae Scrmae aulae cancellarium ad suam serenitatem proxime ablegatum, sufficienter Matti Vrae proponendo edocuit, — ne igitur turbandae huic tantis laboribus partae paci cum incomparabili tot gentium clade ansa aliqua praebeatur: Mattem Vram Sacram serenissimus princeps rogatam vult ut praesidium illud Germanicum Zendrővia educi benigne demandet.

Meminisse Mattem Vram Sacrmam serenissimus princeps meus putat, ad intertentionem confiniariorum in ditionibus suae celsitudinis existentium in pactis Viennensibus, triginta millium florenorum summam, a Matte Vra benigne promissam fuisse, cujus rei annus jamjam in promptu, sit neque quidquam adhuc repraesentatum sit: suaque celsitudo novem mensium stipendia ex proprio aerario illis hoc anno numeraverit. Quod quinquagintorum etiam millium summam excedit, Mattem Vram rogatam vult, praesentis anni triginta millium summam juxta pacta foederum benigne repraesentari demandet, suorumque quibus negotium sua cesitudo commiserit, manibus tradi velit, cum sua celsitudo jam confiniariis ex suo illud numeraverit; in futuro per commissarios Vrae Mattis ea summa exhiberi poterit, dummodo ii maturius, quam expleto anno praesto sint; milites enim absque stipendiis nullo pacto contineri poterunt.

Similiter ut juxta conclusiones articulorum Viennensium ad restaurationem confiniorum in ditionibus suae celsitudinis sitorum, Mattas Vra certos suos commissarios expediendos benigne velit, uti antea per legatos suos, ita hoc etiam tempore, Mattem Vram Sacrmam requiren-

dam rogandamque sua celsitudo serenissima voluit, praecipue cum extremam eorum ruinam oculis ipsis non sine dolore cernat, adeo ut Mattas Vra illud sibi persuasum habere benigne poterit, si adhuc duorum saltem annorum spacio eae arces, utpote Sattmariensis, Tokaiensis, Kalloviensis et Onodiensis hoc in statu relinquentur, ultimam eas ruinam pati manifestum est; ex quo quantum, qnamque incomparabile damnum, cum ingenti opprobrio, non tantum huic regno, sed vicinis etiam provinciis sustinere necesse erit, quivis secum reputare facile poterit; cum praesertim illorum laudabilis et sanctae memoriae principum, scilicet Ferdinandi primi et Maximiliani secundi imperatorum, qui illis arcibus fundamenta jecere, ad defensionem christiani populi et tot regionum erecta monimenta desolata esse cernantur; sua celsitudo sernma omnem operam suam in earum restauratione praestatura erit, dummodo idonea ad ea a Vra Matte subsidia et sumptus ordinentur.

Atque haec sunt, quae super his negotiis sernmus princeps dnus meus clementissimus hoc tempore Sacrmae Matti Vrae Caes. et Regiae proponenda voluit, nihil dubitans Mattem Vram, sapienti suo consilio commodis ditionum suarum, vicinorumque regnorum hac etiam in parte ita consulturam, ut paterna Vrae Mattis, uti communis totius orbis christiani parentis, erga omnes cura [et sollicitu]do ab omnibus, cum insigni Mattis Vrae in omnem posteritatem laude perspicere possit. A qua ad haec quamprimum optatum etiam responsum et benignam resolutionem expectat.

Ejusdem Mattis Vrae Sacrmae humillimus cliens ac pro tempore sernmi principis Transylvaniae internuncius.

Ladislaus Bornemisza.

Kivül Ferenczi ezt irta reá: Puncta nomine principis Bettlen suae Matti per Ladislaum Bornemisza proposita.

Más kézzel pedig ezen eredeti hátirás van rajta: NB. Imperator sese benigne resolvit, respondendum etiam principi Bettlenio, suae Mattis intentionem esse perbenignam, ut similitudo et aequalitas monetae utrinque in liga servetur; cum autem hoc ipsum altioris sit indaginis, eo quod plures circa hoc suae Mattis provinciae versentur, ideo ad maturiorem consultationem aliis communicatum esse, voto superinde accepto, Mattem suam caes. ac regiam erga excellentissimum dnum principem sese resoluturam. Interea exigantur informationes et notae ex Moravia, Silesia, Polonia, Austria et Styria etc.

In audientia apud principem ab Eggenbergo 9. Aprilis Anno 1625.

Pracsent.

Dnus ab Harrach	Dnus Muschinger
Comes Slavatha	Weber
— —	Vnterhle
— —	Verst
— —	Bonaum

(1 Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

c)

Bethlennek adott királyi válasz 1625. április közepén.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Mattis et dni dni nostri clementissimi nomine generoso Ladislao Bornemisza illustrissimi dni Gabrielis stb. stb. necnon Opoliae et Ratiboriae ducis ad praefatam sacram caesaream regiamque Mattem ablegato internuncio praesentibus significandum: praelibatam suam Mattem ea, quae nomine principis penes credentionales litteras suae Matti repraesentavit, clementer intellexisse, ad quae quidem puncta benignam suam declarationem et resolutionem modo subsequenti edendam, praefatoque internuntio assignandam esse voluit.

Quo ad primum punctum deprehendere suam Mattem quoque inter coeteras incommoditates, quae per motus praeteritorum temporum christianitatis regna et ditiones perturbaverunt non exiguam confusionum progenerasse, monetae cusionis inaequalitatem agnoscitque haudquaquam abs re futurum si beneficii publici et communis (per eos, quorum interest) condigna ratione habita, in legitimum et conformem modum cusio revocaretur: quo quidem respectu ex parte suae Mattis ne quid desit, benigne curae id sumpsit et ut ad conformitatem juxta proportionem cursus et valoris in reliquis quoque ditionibus suae Mattis et aliis collimitaneis ditionibus, siquidem mutua commercia invicem intercedunt, quam maxime et genuine coaptari possint, id quod ut faciliori et convenientiori modo fiat, documenta et informationes a rei monetariae praefectis et aliis necessariis locis exquirit, quibus habitis non omissura est sua Mattas principem confestim edocere et ad tollendas ejusmodi confusiones atque difficultates mutua intelligentia habita remedium adhibere.

De secundo puncto in materia militis praesidiarii in arcem Zendereo collocati, sua Mattas clementer se declarat. Confidere nimirum ac apud sese constituisse, principem pro sua prudentia et acri judicio ea omnia quae sua Mattas pro dignitate authoritatis suae, salute patriae istius, conservatione

et pormansione regni ac gentis emolumento absque aliqua cujusvis noxa adhibere et procurare intendit ipsum quoque principem jure merito probaturum. Quoniam vero etiam ex consulto et suggestione ipsius principis debito loco habitum fuerit illud, ut in omnem eventum et bonum ob respectum sua Mattas in hac ancipiti adhuc rerum constitutione, omnibus modis confiniis et ditionum suarum partibus provideat, utpote milite, munitione et aliis, pro defensione et propugnatione necessariis; animadvertens sua Mattas statum tractationis Turcicae, de qua ne quidem ipse princeps satis certa et tuta polliceri potest, in incertitudine versari, perspectumque habeat noxium ejus intentum, dummodo commoditas sibi offeratur, censuisse S. Mattem benigne id omnino eidem incumbere, ut regno suo de tuta ratione prospiciat, etiam publicis regni constitutionibus pro tali defensionis et propugnationis mediis dispiciendis et procurandis (in casu nimirum necessitatis et periculorum formidine) suffragantibus; quod itaque aliqua manus externi praesidii in arcem Szendereo collocare debuerit, secuta sua Mattas clementer et bonum principis consilium et statutum regni maturius exequendum suscipere noluit, ut negligatur, necessitati regni et bono ejusdem statui consultum esse volens. Curam attamen sese super eo negotio habituram benigne intimat; et interea dum de tali praesidio clementer ulteriorem ordinationem faciat, commissura est ne per insolentiam aliquam injuriis aut damnificationibus molestiam ullam cuipiam inferant, sed in officio et stricta disciplina contineantur.

Ratione 30. m. flonerum, jam antea sua Matte per benignas litteras principis significasse, eam summam in promptu esse, non aliud requiri, quam ut ordinatio principis habeatur, quo loco et ad cujus manus per officiales suae Mattis administretur.

De restauratione et reparatione ruinarum in fortalitiis Zattmar, Tokay, Kallo et Onod sua Mattas benigne se declarat et annuit, ut ejus quoque negotii cura et emendatio suscipiatur; priusquam tamen operi manus admoveri queat, necessarium cerset sua Mattas, ut de statu et qualitate ejusmodi locorum relationem habeat, uti pro requisito defectuum etiam ordinatio ad restaurationem limitari ot injungi possit. Quocirca peculiarem architectum egregium Felicem Floriani sua Mattas isthuc amandandum decrevit, cui etiam pro perlustratione commodius exequenda egregium Georgium Hoffman (titulus) adjunxit: erit in arbitrio ipsius internuncii convenire cum dicto architecto num jam statim una secum ipsum proficisci vult, aut ut eum subsequatur.

Külön darab papirosra még ez volt írva: De falsario judaeo adulterina moneta quaestum exercente, qui Eperjesiensium favore et auxilio elapsus est et debitam animadversionem devitavit, seria mandata super ea re sua Mattas dedit et inquiri commisit de culpa admissa, factura, ut comperta rei veritate pro demerito id quod juris et aequitatis fuerit exequatur.

Ferenczfy írása.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.)

XXVII.

1625. máj. 1—29.

A gyulafehérvári országgyűlés irományai.

a)

Propositiones

serenissimi principis domini, domini Gabrielis dei gratia sacri romani imperii et Transsylvaniae principis, partium regni Hungariae domini, Siculorum comitis, ac Oppuliae Ratiboriaeque ducis etc.

In generalibus dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum comitiis ad primum diem mensis Maji, in civitate Alba Julia, anno Domini 1625. indictis, extradatae.

Minden üdőbeli szorgalmatosságunk, és hazánkra való atyai gondviselésünk kötelesképpen bennünket arra kénszerítvén, hogy ő kegyelmek közönséges javaira illendőképpen vigyázhassunk; nem akarván abban semmit hátra hagyni, melyet jövendőbeli megmaradásokra nézve állandó és bizonyos securitássokat felkereshessük, el nem múlattuk, hogy ezt a melyet nekik leghasznosbnak, és bátorságosbnak itilhettünk lenni, az mostani jó alkalmatossággal ne proponáljuk. Intvén kegyelmesen, hogy mind az elmúlt állapatjokat, mind penig magoknak jövendőbeli megmaradásokat jól meggondolván, ezt az istentől adatott szép alkalmatosságot el ne múlassák, hanem viseljenek úgy magokra gondot, melyért utánnok való maradékoknak is kedves emlékezetek megmaradhasson.

Mindeneknek előtte azért, nem itilűnk senkit oly közönséges itiletű embert lenni, az ki azt, csak az természetnek kiváltképpen való vezérlésétől viseltetvén is, meg nem tudja gondolni, minémű hasznos és szükséges dolog legyen minden világi állapatokban és birodalmokban az bizonyos securitas,

és magok között állandó erősségek, melytől eleitől fogva minden nemzetségeknek megmaradások, és bátorságos állapatjok állott.

Az nem lévén penig, minemű romlás, és utolsó veszedelem kövesse akár mely nagy birodalmakat is, az távoly való példákkal nem szükség lévén megmutatni; ő kegyelmek is országúl eléggé látták, és utolsó veszedelmekkel és romlásokkal világossan meg is tapasztalták. Mely dologrúl, hogy tovább gondolkodván, ennek mivoltát inkább megitílhessék, senki az ki idegen nemzetségek közűl is nem tagadhatja, az mi eleinknek mind bátorsággal, mind egyébb állapatjokkal való nagy erejeket annyira, hogy attúl viseltetvén, alig itílhettünk oly nemzetséget lenni, a kiknek félelmekre, és rettegésekre nem löttek volna; de minthogy csak az külső erőben, az mely az szerencsének forgása, és változása alá vettetett, helyheztették volt minden állapatjakot, ellenségektől merőben meggyőzettetvén, minemű romlás és utólsó veszedelem követte őket országoknak nagyobb részének elpusztúlásával, és igen idegen nemzet kezében való jutásával, annak felette minden nagy számlálhatatlan kárjukat magunk szemeinkkel mostan is látjuk és érezzük. Azután az mi szeginy hazánk is csak a mi időnkben minemű pusztúlást és romlást és veszedelmet szenvede azon dolog miatt, keveset itílűnk ő kegyelmek közűl lenni olyakat, az kik magok veszedelmekkel ezt nem láthatták, és nehéz károkkal nem tapasztalták volna annyira, hogy nem lévén sem magoknak, sem házok népének és javoknak oly bátorságos helyek, az hova az szükségnek idején azokat bizvást helyheztethették volna; külső ellenségtől penig merőben meggyőzetvén, legnyavalyásb és legnyomorúságosb állapatra kellett jutniok, és nem annyira külső ellenségtől, mint azoktúl, az kiknek hajléka alá hajtották magokat, kellett szenvedniek, az kik csak szánakodásra méltó állapattal őket semminek tartván, az ő javokkal és életeknek veszedelmével békéltették mindenkor az ellenséggel. — Még annál méltatlanb dolog levén penig, hogy velek együtt ő kegyelmekre levén inkább az hazájokra való gondviselés és való sok fáradság, és az szükségnek idején ő kegyelmek oltalmazván az vérek hullásával, és életeknek veszedelmével, még is annak hasznával és securitássával nem élhetnek. Mely dolgot, hogy mégis világosban megértsenek: az országunkban levő városoknak eleitől fogván való szokások, mind az fejedelmeket, mind penig ő kegyelmeket magok közűl excludálván, mind eddig igen circumspecte viselték magokat, és abból valamikor az szükség kivánta, oly nagy keménséget is mutattanak, hogy akármely idegen nemzetséggel is csak azt kellett volna cselekedniek, ezt láttuk nil-

ván ez előtt is, és ezután is ezt vehetjük bizonyosan ez elmúlt experientiákból eszükben, hogy legáltalb út jövendő veszedelmekre és romlásokra ő kegyelmeknek nem lehet ennél. Mely dolog és szokás ez egész keresztyén világban sohul sem levén, hanem csak itt, miért ezt tovább is ilyen nilván való veszedelmekkel követniek meg nem itílhetjük. Tudjuk mi jól azt, melynek méltó megtartására köteleseknek tartjuk magunkat lenni. hogy minden jól rendelt várasnak privilegiummal kellett meg erősítenünk, és nem is tudjuk, hogy az mi hiveink abba valami fogyatkozást szenvedjenek, sőt evvel hazájoknak állandó erősségét szerezhessék. Kivánjuk azért kegyelmesen, hogy ő kegyelmek, mint ilyen jövendőbeli megmaradásokra, és jovokra nézendő dologrúl mindeneknek előtte deliberáljanak úgy, hogy ne legyen egyedűl csak ez országunk ez egész keresztyén nemzetség között ilyen kiváltképen káros és veszedelmes szokással és rendtartással élő, hanem az fejedelmeknek méltósága megadatván, mindeneknek és legfőképpen az fő rendeknek securitassok szereztessék meg; és valamely városban akarják, ott vehessenek szabadon házakat magoknak, és mind mi, mind penig utánnunk való successorink, úgy mint az országnak legitimus fejedelmi, az hol birodalmokban akarják, alkolmatosnak itílik, lakhassanak ott, és kit isten jó voltából eltávoztasson, ha mi romlás következnék jövendőbe is országunkra, lenne bizonyos refugiumok minden rendeknek, mert ebből ő kegyelmek lehetnek minden nemzetségeknek példái, micsoda veszedelmes ennélkűl akármely országnak is lenni. Arról penig senki ne gondolkodjék, hogy mi ebből az magunk hasznát kivánjuk, hanem teljességgel csak az ő kegyelmek jovára nézünk, és ő reájok is akarnánk gondot viselni. Azt is ne itíljék, hogy azt akarnók, hogy valamely oly állapotra jusson, mint praedecessorunk szeginy Báthori fejedelem idejében, akkori lakó helylyé jutott volna, hanem hogy mindeneknek régi szabadságok, immunitássok és rendtartások hozzá való jószágokkal és tartományokkal együtt megtartassék, azon igyekezünk, csakhogy méltó, hogy az mi praesidiumunk is együtt az városával lenne az kapuban, úgy mint egyes városokban is vagyon mindenütt, a hol fejedelmek laknak, és magyar országban is; sőt az magunk Cassai várasunkban is, az melynél sem nagyobb privilegiuma, sem immunitása egy városnak is itt nem lehet. Hogyha azért az ezeknél régibb szabad királyi város levén, semmi fogyatkozását privileguimának nem tartja lenni, miért kellessék itt valamely városnak azt tartani, méltó okát nem látjuk. — És hogy mi az igazság, azt megmondjuk, nem hogy ezt valakinek hiveink közűl neheztelnick, de sőt inkább magoknak kivánniok kell, holott némely városokat oly

fogyatkozott és ember nélkül erőtlen állapattal látunk itt lenni, hogy kitől isten oltalmazzon, ha valami erős ellenség találkozik országunkra jőni, soha elégségesek csak kevés ideig való megtartásra is, nem lehetnének, sőt az ellenség belé férkezvén, az egész országot is abból venné meg, és így nem refugiumára, hanem utolsó veszedelmére lennének ő kegyelmeknek. Mentől jobb tehát mind magokért, mind penig az közönséges megmaradásért, azt a mi nekiek is mind hasznosb, mind penig bátorságosb követniek, és minden nemzetségeknek szokások szerint az egymáshoz való szeretettel ebből élniek, hogysem jövendőben hazájokra, mint ezelőtt, valami kárt és romlást hozniok, meggondolván mégis azt, mennyiszer jutottak volna utólsó veszedelmekre, és teljességgel ugyan el is vesztek volna nagy birodalmok, hogyha ilyen securitással magokra gondot nem viseltek volna.

Mi azon, mint eddig úgy ezután is igyekezünk minden időben, hogy atyai gondviselésünket országúl ő kegyelmekre kiterjeszszük, és kiváltképpen az mint birodalmunkban minden rendekre, úgy ez országbeli szász nemzetségre is, az kik mi nekünk kedves híveink, oly gondot viseljünk, hogy sem régi szabadságokban, sem egyéb rendtartásokban valami kárt és fogyatkozást ne szenvedjenek, hanem azokban minden bántás nélkül megmaradjanak, az minthogy magok is még fejedelemségünknek elein országúl erről úgy végezének, hogy mind az feljül megírt okokat, mind penig egyéb méltó előttek álló dolgokat meggondolván, szerezzenek magoknak állandó bizonyos securitást, mely alatt nagy hasznokkal az utánok való maradékok is megnyughassék.

Egykorú másolat a Hédervári gyűjteményben.

b)

Bethlen Gábor Bornemisza Lászlót Bécsbe küldi követségbe.

Sacra stb.

Domine stb.

Licet de omnibus quae in rem praesentem mihi necessaria visa fuere, Matti Vrae per familiarem reverendissimi electi episcopi Vaciensis regni sui Hungariae aulae cancellarii hisce diebus celeri cursu ad me expeditum me resolverim, syncerissimaeque voluntatis meae erga Mattem Vram argumenta declararim; tamen cum quaedam occurrerint, de quibus Mattem Vram ulterius etiam requirendam debuerim, praetermittendum haud putavi, quin praesentium latorem internuntium meum, generosum Ladislaum Bornemizza aulae meae familia-

rem nuper reversum rursus ad Mattem Vram expedirem, Mattique Vrae per eundem aequissimas quorundam negotiorum rationes explicarem, nihil dubitans eam singularis et vere regii animi sui favorem, erga me declaraturam, ut quod de ejus benignitate, caesareoque et regio affectu pluribus argumentis semper mihi constitit, illud re ipsa in hoc etiam negotio me experturum confidam. Uti igitur Mattem Vram rogatam volo, ut quaecunquo dictus internuncius meus nomine meo exhibuerit Mattique Vrae retulerit, iis in omnibus indubiam fidem adhibendam velit; ita post delata omnis sincerissimi erga Mattem Vram studii mei argumenta, vitam felicem et diuturnam, omnemque eidem prosperitatem ex animo exopto. — Datum in civitate mea Alba Julia, die 11. mensis Maÿ anno Dni 1625.

Mattis Vrae Caesareae et Regiae

servitor studiosissimus ac devotus
Gabriel m. p.

Kívül: Sacrae Romanorum stb. stb. Dno benignissimo. (P. H.).

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.).

c)

1625. máj. közepe.

Alsó-Lindvay János Bethlen Gáborhoz küldött futár tudósítása.

Relatio Joannis Alsó-Lindvay cursoris ad principem Bettlen expediti.

Dum pergeret in Transylvaniam, transiens per oppida Haydonum (quod fuit ultima Aprilis) intellexit tribus septimanis ante Bettlenum condixisse Haydonibus, ut ad lustram conveniant: ipsos respondisse, nolle lustram facere, cum nullum habeant hostem. Res ea mansit in tali statu, nam Bettlenus ipsos ulterius non requisivit.

Georgium Rakoczjum capitaneos et antesignatos Haydonum apud se habuisse, munera iis distribuit: aliquibus integras petias panni granati, scarlati offerendo, aliis equos, aliis paratam pecuniam; de cuius facto varii varia. Nonnulli quod etiam armis defendere velit, ne princeps Bettlen Sáros-Patak ei adimat: alii autem praetextum esse.

Comitatus superioris Hungariae ad dies vitae concessos ad dietam in Transylvania convocavit: ii recusarunt venire dato responso, quod rex ipsorum dnus clementissimus sit naturalis et legitimus rex, neque concessionem eo pacto factam.

Saxones intelligentes, quod Bettlen bellum moliatur,

feruntur denunciasse ipsi: ne provincia egrediatur; nam si egressus fuerit, sese subdere velle ei qui in provinciam venerit; nullatenus principem sequuturos esse, neque pecunia, neque gentibus subsidia facturos.

Intendisse Bettlenum in singulis civitatibus Saxonicalibus ternas officinas erigere constituisse, ubi mercatura ad rationem ipsius exerceretur. Id Saxones succensentes principi nuntiarunt illi, quod si hoc facere conaretur, sese mercaturae exercitio valedicturos. Judici regio id dicenti alapam impengit.

Viginti oppida Haydonum et 14 comitatus, qui simul confederationem inierant, denuo jurarunt resistentiam facturos principi malleque sese ad unum usque mori. Causae illos hae moverunt, 1-a: quod intellexerint principem obtenta arce Echyed jure perpetuitatis, libertatem illis adimere constituerit. 2-a: quod Turcis illos dediticios facere velit. Eaque de causa Bettlenum Turcas evocasse. Nimirum ut Vaczium tradatur, quod et factum et ipsi Haydones deditii fiant. Audivisse ista tam a Haydonibus, quam etiam aliis.

Nuncii oppidorum Haydonicorum et 14 comitatuum fuerunt apud principem Bettlen, dum in Transylvania esset, nihil tamen conclusum fuit illo tempore, dum in Transylvania adhuc existeret.

Legati Bassae Budensis fuerunt apud Bettlenium causam aut tractatum legationis indagare non potuit; vidit eos in audientia principis; fuerunt equites 83.

Intellexit item quod dnus Eszterhas scripserit literas dno Karolj in confidentia tanquam viro catholico, is principi transmisit ejusmodi litteras: unde princeps conturbatus; publice fertur legisse litteras ad mensam ubi continebatur etiam aliquid contra personam principis; habuit hoc ex relatione Georgii Pogranÿ et Casparis Zunyogh.

De Braedae obsidione quaerenti principi respondit cursor eam esse expugnatam indoluisse principem. Quod nisi dictum fuisset, fertur certo certius expeditionem Betlenum suscepturum fuisse; habuit hoc cursor a fido homine, qui a cancellario principis hoc idem audivit.

Audivit etiam, quod princeps conquestus fuerit in praesentia Transylvanorum et etiam Hungarorum, pacificationem secum initam esse ruptam et violatam, maxime in eo, quod Germani inducti in regnum. Intellexit hoc ex quodam primamario homine Stephano Dewen et alio.

Qarta Maji in audentia rursum quaesivit princeps de Braedae expugnatione dum asseveraret cursor deditionem: item Mauritium comitem mortuum, matrimonium filii regis Angliae cum Gallo interversum; vehementer turbatus est, adeo

ut etiam in valetudine alterationem sentiret, unde cura medici adhiberi debuit.

Quaesivit etiam de suae Mattis sanitate et bona constitutione, similiter de serenissima imperatrice et liberis, quonam pacto valerent. Respondente cursore: bene, congratulabundus fausta comprecatus est.

Trecenta vexilla distribuit pro conscribendo et lustrando milite, causam lustrationis eam dixit, non aliam esse, quam ut in omnem eventum si milite opus haberet, ut sciret, quam copiam in promptu haberet et ut in usum induceretur talis lustra annualis et decedente se etiam posteritas id imitaretur, eo namque pacto et floridam militiam conservaret et resistentiam meliori modo facere valeret.

Retulisse principem ad mensam sese singulo tridui aut quatridui spatio Vienna litteras accipere, quibus perscribitur, quam graviter Calvinistae persequutionem patiantur et quod vivi exorientur. Cursor falsum et commentitium esse id assecuravit, profuit ad persuadendum principem Ladislai Bornemisza testimonium.

In egressu obvius factus comes a Turn Venetÿs redibat. Iam abit ad Brandenburgum; quaesitum a cursore per duos servitores, quisnam sit et unde veniat et quove tendat. Replicans cursor itidem quaesivit, quis sit, qui id indaget de se, et sic nihil utrinque responsum recesserunt ab invicem. Ab Haydonibus ipsum comitantibus intellexit cursor esse Turnium. Habuit et alium comitem itineris, qui dicebatur esse Franczbek (Farensbach). Currus ejus duobus equis duntaxat vectus tinctus colore rubro. Duodecim equites Polonos habuit.

Certum esse quod promissa dederit Brandenburgo et manu stipulata firmavit datis etiam litteris: quod casu quo benignitatem et paternam suae Mattis gratiam non consequetur isthuc sese inclinaturum et propensurum.

Quendam Andream Gombos Haydones voluerunt pro generali erigere, hoc princeps intelligens voluit illum e medio tollere: hic se in Poloniam proripuit, et Betleno renunciavit, quod si nocere poterit sibi per suam Mattem id graviter facturum: sed et reliquos Haydones, fuga ejusdem conturbavit.

Ab Haydonibus, qui ex Transylvania reversi sunt, audivisse cursorem servitia suae Mattis impensuros esse perlibenter, dum modo officium ipsorum et oblatio grata demonstraretur esse suae Matti datis ad ipsos litteris.

Caritatem rerum omnium summam esse in Transylvania panis pro denariis Hungaris 20. sibi pro uno pastu non suffecisse: bubulam carnem ne quidem pro pretio haberi posse. Undecim millia boum ad rationem suam princeps occupari

fecit. — Ovis una venditur pro florenis Hungaricalibus duobus et denariis 40.

Provincia Transylvaniae quaerulabunda est, quod in desolationem et ruinam inducantur: causam autem non aliam dicunt, quam quod princeps inquietus belli studiosus etc.

Dnum Alaghj dixisse, quod quemadmodum hactenus pro fidelitate sua, suae Matti significavit de hostili intento Betleni, ita etiam hactenus fecisset, si quippiam intellexisset, nihil tamen hactenus advertit, licet continuos servitores suos habeat in Trannia, qui ad hoc solum attendant.

Septima Maÿ in ultima audientia rursum princeps speciosis promissionibus obtulit suae Matti serviendi promptam voluntatem, sinceritatem, tanquam erga benignum patrem, idque multis significationibus, tandem vitam longaevam, sanitatem firmam et fausta quaeque comprecatus.

Referebat ulterius Tartaros cum Turcis jam convenisse: frater germanus Tartari venerat, ut Transylvaniam infestaret; princeps ad obsistendum misit militiam siculorum et alios suos milites praesidiarios, qui defensionem advertentes recesserunt et qui intra Boristenem erant Tartari 40 milia reversi sunt in Tartariam.

Cosacos cum Tartaris in tantum convivatos fuisse, ut contracta invicem confidentia et amica voluntate, expeditae fuerint Constantinopolim versus Kosakorum saykae numero 34. Bornemissa nihil de successu expeditionis referre sciebat, in regressu tamen a mercatoribus Cracoviensibus intellexisse se, quod cum magna praeda reversi fuerint: publicoque rumore apud illos ferri, quod denuo pax inter Turcam et Tartarum rupta sit.

De motibus et perturbationibus Asiaticis referebat princeps, quod denuo repertus sit quidam juvenis ex generatione Turcicorum sultanorum, cujus nomen ex Turcico idiomate translatum, significat; a deo missum puerum, qui cum Persa et aliis rebellibus Turcarum sultani conjunxit se; sultanus universam militiam cis marinam a Nandor Alba Constantinopolim usque levari fecit et contra praefatum novum rebellem expedivit, ita etiam Janicharos Constantinopolitanos, qui tam exiguo numero reperti sunt, ut ubi alias 40. milia erant communiter Janiczarorum, jam vix septem milleni reperti sunt, frustra tamen egit omnia Turca, nam triplo majorem exercitum habent adversarii ejusdem.

Ajebat item princeps: certam esse debere suam Mattem, quod militia Turcica omnis, quae supra Nandor Albam est Budam contra suam Mattem confluat: universam illam mili-

tiam quae ad Hodolin fuit esse domi, qui similiter Budam coguntur.

Dicebat etiam, quod postulata commissariorum indigna et impossibilia sint. 1°: ut de damnis satisfactionem praestent Turcae; nam is quoque satisfactionem fieri praetendit de damnis illis, quae Sigismundus Forgach per ingressum suum in Transylvaniam fecit, cum Turca Transylvaniam tanquam provinciam sibi propriam reputet (illud tamen ne vita sua durante eveniat princeps optabat). 2°: quod captivos reddat et restituat libertati. Cum alii trans mare abducti sunt, alii mortui etc. 3°: quidem quod Vaczium repetatur sibi probari dummodo modus suae Matti suppeteret, imo etiam durante moderna tractatione tendandam svaderi; se tamen non svadere, alto suo judicio sua Mattas perpendat, quid utilius hic fieri volet, ita quidem comperire semet etiam quod non parum possessio et recuperatio ejus christianitati commodaret.

Adverti potest quod indigenae Transylvaniae alienissimo sint animo contra principem ex eo capite quod motum duntaxat proprio absque demerito vel causa jurisque ordine bona illorum adimat; ferri pro nunc pluribus ablata esse quam. No. 25. Sigismundo Lonyaj 1000 colonos ademit.

In dieta, quae jam de facto durat sunt pauci praesertim magnates: duntaxat tres erant praesentes: ferebatur non adventuros plures: causam paucitatis investigare non potuit.

Capitanei siculorum et alii in colloquio referebant sibi nullatenus cordi esse, ut bellum suscipiant in Hungariam: comitiis prosecuti Hungaros, quod non quiescant sed ad sumenda arma principem concitent: mirantur vesaniam eorum cum tamen non minus violenter substantiam illorum adimant, quam et Germanorum.

Interim intellexit, quod illaudabant suam Mattem nullum praesidium habere ad confinia principis, hinc est, quod etiam per ditiones suae Mattis libere et absque impedimento rebelles et adversarii suae Mattis commigrent, qui habito praesidio facile possunt comprehendi et puniri: saltem Eperjesini inquiunt poneretur praesidium ducentorum militum sufficeret ad hoc impediendum. Maxime cum et princeps Cassoviae pro assecurandis rebus suis sat copiosum habeat praesidium.

Post acceptam licentiam pro discessu revocari fecit eum per duos servitores a cubiculis, vestes suas universas sumptuosas, peristromata pretiosa gemmis et auro confecta et intertexta ostendi fecit. Qua de causa id fecerit non se penetrare.

Casparus Ilieshazi in ditionibus suis pro comitiva dedit satrapas 20. Institit is ut se reverendissimo dno cancellario com-

mendaret, vicissim suae Matti commendandum; non se esse, neque futurum eum, qui antea fuit; imo neque se in Transylvaniam amplius ire velle. Postulavit, ut de animo et responso dni cancellarii sibi cursor rescribat.

Princeps inter praemissa colloquiorum de casu dni Zriny se scire ajebat, quod male sit a Turcis exceptus, et quod primarium ejus capitaneum Turcae interimerint.

Kívül: **Relatio cursoris Joannis Alsó-Lindvay a principe Bethlen revertentis.**

Venit Viennam in vigilia pentecostes anni 1625.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

d)

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Gabriel Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae princeps, Partium regni Hungariae dominus Siculorumque comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum Regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem primum mensis Maÿ, Anni Domini Millesimi sexcentesimi vigesimi quinti, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba Julia, ad diem primum Maÿ Anno Domini 1625. indictis celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Felséged közinkbe küldött propositiójából közönségesen reánk egész országúl való atyai gondviselését és kötelesképpen való kegyelmes szorgalmatos vigyázását, mely Felséged kegyelmes patrociniuma alatt

való szabados bátorságos és békességes csendességben való állapotunk elégséges bizonyság. Principes enim sunt umbra, qua boni omnes recreantur. Nagy hálaadással is tartozunk az szent Istennek érette, hogy Felségednek is erre erőt és elmét adott, könyörögvén ezen, hogy ennek utánna is ő szent felsége szegény hazánknak megmaradására, őrízésére erőt, elmét és elégséges értéket adjon, az mely legyen szent nevének dícsíretire, szegény hazánknak megmaradására, Felségednek is dícsíretes emlékezetinek terjedésére.

Articulus I.

Hogy az fejedelmek a hol birodalmokban akarják, ott lakhassanak; az két nátió az városokban házat, örökséget vehessenek, és a hol az fejedelem lakik, az város praesidiumával együtt fejedelmi praesidium is tartassék, decernitur.

Vettük jól eszünkben kegyelmes urunk azt is, mely sokképpen igyekezett légyen eleitől fogva Felséged szegény hazánknak és abban lévő híveinek külsőképpen és jövendőbéli nyavalyájoknak és közönséges romlásoknak idején atyai gondviselésével ellen állani, és annak eltávoztatására illendő orvosságokat keresni, kegyelmesen előtte viselvén és jól tudván azt, hogy az jövendő megmaradásra idején és bátorságos állapotban kellessék szorgalmatos gondot viselni. Melyre nézve Felségednek mostan is legfőbb feltett czélja elsőben is arra néz, ez közönséges megmaradásnak és mindenféle szegény hazánkra következhetendő veszedelmeknek eltávoztatásának micsoda általabb és jobb módját találhatná fel. Ezt penig Felséged az mint feltalálta, és nekünk is országúl kegyelmesen proponálta, igen helyesnek, dícsíretesnek, jövendő közönséges megmaradásunkra leghasznosbnak ítéltük lenni. Holott az Felséged kegyelmesen előnkben kiadott propositiói szerint nem ítélünk senkit oly közönséges ítéletű embert lenni, az ki azt csak az természetnek kiváltképpen való vezérlésétől viseltetvén is meg ne tudja gondolni, minémű hasznos és szükséges dolog légyen minden világi állapotokban és birodalmokban az bizonyos *securitas*, és magok között való állandó erősség, melyből eleitől fogva minden nemzetségeknek megmaradások és bátorságos állapotjok állott. Az nem lévén penig minémű nagy romlás és utolsó veszedelem kövessen akármely nagy birodalmakat is, ezt távul való példákkal nem szükséges lévén megmutatni, magunk országúl szemünkkel eléggé láttuk és majd utólsó romlásunkkal és veszedelmünkkel valóságosan meg is tapasztaltuk. Jóllehet az körűl való idegen nemzetségek közzűl is nem tagadhatja az mi eleinknek mind bátorsággal, mind egyéb álla-

potjokkal való nagy erejeket, annyira, hogy attól viseltetvén alig ítélhetünk oly nemzeteket lenni, az kiknek félelmekre és rettegésekre nem lettek volna: de minthogy csak az egy külső erőben, az mely az szerencsének forgása és változása alá vetetett, helyheztették volt minden állapotjokat, ellenségtől mezőben meggyőzetvén, minémű romlás és utólsó veszedelem követte légyen őket, országoknak nagyobb részének elpusztulásával és idegen nemzet kezében való jutásával, annak felette mindennapi számlálhatatlan kárunkkal, magunk szemeinkkel mostan is látjuk és érezzük. Azután ez a mi szegény hazánk is csak mi üdőnkben mennyi pusztúlást, mennyi romlást és veszedelmet szenvedett ezen dolog miatt, keveset ítélünk magunk közzűl o'yakat lenni, az kik magok veszedelmével ezt nem láthatták és nehéz károkkal nem tapasztalhatták volna, annyira, hogy nem lévén sem magunknak, sem házunk népének és javainknak semmi oly bátorságos helyek, az hova az szükségnek idején azokat bízvást helyheztethettük volna, külső ellenségtől penig mezőben meggyőzetvén, legnyavaljább, legnyomorúságosb állapotra kellett jutnunk, és nem annyira az külső ellenségtől, mint azoktól, az kiknek oltalmok alá hajítottuk magunkat, kellett szenvednünk, az kik csak szánakodásra méltó állapottal bennünket semminek tartván, az mi javunkkal és életünk veszedelmével békéllettek mindenkor az ellenséggel meg. Annál méltatlanb dolog lévén penig, hogy legitimus fejedelmünkkel együtt miénk lévén inkább ez hazánkra való gondviselés, és azért való sok fáradság, és az szükség idején mi oltalmazván azt vérünk hullásával és életünknek veszedelmével, mégis annak hasznaival és securitásával nem élhetünk; holott ez mi édes hazánkban lévő városoknak eleitől fogva való szokások mind az fejedelmet, mind penig minket magok közzűl excludálván, mivel eddig oly igen *circumscripte* viselték magokat, és abból, valamikor a szükség kívánta, oly igen nagy keménséget is mutattak, hogy akármely idegen nemzetséggel is csak azt kellett volna cselekedniek: ezt láttuk nyilván azelőtt is, és ezután is ezt vehetjük bizonyosan ez elmúlt *experientiákból* eszünkben, hogy legáltalabb út jövendő veszedelmünkre és romlásunkra minékünk ennél nem lehet. Mely dolog és szokás az egész keresztyén világban sehol nem lévén, hanem csak itt, hogy ne légyen egyedűl csak ez mi édes hazánk az egész keresztyén nemzetségek között ilyen kiváltképpen való káros és veszedelmes szokással élő: végeztük országúl, az Felséged kegyelmesen hazánknak jövendő megmaradására talált remediumot ultro approbálván, hogy az Felséged és *legitimus successori* fejedelmi méltósága megadatván, mindeneknek és legfőbbképpen az Felséged után lévő főren-

deknek securitások szereztessék meg, és mind Felséged, mind penig utána való successori, úgy mint ez országnak igaz és legitimus fejedelmi, az hol birodalmokban akarják, lakhassanak ott, és, kit Isten jóvoltából eltávoztasson, ha mi romlás következnék jövendőben is országunkra, légyen bizonyos refugiomok minden rendeknek; mert ebből mi lehetünk minden nemzetségeknek példái, micsoda veszedelmes ennékül akármely országoknak is lenni. Annak felette ezzel együtt végeztük azt is, hogy az két nemzetségnek szabad légyen minden kerített és mezővárosokban megtelepedésre házat és örökséget vennünk, szerzenünk, ott laknunk házunk népével együtt, hogy így *tempore necessitatis* ha magunk kivűl országunk oltalmazásában lészünk foglalatosak, házunk népe otthon ne periclitáljon, ne búdossék, életünknek, minden marhánknak utólsó veszedelmével. Nem is látjuk kegyelmes urunk, mi tehesse az városbéli urainkat és atyánkfiait ebbe idegenekké és kedvetlenekké, holott *concordia res parvae crescunt,* és ha nekünk az ő kegyelmek városiban telepedésünk lészen, azzal se privilegiumok, se rendtartások sem egyéb semmi immunitások nemhogy megromlana, de sőt inkább minden állapotjokban épűlnek; holott hevet, hideget, hasznot és kárt, *iuxta unionem annis retroactis cum ipsis initam et confirmatam,* együtt akarunk ő kegyelmekkel szenvedni, és mindenekben egyet is akarunk érteni.

Továbbá azért kegyelmes urunk azt is igen méltónak ítéltük lenni, hogy az hol Felséged lakik, mindenütt az Felséged *praesidiuma* együtt a városával légyen a kapukon, úgy mint egyéb városokban is vagyon mindenütt, az hol fejedelmek laknak, és Magyarországban is, melyeknél sem nagyobb *privilegiuma,* sem *immunitása* egy városnak is itt nem lehet. Hogy ha azért sok királyi városok ő kegyelmeknél régiebbek lévén, semmi fogyatkozását *privilegiumoknak* abból nem tartják lenni: miért kellessék itt ő kegyelmeknek is azt tartani, méltó okát nem látjuk. Mentűl jobb tehát mind magokért, mind penig az közönséges megmaradásért, azt, az mi ő kegyelmeknek is mind hasznosb, mind penig bátorságosb, követni, és minden nemzetségeknek szokások szerint az egymáshoz való szeretettel ebből élni, hogysem mint jövendőben hazánkra, mint azelőtt, valami kárt és romlást hozni, meggondolván mégis azt, mennyiszer juttanak volna utólsó veszedelemre, és teljességgel ugyan el is vesztenek volna nagy birodalmok, hogy ha ilyen securitással magokra gondot nem viseltek volna.

Articulus II.

Hogy Tercs vára felől való igazságokat az brassai uraink producálni tartozzanak két hónap alatt, végeztetik.

Ezen propositiói között kegyelmes urunk Felséged tészen emlékezetet Tercs-várának állapotja felől, mely az brassai atyánkfiainál bizonyos summában *inscriptióban* vagyon, hogy arról való privilegiumokat *producálnák, alioquin* Felséged más gondot akarna reá viseltetni. Azért kegyelmes urunk nékünk is tetszik, és végeztük országúl, hogy ő kegyelmek két holnap alatt *producálják* ebbéli igasságokat és *praesentálják* Felségednek, hogy ha penig nem producálhatnák, ellegyenek annélkül.

Articulus III.

Az két rendbeli adónak beszolgáltatása végeztetik.

Szegény kösségeinknek fogyatkozott állapotjoknak előszámlálására kegyelmes urunk elégséges útunk, panaszolkodásink is volnának, és lehetnének; nem is tagadhatjuk sok romlásokat, lehetne is méltó mentség, hogy az adózás dolgából megkíméltetnének: de mindazáltal ezzel nem gondolván, a közönséges megmaradást előttünk viselvén, és Felségednek is nem akarván megfogyatkozni, ígérünk Felségednek minden kapuról, az két rendbéli adóba, huszonkét forintot, az Szent-György napinak felét Sarlós-Boldog-Asszony napjára, felét penig ad festum transfigurationis Domini bészolgáltatni, könyörögvén Felségednek, legyen contentus véle. Az Szent-Mihály napinak felét ad festum Simonis et Judae Apostolorum, felét penig ad festum Sancti Nicolai. Az magyarországi uraink és atyánkfiai ezen tereh viselésre ígírik magokat. A szász uraink atyánkfiai hasonlóképpen.

Articulus IV.

Az monetáknak állapotja és folyása végeztetik.

Látván kegyelmes urunk minden helyeken az marháknak és egyéb mindenféle emberi szükségre való dolgoknak és árúknak képtelen és hallatlan drágaságát, annyira, hogy ha ebbe kellene megmaradni tovább, sem magunk életünk táplálására, sem mindennapi szükségünkre való gondviselésre elérkezésünket ne láthatnók lenni: ez miatt kegyelmes urunk Felségednek reánk való atyai kegyes gondviselését megtapasztaltuk bőségesen, elhívén azt bizonyosan, hogy Felséged mindenben úgy igyekezik gondot viselni reánk, az mint legjobbnak és

hasznosabbnak ítíli szegény hazánknak lenni; holott maga nagy kárával sem gondolván Felséged, ennek orvosságinak feltalásában bölcs tanácsival egyetemben szorgalmatosan fáradott; mi is penig a mellett, az Felséged bölcs tetszését is minden részeiben approbálván, és arról discurálván, ítéljük és reméljük vala, hogy ha ez mostani öt pénzes garasnak valorát alább szállítanók, és a szabad kereskedés is indifferenter minden rendnek meg lenne engedve Felségedtől, tehát az olcsóság is így lehetne meg. Ezen közben Felséged ezen dolog felől az országbeli kalmár és áros emberek értelmét is akarván ebbe venni, azokat convocáltatván, és ezen dolgot eleikben adván, és offerálván nekik mind az szabados kereskedést, mind az pénznek valorának alább szállítását, azok csakugyan előbbi illetlen kereskedésekhez ragaszkodván, resolválták így magokat, hogy utrumque legyen az dolog, de se egyképpen, se másképpen arra nem felelhetnek, hogy az olcsóság meglehessen. Magunk is azért látván, hogy ebbe csak az magok hasznokat néznék, nekünk egész országúl nagy kárunkkal és fogyatkozásunkkal: végeztük országúl kegyelmes urunk, hogy az garaspénz, úgy mint eddig, ezután is az ő valorában megmaradjon, azaz: öt pénzbe járjon, az kereskedés penig efféle magok haszna kereső kalmár és áros emberektől interdictum legyen, sub poena amissionis et confiscationis omnium bonorum suorum; hanem az nemes rend és az kiknek Felségedtől privatim arról bizonyos annuentia adatik, azok kereskedjenek, azoknak legyen szabad venni és adni mindenféle marhát, az lóval való kereskedésen kivűl az ökörbőrrel való kereskedést is az fiscusnak reserválván.

Ezenközben Felséged kegyelmes urunk az limitatióra is mindjárást illendő gondot viseltetvén igyekezzék azon, hogy az marha is illendő árára szállhasson.

Articulus V.

Az gyalognak elöállatása minémü rendtartással legyen, végeztetik.

Az gyalog állapotját az mi illeti kegyelmes urunk, országúl ennekelőtte in Anno 1623. bőségesen végeztünk volt, sőt ugyan articulusban is írattuk, micsoda rendtartásink légyenek közönségesen az gyalog tartásából és előállatásából; melyeket a szerint mind ruházattal, fegyverrel és szabados állapotban való tartással hozzá építünk, és az szükség idején Felséged parancsolatjára készek vagyunk előállatni.

Alázatosan könyörgünk Felségednek mint kegyelmes urunknak ez szerint, és az mint Felséged három kapura en-

gedte valahogy egy gyalogot adjunk, most is acceptálván, hagyja azon állapotban. Az mi az fizetés dolgát illeti, arról az Felséged kegyelmes akaratjának annuálunk.

Articulus VI.

Az latroknak refraenálását végezik az statusok.

Az latroknak refraenálásában kegyelmes urunk minden gyűlésekben újabb módot tálalhatnánk fel, az articulusok bőségesen contineálják. De mind ez ideig is csak hiában volt ennyi sok végezésink, ki miatt naponként szaporodnak, az mint mostan is halljuk. Végeztük azért országúl, hogy valamely falu határán vagy faluban kárt tennének, lopnának, fosztanának, embert ölnének, vagy penig gyülekeznének avagy gyülekezni akarnának az latrok és tolvajok, az a falu azontól felkeljen, azokra az latrokra közönségesen reá menjen, fejek, jószágok és minden marhájok vesztése alatt megfogják és ispánjok kezében adják; ha nem bírnának vélek, az több szomszédos faluknak is értésekre adják, melyre azok is viritim felkeljenek, sőt tolvaj kiáltásra is ezen poena alatt felkeljenek, és egyetértvén az latroknak ellene álljanak. Sőt az ispánok is tartozzanak mindjárást felkelni és magok mellé venni minden nemes embert; az kik penig mindjárást fel nem kelnének, ötszáz forint büntetése legyen; az ispánok penig, hogy ha elhallgatnák in dupplo convincáltassanak; csakhogy tartozzanak minden falukból is haladék nélkül az ispánoknak és szolgabíráknak mindjárást értésekre adni. Az kik penig ez ellen delinquálnak az ispánok közül, Felséged commissariusi által exequáltassa az poenát rajtok, az nemes rendeken penig az ispánok exequálják, mely poenának két részét az fiscusnak beadministrálván, harmadrésze maradjon nekik. Ha ki jószágában penig reámenvén efféle latrokat megfognak, se az ispánokkal, se az vélek lévő nemes emberekkel, azért hogy jószágára mentek, senki ne perelhessen.

Articulus VII.

Az helyetlen nemes emberek ellen mint procedáltassék, végeztetik.

Az mely nemes ember penig közöttünk lakik, de bizonyos residentiája nincsen, és sub praerogativa nobilitatis valami violentiát patrál, végeztük országúl, hogy az olyanok ad instantiam laesae partis detineáltassanak, és ha jó kezeseket állatnak, bocsássák el törvényig, de törvényre az kezesek elő állassák.

Articulus VIII.

Az katonáknak kártételek felöl könyörögnek az statusok, és hogy senkinek ingyen ne gazdálkodjanak, végezik.

Az katonák állapotját az mi illeti kegyelmes urunk, még is alázatosan requiráljuk Felségedet mint kegyelmes urunkat, tartsa disciplinába magokat, az sok excursióktúl, dúlástúl, fosztástól supersedeáljanak, az magunk számára haszálandó fűek és rétek legyen interdicálva tőllek, azt ne bántsák és ne tékozolják. Sőt mivel minden rendek azonkivűl is indifferenter, valahol járnak, ingyen gazdálkodást kívánnak, és az szegénységet sarczoltatják, és erővel is gazdálkodtatják magoknak, az szegénységnek nagy kárára és fogyatkozására: végeztük országúl, hogy ezután senkinek azonkivűl, az kinél az Felséged levele lészen, ne tartozzanak gazdálkodni, hanem kiki éljen pénzén, és az szegénységet semmire ne erőltesse pénz nélkül; mindazáltal pénzekért és méltó árrán minden helyeken tartozzanak élést adni az úton járóknak.

Articulus IX.

Hogy az vármegyéken törvényes székek celebráltassanak, végezik.

Az vármegyéken való törvényes székek celebráltatását, számát aligha tudjuk, mennyiszer articulusba írattuk; most is tetszett, hogy az törvények celebráltassanak minden vármegyékben suis temporibus, főképpen penig Kolos vármegyében.

Articulus X.

Az váradi dézmások hogy mindenekben az régi usust observálják, végeztetik.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai panaszolkodnak kegyelmes urunk az váradi dézmások felől, hogy az szegénységre sokad magokkal kimenvén, súlyos és felettébb való gazdálkodásra, szokatlan dolgokra erőltetnék őket. Végeztük azért országúl, hogy az dézmások felesed magokkal ennekutána az dézmálásra ki ne menjenek, szokatlan dolgokra az szegénységet ne kénszerítsék, se felettébb való gazdálkodásra, főképpen az magok haszna keresésére, hanem mindenben az régi usus observáltassék tőllek.

Articulus XI.

A rézbányához való ölfa ő Felségének megköszöntetik.

Hogy penig kegyelmes urunk Felséged az Belényes vidékin való vas- és rézbányákhoz minden házas embertől minden esztendőben egy-egy öl fát kívánt, és arra rendelte az ölfa adó falukból, Felségednek mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus XII.

Hogy az kézdivásárhelyiek az ország articulusihoz és decretumához tartsák magokat, végeztetik.

Az háromszéki atyánkfiainak az minémű panaszok volt, az kézdivásárhelyiek ellen, hogy ott való törvényeknek prorogálások miatt causájoknak végét nem érhetnék, sőt se articulusra, sem decretumra nem néznének, hanem oly abususokkal élnének, kikkel más város avagy székek nem élnek. Tetszett országúl, hogy az kikről privilegiumok nincsen, mindenekben tartsák az ország articulusához és az decretumhoz magokat.

Articulus XIII.

Hogy az szebeni pacificatiókor végeztetett marhák felöl való végezés megtartassék, decernitur.

Jelentik azt is az székely uraink és atyánkfiai, hogy noha az szebeni pacificatiókor elvégeztetett volt, hogy az mely marhákat kerített és kolcsos városokban bevittenek volt, ha abba valakinél feltalálhatnának, mox et de facto restituáltatnék sine omni solutione, és ha valaki kótyavetyén pénzen vette volna is, mondaná meg, min vette, és pénzeket megadván tartozzanak megadni, de ezt sem praestálták volna. Végeztük azért országúl, hogy ez fen megírt mód szerént mindeneket restituáltassanak azoknak, az kik marhájokat feltalálhatják.

Articulus XIV.

Hogy az Szent-Mihályfalván lakó katonák Aranyosszékkel egyenlö terhet subportáljanak, végezik.

Az aranyosszéki atyánkfiai panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy az szent-mihályfalvi szolgáló rendek egyenlő terhet nem akarnának velek viselni. Tetszett azért országúl, hogy azok is ennekutána egyenlő terhet supportáljanak, ne is vonogassák magokat az széknek közönséges szolgálatjából.

Articulus XV.

Hogy az gyülések alatt az jobbágy kérések is revideáltassanak, végezik.

Az jobbágyok állapotjáról vadnak veszekedések kegyelmes urunk, hogy noha arról való causák brevist concernálnának, de sokan másoknak igasságok ellen jobbágyokat meg nem adják, bízván ahoz, hogy az terminusok ritkán celebráltatnak. Végeztük azért egész országúl, hogy ennekutána efféle causák is, tam hactenus motae quam in futurum movendae, az gyülések alatt revideáltassanak az transmissiókkal együtt.

Articulus XVI.

Az székelység között lévő egyházi rendek felől végeznek.

Végeztük kegyelmes urunk az Székelységen lévő egyházi rendeknek állapotjok felől is, hogy annyiból az mennyiből külső jószágokat és örökségeket bírnak, értsenek egyet az falun való szedőkkel; de mivelhogy privilegiumok is vagyon róla, valamíg papi tisztet viselnek és nem deponáltatnak, egyéb terehviselésre őket ne erőltessék, ha szintén megyéjek nincsen is.

Articulus XVII.

Az postáknak insolentiájoknak büntetése felől végeztetik.

Az szász uraink és azonkivűl minden városbéli több atyánkfiai panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy az posták és útonjárók, magok lovakat elhagyván szegény embereken, azokkal tartatnák, az helyett az szegény emberek lovait vesztegetnék, fékit, nyergét és egyéb szerszámát elvonnák, mely miatt nagy ínségben vadnak szegény nyavalyások. Végeztük országúl, hogy efféle embereket, az kik ezt attentálnák, azontúl megfogjanak és hozzák Felséged eleibe; ha penig véllek nem bírnának, Felségedet requirálván felőle, Felségedtől kérjenek brachiumot reájok.

Ugyan közöttök az dézmások is az régi szokás szerint éljenek az gazdálkodásból.

Articulus XVIII.

Az taxás városok mit contribuáljanak.

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Fejérvár adjon	fl. 200
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 250
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 250

Vizakna adjon	fl.	250
Udvarhely	fl.	250
Szepsi-Szent-György	fl.	120
Illyefalva	fl.	120
Egeres adjon	fl.	100
Nagy-Almás	fl.	60.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta Civitate nostra Alba Julia die vigesima nona Mensis Maÿ, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo quinto.

Gabriel m. p. (P. H.).

Gregorius Ormankeozÿ Secretarius m. p. [1])

Imprimebat Martinus Meszleni Typographus suae serenitatis.

Eredeti hiteles nyomtatott példánya *az erd. Múzeumban (Jos. Comit. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt.).* — Másik nyomtatott példánya a fejedelem aláírásával, de pecsétje nélkül *az érd. Múzeumban (a Dóváth-gyűjteményben).*

r)

A gyula-fehérvári limitatio.

Gabriel dei gratia, sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc.

Fidelibus nostris universis et singulis spectabilibus, magnificis, generosis egregiis et nobilibus, strennuvis, *(sic!)* agilibus, prudentibus et circumspectis, comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, capitaneis, vice capitaneis, cen-

[1]) A titkár aláírása nem a fejedelem pecsétje alatt, hanem a nyomtatott példány egészen üres legutolsó lapjának alján áll.

turionibus, decurionibus, militibus; item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus ac quemvis quaestum exercentibus, nec non civitatum, oppidorum et villarum judicibus, et rectoribus, civibus et incolis; cunctis etiam aliis cuiuscunque status et conditionis regni huius nostri Transylvaniae, sed et aliis externorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus commertia emptionum, venditionum, aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret negocium. Salutem et favorem nostrum. Cum nos singulari paternoque erga curae nostrae a deo subiectos populos affectu ducti, nihil unquam antiquius habuissemus, quam ut eis optata tranquilitatis aura restituta, non solum legum patriarum usu, eos gubernaremus, sed etiam omni eorum necessitati benigno consulendum esse arbitraremur. Eapropter cum in regno hoc nostro Transylvaniae non minima tam potioris conditionis quam etiam totius populi incommoda, propter rerum omnium forensium, usuique hominum necessariarumque mercium vita sustentanda idonearum, immensum, supraque communis aequitatis modum adauctum precium cerneremus, nihil potius habuimus, quam ut iis publici emolumenti causa, certum tolerabileque aliquod precium statueremus. Atque fidelium nostrorum statuum et ordinum trium nationum huius regni nostri Transsylvaniae in hac civitate nostra Alba-Julia proxime celebrata diaeta, in ea parte conclusos articulos effectui dandos curaremus. Quapropter delectis ad id e fidelium consiliariorum nostrorum numero certis idoneisque persionis ea omnia secundum aequitatis et justiciae normam, hoc quo infra ordine limitanda atque ut ad omnium noticiam facilius prevenirent patrio idiomate consignanda eo, quo sequitur, modo clementer voluimus.

Az mészáros mesterekről.

Az mészárosok dolgát megértettük volna az városbeli főnépektől mindenütt valóktúl, így szóltunk hozzája, hogy az városbeli polgármesterek és királybírák, minden városokon az baromnak kiviteléjért, olcsó-, avagy drágaság ha lenne, jó gondviseléssel hozzálássanak, hogy az szerint képes árán adgyák el az húst, melyet ők is minden nap pénzen vésznek, ő magokért úgy rendeljék az húsnak fontját adatni egyebeknek is, hogy az szegény község is meg ne nyomorodjék miatta: sőt ha valami új nép jöne valamely városra, akkoron is ne adhassák drágábban az húst, szinte mint annak előtte; az falukon is azon mód observáltassék.

Az ökrök és tehenek az ő mivoltok szerint így adassanak és vétessenek:

Egy bokor igen jó ökröt, kinél jobb nem lehet, jó barna pénzen,

avagy aranyon, talléron, dutkán, az aranyat in fl. 2, az tallért fl. 1 den. 20, az dutkát in den. 10, tudván, adjanak fl. 30. Garas pénzen penig adják fl. 40.

Az félrendü egy bokor ökröt jó pénzen adják fl. 25, garason penig 32 forinton.

Annál alábbvalót jó pénzen fl. 20.

Garason penig fl. 25.

Annál is alábbvaló egy bokor ökröt jó pénzen fl. 12.

Garas pénzen penig fl. 20.

Egy jó meddü tehenet jó pénzen fl. 6.

Garas pénzen penig fl. 10.

Egy igen jó borjús tehenet jó pénzen fl. 12.

Garas pénzen penig adják fl. 18.

Alábbvaló borjús tehenet jó pénzen fl. 9.

Garas pénzen penig fl. 14.

Annális alábbvaló borjús tehenet jó pénzen hat forinton.

Garas pénzen penig tíz forinton.

Ehéz képest tulkokat, üszőket, borjúkat, kit-kit az ő mivolta szerint való illendő áron adjanak.

Az mészáros mesterektől miképpen vegyék az bárányokat.

Egy jó bárányt vegyenek negyvenkét pénzen.

Alábbvalót lábán vegyenek 36 pénzen.

Ennél is alábbvalót, lábán vegyenek 30 pénzen.

Az mintaz mészárosok bárányhúst adják.

Az igen jó bárány-czímert egyet adjanak 12 pénzen.

Az alábbvalót adják 10 pénzen.

Annál is alábbvalót 8 pénzen.

Egy meddü juhot vegyenek 1 forinton tíz pénzen.

Egy jó öreg kecskét fl. 1.

Egy nagy czapot 1 forinton 40 pénzen.

Egy herélt ürőt háromesztendőst, egy forinton 35 pénzen.

Kétesztendős ürőt egy forinton 10 pénzen.

Esztendőst 76 pénzen.

Az üríi és meddü húsnak fontját, az javának, adják harmadfél [pénzen].

Az kecskehúsnak fontját az jovának másfél pénzen. Az mellyesztett disznó húsnak fontját adják négy pénzen. Aprólékját penig, úgymint orját, fejét, lábait, soldorit *(sic!)* kolbászit, májosit, gömböczét, véresét, hájat, és több aprólékját is, melyeket font számra nem szoktak kiadni, az város birái limitálják, oly illendő árát, mely miatt panasz öket ne találja, az ő fölsége és az statusok indignatiókat eltávoztassák.

Az borjúhúst igen drágán, font nélkül szokták eladni, ezután azt is font számra adják, melynek fontját adják öt pénzen, fejét, lábát, belit adják harmincz pénzen.

A mészáros valamely marhát vészen, tartozzék székre kivágni, akármi marha légyen: mivel azért ő mészáros nem tösér, hogy az marhát ne lábán adji *(sic!)* el, ha penig rajta kapják, hogy lábán eladta az mészáros, tehát azt az marhát elvegyék attúl, az ki megvette tudva az mészárostúl az nyúzni való marhát. Az mészárustúl is, hogy eladta attúl is az ára vétessék el az birák mindjárást sine ulla exceptione comperta rei veritate. Hogy ha penig az mészárosok az széket meghadnák fogyatkozni, vakmerőségre vetvén magokat, nem nyuznának, s volna elégségek az nyúzásra, marhavételre, de ugyan nem akarnának eljárni tisztekben, az ilyennek ha vagyon barma, mészárszékrevaló, vétessék el, ha még is ugyan nem nyúz és mészáros névvel czéhhel akar élni, tehát az czéhből kivettessék, soha többé mészárosságával, se tőserséggel, se czéh igazságával ne élhessen, helye annak adassék, az ki nyúz helyében, az mely mészáros kupa bort kér, avagy egyéb ajándékot, és meg úgy ád húst, az kinek akar, két árát akarván megvenni az húsnak, az ilyen mészárosnak elétte való húsát mindjárást vegyék el az birák, mely húsnak harmada legyen az biráké, két része az szegényeké. Ha egyéb húselvétel is csik köztök, azzal is az szerint cselekedjenek az birák.

Az falukon levő mészárosok úgy adják az húst, az mint hozzáközelebb levő városok adják: hamis fonttal, kővel, mivel, sohul senki, pénze, tisztessége, morhája elvesztése alatt, ne mérjen, hanem városokról vigyenek pecsétes réz, vagy vason fontokat, húsnak valókat, kivel mérjenek, igaz serpenyőjek legyen mindennek, az falusi birák ezekre reá vigyázzanak tisztek elvesztése alatt.

Az mészárosok az olvasztott faggyúnak mázsáját adják 9 forinton.
Az olvasztatlannak mázsáját 7 forinton ötven pénzen.
Az olvasztott faggyúnak fontját 11 pénzen.
Az juh olvasztott faggyúnak fontját 9 pénzen.

Miképpen az mészárosok adják el mindenféle böröket.

Egy öreg ökörbőrt két forinton 25 pénzen.
Annál alábbvalót 1 forinton 80 pénzen.
Egy öreg tehénbőrt 1 forinton 80 pénzen.
Annál alábbvalót 1 forinton ötven pénzen.
Negyedfű tulokbőrt egy forinton ötven pénzen.
Harmadfű tulokbőrt 1 forinton 10 pénzen.
Esztendős tulokbőrt 75 pénzen.
Ez idei borjúbőrt, harminczkét pénzen.
Öreg czapbőrt legjavát egy forinton.
Örög üríibőrt 48 pénzen.

Örög juhbőrt, jót 42 pénzen.
Alábbvaló juhbőrt, jót 38 pénzen.
Egy szőcsnek való báránybőrt 12 pénzen.
Egy jó kecskebőrt szőcsnek valót 12 pénzen.
Egy hitván kecskebőrt 8 pénzen.

Az tímárokról miképpen adják böröket az varga- és szígyártó-mestereknek és az kik az ő bőrökből mívelnek.

Egy kimüvelt öreg ökörbőrt igen jól készíttetettet adjanak három forinton.
Egy tehénbőrt öreget jót 2 forinton 25 pénzen.
Alábbvaló ökörbőrt 2 forinton 10 pénzen.
Alábbvaló tehénbőrt 1 forinton 80 pénzen.
Harmadfü tulokbőrt 1 forinton 50 pénzen.
Esztendős tulokbőrt kilenczven pénzen.
Alábbvalót kisebbet hatvan pénzen.
Örög juhbőrt hatvan pénzen.
Alábbvaló juhbőrt 48 pénzen.
Egy öreg ürübőrt hatvan pénzen.
Egy alábbvaló ürübőrt 48 pénzen.
Egy öreg sarutalpbőrt, cserest, jót, tizenöt pénzen.
Annál alábbvalót tizenkét pénzen.
Annál is alábbvalót kilencz pénzen.
Az bocskorbőröket is úgy adják, mint az sarutalpakat.

Az vargamesterekről miképpen adják el az sarukat.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övökhez szoktanak kötni, adjanak 1 forinton 50 pénzen.

Egy czombig érő kocsisnak való szekernyét, tehénbőrből jól készítettet, adjanak egy forinton húsz pénzen.

Annál kisebbet, az ki térden feljül halad egy tenyérnivel, borjúbőrből, avagy igen jó czapbőrből készítettet, 90 pénzen.

Az ki térdig ér, jól készíttetettet juhbőrből, kit megköthot, 63 p.

Egy czapbőrből csinált jó szekernyét német módon, 97. pénzen.

Kecskebőrből paraszt módon csinált térdig érő szekernyét 97 pénzen.

Ürübőrből csinált térdig érőt, hatvan pénzen.

Juhbőrből csinált térdig érőt ötvenhárom pénzen.

Egy deli sarut, jót, 42 pénzen. Alábbvalót 33 pénzen.

Egy kecskebőrből csinált czipellőt, német módon kötősön csináltattat, 42 pénzen.

Alábbvalót juhbőrből német módon csináltattat 39 pénzen.

Az gyermeknek való apró sarut csipellüst chez képest kell adni. hogy az is drága ne legyen.

Egy asszony-embernek való sarut, jót, juh, vagy czapbőrből csináltatottat, verest, feketét vagy szederjest, két talpút, 75 pénzen.

Kecskebőrből csináltat, jó talpút, 68 pénzen.

Tizenhat esztendős inasnak való sarút 48 pénzen.

Kisebb idejű inasnak negyvenkét pénzen.

Annál is kisebbnek 30 pénzen. Kis gyermeknek 18 pénzen.

Azonképen a leányzóknak is csinálják az sarukat ennyi esztendőbelieknek.

Egy öreg szekernye talpalásátúl egészlen adjanak 24 pénzen.

Egy asszony-ember saru talpalásátúl egészlen húsz pénzen.

Egy öreg leányzó sarujától tizennyolcz pénzt.

Apró gyermekeknek sarujokhoz képest az talpalások is olcsó legyen.

Az csizmaziák is mivel minden müveket képtelen drágán adják, végeztük felölök, hogy az mely városban, külön czéhek vagyon, vagy együtt vadnak az vargákkal, míveket így adják.

Ez országban csinált törökországi szép és jó karmazsin csizmát, öreg embernek valót, adjanak három forinton.

Annál valamennyivel kisebbet 2 forinton 30 pénzen.

Tizenhat, tizenhét, 18 esztendősnek valókat 1 for. 20 pénzen

Tizenkét, tizenhárom, tizennégy, 15 esztendősnek fl. 1, d. 50.

Annál is apróbb csizmácskákat ad summum 95 pénzen.

Egy jó karmazsin papucsot, szattyánnal bélleltet kétszerrel karkarmazsin sarkút, egy forinton ötven pénzen.

Egy jó kapczát, szépet karmasinból csináltat, kinek az talpa is karmasin, lábához illettet, egy forinton húsz pénzen.

Tizenhét, 18 esztendős inasnak való papucsot 1 forinton 20 p.

Kapczát hozzá kilenczven pénzen.

Gyermeknek való papucsot 90 pénzen, kapczát hozzá 60 pénzen.

Gyalog legénynek való deli csizma formára csinált karmasin csizmattot *(sic!)* adjanak 1 forinton hatvanhárom pénzen.

Asszony-embernek való karmasin sarut parasztul, de jól csináltattat, adjanak egy forinton hetvenhat pénzen.

Törökországi sárga kordoványból csinált öreg száraz csizmát, jót, egy forinton 66 pénzen.

Annál kisebbet egy forinton hatvan pénzen.

Annál is kisebbet egy forinton ötven pénzen.

Annál is kisebbet fl. 1. 33 pénzen. Annál is kisebbet 75 pénz.

Asszony-embernek valót egy forinton húsz pénzen.

Törökországi fekete kordoványból csinált csizmát fl. 1, 50 pénz.

Inasnak valót 1 forinton húsz pénzen. Gyermeknek valót 75 p.

Asszony-embernek valót 75 pénzen.

Erdélyben készitett czapbörből csinált kordovány-csizmát jót egy forinton 20 pénzen.

Inasnak valót 98 pénzen. Gyermeknek valót 68 pénzen. Erdélyben készitett juhbőrből csinált jó öreg fekete száras csizmát 95 pénzen.

Inasnak valót 90 pénzen.

Gyermeknek valót hatvan pénzen.

Törökországi sárga szattyánból csináltat öreg csizmát adjanak 1 forinton 13 pénzen. Fekete szattyánból csináltattat 95 p.

Erdélyben készittetett fekete börből csinált száraz csizmát, jót, 90 pénzen. Inasnak valót 75 pénzen.

Sárga kordoványból csinált papucsot 1 forinton 13 pénzen. Kapczát kilenczven pénzen.

Az ki penig maga böriből, talpából akar míveltetni, az csizmadiának mívétől fizessen.

Egy öreg száras karmazsin csizmától szépen és jól csináltatottúl 60 pénzt, de úgy, hogy béllést is ne tartozzék az csizmadia adni hozzá.

Inasnak való csizmától 45 pénzt.

Gyermeknek valótúl harminczöt pénzt.

Asszony-embernek való sarutúl 48 pénzt.

Egy papucstól is 38 pénzt. Kapczától 18 pénzt.

Az ki penig czifra művet akar műveltetni az szokás kivül, alkudjék az mesterrel.

Sárga karmazsinból csinált lánynak való sarút adjanak egy forinton ötven pénzen. Annál kisebbnek egy forinton 13 pénzen.

Annál is kisebbnek 75 pénzen. Apró leánykáknak 48 pénzen.

Sárga kordoványból leánynak csinált sarut 1 forinton 5 pénzen.

Annál kisebbet kilenczven pénzen.

Annál is kisebbet hatvan pénzen.

Gyermeknek valót harminczhárom pénzen.

Ezeken az Erdélyben csinált sárga böröket is értsed.

Sárga karmazsinból csinált jó öreg deli csizmát 1 forinton 66 pénzen.

Sárga kordovány deli csizmát 1 forinton 20 pénzen.

Fekete kordovány deli csizmát egy forinton tíz pénzen.

Fekete juh börből csinált deli csizmát, hetvenöt pénzen.

Egy fekete kordován papucsot kilenczven pénzen.

Sárga karmazsin kapczát kilenczven pénzen.

Sárga kordoványból csinált papucsot egy forinton öt pénzen.

Sárga kordovány kapczát negyvenkét pénzen.

Veres kordovány kapczát harmincznyolcz pénzen.

Fekete kordovány kapczát harmincznyolcz pénzen.

Veres bőrből csinált varga bőr kapczát harmincz pénzen.

Az hol penig czéhek nincsen az csizmadiáknak, az bírák rendeljék őket az vargák czéhében és így míveltessenek, adassák mívcket vellek az birák.

Az szíjgyártómesterekről, mint adják míveket.

Kétszeres korlátos verös bőrből csinált vánkosostól szegödött mivet, kinek az szélessége egy singnek nyolczad része és újj-nyomatni, adják, hatvanhárom pénzen.

Fekete bőrből ezen mértékre csinált vánkosos hámot 68 pénzen.

Cseresbőrbél csinált hámos szegödettet ezen mértékre vánkosost kilenczvenhárom pénzen.

Szekeres lónak való féket, kétszerest, ónas zabolájút, szironyost, varrottat, szegödöttet, fékemlőstől, egy forinton 13 pénzen.

Fejér timsós korlátos bőrt ezen feljül írt módon csináltattat 63 pénzen.

Félszeres cseres hámot, jót, szegődöttet, 54 pénzen.

Félszeres fejér hámot harmincz pénzen.

Fejér paraszt félszer féket, harmincz pénzen.

Szederjes féket, kétszerest, ónas zabolájút, fékemlőst, síkost, vagy verest, egy forinton ötven pénzen.

Az hámok felől penig tetszik ez, ha az mértéknél szélesben és cziffrábban akarja valaki csináltatni, szegödjék az mesterrel.

Az kétszeres kötőféket cseres bőrből csináltattat, állásban valót, 48 pénzen.

Félszerű ugyan efféle bőrből 30 pénzen.

Veres és fejér paraszt féket zabolástól, félszert adjanak 38 pénzen.

Kétszeres kengyel szíjat cserest, hatvan pénzen.

Hajtott kengyelszíjat, cserest, szépet, jót, vereset fl. 1, 8 pénzen.

Félszer cseres bőrből csinált kengyelszíjat 42 pénzen.

Szügyelőt, farmatringot cseres bőrből csináltattat, ónazott csattos horgút, hatvannyolcz pénzen.

Egy úti kötőféket cseres bürből csináltatottat, szépet, jót 38 pénzen.

Faggyas bőrből csináltattat harmincz pénzen.

Szügyelőt és farmatringot félszert, cseres bőrből csináltattat 42 pénzen.

Egy hátas lónak való féket, fékemlőstől zabola nélkül 53 pénzen.

Alábbvaló félszer féket cseres bőrből adgyon 30 pénzen.

Kantárféket zabolájával cseres bőrből csináltat 42 pénzen.

Egy kopjatokot cseres bőrből, ónas csattút, 38 pénzen.

Szablya szíjat cseres bőrből huszonnégy pénzen.

Kétszerest 33 pénzen. Patingot egyet huszonhét pénzen.

Széltebeli kocsis lovaknak való gyeplöt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest, 68 pénzen.

Szekeres lónak való félszer gyeplöt cseres bőrből csináltattot, ót, széleset, har mincznyolcz pénzen.

Annál kisebbet, cseres bőrből, 24 pénzen.

Cseres bőrből csinált hermecz szíjat, 5 pénzen.

Heveder szorító cseres bőrből csinált egy szál szíjat 9 pénzen.

Alábbvalót, hat pénzen.

Öreg lóhajtó ostort huszonnégy pénzen.

Alább valót tizennyolcz pénzen.

Ökör-hajtó ostort, nyolcz pénzen.

Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, kinek az tekerése gyéren esik, cseres szíjból, két forinton huszonöt pénzen.

Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját beborítja 3 forinton.

Hat lóra csinált cseres bőrből való vánkosos hevedert, kinek az csattja, karikája ónas, szorító szíjastól 68.

Vánkos nélkül valótúl hatvan pénzt.

Egy szőr vánkosos hevedert harminczhat pénzen.

Vankos nélkül valót huszonnégy pénzen.

Vászon hevedert vánkosost, csattost, jót huszonöt pénzen.

Vánkos nélkül valót, tizennyolcz pénzen.

Kétszeres kötőféket fejér bőrből csináltatottat szironyost 60 p.

Cseres bőrből csinált nyeregkötőt ötvenhárom pénzen.

Egy fejér bőrből csináltattat terhelő szíjat huszonöt pénzen.

Egy öreg fékemlőt tizenkét pénzen.

Alábbvalót, tizenegy pénzen.

Vörös fagygyas bőrből öreget 9 pénzen. Az apróját 5 pénzen.

Az két pénzes, három pénzes szíjra reá vigyázzanak, hogy az börnek valorához messék, kiben drágaság ne essék.

Egy székely hevedert, szíjast, csattost, kápást, ónas csattal, kötőjével adjanak, negyvennyolcz pénzen.

Ugyan székely hevedert, ónas csattal, kápájával, szíjazatlan, felkötő szíjával, adják huszonhét pénzen.

Hat lóra való hámot cseres bőrből, minden szerszámával, fékjével, három szirony rózsával varrottat, adjanak huszonhét forinton.

Hat lóra való hámot cseres bőrből minden szerszámával fékével egyett, igen jót, nyomtatottat adjanak 21 forinton.

Az ki maga ad bőrt kész gyártva az szíjgyártónak, hogy hámot csináljon belőle, hat lóra való hámtúl, féktűl, minden szerszámával, az munkájátúl adjon az szíjjártónak fl. 9. De az szíjjártó adjon minden szerszámot hozzá.

Hat lóra való fejér hámot fékestől, mindenestől három szironyos rózsára varottat adjon 27 forinton.

Az szőcsmesterekről.

Egy jó mogyoró nestet, kit főnestnek hívnak, vegyék meg az vadásztól egy forinton nyolczvanöt pénzen.

Egy középszerű nestet, jót, egy forinton ötven pénzen.

Alábbvalót, egy forinton húsz pénzen.

Az bik nestet, egy forinton öt pénzen.

Egy jó öreg farkas-bőrt vegyenek az vadásztól két forinton 25 pénzen.

Alábbvalót, egy forinton hatvanhárom pénzen.

Alábbvalót, az aprajját, egy forinton ötven pénzen.

Egy jó róka-bőrt, egészet, egy forinton harminczöt pénzen.

Középszerűt, egy forint öt pénzen.

Még is alábbvalót hetvenöt pénzen.

Az házi bárány-bőrnek az jovát, kilencz pénzen.

Az szék bárány-bőrt tizenkét pénzen. Alábbvalót 9 pénzen.

Apró kecskebőrt 6 pénzen. Alábbvalót négy pénzen.

Az szőcsnek való bőtös bőrt, azaz, az mely bárányt másodszor megnyírnek, tizenöt pénzen. Alább valót 12.

Vadmacska-bőrt, tizenegy pénzen.

Nyúl-bőrt, öt pénzen.

Vidra-bőrt, egy forinton.

Nerch-bőrt, az igen jovát, ötvenhárom pénzen.

Gerény-bőrt, három pénzen.

Hörcsök-bőrt, három pénzen.

Borz-bőrt tizenöt pénzen.

Hijuszt *(sic!)* Erdélyben fogattattat az legjovát, igen nagyot, tizenkét forinton. Az alábbvalókat kilencz s tíz forinton.

Annál is alábbvalókat hat és hét forinton.

Az szőcsmesterek mint adják míveket.

Egy jó szép mogyoró nestet, kit főnestnek hínak, csáválván adják az szőcsök két forinton tíz pénzen.

Az középszerű mogyoró nestet egy forinton hetvenöt pénzen.

Az alább való nestet 1 forinton ötven pénzen.

Az bik nestet, egy forinton huszonöt pénzen.

Egy jó öreg gyártott farkas-bőrt 3 forinton, középszerűt 2 for. 70 pénzen.

Az legalábbvalót, két forinton tíz pénzen.

Egy egész öreg róka bőrt 1 forinton ötven pénzen.

Alábbvalót adjanak egészlen egy forinton harminczöt pénzen.

Még ennél is alábbvalót, egy forinton 20 pénzen.

Egy jó rókahátat nyakastól 75 pénzen.

Torkot, málastól, lábastól kilenczven pénzen.

Igy az alávalókat is ez szerint kell rendelni, kinek mint adják hátát, mállyát, az szőcsöt ne kénszerítsék az nyaka, torka lemetszésére.

Egy nest torkot adjanak 15 pénzen.

Ha úgy magának árulják lábastúl, de az egész nestet torka nélkül, ennyivel alább adják.

Egy róka-tokot, az szépét, negyvenkét pénzen.

Egy róka-nyakat, az szépét, negyvenkét pénzen.

Az alábbvalónak nyakát és torkát, egyet-egyet adjanak 33 p.

Nyak nélkül az hátát adják harminczhárom pénzen.

Mállyát torok nélkül, harminczhárom pénzen.

Egy házi bárány-bőrt 12 pénzen.

Szék bárány-bőrt 18 pénzen. Alábbvalót 15 pénzen.

Apró kecske-bőrt az jovát kilencz pénzen. Alábbvalót 6.

Az bőtös bőrt húsz pénzen. Alábbvalót 18 pénzen.

Vadmacska bőrt húsz pénzen. Nyúl-bőrt hat pénzen.

Vidra-bőrt egy forinton kilenczvenhárom pénzen.

Nerch bőrt az jovát hatvannyolcz pénzen. Gerénybőrt hat pénzen.

Borz-bőrt, gyártva, huszonhárom pénzen.

Hijúz bőrt az legjovát, tizenkét forinton hatvan pénz.

Az alábbvalókat, kilencz forinton negyvennyolcz pénzen.

Az legroszszabbakat, hat és hét forinton harmincznyolcz pénzen.

Egy jó öreg galléros, térdkötőig érő bárány-bőr ködment, irhást adjanak két forinton.

Egy merő ködment, gallérotlan, térdig érőt, báránybőrből, 1 for. 50 p.

Egy kurta ködment egy forinton tizenhárom pénzen.

Aszony-állatnak való ködment, ránczost, két forinton huszonöt pénzen.

Alábbvaló ködment aszszony-embernek valót, 1 forinton 50 pénzen.

Az ki posztó ruhát bélettet az Szőcs bőrivel, számlálja meg, hány bőr megyen alája, adjon mindeniktől felbéllésével egyetemben 23 pénzt.

Ha penig az bélletőjé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásátúl öt pénzt.

Egy nyúl-bőr gereznát, térdig érőt, ki evettel perémezett 7 for. 50 p.

Egy öreg hoszszú kecske bőrből csinált gereznát két forinton 25 pénzen.

Rövid kecske bőrből csinált gereznát egy forinton ötven pénzen.

Egy öreg bárány bőrből csináltattat, két forinton 25 pénzen.

Ha ki penig ezen kivül frissebb czifrább mivet akar csináltatni, ki az limitatiót excedálná, alkudjék az szőcs mesterekkel, mindenütt minden embernek be adott bőröket, akármi bőrök legyenek, tartozzék pénzéjére meggyártani az szőcs.

Az kerekesmesterekről, mint adják az ő míveket.

Egy kocsit jót, mindenestől készen levén, hat ló után valót, hét forinton 50 pénzen.

Négy és három ló után való kocsit adjanak hat forinton 75 pénzen.

Egy kocsikereket öreget 12 küllőjüt hetvenöt pénzen.

Alábbvaló kocsikereket három és négy ló után valót, hatvanöt pénzen.

Egy bőr szekérhez való kereket tizenkét küllőjüt, jót, 90 pénz.

Hat ló után való jó társzekeret, félvágásút, minden szerszámával, két forinton ötven pénzen.

Ilyen kerekeket tizenkét küllőjüt hetvennyolcz pénzen.

Egy öreg jó ökör-szekeret 12 ökör után valót szerszámostól 9 forinton.

Ilyen kereket tizenkét küllőjüt adjanak vas alá valót 1 forint 15 pénzen.

Az kit meg nem vasaznak, tizenkét küllőjüt, adjanak 75 pénzen.

Annál kisebbet vas alá valót adjanak 68 pénzen.

Annál is kisebbet hatvan pénzen.

Egy kocsi rúdat öreg négy lóra való szekér rúdat tengelycstül 60 p.

Tengely nélkül adjanak negyvenhét pénzen.

Kisebb kocsinak és szekérnek tengelyestől való rúdat 48 pénzen.

Tengely nélkül harminczhat pénzen.

Egy kocsi alá egy tengelyt szegezzenek 18 pénzért.

Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér vagy társzekér alá egy tengelt 22 pénzen.

Egy öreg kerék falt tegyenek be nyolczadfél pénzért.

Egy öreg küllőt tegyenek be öt pénzért.

Kisebb szekér alá való falt hat pénzért, kocsi alá valót is azon áron.

Kocsi kerékben küllöt és kicsin kerékben 5 pénzért.

Egy öreg felhérczet 9 pénzért. Középszerüt hat pénzért.

Kocsi alá valót öt pénzért.

Egy hámfát, jót, szépet, hat pénzen.

Egy lőcsöt, hajtottat, fa tövéből csináltattat, tizenöt pénzen.

Egy semelyt hat pénzen. Egy szekér ágast 15 pénzen.

Egy öreg nyújtót kilencz pénzen.

Kocsi alá valót, vagy kisded szekér alá valót, hat pénzen.

Egy pár kocsi lajtorjától, négy ló után valótól, 1 forint ötven pénzt.

Egy pár társzekérre való lajtorját adjanak hatvan pénzen.

Hat ló után való lajtorjától egy forint 88 pénz.

Az szűrcsináló mesterekről és csapókról.

Az gyapjúnak mázsáját vegyék nyolcz forinton.

Az tímárok, vargák ezek is ez szerint adják 8 forinton.

Ha penig az gyapjút nem akarják mázsával venni, az bárány gyapjút tizenkét pénzen, egyenként vegyék húsz pénzen.

Az alábbvalóját 15 pénzen.

Az szűrnek végit, mindenütt, minden helyeken csinálják egy mértékre az szűr takácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven singet az hossza; ha penig az rámáról leveszik és megdöröczkölik: tartson harminczkét singet. Az szélessége tartson egy singet és egy fertált, ha meg nem tartaná ezt, az árából tartsa ki, az ki megveszi az szűrt, vagy az takács tartozzék kitelljesíteni az vevőnek az szűrt.

Mint adják el az szűrcsapók végét az szűrnek.

Egy vég fejér szűrt, jót, adják végét 8 for. 25 pénzen.

Egy fekete vég szűrt, hat forinton.

Egy vég szürke szűrt, négy forinton ötven pénzen.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy ez országban minden helyekben, városokban, minden emberek, rendek, az kolosvári singhez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az szűrnek is hosszát és szélit.

Az szűrcsináló szabókról.

Fejér szürből csinált köpenyeget vagy bókai szűrt, öreg embernek valót, bővet, öreget, minemüt Kolosváratt szoktak csinálni, kinek galléra, prémi posztós, két forinton 63 pénzen.

Ennél kisebb fejér szürből csinált, kinek hoszza két sing, öreg embernek valót, két forinton huszonöt pénzen.

Övedző szűrt béres legénynek valót, jót, öreget, posztóst, két forinton 10 pénzen.

Alábbvalót valami kevéssel 1 forinton 88 pénzen.

Tizenhat, 17, 18 esztendősnek való fejér szűrt, posztózottat, egy forinton ötven pénzen.

Tizenkét esztendősnek való fejér szűrt, az hossza másfél sing, öreg, 1 forinton 13 pénzen.

Annál kisebbnek való szűr, fejér, 75.

Fekete szűrből csinált köpenyeg vagy bókai szűrt, jót, öreget, posztózottat, egy forinton 88 pénzen.

Ennél kisebbet, posztózottat, 1 forinton ötven pénzen.

Tizenhat esztendős inasnak valót, kinek az hossza fertály heán két sing, 90 pénzen.

Tizenkét esztendősnek valót, kinek az hossza másfél sing hetvenöt pénzen. Annál kisebbet 10 pénzen.

Szürke szürből csinált öreg köpenyeget vagy bókai szürt posztóst, egy forinton 50 pénzen.

Annál alábbvalót, melynek két sing az hossza, 1 forinton 13 pénz.

Annál kisebbnek, melynek az hossza fertály heán két sing, 90 pénzen.

Annál is kisebb, gyermeknek valót ötvenhét pénzen.

Az nemezcsinálókról.

Egy jó öreg nemezet hátas lóhoz valót, szegődöttet, adjanak 21 pénzen.

Közép renden hátas lóhoz valót 18 pénzen.

Szekeres lónyereg alá való nemezet, jót, öreget 15 pénz.

Egy öreg botos nemez kapczát, melyet sarún feljül vonszonak, tizenkét pénzen.

Kisebbeket saruban valót, tíz pénzen.

Gyermeknek valót saruban, 8 pénzen.

Az szőrmívesekről, kik lasnakot, harisnyát, czondorát, gubát, csuklyát, pokróczot csinálnak.

Egy belényesi lasnakot, szépet, tarkát, jót, öreget, három forinton.

Egy fejér lasnakot 1 forinton hatvan pénzen.

Egy fekete lasnakot jót, öreget, 1 forinton 13 pénzen.

Egy sebesi pokróczot, jót, 80 pénzen.

Egy csinált gubát, jót, öreget 1 forinton 25 pénzen.

Alábbvalót kisebbet egy forinton 20 pénzen.

Annál is alábbvalót kisebbet 75 pénzen.

Egy fekete czondorát öreg embernek valót 1 forinton öt pénzen

Singit adják az fekete czondorának az jovának 15 pénzen.

Annál alábbvalónak singit 12 pénzen.

Fejér harisnyának valót singit 12 pénzen.

Öreg embernek való harisnyát, jót, öreget, 38 pénzen.

Gyermeknek valót, minémű az inas, 15 és 23 pénzen.

Keztyűt öreg embernek valót 9 pénzen, kisebbet 7 pénzen.

Egy oláh tarisznyát 9 pénzen.

Egy oláh hevedert hat pénzen.

Egy oláh iszákot 30 pénzen.

Egy csuklyát jót, öreget 15 pénzen. Alábbvalót 10 p.

Egy jó sebesi pokróczot, Karán-Sebesben helyében, az hol csinálják, 75 pénzen.

Itt Erdélyben az jovát 1 forinton öt pénzen.

Az alábbvalóját helyében adják hatvan pénzen.

Itt benn adják, kilenczven pénzen.

Az szabómesterekről, kik váltómívet mívelnek.

Egy öreg karasia dolmánt, kit mind az aljáig merőn megbéllelnek, hosszút, minden szerszámát az ember megadván, adjanak tőle 1 forintot öt pénzt.

Sája domántúl, hosszútól, kihez minden szerszámat adnak 1 fr. 8 p.

Félszer dolmántúl efféléktől hosszaktól és sajátúl, gombos sinórostól, ki alatt vászon, vagy bagaria vagyon, 75 pénzt.

Egy karasia rövid dolmántól, kinek maga adja az szerszámát, övig béllettül hatvan pénzért.

Egy hosszú gránát vagy skárlát dolmántól adjanak merőn béllettől, 1 forintot hetven pénzt.

Egy kamuka vagy atlacz dolmántúl merőn béllettől adjanak két forintot 40 pénzt.

Egy bársony dolmántúl 3 forintot.

Egy töltött fosztán dolmántól, hat forintot.

Egy gránát vagy skárlát köpenyegtől, szerszámát nem adván, 2 fr. 70 p.

Karasia vagy brassai posztóból csinált köpenyegtől 1 forintot 50 pénzt.

Abából csinálttól adjon 75 pénzt.

Egy karasia és sája nadrágtúl, kapcsos sinórostól adjon 48 pénzt.

Kapcsos és sinór nélkül 30 pénzt.

Egy gránát, skárlát nadrágtól sinórostúl kapcsostól adjanak 75 pénzt.

Brassai posztó nadrágot, fodor illert, abát lorembergit *(sic!)* köz illért kapcsával csináljanak 24 pénzért.

Félszer karasia, sája, stemet, sinóros, vagy kétszeres felső ruhától 90 p.

Az ki bagaziás lészen merőn, 1 forintot 8 pénzt.

Az ki karasia felső ruha lészen, száras, gombos és sinóros, 90 pénzért.

Csonka ujjú gránát, karasia, skárlát fajlandis mentét, posztóval vagy bagaziával merőn béllettet, 1 forintért ötven pénzért

Fodor iller, kisniczer, aba brassai mentét, a ki ezen módon csináltat, 60 p.

Asszony-embernek való ránczos szoknyát hosszát fodor illérből, brassai posztóból, karasiából és egyéb chez hasonló posztóból, kinek az vállát posztóból prémezik 75 pénzért.

Ezen kívül az ki jó posztóból, vagy selyemből akar míveltetni szoknyát, az szabóval alkudjék, de az szabó drágán ne merjen mívelni.

Az kötélverő mesterekről.

Az kendernek mázsáját vegyék három forinton.

Ha penig szűkebben lenne, 3 forinton hetvenöt pénzen.

Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hívnak, adjanak 6 p.

Vonó istrángot öt pénzen.

Apró istrángot és ökör szarvára valót 3 pénzen.

Egy ló kötni való négy ölni kötelet, mezőre valót, 9 pénzen.

Szekér nyomtatni való hat öl kötelet 18 pénzen.

Ha hálóinat kell csinálni, egy ölt csináljanak két pénzért.

Az vékony gyeplőnek kötését másfélért.

Öznek való pólya kötélnek ölit másfél pénzért.

Egy öreg gyalom kötélnek ölit, 10 pénzért.

Az borvonó kötélnek ölit, kilencz pénzért.

Ehez hasonló temérdekségű köteleknek ölit így adják, de úgy, hogy tiszta kenderből csinálják, ne szöszösből.

Pais- és kopja gyártókról.

Egy jó szegődött merő kopját, melyen három gyantár vagyon, adják harmincz pénzen.

Egy fuallott kopját, szépet, jót temérdeket, hatvan pénzen.

Az ki ezeknél jobbakat, szebbeket akar csináltatni, alkudjék az mesterrel.

Szappanfőzőkről.

Az szapanfőzők igen jól és szépen igazán főzzék az szappant és ne áztassák felette.

Az szappannak fontját adják 12 pénzen.

Az nyergesekről.

Egy hátas lóra való nyerget, két kápájút, itt való cseres bőrből csináltattat, veres vagy fejér bőrből, adjanak 3 forinton.

Egy kápájú nyerget, itt valót, kinek nem posztós az ületi, 1 forinton nyolczvannyolcz pénzen.

Vásári nyerget, az ki nem szegődött itt való bőrből csináltattat, félszer kápájút, egy forinton húsz pénzen.

Kocsis nyerget, egy bőr kápájút, jót, 90 pénzen.

Alábvalót, melyet bőrrel nem burítnak, 46 pénzen.

Egy hátas lónak nyereg alá való hagymánt, 24 pénzen.

Posztóst csanáljanak *(sic!)* 35 pénzért.

Kocsis-nyereg alá 21 pénzért.

Az lóbőrnek javát vegyék 75 pénzen.

Az kisebbet vegyék 60 pénzen. Az csitkó bőrt 30 pénzen.

Az lóbőrt senki meg ne vegye, hanem csak az nyereg-gyártók és pais-gyártók vehessék meg.

Vas-árosokról.

Ez országbéli hámorokon csinált vasokat és Magyarországból béhozatott vasat is az kovácsok és egyéb rendbéli emberek így vegyék: az nagy másáját, az ki száznegyven fontos, az minemüvel Kolosváratt élnek, hat forinton.

Toroczkón csinált öreg sing vasat 38 pénzen.

Egy lapos vasat is 38 pénzen.

Egy toroczkai közép sing vasat 27 pénzen.

Annál kisebbet, kocsi talpára valót, 21 pénzen.

Öreg rúd vasat, kiben két annyi vagyon, mint egy öreg singvasban 60.

Azonképpen egy hosszú szántó vasat hatvan pénzen.

Kisebb rúdvasat harmincz pénzen.

Ha hol penig az míves emberek azoktúl akarnak vasat venni, kik házoknál árólják az vasat, az ilyenektől az olyan vasat, ki drágább tíz pénznél, ne vegyék feljebb egyet két pénznél, az az: minden tíz tíz pénz után, nyerjen két két pénzt az ki kereskedik véle.

Az csetneki közép vasat, tizennyolcz pénzen.

Itt is az kit azszerüt csinálnak, így adják.

Az csetneki apró vasnak százát, tíz forinton ötven pénzen.

Erdélyben is ilyszerü vasat így adják.

Az erdélyi aczélnak másáját adják hat forinton.

Alábbvalónak másáját, négy forinton 50 pénzen.

Az öreg hajtott végü vasnak százát tizennyolcz forinton.

Az marok vasnak százát, öreget, hat forinton.

Az középszerünek százát 4 forinton ötven pénzen.

Az kocsira valónak százát, 3 forinton 75 pénzen.

Az léczszegnek százát huszonegy pénzen.

Héazó szegnek száza, az ki igen jó, egy újjnyi hosszú, 6 pénzen de ó szeget ne elegyítsenek köziben.

Az kovácsokról.

Az kovács egy jó öreg erős patkót maga vasából szegestől üssön fel 9 pénzért.

Öreg lovat, kit szőr pokrócz alatt tartnak, olyan lovakra maga vasából egy patkót üssön fel 10 pénzért.

Egy ó patkót az kovács maga szegével üssön fel 5 pénzen.

Az ki patkót, szeget maga viszen oda, üssön fel 3 pénzért

Egy patkót szegestől adjon el 8 pénzen.

Egy kocsi kereket vasazzanak 48 pénzért.

Ha az emberé magáé az vas, ó vassal vasazza 38 pénzért

Négy lóhoz való társzekereket vasazzon egyet, ötvenhat pénzért.

Egy öreg szekér alá való kereket új vassal 75 pénz., ó vassal vasazzon 48 pénzért.

Egy öreg kapát toroczkait, ki igen jó, 30 pénzen.

Egy kisebbet és kisebbszerűt medgyesit és beszterczeit, segesvárit 27 p..

Egy öreg jó vas ásót, toroczkait, 75 pénzért, kisebbet annál, jó ásót 60 pénzért.

Egy jó öreg favágó fejszét, jót, nagyot, 48 pénzen.

Egy faragó fél kéz fejszét 38 pénzért.

Középszerü öreg fejszét 42 pénzen.

Egy öreg fejszét aczéljanak meg 18 pénzért, kisebbet aczéljanak meg 15 pénzért.

Egy sarlót, jót, az kovács adjon 12 pénzen.

Az kik kötéssel hozzák, adják százát 10 forinton 50 pénzen.

Egy kaszát más országból hozattattat 60 pénzen.

Ez országban csinált jó kaszát, kit mondva csinálnak az kovácsok 90 p.

Egy öreg karózó kést 18 pénzen, kisebbet adjanak 15 pénzen.

Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestül 6 forintért.

Közép kocsit vasazzon meg 4 forintért 75 pénzért.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg 6 forintért.

Hat lóra való társzekeret mindenestől meg 7 forint 50 pénzen.

Egy hintó szekeret szépen egészen újonnan vasazzon meg 9 forintért.

Egy szekér rudat tengelyestől más ember vasából vasazzon meg 48 p.

Egy tengelyt más ember vasából 24 pénzért.

Ó marok vassal vasazza 15 pénzért.

Egy öreg ökörszekeret új vassal, más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámával 6 forintért.

Kisebbet, nyolcz vagy tiz ökör után valót, más ember vasával vasazzon meg 4 forintért 50 pénzért.

Ó vassal vasazza úgy ennek is kerekit, mint egyéb kerekeket.

Az ötves mesterekről.

Miképpen annak előtte való gyülésekben is végeztetett volt, hogy tizennégy lótos ezüstből míveljenek az ötvösek, azért most is végeztük azt, hogy az régi mód szerint tizennégy lótos ezüstből mí-

veljenek: azért az hol czéhek nincsen az ötveseknek, parancsolja meg ő felsége, hogy az olyan várasokban az kolcsos városakhoz tartsák magokat és ahoz hallgassanak, és az míveket az czéheknek törvénye szerint megpróbálják, és ha 14 lótos ezüstből nem mívelnek, hanem alábbvaló mívet árúlnának vagy sokadalmokban, vagy egyéb helyeken: az czéh mesterek tisztességek vesztése alatt tartozzanak az ilyenekre vigyázni és ha ki efféle frausban találtatnék, marháját confiskáltassák az város bírájával, mely marháknak, avagy míveknek harmada az czéhmestereké az bíróval együtt legyen, az két részét ő felsége tárházában administrálják. Minden ötves mestereknek különkülön bélyege légyen az míven, kit mível, üssön fel reá, hogy az műrét megismerjék, ki csinálta? Az ki véllek az maga ezüstiből akar míveltetni, sima aranyazatlan műnek gírájától két forintot 63 pénzt adjanak. Mosdót medenczéstől, ki nem drága faragott mű, hanem vert mű, de aranyas, girájától adjanak három forintot.

Az ki penig test állásos cziffrás faragott műveket akar csináltatni, girájától adjanak három forintot hetvenöt pénzt.

Az ki aranyaztat, az műhez az aranyat is felmérje, úgy, hogy elsőben mérjék meg az ezüstöt, azután az aranyat mérje fel, lássák, hogyha rajta az arany, az kit hozzá adtak, de tartozzék az aranyat tisztessége vesztése alatt éppen reá aranyaznia, az mennyi aranyat hozzá adtak; ha reá nem aranyozná, héa lenne, tartozzék újonnan aranyoznia mind addig, míg jó leszen, és az hozzá adatott arany éppen rajta leszen, ugyanazon egy fizetésre.

Az lakatosokról.

Egy kengyel vasat, öreget, szépet, nagy pálhást, gombost, szép ónost, szalamiákkal, egy forinton 50 pén. Annál alábbvalót szépet, szalamiást, 1 forinton 35 pénzen. Annál is alábbvalót pálhásokat 1 forinton 25 pénzen. Annál is alábbvalót pálhást 90 pénzen. Annál is alábbvalót 75 pénzen. Annál is alábbvalót pálhást 60 pénzen.

Kocsis nyeregre valót 32 pénzen.

Tányéros kengyel vasat, igen jót, szépet, czifrát, ónost, szalamiákkal, egy forinton 8 pénzen.

Kármán kengyel vasat 1 forinton öt pénzen.

Jó, ajtóra való závárt, vásári mívet, mindenestől hozzá valójával, az mi hozzá kell 90 pénzen. Alábbvalót adjanak 75 pénzen.

Annál is alábbvalót adjanak mindenestől 69 pénzen.

Ládára, vagy asztalra való zárt adjanak jót, hozzá valóval együtt 48 p.

Alábbvalót 43 pénzen.

Öreg nagy lakatot jót, három szögüt 75 pénzen.

Annál kisebbet ezen formán 60 pénzen.

Annál is kisebbet ezen formán 48 pénzen. Annál is kisebbet 38 pénzen.

Annál is alábbvaló, vagy köz lakatot és négyszegűeket, 18 pénzen.

Az apróbbakat ilyeneket tizenkét pénzen.

Hátas lónak való patkós zabolát, jót, igen szépet, jó ónost erősct, vastagot 1 forinton 45 pénzen. Annál alábbvalót 98 pénzen.

Annál is alábbvalót 75 pénzen.

Egy deli sarkantyút, ónost, hosszat, 75 pénzen.

Egy felkötő sarkantyút 42 pénzen.

Apró sarkantyút, felszegezőt, ónost, taréjost, jót, igen szépet, szegezze fel három pénzért, ha nem ő patkolta az csizmát és mástól vötték az sarkantyút. Alábbvaló fekete sarkantyút, taréjost 24 pénzen.

Egy vakarót, jót, 13 pénzen. Annál kisebbet 9 pénzen.

Egy jó kopja vasat, ónost, aczélost 24 pénzen, kisebbet ónost 27 pénzen.

Fekete kopja vasat, jót 15 pénzen.

Egy tányéros rúdú zabolát, jót, szépet, jó ónozottat 1 forinton 13 pénzen.

Spanyol zabolát, jót, sutún járót, szépet, igen jól ónozattat 1 forinton 35 pénzen.

Egyenes rúdú zabolát, egyet, szép jó vastag közüt, ónost, 1 forinton 35 pénzen.

Ennél alábbvalót ugyan ilyen formát 1 forinton 5 pénzen.

Még is alábbvalót kilenczven pénzen.

Egy szekeres ló fékre való, jó ónas, tányéros, vastag hójagos zabolát 30 pénzen. Alábbvalót ilyen formát, az ki nem olyan igen jó, apróbb, 24 pénzen.

Egy hójagos kantár zabolát, nagy karikájút, jó szépet, ónost, 30 pénzen.

Egy keresztes kantár zabolát, jót, ónost 27 pénzen.

Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost, 18 pénzen.

Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja, az kié az láda, nem az szolga, 6 pénzért.

Az ajtót is nyissa meg, de szolga szavára ne nyissa, hanem ha az kié a ház, az nyittatja, 8 pénzért.

Egy papucsot szépen jól patkoljon 15 pénzért.

Egy portai csizmát, igen szép lapos patkóra három szeggel fel szegezvén tizennyolcz pénzért.

Ezen kivül való fő, avagy nehéz mívet, az ki akar míveltetni, alkudjék az mesterrel.

Az ón mívesekről.

Végeztük ezt, hogy az ónnak drágasága miatt, hat font fejér ónhoz tegyenek egy font fekete ónat, és úgy míveljenek igazán. Fontját az ón münek, az kész münek adják 48 pénzen, ha penig az fejér ónnak az ára megszáll, adják olcsóbban.

Az ó münek penig vegye be fontját 21 pénzen, az ki penig ki akarja míveltetni ónját, az apadását meg tudván, úgymint tiz fontból egyet, csinálja ki fontját 18 pénzért.

Az miképpen penig az ötvösekrül végeztük, hogy az külső városbeliek ez országban, a kolcsos városbeli czéh mesterekhez tartsák magokat, az ón mívesek is ahoz tartsák magokat azon büntetés alatt.

Az kádárokról.

Az kádár mesterek igaz mértékre csinálják az ő míveket és reá vigyázzanak az czéh mesterek minden városokon, falukon penig az bírák hütök szerint.

Az öreg hordó nyolczvan vedres legyen igazán. Az földes negyven vedrös legyen.

Az egész hordót, ki nyolczvan vedrös, jó, jól csinált, jól kötött, adják 1 forinton 50 pénzen.

Az negyven vedröst, ki jól köttetett, 75 pénzen.

Az mennyi vedres, másfél annyi pénzt adjon érette, ha ki apróbbakat akar csináltatni.

Az mikor az hordóban az falak megbontakoznak, azokat kivegyék az kádárok és azokhoz hasonló falt tegyenek, hogy az hordó meg ne kisebbedjék, vagy ha azt nem mívelik, ottan fél hordót csináljanak belőle, hogy az hordónak kicsinsége miatt az borvevő emberek meg ne csalatkozzanak, hanem igaz veder számú legyen az hordó, azonképpen ha az hosszában el kelletnék vágni is, csináljon negyvenes hordót belőle, ezt is hozzátévén, hogyha mikor Isten az bornak bőségét adja, egy két negyvenest adhassanak el 1 forinton 68 pénzen, egy fél hordót 95 pénzen. Az többit az aprajját az ő rendi szerint.

Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal, kinek feneke és dongája vagyon, 30 pénzért.

Negyvenest, kinek héja nincsen, kössék meg ujonnan 24 pénzért, úgy kösse penig, feleljen felöle, hogy Szent Márton napig kár az ő müve miatt az borban nem esik.

Egy öreg hordónak és negyvenesnek is, ha egyfelől egészen új feneket csinál, adjanak 33 pénzt.

Az ki falt tétet az hordóban, minden faltúl adjanak 5 pénzt.

Egy darab fenéktül is 5 pénzt.

Ha penig pinczében köt az kádár, minden abroncstúl adjanak 5 pénzt.

Hogy ha penig egy teli boros hordóban falt vonszon az kádár, adjanak 75 pénzt, ha mind két felől elmetszi az ó hordót és megontorozza, adjanak 24 pénzt. Ha egy felől 12 pénzt. Az hol penig szük az fa, mint Kolosvárott és Szebenben, kell adni az dongától és fenéktől 4 pénzt.

Két fülű csebret, kit két ember visel, 21 pénzen.

Ló-itató három vedres csebret, két fülüt, 18 pénzen.

Egy vedres két fülű csebret 12 pénzen.

Egy vízmerítő fenyűfa vedret 11 pénzen. Egy öreg sajtárt 6 pénzen.

Egy vedres öreg kártot 12 pénzen. Kisebbet 6 pénzen.

Juhfejő vedret hat pénzen.

Az deberke valamennyi vedres leszen, minden vedrétől 6 p.

Egy öreg szapúlló, feredő és minden egyébféle edényeket, ha tölgyfából csinálják, vedrét adják öt pénzen. Fenyü fából 3 pénzen.

Öreg kádat, nyomót, vagy káposzta-sózni valót, vedrét 5 pénzen.

Fenyőfából vedrét három pénzen.

Egy öreg kád-kötéstül, 38 pénzt. Kisebbtől 24 pénzt.

Egy lijut adjanak 30 pénzen. Kisebbet 24.

Egy szőlő hordó bótot 30 pénzen. Kisebet 24.

Egy légelt egy vedrest 12 pénzen. Kisebbet 9. Mégis kisebbet 6.

Hogy ha penig valaki az kádárt hívatja bor kötni, dolgait elhagyván, tartozzék minden ember hívataljára elmenni, hogy senki az miatt kárt ne valljon, ha el nem menne fizetéséjért, és kárt vallana az ember, az kádár fizesse meg az kárt.

Az csiszár mesterekről.

Az ki maga adja az czápát az csiszárnak, egy hegyes tört csináljon egy forintért ötven pénzért.

Egy szablya hivelt, az ki paraszt módon vagyon, a ki maga czápáját adja hozzá, 1 forintért 53 pénzért. Ezüst alá is ezen fizetésen tartozzék csinálni, hogy ha penig valaki czifrás kötő vasakra ezüst formán csináltatja az vasat, alkudjék az mesterrel.

A hol penig a csiszár mesteré leszen minden szerszáma, és czápát sem akar adni, miért hogy efféle váltó mű más országból hozott szerszámból építtetik, adjanak egy szablyától és pallostúl 3 forintot.

Ha csak a vasa az míveltetőé, egyebe mindene a csiszáré 4 for. 50 p.

Ha ki penig szablya vasat ad, és vert bőrből akar hivelt csicsináltatni, váltó műtől adjanak 1 forintot 35 pénzt.

Vásári mívet, vagy alábbvalót 90 pénzen.

Az mely vas az csiszáré lészen, az minemü az vas lészen és az müve, a szerint alkodjék az mesterrel.

Demeczki szablya tisztitástúl, fringiátúl, pallostúl, hegyes törtöl 38 p.

Csetneki szablya tisztitástúl 18 pénzt.

Egy sisak tisztitástúl, ki igen rozsdás 60 pénzt.

Az ki nem annyéra rozsdás 42 pénzt.

Vásári mívet, csetneki vasat, vert bőrből, az mint eladhatja, és alkhatnak vélle, úgy adja el.

Ha penig valaki kardját és hegyes törit, pallosát csiszár kezében adja, és azokat elveszti, elcseréli, vagy eltöri, az kié volt, azt elégitse meg róla, vagy hasonlókat adjon, vagy pénzzel alkudjék az káros emberrel.

Kőmívesekről.

Az rakó müves mesternek, az kinek enni adnak, egy napra adjanak 42 pénzt. Egy kömives legénynek 30 pénzt.

Tanuló legénynek 21 pénzt.

Az mely kőmives mesternek enni nem adnak 57 pénzt.

Az kőmíves legénynek, kinek enni nem adnak 42 p.

Inasnak harminczhat pénzt.

Az ki öl számra alkoszik, egy temérdek falnak, ki három singes lészen, ölitül adjanak másfél forintot. Két singes falnak ölitöl egy forintot öt pénzt. Másfél singes falnak ölitöl 75 pénzt.

Egy singes falnak ölitül ötvenkét pénzt.

Egy ajtó mellyékétől, czifrás faragott mü, kinek az szemöldeke kornisos, az magassága tíz arasz, az virága négy arasz, adjanak 11 forintot.

Ennél alábbvaló ajtót, kinek az virága három arasz egy hívelykes tenyérni, adjanak 7 forintot ötven pénzt.

Egy köz ajtót, az minemüek az városokban szoktak lenni, nem czifrások és kornissal, adjanak 5 forinton 75 pénzen.

Az mely ajtó várasi módon igen szép czifrás, felálló szép kornisával adjanak 15 frton.

Öreg palotára való nagy kornisos ablakokat, kereszt nélkül valókat, adjanak egyet két forinton 50 pénzen.

Két keresztü ablakot öt forinton 75 pénzen.

Egy keresztü ablakot négy forint ötven pénzen.

Annál is alábbvaló közönséges ablakkövet, kiben semmi kereszt nincsen, adjanak három forinton.

Az ácsokról.

Az ács mestereknek, legényeknek és inasoknak, ha enni adnak, és ha nem adnak is, ezen fizetések legyen, mint az kőmíveseknek.

A zemes csinálókról.

Az zemes csináló mesterek vegyenek egy szarvas bört, öreget két forinton 25 pénzen. Annál kisebbet 1 forinton 50 pénzen.

Annál is alábbvalót 1 forinton 8 pénzen. Egy özbört 24 pénzen.

Ha ki csinálja a szarvas bört, az jovát, zemesen, halhéason, akármi színnel legyen megfestve, adjanak egyet 4 forinton 50 pénzen.

Az ki nem halhéas szarvas bör, hanem azon kivül vagyon bojtoson gyártva, 2 forinton 25 pénzen.

Ha ki penig maga gyártott szarvas bört, szépen bojtoson festve, akárminemü festékkel, 3 forinton 25 pénzen.

Az özbör gyártástól zemesen adjon 60 pénzen.

Téglavetőkről.

Rakó téglát ezeret, öreget, adjanak két forinton 25 p.

Pádimentom téglának ezerit égetve 3 forinton.

Cserépnek ezerit mind laposnak, hójagosnak, kész égetve, 3 forint 75 pénzen.

A ki penig fát ad melléje, annak olcsóbban, úgymint ezerit 1 forintért 50 pénzért.

Pádimentomnak valónak ezerit két forint 25 pénzért.

Cserépnek ezeritől, kihez fát adnak, 3 forinton.

Az fazokasokról.

Egy mázas kályhát zöld mázzal, szépet, jót, öreget, czifrást, adjanak 8 pénzen.

Egy mázas kályhát, tarkát, fejér mázzal, jót, öreget 11 pénzen.

Német módon csinált szép tarka, öszvejáró virágú nagy kályhát 14 p.

Az gelétnek vegyék az fazekasok mázsáját 9 forinton.

Az paraszt czifrás kályhát 5 pénzen. Az paraszt közkályhát másfelen.

Az fazokakat melyik városban, vagy faluban mint adják, az bírák gondviselése legyen, limitálják magok illendő árát az fazokaknak, hogy az is drága ne legyen.

Az asztalosokról.

Az asztalosoknak is hasonló fizetések legyen az kőmívesekkel és ácsokkal, hoc addito, hogy mind festéket, mindenfélét, enyvet az csináltató megfizesse az mesternek, avagy tegye szerit az csináltató az festéknek, az minemű festék kivántatik; ha ki penig egész ház menyegzettől szakasztva, avagy egy summában akar fizetni, alkudjék az mesterrel; ezen mód observáltassék mindenféle mester és müves embereknél való míveltetésben is, ha ki egy summában akar fizetni.

Az ki penig egy summában nem akar fizetni, ha szintén az míves ember kivánná is, ne tartozzék véle az míveltető, hanem fizessen napszámra.

Az borbély mesterekről.

Egy öreg emberfő mosástól 5 pénzt.

Gyermektől, inastól három pénzt.

Az sebesekre híven és szorgalmatoson viseljenek gondot, melyre városokon az czéhmesterek igen reá vigyázzanak, falukon penig az bírák; és ha gondviseletlenségek miá az sebes meghal, comperta rei veritate, fejekkel érjék meg; szegődő írral ne kötözzenek.

Az ki belső nyavalyához nem tud, doctorrá magát ne tegye, mert ha valakinek halála történik miatta, ő is meghaljon érette.

Az tölcséres mesterekről.

Az mely tölcséres maga ónjából és ivegéből csinál ablakot, egy tányért tudjanak három pénzre. Ha ki penig üveg tányért ad és az tölcséres maga ónjából csinálja, tudjanak egyet negyedfélre.

Ha ki mind ónját, tányérát maga adja, másfelen.

Iveg tányérnak ezerét, kit ez országban csinálnak, adják 9 forinton.

Ha penig más országból akar hozatni, alkudjék az áros emberrel.

Rézmíves mesterekről.

A rézműveseknek míveket limitálják a városban való bírák és magistratusok conscientiose és ő felségéhez tartozó kötelességek s hitek szerint, hogy se vevőnek, se adónak kárára ne következzék, limitatiójokat praesentálván inspector uramnak, melyben az ő discretiója legyen az limitatiónknak mivoltához képest, mint kellessék helyén hadni azokat az marhákat, mindeneket, a melyeket városokon, vagy falukon az bírák limitálnak el.

Takács mesterekről.

Az takácsokhoz az ki fonalat viszen, ugymint, kenderből, lenből, gyapotból és szöszből csanáltat abból ilyen mód tartassék.

Az mely lent gyapottal együtt szőnek, singitől adjanak 3 pénzt.

Az melyet csak lenből szőnek, singitől adjanak negyedfél pénzt.

Az melyet kenderből szőnek, singitől másfél pénzt.

Mindenféle szöszből szőtt vásznat, két singet szöjjön másfél pénzért.

Ezeknek az szélessége egy singnyi legyen; az ki penig szélesben, szebben, sáhoson és kamukáson akarja szőtetni, alkodjék az takácscsal.

Fél gyapottas len vásznat, singit ki jó és vékony veres szélő, adják 18 p.

Az len vászonnak singit, az ki jó és vékony veres szélő 11 pénzen.

Annak utánna valót, az ki nem veres szélü és teljes, singit 8 pénzen.

Annál is alábbvalót szöszszel elegyítettet 6 pénzen.

Kender vászonnak az igen jovának singit 8 pénzen. Alábbvalónak 5 p.

Az len szösz vászonnak három pénzen.

Az mészégetőkről.

Egy egész hordó meszet, ki nyolczvan vedres, vegyenek helyében 1 forinton 20 pénzen. Fél hordó meszet helyében 60 pénzen.

Egy öreg kemencze meszet, kinek a vermének szélessége 18 lábnyomnyi, az mélysége másfél ölnyi, adjanak az munkájátúl az mészégetőnek, hat forintot.

Ennél alábbvaló kisebb veremmel égessenek olcsóbbért, az verem nagy voltához képest, de mind követ, fáját, az ki égetteti, az hordassa helyében, csak az munkájától égetésétül fizesenek az mesternek, de az kemenczét úgy kell érteni, mint az egész kemenczét, melynek az boltozásán feljül legyen hasonlóképpen másfél ember magasságnyi az körakás; ez a fizetés értessék Aranyas-székben és egyéb ideki való helyeken, az hol az ember szükebb; Székely-földen penig olcsóbban tartozzanak adni az mésznek hordóját, az kemencze mész égetéstül is kevesebbet fizessenek, mivel ott mind ember, s mind fa, mind élés bövebb. Ha ki penig maga nem akar fát, követ az kemenczére, mívest nem ad az mészégető mellé, alkodjék az mesterrel.

Az brassai posztócsinálók mivel igen megdrágitották az ő míveket, végeztük azért, hogy ők is alább szállítsák az posztónak

árát, úgy hogy egy vég brassai posztót, zöldet, kéket, jót, melynek vége 38 singet tartson, adjanak 25 forinton.

Valamennyivel alábbvalónak végit 22 forinton. Az kereskedő áros emberek felől nagy panaszolkodások hallatnak minden rendekről, kik sem Istennel, sem lelkek ismérétivel nem gondolván, marhájokat, ha lehetne, úgy adnák el, sok esküvések és csoda kigondolt excusatiójok mellett, hogy ha lehetne, tiz annyit adnak el, az mint vöttek, nem gondolván keresztyén felebarátjoknak megcsalásával és értékének megfogyatkozával.

Hogy azért ők is felettébb való nyereséget ne exigáljanak ezután rajtunk, végeztük, hogy minden esztendőben ő felsége Bécsben, Krakkóban, Ilvóban, Landor-Fejérváron bizonyos emberét expediáltassa kegyelmességéből, kik által bizonyoson végére menjen, melyik városban min, mint adnak, az elegség hol mi állapatban találtatik, mázsája mennyiben jő Kolosvárig az marhának. Ő felsége bizonyos commissáriusi által mindenféle marháknak árát limitáltassa ahhoz képest, úgy hogy az áros embereknek is lehessen mindenben illendő és keresztyénül való nyereségek, az vevő rendek is ne panaszolkodhassanak.

Ha kik penig az áros rendek közzül kereskedéseket bosszúságból elhadnák, az ilyeneket ő felsége kénszerítse szokott kereskedéseknek continuálására, marhájok öregségek *(sic!)* elvesztése alatt. Sőt azt is kegyelmesen megparancsolván ő felsége nekik, hogy nem csak közönséges rendeknek való marhákat hordjanak, hanem mindenféle vont-arany, ezüst, bársony, kamuka, atlasz, tafota és egyéb selyem matériákat, skárlátnak, gránátnak, faylandisnak, sájának, czimmazinnak, braszlainak, fodor-illérnek jovát közönségest hordják, egyéb mindenféle marhákat, és matériákat, valamelyek köztünk el szoktanak kelni.

Az görögök is nem kevés hasznot takarnak ki országunkból marhájoknak szokatlan és hallatlan áron való eladásokkal, mindnyájunknak nagy kárával: hogy azért azokra is szorgalmatos vigyázás legyen, tetszett Felséged kegyelmes akaratjából, hogy azoknak is pro libitu ne legyen szabad eladni marhájokat, hanem ők is az Felséged limitatiójához tartsák magokat, Landor-Fejérvárott és Tergovistán, az mit min megvehetnek, ittbenn is ahhoz képest rendeltesse árujokat Felséged, illendő nyereségek marhájoknak meglévén, mint marhájoknak olyan közel való behozásokért. Mivel ugyan a görögök szokták az jó monétákat és ezüstet kihordani ez országból, noha mások is hordják, de főképpen ők hordják, azért valaki ez leszen, ki annuentia nélkül kereskedésre az jó monétákat ki hordja, árát felveri, képtelen árán váltja, mind aranyat, tallért, dutkát, ó pénzt, három pénzes garast ki akarván vinni ez országból, ha ez megtudatik, az a pénze, az kit váltott, elvétessék attól is, az ki eladta, képtelen árrán véle való

kereskedéseknek okáért, főképpen az olyan görögöktől, és a ki pénzbeli drágaságot szerzi és az pénzt képtelen árán váltja.

Az míves emberek és minden rendek az míveltetésben ilyen módot tartsanak, hogy az mely míves emberek művet fogadnak fel, meg is csinálják jól, az mint szerződtek, mivel némelyek nem úgy csinálják műveket, az mint fogadták, hanem rosszabból, csak elvesztegetik, az míveltetőknek nagy károkra, sőt még elsőben pénzt vesznek mívekre, azután akármint elpozdorolják míveket, tudván, hogy pénzt adtak reá, és rajta nem hagyják az mívet: az ilyen ember, az ki az szegődött mívet nem az szegődség szerint csinálja, hanem elvesztegeti, tehát az szabad akarat szerint való rosszúl mívelésejért szintén úgy elveszesse, mint az ki nem az limitatió szerint akarta marháját eladnia; ha felfogadja csinálja jól; hogyha penig az napra el nem készítené az mívet, a mely napra reá felelt, hogy kész leszen az mű, és az míveltetőt utánna jártatná, fárasztaná, költetné, minthogy az városban való járás költségben jár, ha utánna jártat egyszer vagy kétszer, az megmondott napot elhalasztja, az dolog megbizonyosodván, így is fizetett bérit elveszesse, de úgy, hogyha vagy beteg nem volt, vagy ő felsége dolga rajta nem volt, vagy valami nagy káros bizonyos dolog el nem mulattatta véle, mely nagy kára miatt kételen kellett az dolognak haladnia. Hogy penig ezekben is fortélyozás, akadály ne eshessék, az ki micsoda műre szerződik, adjon levelet egymásnak, mind az mívelő, s mind az míveltető, mint s hogy alkudtak egymással, micsoda mívet mi üdőre adott oda; mely dolog ha úgy nem lenne, igazodjék és büntetődjék mindenik az maga végezése szerint; mindjárást az míveltető is az művet ne tartsa az míves emberen, ha kész leszen, hanem tartozzék kiváltani; hogyha valaki valami marhákat, szerszámokat ad az műves embernek kezében megcsinálni, azokat vagy eltöri, vagy elveszti, úgy, mint az szabók szoktak, némelyek kiszabják az embert az köntösből, és kárt tesznek az műveltetőnek: az ilyen műves emberek tartozzanak az elvesztett marhának az árát megadnia, az miért az az ember el nem vált volna marhájától, arról kit elvesztett az míves ember, mivel gyakran vagyon oly marha, kit messzűnen hoznak, ember nehezen teszi szerét, kitül nehezen válnék meg, itt háromszorta való árán sem tehetik szerét, avagy vegyen olyan marhát a míves ember érette, a mineműt elvesztett tőle. Főképpen afféle szép posztó materiákat némely szabók szoktak elvesztegetni az míveltetőknek nagy károkra: azért ennek utánna azok is, az kinek mit mívelnek, mennyiből mit szabtak, az ruhának, kit szabtak, allyi dereka, bősége, újja, és az köntös hossza mennyi, mikor szabta, azután várják az szerint tőle elő, az mi kevés az igazításán és varrásán elment benne, kitudván belőle; hogy penig az műben, szabásban valami csalárdság találtatnék: az olyan ember az mívének bérit veszétse el, és az köntös árát, az kit elvesztegetett, fizesse meg, annak felette vegyenek rajta kétszáz

forintot. Ha másodszor is rajta kapják az kártételen, vessék ki az czéhből, mint olyan embert.

Az igazán való miveltetésre penig minden míves embert reá erőltessenek az bírák és czéhmesterek, mert ha igazán nem mívelnek és üket meg nem büntetik az nem jól való mívelésekért, ezekért is az bírák fizetnek. Senki senkinek pénzét rosszúl csinált marhájért el ne vegye, hanem minden míveljen jó mívet. Az büntetést penig minden míves emberekről kell érteni, mivel ide minden cselekedeteket, akadályt nem írhattak.

Hogy penig az limitatió mindenütt az ő felsége birodalmában megtartassék, ebben ilyen módot observáljanak mindenütt, hogy az ki vásárol és a marhát nem a limitatió szerint adják, tehát panaszoljon Kamuti Balásnak, vagy arra rendeltetett emberének, mivel maga mindenfelé nem érkezhetik. Azután az marhát lássák meg és ha nem úgy adják, avagy nem úgy akarták volna adni az limitatió szerint, az a marha, az mit nem úgy akartak adni, tőle elvétessék ez dologért, és ezután ugyanolyan marhát mást tartozzék az limitatió szerint az vevőnek adnia, azaz ki az limitatió ellen vétett. Az hol penig Kamuthi Balásnak sem maga, sem embere nem volna hogy ez féle dologban veszekedés mód, nélkül való dolgok ne essenek, az ilyen dolgot, az hol az dolog esik, az helynek bírájának adják értésére, mely dolgot az ott való bíró mentest ez szerint el igazítani tartozzék, vagy az eladón exequáltatni, hogy ha penig az bíró kedvezne és nem exequáltatna, tehát az bírón így vegyék meg az poenát, melyen ha az bíró elmaradna és a bírónak elengedné Kamuthi Balázs, ő is így fizesse az reá írt poenát. Valamit penig így elvesznek az limitatió meg nem állásért, azt Kamuthi Balás kezében szolgáltassák, így, hogy az hol maga vagy embere nem volna, tehát az panaszlók, kik nem vásárolhatnak, azok menjenek az helynek bírájához, az bírónak panaszoljanak, az bíró jól végére menvén az dolognak, az eladó embert az feljül megírt mód szerint büntesse meg, ha bűne vagyon. Az marhát, kit elveszen, tartsa magánál, mikor az gyülésre jő, akkor adja meg Kamuthi Balásnak. Hogy ha penig az panaszlóknak szavokra semmit nem adnának az bírák, tehát abban ilyen mód tartassék, hogy az, a ki vásárolni akart és nem vehetett a limitatió szerint, az vegyen két jámbor nemes embert, avagy egyéb jámbor személyeket melléje, kik előtt kérje az bírót, neki tétessen igazat; ha az bíró igazat nem tétet, sem az eladót meg nem bünteti, sem az vevő nem vásárolhat, tehát attúl a két nemes embertűl vegyen relatoriát és protestáljon az bíró előtt, hogy ő panaszol Kamuthi Balásnak; relatoriában nilván meglegyen, az dolog mely nap mint volt, az bírónak ki neve, az marhát ki nem akarta adni, annak is ki neve, és azzal az relatoriával jőjön Kamuthi Balához, ha el nem akarja tűrni; mely dolog ha úgy leszen és az bíró magát meg nem mentheti, így maradjon el az

poenán, mivel ő annak az helynek bírája, és tartozik az ő alattavalókkal az limitatiót observáltatni.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az bírák, tisztviselők minden névvel nevezendő helyeken igen reá vigyázzanak és gondot viseljenek, hogy az hol vásárok, sokadalmok esnek, semmit elsőben vásárlania ne engedjenek, kik kereskedésekre szoktak marhát vennie, hanem vásároljon az egyéb rendbeli nép, kik magok házok-népek szükségére vesznek mindent: azok az ő szükségeket megvásárolván, azután az mi attól marad, vegye mind az kereskedő rend meg, ezeké, az kik magok szükségére vásárolnak, leszen az első vásár, ez okáért hogy az kereskedő ember minden marhát megvenne az vásáron kereskedésre, és így a patriciusoknak házok, magok szükségére semmi nem maradna, mivel efféle emberek az kereskedés után járván, idején mindent elkapdosnának, és így másnak semmi nem jutna, az marhát penig az országbeliekért limitálták, nem az kereskedésért, hogy mindennek jusson szüksége szerint minden.

Conclusio.

Nos igitur ea omnia suprascripta per fideles nostros ad id a nobis cum sufficiente mandato delectos, modo praemisso limitata et ordinata atque a nobis ipsis revisa in omnibus suis clausulis et punctis approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, universisque et singulis superius specificatis quorumcunque comitatuum comitibus et officialibus civitatum, oppidorum et villarum iudicibus, et magistratibus districte praecipientes committimus et mandamus, ut ea omnia superius specificata modoque eo limitata per quosvis commertia emtionum et venditionum exercentes, atque alios, quorum interierit, absque ulla variatione, et defectu sedulo observari curent, neque iis a quibuspiam contraire et ea posthaberi permittant, aut ausi sint modo aliquali, quin imo indelinquentes, eo quo specificatum est, modo severe absque ullo personarum respectu animadvertant, sub gravi indignationis nostrae et constituta etiam super hac re in publicis regni articulis poena irremissibiliter ab iis exigenda, prout ea omnia, sicuti a cujuscunque status ordinis conditionis hominibus observari benigne volumus, ita etiam approbamus, confirmamusque harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia die vigesima nona mensis Maÿ. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quinto.

Ad mandatum serenissimi domini (P. H.)
domini principis m. p. Stephanus Kowachochy
cancellarius. manu propria.

Excudebet Martinus M. Typographus suae Serenitatis.

(Egyetlen eddig ismert példánya a szász nemz. ltárban).

XXVIII.

1625. jun. 18.

Bethlen Gábor Sennyey Istvánhoz Réczey követsége ügyében.

Quo ad negotium relationis Valentini Rechyey de iis, quae in missione ad principem Betlen peregit; sunt litterae principis ad dnum cancellarium per modum responsi datae, quae sic habentur, propria manu scriptae.

Praemissis praemittendis.

Alba Julia 18. Junii 1625. Internuncius suae Mattis Valentinus Rechyey die Martis de sero advenit. Mercurii die ad audientiam admissus, de negotiis, quibus S. M. nobis mandavit, resolutionem dedimus, quae si juxta censuram nostram aliqua in parte locum non videretur habere, amanter rogamus, nomine nostro excuset apud S. M. Nam nos ad consilia danda, vel etiam duntaxat ad declarandum nosmet nimis insufficientes agnoscimus.

De dietae promulgatione et celebratione fortassis discursum habere potuissemus, siquidem animadvertuntur quales considerationes, inaudiendo regnicolarum multas querimonias de aliquibus punctis, quod necdum effectuati fuerint hactenus, ad quae S. M. clementer sese obtulerat; verum negotia ejusmodi cum nos non concernant, et S. M. quoque non aliud, quam ut tenuem intellectum nostrum de temporis et commoditatis ratione perscribendum, nos quoque ad hoc nos accommodavimus.

Decreti editionem de melioratione monetae si S. M. adhuc distulerit, certo intelligimus, quod omnis status praesertim autem plebs, quae Turcis deditia est, vel mancipia fient, aut loca domiciliorum deserere debebunt. Nam etiam pecuniam Cremnicensem jam accipere nolunt; censuram nostram superinde jam antea etiam binaria vice suae Matti perscripsimus per servitorem nostrum Ladislaum Bornemisza. Nobis videretur, ut in illa liga cuderetur, quemadmodum tempore Rudolphi in celebrata diaeta cusio demandata fuerat, fuit autem 5 lotonum, moneta illa apud omnes grata fuit et currebat indifferenter in Polonia, Viennae, sic intelligimus, inter Turcas etiam usque ad Nandor Albam, ut utraque Valachia. Hoc pacto neque fiscus pateretur magnum damnum, monetam autem hactenus cusam commutare deberent in domos aerarias tollerabili modo, ita uti sua Mattas quoque haberet inde aliquod lucrum et etiam qui administrarent, non nimium

damnificarentur, nam si eo pacto percipientur quantum argenti continet, ii qui administrarent, summopere damnificarentur, vix enim etiam tres nummi valerent unum. Nos grossum quinque denariorum accepturi sumus pro duobus denariis et dimidio, unde prout informamur nullam utilitatem habituri sumus, malumus tamen sine utilitate esse et commune bonum promovere. Verumtamen de his sua Mattas et sapiens consilium suae Mattis ex camera Cremmicensi informari potest absque mora. In eo sint Dnes Vrae, ne differitet sua Mattas ostendat clementiam erga status et succurrat ipsis, nos confidentes in eo 1-a Julii in nostris cusionum locis in mensura 5. lotonum faciemus cusionem inchoari.

Quod pacem cum Turca dnus deus ad finem fecit pervenire, ex corde gratularemur, ejusque stabilimentum et ad longum tempus permansionem ex puro corde optamus et nos quoque aliquid servitii illic impendimus; novit Deus ac nostra vera conscientia nihil de eo scribimus, verum patienter perferimus quasvis de nobis publicatas calumnias, parcat illis Deus; — intelligimus de nobis omnes opiniones; his quoque dabit Deus finem, nosmet ipsos commendare non possumus, sed veritatem scribimus, quod si obtemperassent tempestive, utilius concludi poterat pax, nam ista certe nimis super glaciem videtur nobis aedificata. Attamen fortassis nihil non de his scimus, neque desuper disputationem movemus, neque rumorem de eo scribimus; iidem Turcici commissarii, quamnam sententiam tulerint de permansione hujus pacis, ab aliis Dnes Vrae intelligant, nos duntaxat permansionem illius exoptamus.

Ladislaus Bornemisza etiam 15 hujus 10. hora advenit et S. Mattis clementem resolutionem adferens, cum corde gratitudinis agnoscimus suae Mattis benignamo blationem. A Dno Deo in quotidianis precibus nostris gratiam inploramus ad hoc, ut S. Matti nos quoque omni occasione exigua licet, utilia tamen servitia praestare possemus ob benignitatem nobis declaratam.

Litteras Dnis Vrae perlegentes, licet etiam pro nunc cathegoricam resolutionem obtinere non potuerimus, nihilominus ex duobus punctis certo colligere possumus, legatorum nostrorum ulteriorem profectionem, qua de re quod Dnatio Vra nos edocuerit, recognoscimus magnam esse gratitudinem, et nos etiam Dni Vrae ob hanc sinceritatam ad majorem amicitiam nos offerimus et devincimus. Intellexeramus post discessum Bornemisza, illico ex Polonia conclusionem suae Mattis cum filio regis Poloniae et conditiones etiam bona ex parte cognovimus, juxta quas sua Mattis promissiones fecit juniori prin-

cipi et nos quoque ab eo tempore cogitationes nostras de eo deposuimus, verumtamen per hoc in exhibitione promptitudinis serviendi S. Matti in nulla parte recedemus, verum cum magna sinceritate enitemur omni occasione id ipsum praestare. — Quocirca nos etiam fidum familiarem hominem nostrum intra decursum aliquot dierum expedituri sumus, et juxta promissionem nostram ad suam Majestatem amandabimus fiduciam habentes in S. Mattis gratiosa oblatione, certo credimus et plene persuademus nobis, quod in S. Matte non deficiemus; in quamcunque tandem partem Deus nos direxerit, fiat sancta ipsius voluntas; licet salvi conductus litterae prae manibus sint, attamen ut suspiciones de nobis amoveamus, per alias vias ipsos non expediremus, etiamsi nullam spem in clementi S. Mattis oblatione haberemus; quia tamen habemus, illudque tanquam firmum privilegium reputamus, isthuc expedituri sumus et S. Mattis auxilio uti constituimus, ante omnia honoratam suae Mattis personam prae oculis habentes. Ut putamus ante primum Julii legati nostri movere non poterunt, siquidem cancellarius noster infirmitate laborat, alterius autem filius periculoso morbo detinetur lecto. Interim si medio tempore de aliquibus Dnatio Vra nos informare voluerit, fieri potest.

Quod de nobis commenti rumores in dies ad instar diluvii crescant et renovantur, non ut desinerent, quantam molestiam perferamus, scribere non possumus; non solum pro infamia, sed plane pro morte reputamus, cum homo bonae famae nihil gravius sentire potest, quam falsas calumnias, ut ut possumus nos quoque in tali constitutione correspondentiam sinceram erga sum Mattem gerere, non videmus modum: nam ubi cuipiam non creditur, persona est suspecta, impossibile est, ut aliqua servitia praestet; negare non possumus, quod maxima molestia, imo cum cordis amaritudine tam immanes falsos rumores patiamur; nam homines ditionum suae Mattis in hasce partes eunt et redeunt, pariter etiam proprii ejusdem servitores aulam nostram libere perambulant, sed etsi istud non esset, quanti sunt, qui in religione romana ad latus nostrum continue habitant. In habitationibus nostris Jesuitae sunt, si vera volent scribere et nunciare, omnes actiones nostras sua Mattas pervestigare posset; in foro publico collectis rumoribus in aulis non superaedificarent; certe infame est etiam saae Mattis aulae, quod liberum sit falsos rumores vulgare, majus vero illud, quod statim fides eis detur, promererentur officiales suae Mattis punitionem ii, qui in Szendereo et in Eperjes morantur et nihilominus falsis rumoribus implent suae Mattis aulam. — Eo jam nos devenimus, quod

etiam sallariatos meos milites juxta consvetum morem dum iis dantur stipendia lustrare valeam; ex uno loco habitationis in aliud proficisci non possumus, etiamsi sulummodo ad venationem leporum egrediamur, confestim Dnatibus Vris perferunt nos contra suam Mattem proficisci; melius illud reputaremus, ut apertam hostilitatem exerceremus, quam ut tam infamem vitam duceremus, nam haec non est honesta pax, stabilis pacificatio, ubi toties repetitis (Tu dixisti) conantur proditores homines unionem inter principes in perturbationes hostiles vertere et sic per hanc viam, neque speramus posse diu pacem consistere, si Dnes Vrae non facient ut tales homines desistant et finem faciant, in indigno hoc proposito, quid opus fuit vel pacem componere et turpem hanc diffidentiam permanere?

Eapropter medio Dnis Vrae apud suam Mattem serio instamus, dignetur pro personae suae majestosae et dignitatis eximine respectu et etiam mentis quietudine in ditionibus suis talium tumultuantium capita compescere et etiam honorem nostrum exilem, in quibus conveniens est, defendere et modum aliquem in eo invenire, ut sit aliqua confidentia inter nos, nam quousque illud non fiet, pro impossibili reputamus, ut etiam pax realiter persistere possit; si autem invicem fidere non possumus, satius est subire semel, quam timere semper. Aut sua Mattas fidam aliquam personam suam continue apud nos interteneat, et is ad omnes actiones nostras intendens informet suam Mattem de omnibus, non contrariamur huic, nam plane pertaesi sumus, diu perferre non possumus. Annus jam elapsus est, quod neque Claudiopolim profecti sumus, sed ad nuptias Andreae Kapi proficiscentes, unam noctem ibi egimus et tamen divulgabant, quod Cassoviae simus, 30. millia militum lustraverimus, multos centenos currus oneraverimus commeatu, in porta copias militares sollicitemus et multa alia ejusmodi mendacia etc. Rogamus Dnem Vram, adinveniat modum, ut tales compescantur, nam per hanc viam et modum, nullam utilitatem ex nobis poteritis capere.

Militis conductionem quandocunque sua Mattas voluerit, non solum concedemus, sed etiam nosmet ipsi libenter laboraturi sumus, dummodo animadvertamus, quod fiducia sit nobis apud suam Mattem: et jam statim patentes nostras superinde emanari fecissemus, verum Ladislaus Bornemisza certo retulit, quod non sit opus, nam hostes suae Mattis sunt dissipati. Semet vidisse et locutum fuisse cum capitaneis, cum quibus tractabatur de modis conductionis et quod Dnes Vrae dimiserint eos cum significatione, quod non sit iis amplius opus. — Quodsi autem plane opus babebitur, necessarium est de secu-

ritate milites certiores reddere, nam valde in memoria tenent et meminerunt ejus, qualiter ex iis interfici et mactari fecit in Bohemia aliquot centenos in unum cumulum congerendo, difficultant etiam profectionem longinquam pro parvo sallario, omnia tamen ista, si necessarium fuerit, remediari possunt.

Quod sua Mattas titulum dederit officiis reservire studebimus, si litteras diplomatis Dnatio Vra superinde per suam Mattem emanari fecerit, forte respectu personae suae Mattis majoris erit dignitatis, illud cum bona occasione data Dnatio Vra transmittere poterit.

Quod serenissima imperatrix exiguum numerum animalium grato susceperit animo, gratulamur; nos de munere tali ne quidem cogitare ausi fuissemus, indecens reputantes tam exili re gratificare suae Matti, verum Dnis Vrae nuntium animavit me, sunt in promptu 1-a Julii ex ripa Tibisci propellentur. Dnatio Vra servitia recommendet suae Matti, dummodo intelligamus et accipiamus mandata suae Mattis in quibus sufficientes sumus sincero corde servire contendemus suae Matti. Imo laudi ducemus, si in quibus sua Mattas nobis mandaverit.

Suae Mattis internuncium adhuc ante triduum voluimus expedire, intelligimus tamen, quod festinam expeditionem cubicularii Dnis Vrae interpretatos fuisse nonnullos actionum nostrarum glossatores, ea de causa maturasse dimissionem illius, ne quid hic de intentione nostra animadvertisset. Illud intelligentes a Bornemisza, triduo ulterius subsistere fecimus, ut de quibusvis indagaret, adveniente vezirii Budensis homine ad nos expedito. Adfuit etiam dum audientiam admitteretur, cum tamen illum advocari non fecerimus, sed sponte responsum sollicitatum veniens interfuit, nos nihil ei vetavimus, neque in futurum vetaturi sumus. In reliquo etc.

A Ferenczfi írása.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.)

XXIX.

1635. aug. 24.

Bethlen Gábor nyílt parancsa, melyben magyarországi vármegyéiben szabadságot ad mindazoknak, kiknek tetszik, katonáskodni, a király zászlója alatt mehessenek.

Gabriel stb. stb. ac Oppuliae Ratiboriaeque Dux etc. Universis et singulis, spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus, supremis et vicecomitibus, judicibus

nobilium, juratisque assessoribus ac universitati quorumcunque comitatuum partiam Hungariae ditioni nostrae subjectarum; capitaneis, vicecapitaneis, ductoribus, centurionibus, decurionibus, vexilliferis, tam equestris, quam pedestris ordinis militibus, praefectis, provisoribus, castellanis arcium et quorumlibet locorum officialibus, tricesimatoribus, teloniatoribus, pontium, passuum, vadorum, viarumque custodibus, et eorum vicem gerentibus, prudentibus quoque et circumspectis judicibus juratisque civibus quarumlibet civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, ubivis in praetactis partibus Hungariae, ditioni nostrae subjectis existentibus et commorantibus, cunctis etiam aliis cujuscunque status, gradus, honoris, dignitatis et praeeminentiae hominibus fidelibus nobis dilectis salutem et gratiam nostram. Nihil ab ipso felicis regiminis nostri exordio studiosius egimus, quam ut bono publico, communi utilitati, mutuae necessitudini et vicinae conjunctioni consultum vellemus. Et idcirco, ut sacrae Romanorum imperatoriae ac regiae Mattis, dni nostri benignissimi requisitioni morem gereremus, nostraeque erga eandem Mattem caesaream observantiae symbola declararemus, ad requisitionem praelibatae suae Mattis benigne annuimus, decernentes, ut in partibus ditioni nostrae subjectis, si qui militiae, sub auspiciis memoratae suae Mattis nomina sua consecrare et stipendia mereri voluerint, id omnibus et singulis fas et liberum esto. Quocirco fidelitati vrae et vestrum singulis harum serie firmiter committimus et mandanus, ut cum praetactae suae Mattis ad hanc provinciam destinati, militisque conscribendi gratia, delegati commissarii sive officiales in partes regni Hungariae ditioni nostrae subjectas advenerint, militisque delectum ad rationem antelatae caesareae Mattis habuerint, nullotenus in hac benigna nostra annuentia eosdem impedire, vel propterea in personis rebusque quibuslibet eosdem turbare, molestare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali; quin magis hoc nostro in indultu, contra quosvis eosdem tueri et protegere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima quarta mensis Augusti. Anno Dni Millesimo sexcentesimo vigesimo quinto.

Gabriel m. p.

(P. H.)

Gregorius Ormankeözÿ.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.)

XXX.

1625. decz. 12. — 1526. febr. 24.

A rosz pénz ügyében kiadott rendeltek.

a)

Bethlen G. rendelete, melylyel az értéktelen pénzt forgalomból kiveszi.

Gabriel Dei gratia sacri Romani imperÿ et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppuliae Ratiboriaque DVX. Fidelibus nris splibus, magcis, generosis, egregÿs et nobilibus, supremo et vice comitibus, judicibus, juratis assessoribus ac toti universitati magnatum et nobilium cottus Szempliniensis, nobis syncere dilectis salutem et gratiam nostram. Látván és értvén mindenfelé az elszenvedhetetlen nagy szükséget és drágaságot, arról minden rendeknek szűntelen való panaszolkodásokat, melyet mindenek csak ezelőtt cudalt és eddig ususban való garas pénznek tulajdonítanának, akarván kegyelmes atyai gondviseléssel ezeknek is az inconvenientiáknak eleit venni: császárral és fgével való egy értelemből, az minemű ligára őt pénzes három pénzes garasokat és apró pénzt is, most ujobban kassai és nagy-bányai mincz házainkba vertenek és ezután is vernek, annak kibocsátásánál rendeljük kegyelmessen, az eddig való garas ususának teljességgel való abrogálását és adnihilálását; úgy mindazáltal, hogy az Lengyelországban mostan járó rosz polturának is semmi usussa ne legyen, senki avval birodalmunkban sub amissione omnium bonorum ne éljen, ne adjon semmit és ne vegyen, hanem az mostan kibocsátandó jó pénzünkkel aranynyal, tallérral éljen minden, egy aranyat két forintban, egy tallért százhuszonöt pénzben számlálván. Ezen dologrúl most ujobban császárt ő fgét illendőképpen megtaláltatván, ő fge megigérte, hogy ez jövendő újesztendő nap után, mindjárt ő fge is ő maga birodalomában ezféle pénzt jártat; lengyel királt is ő fget megtaláltattja felőle, hogy ott is az polturát ezen ligára verjék, és azután mind az három birodalomban, az háromfelé egy ligára vert pénz egyaránt járjon, és így minden kereskedések szabadoson megengedtettnek; de különben magyarországi bort senkinek Lengyelországba vinni szabad nem leszen, hanem ha kinek bor kell, jöjön maga érette. Igy azért nem lehetvén az mostan kibocsátandó pénz ellen panasz, holott az mint írók mind az három birodalomban egyaránt el fog járni: kegyelmessen és igen serió parancsoljuk minden rendbeli híveinknek, ez decretumunknak publikálása után eo facto, az eddig való garasnak ususát vármegyéjén teljességesen tollállja, abrogálja, és adnihilálja, de az mostan

Lengyelországban járó rosz polturát is, sub amissione omnium bonorum senki el ne vegye, se ne éljen vele, hanem csak az mostan kibocsátandó jó pénznek, és aranynak, tallérnak légyen az feljűl megírt módszerint szabados usussa. Minden kereskedő rendek azért szabadoson menjenek, jőjenek, életeket, nyereségeket keressék, az marhát, isten igazság szerint való árán adják; azonképpen mészárosok, tősérek, és az egész közseg szabadoson adjon vegyen, kereskedjék, városokra mindent bevihet, jó pénzt adnak érette, ki ez után mind az három birodalomban egyaránt eljár, hogy immár az nagy drágaság és sok panaszolkodás fordúljon jó állapatra.

Az eddig való garast mindazáltal, hogy inkább az pénz birodalmunkban meg ne fogyatkozzék, senki az országból ki ne vigye; mert megengedtük és parancsoltuk, nemcsak az tisztviselőknek, hanem minden uri nemesség és az vitézlő rendnek is, hogy vigyázzanak, az országból ki be járó embereket szorgalmatosan megczirkálják, és ha valaki ilyen garast az országból kivinne, nemcsak az garast, de minden nála levő marháit javait elvegyék, magát megfogják: és az garasnak hason fele legyen azé, az ki az ilyenre reá talál, magát pedig az egyébb marháival és az garasok felével fogva magunkhoz hozzák. Ha kin pedig mi esik szófogadatlanságáért magának tulajdonítsa. Hanem ha kinek ilyen garasa vagyon, vigye az kassai és nagy-bányai minczházainkban, és ott mindeneket más jó pénzzel expediálnak. Secus nulla ratione facturus. Datum in civitate nra Alba Julia die decima secunda men. Decembris. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto.

Gabriel m. p.

(P. H.)

(A Dessewffi család levéltárából.)

b)

1626. feb. 24.

Az új pénz elvétele érdekében kiadott rendelet.

Thomas Debreczeni serenissimi domini domini Gabrielis dei gratia sacri Romani imperii et Transsilvaniae principis etc. universorum bonorum fiscalium in Transsilvania praefectus decimarumque arendator suppremus etc. Universis et singulis cujuscunque status, gradus, conditionis, ordinis, honoris, dignitatis, officii et praeeminentiae hominibus, signanter autem dominis capitaneis, praefectis, provisoribus, castellanis arcium et eorum vicesgerentibus, prudentibus ittem et circumspectis dominis magistris civium, primariis regiis ac sedium

judicibus, villicis, juratis civibus et officialibus quarumcunque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit praesentes visuris lecturis earumque notitiam habituris, dominis amicis observandis salutem et quibus competit, servitiorum paratam commendationem. Látván az országban az ó és uj monétában való nagy válogatást és confusiót, kiváltképpen az együgyű közrend között annyira, hogy ki az ó pénzt, ki az ő felsége mostani öt lótos pénzét nem akarván elvenni, ha az fenyítéktől viseltetvén közölök az kik elveszik is, mindazáltal pénzen adó marhájokat, az előbbi rosz pénz valorához szabván, az ő felsége jó öt lótos pénzén is, mint annak előtte, az abrogáltatott garason olyan drágán adják, melyre hogy minden helyeken mind városokban, falukban és mezőkben ennek utána nagyobb vigyázás legyen és az rút confusiónak, pénzválogatás miatt való drágaságnak nevekedésére, előbb előbb való menetelire ok ne adattassék, annak nyaka szakadjon, kegyelmeteknek akarám mégis értésére adnom ő felsége nevével intvén, sőt serio hagyván és parancsolván is, az rosz körmöczi apró pénzen és abrogáltatott öt pénzes garason, kinél valami nemű pénz, akár apró-pénz akár öt pénzes garas, és három pénzes monéta legyen, valamelyet mind az szegén Báthori fejedelem, mind penig Mátyás császár ideiben 1619. esztendeig cudaltak, mint az ő felsége mosani új öt lótos pénzét, minden marha árában, indifferenter szintén úgy elvegyék és mindeneket az ő felsége edictumának büntetése alatt elvétessék, sőt hogy az közönséges rendeknek is értésére legyen, kegyelmetek minden tiszte alatt levő és hozzájok tartozó helyeken megértett mód szerént való elvételét publicáltassa, ha ki ahhoz tartja magát és él vele ő felsége is mind adóban s mind egyébb fiscusra való administratiókban bevéteti mindenektől, ha kik penig az ő felsége edictuma ellen, az eddig való confusiónak, drágaságnak ok adásában comperieáltatnék, mind marhájokban személyekben arestáltassanak kedvezés nélkül ő felsége általán igen serio parancsolja kegyelmeteknek. Alioquin ha kegyelmetek vigyázatlanságban találtatik és az olyan embereket nem animadvertálja kegyelmetek, azoknak ő felségétől való animadversiójokat magára fogja venni. His universas dominationes vestras bene valere desideramus. Quorum autem interest secus non facturi, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate Alba Julia die vigesima quarta mensis Februarii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Thomas Debreczeni m. p.

(Ered. a szász nemz. egyetem ltárában. N. C. P. 1502.)

XXXI

1626. máj. 24.—jún. 17.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei.

a)

A törvények.

Nos Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem vigesimum quartum mensis Maÿ, anni domini millesimi sexcentesimi vigesimi sexti, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba Julia, ad diem vigesimum quartum Maÿ, anno Domini 1626. indictis celebratis conclusi.

Az Felséged közinkben küldött propositiójából veszszük egész országúl kegyelmes urunk eszünkbe Felségednek reánk való szorgalmatos atyai gondviselését és vigyázását, miképpen Felséged szegény hazánkat tanquam pater patriae, békességes és csendes állapotjában minden úton és módon, mind azoltától fogva miolta Isten Felséged fejedelmi méltóságos állapotjában elönkben rendelte, és helyheztette, igyekezett megmegtartani és oltalmazni, kiért az szent Istennek nagy hálákat adunk, Felségednek penig teljes életünkben igaz hűséggel megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak, kérvén az szent Istent azon, hogy ennek utánna is Felségedet közöttünk sokáig szerencsésen éltesse, mind ő Felségével az mi kegyelmes feje-

delem asszonyunkkal, és ez mostani szent új házasságát szentelje és áldja meg, vezérelvén és oktatván mindenekben szent lelkével Felségteket szegény hazánknak békességes csendes állapatban való megtartására és igazgatására: tartsa meg is Felségteket hosszú ideiglen boldog jó egésségben szegény megromlott nemzetségünknek gyarapodására és oltalmára.

Mindeneknek felette penig az Felséged kiváltképpen való atyai kegyelmes gondja viselését veszszük ebből is eszünkben kegyelmes urunk, hogy Felséged szegény hazánkról és róllunk mindnyájan el nem feletkezvén, jövendőbéli szegény hazánknak csendes megmaradásáról bölcsen gondolkodott, és ha az úristen Felségedet (kit hoszszú ideiglen távoztasson el szívünk szerint kívánjuk) ez világból kiszóllítaná, ő Felségét az mi kegyelmes aszszonyunkat mutatja jövendőbéli gondviselőnknek; azért is légyen áldott az úristennek az ő szent neve, hogy Felségednek szívét elméjét erre fordította.

Mi is országúl javaljuk és sub conditionibus infrascriptis ma egy akarattal egyenlő érzelemmel választjuk fejedelmünknek. Az úristen ő Felségének adjon erőt reá, gubernálhassa úgy szegény hazánkat, az mely légyen elsőben az ő szent nevének dícsíretire, azután penig mindnyájunknak megmaradásunkra.

Mely conditiók következnek ilyformán:

I. Minthogy az mi kegyelmes aszszonyunkat országúl fejedelmünkké addig választottuk, míg ő Felsége az mi kegyelmes urunknak nevét viseli, mi is országúl addig ígérjük és kötelezzük magunkat az ő Felsége hűségére, s nem tovább, sem külömben.

II. Erdély országához és Magyarországnak idetartozó részeihez több just az szabad választásnál semmit ő Felsége ne praetendáljon, azt penig sem titkon sem nyilván semminémű szükségében más fejedelmekre ne transferálja, sem erről ne tractáljon senkivel.

III. Dotalitiuma, mindazonáltal, az mint ő Felsége az mi kegyelmes urunk inscribálta, éppen ő Felségének megtartassék.

IV. Hogy minden gubernatio és gondviselés mostani és következendő gubernator uram ő nagyságán legyen, és tanácsokon, és semmit ő Felsége az ország közönséges dolgaiban ő nagyságának és tanácsoknak akaratja és hírek nélkül ne cselekedjék.

V. Hogy senkit idegen nemzetet, azonkivűl ha kit ő Felsége bene merita personát gubernator urunk az tanács és az ország közönséges suffragiumából recipiáltatna, az tanácsban

bé ne vegyen hazafiain kivűl, és idegen nemzetnek tiszteket, főképpen várakban, ne adjon, idegen nemzetből álló praesidiumot se várakban se maga mellett ne tartson, körűlötte lévő belső udvara népén kivűl, kiknek numerusa kétszáz personát omnibus computatis ne excedáljon.

VI. Ezeknek penig megtartásokra köteles legyen gubernator ő nagysága az országnak minden statusival együtt, melynek observáltatására plena authoritása légyen.

VII. Hogy semmi követséget, valamelyek az országot és közönséges dolgot illetik, gubernator urunk ő nagysága és tanácsok hírek nélkűl ő Felsége ne halljon, és választ semmi külső fejedelemnek ne adjon, se követséget ne instituáljon ő nagyságok hírek nélkűl.

VIII. Hogy ha, (kit Isten eltávoztasson) gubernator urunknak ő nagyságának holta történnék, köteles légyen ő Felsége arra, hogy egy holnap alatt más gubernatort választasson; addig annak authoritása a tanács mellett légyen és maradjon, mely választás az egész tanács tetszéséből legyen.

IX. Ha penig, kit Isten eltávoztasson, az országban oly disturbiumok támadnának, mely miatt ő Felségének atyafiainak tetszésekből és tanácsokból ki kellene ez országból menni; tehát in eo casu hiszszük, hogy az mi kegyelmes urunknak szegény hazájára kegyelmes tekinteti lészen. Ha mit azért ő Felsége az mi kegyelmes urunk testamentumában ez országnak hadna, ezt ő Felsége aszszonyunk az országnak intacte meghagyja.

X. Fejedelem Asszonyunk ő Felsége az országnak gubernatióját kezében vévén egy thesaurariust gubernator urunk és az egész tanács tetszéséből válaszszon, kinek az ország proventusi kezében szolgáltatván, az ország szükségére való eregatiókban micsoda modalitást kövessen, ugyan ekkor ő Felsége gubernator urunk és az egész tanács tetszéséből deliberáljon.

XI. Az négy recepta religióban minden bántás nélkűl minden rendeket megtartson ő Felsége.

XII. Urakat, nemeseket, kerített és mezővárosokat, székelységet, szászságot régi és legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiókban, melyek helyben maradtanak, annuentiákban, inscriptiókban megtartasson.

XIII. Mivel szegény hazánknak megmaradása Isten után az fényes portától függ, ő Felsége az portától el ne szakadjon, hanem annak kedvét keresse.

Articulus I.

Minden jóféle moneták, melyeket 1620 esztendeig és ez [1]) mostani reformatiótól fogva vertenek, elvétessenek, ez ellen cselekedők megbüntettessenek, az letött garasnak ususa penitus megszünjen.

Az Felséged propositiójából értjük kegyelmes Urunk az monetáknak állapatját miben légyen, és azok miatt való sok fogyatkozásinkat is kegyelmesen Felséged proponálván előnkben, magunk is eléggé látjuk, és naponként sok kárunkkal experiáljuk azok miatt való fogyatkozásinkat. Felettébb szükségesnek is ítíljük lenni egész országúl arról deliberalnunk. Végeztük azért kegyelmes urunk országúl, hogy az jóféle monetának, úgy mint az öt pénzes és három pénzes garas és apró pénzek is, melyeket 1620 esztendeig vertek, és ez mostani új apró pénz is, az Mátyás császár öt pénzes garassa, az Báthori Gábor három- és ötpénzes garassa indifferenter mindenütt elkeljenek.

Mindazonáltal Felséged az cusoriákra igen serio demandáljon, hogy az pénzeket öt lótra ligálják arra rendeltetett tisztviselők, sub amissione capitum et omnium bonorum mobilium et immobilium, hogy a szomszéd országokban is szabadon elkelhessenek. Ezeket penig mindenféle rend elvegye sub poena confiscationis omnium bonorum mobilium et immobilium, kire az tisztviselőknek minden helyeken szorgalmatos gondviselések légyen; és hogy az tisztviselők is ebben inkább eljárjanak, Felséged kegyelmes annuentiájából és engedelméből a tisztviselőknek assignáljuk harmadrészét az confiscatiónak, két részét peniglen az tisztviselők is az Felséged tárházában igazán tartozzanak beszolgáltatni. Az letött garasnak is penig kereskedését, ususát, mivel Felséged penitus tollálta, mind más országban való kivitelével együtt, penitus mi is egész országúl unanimi omnium nostrorum consensu interdicáljuk ezen feljűl megírt poena alatt.

Articulus II.

Az új limitatio ab omnibus observáltassék, és az kik nem observálnák, azoknak bizonyos büntetés rendeltetik, hasonlóképpen az mely tisztek nem observálnák is.

Az mint penig Felséged kegyelmes urunk az áros rendeknek és mindennemű míveseknek, kereskedő rendeknek, az-

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: »és *és*.«

előtt is, kegyelmesen szegény hazánkra akarván ebből is atyai gondviselését terjeszteni, marhájoknak és míveknek árrát limitáltatta volt, most is penig újabban az jó monetáknak valorához képest Felséged tanácsaival együtt, és mind az három nemzetből való statusokból azoknak limitatiójokra bizonyos személyeket mi is Felséged tanácsi mellé választván, minden marháknak, míveknek árrokat limitáltuk ezen gyűlés alatt.

Könyörgünk Felségednek mint kegyelmes urunknak, hogy ez mostani limitatiót, melyet az városi rendek is az több uraink és atyánkfiaival együtt egy értelemből limitáltak, az Felséged erdéli ditiójában minden helyekben és minden rendekkel observáltassa; ne mulassák nevetséggel el mind az áros rendek és egyéb emberek is Felségednek ebbeli reánk való kegyelmes gondviselését, mint ekkédiglen cselekedték. Az kik penig nem observálnák ez mostani limitatiót, ez megírt formán büntettessenek meg.

Ha mely áros vagy míves ember az limitatio miatt kereskedését vagy mívelését elhadná, vagy ez limitatio szerint nem adná marháját, vagy nem művelne, in amissione omnium bonorum mobilium et immobilium convincáltassék, kit az birák comperta rei veritate exequáljanak sub poena amissionis officÿ et honoris, és efféle marháknak két része az fiscusé, harmada penig az birákė legyen.

Ha ki penig eladó marháját és mívét eldugja, eltagadja az vevő embertől, vagy limitált áránál feljebb adja el, ezen poenája legyen. Ha ki az vevők közzül is eltitkolja és meg nem jelenti efféle áros vagy míves embereknek a limitatio ellen való excessusokat, ezen poenán maradjon.

Ha penig az tisztviselő birák nem observáltatnák, ő Felsége rendeljen idegen executorokat, az kik observáltassák az limitatiót.

Hasonlóképpen tartozzanak gondot viselni az vármegyéken, székelységen az főispánok is, kapitányok és főkirálybirák, és ne engedjenek semmiféle marhát és mívet feljebb az limitatiónál eladni, hogy így az városokban lakó minden renden lévő kereskedő és míves emberek is tarthassák magokat felőlök elrendelt limitatiónkhoz; alioquin ha az főtisztviselők nem observáltatják s megbizonyosodik felőle, az a kit requiráltak azon büntetést szenvedjen, melyet az városok birái.

Articulus III.

Kik legyenek szabad hajdúk, és kik ne, elvégeztetik, azok penig regisztráltatván senki jobbágyát ennekutána közikben fogadni szabad ne légyen; az kik most vadnak köztök, földesuroknak restituáltassanak.

Az mi az megnemesített hajdúságnak állapatját nézi kegyelmes urunk, melyről Felséged országúl nekünk előnkben proponált, mivel Biharvármegyében jobbágyát senki mandatummal fel nem szokta kérni, hanem az országnak erről való végezése szerint bíróval kérik fel a j° bbágyot: így azért végeztük Felségeddel egy értelemből, hogy a kik az jóemlékezetű Bocskai István fejedelemségében az országnak fegyverekkel szolgáltak, és a kiket azután való fejedelmek is megnemesítvén közikben telepedtek és fegyverekkel szolgáltak, ennekutána is azok maradjanak helyben. Mely hajdúság Felséged kegyelmes resolutiója szerint primo quoque tempore mindenütt regestrumban írattassék, tudhassa Felséged és mi is, kik szolgálnak ez országnak közűlök fegyverekkel, s kik nem, és ezután paraszt jobbágy embert az városokban befogadni ne merészeljenek az kapitányok, sőt az kik az városokban comperiáltatnak is affélék, tartozzanak dominis suis terrestribus restituáltatni az előbbeni articulusok poenája alatt.

Articulus IV.

Minden kapu után tíz-tíz forint adó praefixis terminis deponendum rendeltetik; lejött garas az adóban másfél pénzben bevétetik.

Az adózás minémű szükséges légyen kegyelmes urunk Felségednak külömb-külömbféle expeditióira, egész országúl eléggé látjuk: de e contra ez mellett sokféle fogyatkozásinkat magunknak s mind szegény községinknek nem tagadhatjuk. Mindazáltal, hogy Felséged szegény hazánk jovára és békességes megmaradására egyéb szükséges dolgaira is elegendőképpen elérkezhessék, ígérünk Felségednek mind az két rendbeli adóban kapuszám után tíz-tíz forintot Felséged tárházában administráltatnunk, melynek, úgymint az Szent-György napinak, felének napját 1. Augusti, felének 1. Septempris, az Szent-Mihály napinak felének 1. Novembris, felének 1 Januarÿ assignáljuk. Felségednek könyörgünk, légyen contentus vélle.

Hogy penig Felséged az letött öt pénzes garast másfél pénzben bevitetni az adóban perceptorival annuált, és ez elmúlt adóbeli restantiákat is, melyeket maturo tempore a perceptorok behoztak volt az Felséged tárházában, Felséged exactorival ugyan másfél pénzben bevétetni engedte kegyelmesen, Felségednek mint kegyelmes urunknak ebbeli hozzánk való kegyelmességét híven megszolgáljuk.

Mivel penig az úristen Felségednek szívét, elméjét arra vezérlette, hogy országúl az Felséged kegyelmes tetszéséből az mi kegyelmes Asszonyunkat fejedelmünknek választottuk: mi

is országúl in initio gratulationis novi Principatus jó kedvvel ígírünk ő Felségének kapuszám szerint egy-egy forintot az utólszori adónkkal beszolgáltatni. Az székely uraink és atyánkfiai, mivel közzűlök sokan kapuszám szerint is megadják, azonkivűl ígírnek ő Felségének kétezer forintot. Könyörgünk ő Felségének mint kegyelmes asszonyunknak, vegye kedvesen, e mellett ő Felségének ajánljuk alázatos hüséges szolgálatunkkal való engedelmességünket.

Articulus V.

Fogaras várának inscriptiójának consentiálnak, ahoz tartozó inscribált jószágok az possessoroknál summa letételig hagyattatnak.

Nagy hálákat adunk az úristennek kegyelmes urunk, hogy ő szent felsége Felségednek ez mostani szent új házasságát fejedelem asszonyunkkal ő Felségével együtt békességes egésséges állapattal adta megérni és végben menni. Az úristen Felségteket áldja meg, éltesse hosszú ideig szegény hazánknak és magunknak is közönséges megmaradására. Hogy peniglen Felséged kegyelmesen Fogaras várát minden tartományival együtt ő Felségének az mi kegyelmes asszonyunknak in dosem certam százezer magyar forintban inscribálta, egész országúl mi is igen javaljuk, és communi omnium nostrorum consensu confirmáljuk. Kívánjuk, az Felséged kegyelmes dispositiója légyen örökös és állandó, ő Felsége az mi kegyelmes asszonyunk is sokáig bírhassa. Hogy penig Felségtek az inscribált jószágokat az bizonyos summáig apud possessores pénzek letételéig bírniok engedte, Felségtektűl nagy hálaadással veszszük.

Articulus VI.

Az gyalog tartásban az 1623. esztendőbeli articulus confirmáltatik, lovas tartás az förendeknek maga böcsületére hagyatik.

Az mi az lovasink és gyalogink állatását nézi kegyelmes urunk, arról közönségesen való végezésink és articulusink is extálnak. Az gyalog tartásban azért Felséged kegyelmes annuentája szerint az 1623. esztendőbeli articulus minden részeiben observáltassék, úgy hogy az ispánok tisztek és hivataljok szerint azt fogyatkozás nélkűl exequálják; az lovas állatásból penig az förend viselje és böcsülje úgy magát, hogy szükségnek idején hazájához való szeretetit mutathassa meg.

Articulus VII.

Az tordai hídnak váma certis conditionibus confirmáltatik.

Az tordaiak az mely mandatumot impetráltanak a hídnak vámja felől Felségedtől kegyelmes urunk, tudniillik sok költségeket számlálván annak építésére, hogy vámfizetés nélkül se rajta, se mellette el ne mennének, nekünk is tetszik in reconpensam suarum expensarum, de ilyen conditióval, hogy az nemesség számára vagy búzát, bort, és akármi terhet vísznek ott el szegény községink, vagy magunk szekererei, azokon semmi vámot ne vegyenek, hanem anélkül bocsássák el őket.

Articulus VIII.

Huszt várának inscriptiója approbáltatik.

Hogy Felséged kegyelmes urunk az tekintetes nagyságos gróf Bethlen István gubernátor urunknak ő nagyságának Huszt várát pertinentiáival és minden jövedelmivel egyetembe az aknával együtt ötvenezer aranyban inscribálta, azt mi is egész országúl mindhárom nemzetől akarjuk, approbáljuk, ratificáljuk, az Felséged arról emanáltatott inscriptionalis levele és abban specificált conditiók alatt. Kívánjuk is az úr Istentől, hogy ő nagysága gubernator urunk Felséged szerelmes atyafia és ő nagysága szerelmes maradéki boldogúl jó szerencsésen bírhassák.

Articulus IX.

Az vitézlő rend megfenyítéséről és az udvari kék gyalogok állapotjában az előbbeni articulus observáltatik.

Az vitézlő rendet kegyelmes urunk hogy Felséged könyörgésünkre compescálni ígírte, Felségednek alázatosan megszolgáljuk, könyörögvén azon Felségednek, hogy udvari főkapitányának ő kegyelmének Felséged az mint serio demandált, ennekutána is Felséged kegyelmes annuentiája accedáljon, és az malefactorokat ő kegyelme érdemek szerint büntesse meg. Az udvari kék gyalogok állapatja felől is az mint Felséged kegyelmesen resolválta magát, könyörgünk Felségednek, az előbbi erről való articulusunkat Felséged kegyelmesen observáltassa vélek.

Articulus X.

Az jobbágy megadása és szökött szolga felöl való elöbbeni articulusok és processus helybenhagyatik, az nemes embereknek majorságok harminczadtól eximáltatnak.

Az jobbágyság állapatja és mint megadások felől egynehány úttal végeztünk; most is Felséged kegyelmes annuentiájából azon articulusokat confirmáljuk. Az szökött szolgák felől is penig az régi articulusok és processusok obseváltassanak mindenekben.

Az harminczadosok is hogy az előbbeni jó rendtartást observálják, az nemességnek magok sarlaján termett búzájokat és minden egyéb majorságokat meg ne harminczadolják, sőt ha búzájokat tokmában eladnák borért, azt is meg ne harminczadolják, hogy könyörgésünkre Felséged annuált és kegyelmesen resolválta magát, primo quoque tempore erről nekik demandálni ígírvén, Felségednek mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus XI.

Az ecclesiastica personáknak in iniuriam dominorum terrestrium az korcsmatartás interdicáltatik.

Hogy az ecclesiabeli személyeknek az dominus terrestrisek iniuriájára korcsmát tartani szabad ne légyen, azelőtt is elvégeztük volt, most is végeztük országúl, hogy az ecclesiabeli rendek salva eorundem dignitate tartsák állapatjokhoz magokat; korcsmát az dominus terrestris kárára és akaratja ellen szabad ne légyen tartani; ha kik penig ez ellen cselekednek, szabadosan vágattassék ki az boroknak feneke.

Articulus XII.

Az oláh püspökök az taxát az régi szokás szerint exigálják.

Az oláh püspökök is kegyelmes urunk, hogy szegény jobbágyinkat ne sarczoltassák és mód nélkül való taxát rajtok ne vegyenek, Felséged kegyelmes resolutiója szerint tartsák az régi szokáshoz magokat, egész országúl egy akarattal végeztük; alioquin, ha excessus találtatik, kiváltképpen szolgáiktól, ha mi esik azokon, magoknak tulajdonítsák.

Articulus XIII.

Az árendapénz perceptiójáról való provisio ő felségének engedtetik.

Az mi az dézmások állapatját illeti kegyelmes urunk, az árendapénznek percipiálása felől, hogy Felséged kegyelmesen provideálni akar, Felségednek mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus XIV.

Az gazdálkodás állapatja.

Az gazdálkodás módja felől az mint tavaly is kegyelmes urunk Felséged reánk való kegyelmes atyai gondviseléséből generalis gyűlésünkben végeztük vala, avval sokan abutálván mind város és falu helyeken szegény kösségünkben felettébb való saczoltatással, gazdálkodással erőltetik. Végeztük azért kegyelmes urunk most is, Felséged kegyelmes resolutioja szerint, hogy az kik előbbi articulusunk emanatiója után effélét cselekedtenek, azok törvény szerint in poena quadrigentorum florenorum az első gyűlésen convincáltassanak, iuxta brevium iudiciorum processum. Az katonákat és drabontokat penig megnevezvén és certificálván kapitányoknak neveket efféle módnélkűl való maga viseletlen embernek, kapitány uramék erős animadversióval büntessék meg őket érette. Melyről mindjárást a laesa parsok attestáltassanak, és ne légyen intempestiva az attestatio. Pénzért penig tartozzék gazdálkodni az úton járónak a paraszt ember és ingyen szállást adni.

Articulus XV.

Taplocza nevü falu certis conditionibus meghagyatik, az moldvai onnét való ösvény bévágattassék.

Taplocza dolgát az mi illeti kegyelmes urunk, országúl könyörgésünkre, hogy Felséged helyben hagyta ilyen okkal és conditiók alatt Felségednek megszolgáljuk: hogy az patronusok úgy viseljenek gondot reájok, hogy semmi gonoszság, tolvajlás, orgazdaság, lopás közöttek ne találtassék, és ha valami gonosztévőket, tolvajokat és orvokat közöttek vagy határokon értenek lenni, mindjárást azokat tartozzanak megfogni és ispány kezéhez vinni; ha penig azok oly felesen volnának, hogy az falubeliek véllek nem birnának, az ispányoknak, szólgabíráknak mindjárt hírré tegyék, az tolvajokat penig ez idő alatt másova ne igazítsák: alioquin, ha ez ellen cselekednének ez

után, és az comperiáltatik, eo facto Felséged azt az falut onnét mindjárást elpusztíttassa és az lakosit is érdemek szerint megbüntesse.

Az Moldvára béjáró ösvént penig teljességgel mi Felségeddel egy érzelemből, hogy elvesztessék, bévágassék, végeztük.

Articulus XVI.

Hunyad és Szörín vármegye magok költségén való követségtől absolváltatik.

Hunyad és Szörín vármegyebéli atyánkfiainak az portára és egyéb követségeknek való járások felől Felséged, hogy kegyelmesen resolválta magát, ő kegyelmeket ennek utánna nem akarván Felséged magok költségén senki mellé rendelni, mint kegyelmes urunknak Felségednek alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XVII.

Az czigán vajdáknak szokott fizetések in medietate megáll.

Az czigány vajdaságnak állapotját értjük kegyelmes urunk miben légyen; mi is egész országúl annuálunk annak, hogy a mit azelőtt a czigányok vajdájoknak szoktak volt adni, ezután csak felével tartozzanak.

Articulus XVIII.

Az urak és nemesek jószági egy onust viseljenek.

Kegyelmes urunk, az urak jószági a mint ez ideig mindenütt minden költség pénzben egyenlő tehre viselést viseltek szegény jobbágyinkkal, most is Felségeddel egy értelemből végeztük, hogy minden tehre viselésre légyenek astrictusok.

Articulus XIX.

Az székelyeknek házakhoz való só adásról ő felsége kegyelmes resolutiója.

Mivel kegyelmes urunk a székely atyánkfiainak könyörgésekre házokhoz való elegendendő só adás felől kegyelmesen resolválta és tisztviselőinek erről serio demandálni ígírte magát, Felségednek mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus XX.

Az három-széki postáknak postálkodásokra költség adatik.

Az miképpen Felséged kegyelmes urunk az háromszéki atyánkfiai panaszolkodásokra, a postálkodás dolgából való difficultásokat kegyelmes szeme előtt viselvén, ha mikor Felséged maga és ország közönséges dolgaiban expediálja és kapitányok által küldözteti, hogy azoknak költségekre az vám jövedelméből illendő költséget ordinált kapitányok által, és magok költségén publicumban őket postálkodásra nem kényszeríti, alázatos hűséggel szolgáljuk meg Felségednek.

Articulus XXI.

Hogy Brassóban az vásárok napján eladó marhájokat minden rendek jó pénzen adhassák, végeztetik.

Az mint ennek előtte kegyelmes urunk az brassai uraink miatt az külső rendek sokadalom és vásárnak idején se búzájokat se egyéb marhájokat két nappal előbb az sokadalomnál és harmad napon is 12 óráig, az havaseli és egyéb helyeken lakó oláhoknak is jó pénzen szabadoson el nem adhatták: végeztük országúl Felséged kegyelmes tetszéséből, hogy ennek utánna ebből az régi usus megtartatván, in differenter minden rendeknek a gabonát és egyéb marhájokat jó pénzen eladni az vásár napján szabados légyen.

Articulus XXII.

Rikán, Zágonban és Készdivásárhelyt az nemes emberek marhájok szekerektől való vám adás tolláltatik.

Nagy difficultásunkra volt ez is kegyelmes urunk, hogy az Rikában, Zágonban és Készdivásárhelt, az nemes embereknek marhájától, szekerétől ekkédik vámot vöttenek; mely szabadságtalanságot Felséged kegyelmességéből tollálván közzülünk, végeztük országúl, hogy ennek utánna contra praerogativam nobilitarem az nemes emberek marháin szekerin vámot ne vegyenek, és azzal ne tartozzanak.

Articulus XXIII.

Az kézdivásárhelyiek, illyefalviak, torjaiak, sepsi-szentgyörgyiek székek törvényétől el nem szakasztatnak; az Oláhországok útjaira való erősségeknek éppítésétől is ki nem vétetnek

Az mi az kézdivásárhelyiek, illyefalviak és torjaiak és sepsi-szentgyörgyiek állapatjokat illeti, kegyelmes urunk, Felségednek megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak, hogy azoknak is törvényeket az székek törvényitől el nem szakasztja, hanem az mint az zetelakiaknak ez elmúlt eszten-

dőben állapotjok felől kegyelmesen resolválta volt magát az törvény processusiról, ezeknek is törvények folyását azon állapattal hagyta.

Annak felette kegyelmes urunk, mivel ez mostani megindított külső országokra menő és béjáró útakra építendő erősségnek segítéséből az megnevezett városokat falukat is Felséged immunissá nem tötte, hanem őket ebből egyenlő tereh viselés alá submittálta, Felségedtől mint kegyelmes urunktól alázatos hálaadással vöttük.

Articulus XXIV.

Az mely ecclesiabéli személyek, fine diuortii, siue alterius negotii [1]*), más hütön lévő ecclésiának büntetése előtt hozzá transfugiált embereket absolválnak sine ratione, illis certa poena decernitur.*

Minémű nagy confusiók légyenek kegyelmes urunk az ecclesiákban, praedicator uraink-ő kegyelmek relatiójából értjük; tudni-illik, hogy az külön külön féle valláson lévő tanitók magok határában nem tartván magokat, ha valamely ember valamely vétket cselekedik, melyért az ecclesiának büntetését érdemlené, nem megyen reá, hanem az aduersariusok közé transfugiál, azok is mindjárt recipiálják. Az há[za]soknak is ódásában, kötésében is, semmi jó rend nem tartatik; mert avagy vérség vagy egyéb akadály találtatik az mátkások közt, melyre képest nem copuláltatnak, mindjárást confugiálnak az adversariusokhoz, csak az oláh paphoz is, az, kik sine discrimine et examine copulálják őket; az szerint az há[za]sokat citra ullas iustas divortii causas, ha harmad quindenára valamelyik pars nem compareál, az mint hogy compareálni nem is tartozik, alienus et incompetens judex előtt mindjárást divortiáltatnak; és így forum conscientiae nemcsak in forum litigiosum transmutarunt, hanem az pogány poligamiát is sensim invehálják. Végeztük azért országúl, hogy valakik efféle vétekben találtatnak, comperta rei veritate in amissione honorum et officii convincáltassanak, ez penig az articulus mind az négy recepta religión valóknak egyaránt suffragáljon.

Articulus XXV.

Marosszéken minden rendeknek jobbágyok az circálásban az tisztek előtt compareáljanak.

Az Marosszéki atyánkfiai közt az mely difficultások voltanak eddig abból, hogy némely főemberek jószági az széknek

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: »*sine* diuortii *sine* alterius negotii.«

törvénye szerint a circálásnak idején az tisztek eleiben megfelelni elő nem mentek és a székkel egyenlő terhet viselni nem akartak, végeztük országúl ex benigna suae serenitatis annuentia, hogy ennek utánna afféléből ne vonogassák magokat, és így az miatt az olyatén faluban az malafactorok ne lalitáljanak, hanem az tisztek afféléknek persequálásban szabadoson procedálhassanak.

Articulus XXVI.

Arad vármegyének megmaradott része incorporáltatik Szaránd vármégyéhez.

Látván kegyelmes urunk Arad vármegyének pusztúlását az megmaradott részét, végeztük országúl, hogy incorporáltassék Szaránd vármegyéhez.

Articulus XXVII.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 250.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 250.
Vizakna adjon	fl. 250.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Szepsi-Szent-György adjon . .	fl. 120.
Illyefalva adjon	fl. 120.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy-Almás adjon	fl. 60.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum

nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praescripta civitate nostre Alba Julia, die decima septima Mensis Junÿ, Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Gabriel m. p.

(P. H.) Stephanus Kowáchoczy cancellarius m. p.

Imprimebat Martinus Meszleni Typographus S. S.

Eredeti hiteles nyomtatott példánya *az erd. Múzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diaet. Trans. III. köt.*). — Ugyancsak nyomtatott példány a fejedelem aláírásával, de pecsétje s a cancellár aláírása nélkül *az erd. Múzeumban* (*a Donáth-gyűjteményben.*).

b)

A limitatió.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppuliae Ratiboriaeque dux etc. Fidelibus nostris universis et singulis, spectabilibus, mag. illust. generosis, egregiis et nobilibus, strennuis, agilibus, prudentibus et circumspetis, comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, capitaneis, vicecapitaneus, centurionibus, decurionibus, militibus; item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus, ac quemvis quaestum exercentibus, nec non civitatum, opidorum et villarum judicibus et rectoribus, civibus et incolis; cunctis etiam aliis cujuscunque status et conditionis regni hujus nostri Transylvaniae, sed et aliis externorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus commertia, emptionum venditionum aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret negocium. Salutem et favorem nostrum. Cum nos singulari paternoque erga curae nostrae a deo subjectos populos affectu ducti, nihil unquam antiquius habuissemus, quam ut eis optata tranquilitatis aura restituta, non solum legum patriarum usu eos gubernaremus, sed etiam omni eorum necessitati benigne consulendum esse arbitraremur: eapropter cum in regno hoc nostro Transylvaniae non minima tam potioris conditionis quam etiam totius populi incommoda propter rerum omnium forensium, usuique hominum necessariarum, aliarumque mercium vitae sustentandae idonearum immensum, supraque communis aequitatis modum adauctum precium cerneremus, nihil potius habuimus, quam ut iis publici emolu-

menti causa, certum tolerabileque aliquod precium statueremus. Atque fidelium nostrorum statuum et ordinum trium nationum hujus regni nostri Transylvaniae in hac civitate nostra Alba Júlia proxime celebrata diaeta, in ea parte conclusos articulos effectui dandos curaremus. Quapropter delectis ad id e fidelium consiliariorum nostrorum numero certis idoneisque personis ea omnia secundum aequitatis et justitiae normam, hoc quo intrascripto ordine limitanda, atque ut ad omnium notitiam facilius pervenirent patrio idiomate consignanda, eo quo sequitur modo clementer voluimus.

Anno 1626. die 12. Junÿ Fejérváratt lött limitatio az országnak generalis gyülésében.

Az mészárosmesterekről, miképpen vegyék az vágóbarmokat.

Egy jó öreg ökröt, az ki ez országban legjobbnak ítíltetik, 14 fl. vegyék.

Annál alábbvalót tizenharmadfél forinton.

Annál is alábbvalót fl. 10.

Az havas között való ökörnek az jovát, az ki legjobb lehet, egyet 7 forinton.

Annál alábbvalót fl. 6.

Annál is alábbvalót fl. 5.

Egy igen nagy szép szőke borjús tehenet, az minemő az Mezőségen és Torda táján és egyebütt is az földnek jován szokott termeni, fl. 10.

Annál alábbvalót azon féle szép tehenet, fl. 8.

Annál is alábbvalót, fl. 7. Annál is alábbvalót, fl. 6.

Az Topánfalva és egyéb havasok között termett teheneket, egy jó borjústehenet fl. 5. Annál alábbvalót fl. 4. Egy igen jó meddü tehenet fl. 7.

Annál is alábbvalót fl. 6.

Annál is alábbvalót fl. 5. Havasközi tehenet, egyet az legjovát fl. 4.

Annál alábbvalót fl. 3, d. 50.

Annál is alábbvalót fl. 3. Egy jó bárányt vegyenek den. 32.

Annál alábbvalót den. 25. Ennél is alábbvalót lában d. 20.

Az mészárosok mint adják az ökör, tehén, bárány és egyéb húsokat.

Egy igen jó bárányczímert adjanak den. 8.

Alábbvalót den. 7. Ennél is alábbvalót den. 6.

Egy meddü juhot vegyenek den. 70.

Egy nagy czápot vegyenek den. 90.

Egy jó kecskét, öreget den. 60.

Egy herélt ürűt, három esztendőst den. 90. Két esztendőst den. 70.

Esztendős ürűt 50 pénzen.

Az ürű és meddő juhhúsnak fontját az javának adják másfél pénzen.

Az kecskehúsnak fontját az jovának egy p.

Az melyesztett disznóhúsnak fontját adják három pénzen.

Az aprólékját penig, úgymint fejét, orrját, lábát, sódorit, kolbászit, májosit, gömböczit, véresit és több aprólékját is, melyeket font számra nem szoktanak adni, az város bírái limitálják illendő árrok szerint.

Az disznóhájnak, az ki új, fontját den. 5.

Ó hájnak fontját adják den. 6.

Az száraz új szalonnának fontját den. 5. Az ó szalonnának den. 6.

Az szopó borjúhúsnak fontját adják den. 3.

Az bélit és lábait adják den. 8. Az fejét is den. 8.

Az jó kövér ökörhúsnak fontját két pénzen.

Az tehénhúsnak fontját másfél pénzen.

Az mi az mészárosok ezekhez való egyéb dolgait illeti, az ezer hatszáz huszonnégy esztendőbeli limitatio observáltassék minden módon.

Az mészárosok az olvasztott faggyúnak fontját adják den. öt. Ejtelit den. 13. Mázsáját hat forinton den. 50.

Az olvasztatlannak mázsáját öt forinton és huszonöt pénzen.

Az olvasztott júhfaggyúnak fontját den. 4. Eytelit tiz pénzen.

Az böröket mint adják gyártatlan.

Egy öreg ökörbőrt, jót fl. 1, den. 50. Annál alábbvalót fl. 1, den. 20.

Egy jó öreg tehénbőrt fl. 1. Annál alábbvalót den. 90.

Negyedfű tulokbőrt fl. 1. Harmadfű tulokbőrt den. 75.

Esztendős tulokbőrt den. 50. Ezidei borjúbőrt den. 16.

Öreg jó czápbőrt den. 50. Öreg ürűbőrt den. 32.

Öreg júhbőrt, jót den. 28. Alábbvaló júhbőrt den. 25.

Egy báránybőrt szőcsnek ködmennek valót den. 8. Házi báránybőrt den. 4.

Egy kecskebőrt, jót, szőcsnek valót den. 7. Egy hitvány kecskebőrt, szőcsnek valót öt pénzen.

Az tímárokról. Miképpen adják böröket az varga és szíjgyártómestereknek, és az kik az ő börökből mívelnek.

Egy kimüvelt öreg ökörbőrt, igen jól készítettet fl. 2.

Egy tehénbőrt, öreget, jót, adjanak egy forinton s ötven pénzen.

Egy alábbvaló ökörbőrt egy forinton s negyven p.

Egy alábbvaló tehénbőrt egy forinton s húsz p.

Harmadfü tulokbőrt egyet egy forinton.

Esztendős tulokbőrt hatvan p. Alábbvaló, kisebbet negyven p.

Egy öreg júhbőrt negyven p. Alábbvaló júhbőrt harminez p.

Egy öreg ürübőrt negyven p. Egy alábbvaló ürübőrt harminczkét pénzen.

Egy öreg sarú talpbőrt, cserest, jót, tíz pénzen. Annál alábbvalót nyolcz pénzen.

Annál is alábbvalót den. 7. Az bocskort böröket is úgy adják, mint az sarútalpakat.

Az vargamesterekről miképpen adják el az sarúkat.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övökhez szoktanak kötni, adjanak fl. 1.

Egy czombig érő kocsisnak való szekernyét tehénbőrből, jól készítettet adjanak nyolczvan p.

Annál kisebbet, ki az térden feljül halad egy tenyérnyivel, borjúbőrből vagy jó czapbőrből készítettet adjanak hatvan p.

Az ki térdig ér, jól készítettet, júhbőrből, kit megköthet d. 45.

Egy czápbőrből német módon csinált jó szekernyét, szépet fl. 1.

Egy ürübőrből német módon csinált jó szekernyét den. 65.

Kecskebőrből paraszt módon csinált térdig érő szekernyét d. 65.

Ürübőrből csináltattat, térdig érőt negyven p.

Júhbőrből csináltatottat harminczöt p.

Egy deli sarút az jovát huszonnyolcz p.

Alábbvalót huszonkét p.

Egy kecskebőrből német módon kötősön csinált czypelyüst jót 28 p.

Az gyermekeknek apró sarút, czipellőst ehez képest kell adni, hogy az is drága ne legyen.

Egy asszony-embernek való sarút, jót, júh- vagy czápbőrből csináltat, vereset, feketét, avagy szederjest, kéttalpút, ötven p.

Kecskebőrből csináltat, jót, féltalpút, negyvenöt p.

Tizenhat esztendős inasnak való sarut, harminczkét p.

Kisebbidejü inasnak, huszonnyolcz p.

Annál is kisebbnek húsz p. Kis gyermeknek 12 p.

Azonképen az leánzóknak csinálják az sarukot ennyi esztendőbelicknek.

Egy öreg szekernye talpalástól egészlen adjanak 16.

Egy asszony-ember saru tapalástól egészlen 13 p.

Egy öreg leánzó sarujától tizenkét p.

Apró gyermekeknek sarujokhoz képest az talpalások is olcsó legyen.

Az csizmadiák is mivel minden míveket képtelen drágán adják, végeztük felőlök, hogy az mely városban külön czéhek vagyon, vagy együtt vadnak az vargákkal, míveket így adják:

Ez országban csinált törökországi szép és jó karmasin csimát öreg embernek valót adjanak két forinton.

Annál valamennyivel kisebbet adjanak fl. 1, den. 60.

Tizenhat, tizenhét, tizennyolcz esztendősnek valókot fl. 1, d. 25.

Tizenkét, 13, 14 és 15 esztendősnek valókot, egy forinton.

Annál apróbb csizmákat ad summum hetven vagy hatvan p.

Egy jó karmasin papucsot szattyánnal bélettet, kétszerrel karmasin sarkút nyolczvan p.

Egy jó veres kapczát szépet készítve, kinek az talpa is karmasin, lábához valót nyolczvan p.

Tizenhét és 18 esztendős inasnak való papucsot den. 70, kapczát den. 60.

Gyermeknek való papucsot hatvan p. Kapczát hozzá 40. p.

Gyalog legénynek való deli csizma formára csinált karmasin csizmát, jót, fl. 1.

Asszony-embernek való karmasin sarút parasztúl, de jól csináltatottat egy forinton húsz p.

Törökországi sárga kordoványból csinált öreg száras csizmát, jót, egy forinton 32 p. Annál kisebbet fl. 1, den. 20.

Annál is kisebbet egy forinton. Annál is kisebbet hetvenöt p.

Annál is kisebbet ötven p. Asszony-embernek valót den. 80.

Törökországi fekete kordoványból csinált csizmát, jót, öreget, szárast, egy forinton. Inasnak valót nyolczvan p.

Asszony-embernek valót ötven p.

Erdélyben készített czapbőrből csinált kordovány csizmát, jót, nyolczvan p. Inasnak valót hatvanöt p.

Gyermeknek valót negyvenöt p.

Erdélyben készített júhbőrből csinált fekete jó öreg száras csizmát hatvanöt p. Inasnak valót hatvan p.

Gyermeknek valót harminczöt p.

Törökországi sárga szattyánból csinált száras öreg csizmát den. 75.

Fekete szattyánból csináltattot hatvanöt p.

Erdélyben készitett fekete bőrből csinált öreg száras csizmát, jót, hatvan p.

Inasnak valót ötven p.

Sárga kordoványból csinált papucsot, hatvan p. Kapczát d. 40.

Az ki penig maga bőriből, talpából akar míveltetni, az csizmadiának mivétől fizessen.

Egy öreg száras karmasin csizmától szépen és jól csinálttól ötven p.; de úgy, hogy béllést is tartozzék az csimadia hozzáadni. Inasnak való csizmától den. 30. Gyermeknek valótól den. húsz. Asszony-embernek való sarutól harminczkét p.

Egy papucstól huszonöt p. Egy kapczától tizenkét p.

Ha ki penig czifra művet akar míveltetni, az szokás kívül alkudjék az mesteremberrel.

Sárga karmasinból csinált leánnak való sarut adjanak kilenczven pénzen.

Annál is kisebbnek hetvenöt p. Annál is kisebbnek ötven p.

Apró leánkáknak való sarut huszonnyolcz p.

Sárga kordoványból leánnak való sarut adjanak hetven p.

Annál is kisebbet hatvan pénzen. Annál is kisebbet negyven p. Gyermeknek valót huszonöt p.

Ezeken az Erdélyben csinált sárga bőröket is értsed.

Sárga karmasinból csinált jó öreg deli csizmát egyet egy frton.

Sárga kordovány deli csizmát egyet 75 p.

Fekete kordovány deli csizmát egyet hetvenöt p.

Fekete júhbőrből csinált deli csizmát ötven p.

Egy fekete kordovány papucsot hatvan p.

Egy sárga karmasin kapczát ötven p.

Sárga kordoványból csinált papucsot 60 p.

Sárga kordovány kapczát harminczkét p.

Egy veres kordovány kapczát 32 p.

Egy fekete kordovány kapczát huszonöt p.

Veres bőrből csinált vargabőr kapczát húsz p.

Az hol penig czéhek nincsen az csizmadiáknak, az bírák rendeljék őket az vargák czéhekben és így míveltessenek, adassák müveket véllek az bírák.

Az szíjgyártómesterekről, mint adják míveket,

Kétszeres korlátos, veres bőrből csinált vánkosostól, szegődött mivet, kinek az szélessége egy singnek nyolczadrésze és újj nyomatni, adják negyvenöt pénzen.

Fekete bőrből ezen mértékre csinált vánkosos hámot 45 p.

Cseres bőrből csinált hámot, jót, szegődöttet ezen mértékre vánkosost hatvanöt p.

Fejér timsós korlátos bőrből, ezen feljül írt módon csináltatottat 45 pénzen.

Szekeres lónak való féket, jót, kétszerest, ónas zabolájút, szirnyost, varrottat, szegödöttet fékemlőstől 75 p.

Félszer cseres hámot, jót, szegődöttet 35 p.

Félszer fejér hámot 20 p. Fejér paraszt félszerféket 20 p.

Szederjes féket, jót, kétszerest, ónas zabolájút fékemlőstül, sikost, akár vereset, egy forinton.

Az hámok felől penig tetszik ez, ha az mértéknél szélesben és czifrábban akarja valaki csináltatni, szegedjék az mesterekkel.

Az kétszeres kötőféket cseresbőrből csináltatott állásban valót 32 pénzen.

Félszerű ugyan afféle bőrből, húsz p.

Veres és fehér parasztféket, zabolástól, félszert 25.

Kétszeres kengyelszíjat, cserést 45 p.

Hajtott kengyelszíjat, cserést, szépet, jót, vereset 75.

Félszer cseresbőrből csinált kengyelszíjat 25 p.

Szügyelőt, farmatringot cseresbőrből csináltatottat, ónazott csattoshorgút negyvenöt p.

Egy úti kötőféket cseresbőrből csináltatottat, szépet, jót 25 p.

Faggyas bőrből csináltatottat 20 p.

Szügyelőt és farmatringot félszert cseresbőrből csináltatottat 68 pénzen.

Zabola nélkül adják harminczöt p.

Alábbvaló félszerféket cseresbőrből 25 p.

Kantárféket zabolájával cseresbőrből csináltatottat 28 p.

Egy kopjatokot cseresbőrből csináltatottat, ónas csatút 20 p.

Szablyaszíjat cseresbőrből, jót 16 p. Kétszerest, jót 22 p.

Patingot egyet, jót, 18 p.

Széltebeli kocsislovaknak valót egy gyeplöt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest 45 p.

Szekeres lónak való félszergyeplöt, cseresbőrből csináltatottat, jót és szélest, huszonöt p.

Annál kisebbet cseresbőrből tizenhat p.

Egy cseresbőrből csináltatott hermeczszíjat három p.

Hevederszorítót cseresbőrből csináltatott, jó egy szál szíjat, hat pénzen.

Alábbvalót 4 p. Öreg lóhajtó ostort 16 p.

Alábbvalót 12 p. Ökörhajtó ostort öt p.

Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, kinek az tekerése gyéren esik, cseres szíjból, másfél forinton. Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját beburítja, két forinton.

Hat lóra csinált cseresbőrből vánkosos hevedert, kinek az csatja karikája ónas, szorítószíjastól, negyvenöt p.

Vánkos nélkül valót 40 p.

Egy szőrvánkosos hevedert 24. p. Vánkos nélkül 16 p.

Vászonhevedert, vánkosost, csattost, jót, 16 és 17 p.

Vánkosnélkül valót, csattost, tizenkét p.

Kétszeres kötőféket fejér bőrből csináltatottat, szironyost, 40 p.

Cseresbőrből csináltatottat nyeregkötőt harminczöt p.

Egy fejér bőrből csináltatott terhelőszíjat negyvenöt p.

Csercsbőrből csináltatottat ötven p.

Egy jó öreg fékemlőt 8 p. Alábbvalót hét p.

Veres faggyas bőrből, igen jót öreget 6 p. Az apraját 3 p.

Az kétpénzes, hárompénzes szíjra reá vigyázzanak, hogy az bőrnek valorához messék, kiben drágaság ne essék.

Egy székely hevedert, szíjast, csattost, kápást, ónost, csattal, kötőjével adjanak harminczöt p.

Ugyan székely hevedert, ónos csattal, kápájával, szíjatlan, felkötő szíjával adjanak tizennyolcz p.

Hat lóra való hámot minden szerszámával, fékével együtt, igen jót, cserest, nyomtatottat adjanak 14 forinton.

Hat lóra való hámot cseresbőrből minden szerszámával, fékével, három sziron rózsával varratottat adjanak 18 forintot.

Az ki maga ad bőrt kész gyártva az szíjgyártónak, hogy hámot csináljon belőle, hat lóra való hámtól féktől minden szárszámától az munkájától adjon az szíjgyártónak fl. 6, de az szíjgyártó adjon minden szerszámot hozzá.

Hat lóra való fejér hámot fékestől, mindenestől három szironyos rózsára varrottat adjanak 18 forinton.

Az szőcsmesterekről.

Egy jó mogyorónestet, kit fönestnek hínak, vegyék meg az vadásztúl egy forinton.

Az középszerű nestet, jót, den. 80. Az alábbvalót hetven p.

Az bükknestet hatvan pénzen.

Az öreg farkasbőrt, jót, vegyenek az vádásztól egy forinton huszonöt pénzen.

Alábbvalót egy forinton.

Alábbvalót az apraját nyolczvan p.

Egy rókabőrt egészet, jót, az vadásztól hetvenöt p. Középszerűt 60 p. Mégis alábbvalót negyven p.

Az házi báránybőrnek az jovát hat p.

Az szék báránybőrt nyolcz p.

Alábbvalót hat p.

Apró kecskebőrt az jovát 4 p. Alábbvalót két p.

Az szőcsnek való bötösbőrt, azaz, az mely bárányt másodszor megnyírtek 10 p. Alábbvalót 8 p.

Vadmacskabőrt 7 p.

Nyúlbőrt 2 p.
Vidrabőrt egy forinton 25 p.
Nercsbőrt, az igen jovát 35 p.
Gerénybőrt két p.
Hörcsekbőrt két p.
Borzbőrt 10 p.
Hiúszt, Erdélyben fogattatott, az igen jovát, nagyját, nyolcz forinton.
Az alábbvalókat hét és hat forinton.
Annál is alábbvalókat négy és öt forinton.

Az szőcsmesterek mint adják míveket.

Egy jó, szép mogyorónestet, kit főnestnek hínak, csáválva, egy forinton húsz p.
Az középszerű mogyorónestet fl. 1.
Az alábbvaló nestet adják 80 p.
Az büknestet adják 75 p. Egy jó öreg gyártott farkasbőrt adjanak fl. 1, den. 40.
Középszerű farkasbőrt fl. 1, den. 18. Az legalábbvalót egy forinton.
Egy egész öreg rókabőrt, 90 p. Alabbvalót adják egészlen 75 p. Még ennél is alábbvalót, 56 p.
Egy jó róka hátat nyakastól den. 41.
Torkot málostól, lábastól, den. 45.
Igy az alábbvalókot is ez szerént kell rendelni, kinek mint adgyák hátát, mállját az szőcsöt ne kénszerítsék az nyaka torka lemetszésire.
Egy nest torkot adjanak tíz p.
Ha úgy magának árulják lábastól, nyolcz pénzen. De ha az egész nestet, torka nélkül, ennyivel alább adják.
Egy róka torkot az szépit 25 p.
Egy róka nyakat az szépit, d. 28.
Az alábbvalónak nyakát és torkát egyet-egyet adjanak húsz pénzen.
Nyak nélkül az hátát adják d. 18.
Mállját torok nélkül tizennyolcz p.
Egy házi báránybőrt den. 6.
Az szék báránybőrt d. 10. Alábbvalót d. 9
Apró kecskebőrt nyolcz p.
Az alábbvalóját négy p.
Az bőtös bőrt, 13 pénzen.
Alábbvalót 10 p.
Vadmacskabőrt 13 p.
Nyúlbőrt 4 p.

Vidrabőrt fl. 1, den. 35.

Nercsbőrt az jovát, 45 p.

Gerénybőrt négy p.

Borzbőrt gyártva 15 p.

Hiúzbőrt az jovát, fl. 8, den. 40. Az alábbvalókat fl. 4 és 5, den. 25.

Egy jó öreg galléros térkötőig érő báránybőr ködment, irhást adjanak egy forinton harminczöt p.

Egy merő ködment galérotlant, térdig érőt, báránybőrből, egy forinton.

Egy kurta ködment, hetvenöt p.

Asszony-állatnak való ködment, ránczost egy forinton 50 p.

Az alábbvaló ködment asszony-embernek egy forinton.

Ha ki posztó ruhát béllettet az szőcs bőrivel, számlálja meg hány báránybőr megyen alája s adjon mindeniktül felbéllésével egyetemben tizenhárom p. Ha penig az bélletőjé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától, három p.

Egy nyúlbőrt, gereznát, térdig érőt, ki evettel prémezett, 5 forinton.

Egy öreg hosszú kecskebőrből csinált gereznát, 1 forinton, 50 pénzen.

Rövidet, kecskebőrből csinált gereznát egy forinton.

Egy öreg báránybőrből csinált hosszú gereznát, két forinton.

Rövidebb báránybőrből csináltottat, egy forinton ötven p.

Ha penig ezenkivül frissebb, czifrább míveket akar csináltatni, ki az limitatioját excedálná, alkudjék az szőcs mesterekkel.

Mindenütt minden embereknek béröket, akármi bőrök legyenek, tartozzanak pénzekért meggyártani az szőcsök, az beadott bőröket.

Az kerekesmesterekről, mint adják míveket.

Egy kocsit, jót, mindenestől készen léven, hat ló után valót, adjanak öt forinton.

Négy és három ló után való kocsit adjanak fl. 4 d. 50. Egy kocsi kereket öregebb tizenkét küllőjüt 50 p.

Alábbvaló kocsikereket három és négy ló után valót 43 p.

Egy bőrszekérhez való kereket, tizenkét küllőjüt 60 p.

Hat ló után való jó társzekeret félvágásút, minden szerszámával adják 5 forinton.

Ilyen kereket, tizenkét küllőjüt, 55 p.

Egy öreg jó ökör szekeret 12 ökör után valót szerszámastól, 6 forinton. Ilyen kereket tizenkét küllőjüt, vas alá valót adjanak hetven pénzen.

Az kit meg nem vasaznak, tizenkét küllőjüt, ötvenöt p.

Annál kisebbet, vas alá valót, adjanak 45 p.

Annál is kisebbet negyven p.

Egy kocsirúdat, öreg és négy lóra való szekérrúdat tengelyestől, 40 pénzen.

Tengely nélkül huszonnyolcz p.

Kisebb kocsinak és szekérnek tengelyestől való rúdat 32 p.

Tengely nélkül huszonegy p.

Egy kocsi alá egy tengelyt szegezzenek 12 p.

Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér, vagy társzekér alá egy tengelt 15 p.

Egy öreg kerék falt tegyenek be öt p.

Egy öreg küllőt tegyenek be 3 p.

Kisebb szekér alá való falt tegyenek be 4 p.

Kocsi alá való falt is azon képpen.

Kocsi kerékben küllőt és kicsin kerékben 3 p.

Egy öreg felhérczet 6 p.

Középszerűt 4 pénzen.

Kocsi alá valót den. 3. Egy hámfát, jót, szépet, négy pénzen.

Egy lőcset, hajtottat, 10 pénzen. Egy semelt 4 pénzen.

Egy szekér-ágast dén. 10. Egy öreg nyújtót hat pénzen.

Kocsi alá valót, vagy kisded szekér alá valót, négy pénzen.

Egy pár kocsi-lajtorjától, négy ló után valótól, egy forintot.

Egy pár társzekérre való lajtorját adjanak negyven pénzt.

Hat ló után való lajtorjától, egy pártól, egy forintot huszonöt pénzt.

Az szürcsinálómesterekről, csapókról.

Az gyapjúnak mázsáját vegyék 6 forinton.

Az tímárok, vargák, ezek is az szerint adják, ha penig az gyapjút nem akarják mázsával venni, az báránygyapjút hat pénzen. Egyenként vegyék 13 p. Elegyesleg vegyék tizenkét pénzen. Az alábbvalóját 10 pénzen csak az gyapjút.

Az szűrnek végét mindenütt, minden helyeken csinálják egy mértékre az szürtakácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven sing hosszat, ha penig az rámáról leveszik, és megdöröczkelik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy fertályt, ha meg nem tartana, ezt az árából tartsa ki, az ki megveszi az szürt, vagy az takács tartozzék kiteljesíteni az vevőnek az szürt.

Mint adják el az szürtcsapók végét az szürnek.

Egy vég fejér szürt, jót, adják végét 4 forinton.

Egy fekete vég szürt adjanak három forinton.

Egy vég szürke szűrt adjanak három forinton.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az országban minden helye-

ken, városokban minden emberek, rendek, az kolosvári singhez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az szürnek is hosszát és szélit.

Az fejér szürnek singit adják tizénkét pénzen. Az fekete szürnek singit den. 10.

Az szürke szűrnek singit adják tíz pénzen.

Az szűrcsináló szabókról.

Fejér szűrből csinált köpenyeg vagy bohai szűrt, öreg embernek valót, bővet, öreget, minemüt Kolosváratt szoktak csinálni, kinek gallérja prémes posztóval, egy forinton és negyven pénzen.

Ennél kisebb fejér szűrből csinált, kinek hossza két sing, öreg embernek valót, egy forinton és huszonöt pénzen.

Övedző szürt, béres legénnek valót, jót, öreget, posztóst egy forinton.

Alábbvalót ennél valami kevéssel kilenczven pénzen.

Tizenhat, tizennyolcz esztendősnek valót, fejér szűrt, hetvenöt pénzen.

Tizenkét esztendősnek való fejér szürt, az hossza másfél sing, hetven pénzen.

Annál kisebbnek való fejér szürt, negyvenöt pénzen.

Fekete szűrből csinált köpenyeg vagy bohai szűrt, jót, öreget, posztóst, egy for. d. 10.

Ennél kissebbet, posztózottat, nyolczvanöt pénzen. Tizenhat esztendősnek valót, kinek az hossza fertály héján két sing, ötven pénzen.

Tizenkét esztendősnek valót, kinek az hossza másfél sing, negyvenöt pénzen.

Annál kisebbet harminczhat pénzen.

Szürke szűrből csinált öreg köpenyeg, vagy bohai szürt, posztóst, fl. 1, den. 10.

Alábbvalót, melynek két sing az hossza, nyolczvanöt pénzen.

Annál kisebbnek, melynek az hossza fertály héján két sing, ötven pénzen.

Annál is kisebb gyermeknek valót, harminczhat pénzen.

Az nemezcsinálókról.

Egy öreg lónemezet, hátas lóhoz valót, szegődettet, adjanak tíz pénzen; közép renden hátaslóhoz valót d. 10.

Szekeres ló nyereg alá való nemezet, jót, öreget, nyolcz pénzen.

Egy öreg botos nemezkapczát, melyet sarun felyül vonsznak, den. 7.

Kisebbet, saruban valót, hat pénzen. Gyermeknek valót négy pénzen.

Az szörmívesekről, kik lasnakot, harisnyát, czondorát, gubát, csuklyát és pokróczot csinálnak.

Egy belényesi lasnakot, szépet, tarkát, egyet, jót, öreget, fl. 2.

Egy fejér lasnakot egy forinton huszonöt pénzen.

Egy fekete lasnakot, jót, öreget, 75 p. Egy csinált gubát, jót, öreget, dén. 90.

Alábbvalót, kisebbet, nyolczvan pénzen. Annál is kisebbet ötven pénzen.

Egy fekete czondorát öreg embernek valót, hatvan pénzen.

Singit adják az fekete czondorának, az jovának, kilencz pénzen.

Annál alábbvalónak singit nyolcz pénzen. Fejér harisnyának singit denár 7.

Öreg embernek való harisnyát, öreget, jót, húsz pénzen.

Alábbvalót öreg embernek valót tizenhét pénzen. Gyermeknek valót, az minémű az inas, tíz pénzen és tizenöt pénzen. Keztyüt, öreg embernek valót, d. 6. Kisebbet öt pénzen.

Kecskeszőrből csinált tarisznyát egyet tíz pénzen. Egy oláh tarisznyát den. 5.

Egy oláh hevedert négy pénzen. Egy oláh iszákot húsz pénzen.

Egy kecskeszőrből csinált iszákot huszonnyolcz pénzen.

Egy csuklyát, jót, öreget, tíz pénzen. Alábbvalót hét pénzen.

Egy jó sebesi pokróczot, Karán-Sebesben helyében, az hol csinálják, ötven pénzen. Itt Erdélyben az jovát hetven pénzen. Az alábbvalóját helyében adják den. 40. Itt benn adják hatvan pénzen.

Az szabómesterekről, kik váltómívet mívelnek.

Egy öreg karasia dolmánt, kit mind az aljáig merőn megbéllenek, hosszát, minden szerszámát az ember megadván, adjanak töle hetven pénzt.

Sája dolmántól, hosszútól, kihez minden szerszámat adnak, 75. pénzt.

Félszer dolmántól, effféléktül, hosszaktúl, karasiáktól és sájától, gombos sinorostúl, ki alatt vászon vagy bagazi vagyon, ötven pénz.

Egy karasia rövid dolmántól, kinek maga adja az szerszámát, övig béllettől negyven pénzt.

Egy hosszú gránát vagy skárlát dolmántól adjanak merőn béllettől egy forintot 25 pénzt.

Egy kamuka vagy atlacz dolmántól merőn béllettől adjanak fl. 1, den. 25.

Egy bársony dolmántól két forintot.

Egy töltett foztán dolmántól négy forintot.

Egy gránát és skárlát köpenyegtől, szerszámát megadván, fl. 1, den. 80.

Karasia vagy brassai posztóból csinált köpenyegtől béllettől 1 forintot.

Abából csinálttól bélletlen adjon negyven pénzt.

Egy karasia és sája nadrágtól kapcsos sinorostól adjanak 32 pénzt.

Kapocs-, sinór nélkül húsz pénzt.

Egy gránát és skárlát nadrágtól sinóros kapcsostól, 50 pénzt.

Brassai posztó nadrágot, fodor illért, abát, norimbergit, köz illért kapcsával csináljanak 16 pénzért.

Félszer karasia, sája, stemet sinóros vagy kétszeres felső ruhától, 60 p.

Öreg skárlát vagy gránát, kaftánnal vagy selyem materiával béllettől adjanak egy forintot ötven pénzt.

Az ki bagaziás leszen merőn, 75 pénzt.

Az ki karasia felső ruha, száras, gombos és sinóros leszen, 60 pénzt.

Csonka újjú gránát, karasia, skárlát, fajlandis mentét posztóval, vagy bagaziával merőn béllettet, egy forinton.

Fodor illyér, kesniczér, aba, brassai mentét az ki ezen módon csináltat, negyven p.

Asszonyembernek való ránczos hosszú szoknyát fodor illyérből brassai posztóból, karasiából és egyéb ehhez hasonló posztóból, kinek az vállát posztóból prémezi, ötven pénzt.

Ezenkűvül az ki jó posztóból vagy selyemből akar míveltetni szoknyát, az szabóval alkudjék. De az szabó drágán ne merjen mívelni.

Az kötélverőmesterekről.

A kendernek mázsáját vegyék két forinton.

Ha penig szűkebben teremne, két forinton s ötven pénzen.

Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hívnak, adjanak négy pénzen.

Vonó istrángot három p.

Apró istrángot ökör szarvára valót, két p.

Egy fűre való négy ölnyi kötelet, hat p.

Szekér nyomtatni való hat öl kötelet tizenkét p.

Ha háló inat kell csinálni, egy ölt csináljanak másfél p.

Az vékony gyeplőnek kötéséért, ki három ölt tartson, egy p.

Öznek való pólyakötélnek ölit, egy p.

Egy öreg gyalomkötélnek ölit hat pénz.

Az borvonó kötélnek ölit hat p.

Ehhez hasonló temérdekségü kötélnek ölit így adják, de úgy, hogy tiszta kenderből csinált, ne szőszes kenderből.

Pais és kopjagyártókról.

Egy jó szegődött merő kopját, melyen három gyántár vagyon, adják húsz p.

Egy fuallott kopját, szépet, jót, temérdeket, 40 p.

Az ki ezeknél jobbakat, szebbeket akar csináltatni, alkudjék az mesterrel.

Szappanfőzőkről.

Az szappanfőzők igen jól és szépen igazán főzzék az szappant és ne áztassák felette.

Szappannak fontját adják 6 p.

Az nyergesekről.

Egy hátas lóra való nyerget, két kápájút, itt való s cseres bőrből csináltattat veres vagy fejér bőrből adjanak 2 forint.

Egy kápájú nyerget itt valót, kinek nem posztós az ületi, egy forinton és huszonöt p.

Vásári nyerget, az ki nem szegődett, itt való bőrből csinált félszer kápájút, nyolczvan p. Kocsis nyerget, bőr kápájút, d. 60.

Alábbvalót, melyet bőrrel nem borítnak, harminczkét p.

Egy hátaslónak, nyereg alá való posztó nélkül való hagymánt, tizenhat p. Posztóst csináljanak huszonöt p.

Kocsisnyereg alá valót tizennégy p.

Az lóbőrnek jovát vegyék ötven p.

Az kisebbet negyven p. Az csikóbőrt den. 20.

Az lóbőrt senki meg ne vegye, hanem csak az nyereggyártók és paisgyártók vehessék meg.

Vasárosokról.

Ez országbéli hámorokon csinált vasakat és Magyarországból behozatott vasat is a kovácsok s egyéb rendbeli emberek így vegyenek: az nagy mázsát négy forinton, az ki száznegyven fontos, az minemüvel Kolosváratt élnek.

Toroczkón csinált öreg singvasat huszonöt p.

Egy lapos vasat is huszonöt p.

Egy toroczkai közép sinvasat tizennyolcz pénzen.

Annál kisebbet kocsi talpára valót tizennégy p.

Öreg rúdvasat, kiben két annyi vagyon, mint egy öreg sinvasban, den. 40.

Azonképpen egy hosszú szántóvasat, negyven p.

Kisebb rúdvasat húsz pénzen. Az hol penig az mívesemberek

azoktól akarnak vasat venni, kik házoknál árulják az vasat, az ilyenektől az olyan vasat, ki drágább tíz p.-nél, ne vegyék feljebb egyet-egyet két p.-nél, azaz minden tíz p. után nyerjen hét-hét pénzt, az ki kereskedik vele.

Az csetneki közép vasat tízenkét p. Itt is az kit azszerűt csinálnak, azszerint adják.

Az csetneki apró vasnak százát hét forinton.

Erdélyben is ilyszerű vasat így adjanak.

Az erdélyi aczélnak mázsáját az hámarakon adják négy forinton.

Alábbvalónak mázsáját 3 forinton.

Az öreg hajtott végű vasnak százát tizenkét forinton.

Az öreg marok vasnak százát négy forinton. Az középszerűnek százát fl. 3.

Az kocsira valónak százát hét forinton s ötven p.

Az léczszegnek százát tizennégy p. Héjazó szegnek százát négy p. De ó szeget ne elegyítsenek köziben.

Az kovácsokról.

Az kovács egy jó öreg erős patkót maga vasából szegestől üssen fel hat p. Öreg lovat, kit szőrpokrócz alatt tartanak, olyan lovakra maga vasából egy patkót üssen fel hét p,

Egy ó patkót az kovács maga szegével üssen fel három p.

Az ki patkót, szeget maga ád, üssen fel egy patkót, két p.

Egy patkót szegestől adjon öt pénzen. Egy kocsikereket vasazzanak den. 35. Ha az emberé magájé az vas, ó vassal vasazza 25 p.

Négy lóhoz való társzekér kereket vasazzon egyet, harminczkilencz p.

Egy öreg szekérben való kereket új vassal vasazzon ötven p.

Ó vassal vasazzon harminczkét p.

Egy öreg kapát toroczkait, ki igen jó, húsz p. Váradi kapát den. 40.

Egy kisebbet és kisebbszerűt, medgyesit, beszterczeit, segesvárit, den. 18.

Egy jó öreg vasásót toroczkait ötven p.

Kisebbet annál, jót, negyven p.

Egy jó öreg favágó fejszét harminczkét p.

Egy faragó fél kéz fejszét huszonöt pénzen. Középszerű öreg fejszét 28 p.

Egy öreg fejszét aczéljanak meg tizenkét pénzért.

Kisebbet aczéljanak tiz p. Egy jó sarlót az kovács adjon d. 7.

Az kik kötéssel hozzák, adják százát hat forinton s ötven p.

Egy kaszát, más országból hoztat, adjanak negyven p.

Ez országban csinált jó kaszát, kit mondva csinálnak az kovácsok, jót válaszva hatvan p. Egy öreg jó karózó kést, tizenkét pénzen. Kisebbet tíz pénzen.

Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestől négy forintért.

Közép kocsit vasazzon meg az kovács 3 forintért és ötven p.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg 3 forintért 50 p.

Hat lóra való társzekeret vasazzon meg fl. 4, den. 50.

Egy hintó szekeret szépen, egészen, ujjannan vasazzon hat forintért.

Egy szekér rúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon, den. 32.

Egy tengelt más ember vasával vasazzon tizenhat pénzen.

Ó marok vassal vasazza tíz pénzért.

Egy öreg ökörszekeret új vassal más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámmal négy forintért. Ó vassal vasazza úgy ezeknek is kerekeit, mint egyéb kerekeket.

Az ötvesmesterekről.

Miképpen annak előtte való gyűlésünkben is végeztetett volt, tizennégy lótos ezüstből míveljenek az ötvesek: azért most is végeztük azt, hogy az régi mód szerint tizennégy lótos ezüstből müveljenek, azért az hol czéhek nincsen az ötveseknek, parancsolja meg ő felsége, hogy az olyan városokban az kolcsos városokhoz tartsák és az czéhez hallgassanak. És az míveket az czéheknek törvénye szerint megpróbálják és ha tizennégy lotos ezüstből nem mívelnének, hanem alább való mívet árulnának vagy sokadalmakban, vagy egyéb helyeken: az czéhmesterek tisztességek vesztése alatt tartozzanak ez ilyenekre vigyázni és az ki afféle frausban találtatnék, marháját confiscáltassák az város bírájával, mely marháknak vagy míveknek harmada az czéhmestereké az bíróval együtt legyen, az két részét ő felsége tárházában administrálják. Minden ötves mestereknek külön-külön bélyege legyen az míven, kit mível felüsse reá, hogy az mívet megismerjék, ki csinálta. Az ki véllek az maga ezüstiből akar míveltetni, sima aranyozatlan münek gírájától egy forintot s hetvenöt pénzt adjanak, mosdót medenczéstől, ki nem drága faragott mű, hanem vert mü, de aranyos, gírájától adjanak két forintot.

Az ki penig testállásos czifrás faragott míveket akar csináltatni, gírájától adjon két forintot s ötven p.

Az ki aranyaztat az műhez, az aranyat is felmérje, úgy hogy elsöben mérjék meg az ezüstöt, azután az aranyat mérje fel; lássák, hogyha rajta az arany, az kit hozzá adtak. De tartozzék az aranyat tisztessége vesztése alatt éppen reá aranyaznia, az menni aranyat

hozzá adtak, ha reá nem aranyazná, héa lenne, tartozzék ujonnan aranyoznia, mindaddig, míg jó leszen és az hozzá adatott arany éppen rajta leszen: ugyanazon egy fizetése.

Az lakatosokról.

Egy kengyalvasat, öreget, szépet, nagy pálhást, gombost, szép ónost szalamiákkal egy forinton. Annál alábbvalókat, szépet, szalamiást kilenczven p. Annál is alábbvalót, pálhásost, nyolczvan p. Annál is alábbvalót, pálhást, hatvan pénzen. Annál is alábbvalót ötven p. Annál is alákbvalót, palhást, negyven p. Kocsis nyeregre valót tizenhat pénzen.

Tálnyéros kengyelvasat, igen jót, czifrást, ónost, szalamiákkal, szépet, hetvenöt p.

Kármány kengyel vasat hetven p.

Jó ajtóra való závárt, vásári művet, mindenestől hozzávalójával, az mi hozzá kell, d. 60.

Alábbvalót adjanak ötven pénzen. Annál is alábbvalót mindenestől den. 40.

Asztalra vagy ládára való zárt, jót, hozzávalójával együtt adjanak harminczöt p.

Alábbvalót huszonnyolcz pénzen..

Öreg háromszegű nagy lakatot jót, hetven p. Annál is kisebbet ezen formán negyven p. Annál is kisebbet ezen formán, harminczkét p.

Annál is kisebbet huszonöt pénzen. Annál is alábbvaló nagy köz lakatokat négyszögűeket tizenkét p. Aprókat illyeneket nyolcz p.

Hátas lónak való patkós zabolát, jót, igen szépet, ónost, vastagot, kilenczven p.

Annál alábbvalót hatvanöt pénzen. Annál is alábbvalót ötven pénzen.

Egy deli sarkantyút, ónost, hosszat, ötven p.

Egy felkötő sarkantyút huszonnyolcz p.

Apró sarkantyút felszegezet, ónost, taréjost, igen szépet szegezzenek fel négy p., ha nem ő patkolta az csizmát, hanem mástól vette az sarkantyút.

Alábbvaló fekete sarkantyút, taréjost, felszegezze tizenhat p.

Egy vakarót, jót, öreget, kilencz p. Annál kisebbet hat p.

Egy jó kopija vasat, ónost, aczélost tizenhat p. Kisebbet ónost tizennégy p. Fekete kopja vasat tiz p.

Egy tálnyéros rúdú jó zabolát szépen ónazottat hetvenöt p.

Spanyor zabolát, jót, sutún járót, szépen ónazottat, egy forinton és huszonöt p.

Egyenes rúdú zabolát jó vastag közűt ónost kilenczven p.

Ennél alábbvalót, ugyan ilyen formájút, hetven pénzen. Még is alábbvalót den. 60.

Egy szekeres lófékre való jó ónos tálnyéros vastag hólyagos zabolát húsz p.

Alábbvalót ilyen formát, az ki nem olyan igen jó, apróbb, tizenhat pénzen.

Egy hólyagos kantárzabolát nagy karikájút, jót, szépet, ónost húsz p.

Egy keresztes kantár zabolát, szépet, ónost, tizennyolcz p.

Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost tizenkét p.

Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja, az kié az láda, nem a szolga, négy pénzért. Az ajtót is nyissa meg, de szolga szavára ne nyissa, hanem ha az ura nyittatja, négy p.

Egy papucsot, jót, szépen, jól patkoljanak tiz p.

Egy portai csizmát igen szép lapis patkóra három szeggel szegezvén, szép reszeltet, d. 12.

Ezen kűvül való fő avagy nehéz míveket az ki akar míveltetni, alkudjék az mesterrel.

Az ónmívesekről.

Végeztük ezt, hogy az ónnak drágasága miatt hat font fejér ónhoz tegyenek egy font fekete ónat és úgy míveljenek igazán.

Fontját az kész ón műnek adják harminczkét p.

Ha penig az ára megszáll, adják olcsóbban.

Azon műnek penig fontját vegye be tizennégy pénzen.

Az ki penig ki akarja míveltetni ónját, az apadását letudván, úgymint tíz fontból egyet, csinálja ki fontját tizenkét p.

Az miképpen penig az ötvesekről végeztünk, hogy az kolcsos városbeli czéhmesterekhez tartsák magokat az külső városbelick is az országban: az ónmívesek is ahhoz tartsák magokat azon büntetés alatt.

Az kádárokról.

Az kádár mesterek igaz mértékre csinálják az ő miveket és rá vigyázzanak az czéhmesterek minden városon, falukon penig az bírák hütök szerint.

Az öreg hordó nyolczvan vedres legyen igazán.

Az földes negyven vedres legyen igazán.

Az egész hordót, ki nyóczvan vedres, jó, jól csinált, jól kötött, adják fl. 1.

Az negyven vedrest, ki jól kötött, ötven p.

Az mennyi vedres, annyi pénzt adjon érte, ha ki apróbbakat akar csináltatni.

Az mikor az hordóban az falak megbontakoznak, azokot kivegyék az kádárok és azokhoz hasonló falt tegyenek, hogy az hordó meg ne kisebbedjék, vagyha azt nem mívelik, ottan félhordót csinál-

janak belőle, hogy a hordónak kicsinsége miatt a borvevő emberek meg ne csalatkozzanak, hanem igaz vider *(sic!)* számú legyen az hordó, azonképpen ha az hosszában el kelletnék is vágni, csináljon negyvenes hordót belőle, ezt is hozzá tévén, hogy ha mikor isten az bornak bőségét adja, két negyvenest adhassanak el egy forinton huszonöt pénzen.

Egy fél hordót hatvan harmadfél pénzen.

Az többit az apraját az ő rendi szerint.

Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal, kinek ép feneke és dongája vagyon, húsz p.

Negyvenes, kinek héa nincsen, kössék meg ujonnan tizenhat p. úgy kösse penig, feleljen felőle, hogy Szent-Márton napig az ő míve miatt az borban kár nem esik.

Egy öreg hordónak és negyvenesnek is ha egy felől egészlen új feneket csinált, adjanak huszontét p.

Az ki falt teszen az hordóban, minden faltúl adjanak 3 p.

Egy darab fenéktől is három pénzt.

Ha penig pinczében köt az kádár, minden abroncstúl adjanak két pénzt. Hogyha penig egy teli boros hordóban falt vonszon az kádár, adjanak ötven pénzt.

Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontorozza, adjanak tizenhat pénzt. Ha egyfelől, nyolcz pénzt.

Az hol penig szűk az fa, mint Kolosváratt és Szebenbe, kell adni az dongától és fenéktől három pénzt.

Két fülü csebret, kit két ember visel, tizennégy pénzért.

Lóitató három vedres csebret két fülüt tizenkét pénzért.

Egy vedres kétfülü csebret nyolcz pénzért.

Egy vízmerítő fenyőfa vidret hét pénzért.

Egy öreg sajtárt négy pénzen.

Egy vedres öreg kartót nyolcz pénzen. Kisebbet öt pénzen.

Juhfejő vedret négy pénzen.

A deberke valamennyi vedres leszen, négy pénzt minden viderért.

Egy öreg szapuló feredő, és minden egyébféle öreg edényeket, ha tölgyfából csinálják, vedrét adják három pénzen.

Fenyőfából két pénzen.

Öreg kádot nyomót vagy káposzta-sózni valót, három pénzen vedrét. Fenyőfából másfél pénzen.

Egy öreg kád kötésétől huszonöt pénzt. Kisebbtől den. 16.

Egy liut adjanak húsz pénzen. Kisebbet tizenhat pénzen.

Egy szőlőhordó botot húsz pénzen. Kisebbet tizenhat pénzen.

Egy légelt, egy vedrest, nyolcz pénzen. Kisebbet hat pénzen.

Még is kisebbet négy pénzen.

Hogyha penig valaki az kádárt hivatja bor kötni, dolgait elhagyván, tartozzék minden ember hivataljára elmenni, hogy senki az

miatt kárt ne valljon; ha el nem menne fizetésért és kárt vallana az ember, a ki híná, az kádár fizesse meg az kárt.

Az csiszár mesterekről.

Az ki maga adja az czápát az csiszárnak, egy hegyes tört csináljon egy forintért.

Egy szablya hivelt, az ki paraszt módon vagyon, az ki maga czápáját adja hozzá, egy forintért. Ezüst alá is ezen fizetésen tartozzék csinálni.

Hogyha penig valaki czifrás kötő vasakra akarja, ezüst formára csináltatja az vasat, az alkudjék az csiszár mesterrel; az hol penig az csiszár mesteré lészen minden szerszám és czápát sem akar adni, mivelhogy afféle váltó mü más országból hozott szerszámmal építtetik, adjanak egy szablyától és pallostól három forintot, ha csak az vasa az míveltetőjé, egyebe mind az csiszáré. Ha ki penig szablya vasat ád és vert bőrből akar hivelt csináltatni, váltó műtől adjanak kilenczven pénzen.

Vásári művet vagy alábbvalót hatvan pénzen.

Az mely vas az csiszáré lészen, az minemü az vas lészen, az szerint alkudjék az mesterrel.

Demeczki szablya tisztítástól, fringiától, pallostól, hegyes törtöl d. 25.

Csetneki szablya tisztításától tizenkét pénzt.

Egy sisak tisztításától, ki igen rozsdás, negyven pénzt.

Az ki nem igen rozsdás, tisztítsák huszonnyolcz pénzért.

Vásári mívet csetneki vasat vert bőrből az mint eladhatja és alkhatnak vele, úgy adja el. Ha penig valaki kardját, hegyes törét, pallosát csiszár kezében adja és azokat elveszti, elcseréli vagy eltöri, az ki volt, azt elégítse meg róla, vagy hasonlót adjon, vagy pénzül alkudjék az káros emberrel.

Az kömívesekről.

Az rakó míves mesternek, az kinek ennyi adnak, egy napra adjanak huszonnyolcz pénzt.

Egy kömüves legénynek adjanak húsz pénzt.

Tanuló legénynek den. 14. Az mely kömüves mesternek ennyi nem adnak, den. 38.

Az kömüves legénnek, kinek ennyi nem adnak, huszonnyolcz p.

Az inasnak huszonnégy pénzt.

Az ki ölszámra alkuszik, egy temérdek falnak, ki három singes leszen, ölitől adjanak egy forintot.

Két singes falnak ölitől hetven pénzt.

Másfél singes falnak ölitől ötven pénzt. Egy singes falnak ölitől harminczöt pénzt.

Egy ajtó mellyékétől, czifrás faragott mü, kinek az szemöldeke kornisos, az magossága tíz araszt, az virága négy arasz, adjanak töle hét forintot. Ennél alábbvaló ajtót, kinek virága három arasz egy hivelkes tenyérni, adjanak öt forintot.

Egy kész ajtót, az mineműek az városokon szokott lenni, nem czifrások és kornissal, adjanak három forinton ötven pénzen.

Az mely ajtó városi módon igen igen szép, cziffrás, mester remekben csinált, felálló szép kornissával adják tíz forinton.

Öreg palotára való nagy kornisos ablakokat kereszt nélkül valókat, adjanak egyet fl. 5.

Két keresztü ablakot három forinton s ötven pénzen.

Egy keresztü ablakot három forinton. Annál is alábbvaló közönséges ablakkövet, kiben semmi kereszt nincsen, adjanak két forinton.

Az ácsokról.

Az ácsmestereknek, legényeknek és inasoknak, ha ennyi adnak és ha nem adnak is, ezen fizetések legyen, mint az kőmiveseknek.

Az zemes csinálókról.

Az zemes csináló mesterek vegyenek egy szarvasbört, öreget egy forinton.

Annál is kisebbet 75 pénzen. Annál alábbvalót 50 pénzen.

Egy özbört tizenhat pénzen.

Ha ki csinálja az szarvasbört, a jovát zemessen, hal héason bojtoson, akármi színnel legyen festve, adjanak két forintot s huszonöt pénzt.

Az ki nem halhéas szarvasbőr, hanem azon kívül vagyon bojtoson gyártva, egy forinton s ötven pénzen.

Ha ki penig maga gyártat szarvasbört, szépen bojtoson, festve akárminemü festékkel, adjon egy forintot s huszonöt pénzt.

Egy özbört gyártva zemessen adjon harminczkét pénzen.

Az téglavetőkről.

Rakó téglának öregnek ezerét adják egy forinton ötven pénzen.

Pádimentom téglának égetve ezerét egy forinton ötven pénzen.

Cserépnek ezerit mind laposnak, hólyagosnak kész égetve, két forinton ötven pénzen.

Az ki penig fát ad melléje, annak olcsóbban, úgymint ezerét egy forinton az rakó téglának. Pádimentomhoz valónak ezerét egy forinton ötven pénzen.

Cserépnek ezeritől, kihez fát adnak, két forintot.

Az fazakasokról.

Egy mázos kályhát zöld mázzal, szépet, jót, öreget, czifrást, d. 4.

Egy mázas kályhát tarkát, fejér mázzal jót, szépet, öreget hat pénzen.

Német módon csinált szép tarka öszvejáró virágú kályhákat, nagyokot, d. 8.

A geletet vegyék a fazakasok hat forinton mázsáját. Az paraszt czifrás kályhát adják három pénzen. Az paraszt közkályhát egy pénzen.

A fazakakot melyik városban vagy falukban mint adják, az bírák gondviselése legyen. Limitálják magok illendő árát az fazakoknak, hogy az is drága ne légyen.

Az asztalosokról.

Az asztalosoknak is hasonló fizetések légyen az kőmívesekkel, és ácsokkal, hoc addito, hogy mind festéket és mindenfélét, enyvet az csináltató megfizesse az mestereknek, avagy tegye szerit az csináltató az festéknek, az minemü festék kívántatik.

Ha ki penig egész ház mennyezettől szakasztva, avagy egy summában akar fizetni, alkudjék az mesterrel, ezen mód observáltassék mindenféle mester és míves embereknél való míveltetésben is, ha ki egy summában akar fizetni. Az ki penig egy summában nem akar fizetni, ha szintén az míves ember kévánná is, ne tartozzék véle az míveltető, hanem fizessen napszámra.

Az borbély mesterekről.

Egy öreg ember fő mosástól adjanak öt pénzt.

Gyermektől, inastól három pénzt.

Az sebesekre híven és szorgalmatoson viseljenek gondot, melyre városokon az czéhmesterek igen reá vigyázzanak. Falukon penig az bírák és ha gondviseletlenségek miá az sebes meghal, comperta rei veritate, fejekkel tartozzanak érette.

Szegődő írral ne kötözzenek. Az ki belső nyavalyához nem tud, doctorrá magát ne tegye, mert ha valakinek halála történik miatta, ő is meghaljon érette.

Az tölcséres mesterekről.

Az mely tölcséres maga ónjából és ivegéből csinál ablakot, egy tálnyért tudjanak két pénzre, ha ki penig iveg tálnyért ad és az tölcséres maga ónjából csinálja, tudjanak egyet másfél pénzre.

Ha ki mind ónját, tálnyérát maga adja, egyet egy pénzre.

Iveg tálnyérnak ezerét, kit ez országban csinálnak, vegyék hat forinton.

Ha ki penig más országból akar hozatni, alkudjék az áros emberrel.

Rézmíves mesterekről.

Az rézmíveseknek míveket limitálják az városban való bírák és magistratusok conscientiose az ő felségéhez tartozó kötelességek, hitek szerint, hogy se az vevőnek, se adónak kárára ne következzék, limitatiójokat praesentálván inspector uramnak, melyben az ő discretiója legyen az limitatiónknak mivoltához képest, mint kellessék helyen hadni azokat az marhákat mindeneket, az melyeket városokon vagy falukon az bírák limitálnak el.

Takács mesterekről.

Az takácsokhoz az ki fonalat viszen, úgymint kenderből, lenből, gyapotból és szöszből csináltat, abból ilyen mód tartassék.

Az mely lent gyapottal együtt szőnek, singitől adjanak két pénzt.

Az melyet csak lenből szőnek, singitül másfél pénzt.

Az melyet kenderből szőnek, singitől egy pénzt.

Mindenféle szöszből szőtt vásznat, két singit szőjjen egy pénzért, ezeknek az szélessége egy singnyi legyen. Az ki penig szélesben, szebben, sáhoson és kamukáson akarja szőtetni, alkudjék az takácscsal.

Fél gyapottas len vásznat, ki jó és vékony veres szélű, singit adják 12 pénzen.

Az len vászonnak singit, az ki jó és vékony veres szélű, hét pénzen.

Annak utána valót, az ki veres szélű és teljesebb, singit adják öt pénzen.

Annál is alábbvalót szöszszel elegyítettet négy pénzen.

Kender vászonnak, az igen javának singit öt pénzen. Alábbvalónak három pénzen.

Az lenszösz vászonnak singit két pénzért.

Az mészégetőkről.

Egy egész hordó meszet, ki nyolczvan vedres, vegyenek helyében 80 pénzen. Fél hordó meszet helyében 40 p.

Egy öreg kemencze meszet, kinek a vermének szélessége 18 láb nyomni, az mélysége másfél ölnyi, adjanak az munkájától az mészégetőnek 4 forintot.

Ennél alábbvaló kisebb veremmel égessenek olcsóbbért, az

verem nagy voltához képest, de mind követ fáját, az ki égetteti, az hordassa helyében, csak az munkájától, égetésétől fizessenek az mesternek, de az kemenczét úgy kell érteni, mint az egész kemenczét, melynek az boltozásán feljül legyen hasonlóképpen másfél ember magasságni az kőrakás; ez az fizetés értessék Aranyasszékben és egyéb ideki való helyeken, az hol az ember szükebb; székelyföldén penig olcsóbban tartozzanak adni az mésznek hordóját, az kemencze mészégetéstül is kevesebbet fizessenek, mivel ott mind ember, s mind fa, mind élés bővebb. Ha ki penig maga nem akar fát, követ az az kemenczére, mívest nem ád az mészégető mellé, alkodjék az mesterrel.

Az brassai posztó csinálók mivel igen megdrágították az ő míveket, végeztük azért, hogy ők is alább szállítsák az posztónak árát, úgy hogy egy vég brassai posztót, zöldet, kéket jót, melynek vége 38 singet tartson, adjanak 18 forinton.

Valamennyivel alábbvalónak végit 16 forinton.

Az fodor posztónak singit hatvan pénzen.

Az festett abának végét öt forinton.

Az mely süveget Brassóban, Szebenben és az alvinczi új keresztyének csinálnak, az jó dupla öreg süveget adják ötven pénzen.

Fél dupla süveget harminczkét pénzen. Közsüveget den. 20.

Az áros és kalmár embereknek limitátiója.

Az egész skárlátnak, melyet nyolczvanosnak hínak, adassék singi kilencz forinton, negyvenöt pénzen.

A hatvanos skárlátnak singit hét forinton 35 pénzen.

Skarlatinnak singit négy forinton.

Az igen jó közönséges skarlatinnak és gránátnak singit fl 3. den. 40.

Czimmazinnak singit négy forinton. Alábbvalónak singit fl. 3.

Az jó rasának singit fl. 3. Az jó sájának singit három forinton.

Az jó fajlandisnak singit 3 for. Alábbvalónak singit két forinton 50 pénzen.

Az lazurnak és angliainak singit három forinton ötven pénzen.

Az köz fajlandisnak singit fl. 2 den. 25. Az jó stemetnek singit 2 forinton.

Alábbvalónak singit fl. 1. den. 70.

Az jó mayszlernek singit egy forinton. Az alábbvalónak 80 pénzen.

Az jó karasiának singit 90 pénzen. Alábbvalót 80 p. Annál is alábbvalót den. 70.

Fodor illérnek singit den. 50. Kentulának singit 58 pénzen.

Az jó morvainak 42 pénzen. Alábbvalójának 35 pénzen.

Braszlainak 25 pénzen.

Az jó gránátnak singit 5 forinton. Az alábbvalónak négy forinton.

Az angliai jó karasiának végét fl. 23 den. 40. Alábbvalónak végét húsz forinton. Annál is alábbvalónak végét 18 forinton.

Az jó fodor illérnek végét 20 forinton. Alábbvalónak végét 18 forinton.

Az jó morvai posztónak végét 14 forinton. Annál alábbvalónak végét 12 forinton.

Az braszlainak végét 6 forinton.

Az igen jó s fő veres zöld skárlátnak és gránátnak singit penig, melynek Velenczében is singit 8, 7 és 6 forinton, feljebb is szokták venni, alkudjék az áros emberrel az vevő az olyan főposztónak az ára felől, de úgy mindazáltal, hogy az veres skárlát oly finom ne lehessen, kinek singit 12 forintnál feljebb el merje adni, az legjobb finum gránátnak singit tiz forintnál feljebb ne adja, de az olyan posztók olyak legyenek, kinél jobbak, szebbek ne lehessenek.

Fűszerszámnak az ára.

Mondolának fontját tizenhat pénzen.

Bécsi faolajnak fontját negyven pénzen.

Törökországi faolajnak huszonnyolcz pénzen.

Tengeri szőlőnek fontját huszonöt pénzen.

Malosa szőlőnek fontját tiz pénzen.

Kanári avagy velenczei nádméznek fontját 75 pénzen.

Alábbvalónak fontját ötven pénzen.

Az confreitnek fontját hetvenöt pénzen.

Bécsi sáfránnak lottját ötvenkét pénzen.

Az borsnak fontját hetvenöt pénzen. Az fahéjnak fontját három forinton.

Török pogácsa sáfránnak fontját az igen jovának hét forinton.

Annál alábbvalónak hat forinton. Az szekfűnek fontját fl. 3. den. 50.

Az szerecsendiónak fontját három forinton ötven pénzen.

Fejér czukor kandiának fontját 1 forinton ötven pénzen.

Az veresnek fontját egy forinton 25 pénzen.

Az festetlen gyömbérnek fontját hatvan pénzen. Az festettnek 50 pénzen.

Egy pár szép czifrás öreg keztyűt egy forinton negyven pénzen.

Egy pár alábbvaló béllett keztyűt 75.

Egy pár nyári szép pézsma keztyűt egy forinton.

Köz viola nyári keztyűt 35 pénzen. Egy dupla salavári 1 forinton 25 pénzen.

Egy pár bécsi kapczát 50 pénzen. Egy pozsonyi dupla süveget egy forinton.

Az köz posonyi süveget negyven pénzen.

Az selyem matériának az ára.

Az jó dupla veres bársonynak singit hét forinton.

Zöld dupla bársonynak hat forinton.

Egyéb szinű jó dupla bársonynak az szerint légyen az ára.

Köz sima bársonynak singit három forinton.

Virágos bársonynak szinesnek, ki nem fekete, öt forinton.

Az fekete virágos bársonynak négy forinton ötven pénzen.

Jó karmasin atlacznak singit három forinton ötven pénzen.

Alábbvalónak singit két forinton ötven pénzen.

Egyéb minden szinű atlacznak két forinton ötven pénzen.

Az jó velenczei kamukának singit négy forinton, alábbvalónak fl. 2 d. 60.

Egyéb minden szinű kamokáknak az királyszín kékes veres kívül fl. 2. ötven pénzen.

Az jó dupla veres tafotának fl. 2 d. 50.

Egyéb szinű dupla tafotának fl. 2 d. 30. Köztafotának d. 33.

Az tabitnak singit hetvenöt pénzen. Az színes csemelyetnek den. 75.

Muharnak singit harminczöt pénzen. Kanovácznak *(kanavász)* két forinton d. 80.

Egy vég bécsi muharnak végét hat forinton.

Török muharnak végét négy forinton. Veleznek singit harmincz pénzen.

Az papirosnak kötését három forinton. Egy jó koncz papirosat d. 16.

Alábbvalónak konczát tíz pénzen.

Selymes materiának singit egy forinton. Az köz materiának den. 60.

Az arany prémnek lottját egy forinton húsz pénzen.

Arany ezüst fonalnak fontját huszonkét forinton.

Egy fertály arany fonalat ötven pénzen.

Az neapolitáni selyem prémnek lottját hatvan pénzen.

Az köz selyemnek lottját negyvennégy pénzen.

Az sík prémnek fontját hat forinton. Ennek lottját húsz pénzen.

Az igen keskeny bársony prémnek singit tizenhat pénzen.

Az középszerűnek húsz pénzen.

Az szélyes bársony prémnek singit harminczkét pénzen.

Annál szélesbnek singit negyven p.

Az török sinornak, jovának, temérdeknek végit hetvenöt pénzen.

Alábbvalónak török sinornak végit hatvan p.

Ez országban vert jó sinornak singit három p.

Alábbvalónak singit két p.

Gyapot, és szőr sinornak singit denár 1.

Mindenféle jóféle török selyemnek litráját hat forinton.

Annak lotját harminczkét p.

Viszált selyemnek fontját tizenhat forinton. Annak lottját den. 48.

Az igen jó vékony gyolcsnak végét, melyet vékony csinadoffnak hínak, huszonkét forinton. Annak singit egy forinton.

Az jó vékony gallos gyolcsnak, kit mi fél csinadoffnak hívunk, tizenkét forinton. Annak singit hatvan p.

Köz gallosnak végit hat forinton. Annak singit huzonnyolcz pénzen.

Truppai gyolcsnak végét, alias Ulmai, melynek vége tart hetven singet, fl. 11. Ennek singit húsz p.

Az jó sléziai gyolcsnak végét három forinton. Annak singit den. 75.

Lengyel gyolcsnak végét tizenkét forinton. Annak singit den. 33.

Mivel penig az elmúlt limitatiónkkal az mint országúl comperiáltuk, sokan abutáltak: hogy ennekutánna az az abusus tolláltassék és arra akármely rendtűl is ansa se praebeáltassék, azon kegyelmes urunk tetszéséből s magunk suffragiomából is végeztük, hogy ha valamint az áros és mester emberek ezen limitatiónktúl ennekutánna tudván quoquomodo deviálnak avagy deviálnának is, in poena amissionis omnium bonorum mobilium et immobilium convincáltassanak vigore contenti articuli secundi modernae dietae. Az szerint az kik azoknak az rendeknek praeluceálnak is urunk ő felsége után, úgymint fő és vice ispán uraink, akármely tisztek is az alatta valókkal nem observáltatnak: ezen mostani esztendőbeli végezésünknek poenáját magok is incurrálják.

Conclusio.

Nos igitur ea omnia suprascripta per fideles nostros ad id a nobis cum sufficienti mandato delectos, modo praemisso limitata et ordinata atque a nobis ipsis revisa in omnibus suis clausulis et punctis approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, universisque et singulis superius specificatis quorumcunque comitatuum comitibus et officialibus civitatum, oppidorum et villarum judicibus et magistratibus districte

praecipientes committimus et mandamus, ut ea omnia superius specificata modoque eo limitata per quosvis commertia emtionum et venditionum exercentes atque alios quorum intererit, absque ulla variatione et defectu sedulo observari curent neque iis a quibuspiam contraire et ea post haberi permittant, aut ausi sint modo aliquali, quin imo indelinquentes, eo quo specificatum est modo, severe et absque ullo personarum respectu animadvertant, sub gravi indignationis nostrae et constituta etiam super hac re in publicis regni articulis poena irremissibiliter ab iis exigenda, prout ea omnia sicuti a cujuscunque status, ordinis, conditionis hominibus observari benigne volumus, ita etiam approbamus, confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 12. mensis Junÿ Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Gabriel m. p. (P. H.)

c)

Bradenburgi Katalin esküformája.

Nos Catharina Dei gratia princeps Tranniae etc. Juramus per Deum vivum, patrem, filium et spiritum sanctum, sanctum et individuam trinitatem, quod nos omnes hujus regni Tranniae et partium eidem adnexarum trium nationum magnates, nobiles, ecclesiasticos et seculares, ceterosque omnes status et ordines omnesque regnicolas in receptis eorum religionibus, immunitatibus et libertatibus, juribus, privilegiis ac in antiquis et approbatis consuetudinibus conservabimus, omnibusque justitiam faciemus; serenissimi quondam Andreae regis decreta, conditionesque eas, quae nobis a statibus hoc tempore praesentatae sunt, sancte et illibate observabimus et per alios omnes Nobis subditos observari curabimus, omniaque alia, quaecunque pro bono publico, honore et incremento omnium statuum et totius hujus regni juste facere poterimus, faciemus. Ita nos Deus adjuvet et individua trinitas etc.

(Dr. Ötvös Ágoston közlése után).

XXXII.

1626. aug. 21.

Bethlen kapitányaival tudatja hadba szállásának okait.

(Más kézzel): Instructio pro G. Gaspare Csúti Aulae magro *(innen kezdve Bethlen kezével):* ad milites sub capitaneatu gen. Petri Kovácsi Joan-

nis Puskás, Andreae Forgach, Andr. Gombos et Andr. Kovácsi expedita.

1. Nem kételkedvén vitéz hiveinknek, jámbor szolgáinknak minekünk tartozó hűségekben, hogy az isten tiszteletinek megbántását, igaz hitünknek üldözését, sok keresztyén felebarátinknak az ausztriai fejedelmektől hitekben, vallásokban, minden szabadságokban való megnyomoríttatások és sokaknak számkivetésben üzettetések, nekiek is mint keresztyén embereknek (kik arról gondolkodni tudnak) keserves és fájdalmas nem volna.

2. Mi pedig, kik ifjúságunktól fogva serényben inkább forgolódni, fáradni nem igyekeztünk, mint az isten tiszteletinek és anya sz. egyházában való híveinek ótalmazásában s annak gyarapodásában, hazánknak, nemzetünknek minden szabadságinak őrzésében, magunk becsületinek megtartásában. Ez volt fő oka kétszeri hadra indulatunknak, és noha mind az kétszer római császárral megbékéllettünk bizonyos conditiók alatt, nem néztük az magunk kárait, sok éjjeli nappali nyughatatlanságinkkal, minden értékünknek elköltésével nem godolván, igyekeztünk az magyar nemzetnek békességét szabadságival együtt helyére állatni, melyet noha végben vittünk vala, mindazáltal azt csakhamar kezdék felbontogatni. Mert az mi hazánk Erdélországa mindazoltától fogva, hogy külön és szabados fejedelemség, alákölt szabadságának legfőbbik része az volt, hogy magának fejedelmet szabadosan választhasson, mikor az fejedelem meghal, német császár rajta ne kapdosson és semmi igazságát hozzá ne mondja. Erről és az több conditiókról is erős hitlevelet adott császár; de mikor az török császárral való tractában volnának az német részéről való commissariusok, mi is commissariusinkat oda küldtük volt, hogy az magyar nemzet szabadságira is magunk személye ellen való tractájokra vigyázzanak; és mikor Erdélországa felől az mi commissáriusink kévánták, hogy az német császárral való végzésünket az két császár tractájában beírassák, hogy sem német, sem török semmi közit külömben hozzá ne mondja, hanem abban az állapatban maradjon, az melyben 80 esztendőtől fogva volt eddig. Mely kévánságunkat, mikor az mostani palatinus meghallotta volna, azontól felugrott és azt mondta, hogysem mint articulusban en(ged)jék íratni, inkább készebbek az tractát félben hagyni, (mert) Erdélhez az római császár nagy igazságát tartja; (miko)ron tovább vitatták volna az mi commissáriusink ez (dolgot) és szemére vetették, hogy az császárral való vége(zés) ellen szól, kinek nem kellenék lenni, mert azzal az... (bo)mol fel, megboszankodott és azt mondta, hogy ... nagyobbat mond s ezt mondta: az

erdéli fejedelem.....na az magyar nemzetet és az ő kgls urának..... mentenek, megfosztották és Magyarországn(ak nagy részét) torkon verve kivonták tőle s birjuk, (de bizonyo)son elhigyje minden, hogy valamikor mód(ja leszen) császárnak, de boszúját állja rajtunk, és az (országon?, nemzeten) soha el nem szenvedi (az ra)jta esett gyalázatot, arról senki ne gondolkodjék. Mely szavait hallván az mi commissáriusink, protestáltanak és az tractát félben hagyták s eljöttenek. Azután magunk hopmesterétől, Csúti Gáspár hivünktől*) ugyan megizente egyáltaljában, hogy császár nem köteles velünk való végezésinek megtartására, mert az portára való tanácsadásunkkal, minden végezéseket magunk bontottunk fel, melyre nézve császár is felbomlottnak tartja. Ugy indúljunk meg azért császár ellen, hogy bizony hátunk megett vagyon az pálcza, a ki megüt etc. Továbbá noha sok üdőtől fogva intenek jóakaróink magunkra való vigyázásra, mert általá(n fog)va utánnunk leselkedtetnek és nagy reménségek (vagyon), hogy rövid nap megöljenek; de mivel senki..... nem adtanak, nem is tudtunk senkire gyanakod(ni)..... csak istenünknek esedeztünk könnyörgésünk által (azon, hogy ő sz.) felsége megoltalmazzon ellenséginknek titkos (gonosz prakti)kájoktól, sőt jelentse ki ő sz. felsége az múlt..... (vé)letlen nilatkoztata isten azok közűl egyet,..... félni, sőt gondolkodni sem tudtunk volna.... tudósíttatunk, hogy egy udvarunkban lakó szolgánk..... tizezer tallért és egy várat csak meg(öljön. Mely) dolgokon nem kevéssé kénszeríttettünk felin(dúlnunk, hogy) magunkat az palatinus egész országúl így (meggyalázott) és életünk elfogyatására gyilkosokat..... (ez)ek az cselekedetek nem békességhez illendők.... egyéb dolgok is, úgymint az vármegyékben..... úgy oszt titkon jószágot, tisztet, mint magáé..... (ke)vesek között az is el vagyon végezve, hogy azok.... (ezek)ben császár semmit el ne adhasson, hanem csak..... tartozzék consensust adni. Az esztendőn(ként igirt....) frtot is meg nem adák eddig is .... (nap)ja volt megadásának terminusba kéret..... választ töttenek az kamarások..... azokkal az gyalázatokkal sem elégedvén (meg)..... felnevelt áruló (b)este fiának szidal(mazott)...

Mindezekből azt akarjuk... értsék minden vitézink, hogy ha életünkben ily hamar az békesség végben menése után, még pedig enni sok ellenségek levén így fenyegetnek. szivek titkát kinilatkoztatta isten vélek, holtunk után, avagy sok ellenségivel való veszekedéseknek vége léte után el kell

*) Szalay Esterházy Élete. 231.

hinni, hogy minden boszúját megállaná magunkon és az egész magyar nemzeten. Szükségesnek itiltük és látjuk annakokáért, hogy hazánknak megmaradására szorgalmatos gondot viseljünk, mely nem lehet jobb fundamentummal meg istennek kgls segítsége által, mint ez, mostani állapotban, a (mi)kor ennyi sok ellenségi találkoztanak császárnak, hol(ott) immár sokszor megpróbáltuk, hogy külömb (békes)séges conditiók(al) való békésséget ő velek ember nem csi(nálhat, ha)nemha oly kételenség alá juttathatják, mely kénszer..... (aka)ratból, kereszténi indúlatból soha ők semmit ne.....

Annakokáért az mint illet, mi erre az dolog(ra)..... török hadakat az budai vezér fel..... ezeren és táborban az pesti mezőre..... mire kévántatik, jelen lehessenek ..... (ki)rály Manczfeldet mellénk bocsátotta ..... az dániai király nagy haddal dolga..... Az francziai király 20 ezer emberét b(ocsátotta)... Az belgiumbelieknek nagy hadok v(agyon)... az spaniol királynak mostan semmi ..... nem jöhet. Az angliai kirá(ly)..... egész hadakozásnak az tengeren..... (spa)niol ellen. Az egész föld népe ..... nagy kegyetlenséget mind Ausztri(ában)..... feltámadtanak, vadnak 18..... minden várakat, városokat el ..... pedig maga személye szerint..... éppen elfoglalta; Danczka meg(holdolt)....ban nagy vagyon. Ő maga va.... ..... megegyez, mivel az ő fel.....
.....

(Nagyon megrongyollott és a végén csonka ered. a gy.-fejérvári kápt. ltár r. a. részében.)

XXXIII.

1826. szept. 25.

Bethlen István rendelete Tholdalagihoz a határszélek megerősítése ügyében.

Instructio pro generoso dno Michaele Toldalagi de Gelenczc, substito capitaneo sedium Sepsi, Kezdi et Orbai.

Istennek szent segítségiből ez mostani előttünk álló állapothoz képest az határokban való útakra ez ide alá megírt mód szerént igyekézzék ő kglme gondot viselni.

Most mentében elkezdvén Marosszéken, azután Udvarhelyszéken, hasonlóképpen Háromszéken valamenni absenseket ő kglme találhat, igen szorgalmatosan megtudakozván, mind lovast, gyalogot fejenként felvegyen, és Háromszéken az

hun szükségesebbnek és alkalmatosbnak itili ő kglme az havas alatt táborban szállítsa, — kiknek egy részét az új épűlethez vigye fel vigyázásnak okáért, más részét Ugron Pál uram mellé rendelje az Ojtozban.

Ezek penig ne csak aprónként járjanak fel, hanem derekason ott fenn lakjanak, hiszem ha az mi szegény atyánkfiai mostan az táborban szenyvedik az sanyarúságot, ő kglmek is az havasban az kalibákban és jó szenek mellett elszenyvedhetik az vigyázást. Azért csak élésért bocsásson renddel haza ő kglmekben, az többi penig derekason ott fenn lakjék, valameddig az szükség kévánja.

Sőt mivel idején szükség az utaknak erősítésére gondot viselni, hogyha kévántatik akkor ember ne kapjon kétfelé. mihelt isten ő kglmeket hazaviszi, fejenként mind lovas és gyalog szolgáló rendet, s mind penig jobbágyságot, egy szóval megmondva minden rendeket fejenként felvigyen ő kglme, és az fegyver mellett kapákkal, ásókkal, lapátokkal, tekenyőkkel menjenek fel, és valahol kévántatik az útaknak erősítése, ne az fáknak levágásával, hanem mentől erősebb mélyebb ároknak, sáncznak hányásával erősítsék meg az utakat; mindenekfelett az Ojtoz útját kiváltéppen, az hol ő felsége fundálóival elfundáltatta volt, és mentől hamarébb lehet, ezt ő kglme elvégeztesse. Ha, penig az tatárnak Moldvában létét bizonyoson érti ő kglme, az mint feljebb is írám, mind lovas és gyalog szolgáló rendet, és az egész földnépét fejenként személy válogatás nélkűl minden rendeket felvévén, az hova legszükségesebbnek itili ő kglme, Kemény Boldisár uramnak és több gondviselő uramnak tetszésekből oda gyűjtse mind Csikból és az több útakról is, mentől felesben lehet. — Mindazáltal az több utakat is pusztán nem kell hagyni vigyázó nélkűl.

Tudván ő kglme, hogy az szoros útakban lehet legjobb módjával való resistálás az ellenség ellen, azért mind maga böcsületire és hazájához való szeretetire nézve igyekezzék ő kglme conjunctis viribus az ellenségnek resistálni, ha kévántatik. Mely ő kglme fáradságáért mind hazájától s mind az mi kgls urunktól ő felségétől vehessen tisztességet, böcsületet és méltó jutalmat.

Valameddig azért az tatárnak kűnlétét érti ő kglme, mindaddig continue igy igyekezzék ő kglme gondot viselni. Ezen ő kglménck adott instructiócskámon kiűl is penig az szükségnek és állapatnak mivoltához képest pro sua industria atque prudentia valamit jobbat s hasznosbat feltalálhat ez dologban, Kemény Boldisár uramnak és több gondviselő uraimnak tetszésekből azt igyekezze követni.

Mivel penig Keresztesi uramnak az császár adajával és

az ajándékokkal be kelletik menni, Keresztesi uram mellé az ő felsége kgls rendelése és parancsolatja szerént nyolcz lovast rendeljen az otthonn levő lovas uraim közzűl, kiknek jobbjobb köntösök és paripájok leszen. Az menni pár solyom leszen, azoknak bevitelére az solymárok közűl még anni lovast rendeljen kgd, kiket költséggel az több itthon maradandó solymárok készítsenek és épitsenek fel az ő felsége kgls parancsolatja szerént.

Engem penig gyakran levelével értessen az oda való hírek s állapatok felől. Datum Varadini, die 25. Sept. anni 1626.

Comes Stephanus Bethlen m. p.

Kivül Thold. kezével: **Instructio pro dno Michaele Thodalaghi 1626. 26. die Septembris.**

(Ered. a gyfvári kápt. ltár r. a. részében.)

XXXIV.

1626. decz. 28.

A pozsonyi béke mellék okíratai.

a)

Bethlen Gábor által a pozsonyi békekötéskor a felől adott biztositó levél, hogy az 1619-től fogva elfoglalt jószágokat visszaadja.

Nos Gabriel stb. ac Opoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum nos studio pacis ac mutuae reconciliationis cum sacratissima caes. regiaque Matte certos nostros ablegatos plenipotentiarios Posonium ad ejus tractatum misissemus, qui tandem cum dominis ablegatis praefatae suae Mattis similiter plenipotentiariis ad certas pacis conditiones atque concordiam pariter utrinque in omnibus aliis devenissent; praeter unicum articulum bonorum suae Mattis fidelium ab anno 1619. qualitecrunque occupatorum et abalienatorum restitutionem concernentem: ideo de eo quoque memoratos dominos sacrae caesareae regiaeque Mattis plenipotentiarios ita duximus ad partem assecurandos: quod quamvis ex novissimo hoc pacificatorio diplomate specifica mentio restitutionis ejusmodi bonorum exmissa sit, nos tamen et sudio complacendi sacratissimae Matti caes. et ut odiorum ac diffensionum fomenta tollantur, firmiorque pax stabiliatur, nonnulla jam bona per ablegatos plenipotentiarios, nominatim vero pagos Nadasd, Szegÿ, Kisfalud remisimus: reliqua etiam bona fidelium suae

Mattis ab anno 1619. per nos inscripta, sive per nos, sive per alios possessa restitu faciemus; pagi tamen Széplak, Apathi et coeterorum pagorum illuc spectantium eam partem, quam capitulum Strigoniense ad rationem seminarii Thyrnaviensis possedit ea conditione vita nostra durante tenebimus, ut annis singulis ad festum Sancti Georgii quingentos florenos arendae nomine capitulo Strigoniensi solvemus. Hoc tamen circa bonorum istorum restitutionem excepto, quod qui medio tempore cum modernis possessoribus contractum aliquem ineundum duxerunt; ii non vigore hujus assecurationis, sed via juris bona sua acquirendi habeant facultatem, prout assecuramus quoque et affidamus suprafatos dominos plenipotentiarios in verbo nostro principali bonaque fide nostra praesentium per vigorem. Datum Leuchoviae die vigesima octava Decembris anno Dni Millesimo Sexcentesimo vigesimo sexto.

Gabriel m. p.

(P. H.) Stephanus Kowáchoczy cancellarius m. p.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

b)

Generalis amnistia.

Nos Ferdinandus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum in motibus intestinis, quibus noviter regnum istud nostrum Hungariae deflagravit, nonnulli regnicolarum partibus dni principis Transylvaniae adhaerentes ditiones nostras invasissent, quia tamen pro singulari nostra erga regnum nostrum Hungariae paterno affectu, miserationeque innoxiae plebis, quae bellorum calamitatibus atteritur, pacem rursus cum dicto dno principe redintegrare, quam armis rem decernere maluimus; idcirco ex innata nobis clementia, accedentibus humillimis et instantissimis dictorum regnicolarum petitionibus, in eam, quae sequitur, concessionem, indulgentiam, ac admissorum oblivionem perpetuam benigne condescendimus. Quod nimirum amnistiam, et oblivionem generalem omnibus statibus et ordinibus septem comitatuum dno principi concessorum, aliisque omnibus, qui ex praescriptis dno principi hisce motibus adhaeserunt, aut ratione servitii et famulatus eidem obstricti ante hos motus fuerunt, omnium eorum, quae a die prima mensis Septembris a. 1626. usque modo hinc inde gesta, commissaque fuerunt, benigne concedimus, ita quod omnes caedes, rapinae, spolia, castrorum

interceptiones, civitatum, oppidorum possessionum et villarum occupationes, generaliter vero universae violentiae sub hoc tempore factae, et patratae, nulli omnium cujusvis status, conditionis, ordinis et praeeminentiae imputentur, sed de plano et simplici obliterentur et nullo unquam tempore quovis exquisito modo, et colore, neque per Mtem nram ac successores nostros legitimos Hungariae reges, nec per ipsos damnificatos regnicolas ad invicem, palam vel occulte, in vel extra judicium, per se vel per alios possint propterea vel impediri, vel qualitercunqne aggravari, quin imo hi, et omnes universi super suis factis intra praefatum tempus commissis, a quibusvis actoribus, causidicis, litigantibus jam intra vel extra judicium liberi penitusque, absoluti sint et habeantur, nec eos quivis judex ordinarius judicare valeat, aut praesummat quovis modo. Si qui etiam ex praedictis quaevis castra, fortalitia, aut munitiones sponte, vel invite manibus Hungarorum tradidissent, aut assumpto sibi exterorum, aut Turcarum auxilio, nobis aut Hungariae, vel etiam vicinis provinciis damna intulissent, necnon liberas civitates, fodinas, oppida, villas, possessiones, taxas, census et proventus quovis nominis vocabulo nuncupatos percepissent, et pro se usurpassent, sint sicuti supradicti absoluti, — ita tamen, ut de caetero ab omnibus hujusmodi penitus abstineant, sicut etiam vicissim praescriptorum comitatuum status nobis et successoribus nostris legitimis Hungariae regibus ad perpetuam fidem, fidelitatem et observantiam obligati esse debebunt, quod salvis semper juribus et libertatibus regni permanentibus, nunquam defectionem, rebellionem, insurrectionem, publicae pacis perturbationem, vicinarumque provinciarum invasionem et populationem, internam et externam conspirationem, Turcarum et Tartarorum ac aliorum quorumcunque hostium in regnum Hungariae et vicinas provincias introductionem, privata conventicula contra nram Mtem, contra bonum regni in aeternum molientur, vel quovis exquisito colore et praetextu attentabunt, similiter etiam reliquorum comitatuum regni Hungariae statibus, liberisque civitatibus ac aliis quibusvis ditioni nrae subjectis similem in omnibus punctis et clausulis amnistiam et oblivionem perpetuam benigne concedimus, exceptis iis personis, si quae ex his contra Mtem nram sua sponte arma sumpsiseent, aut vero medio tempore hujus motus, contra se invicem violentias, rapinas vel caedes exercuissent, aut damna patrassent, tales si a parte hoc modo laesa, vel damnificata juris ordine citati, vel quaesiti fuerint, judicio se sistere, et ordinariorum judicum jurisdictioni subesse debeant, ac teneantur. Imo absolvimus, admissaque omnia praesentibus literis nostris amnistiae modo

praemisso obliteramus, tollimus penitusque et in perpetuum sublata, abolitaque esse volumus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Vienna Austriae die 28 mensis Decembris a. dni 1626. regnorum nostrorum romani octavo, Hungariae et reliquorum nono, Bohemiae vero anno decimo.

Kivül: Generalis amnistia die 28. decembris 1626. emanata.

(Egykorú másolat. Orsz. lt. fasc. 29. Nr. 13. Egy más hibás példánya a titkos ltárban.)

XXXV.

1627. febr. 19.

Bethlen és Ferdinánd biztosai közt levélváltás a tokaji egyezkedés ügyében.

a)

Bethlen biztosainak levele.

Revme, spectabiles ac magnifici dni nobis observandissimi. Servitiorum stb. Jó egészséges szerencsés hosszú életet kévánunk istentől kgteknek boldogúl megadatni etc.

Megemlékezvén kgteknek tött igiretünkről, hogy mennél elébb az mi kgls urunkkal ő fgével szemben lehetnénk, az hátra maradott dolgoknak complanatiójára való hely és terminus felől kgteket mindjárt tudósítanók, — nem múlattuk volna el ez ideig is ezbeli végezésünknek effectualását, de mi okokért kelletett ennyere is haladni, Kassáról kgteknek írt levelünkből tudjuk eddig nyilván lenni kgteknél. Az mi kgls urunkat ő fgét azért Beszterczénél közelebb nem érvén el, és kgtekkel ez dologban való correspondentiánkat ő fgének értésére adván, parancsolja ő fge kegyelmesen kgteknek értésére adnónk, hogy considerálván ő fge mind az kgtek távollétét s mind penig az utaknak változható állapatját, úgy itilte volna ő fge, hogy ktek ad 25 futuri mensis Martii felérkezhetnek, és ő fge is akkorra bizonyos commissariusit expediálván az dolgoknak nagyobb alkolmatosságáért ezbeli commissióknak effectualására való hely Tokajban lenne. Ő fge azért úgy alkalmaztatja dolgait, hogy ez megnevezett napon és helyen ő fge commissariusi jelen lehessenek, kgtek is akkorra és azon helyre érkezvén, hogy az hátramaradott dolgoknak complanatiója ugyanakkor elkezdessék és effectuáltassék is ő fge kegyelmesen annuál. Kivántatik mindazonáltal hogy palatinus és érsekuramék ő ngok magok jó ajánlása szerént azrészről való kévánságoknak punctjai felől kgtek ő fgét annakelőtte idein cer-

tificálja, hogy az is tovább való késedelmet ne szerezzen az comissióban. Az váraknak és városoknak is resignatióját ugyanakkor ő fge kegyelmesen effectuáltatja. Akarók azért igíretünk szerént kgteket tudósítanunk. Tartsa isten kgteket jó egészségben sok esztendeig.

Datis ex Vásárhely die 19. Febr. a. d. 1626.

Revmae ae spectium ac magarum Dnum Vrarum
servitores paratissimi
Franciscus Mikó m. p.
Sigismundus Lonyai mppria.

Külczím: Revmo spectabilibus et magnificis dnis Joanni Piber eppo Agriensi et Stephano Ostrosith s. c. Rque Mtis etc. consiliarus dnis nobis multum observandis.

(Eredeti, a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

b)

A királyi biztosoknak erre adott válaszuk. 1627. márcz. 2.

Spectabiles et magci dni nobis observandissimi. Servitiorum stb.

Vettök az kegtek 19. Februarii költ levelét, kiben kegtek az mint az előtt is Kassáról köldött leveliben, mely nagy későre jutott kezünkhöz, az okát megírta, miért kelletett annak az intimátiónak, kiről tött volt kegtek igíretet, úgy, mint az hátramaradott dolgoknak complanatiójára való hely és terminus felől, ekkoráig haladni.

Most azért kegtek tudósított bennönköt, hogy considerálván ő fölge mind az távul való létünket s mind penig az utaknak változható állapotját, hagyta volna ő fölge 25 praesentis mensis Martÿ, melyre érkezhetnénk és Tokajt nevezte volna pro loco effectuationis, akarván úgy alkalmaztatni dolgait, hogy az megnevezett napon és helyen ő fölge commissariusi is jelen lehessenek és hogy akkor az hátramaradott dolgoknak complanatiója elkezdessék és effectuáltassék is, ő fölge annuált volna.

Arról is írt kegtek, hogy palatinus és érsek uramék ő nagok ajánlása szerint az részről való kívánságoknak punctai felől ő fölgét idején certificálnók.

Utolszor, hogy az váraknak és városoknak is resignatióját ugyanakkor ő fölge effectuáltatja.

Mindazokrúl serio gondolkodván, noha méltóképpen considerálhatott mind távul való lételönk s mind pediglen az útaknak változható állapatja, mindazonáltal minekutánna ad

quartum articulum diplomatis ezen igíkkel megvagyon nilván (statim a permutatione diplomatum expeditis a Matte sua certis commissariis) annakokáért ő fölge császár és király urunk, az mi kegmes urunk minket elküldett és útban vagyunk, útban is adták az kegtek levelét, remélvén, hogy ő fölge is méltóztatók maga commissariusit úgy alkalmaztni, hogy mihelen érkezönk, több haladék nélkől az dologhoz diplomának continentiája szerint kezdhessünk.

Hasonlóképpen az helyt, úgymint Tokajt, melyet ő fölge denominált, noha az közönséges jóra nézve és (*sic!*) az fáradságot nem difficultálnúk, de minthogy az articulus undecimus diplomatis imígylen vagyon (Reliqui omnes priorum pacificationum Nikelspurgensis et Viennensis articuli, de quibus in praesenti hac pacificatione contraria conclusio, vel ad partem assecuratio non haberetur, in omnibus punctis et clausulis maneant in vigore etc.) holott azért Tokaj a végre, hogy ott legyen az effectutatio, nem volt az emlékezetben, úgy tetszik, hogy az fölől nevezett articulus az előbbeni articulusokra dirigálván magát, minthogy azelőtt is hátramaradott dolgoknak complanatiója és juramenti dispositio Kassán volt, most is tacite arra mutat, hogy ugyan Kassán lehessen.

Az mi pedig illeti az részről való kivánságoknak punctai dolgát, melyekről palatinus és érsek uramék ő nagyságok töttek volna ajánlást, mihelen pleno consilio és alkalmatos helyben conveniálhatunk, kgteket certificáljuk.

Hogy pediglen az várak és városok resignatiója felől, úgymint hogy ő fölge azt is az nevezett napon és helyben effectuáltatnája, írta legyen kegtek, nálunk úgy constál, hogy ő fölge vigore secundi articuli in diplomate positi, mihelen az mi kegmes urunk ditiojából post pacificationem maga ditiójába bement (statim et defacto) az mint sonál az articulus, mindjárt, akkor remittálva vannak, hanem az mely dolgok hátramaradtanak volna, kire többi között az ötödik articulus is mutat: mink az mi kegmes urunk parancsolatja szerint úgy alkolmaztatjuk, hogy ő fölge commissariusival pro publico bono et pacis sanctae, egyenlőképpen concurráljunk, kinek hogy hamarébb effectussa lehessen, az mint kívántatik ő fölgénél kegtek instáljon. Mi is szeretettel szolgálunk Kegteknek. In reliquo dnes vras sples et magnificas optamus valere feliciter. Ex Rosenbergh 2. Martii 1627.

(Jászay-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

XXXVI.

1627. febr. 25.

Meghívó a gyulafehérvári országgyűlésre.

a)

Gabriel Dei gratia stb.

Generose prudens et circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Országunknak megmaradására és csendes békeségének őrizésére való szorgalmatos vigyázásunkat eleitől fogva minémű igyekezettel viseltük légyen, hiszszük azt, hogy hűséged eddig mind világoson eszébe vehette, s mind pedig maga hasznával bővségesen megtapasztalhatta; holott ebben se költségünket se gondos nyughatatlanságunkat semmi üdőben nem szánván, nem egyébben, hanem csak annak állandó megszerzésében igyekeztünk. Melyhez képest ez elmúlt időkbéli háborúságoknak felgerjedett lángját is, Istennek segítsége velünk lévén, kívánt szép békességgel akarván mindenekfelett lecsendesíteni, római császárral ő felségével bizonyos végezések által újobban megegyeztünk, és minden ellenkezéseknek veszedelmes romlásit is leszállítván, ez országunkban Istenünknek szent áldásával békével érkeztünk. Mivel penig mindezekre és egyéb előttünk álló szükséges okokra is nézve kivántatott hívségteknek országúl fejérvári városunkban generális gyűlést promolgáltatnunk, és erre mellettünk levő tanácsinknak tetszésekből ez jövendő szent György havának negyedik, úgymint husvét innepe napját rendeltük; intjük azon kegyelmesen hűségedet, sőt hagyjuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napon és helyen az régi szokás szerint maga személye szerint, legyen jelen, hogy velek egy értelemből Istennek segítségével, hazánknak megmaradására, minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Eidem in reliquo benigne propensi manemus. Datum in arce nostra Fogarasiensi die 25. Febr. 1627.

Gabriel m. p.

Kivül: Generoso prudenti et circumspecto Colomanno Gozmeister, civitatis nostrae Cibiniensis judici regio et consiliario nostro etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a szász nemzeti ltárban. (Neo Regestr. 324. sz. a.)

b)

Gabriel *etc.*

Prudentes ac circumspecti *etc.* Salutem *etc.* Országunknak megmaradására *stb. ugy mint az elöbbi rendeletben.....* intjük azon kegyelmesen hűségteket, sőt hagyjuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint magok közűl bizonyos értelmes fő atyafiait választván, bocsássa is oly teljes tanúsággal, hogy velek egy értelemből istennek segítségével hazánknak megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Eisdem in reliquo benigne propensi manentes. Datum in arce nostra Fogarasiensi die 28. Februarii anno 1627.

Gabriel m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis *etc.* civitatis nostrae Coloswariensi *etc.*

(Eredetije a kolozsvári vár. ltárban.)

XXXVII.

1627. ápr. 4—30.

A fehérvári országgyűlés törvényes irományai.

a)

A törvények.

Nos Gabriel Dei gratia sacri Romani imperii et Transyilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem quartum mensis Aprilis anni Domini Millesimi sexcentesimi vigesimi septimi, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis, et praesentaverunt, quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, suppli-

cantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes benigne approbare, ratificareque dignaremur.

Articuli Dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitÿs, in civitatem Albam-Juiam, ad diem quartum Aprilis, Anni Domini 1627. indictis celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Felséged közinkben küldött propositiójából Felségednek reánk való kegyes atyai gondviselését, holott Felséged mivelünk egész országúl vivit tamquam parens cum liberis, és ereje s tehetsége szerint ut diligens excubiator oculis insopitis lustrans omnia, Isten után őrizett, oltalmazott, követvén az régi boldog emlékezetű fejedelemeknek példájokat, ebben is az felindult és háborodott tenger habjaihoz hasonló és ránk következendő háborúságok és fegyverek leszállításában is bölcs, serény és gyors elméjével adeo omnium difficultatum nebulas dissipavit, hogy az szent békességnek édes illatjával mindnyájunkat ugyan megújítván minden ellenséges indulatokat leszállított és békességre hozott, kiért Istenünknek nagy neve dícsírtessék, si quidem aurae pacis aura nihil svavius reficiat, nec ullus gratior thesaurus cumulari possit. Az ur Isten Felségedet is, cuius pia et paterna clientela omnibus nobis asylum suppeditat, éltesse, szerencséltesse, segítse minden jóra, szegény hazánknak és nemzetünknek megmaradására.

Articulus I.

Az elöbbeni limitatiónak meg nem tartóit, hogy ő Felsége felkerestesse, akkori articulus szerint, mely most is approbáltatik, megbüntettesse, végeztetik; az kik magistratusok lévén negligunt poenam limitationem non observantium, in animadversionem eorum bizonyos személyek denominaltassanak.

Az miképpen kegyelmes urunk legelsőbben is Felséged teszen emlékezetet a limitatióknak nem observálói felől, mi is országúl emlékezünk arra, hogy Felséged annak effectuálásában is sok terhes és gondos szorgalmatossági között nem kicsinné fáradozott, látván mindennek képtelen, szokatlan és illetlen árrát: de ha kik nem observálták, sibi imputent, ha mi rajtok eshetik. Tudjuk és emlekezzünk ezeknek poenájokról is, azt sem tagadhatjuk, mert sok helyeken hallatnak, az kik nem observálták.

Tetszik most is országúl, Felséged azokat serio felkerestetvén, erről emanáltatott articulusok continentiái szerint meg is büntettesse, sőt azon articulus minden részeiben helyben is maradjon; az mercaturák is azon büntetés alatt folyjanak, hoc addito, hogy ha az magistratusok az megírt poenat nem akarnák observálni, vagy kedvezvén halogatással múlatnák el, es utrumque exorbitálnának, bizonyos és alkalmatos fő és generalis inspectorokat rendelvén, azok comperta rei veritate minden kedvezés nélkül et sine ullo personarum respectu az megírt poenát az negligens magistratusokon szabadon exequáltathassák, ha kivántatván Felséged brachiumát adván melléje. Tetszik penig országúl, hogy itt ben Erdélyben az három nemzetből hárman választassanak, az nemesek közül Kapi András uram, az székelységről Balási Ferencz uram, az szászságról pedig Dávid deák uram, az kőhalmi királybiró. Oda ki penig Magyarországban, in partibus quippe Hungariae Transylvaniae annexis, Kornis Sigmond uram, ifjabbik Gróf Bethlen István váradi kapitán uramékkal együtt.

Articulus II.

Az portára és egyéb szükséges dolgokra való contributiók elrendeltetnek, limitáltatnak, az Konstantinápolyban lévő erdéli ház és Lugos épületire való contributióra az partiumbeliek is accedálnak az erdéliekkel együtt.

Az mi az portára való contribuálást, és ezenkivül egyéb extraordinaria adózásnak állapatjat az mi nézi kegyelmes urunk, minden tehetségünkkel országúl eleitől fogva azon voltunk, és vagyunk mostan is, holott szegény hazánknak egyik oltalma legfőképpen abból áll, hogy arról erőnk felett is hasznosan provideáljunk, az mint mostan is jó szívvel készek vagyunk hazánk és magunk megmaradásáért nem csak költségünkkel, de életünknek elfogyásával Felségeddel együtt mindent cselekedni, noha az szegény kösségeknek sok fogyatkozási nyilván vadnak előttünk.

Igírünk azért Felségednek minden kapuról tíz-tíz forintot, az két rendbéli adóban húsz forintot, az Szent-György napi adónak felét ad primum Julÿ, felét ad primum Augusti, a Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Novembris Felségednek beszolgáltatni; az Konstantinápolyban lévő erdéli ház és Lugosnak épületekre ezenkivül minden kapuról egy egy forintot. Az magyarországi uraink és atyánkfiai is kegyelmes urunk ezen tereh-viselésre ígírik magokat. Az szász uraink és atyánkfiai is mindenekben consentiálnak az országgal, és ők is megadják.

Articulus III.

Fejérváratt, hogy minden vármegyék, székek és városok házakat építsenek, végeztetik, melynek elkezdeti az más esztendőre differáltatik.

Az mi az Felséged kegyelmes propositióját illeti, hogy ebben az Felséged fejedelmi lakó helyében minden vármegyék, székek és városok magoknak házakat és bizonyos szállásokat építsenek, mivel látjuk magunk is ez helynek romlott és puszta állapatját, és ez miatt nem kevés fogyatkozásinkat is, Felségednek ebbeli kegyelmes parancsolatjának engedelmesek akarunk lenni; csakhogy könyörgünk alázatosan Felségednek azon, hogy mivel ez esztendőben semmi készületünk ez épületre nem lehet, differálja ez jövendő esztendőre, és addig hozzá készülvén minden vármegyék, székek és városok, az Felséged kegyelmes rendelése szerint épületeket kezdhessék, és Istennek segítségével vihessék végbe, annak módja szerint.

Articulus IV.

Az görögök állapatja felöl az ő felsége kegyelmes tetszését mindenekben acceptálják az statusok, és ha ő felségének úgy tetszik, pro locis depositionis mercium az görögöknek Fejérváratt, Enyeden, Marosvásárhelyt, Fogarast, Vajda-Hunyadon javalják.

Az mi az görögök állapatja felől való Felséged discursusát illeti kegyelmes urunk, valami az Felséged kegyelmes jó akaratja, tetszése és bölcs ítíleti, egész országúl consentiálunk, és alázatosan engedünk annak, és ha Felséged így ítíli hasznosbnak, hogy minden kereskedő görögök mindenféle marhájokat ad certa loca comportáljanak, úgy mint ad loca depositionis merçium, sőt Felséged azoknak ugyan neveket is ád, úgy mint Fejérvárra, Enyedre, Maros-Vásárhelre, Fogarasban, Hunyadra nekünk is tetszik országúl, és végeztük is, hogy ez után az kereskedő görögök ehez tartsák magokat.

Articulus V.

Az úton járóknak, kiknek salusconductusok nem lévén, módnélkül való gazdálkodást kivánnak, poenájokról az elöbbeni articulusok confirmáltatnak, az úton járóknak való szállás adás és pénzért való gazdálkodás injungáltatik.

Az szász uraink és atyánkfiai panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy sokan non habitis literis salvi conductus módnél-

kűl való gazdálkodásokat kivánnak a szegénységtől, kiről immár egynéhány gyűlésünkben nagy interdictummal és sub gravi poena végeztünk. De ha magok engedelmességekkel azzal nem éltenek, vádolhatják érette magokat, most is abban semmi más remediomot nem látunk, hanem arról írt articulusokhoz tartsák magokat, nem csak az szászságon penig, hanem az lakságon is, és ha ki az ellen cselekedik, fogják meg és hozzák ide Fejérvárra, vagy penig közelebb való városban, vagy várban, és a tisztviselők tartozzanak őket bevinni és ingyen őrizet alatt tartani, Felségedet penig attól mindjárást certificálják tisztartó uraimék.

De mindazáltal mind városokon, falukon, és egyéb minden helyeken pénzért mindennek elegendő élést és pénz nélkűl szállást is tartozzanak adni az úton járóknak.

Articulus VI.

Az görögök és új keresztyének marhájok ujonnan ellimináltassék és az élésnek is árra elrendeltessék.

Az élésnek is azért az árrát, mind az gazdák részéről, mint és hogy adják, mind penig az úton járók mint és hogy vegyék, mivel mostan ezen gyűlésünkből az görögök és uj keresztyének marhájoknak limitálására bizonyos atyánkfiait deputáltuk: végeztük országúl, ezt is limitálják, úgy mint tyúknak, lúdnak és egyéb mindenféle élésnek, mely ő kegyelmek limitatióját, hogy Felséged minden részeiben minden rendekkel observáltasson, Felségednek alázatosan könyörgünk. [1])

Articulus VII.

Az kik Jenő vidékén jószágokat bírnak, sub amissione eorum bonorum Jenőben pro quantitate bonorum lovast tartsanak, annak revisiójára ő felsége rendeljen arbitereket.

Szaránd vármegyebéli uraink és atyánkfiai panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy noha Felségeddel együtt egész országúl deliberáltunk, hogy az kik Jenő vidékén jószágot bírnak, ott való jószágokról Jenőben lovast tartsanak, de sokan azt posthabeálták. Végeztük azért most is országúl, ki-ki jószágának quantitásához képest az véghelynek oltalmazására sub amissione eorum bonorum elegendő lovast tartozzék állatni és tartani, melynek revideálásra Felséged rendeljen bizonyos arbitereket.

---

[1]) Ezen limitatio, melyet a fejedelem Gy-Fejérváratt 1627. apr. 30-dikán szentesített, nyomtatásban is megjelent. L. f. alatt.

Articulus VIII.

Az Aranyas székiek, mikor az tordai Aranyas vizén lévő hid mellett, vagy az jégen vagy az vízen elmehetnek, vámot ne adjanak.

Noha kegyelmes urunk Thordánál az Aranyason lévő hídnak állapatjától az elmúlt esztendőbeli gyűlésünkben bizonyos articulust írattunk volt, mely articulust most is helyben hagyjuk, hoc excepto, emandáljuk is in ea parte, értvén az Aranyas székieknek az miatt való méltó panaszolkodásokat, hogy ez után az Aranyas székiek, mikor vagy jégen vagy az vízen elmehetnek, vámot akkor ne tartozzanak adni.

Articulus IX.

Az sidóknak ő felségétől ez országban való szabad kereskedésrül adott indultumok, nisi praeiudicet privilegiis liberarum civitatum et oppidorum, az statusoktól approbáltatik.

Az mely indultumot Felséged a sidóknak ez országban való szabad kereskedésekről adott, mivel látjuk, hogy ebben is Felséged tekinti ez országban lévő mostani nagy szükséget, mi is helyben hagyjuk, approbáljuk, csakhogy az szabad városoknak privilegiumoknak ne praeiudicáljon.

Articulus X.

Az taxás városok contributioja:

Kolosvár adjon	fl.	2400
Várad adjon	fl.	2000
Fejérvár adjon	fl.	200
Bánfi-Hunyad adjon	fl.	250
Kézdi-Vásárhely adjon	fl.	250
Vizakna adjon	fl.	250
Udvarhely adjon	fl.	250
Sepsi-Szent-György adjon	fl.	120
Illyefalva adjon	fl.	120
Egeres adjon	fl.	100
Nagy-Almás adjon	fl.	60

Nos itaque praemissa suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de

verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, ot confirmavimus, offerentes nos benigne quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, opprobamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praescripta civitate nostra Alba-Julia, die vigesima octava mensis Aprilis. anno Dominini Millesimo Sexcentesimo vigesimo Septimo.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachoczy
Cancellarius m. p.

Eredeti nyomtatott hiteles, de pecsételetlen példánya *az erd. muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. art. Diaet. Trans. III. köt.)* **Egyszerű nyomtatott példánya pecsét és aláírás nélkül** *ugyanott (a Domáth-gyűjteményben.).*

b)

A kolosvári tanács levelezése Fehérrárra küldött követeinek.

1. Prudentes, circumspecti ac confratres nobis observandissimi, servitiorum nostrorum paratissima commendatione praemissa. Isten kegyelmeteket mind fejenként látogassa jó egészséggel.

Kigyelmeteket kelleték requirálnunk levelünk által, mivel ő felségének érkezének külömb- külömbféle parancsolati, kiváltképpen ő felsége kiván az gratuitus táborra tőlünk: 1. másfélszáz gyalog embert, az mint az ő felsége parancsolatjából meglathatja, mely az szegény hazának igen sulyos. Kigyelmeteket azért szeretettel kérjük, keressen alkalmatosságot praefectus urammal való szemben lételben és mi nevünkkel salutálván, instáljon azon ő kegyelmét, hogy legyen jó akarattal ő felségénél, kigyelmetek ő felségének egy supplicatiót is adattasson be, hogy ő fölsége leválja az reánk vetett súlyos terhet és mutogassa meg mind praefectus uramnak s mind az supplicatióban inserálhatja, az szegény ember az szőllője után keresi kenyerét, adaját is abból fizeti s háza népét is abból ruházza és ha az szőllője az föld alatt marad, hova legyenek szegények, élhetetlenné lesznek, napszámos szegény embert itt nem találhatni, hanem az tizedekre vetettük és minek szerét tehettük, úgy mint 75 emberre talám rá verekedhetünk valami nagy kénnal, azokat szombaton estve vagy vasárnap reggel azaz

10 vagy 11 praesentis megindítjuk innét, ezenközben az supplicatiónak beadásában procedáljon és irassa úgy ez supplicatiót, mennél jobban tudja és illendőbben, melyet hagytunk az kigyelmetek bölcsi itíletire.

2. Praefectus uramnak ő kigyelmének megmondhatja, az mely 20 ezer heazó szeget és tizezer léczszeget reánk imponált volt ő felsége, azt is alá küldjük, az léczszegnek talám az száma szintin ki nem telhetik az vasnak nem léte miatt; mindazáltal ma azon leszünk, ha szerét tehettük, hogy supplicáljuk; az zsendelszeg mind megvagyon; im most alákűldtük az missilist; ha mikor aláviszik az szeget, irattasson alája, az menni leszen, akkor megirjuk kigyelmeteknek.

3. Praefectus uram irt egy levelet, az mely 800 szál deszkát Vásárhelyről hozzánk szállítottanak volt az tasnádi épületre, abban az deszkában nro. 400 elküldöttünk volt az tasnádi szekereken, melyről pecsétes quietantiánk is vagyon. 3—400 deszkát is feladtuk volna, de az gondviselő nem akart többet elvinni, azt mondván, hogy csak annit hagytak neki, hogy elvigyen, mivel az út is rosz volt. Instáljon azon praefectus uramnál, hogy arra most ne erőltessen bennünket mert bizony soha az szegény ember el nem viheti, az marhája oly hitván, hogy az uton is eldől, hanem Isten füvet adván, elvitetjük, de ha lehet ettől is mentsen meg kigyelmetek, hogy mi el ne vitessük.

Az kőmiveseket is hétfőn az ácsokkal, asztalosokkal, megindíttatjuk, praefectus uramnak kigyelmetek megmondhatja.

Gubernator urammal is ő nagyságával is szemben lévén, szegény emberünknek az ő nagysága szolgája az lovát szablyával általverte és meg is holt bele, az mint ez Tarcsai György uram leveléből megértheti. Ha mód lehetne benne, hogy megfordúlhatna az ára, ha nem mind is, akkor csak akármely része, kigyölmeteket megtanítja az üdő.

Mindezekre micsoda válaszi lesznek kigyelmeteknek, tudósítson felőle és az missilisekkel együtt az lovas legény által certificáljon, de kiváltképpen az gyalogok állapatjáról. Egyébaránt is, ha mit érthet az állapat felűl és az propositióknak kiadása felől is, ha tudósít bennünket, kedves dolgot cselekszik. Éltessen Isten kigyelmeteket és tartsa meg jó egészségben. Datum Claudiopoli 9 Aprilis Anno 1627.

Prud. ac circ. Do. vestr. benevoli et confratres.

Paulus Wendrich judex primarius et
Gregorius Bonczidai regius judices
coeterique cives Colosvarienses.

Külczím: Prudentibus et circumspectis Michaeli Eppelio, Petro Szőllősi coeterisque confratribus nostris, nunc Albae Juliae in comitiis commorantibus, dominis nostris et fratribus observandissimis.

Albae.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. II. Nro. 85.).

2. Prudentes ac circumspecti stb.

Akarók levelünk által certificálni kigyelmeteket, hogy nagy munkánk és fáradságunk után im szert töttünk az száz gyalogra ilyenformán, az mint következik.

94 fizetett gyalogot küldöttünk, az kiknek fizettünk; Lakatos Andrást rendeltük és Luczi Istvánt előttök járóvá; evvel immár nro. 96. Négy szekeret adtunk portékájok alá, a mellett is nro. 4 parasztember vagyon, ha in prima instantia az négy paraszt embert be kellene is mutatni, egyéb nem lehetne benne, mutassa be, hogy teljék ki az százra; tudom, abban módot találhat, hogy ez négyet az ő felsége arra rendeltetett emberétől is megnyerheti, akár praefectus uramtól; hagytuk az kegyelmetek industriájára, ha nem engednek, talán ott is kaphatni négyet.

Írtunk vala egy ló felől is kegyelmeteknek, hogy gubernator uramat találná meg felőle, az az ő nagysága szolgája idejött, más lovat hozott érette, melylyel az káros ember is contentus, ha kigyelmetek emlékezett volna is ő nagyságának, complacálja ő nagyságát, ha penig meg nem emlékezett volna, legyen csendességben, nem szükség emlékezni.

Az ott való állapatnak szűk voltát is, kiváltképpen drága voltát értjük az kigyelmetek leveléből, azért kigyelmetekre provideálni akarunk mind bor, élés dolgából, hasonlókép költség dolgából is; kedden reggel indítjuk meg Mihály deákot, Samarjait, ő általa, az mire érkezhetünk, suppeditalunk kigyelmeteknek. Éltesse Isten kigyelmedet. Datum Claudiopoli 12. Aprilis Anno 1627.

Prudentum stb.

Paulus Wendrich primarius
et Gregorius Bonczidai regius judices.

Notarius uramnak megfelel az scriba Mihály deák által, az süveget is elküldi az trans. együtt, e mellett szolgálatját ajánlja mind notarius uramnak s mind ő kigyelmének fejenként. Kedden estve az gyalogok Fejérvárt lesznek minden bizonyosan; ehhez képest tudja az supplicatiót formálni.

Külczím: mint az előbbenin.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. II. Nro. 86.).

3. Prudentes ac circumspecti stb.

Az lovas legény meghozá minekünk 16 die Aprilis Fejérvárott írott levelét, melyből summáját az ő felsége propositiónak megértettük, az kigyelmetek ebbeli gondviselését jó neven is vettük, sőt intjük is, hogy ennekutána is azon szorgalmatos gondviseléssel, vigyázással legyen, ha mi oly occurráltatik, az milyet méltónak ítíl lenni, primo quoque tempore adja értésünkre.

Az mi az limitatio dolgát nézi, mivelhogy nemcsak várasunkra néz, hanem az egész országot concernálja, ebben kigyelmetek viselje úgy magát, hogyha kiket requirálni kell ez dolog felől, igen prudenter cselekedjék és igen vigyázva járjon, de az fáradságot ne szánja, mert az kigyelmetek bölcs ítíletire hagytuk, hogyha abban kell megmaradni az limitatiónak, az mint az nemes ország tavali esztendőben elvégezte volt, megítílheti, ha megmaradhat-e, holott az két forintos arany, sem az 170 tallér nincsen, és így az mi pénzünk el nem kel idegen *(dol)*gokban, mely miatt bősége és olcsósága is az marhának nem lehet; min*(daz)*által az kigyelmetek industriájára hagytuk, ebben viselje igen laute magát, ve[hessük] kedvesen kigyelmetektől.

Az mi az görögök dolgát illeti, minemű nagy károkra legyen szegény városunkbeli atyánkfiainak, megítilheti, ha az görög continue itt fonttal, singgel kezdene mérni, mely várasunk szabadságának ellene vagyon, intjük azért kigyelmeteket, ebben igen szorgalmatoskodjék, hogy szabadságunk megmaradhasson, supplicatiója által mind az nemes országot s mind ő felségét megtalálja, az várasokat is, az főemberek közűl is, az kit meg kell találni felőle, hagytuk az kegyelmetek industriájára és prudentiájára.

Az mi az pénznek elvételét nézi, itt indifferenter elkel, nincsen abban semmi válogatás is. Az ácsokat is alá küldjük kigyelmeteknek, az mint jobban tudja, építtesse úgy kigyelmetek. Az ott való állapat és alkalmatosság kigyelmeteket megtanítja, mint kellessék magát viselni. Éltesse Isten kigyelmeteket. Datum Albae 18 mensis Aprilis anno 1627.

Prudentum stb.

Paulus Wendrich et
Gregorius Bonczidai.

Külczím: mint az előbbeniu.

(Eredetije Kolosvár város ltárában. Fasc. II. Nr. 87.).

4. Prudens ac circumspecte stb.

Akarám kigyelmednek értésére adnom, az elmúlt esztendőben az ifjú gróf ő nagysága küldött volt városunkban bizonyos számú mázsa vasat; mostan újabban szolgáját idebocsátván annak eladására, egyrészt el is adott benne, mely híremmel és értésemre nem volt, mázsáját f. 6, az mikor megértettem, azután interdicáltattam, félvén attól, hogy az hazára nagy kár következhetik ő felségétől, mivel az limitatiót ő felsége és az ország helyben hagyta.

Kigyelmedet azért kérem, hogy legyen szemben az ifjú gróffal, jelentse meg ő nagyságának az dolgot, hogy mi másoknál hamarább megesünk, hanem találjon módot benne ő nagysága, ő felségétől extraháljon egy assecuratoria levelet, hogy minekünk nyavalyánk az miá nem leszen, ha az limitatio felett engedjük az ő nagysága vasát eladatni, mert nemhogy ő nagyságának vétenék, de inkább tehetségem szerént szolgálni akarok ő nagyságának. Éltesse Isten kegyelmedet. Datum Claudiopoli 21. Aprilis 1627.

Prudentis stb.

Paulus Wendrich judex
primarius civitatis Colosvar

Külczím: mint az előbbenin, de egyedül Eppelnek.

(Eredetije Kolozsvár város levéltárában. Fasc. II. Nr. 88).

c)

A fejedelem nyílt parancsa a folyó pénz elvétele ügyében.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppoliae et Ratiboriae dux etcetera. Fidelibus nostris prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis judicibus ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis nobis dilectis salutem et gratiam nostram. Egynehány felől való relatiókkal értjük, hogy ismét rút veszekedés kezdett gyakor helyeken az reformált ötlotos 10 pénzünknek ususában; csudálják, honnan lehetnek az vélekedések annak is abrogálása felől, holott azt mi soha meg sem gondoltuk. Hogy azért az pénz dolgában való ellébeni rút confusio és abból nagy drágaság be ne jőjen, hűségteknek igen serio hadgyuk és parancsoljuk, vásárok napján igen szorgalmatasan proclamáltassa várossában, hogy az mostan járó öt lotus pénzben sem öt pénzes, sem három pénzes és aprópénz ususában senki aka-

dályt ne tegyen, promiscue akár mi formára vert öt lotos pénzt elvegyen, mert valaki az ellen cselekszik és ez mostani pénzt el nem venné, mindennemű javait confiscáitatjuk és az pénzt homlokában süttetvén fejét is elveszéti. Az proclamáltatás után pedig hüségteknek sub eadem poena igen szorgalmatos vigyázása lévén reá ha valaki az pénz ussusában difficultast találtatik egi ualni (?) mindjárást kedvezés nélkül in persona et omnibus bonis arestálván nekünk adgya értésünkre, az után gondot viselünk mi róla. Secus nulla ratione facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia die vigesima prima mensis Aprilis; anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo.

Gabriel m. p.

Stephanus Kowaczoczy
cancellarius m. p.

(Eredeti a szász nemzet ltárában. Nr. 325.).

d)

A rendek által Ferdinánd számára kiállított hitlevél.

Nos proceres magnates ceterique status et ordinis trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eisdem anexarum etcetera. Damus pro memoria per praesentes, quod cum superioribus temporibus funesti bellorum motus in inclyto Hungariae regno exorti, miserabiles christiani populi ruinas regnorumque vastitates cum ultima vicinarum regionum pernicie adferre viderentur; tandem deo optimo maximo ita corda principum dirigente, ut inter sacram caesaream regiamque majestatem ac serenissimum et celsissimum dominum dominum Gabrielem sacr. Rom. imperii et Transylvaniae principem dominum nostrum clementissimum certi tractatus inchoari denique deo propitio alma pax etiam concludi deberet; ut hac in parte nos quoque singularem affectum nostrum erga pacis conclusae negotium demonstraremus: suam majestatem caesaream super eo assecurandam affidandam et certificandam duximus, quod nullo umquam tempore arma offensiva contra majestatem ejus successoresque majestatis ipsius legitimos reges et regnum Hungariae fidelesque majestatis suae subditos sumemus, neque hostilitatem ullam exercebimus. Insuper omnes et singulos praesentis transactionis articulos in omnibus suis punctis et clausulis sancte et inviolabiter observabimus. Dum modo majestas etiam sua caesarea et regia reciproce benignitatis suae argumenta declaranda eaque omnia tam per se quam per suos clementer observanda velit; prout assecuramus

affidamus et certificamus, bona fide et harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in generali congregatione nostra in civitate Alba Julia die vigesima secunda mensis Aprilis anno millesimo sexcentesimo vigesimo septimo.

Comes Stephanus Bethlen.	Petrus Haller.
Sigismundus Kornis.	Michael Lutsch.
Stephanus Bethlen jun.	C. C.
Balthazar Keményÿ.	Georgius Iffiu. [1])
Steph. Kowaczorzÿ	Cons. Seges.
cancellarius.	Daniel Fronius.
Andreas Kapi.	Jud. Coronen.
Steph. Erdélÿ.	Georg Pellio.
Wolff. Cheréni.	Mart. Budacker.
Georgius Toldÿ.	J. Bistr.

(Egykorú példány a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro. 328.)

c)

A limitatio.

Gabriel dei gratia, sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppuliae Ratiboriaeque dux etc. Fidelibus nostris universis et singulis illustrissimis spectabilibus, magnificis, generosis egregiis et nobilibus, strennuis, agilibus, prudentibus et circumspectis, comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, capitaneis, vicecapitaneis, centurionibus, decurionibus, militibus, item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus ac quemvis quaestum exercentibus, necnon civitatum, oppidorum et villarum judicibus, et rectoribus, civibus et incolis, cunctis etiam aliis cuiuscunque status et conditionis regni huius nostri Transylvaniae, sed et aliis externorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus commertia emptionum, venditionum, aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret negotium, salutem et favorem nostrum. Cum nos singulari paternoque erga curae nostrae a deo subiectos populos affectu ducti, nihil unquam antiquius habuissemus, quam ut eis optata tranquilitatis aura restituta, non solum legum patriarum usu, eos gubernaremus, sed etiam omni eorum necessitati benigne consulendum esse arbitraremur: eapropter cum in regno hoc nostro Transylvaniae non

[1]) Rendesen Georgius Jüngling.

minima tam potioris conditionis quam etiam totius populi incommoda propter rerum omnium forensium, usuique hominum necessariarum, aliarumque mercium vitae sustentandae idonearum immensum, supraque communis aequitatis modum adauctum precium cerneremus, nihil potius habuimus, quam ut iis publici emolumenti causa certum tolerabileque aliquod precium statueremus, atque fidelium nostrorum statuum et ordinum trium nationum huius regni nostri Transsylvaniae in hac civitate nostra Alba Julia proxime celebrata diaeta in ea parte conclusos articulos effectui dandos curaremus. Quapropter delectis ad id e fidelium consiliariorum nostrorum numero certis idoneisque personis ea omnia secundum aequitatis et justiciae normam, hoc quo infra ordine limitanda atque ut ad omnium noticiam facilius pervenirent patrio idiomate consignanda, eo quo sequitur modo clementer voluimus.

Az limitatio inspectori Erdélyben az három nemzetből:

Az tekéntetes és nagyságos Kapyi András
Az nemzetes és vitézlő Balási Ferencz
Az nemes és tiszteletes Dávid Deák K. királybiró [1]) } uramék.

Az partiumokban penig:

Az tekintetes nagyságos iffiabbik gróf Betlen István váradi kapitán
Az tekintetes és nagyságos Kornis Sigmond } uramék.

Anno 1627. die 30. Aprilis Fejérváratt lött limitatio az országnak generalis gyűlésében.

Az áros, kalmár és posztó metü embereknek limitátiója.

Az egész skárlátnak, melyet nyolczvanosnak hínak, adassék singi kilencz forinton negyvenöt pénzen.

A hatvanos skárlátnak singit hét forinton harminczöt pénzen.

Skarlatinnak singit négy forinton.

Az igen jó közönséges skarlatinnak és gránátnak singit három forinton negyven pénzen.

Csimazinnak singit négy forinton ötven pénzen.

Alábbvalónak singit négy forinton.

[1]) Kőhalmi királybíró. Lásd az 1627. országgyűlés I. tvczikkét.

Az jó rásának singit három forinton huszonöt pénzen.
Alábbvalónak valamennyivel, három forinton.
Az jó sájának singit három forinton.
Az jó lazurnak angliainak és fáylandisnak singit négy forinton.
Az alábbvaló fáylandisnak singit három forinton.
Annál alábbvalónak singit harmadfél forinton.
Az köz fáylandisnak singit két forinton és huszonöt pénzen.
Az jó stemetnek singit két forinton huszonöt pénzen.
Alábbvalónak singit egy forinton hetven pénzen.
Az jó mayszlernek singit fl. 1. Az alábbvalónak nyolczvan pénzen.
Az igen jó danczkai karasiának singit egy forinton.
Alábbvalónak kilenczven pénzen. Alábbvalónak nyolczvan pénzen.
Annál is alábbvalót hetven pénzen.
Az slésiai karasiának végét fl. 16. Singit adják 80 pénzen.
Kentulának singit hatvanöt pénzen. Alábbvalónak 58 pénzen.
Az fodor illérnek singit hatvanöt pénzen. Alábbvalónak 50 p.
Köz illérnek singit ötvenöt pénzen.
Az igen jó morvainak singit ötvennyolcz pénzen.
Az közönséges morvainak singit ötven pénzen.
Braszlainak singit harminczhárom pénzen.
Az jó gránátnak singit öt forinton. Az alábbvalónak négyen.
Az angliai jó karasiának végét huszonnégy forinton.
Alábbvalónak végét húsz forinton. Annál is alábbvalónak 18 forinton.
Az jó fodor illérnek végit húsz forinton.
Alábbvalónak végit tizennyolcz forinton.
Az jó morvai posztónak végit tizennyolcz forinton.
Alábbvalónak végit tizenöt forinton.
Annál is alábbvalónak végit tizennégy forinton.
Annál is alábbvalónak végit tizenkét forinton.
Az braszlainak végét, az jovának, nyolcz forinton.
Alábbvalónak hat forinton.

Az igen jó és fő verös és zöld skárlátnak és gránátnak singil, melynek Velenczében is singit hat, hét, nyolcz forinton, feljebb is szokták venni, alkodjék az áros emberrel az vevő az olyan fő posztónak az ára felől; de úgy mindazáltal, hogy az veres skárlát oly finum ne lehessen, kinek singit tizenkét forintnál feljebb el merje adni. Az legjobb finum gránátnak singit tíz forintnál feljebb ne adja, de az olyan posztók olyak legyenek, kinél jobbak ne lehessenek.

Mondolának fontját húsz pénzen.
Bécsi faolajnak fontját negyvenöt pénzen.
Törökországi faolajnak fontját harminczkét pénzen.

Tengeri szőlőnek fontját huszonöt pénzen.
Malosa szőlőnek fontját tíz pénzen.
Kanári vagy velenczei nádméznek fontját hetvenöt pénzen.
Alábbvalónak fontját ötven pénzen.
Az confreitnek fontját hetvenöt pénzen.
Bécsi sáfránnak lótját ötvenkét pénzen.
Az borsnak fontját nyolczvan pénzen.
Az fahéjnak fontját három forinton.
Török pogácsa sáfránnak fontját, az igen jovának, hét forinton.
Annál alábbvalónak hat forinton. Annál is alábbvalónak öt forinton.
Annál is alábbvalónak négy forinton.
Az szekfűnek fontját három forinton ötven pénzen.
Az szerecsendiónak fontját három forinton ötven pénzen.
Riskásának fontját nyolcz pénzen.
Az fejér czukor kandiának fontját egy forinton ötven pénzen.
Az veresnek fontját egy forinton s huszonöt pénzen.
Az festetlen gyömbérnek fontját ötven pénzen. Festettnek 40 p.
Egy pár szép czifrás késztyüt egy forinton negyven pénzen.
Egy pár alábbvaló béllett késztyüt hetvenöt pénzen.
Egy pár nyári szép pézsma késztyüt egy forinton.
Köz viola nyári késztyüt harminczöt pénzen.
Egy dupla salavárit egy forinton huszonöt pénzen.
Egy pár bécsi kapczát [1]) ötven pénzen.
Egy posonyi süveget, duplát, egy forinton.
Az köz posonyi süveget negyven pénzen.

Az selyem matériának az ára.

Jó veres teczszin, [2]) skárlát szín, szederjes bársonynak singit kilencz forinton.
Zöldet, kéket, feketét nyolcz forinton.
Az jó dupla veresbársonynak singit hét forinton.
Síma fekete egész dupla bársonynak singit hat forinton.
Egyéb színü jó dupla bársonynak az szerint légyen az ára.
Köz sima bársonynak singit három forinton.
Virágos bársonynak színesnek, ki nem fekete, öt forinton singit.
Az fekete virágos bársonynak négy forinton ötven pénzen.
Genueser bársonynak singit három forinton ötven pénzen.
Köz bársony alias modonzer három forinton.
Az mely kamukát, sima és virágos atlaczokat, Velenczébe két

[1]) *Kapcza*, nemcsak a lábfejet, hanem a lábszárat is takaró, kötött vagy szövött harisnya.
[2]) Testszín.

forinton tíz pénzen és két forinton s húsz pénzen vesznek, itt három forinton s ötven pénzen adják.

Jó karmasin atlacznak singit három forinton ötven pénzen.

Alábbvalónak singit két forinton ötven pénzen.

Az igen jó kamukának, kit Velenczében három forinton vesznek, adják singit öt forinton.

Alábbvaló velenczei kamukának négy forinton.

Annál is alábbvaló kamukának két forinton hatvan pénzen.

Veres, kék, testszín, királyszín kívül, két forinton ötven pénzen singit.

Az igen jó dupla veres tafotának singit két forinton nyolczvan pénzen.

Alább valónak két forinton ötven pénzen.

Egyéb színű dupla tafotának singit két forinton negyven pénzen.

Köztafotának singit harminczhárom pénzen.

Háromszínű, kit egész terczenának is hínak, singit öt forinton.

Fél duplának singit négy forinton. Az tabitnak [1]) singit hetvenöt pénzen.

Az szines csemelyetnek [2]) hetvenöt pénzen.

Muharnak singit 35 pénzen. Kanovácznak singit 2 forinton 80 pénzen.

Egy vég bécsi muharnak végit hat forinton.

Török moharnak végit négy forinton. Veleznek singit 35 pénzen.

Az papirosnak kötését három forinton. Egy koncz papirossat 16 pénzen.

Alábbvalónak konczát tíz pénzen.

Selymes materiának singit egy forinton. Az köz materiának 60 pénzen.

Az arany prémnek lótját egy forinton huszonöt pénzen.

Arany ezüst fonalnak fontját 16 forinton. Egy fertály arany fonalat ötvenöt pénzen.

Az neapolitáni selyem prémnek lottját hatvan pénzen.

Az köz selyemprémnek lótját negyvennégy pénzen.

Az sík prémnek fontját hat forinton. Ennek lótját húsz pénzen.

Az igen keskeny bársony prémnek singit tizenhat pénzen.

Az középszerű bársony prémnek singit húsz pénzen.

Az széles bársony prémnek singit harminczkét pénzen.

Annál szélesb bársony prémnek singit negyven pénzen.

---

[1]) Az egykorú kézirati példányban: »Tapitnak.«

[2]) *Csemelyet* elavált szó, Czuczor és Fogarasi szótára szerint *csemelet*, teve szőrből készült habos kelme.

Az török sinórnak, az javának, temérdekének, végét hetvenöt pénzen.

Alábbvaló török sinórnak végit hatvan pénzen.

Ez országban vert jó sinórnak singit három pénzen. Alábbvaló sinórnak singit két pénzen.

Gyapot és ször sinórnak singit egy pénzen.

Minden jóféle török selyemnek nitráját hat forinton. Lótját harminczkét pénzen.

Viszált selyemnek fontját tizenhat forinton. Annak lótját negyvennyolcz pénzen.

Az igen jó vékony gyolcsnak végit, melyet vékony czinadofnak hínak, huszonkét forinton. Annak singit egy forinton.

Az jó vékony gallos gyolcsnak végit, kit mi fél czinadofnak hívunk, tizenkét forinton. Annak singit hatvan pénzen.

Galler gyolcsnak végét hét forinton.

Köz galler gyolcsnak végét hat forinton. Annak singit huszonnyolcz pénzen.

Truppai gyolcsnak végét, alias ulmai, melynek vége tart hetven singet, tizenkét forinton.

Alábbvaló truppai gyolcsnak végit tizenegy forinton. Annak singit húsz pénzen.

Az jó sléziai gyolcsnak végét három forinton. Annak singit huszonöt pénzen.

Lengyel gyolcsnak végét tizenkét forinton. Annak singit harminczhárom pénzen.

Az brassai posztó csinálók mivel igen megdrágították az ő míveket, végeztük azért, hogy ük is alább szállítsák az posztónak árát, úgy hogy egy vég brassai posztót, zöldet, kéket, jót, melynek vége harminczenyolcz singet tartson, adják tizennyolcz forinton.

Valamennyivel alábbvalónak végét tizenhat forinton.

Az fodor posztónak singit hatvan pénzen.

Az festett abának végét öt forinton.

Az mely süveget Brassóban, Szebenben és az alvinczi új keresztyének csinálnak, az jó dupla öreg süveget adják ötven pénzen.

Fél dupla süveget harmincz pénzen. Köz süveget den. 20.

Görög marháknak limitatiója.

Az selyem őnek lótját közönségesen adják negyven pénzen.

Veresnek, testszínnek feljebb két pénzzel.

Az varrani való selyemnek nitráját hatodfél forinton. Lótját penig huszonöt pénzen.

Viszszált selyemnek nitráját hét forinton. Lótját harminczkét pénzen.

Szkofium arannak egész papirossát, ki negyedfél lót, adják öt forinton.

Az ezüstnek papirossát négy forinton hetvenöt pénzen.

Egy öreg veres karmasint adjanak két forinton 25 pénzen. Kissebbet két forinton.

Sárga karmasint, jót, igazat, egy forinton hetvenöt pénzen. [1])

Annál alábbvalót egy forinton ötven pénzen.

Annál is alábbvalót egy forinton huszonöt pénzen.

Egy jó öreg kordovánt, veresset, egy forinton harminczkét pénzen.

Feketét, sárgát, egy forinton harminczöt pénzen. Annál alábbvalót fl. 1.

Egy jó öreg szattyánt hatvan pénzen. Alábbvalót negyvenöt pénzen.

Egy török csizmát karmasint, szófiait és landorfejérvárit, 2 for. 50 pénzen.

Egy törökországi veres és kordován sárga csizmát egy forinton 50 pénzen. Feketét egy forinton huszonöt pénzen.

Egy jó karmasin török papucsot és sólyát, veresset, sárgát, 1 forinton 15 pénzen.

Egy karmasin kapczát egy forinton.

Egy kordován kapczát ötven pénzen. Szattyán kapczát huszonöt pénzen.

Jancsár patyolatnak, szépnek, jónak, kinek vége tart harminczkét singet, végit huszonhat forinton, singit nyolczvan pénzen.

Utánna való patyolatnak, ki keskenb és alábbvaló, végit tizenhat forinton.

Közép jancsár patyolatnak végét, 24 singest, tíz forinton. Singit 40 pénzen.

Gyapottas patyolatnak végit, ki huszonnyolcz singes, széli egy sing és egy fertály, végit hét forinton 25 pénzen.

Ugyan affélének végét, 24 singest, hat forinton. Singit huszonöt pénzen.

Annál alábbvaló aranyas patyolatnak végit, tizenhat singest, adják hat forinton, 38 pénzen.

Négyes patyolatot, jót, egy forinton 25 pénzen.

Szér szélyű patyolatnak végit, ki 13 és 14 singes, három forinton, 24 pénzen.

Zale patyolatnak, alias keskeny, kiben tizenkét sing, két forinton.

Alábbvalónak egy forinton, hatvan pénzen.

Egy sáhost hatvan pénzen. Alábbvalót negyven pénzen.

Meszes vászonnal végit, az legjovának, szélesnek, három forinton.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: »egy forinton *huszonöt* pénzen.« — Az egykorú kéziratban helyesen: 1 forinton den. 75.«

Annál alábbvalónak végit, kit bállal hoznak, két forinton.

Gyapottas jancsár vászonnak, kinek végi tart huszonkét singet, két forinton ötven pénzen. Singit tizenkét pénzen.

Annál alábbvalónak, kiben ugyan 22 sing, két forinton. Singit 11 pénzen.

Bulya vászonnak singit harmincznégy pénzen.

Hajtott gyolcsnak az javának végit, kiben tizenkét sing vagyon, három forinton. Singit huszonhat pénzen.

Alábbvalónak végit két forinton ötven pénzen. Singit 21 pénzen.

Karmasin gyolcsnak javának végit két forinton. Singit 21 pénzen.

Egy török bagaria öreg fék ágyat négy öreg boglárral 1 forinton 75 pénzen.

Annál alábbvalót egy forinton, ötven pénzen.

Annál is alábbvalót egy forinton.

Egy rezes szerszámot kantár módra török zabolával, posztóst, szépet, 8 forinton.

Annál alábbvalót öt forinton.

Annál is alábbvalót négy forinton.

Szironyos lóra való szerszámot, kin boglár vagyon rostos, széles, hat forinton.

Annál alábbvaló, keskeny bogláros, négy forinton.

Boglár nélkül három forinton.

Egy bokor [1]) kengyelvas, szalamiás, szíjastól két forinton. Szíjnélkül egy forinton, 20 pénzen.

Török heveder, szíjas, bagaria szíjjal hetvenöt pénzen. Szíjnélkül ötven pénzen.

Török sinórnak, jovának, temérdeknek, végit 75 pénzen. Alábbvalónak 60 pénzen.

Bruzzai bagaziának végit három forinton.

Közbagaziának végit két forinton. Alábbvalónak egy forinton ötven pénzen.

Keskeny vékony bagaziának végit, kit pappirosban árúlnak, három forinton.

Öreg száras aranyas vagy ezüstös rojos végű gombnak párját hetvenöt pénzen.

Annál kissebbnek, ezüstös aranyasnak, ötven pénzen.

Annál is kissebbnek harmincz pénzen.

Mindenféle selyemből csinált száras gombnak öregnek párját harmincznégy pénzen. Annál kissebbnek párját huszonöt pénzen. Annál is kissebbnek párját 20 pénzen.

[1]) *Bokor* régies szó, *pár* értelemben.

Egy öreg mentére való aranynyal ezüsttel szött mennél szélesb nagyobb száras gombot [1]) egy forinton.

Dolmánra való gombot öreget, völgyest, 5 pénzen. Annál kissebbet három pénzen. Még is kissebbet két pénzen.

Rojt nélkül ször öreg száras gombnak párját hatvan pénzen.

Egy persiai skárlát szünyeget tizenhat forinton.

Közönséges szünyeget tíz forinton. Alábbvalót hét forinton.

Öreg paplant bagaziával kerülettet [2]) hét forinton. Közpaplant öt forinton.

Paplannak az jovát két forinton ötven pénzen. Annál alábbvalót két forinton.

Fejér gyapot fonalnak fontját harminczhárom pénzen.

Kék fonalnak fontját kilenczven pénzen. Egy vég matast hatvan pénzen.

Egy öreg csokar czafragot [3]) két forinton ötven pénzen. Apróbbat két forinton.

Egy dupla kecsét [4]) hét forinton. Alábbvalót négyen. Köz kecsét három forinton.

Egy török kárpitot, kit kilimnak hínak az törökök, négy forinton. Annál alábbvalót három forinton.

Öreg csohárt [5]) duplát tíz forinton. Alábbvalót nyolcz forinton. Annál is alábbvalót hat forinton.

Gyermeknek való fosztánt [6]) az öregit, jovát, egy forinton ötven pénzen. Kisebbet egy forinton.

Öreg embernek valót dolmány alá egy forinton ötven pénzen.

Csemelyetnek színesnek singit hatvanöt pénzen. Végit hét forinton.

Muharnak végit három forinton negyven pénzen. Singit harminczöt pénzen.

Tabitnak singit hetvenöt pénzen. Futa övet [7]) minden színt hatvanöt pénzen.

Ször sinór övet egy véget negyvenöt pénzen. Kanicsa [8]) övet szélest egy forinton. Keskent hatvanöt pénzen.

Az veres, kék, zöld, sárga abának végét adják az jovának öt forinton.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan »gombost.«

[2]) Az egykorú kézíratban »kerwlwttet.«

[3]) Az egykorú kézíratban: »Egÿ Eöregh *Czÿjutar Czapragott.*«

[4]) *Kecse,* a kézíratban *keczie,* elavált szó. Czúczor és Fogarasi szótára szerint jelentett bizonyos szabású palástot, köpenyt.

[5]) A nyomt. példányban »*Cziohart*«, az egykorú kézíratban »*Czÿutart*«, azaz: *csujtárt, csótárt.*

[6]) *Fosztán* annyi mint *foszlány,* vagy *foszlán* = vászonból vagy más vékony szövetből készült könnyű ruha.

[7]) *Futa öv* elavált szó, annyi mint leányöv.

[8]) A nyomt. példányban: *kanicza,* a kézíratban *kaniczia.* — Előttem ismeretlen elavált szó.

Az alábbvalónak négy forinton, ötven pénzen. Az aljasának négy forinton.

Senki fejér abút marhája elvesztése alatt be ne merjen hozni, az marhája veszszen utána mind az eladó vélle kereskedőnek és mind az vevőnek.

Az ötves mesterekről.

Miképpen annak előtte való gyülésünkben is végeztetett volt, hogy tizennégy lótos ezüstből míveljenek az ötvesek, azért most is végeztük azt, hogy az régi mód szerint tizennégy lótos ezüstből műveljenek. Azért az hol czéhek nincsen az ötveseknek, parancsolja meg ő felsége, hogy az olyan városokban az kolcsos városokhoz tartsák magokat és az czéhhez hallgassanak, és az míveket az czéheknek törvénye szerint megpróbálják, és ha tizennégy lótos ezüstből nem mívelnének, hanem alábbvaló mívet árúlnának vagy sokadalmakban, vagy egyéb helyeken: az czéh mesterek tisztességek vesztése alatt tartozzanak az ilyenekre vigyázni, és az ki afféle frausban találtatnék, marháját confiscáltassák az város bírájával; mely marháknak, vagy míveknek harmada az czéhmestereké az bíróval együtt legyen, az két részét ő felsége tárházában administrálják. Minden ötves mestereknek különkülön bélyege légyen az míven, kit mível, felüsse reá, hogy az mívét megismerjék, ki csinálta. Az ki véllek az maga ezüstiből akar míveltetni, síma aranyazatlan műnek egy gírájától egy forintot s hetvenöt pénzt adjanak; mosdót medenczéstől, ki nem drága faragott mű, hanem vert mű, de aranyas, girájától adjanak két forintot.

A ki penig test állásos cziffrás faragott míveket akar csináltatni, girájától adjon két forintot ötven pénzt.

A ki aranyaztat, az műhez az aranyat is felmérje, úgy, hogy elsőben mérjék meg az ezüstöt, azután az aranyat mérje fel, lássák, hogyha rajta az arany, az kit hozzá adtak, de tartozzék az aranyat tisztessége vesztése alatt éppen reá aranyaznia, az mennyi aranyat hozzá adtak; ha reá nem aranyazná, héa lenne, tartozzék újjonnan aranyaznia mindaddig, míg jó lészen és az hozzá adatott arany éppen rajta leszen, ugyanazon fizetésre.

Az szabómesterekről, kik váltómívet mívelnek.

Egy öreg karasia dolmánt, kit mind az aljáig merőn megbéllenek, hosszút, minden szerszámát az ember megadván, adjanak tőle hetven pénzt.

Sája domántól, hosszútól, kihez minden szerszámat adnak, 75 pénzt.

Félszer dolmántól effféléktől hosszaktól, karasiáktól és sójától, gombos sinórostól, ki alatt vászon, vagy bagazia vagyon, ötven pénzt.

Egy karasia rövid dolmántól, kinek maga adja az szerszámát, övig béllettől negyven pénzt.

Egy hosszú gránát vagy skárlát dolmántól adjanak merőn béllettől, egy forintot huszonöt pénzt.

Egy kamoka vagy atlacz dolmántól merőn béllettől adjanak egy forintot huszonöt pénzt.

Egy bárson dolmántól két forintot.

Egy töltött fosztán dolmántól négy forintot.

Egy gránát és skárlát köpenyegtől, szerszámát megadván, fl. 1 80 pénzt.

Karasia vagy brassai posztóból csinált köpenyegtől, béllettül, egy forintot.

Abából csinálttól bélletlen negyven pénzt.

Egy karasia és sája nadrágtól, kapcsos sinórostól adjanak 32 pénzt. Kapocs sinór nélkül húsz pénzt.

Egy gránát és skárlát nadrágtól sinóros kapcsostól ötven pénzt.

Brassai posztó nadrágot, fodor illért, abát, noronbergit köz illért, kapcsával csináljanak tizenhat pénzért.

Félszer karasia, sája, stemet, sinóros, vagy kétszeres felső ruhától hatvan pénzt.

Az ki bagaziás lészen merőn, hetvenöt pénzt.

Az ki karasia felső ruha száras gombos lészen és sinóros, hatvan pénzt.

Csonka ujjú gránát, karasia, skárlát failandis mentét, posztóval vagy bagaziával merőn béllettet, egy forinton.

Fodor illér, kisniczer, aba brassai mentét az ki ezen módon csináltat, 40 pénzen.

Asszony-embernek való ránczos hosszú szoknyát fodor illérből, brassai posztóból, karasiából és egyéb chez hasonló posztóból, kinek az vállát posztóval prémezi adjanak ötven pénzt.

Ezen kívül az ki jó posztóból, vagy selyemből akar míveltetni szoknyát, az szabóval alkudjék, de az szabó drágán ne merjen mívelni.

Az szőcsmesterekről.[1])

Egy jó mogyoró nestet, kit fő nestnek hívnak, vegyék meg az vadásztól egy forinton.

Egy középszerű nestet, jót, 80. Az alábbvalót hetven pénzen.

Az bük nestet, hatvan pénzen.

Egy öreg farkas-bőrt, jót, vegyék az vadásztól egy forinton huszonöt pénzen.

---

[1]) A kéziratí példányban ezen czím mellett még ez áll: »Mint vegyék meg az vadásztól az vad bőröket.«

Alábbvalót, egy forinton. Alábbvalót, az aprajját, nyolczvan pénzen.

Egy róka-bőrt egészet, jót, az vadásztól hetvenöt pénzen.

Egy középszerüt, hatvan pénzen. Még is alábbvalót negyven pénzen.

Az hasi báránybőrnek az jovát, hat pénzen. Az szék bárány-bőrt nyolcz pénzen. Alábbvalót hat pénzen.

Apró kecskebőrt, az jovát, négy pénzen. Alábbvalót két pénzen.

Az szőcsnek való bőtös bőrt, azaz, az mely bárányt másodszor megnyírtek, tíz pénzen. Alább valót nyolcz pénzen.

Vadmacskabőrt két pénzen. Nyúlbőrt két pénzen.

Vidrabőrt egy forinton huszonöt pénzen. Nércz [1]) bőrt, az jovát, harminczöt pénzen.

Gerénybőrt két pénzen. Hörcsekbőrt két pénzen.

Borzbőrt tíz pénzen.

Hiúzt Erdélyben fogattatott az igen jovát, nagyját nyolcz forinton.

Az alábbvalókat hat és hét forinton. Annál is alábbvalókat négy öt forinton.

Az szőcsmesterek mint adják míveket.

Egy jó mogyoró nestet, kit fő nestnek hínak, csáválva adják egy forinton huszonöt pénzen.

Középszerü mogyoró nestet fl. 1. Az alábbvaló nestet adják 80 pénzen.

Az bük nestet adják hetvenöt pénzen.

Egy öreg gyártott farkasbőrt adjanak egy forinton negyven pénzen.

Középszerü farkas-bőrt 1 forinton 18 pénzen. Az legalábbvalót egy forinton.

Egy egész öreg róka bőrt 90 pénzen. Alábbvalót adják egészlen 75 pénzen.

Egy jó róka hátat nyakastól negyvenegy pénzen.

Torkot, málastól, lábastól negyvenöt pénzen.

Igy az alábbvalókat is ez szerint kell elrendelni, kinek mint adják hátát, máljját.

Az szőcsöt ne kénszerítsék az nyaka, torka lemetszésére.

Egy nest torkát adjanak tíz pénzen; ha úgy magának árulják, lábastúl nyolcz pénzen.

---

[1]) *Nércz* vagy *nyércz*, németül *Nerz*, *Nörz* vagy *Nürz*, bizonyos vidra faj, mely leginkább álló vizekben tanyázik s hallal él. — Ekkor Erdélyben honosnak kellett ezen állatnak lenni, ma neve sem ismeretes.

De az egész nestet torka nélkül, ennyivel alább adják.

Egy rókatorkot, az szépit, huszonöt pénzen. Egy róka-nyakat 21 pénzen.

Az alábbvalónak nyakát, torkát, egyet-egyet adjanak húsz pénzen.

Nyak nélkül az hátát adják tizennyolcz pénzen.

Máljját torok nélkül, tizennyolcz pénzen.

Egy hasi báránybőrt hat pénzen. Az szék báránybőrt 10 pénzen. Alábbvalót 8 pénzen.

Apró kecskebőrt nyolcz pénzen. Az alábbvalóját négy pénzen.

Az bőtös bőrt tizenhárom pénzen. Alábbvalót tíz pénzen.

Vadmacska bőrt tizenhárom pénzen. Nyúlbőrt négy pénzen.

Vidrabőrt egy forinton huszonöt pénzen. Nérez bőrt 45 pénzen.

Gerény bőrt négy pénzen. Borzbőrt, gyártva, tizenöt pénzen.

Hiúz bőrt az jovát, nyolcz forinton. Az alábbvalóját négy és öt forinton.

Egy jó öreg galléros, térdkötőig érő báránybőr ködment, irhást adjanak egy forinton harminczöt pénzen.

Egy merő ködment, gallérotlan, térdig érőt, báránybőrből, egy forinton.

Egy kurta ködment hetvenöt pénzen.

Aszonyállatnak való ködment, ránczost, egy forinton ötven pénzen. Az alábbvaló ködment aszszony-embernek egy forinton.

Ha ki posztó ruhát bélettet az szőcs bőrivel, számlálja meg, hány báránybőr megyen alája, adjon mindeniktől felbéllésével egyetemben tizenhárom pénzt.

Ha penig az bélletőé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától három pénzt.

Egy nyúlbőr gereznát, térdig érőt, ki evettel prémezett, öt forint.

Egy öreg hoszszú kecske bőrből csinált gereznát egy forinton ötven pénzen.

Rövidet kecske bőrből csinált gereznát egy forinton.

Egy öreg bárány bőrből csinált hosszú gereznát két forinton.

Rövidet, bárány bőrből csinált gereznát egy forinton ötven pénzen.

Ha ki penig ezen kivül frissebb, czifrább miveket akar csináltatni, ki az limitatiót excedálná, alkudjék az szőcs mesterekkel.

Mindenütt minden embereknek béadott bőröket, akármi bőrök legyenek, tartozzanak pénzekért meggyártani az szőcsök az béadott bőröket.

Takács mesterekről.

Az takácsokhoz az ki fonalat viszen, úgymint, kenderből, lenből, gyapotból és szöszből csináltat, abból ilyen mód tartassék.

Az mely lent gyapottal együtt szőnek, singitől adjanak két pénzt.

Az melyet csak lenből szőnek, singitől másfél pénzt.

Az melyet kenderből szőnek, singitől egy pénzt.

Mindenféle szöszből szött vásznat, két singet szőjjen egy pénzért.

Ezeknek az szélessége egy singnyi legyen; az ki penig szélesben, szebben, sáhosan, kamukáson akarja szőtetni, alkodjék az takácscsal.

Fél gyapottas len vásznat, ki jó és vékony, veres szélű adják tizenkét pénzen.

Az len vászonnak singit, az ki jó és vékony, veres szélű, hét pénzen.

Annál alábbvalót, az ki nem veres szélű és teljesebb, singit adják öt pénzen.

Annál is alábbvalót szöszszel elegyítettet négy pénzen.

Kender vászonnak az igen jovának singit öt pénzen. Alábbvalónak három pénzen.

Az len szösz vászonnak singit két pénzért.

Az szürcsináló mesterekről, csapókról.

Az gyapjúnak mázsáját vegyék hat forinton.

Az tímárok, vargák ezek is az szerint adják. Ha penig az gyapjút nem akarják mázsával venni, az báránygyapjút hat pénzen; egyenként vegyék tizenhárom pénzen, elegyesleg vegyék tizenkét pénzen. Az alábbvalót tíz pénzen csak az gyapjút.

Az szűrnek végit [1]) mindenütt minden helyeken csinálják egy mértékre az szűr takácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven sing hosszat, ha penig az rámáról leveszik és megdöröczkölik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy fertályt; ha meg nem tartaná ezt, az árából tartsa ki, az ki megveszi az szűrt, vagy az takács tartozzék kiteljesíteni, az ki megveszi, az vevőnek az szűrt.

Mint adják el az szürcsapók végét az szűrnek.

Egy vég fejér szűrt, jót, adják végét négy forinton.

Egy fekete vég szűrt adjanak három forinton.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan: »a szűrnek vegyek.«

De az egész nestet torka nélkül, ennyivel alább adják.

Egy rókatorkot, az szépit, huszonöt pénzen. Egy róka-nyakat 21 pénzen.

Az alábbvalónak nyakát, torkát, egyet-egyet adjanak húsz pénzen.

Nyak nélkül az hátát adják tizennyolcz pénzen.

Málját torok nélkül, tizennyolcz pénzen.

Egy hasi báránybőrt hat pénzen. Az szék báránybört 10 pénzen. Alábbvalót 8 pénzen.

Apró kecskebőrt nyolcz pénzen. Az alábbvalóját négy pénzen.

Az bőtös bőrt tizenhárom pénzen. Alábbvalót tíz pénzen.

Vadmacska bőrt tizenhárom pénzen. Nyúlbőrt négy pénzen.

Vidrabőrt egy forinton huszonöt pénzen. Nérez bőrt 45 pénzen.

Gerény bőrt négy pénzen. Borzbőrt, gyártva, tizenöt pénzen.

Hiúz bőrt az jovát, nyolcz forinton. Az alábbvalóját négy és öt forinton.

Egy jó öreg galléros, térdkötőig érő báránybőr ködment, irhást adjanak egy forinton harminczöt pénzen.

Egy merő ködment, gallérotlan, térdig érőt, báránybőrből, egy forinton.

Egy kurta ködment hetvenöt pénzen.

Aszonyállatnak való ködment, ránczost, egy forinton ötven pénzen. Az alábbvaló ködment aszszony-embernek egy forinton.

Ha ki posztó ruhát bélettet az szőcs bőrivel, számlálja meg, hány báránybőr megyen alája, adjon mindeniktől felbéllésével egyetemben tizenhárom pénzt.

Ha penig az bélletőé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától három pénzt.

Egy nyúlbőr gereznát, térdig érőt, ki evettel prémezett, öt forint.

Egy öreg hoszszú kecske bőrből csinált gereznát egy forinton ötven pénzen.

Rövidet kecske bőrből csinált gereznát egy forinton.

Egy öreg bárány bőrből csinált hosszú gereznát két forinton.

Rövidet, bárány bőrből csinált gereznát egy forinton ötven pénzen.

Ha ki penig ezen kivül frissebb, czifrább miveket akar csináltatni, ki az limitatiót excedálná, alkudjék az szőcs mesterekkel.

Mindenütt minden embereknek béadott böröket, akármi börök legyenek, tartozzanak pénzekért meggyártani az szőcsök az béadott böröket.

Takács mesterekről.

Az takácsokhoz az ki fonalat viszen, úgymint, kenderből, lenből, gyapotból és szöszből csináltat, abból ilyen mód tartassék.

Az mely lent gyapottal együtt szőnek, singitől adjanak két pénzt.

Az melyet csak lenből szönek, singitől másfél pénzt.

Az melyet kenderből szőnek, singitől egy pénzt.

Mindenféle szöszből szőtt vásznat, két singet szöjjen egy pénzért.

Ezeknek az szélessége egy singnyi legyen; az ki penig szélesben, szebben, sáhosan, kamukáson akarja szőtetni, alkodjék az takácscsal.

Fél gyapottas len vásznat, ki jó és vékony, veres szélü adják tizenkét pénzen.

Az len vászonnak singit, az ki jó és vékony, veres szélü, hét pénzen.

Annál alábbvalót, az ki nem veres szélü és teljesebb, singit adják öt pénzen.

Annál is alábbvalót szöszszel elegyítettet négy pénzen.

Kender vászonnak az igen jovának singit öt pénzen. Alábbvalónak három pénzen.

Az len szösz vásznak singit két pénzért.

Az szürcsináló mesterekről, csapókról.

Az gyapjúnak mázsáját vegyék hat forinton.

Az tímárok, vargák ezek is az szerint adják. Ha penig az gyapjút nem akarják mázsával venni, az báránygyapjút hat pénzen; egyenként vegyék tizenhárom pénzen, elegyesleg vegyék tizenkét pénzen. Az alábbvalót tíz pénzen csak az gyapjút.

Az szürnek végit [1]) mindenütt minden helyeken csinálják egy mértékre az szür takácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven sing hosszat, ha penig az rámáról leveszik és megdöröczkölik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy fertályt; ha meg nem tartaná ezt, az árából tartsa ki, az ki megveszi az szürt, vagy az takács tartozzék kiteljesíteni, az ki megveszi, az vevőnek az szürt.

Mint adják el az szürcsapók végét az szürnek.

Egy vég fejér szürt, jót, adják végét négy forinton.

Egy fekete vég szürt adjanak három forinton.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan: »a szürnek vegyek.«

Egy vég szürke szűrt adjanak három forinton.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az országban minden helyeken, városokban, minden emberek, rendek, az kolozsvári singhez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az szűrnek is hoszszát és szélit.

Az fejér szűrnek singit adják tizenkét pénzen.

Az fekete szűrnek singit adják tíz pénzen.

Az szürke szűrnek singit adják tíz pénzen.

Az szűrcsináló szabókról.

Fejér szűrből csinált köpenyeg vagy bohai szürt, öreg embernek valót, öreget, mineműt Kolosváratt szoktak csinálni, kinek galléra prémes posztóval egy forinton és negyven pénzen.

Ennél kisebb fejér szűrből csináltat, [1]) kinek hossza két sing, öreg embernek valót, egy forint 25 pénzen. [2])

Övedző szürt, béres legénynek valót, jót, öreget, posztóst, egy forinton.

Alábbvalót ennél valami kevéssel, kilenczvenen. [3])

Tizenhat, tizennyolcz esztendősnek való fejér szürt hetvenöt pénzen.

Tizenkét esztendősnek való fejér szürt, az hossza másfél sing, hetven pénzen.

Annál kisebbnek való szűrt, fejért, negyven pénzen.

Fekete szűrből csinált köpenyeget vagy bohai szűrt, jót, öreget, posztóst, egy forinton tíz pénzen.

Ennél kisebbet, posztóst, nyolczvanöt pénzen.

Tizenhat esztendősnek valót, kinek az hoszsza fertály héán két sing, ötven pénzen.

Tizenkét esztendősnek valót, kinek az hoszsza másfél sing, negyvenöt pénzen.

Szürke szűrből csinált öreg köpenyeg vagy bohai szürt, posztóst, egy forinton 10 pénzen.

Alábbvalót, kinek két sing az hoszsza, nyolczvanöt pénzen.

Annál kisebbet, melynek az hossza fertály héján két sing, ötven pénzen.

Annál is kisebb, gyermeknek valót harminczhat pénzen.

---

[1]) A nyomtatott példányban így áll: »Ennel kissebb feier szür csinált«, az egykorú kéziratban: »Ennel kissebett feier szürbeöl czÿenalt.«

[2]) A nyomt. példányban ez a mondat így szakad meg: »öreg embernek va-« s a többi, a mit a kézirat után pótoltunk, hiányzik.

[3]) A nyomtatott példányban: »kilenczven.«

Az szőrmívesekről, kik lasnakot, harisnyát, czondorát, gubát, csuklyát, pokróczot csinálnak.

Egy belényesi lasnakot, szépet, tarkát, egyet, jót, öreget, két forinton.

Egy fejér lasnakot egy forinton huszonöt pénzen.

Egy fekete lasnakot, jót, öreget, hetvenöt pénzen.

Egy csinált gubát, jót, öreget 90 pénzen.

Alábbvaló kisebbet nyolczvan pénzen. Annál is kisebbet ötven pénzen.

Egy fekete czondorát, öreg embernek valót, hatvan pénzen.

Singit adják az fekete czondorának, az jovának, kilencz pénzen.

Annál alábbvalónak singit nyolcz pénzen. Fejér harisnyának singit hét pénzen.

Öreg embernek való harisnyát, öreget, jót, húsz pénzen.

Alábbvalót, öreg embernek valót, tizenhét pénzen.

Gyermeknek valót, az minémű az inas, tíz pénzen és tizenöt pénzen.

Keztyűt öreg embernek valót hat pénzen. Kisebbet öt pénzen.

Kecskeszőrből csinált tarisznyát egyet tíz pénzen. Egy oláh tarisznyát öt pénzen.

Egy oláh hevedert négy pénzen. Egy oláh iszákot húsz pénzen.

Egy kecskeszőrből csinált iszákot huszonnyolcz p.

Egy csuklyát jót, öreget, tíz p. Alábbvalót hét p.

Egy jó sebesi pokróczot, Karán-Sebesben helyében, az hol csinálják, ötven p.

Itt Erdélyben az jovát 70 p. [1])

Az alábbvalóját helyében adják negyven p. Itt benn adják hatvan pénzen.

Az vargamesterekről, miképpen adják el az sarukat.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övöklhöz szoktanak kötni, adják egy forinton.

Egy czombig érő kocsisnak való szekernyét, tehénbőrből jól készíttetettet, adjanak 80 pénzen.

Annál kisebbet, ki az térdén feljül halad egy tenyérnyivel, borjúbőrből vagy czápbőrből készíttetettet, adjanak hatvan p.

Az ki térdig ér, jól készíttetettet juhbőrből, kit megköthet, 45 p.

Egy czápbőrből német módon csinált jó szekernyét, szépet, egy forinton.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan ki vannak hagyva ezek a szavak: »70 pénzen.«

Egy ürübőrből német módon csinált jó szekernyét, szépet, 65 p.

Kecskebőrből paraszt módon csinált térdig érő szekernyét 65 pénzen.

Ürűbőrből csináltattat, térdig érőt, negyven p.

Juhbőrből csináltattat, harminczöt p.

Egy deli sarut, az jovát, 28 p. Alábbvalót 22 p.

Egy kecskebőrből német módon kötősön csinált czipelyüst, jót, 28 p. Alábbvalót német módon juhbőrből huszonhat p.

Az gyermekeknek apró sarut, csipellyüst ehez képest kell adni, hogy az is drága ne legyen.

Egy asszony-embernek való sarut, jót, juh- vagy czáp börből csináltattat, vereset, feketét vagy szederjest, két talpút, ötven p.

Kecskebőrből csináltatottat, jót, fél talpút, 45 p.

Tizenhat esztendős inasnak való sarut harminczkét p.

Kisebb idejű inasnak 28 p. Annál is kisebbnek 20 p. Kis gyermeknek 12 p.

Azonképen az leányzóknak csinálják az sarukat ennyi esztendőbelieknek.

Egy öreg szekernye talpalástól egészlen adjanak 16 p.

Egy asszony-ember saru talpalástól egészlen 13 p.

Egy öreg leányzó sarujától tizenkét p.

Apró gyermekeknek sarujokhoz képest az talpallások is olcsó légyen.

Az csizmadiák is mivel minden müveket képtelen drágán adják, végeztük felölök, hogy az mely városban külön czéhek vagyon, vagy együtt vadnak az vargákkal, míveket így adják:

Ez országba csinált törökországi szép és jó karmazsin csizmát, öreg embernek valót, adjanak két forinton.

Annál valamennyivel kisebbet adjanak egy forinton hatvan p.

Tizenhat, tizenhét, tizennyolcz esztendősnek valókat egy forinton 25 p.

Tizenkét, tizenhárom, 14 és 15 esztendősnek valókat egy forinton.

Annál is apróbb csizmácskákat ad summum hetven vagy hatvan pénzen.

Egy jó karmazsin papucsot, szattyánnal béllettet kétszerrel, karmazsin sarkút, nyolczvan p.

Egy veres kapczát, szépet, készítve, kinek az talpa is karmazsin, lábához valót, nyolczvan p.

Tizenhét és 18 esztendős inasnak való papucsot 70 p. Kapczát 60 p.

Gyermeknek való papucsot 60 pénzen, kapczát negyven p.

Gyalog legénynek való deli csizma formára csinált karmazsin csizmát, jót, egy forinton.

Asszony-embernek való karmazsin sarut parasztúl, de jól csináltatottat, egy forinton húsz p.

Törökországi sárga kordoványból csinált öreg száras csizmát, jót, egy forinton 35 p. Annál kisebbet egy forinton húsz p.

Annál is kisebbet egy forinton. Annál is kisebbet hetvenöt p.

Annál is kisebbet ötven pénzen. Asszony-embernek valót 80 p.

Törökországi fekete kordoványból csinált csizmát, jót, öreget szárast, egy forinton. Inasnak valót nyolczvan p.

Asszony-embernek valót ötven p.

Erdélyben készített czápbőrből csinált kordovány-csizmát, jót, nyolczvan p. Inasnak valót hatvanöt p.

Gyermeknek valót harminczöt p.

Törökországi sárga szattyánból csinált száras csizmát 75 p.

Fekete szattyánból csinált csizmát hatvan pénzen.

Erdélyben készített fekete bőrből csinált öreg száras csizmát, jót, hatvan p. Inasnak valót ötven p.

Sárga kordoványból csinált papucsot hatvan p. Kapczát 40 p.

Az ki penig maga bőriből, talpából akar míveltetni, az csizmadiának mívétől fizessen.

Egy öreg száras karmasin csizmától, szépen és jól csinálttúl 50 pénzt, [1]) de úgy, hogy béllést is tartozzék az csizmadia adni.

Inasnak való csizmától harmincz pénzt. Gyermeknek valótól huszat.

Asszony-embernek való sarutól harminczkét p.

Egy papucstól huszonöt p. Egy kapczától tizenkét p.

Ha ki penig czifra művet akar műveltetni az szokás kívül, alkudjék az mesteremberrel.

Sárga karmazsinból csinált leánynak való sarút adjanak kilenczven p.

Annál is kisebbnek hetvenöt p. Annál is kisebbnek ötven p. [2])

Apró leánkáknak való sarút huszonnyolcz pénzen.

Sárga kordoványból leánynak való sarut adjanak hetven p.

Annál is kisebbet hatvan p. Annál is kisebbet negyven p.

Gyermeknek valót huszonöt p.

Ezeken az Erdélyben csinált sárga bőröket is értsed:

Sárga karmazsinból csinált jó öreg deli csizmát, egyet, egy forinton.

Sárga kordovány deli csizmát egyet hetvenöt p.

---

[1]) A nyomt. példányban hibásan: 50 pénzért.

[2]) Az egykorú kéziratban: 60 pénzen.

Fekete kordovány deli csizmát egyet hetvenöt p.
Fekete juh bőrből csinált deli csizmát, ötven p.
Egy fekete kordovány papucsot hatvan p.
Egy sárga karmazsin kapczát ötven pénzen.
Sárga kordoványból csinált papucsot hatvan p.
Sárga kordovány kapczát harminczkét pénzen.
Egy veres kordovány kapczát harminczkét pénzen.
Egy fekete kordovány kapczát huszonöt pénzen.
Vörös bőrből csinált varga bőr kapczát húsz pénzen.

Az hol penig czéhek nincsen az csizmadiáknak, az bírák rendeljék őket az vargák czéhekben és így míveltessenek, adassák míveket véllek az bírák.

Az tímárokról, miképpen adják böröket az varga- és szíjgyártó-mestereknek és az kik az ő börökből mívelnek.

Egy kimívelt öreg ökörbőrt, igen jól készítettet, két forinton.
Egy tehénbőrt, öreget, jót, adjanak egy forinton s ötven p.
Egy alábbvaló ökörbőrt egy forinton s negyven p.
Egy alábbvaló tehénbőrt egy forinton s húsz p.
Harmadfű tulokbőrt egyet egy forinton.
Esztendős tulokbőrt hatvan p. Alábbvalót, kisebbet negyven p.
Egy öreg juhbőrt negyven p. Alábbvaló juhbőrt 30 p.
Egy öreg ürűbőrt negyven p. Egy alábbvaló ürűbőrt 32 p.
Egy öreg sarutalpbőrt, cserest, jót, tíz pénzen. Annál alábbvalót nyolcz pénzen.
Annál is alábbvalót den. 7. Az bocskor[1]) böröket is úgy adják, mint az sarutalpakat.

Az szíjgyártómesterekről, mint adják míveket.

Kétszeres, korlátos, verös bőrből csinált vánkosostól szegödött mívet, kinek az szélessége egy singnek nyolczad része és újjnyomatni, adják negyvenöt pénzen.
Fekete bőrből ezen mértékre csinált vánkosos hámot 45 pénzen.
Cseresbőrből csinált hámot, jót, szegödöttet, ezen mértékre vánkosost, hatvanöt pénzen.
Fejér timsós korlátos bőrből ezen feljül írt módon csináltatott 45 pénzen.
Szekeres lónak való féket, jót, kétszerest, ónas zabolájút, szironyost varrottat, szegödöttet, fékemlőstől, hetvenöt pénzen.
Félszer cseres hámot, jót, szegödöttet, harminczöt pénzen.

[1]) A nyomt. példányban : *bocsor*; az egykorú kéziratban : *boczkor*.

Szederjes féket, jót, kétszerest, ónas zabolájút, fékemlőstől, sikost, akár vereset, egy forinton.

Az hámok felől penig tetszik ez, ha az mértéknél szélesbben és cziffrábban akarja valaki csináltatni, szegődjék az mesterekkel.

Az kétszeres kötőféket cseres bőrből csináltatottat, állásban valót, harminczkét pénzen.

Félszerűt ugyanafféle bőrből húsz pénzen.

Veres és fejér paraszt féket zabolástól, félszert, huszonöt p.

Kétszeres kengyel szíjat cserest, negyvenöt pénzen.

Hajtott kengyelszíjat, cserest, szépet, jót, vereset, hetvenöt p.

Félszer cseres bőrből csinált kengyelszíjat huszonöt pénzen.

Szügyelőt, farmatringot, cseres bőrből csináltatottat, ónazott csattos horgút, negyvenöt pénzen.

Egy úti kötőféket cseres bőrből csináltatottat, szépet, jót, 25 pénzen.

Fadgyas bőrből csináltatottat húsz pénzen.

Szügyelőt és farmatringot, félszert, cseres bőrből csináltattat, 38 pénzen. [1])

Cseres bőrből csinált jó szekeres féket zabolástól 45 pénzen.

Zabola nélkűl adják harminczöt pénzen.

Alábbvaló félszer féket [2]) cseres bőrből, 25 pénzen.

Kantárféket zabolájával, cseres bőrből csináltattat, 28 pénzen.

Egy kopjatokot cseres bőrből, csináltatottat, ónas csatút, 20 p.

Szablya szíjat cseres bőrből, jót, 16 pénzen. Kétszerest jót 22 pénzen.

Patingot egyet, jót 18 pénzen.

Széltebeli kocsis lovaknak való egy gyeplőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest, 45 pénzen.

Szekeres lónak való félszer gyeplőt cseres bőrből csináltatotat, jót és szélest, huszonöt pénzen. Annál is kisebbet cseres bőrből tizenhat pénzen.

Egy cseres bőrből csinált hermecz szíjat, három pénzen.

Heveder szorító, cseres bőrből csinált, jó egy szál szíjat hat pénzen. Alábbvalót négy pénzen.

Öreg lóhajtó ostort 16 pénzen. Alábbvalót tizenkét pénzen.

Ökörhajtó ostort öt pénzen.

Egy keresztszíjat kocsira, nem sikost, kinek az tekerése gyéren [3]) esik, cseres szíjból másfél forinton. Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját béborítja, két forinton.

Hát lóra csinált cseres bőrből, vánkosos hevedert, kinek az csattja, karikája ónas, szorító szíjastól 45 pénzen. Vánkos nélkül valót negyven pénzen.

---

[1]) A nyomt. példányban hibásan: 68 pénzen.

[2]) Az egykorú kéziratban: félszer szekeres féket, feketét.

[3]) A nyomt. példányban hibásan: *geren*; a kéziratban: *gieren*.

Egy szőr vánkosos hevedert 24 pénzen. Vánkos nélkül 16 pénzen.

Vászon hevedert vánkosost, csatost, jót 16 és 17 pénzen.

Vánkos nélkül való csatost 12 pénzen.

Kétszeres fejér bőrből csinált kötőféket szironyost 40 pénzen.

Cseres bőrből csinált nyeregkötőt 35 pénzen.

Egy fejér bőrből csinált terhelő szíjat 45 pénzen.

Cseres bőrből csináltatottat ötven pénzen.

Egy jó öreg fékemlőt 8 pénzen. Alábbvalót hét pénzen.

Veres fadgyas bőrből igen jót, öreget 6 pénzen. Az apraját 3 pénzen.

Az két pénzes, három pénzes szíjra reá vigyázzanak, hogy az bőrnek valorához messék, kiben drágára [1]) ne essék.

Egy székely hevedert, szíjast, csatost, kápást, ónos csattal, kötőjével 35 pénzen.

Ugyan székely hevedert, ónas csattal, kápájával, szíjatlan, felkötő szíjával, adjanak tizennyolcz pénzen.

Hat lóra való hámot minden szerszámával, fékével együtt, igen jót, cserest, nyomtatottat adjanak tizennégy forinton.

Hat lóra való hámot minden szerszámával fékével, három szirony rózsával varrottat, adjanak 18 forinton.

Az ki maga ád bőrt kész gyártva az szíjgyártónak, hogy hámot csináljon belőle, hat lóra való hámtól, féktül, minden szerszámától, az munkájától adjon az szíjgyártónak hat forintot, de az szíjgyártó adjon minden szerszámat hozzá.

Hat lóra való fejér hámot fékestől, mindenestől három szironyos rózsára varottat adjanak [2]) tizennyolcz forinton.

Az zemes csinálókról.

Az zemes csináló mesterek vegyenek egy szarvas bőrt, öreget, egy forinton.

Annál [3]) kisebbet hetvenöt pénzen. Annál alábbvalót ötven pénzen.

Egy öz bőrt tizenhat pénzen.

Ha ki csinálja az szarvas bőrt, az jovát, zemesen, halhéason, bojtoson, akármi színnel legyen festve, adjanak két forinton s huszonöt pénzen.

Az ki nem halhéjas szarvas bőr, hanem azon kívül vagyon bojtoson gyártva, egy forinton ötven pénzen.

---

[1]) A nyomt. példányban hibásan: *dragasa.*

[2]) Ugyanott hibásan: *adnak.*

[3]) A nyomtatott példányban: annál *is.*

Ha ki penig maga gyártat szarvas bőrt, szépen, bojtoson, festve akárminemü festékkel, adjon egy forinton huszon pénzen. [1])

Egy özbőrt gyártva zemesen adjon harminczöt pénzen.

Az nyergesekről.

Egy hátas lóra való nyerget, két kápájút, itt való cseres bőrből csináltattat, veres vagy fejér bőrből, adjanak két forinton.

Egy kápájú nyerget, itt valót, kinek nem posztós az ületi, egy forinton s huszonöt pénzen.

Vásári nyerget, az ki nem szegödött, itt való bőrből csinált félszer kápájút, nyolczvan pénzen.

Alábbvalót, melyet bőrrel nem burítnak, harminez pénzen.

Egy hátas lónak nyereg alá való posztó nélkül való hagymánt tizenhat pénzen. Posztóst csináljanak huszonöt pénzen.

Kocsisnyereg alá valót tizennégy pénzért.

Az lóbőrnek jovát vegyék ötven pénzen.

Kisebbet negyven pénzen. Az csikóbőrt húsz pénzen.

Az lóbőrt senki meg ne vegye, hanem csak az nyereggyártók és paisgyártók vehessék meg.

Az nemezcsinálókról.

Egy öreg jó nemezet [2]), hátas lóhoz valót, szegődöttet, adjanak tíz pénzen.

Közép renden hátas lóhoz valót tíz pénzen.

Szekeres lónyereg alá való nemezet, jót, öreget nyolcz pénzen.

Egy öreg botos nemez kapczát, melyet sarun feljűl vonsznak, hét pénzen.

Kisebbeket, saruban valót, hat pénzen. Gyermeknek valót négy pénzen.

Pais- és kopja gyártókról.

Egy jó szegedött merő kopját, melyen három gyantár vagyon, adják húsz pénzen.

Közönséges kopját, kin két gyantár vagyon, adjanak 16 pénzen. [3])

Egy fúallott kopját, szépet, jót, temérdeket, negyven pénzen.

Az ki ezeknél jobbakat, szebbeket akar csináltatni, alkodjék az mesterrel.

---

[1]) Az egykorú kéziratban eltérőleg adjon fl. 1. den. 50.

[2]) A nyomtatott példányban: *ló* nemezet.

[3]) Ez a sor a nyomtatásból egészen kimaradt.

Az csiszár mesterekről.

Az ki maga adja az czapát az csiszárnak, egy hegyes tört csináljon egy forintért.

Egy szablya hívelt, [1]) az ki paraszt módon vagyon, az ki maga czapáját adja hozzá, egy forintért. Ezüst alá is ezen fizetésen tartozzék csinálni.

Hogy ha penig valaki cziffra kötő vasakra akarja ezüst formára csináltatni [2]) az vasat, az alkudjék az csiszár mesterrel.

A hol penig az csiszár mesteré lészen minden szerszám, és czapát sem akar adni, mivel hogy afféle váltó mű más országból hozott szerszámmal építtetik, adjanak egy szablyától és pallostól három forintot, ha csak a vasa az míveltetőjé, egyebe mind az csiszáré. Ha ki penig szablya vasat ád, és vert bőrből akar hivelt csicsináltatni, váltó műtől adjanak kilenczven pénzt.

Vásári művet vagy alábbvalót hatvan pénzen.

A mely vas az csiszáré lészen, az minémű az vas lészen, az szerint alkudjék az mesterrel.

Demeczki szablya tisztítástól, fringiától, pallostól, hegyes törtől huszonöt pénzt. Csetneki szablya tisztítástól tizenkét pénzt.

Egy sisak tisztétásától, ki igen rozsdás, negyven pénzt.

Az ki nem igen rozsdás, huszonnyolcz pénzt.

Vásári mívet, csetneki vasat, vert bőrből, az mint eladhatja és alkhatnak vele, úgy adja el.

Ha penig valaki kardját, hegyes törét, pallosát csiszár kezében adja és azokat elveszti, elcseréli, eltöri, az kié volt, azt elégítse meg rólla, vagy hasonlót adjon, vagy pénzül alkudjék az káros emberrel.

Az lakatosokról.

Egy kengyel vasat, öreget, szépet, nagy pálhást, gombost, szép ónost, szalamiákkal, [3]) egy forinton. Annál alábbvalót, szépet, szalamiást, kilenczven pénzen.

Annál is alábbvalót pálhást nyolczvan pénzen. Annál is alábbvalót ötven pénzen.

Annál is alábbvalót pálhást negyven pénzen. Kocsis nyeregre valót tizenhat pénzen.

Tálnyéros kengyel vasat, igen jót, cziffrást, ónost, szalamiákkal, szépet, hetvenöt pénzen.

Kármány kengyel vasat hetven pénzen.

---

[1]) Az egykorú kézíratban: hüueliet.
[2]) A nyomtatott példányban: csináltatja.
[3]) A nyomtatott példányban sajtóhibából: szamiakkal.

Jó, ajtóra való závárt, vásári mívet, mindenestől hozzá valójával, az mi hozzá kell, 60 pénzen.

Alábbvalót adjanak ötven pénzen. Annál is alábbvalót mindenestől negyven pénzen.

Asztalra vagy ládára való zárt, jót, hozzá valójával adjanak harminczöt pénzen. Alábbvalót huszonnyolcz pénzen.

Öreg, három szegű nagy lakatot, jót, hetven pénzen. Annál is kisebbet negyven pénzen.

Annál kisebbet ezen formában harminczkét pénzen. Annál is kisebbet huszonöt pénzen.

Annál is alábbvaló nagy köz lakatokat négyszegüeket, tizenkét pénzen.

Az apróbbakat ilyeneket nyolcz pénzen.

Hátas lónak való patkós zabolát, igen szépet, jó ónast, erőset, vastagot, kilenczven pénzen.

Annál alábbvalót hatvanöt pénzen. Annál alábbvalót ötven pénzen.

Egy deli sarkantyút, ónost, hosszat, ötven pénzen.

Egy felkötő sarkantyút huszonnyolcz pénzen.

Apró sarkantyút, felszegezőt, ónost, taréjost, jót, igen szépet, szegezze fel 4 pénzért, ha nem ő patkolta az csizmát, hauem mástól vötték az sarkantyút.

Alábbvaló fekete sarkantyút, taréjost, felszegezőt, tizenhat pénzen.

Egy vakarót, jót, öreget, kilencz pénzen. Annál kisebbet hat pénzen.

Egy jó kopja vasat, ónost, aczélost, tizenhat pénzen. Kisebbet, ónost, tizennégy pénzen.

Fekete kopja vasat, jót, tíz pénzen.

Egy tálnyéros rúdú zabolát, jót, szépet, jó ónazottat, hetvenöt pénzen.

Spanyol zabolát, jót, sutún járót, szépet, igen jól ónozattat adjanak egy forinton s huszonöt pénzen.

Egyenes rúdú zabolát, egyet, szépet, jót, vastag közűt, ónost, egyet kilenczven pénzen.

Ennél alábbvalót, ugyanilyen formát hetven pénzen.

Még is alábbvalót hatvan pénzen.

Egy szekeres ló fékre való, jó ónas, tányéros, vastag hójagos zabolát húsz pénzen.

Alábbvalót ilyen formát, az ki nem oly igen jó, apróbb, tizenhat pénzen.

Egy hójagos kantár zabolát, nagy karikájút, jót, szépet, ónast, húsz pénzen.

Egy keresztes kantár zabolát, szépet, ónost, tizennyolcz pénzen.

Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost, tizenkét pénzen.

Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja, az kié az láda, nem az szolga, négy pénzért. Az ajtót is nyissa meg, de szolga szavára ne nyissa, hanem ha az ura nyittatja, négy pénzen.

Egy papucsot patkoljon tíz pénzért.

Egy portai csizmát igen szép lapis patkóra három szeggel felszegezvén, szép reszeltet, tizenkét pénzért.

Ezen kívül való fő, avagy nehéz mívet az ki akar míveltetni, alkudjék az mesterrel.

Rézmíves mesterekről.

A rézmíveseknek míveket limitálják az városban való bírák és magistratusok conscientiose, az ő felségéhez tartozó kötelességek hitek szerint, hogy se az vevőnek, se adóuak kárára ne következzék, limitatiójokat praesentálván inspector uraimnak, melyben az ő discretiója legyen az limitatiónknak mivoltához képest, mint kellessék helyén hadni azokat az marhákat, mindeneket, a melyeket városokon, vagy falukon az bírák limitálnak el.

Az ónmívesekről.

Végeztük ezt, hogy az ónnak drágasága miatt hat font fejér ónhoz tegyenek egy font fekete ónat és úgy míveljenek igazán.

Fontját az kész ón műnek adják harminczkét pénzen.

Ha penig az ára megszáll, adják olcsóbban.

Az ó mínek fontját vegye bé tizennégy pénzen.

A ki penig ki akarja míveltetni ónját, az apadását letudván, úgy mint tíz fontból egyet, csinálja ki fontját tizenkét pénzért.

Az miképpen penig az ötvesekről végeztük, hogy az kolcsos városbeli czéh mesterekhez tartsák magokat az külső városbelick is az országban: az ónmívesek ahoz tartsák magokat azon büntetés alatt.

Az tölcséres mesterekről.

Az mely tölcséres maga ónjából és ivegéből csinál ablakot, egy tányért tudjanak két pénzre, ha ki penig iveg tálnyért ad és az tölcséres maga ónjából csinálja, tudjanak egyet másfél pénzre.

Ha ki mind ónját, tálnyérát maga adja, egyet egy pénzre.

Iveg tálnyérnak ezerét, kit ez országban csinálnak, vegyék hat forinton.

Ha penig más országból akar hozatni, alkudjék az áros emberrel.

Az vasárosokról.

Ez országbéli hámorokon csinált vasakat és Magyarországból béhozatott vasat is az kovácsok és egyéb rendbéli emberek így vegyék: az nagy mását öt forinton, az ki száznegyven fontos, az minémüvel Kolosváratt élnek.

Az vajdahunyadi száz fontos mását négy forinton.

Toroczkón csinált öreg sing vasat huszonöt pénzen.

Egy lapos vasat is huszonöt pénzen.

Egy toroczkai közép sing vasat tizennyolcz pénzen.

Annál kisebbet, kocsi talpra valót, tizennégy pénzen.

Öreg rúd vasat, kiben két annyi vagyon, mint egy öreg sing vasban, negyven pénzen.

Azonképpen egy hosszú szántó vasat negyven pénzen.

Kisebb rúdvasat húsz pénzen.

Ha hol penig az míves emberek azoktól akarnak vasat venni, kik házoknál árulják az vasat, az ilyenektől az olyan vasat, ki drágább tíz pénznél, ne vegyenek feljebb egyet két pénznél, azaz: minden tíz-tíz pénz után nyerjen két két pénzt, az ki kereskedik vele.

Az csetneki közép vasat tizenkét pénzen.

Itt is, az kit azszerűt csinálnak, úgy adják.

Az csetneki apró vasnak hét forinton százát.

Erdélyben is ilyszerű vasat így adják.

Az erdélyi aczélnak másáját az hámorokon adják hat forinton.[1])

Alábbvalónak másáját öt forinton.[2])

Az öreg hajtott végü vasnak százát tizenkét forinton.

Az marok vasnak százát, öreget, négy forinton.

Az középszerűnek százát három forinton.

Az kocsira valónak százát két forinton ötven pénzen.

Az léczszegnek százát tizennégy pénzen.

Héazó szegnek százát, az ki igen jó, egy újjnyi hosszú, négy pénzen, de ó szeget ne elegyítsenek közibe.

Az kovácsokról.

Az kovács egy jó öreg erős patkót, maga vasából, szegestől üssön fel hat pénzért.

Öreg lovat, kit szőr pokrócz alatt tartanak, olyan lovakra maga vasából üssön fel egy patkót hét pénzért.

Egy ó patkót az kovács maga szegével üssen fel három pénzért.

---

[1]) A nyomtatott példányban hibásan: *négy* forinton.

[2]) Ugyanott hibásan: *három* forinton. — A kézíratban, mely, a dolog természete szerint, az aczál drágább lévén a vasnál, inkább érdemel hitelt, amott 6, itt 5 forint áll.

Az ki patkót, szeget maga ád, üssen fel egy patkót két pénzért.

Egy patkót szegestől adjon öt pénzen.

Egy kocsi kereket vasazzanak den. 35.

Ha az emberé magájé az vas, ó vassal vasazzon huszonöt pénzen.

Négy lóhoz való társzekér kereket vasazzon egyet harmincznyolcz pénzen.

Egy öreg szekérben való kereket új vassal vasazzon ötven pénzért.

Ó vassal vasazzon harminczkét pénzért.

Egy öreg kapát, toroczkait, ki igen jó, húsz pénzen. Váradi kapát den. 40.

Egy kisebbet és kisebbszerűt, medgyesit, beszterczeit, segesvárit 18 pénzen.

Egy jó öreg vas ásót, toroczkait, ötven pénzen.

Kisebbet annál, jót, negyven pénzen.

Egy jó öreg favágó fejszét harminczkét pénzen. Középszerü öreg fejszét 28 pénzen.

Egy öreg fejszét aczélljanak meg tizenkét pénzért.

Egy faragó félkéz fejszét huszonöt pénzért.

Kisebbet aczélljanak meg tíz pénzért.

Egy jó sarlót az kovács adjon den. 7. Az kik kötéssel hozzák, adják százát hat forinton s ötven pénzen.

Ez országban csinált jó kaszát, kit mondva csinálnak az kovácsok, jót, választva, hatvan pénzen.

Egy öreg jó karózó kést tizenkét pénzen. Kisebbet tíz pénzen.

Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestől négy forintért.

Közép kocsit vasazzon meg az kovács 3 forintért és ötven pénzért.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg 3 forintért 50 pénzért.

Hat lóra való társzekeret vasazzon meg fl. 4. d. 50.

Egy hintó szekeret szépen egészen újannan vasazzon hat forintért.

Egy szekér rúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon den. 32.

Egy tengelt más ember vasával vasazzon tizenhat pénzen.

Ó marok vassal vasazza tíz pénzért.

Egy öreg ökörszekeret új vassal más ember vasával, vasazzon egészen minden szerszámmal négy forintért. Ó vassal vasazza úgy ezeknek is kerekeit, mint egyéb kerekeket.

Az asztalosokról.

Az asztalosoknak is hasonló fizetések legyen az kőmívesekkel és ácsokkal, hoc addito, hogy mind festéket és mindenfélét, enyvet az csináltató megfizesse az mesternek, avagy tegye szerit az csináltató az festéknek, az minémű festék kivántatik.

Ha ki penig egész ház mennyezettől, szakasztva, avagy egy summában akar fizetni, alkudjék az mesterrel. Ezen mód observáltassék mindenféle mester és műves embereknél való míveltetésben is, ha ki egy summában akar fizetni.

Az ki penig egy summában nem akar fizetni, ha szintén az mives ember kivánná is, ne tartozzék vélle az míveltető, hanem fizessen napszámra.

Fürész-deszka csinálókról.

Az oláhfalvi deszkának, az olyannak, az minémüt ő felsége parancsolt maga ottlétében metszeni közönségesen, tudni illik két ölni hoszsza, két araszni széles, másfél újjni temérdek, százát helyében két forinton ötven pénzen. Udvarhelyen három forinton. Segesváratt négy forinton. Medgyesen öt forinton. Fejérváratt, Enyeden hat forinton. Kolosváratt hét forinton.

Az gyergyai deszkának százát helyben három forinton. Régenben négy forinton s ötven pénzen. Vásárhelyen öt forinton.

Az orbai deszkának százát helyben három forinton. Brassóban négy forinton. Ha mikor az Rikán, Apáczán, Sárkányon ki hozzák Köhalomig, Fogarasig, százát öt forinton.

Sendel csinálókról.

Az zethelaki és azon széken lévő falukban csinált sendelt, melynek hoszsza három arasz, szélessége egy hivelkes tenyérni, tizennégy [1]) százát egy forinton helyben.

Segesváratt ezerét egy forinton. Fejérváratt, Enyeden nyolcz százát egy forinton.

Az csíki, gyergyai, kászoni sendelt is helyben ezen áron adják.

Az lécznek százát helyben akárhol egy forinton. Medgyesen, Segesváratt egy forinton ötven pénzen. Fejérváratt, Enyeden, Kolosváratt két forinton.

Az Kalothaszegben csinált sendelt is Kolosváratt nyolczszázat adjanak egy forinton, helyben penig ezerét egy forinton; de annak is széli hoszsza azon légyen, mint az székel sendelnek. Az lécznek is azon ára legyen.

---

[1]) Az egykorú kéziratban: 13.

Az remethei, panori és több ott az havas közben csinált sendelnek ezen ára légyen, de annak is széli hoszsza azon légyen. Ha ki különben adná deszkáját, sendelyét, az városok bírái elvegyék; két részét ű felsége számára tartsák, az harmad része az magistratusé.

Az kádárokról.

Az kádár mesterek igaz mértékre csinálják az ő míveket és reá vigyázzanak az czéh mesterek minden városokon, falukon penig az bírák hütök szerint.

Az öreg hordó nyolczvan vedres legyen igazán.

Az földes negyven vedres légyen igazán.

Az egész hordót, ki nyolczvan vedres, jó, jól csinált, jól kötött, adják egy forinton.

Az negyven vedrést, ki jól kötött, ötven pénzen.

A mennyi vedres, annyi pénzt adjon érte, ha ki apróbbakat akar csináltatni.

Az mikor az hordóban az falak megbontakoznak, azokat kivegyék az kádárok és azokhoz hasonló falt tegyenek, hogy az hordó meg ne kisebbedjék, vagy ha azt nem mívelik, ottan fél hordót csináljanak belőle, hogy az hordónak kicsinsége miatt az borvevő emberek meg ne csalatkozzanak, hanem igaz vider számú légyen az hordó. Azonképpen ha az hoszszában el kelletnék vágni is, csináljon negyvenes hordót belőle, ezt is hozzátévén, hogyha mikor Isten az bornak bőségét adja, két negyvenest adhassanak el egy forinton huszonöt pénzen, egy fél hordót hatvanharmadfél pénzen. Az többit az apraját az ő rendi szerint.

Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal, kinek ép feneke és dongája vagyon, húsz pénzért. Negyvenest, kinek héa nincsen, kösék meg ujonnan 16 pénzért; úgy kösse penig, feleljen felőle, hogy Szent Márton napig kár az ő míve miatt az borban kár nem esik. Egy öreg hordónak és negyvenesnek is, ha egyfelől egészen új feneket csinál, adjanak huszonkét pénzt. Az ki falt teszen az hordóban, minden faltúl adjanak három pénzt. Egy darab fenéktül is három pénzt.

Ha penig pinczében köt az kádár, minden abroncstól adjanak két pénzt.

Ha penig egy teli boros hordóban falt vonszon az kádár, adjanak 50 pénzt.

Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontorázza,[1]) adjanak tizenhat pénzt. Ha egy felől, nyolcz pénzt. Az hol penig szük az fa, mint Kolosváratt és Szebenben, kell adni az dongától és fenéktől 3 pénzt.

[1]) Az nyomtatott példányban: ontorozza. — *Ontora* a kádároknál jelenti a hordó csínja végébe vágott rovatékot, melybe a dongákat csiptetik.

Két fülü csebret, kit két ember visel, tizennégy pénzen. Lóitató három vedres csebret, két fülüt, 12 pénzen. Egy vedres, két fülü csebret 8 pénzen.

Egy vízmerítő fenyőfa vedret hét pénzen.

Egy öreg sajtárt négy pénzen.

Egy vedres öreg kártot [1]) nyolcz pénzen. Kisebbet öt pénzen.

Juhfejő vedret négy pénzen.

Az deberke valamennyi vedres leszen, négy pénzt minden vederért.

Egy öreg szapülló, feredő és minden egyébféle edényeket, ha tölgyfából csinálják, vedrét adják három pénzen, fenyőfából két pénzen.

Öreg kádat, nyomót, vagy káposzta-sózni valót, három pénzen vedrét. Fenyőfából másfél pénzen.

Egy öreg kád kötéstől 25 pénzt. Kisebbtől 16 pénzt.

Egy lijút adjanak 20 pénzen. Kisebbet 16 pénzen.

Egy szőlő hordó botot [2]) húsz pénzen. Kisebbet 16 pénzen.

Egy légelt egy vedrest 8 pénzen. Kisebbet hat pénzen. Még is kisebbet négy pénzen.

Hogy ha penig valaki az kádárt hívatja bor kötni, dolgait elhagyván, tartozzék minden ember hívataljára elmenni, hogy senki az miatt kárt ne valljon, ha el nem menne fizetésért és kárt vallana az ember, az kádár fizesse meg az kárt.

Az kerekesmesterekről, mint adják míveket.

Egy kocsit jót, mindenestől készen levén, hat ló után valót adjanak öt forinton. Két ló után való kocsit négy forinton.

Négy és három ló után való kocsit adjanak négy forinton ötven pénzen.

Egy kocsikereket, öreget, tizenkét küllőjüt, 50 pénzen.

Alábbvaló kocsikereket, három és négy ló után valót, negyvenhárom pénzen.

Egy bőrszekérhez való kereket, tizenkét küllőjüt, hatvan pénzen.

Hat ló után való társzekeret, félvágásút, minden szerszámával adják öt forinton. Ilyen kereket, tizenkét küllőjüt, ötvenöt pénzen.

Egy ugyanilyen kereket, tizenkét küllőjüt, vas alá valót, adjanak hetven pénzen.

Az kit meg nem vasaznak, tizenkét küllőjüt, ötvenöt pénzen.

Annál kisebbet, vas alá valót, adjanak negyvenöt pénzen.

Annál is kisebbet, negyven pénzen.

---

[1]) Ma Erdélyben a nép *kártyá*-nak hívja.

[2]) A szőlőhordó *bot* alatt *bodon, putton* értendő.

Egy kocsirúdat, öreg és négy lóra való szekérrúdat tengelyestől, 40 pénzen. Tengely nélkül huszonnyolcz pénzen.

Kisebb kocsinak és szekérnek tengelyestől való rúdat 32 pénzen. Tengely nélkül huszonnégy pénzen.

Egy kocsi alá tengelt szegezzenek fel tizenkét pénzért.

Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér avagy társzekér alá egy tengelt 15 pénzen.

Egy öreg kerékfalt tegyenek bé öt pénzért.

Egy öreg küllőt tegyenek bé három pénzért.

Kisebb szekér és kocsi alá való falt tegyenek bé négy pénzért.

Kocsi kerékben küllőt és kicsin kerékben három pénzért.

Egy öreg felhérczet hat pénzért. Középszerűt négy pénzen. Kocsi alá valót három pénzen.

Egy hámfát, jót, szépet, négy pénzen.

Egy löcsöt, hajtottat, tiz pénzen.

Egy semelt négy pénzen.

Egy szekér ágast tíz pénzen.

Egy öreg nyújtót hat pénzen.

Kocsi alá valót, vagy kisded szekér alá valót, négy pénzen.

Egy pár kocsi lajtorjától, négy ló után valótól, egy forintot.

Egy pár társzekérre való lajtorját adjanak negyven pénzen.

Hat ló után való lajtorjától egy pártól egy forintot huszonöt pénzt.

Az ácsokról.

Az ács mestereknek, legényeknek és inasoknak, ha enni adnak, és ha nem adnak is, ezen fizetések legyen, mint az kőmíveseknek.

Kőmívesekről.

Az rakó míves mesternek, az kinek enni adnak, egy napra adjanak huszonnyolcz pénzt.

Egy kőmives legénnek adjanak húsz pénzt. Tanuló legénnek tizennégy pénzt.

Az mely kőmives mesternek enni nem adnak, adjanak harmincznyolcz pénzt.

Az kőmíves legénnek, kinek enni nem adnak 28 pénzt. Inasnak huszonnégy pénzt.

Az ki öl számra alkoszik, egy temérdek falnak, ki három singes lészen, ölitől adjanak egy forintot. Két singes falnak ölitől hetven pénzt. Másfél singes falnak ölitől ötven pénzt. Egy singes falnak ölitől harminczöt pénzt.

Egy ajtó mellyékétől, czifrás faragott mű, kinek az szemöldöke kornisos, az magassága tíz arasz, az virága négy arasz, adjanak

töle hét forintot. Ennél alábbvaló ajtót, kinek az virága három arasz, egy hivelkes tenyérni, adjanak öt forinton.

Egy kész ajtót, az minémüek az városokban szoktak lenni, nem cziffrások és kornissal, adják három forinton ötven pénzen.

Az mely ajtó városi módon igen szép cziffrás, mester remekben csinált, felálló szép kornisával adják tíz forinton.

Öreg palotára való nagy kornisos ablakokat, kereszt nélkül valókat, adjanak egyet öt forinton. Két keresztű ablakot három forinton s ötven pénzen.

Egy keresztű ablakot három forinton. Annál is alábbvaló közönséges ablakkövet, kiben semmi kereszt nincsen, adjanak két forinton.

Az kötélverö mesterekről.

Az kendernek másáját vegyék két forinton. Ha penig szükebben teremne, két forinton s ötven pénzen.

Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hívnak, adják négy pénzen.

Vonó istrángot 3 pénzen. Apró istrángot, ökör szarvára valót két pénzen.

Egy füre való négy ölni kötelet hat pénzen.

Szekér nyomtatni való hat öl kötelet tizenkét pénzen.

Ha hálóinat kell csinálni, egy ölt csináljanak másfél pénzért.

Az vékony gyeplőnek kötéséért, ki három ölt tartson, egy pénzt.

Öznek való pólya kötélnek ölit egy pénzen.

Egy öreg gyalom kötélnek ölit, hat pénzen.

Az borvonó kötélnek ölit, hat pénzen.

Ehez hasonló temérdekségü kötélnek ölit így adják, de úgy, hogy tiszta kenderből csinált, ne szöszes kenderből.

Szappanfőzőkről.

Az szapanfőzők igen jól és szépen igazán főzzék az szappant, és ne áztassák felette.

Az szappannak fontját adják hat pénzen.

Az fazokasokról.

Egy mázas kályhát zöld mázzal, szépet, jót, öreget, czifrást, adjanak 4 pénzen. Egy mázas kályhát, tarkát, fejér mázzal, jót, szépet, öreget 6 pénzen.

Német módon csinált szép tarka, öszvejáró virágú kályhákat nagyokat 8 pénzen.

Az gelétnek másáját vegyék az fazokasok hat forinton.

Az paraszt cziffrás kályhát adják három pénzen.

Az paraszt közkályhát egy pénzen.

Az fazokakat melyik városban, vagy falukban mint adják, az bírák gondviselése légyen. Limitálják magok illendő árát az fazokaknak, hogy az is drága ne légyen.

Téglavetőkről.

Öreg rakó téglának ezerét adják egy forinton ötven pénzen. Pádimentum téglának égetve ezerét egy forinton 70 pénzen. Cserépnek ezerét mind laposnak, hójagosnak, kész égetve, harmadfél forinton. A ki penig fát ad melléje, annak olcsóbban, úgymint ezerét egy forinton az rakó téglának. Pádimentumhoz valónak ezerét egy forinton hetven pénzen. [1]) Cserépnek ezeritől, kihez fát adnak, két forinton.

Mészégetőkről.

Egy egész hordó meszet, ki nyolczvan vedres, vegyenek helyében nyolczvan pénzen. Fél hordó meszet helyében 40 pénzen. Egy öreg kemencze meszet, kinek a vermének szélessége 18 lábnyomnyi, az mélysége fél ölnyi, adjanak az munkájától az mészégetőnek, négy forintot.

Ennél alábbvaló kisebb veremmel égessenek olcsóbbért, az verem nagy voltához képest, de mind követ, fáját, az ki égetteti, az hordassa helyében, csak az munkájától, égetésétől fizessenek az mesternek. De az kemenczét úgy kell érteni, mint az egész kemenczét, melynek az boltozásán feljül legyen hasonlóképpen másfél ember magasságni az körakás; ez a fizetés értessék Aranyas-székben és egyéb ideki való helyeken, az hol az ember szűkebb; Székely-földen penig olcsóbban tartozzanak adni az mésznek hordóját, az kemencze mész égetéstül is kevesebbet fizessenek, mivel ott mind ember s mind fa, mind élés bővebb. Ha ki penig maga nem akar fát, követ az kemenczére, mívest is nem ad az mészégető mellé, alkodjék az mesterrel.

Az borbély mesterekről.

Egy öreg emberfő mosástól öt pénzt.

Gyermektől, inastól három pénzt.

Az sebesekre híven és szorgalmatoson viseljenek gondot, melyre városokon az czéhmesterek igen reá vigyázzanak, falukon penig az bírák; és ha gondviseletlenségek miá az sebes meghal, comperta rei

[1]) Mind a nyomtatványban mind a kéziratban így áll ugyan, de kétségtelenül hibásan; mert ha az égetéshez való fa árát levonjuk, a mi a tégla és cserép ezrénél 50 pénzre van számítva, az összegnek itt 1 forint 20 pénznek kell lenni.

veritate, fejekkel tartozzanak érette. Szegődő írral ne kötözzenek. Az ki belső nyavalyához nem tud, doctorrá magát ne tegye; mert ha valakinek halála történik miatta, ő is meghaljon érette.

Az mészárosmesterekről, miképpen vegyék az vágóbarmokat.

Egy jó öreg ökret, az ki ez országban legjobbnak ítéltetik, tizennégy forinton vegyék. Annál alábbvalót tizenharmadfél forinton. Annál is alábbvalót tíz forinton.

Az havas között való ökörnek az jovát, az ki legjobb lehet, egyet hét forinton. Annál alábbvalót hat forinton. Annál is alábbvalót öt forinton.

Egy igen nagy szép szőke borjús tehenet, az minemő az Mezőségen és Torda táján és egyebütt is az földnek jován szokott termeni, tiz forinton. Annál alábbvalót azonféle szép tehenet, nyolcz forinton. Annál is alábbvalót, hét forinton. Annál is alábbvalót hat forinton.

Az Topánfalva és egyéb havasok között termett teheneket, egy jó borjústehenet, öt forinton. Annál alábbvalót négy forinton.

Egy igen jó meddő tehenet hét forinton. Annál is alábbvalót hat forinton. Annál is alábbvalót öt forinton.

Havasközi tehenet, egyet az legjovát négy forinton. Annál alábbvalót három forinton ötven pénzen. Annál is alábbvalót három forinton.

Egy jó bárant vegyenek harminczkét pénzen. Ennél is alábbvalót lábán húsz pénzen. Annál is alábbvalót tizenöt pénzen.

Az mészárosok mint adják az ökör, tehén, bárány és egyéb húsokat.

Egy igen jó bárányczímert adjanak nyolcz pénzen. Alábbvalót hét pénzen. Ennél is alábbvalót hat pénzen.

Egy meddű juhot vegyenek hetven pénzen.

Egy nagy czápot vegyenek kilenczven pénzen.

Egy jó kecskét, öreget hatven pénzen.

Egy herélt ürűt, három esztendőst kilenczven pénzen. Két esztendőst hetven pénzen. Esztendős ürűt ötven pénzen.

Az ürű és meddű juhhúsnak fontját, az javának adják másfél pénzen.

Az kecskehúsnak az javának egy pénzen.

Az mellyesztett disznóhúsnak fontját adják három pénzen.

Az aprólékját penig, úgymint fejét, orrát, lábát, sódarit, kolbászit, májosit, gömböczit, véresit és több aprólékját is, melyeket font

számra nem szoktanak adni, az város bírái limitálják illendő árok szerint.

Az disznóhájnak, az ki új, fontját öt pénzen. Ó hájnak fontját adják hat pénzen.

Az száraz új szalonnának fontját öt pénzen. Az ó szalonnának hat pénzen.

Az szopó borjú húsnak fontját három pénzen.

Az bélit és lábait adják nyolcz pénzen. Az fejét is nyolcz pénzen.

Az jó kövér ökörhúsnak fontját két pénzen. Az tehénhúsnak fontját másfél pénzen

Az mi az mészárosok ezekhez való egyéb dolgait illeti, az ezer hatszáz huszonnégy esztendőbeli limitatio observáltassék minden módon.

Az mészárosok az olvasztott faggyúnak fontját adják öt pénzen. Ejtelit tizenhárom pénzen. Másáját hat forinton ötven pénzen.

Az olvasztatlannak másáját öt forinton és huszonöt pénzen.

Az olvasztott juhfaggyúnak fontját négy pénzen. Ejtelét tíz pénzen.

Az bőröket mint adják gyártatlan.

Egy öreg ökörbőrt, jót, egy forinton ötven pénzen. Annál alábbvalót egy forinton húsz pénzen.

Egy jó öreg tehénbőrt egy forinton. Annál alábbvalót kilenczven pénzen.

Negyedfű tulokbőrt egy forinton. Harmadfű tulokbőrt hetvenöt pénzen. Esztendős tulokbőrt ötven pénzen. Ez idei borjúbőrt tizenhat pénzen.

Öreg czápbőrt, legjovát öven pénzen.

Öreg ürübőrt harminczkét pénzen.

Öreg juhbőrt, jót, huszonnyolcz pénzen. Alábbvaló juhbőrt huszonöt pénzen.

Egy szőcsnek való báránybőrt nyolcz pénzen. Egy hasi báránybőrt négy pénzen.

Egy fő kecskebőrt, szőcsnek valót, hét pénzen. Az hitvány kecskebőrt öt pénzen.

Piaczi konyhára való egyetmás.

Zabnak vékáját az kin földön, öt pénzen.

Árpának vékáját nyolcz pénzen. Czégér alatt tíz pénzen.

Városokon hat pénzen. Czégér alatt nyolcz pénzen. [1])

[1]) Ez a sor kétségtelenül a zab áráról szól, s így az első sor után volna kellő helyén. Azonban mind a nyomtatványban, mind a kéziratban a három első sor ily rendben áll.

Kölösnek vékáját tíz pénzen. Kásának húsz pénzen.
Borsónak vékáját tizenhat pénzen. Lencsének is azon.
Alakornak vékáját négy pénzen. Czégér alatt öt pénzen.
Lenmagnak vékáját huszonöt pénzen.
Kendermagnak vékáját harminczhárom pénzen.

Az vásárbírák, a tisztviselők akaratjokból rendeljek az kenyeret az búzának olcsóságához és drágaságához képest.

Lenmagolajnak fontját hat pénzen.

Tehén vajnak ejtelét tizenhat pénzen. Jnh vajnak ejtelét tizenkét pénzen.

Szín méznek ejtelét húsz pénzen.

Négy ökör után való rakott szekér fát ötven pénzen, et sic deinceps. Két ökör után való szekér fát huszonöt pénzen.

Két lótól egy éjjelre szénáért adjanak két pénzt.

Két ökör után való szekér szénát 25 pénzen. Fejárváratt 40 pénzen.

Fejérváratt négy ökör után való szekér szénát nyolczvan pénzen.

Csiknak, nagy és kicsin halaknak, ráknak, túrónak, sajtnak, tyúkmonnak, mindenféle hagymának, répának, almának, körtvélnek, aszszú szilvának, és ahoz tartozandó gyümölcsnek igaz árát szabják minden helyeken az bírák és vásárbírák conscientiose.

Az gyertyát az faggyúnak árához [1]) képest rendeltessék az bírák.

Egy jó verő malaczot tíz pénzen. Annál alábbvalót nyolcz pénzen.

Egy hízlalt lúdat aprólékostól tizennyolcz pénzen. Alábbvalót tizenkét pénzen.

Egy öreg lúd fiat nyolcz pénzen. Alábbvalót hat pénzen.

Egy hízlalt koppant huszonnégy [2]) pénzen. Alábbvalót tizennégy pénzen.

Egy jó tyúkot öt pénzen. Alábbvalót négy pénzen.

Egy kokast hat pénzen.

Egy tyúkfiat öreget négy pénzen. Apróbbat, középszerűt, egy galambnyit, három pénzen. Az apróját két pénzen.

Egy öreg őzet harminczkét pénzen. Egy nyúlat tíz pénzen.

Egy fogoly madarat nyolcz pénzen.

Egy császár madarat tíz pénzen.

Egy fajdot tizenöt pénzen.

Egy túszokot hatvan pénzen.

Egy vadlúdat tizenöt pénzen.

---

[1]) A nyomtatott példányban: »voltához.«
[2]) A kéziratban: 25.

Apró madarat kettőt egy pénzen.

Egy házi réczét nyolcz pénzen. Vad réczét tíz pénzen.

Egy indiai tyúkot, kövért, ötven pénzen.

Egy pávát hatvan pénzen.

Egy bokor [1]) galambot hat pénzen.

Mivel az partiumokban nem egy vélkával élnek, Kornis Sigmond uram és váradi kapitán uram az fő tisztviselőkkel és viceispánokkal, város bíráival együtt rendeljenek mindeneket ehez képest, Váradon, Debreczenben és az több vármegyékben.

Ez az limitatió Fejérvártól Déváig, Vajda-Hunyadig, az Mezesig, Bánfi-Hunyadig, Nagy-Bányáig, az Maros két felén Vásárhelyig, Beszterczéig extendáltassék. Az két Küküllő völgyin, az székelységen és szászságon penig, mivel Isten minden élést bővebben adott, mindeneket ennél az limitatiónál olcsóbban tartozzanak minden rendek adni.

Az új keresztyének [2]) mívei limitátiója.

Egy jó öreg süveget duplát ötven pénzen.

Köz süveget harminczhárom pénzen. Alábbvalót húsz pénzen.

Az ki szegődve jobbat akar annál is csináltatni, alkodjék az mesterrel.

Egy kalapos fekete köz süveget egy forinton harminczkét pénzen.

Annál is szebbet, szürkét, fő embernek valót, két forinton.

Annál is, a ki szebbet akar csináltatni, alkodjék az mesterrel.

Az új keresztyének az öreg férfi sarunak az javát, hosszat, halásznak valót, tehénbőrből csináltat, adják egy forinton 35 pénzen.

Kocsisnak valót, térden feljül érőt, egy forinton.

Térdig érőt hetvenöt pénzen.

Ezenkívül mindennemű varga mívet az ő szokások szerént való készítéssel adják míveket tíz pénzzel feljebb, akár férfinak s akár asszony-állatnak valókat, az több országi vargák művénél, az mint az előbb limitálták volt.

Egy hat ló után való kocsit festve, jót, ládástól hat forinton.

Négy és három ló után való kocsit hasonlóképpen készíttettet adjanak öt forinten.

Egy hintóba való kereket adjanak hatvan pénzen.

Egy kocsiba való kereket ötven pénzen.

Egy társzekérbe valót, tizenkét küllőjüt ötvenöt pénzen.

Az apró mívekről tartsák az limitatióhoz magokat.

---

[1]) Bokor = pár.

[2]) Az új keresztyének alatt a Morvaországból Bethlen Gábor által Erdélybe befogadott s Alvinczre telepített anabaptisták értendők.

Az új keresztyén késcsinálókról.

Elefántcsontból és gyöngyházból csinált legszebb és öreg kést, hármast, bötüst, adjanak férfinak valót három forinton.

Kettőst, ugyanolyant, két forinton ötven pénzen. Annál valamivel kisebbet, kettőst, asszony-embernek valót, két forinton harminczöt pénzen.

Ha ki ezenkívül valami igen szép cziffra mívet akar véllek készíttetni, alkodjék az mesterrel.

Táblás avagy lapos gyöngyház nyelü kettős kést, férfinak valót, öreget, szépet, egy forinton ötven pénzen.

Hasonlót, valamennyivel kisebbet, egy forinton harmincz pénzen.

Hasonlót, asszony-embernek valót, aprót, egy forinton tíz pénzen.

Fekete csontból, völgyes, tekervényes nyelü kést, kinek az teteje elefántcsont, öreget, kettőst, egy forinton harminczkét pénzen.

Hasonlót középszerüt egy forinton húsz pénzen.

Annál apróbbat, asszony embernek valót, egy forinton.

Hasonló forma, de félig tekervényes nyelü kést, öreget, kettőst, egy forinton tizenöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, kettőst, egy forinton.

Annál is apróbbat, asszony embernek valót, kettőst, nyolczvan pénzen.

Szaruból csinált, kinek az alja festett és megbötüzött, kettős kést, öreget, egy forinton tíz pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet egy forinton.

Annál is apróbbat, asszony-embernek valót, kilenczven pénzen.

Czipros fából csinált, völgyes nyelü és elefántcsont tetejü kettős öreg kést egy forinton tizenöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, kettőst, 90 pénzen.

Annál is apróbbat,[1]) asszony embernek valókat, nyolczvan pénzen.

Fekete szaru öreg kést, hármast, egy forinton s húsz pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet egy forinton.

Annál apróbbat, hármast, asszony embernek valót, kilenczven pénzen.

Kettős késeket penig, az hármasokhoz hasonlót, mindenik félnek bokrát hivelyestől tíz pénzzel alább adják.

Ökör szarvából csinált nyelü paraszt öreg egyes kést huszonöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, azonfélét, húsz pénzen.

Annál is kisebbet, azonfélét, tizennyolcz pénzen.

---

[1]) Az egykorú kéziratban: Annál is alábbvalót.

Az új keresztyén szíjgyártókról.

Az szíjgyártók az ő mívek eladásában tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén kovácsokról.

Az kovácsok eligazítván az mások dolgát, az vas felől tartsák mindenekben az limitatióhoz magokat.

Hoc excepto, hogy az ő sarlójokat, mivel jobban szokták csinálni, százát adhassák 9 forinton.

Az új keresztyén lakatosokról.

Egy hintó szekérnek való cziffrás, lakatos, kovácsi minden vas mivétől harminczöt forintot. [1]) Az mi szíjgyártó mű lészen rajta, attól tíz forintot, bőrt adván hozzá az csináltató.

Nyereggyártónak egy hintónak kívül belől való megburítsáért, és mindenféle hozzá mivéért, munkájáért, szegeiért, karikáiért, csattjáért, czérnáért, kik vagy ónos vagy zománczosok légyenek, harminczkét forintot. Ha penig affélle szerszámat nem ad hozzá, az mivétől húsz forintot. Az kerekesnek mindennémű fa mivétül, a mi az hintóhoz kívántatik, tizenhat forintot. Ehez penig kívántatik hét ökörbőr és hét tehénbőr.

Az nyereggyártók az hintóhoz tartozó míven kívül tartsák az limitatióhoz magokat.

Az tímárokról.

Mivel hogy az bőrt jobban készítik az országi tímároknál, minden forintra tíz pénzzel többet vegyenek, ötven pénzre öt pénzt, és így alább alább.

Az kötélverők tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén takácsokról.

Az takácsok is tartsák az limitatóhoz magokat. Az ki penig vagy szélesb mívet, vagy vékonybat, cziffrábbat akar szőttetni, az mivel szélesebb, annyival singire többet fizessen, az szélét az hosszához tudván.

Az szőcsök is tartsák az limitatióhoz magokat.

[1]) A nyomt. példányban : forinton.

Posztócsinálókról.

Az legjovának singit adják egy forinton, kinek szélessége másfél sing, veresnek, kéknek, zöldnek. Annál alábbvalót, szürkének singit nyolczvan pénzen.

Az új keresztyén zemes csinálókról és kádárokról.

Tartsák az limitatióhoz magokat.

Fazokasokról.

Az új keresztyén fazokasok is tartsák ebből is magokat az több fazokasokhoz.

Ha kik cziffra mívet akarnak csináltatni, alkudjanak az mesterrel.

Az idegen országból béjövő kereskedő emberek is hogy el ne idegenedjenek idebe való kereskedésektől, interim azok is marhájokat drágábban ne adják, kévántatik, hogy az városok bíráinak az ilyenekre vigyázások légyen az kapukon, és ha kik marhákkal bémennek, kirakodni addig ne engedjék, hanem először megintsék, hogy marhájokat azok is az ország limitatiója szerént adják, mert különben árúlni őket nem engedik; ha penig úgy marhájokat eladni nem akarják, onnét elmenjenek, alioquin ha mégis vakmerőségből akaratjok szerént árúlni fogják marhájokat, szabad légyen azokat is megbüntetni.

Mivel penig ez elmult limitatiónkkal, az mint országúl comperiáltuk, sokan abutáltak; hogy ennekutánna az abusus tolláltassék, és akármely rendtül is ansa se praebeáltassék, azon kegyelmes urunk tetszéséből s magunk suffragiomából is végeztük, hogy ha valamint az áros és mester emberek ezen limitatiónktúl ennekutánna tudván quoquomodo deviálnak, avagy deviálnának is, in poena amissionis omnium bonorum mobilium et immobilium convincáltassanak, vigore contenti articuli secundi diaetae Anni 1626. A szerint, a kik azoknak az rendeknek praecluceálnak is urunk ő felsége után, úgymint fő- és viceispán uraink, akármely tisztek is, az alatta valókkal nem observáltatnák, ezen mostani esztendőbéli végezésünknek poenáját magok is incurrálják.

Nos igitur ea omnia suprascripta per fideles nostros, ad id a nobis cum sufficienti mandato delectos, modo praemisso limitata et ordinata, atque a nobis ipsis revisa in omnibus suis clausulis et punctis approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, universisque et singulis superius specificatis quorumcunque comitatuum comitibus et officialibus civitatum, oppidorum et villarum judicibus et magistratibus districte praecipien-

tes committimus et mandamus, ut ea omnia superius specificata modoque eo limitata per quosvis commertia emtionum et venditionum exercentes, atque alios quorum interest, absque ulla variatione, et defectu sedulo observari curent, neque iis a quibuspiam contrarie et posthaberi permittant, aut ausi sint modo aliquali, quin imo in delinquentes, eo quo specificatum est, modo, severe et absque ullo personarum respectu animadvertant, sub gravi indignationis nostrae et constituta etiam super hac re in publicis regni articulis poena irremissibiliter exigenda, prout omnia, sicuti a cujuscunque status, ordinis, conditionis hominibus observari benigne volumus, ita etiam approbamus, confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia die tricesima mensis Aprilis anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo.

Nyomtatott példánya a fejedelem aláírása és pecsétje nélkül *az erd. Múzeumban (Mike Sándor gyűjteményében).* — Egykorú kézírati példánya, melyben a latin befejezésnek csak egy pár első sora van leírva, a latin befejezés pedig teljesen el van hagyva, *ugyanott (ugyanazon gyűjteményben).* — Kiadásunk alapjául az egykorú nyomtatvány szolgált; figyelemmel kísérve azonban a kézírati példányt is, melyből a nyomtatvány kétségtelen hibái kiigazíttattak.

XXXVIII.

1627. május 19.

A tokaji kiegyezés okiratai.

a)

Nos Johannes Pyber electus episcopus Agriensis, praepositus major ecclesiae metropolitanae Strigoniensis ac perpetuus comes comitatus Hevessiensis; item Stephanus Osztrozith de Ghiletincz sacrae caesareae et regiae Mattis consiliarii, ac Georgius Hoffman praelibatae suae Mattis camerae Hungaricae consiliarius et proventuum regiorum in superiori Hungaria administrator, ex parte suae Mattis; necnon Sigis mundus Lónyai de Nagy Lónya, supremus comes comitatus Krasznensis, Johannes Bornemisza de Zendrő, vicegeneralis Cassoviensis, Stephanus Cassai prothonotarius per Tranniam, serenissimi sacri Romani imperii et Transylvaniae principis consiliarii; et David Bellevari camerae Cassoviensis ac bonorum ejusdem Cis-Tibiscanorum praefectus, ex parte suae Serenitatis delegati commissarii. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum

pro effectuando diplomate, novissimae pacificationis Posoniensis, inter suam sacram caes. regiamque Mattem et serenissimum sacri Romani imperii et Tranniae principem initae, complanandisque quibusdam difficultatibus vigore quinti articuli ejusdem diplomati Posoniensis circa pacificationes superiorum temporum, medio tempore ante hos postremos motus occurrentibus litterarumque assecuratoriarum ad partem per praefatum serenissimum principem de restituendis bonis ab anno 1619 occupatis, emanatarum executione, hic in oppido Tokay, loco scilicet praesenti huic commissioni a serenissimo principe dominato et constituto utrinque litteris plenipotentialibus instructi, convenissemus; post plurimos inter nos mutuo habitos tractatus serenissimus princeps medio praedictorum suorum dominorum commissariorum effectuationem plenariam praescripti diplomatis Posoniensis praestitit, nosque sacrae caes. regiaeque Mattis commissarii ejusmodi effectuationem plenariam diplomatis Posoniensis recepimus et acceptavimus, difficultates vero, vigore praenotati articuli quinti diplomatis Posoniensis, utrinque propositas complanavimus, eo modo, quo sequuntur, iidem articuli, de quibus jam concordatum est, utpote:

Primo.

Ut pax semel sancita semper firma sit, nullaque materia disceptationis ulterioris relinquatur. Res omnes per dominum principem, ab initio posteriorum motuum ex ditionibus suae Mattis usque modo qualitercunque per officiales suos, vel per alios asportari curatae per dominos commissarios suae Mattis vigore secundi articuli diplomatis Posoniensis restitui quidem postulatae sunt, verum eadem rerum ablatarum postulatio, simul et restitutio per eosdem dominos commissarios suae Mattis penitus sublata est. Vice versa domini commissarii suae Serenitatis triginta millium florenorum Rhensium postulationem pro anno praeterito 1626 vigore quinti articuli diplomatis Posoniensis medio eorundem dominorum commissariorum suae Serenitatis factam, pari ratione penitus sustulerunt.

Secundo.

Circa liberum religionis exercitium, tam ex parte suae Mattis, quam etiam ex parte suae Serenitatis difficultas vigore ejusdem quinti articuli diplomatis complananda proposita fuit, ex parte quidem suae Mattis, ut Cassoviae quoque exercitium catholicae religionis liberum relinqueretur; ex parte autem

suae Serenitatis ne in possessione Somogy in intertentione concionatoris helvethicae religonis ac templi usu incolae ejusdem loci impedirentur, ad primum talis complanatio facta est, agnoscere dominus commissarios suae Mattis quod exercitium catholicae religionis in praesentia suae Serenitatis minime impeditum fuisset Cassoviae, et ne deinceps quoque impediatur, suam Serenitatem curaturam. Secundum autem taliter complanatum est, quod nimirum praelibata possessio Somogy ad illustrissimum et reverendissimum dominum archiepiscopum Strigoniensem pertinet, eundemque sedulo curaturum esse, ne per possessionis suae incolas contra leges regni quicquam peccetur in libero exercitio religionis ipsorum.

Tertio.

Sua Serenitas demandatura est, ne ulli milites imposterum e ditione suae Serenitatis in viciniores suae Mattis comitatus subinde irrumpant, aut quovis modo miseram plebem pro libitu opprimant, idemque quoque fiet ex parte suae Mattis.

Quarto.

Dominus princeps in bonis ad arcem Zendreő spectantibus inque comitatu Borsodiensi, ditione videlicet suae Serenitatis existentibus et constitutis factas, per suam Mattem caes. et regiam ejusdemque praedecessores, fidelibus suis collationes, vel inscriptiones minime turbabit. Inscriptiones vero non mutabit, neque in alios quoslibet transferet.

Quinto.

Siquidem domini commissarii suae Serenitatis nomine proposuerunt difficultatem de collationibus bonorum et honoribus supremi comitis contra articulos Viennenses in septem comitatibus factis expeditionibusque in cancellaria, suae Mattis superinde emanatis hac quoque in parte deinceps articuli pacificationis Viennensis ea de re editi utrinque observabuntur et si quid contra praedictos articulos hactenus admissum esset, tollitur.

Sexto.

Quod dominus princeps, praeter grossos quinarios hactenus cusos, imposterumque cudendos, pariter et minutiorem monetam Hungaricam audi faciet, ita quidem, ut utraque moneta

valorem quinque lotonum, una vero marca quinque florenos Hungaricales ad instar cusionis monetae suae Mattis Cremniciensis, similiter quinque lotonum constituat. Quae deinceps utraque moneta, tam scilicet jam cusa, quam etiam deinceps in praedeclarato valore et pondere cudenda, in tota quoque Hungaria juxta articulos regni ubique currat. Pariter vero suae Mattis monetam dominus princeps ubique in suis ditionibus, etiam in Trannia acceptari curabit.

Septimo.

Ut Zendrövienses, qui praetenduntur viginti millium florenorum damnum suae Serenitati intulisse, juxta quoque negotiatores Turcas spoliasse, ex parte suae Mattis ad requisitionem suae Serenitatis vel ejusdem officialium juxta articulum diplomatis Viennensis 26 juri sistantur et juxta decreta regni puniantur.

Quoad litteras assecuratorias serenissimi principis ad partem super restitutione bonorum in iisdem litteris assecuratoriis specificatorum attinet, pagi quidem Nadasd, Szeghi et Kissfalud per serenissimum principem jam antea restituti sunt prioribus possessoribus. Reliquorum vero bonorum restitutioni diem 25 hoc ipso in anno affecturi mensis Julii praefixit, ut circa illum diem priores possessores bonorum vigore assecuratoriarum restituendorum, vel eorundem haeredes per se vel suos homines Cassoviae compareant, quo etiam serenissimus princeps mandata sua ad modernos bonorum possessores sonantia, transmittet ad manus domini praefecti camerae suae Cassoviensis, quibus in iisdem mandabit serio, ut bona per suam Serenitatem illis inscripta tam in septem comitatibus suae Serenitati concessis, quam reliquis ditionibus suae Mattis existentia (de quibus vel priores possessores, vel eorum haeredes nullum tum prioribus bonorum possessoribus vel eorundam haredibus contractum inivissent) mox et de facto restituantur. Qui quidem priores possessores, vel eorundem haeredes per dominos suae Mattis commissarios in decursu hujusce commissionis suae Serenitati denominati, hujusmodi mandata pro se quisque ad sese recipere, assumptoque penes se vicecomite, aut vero judice nobilium ejusdem comitatus ubi talia bona adjacent, exhibeant et ad restitutionem commoveant, qui si fecerint, bene quidem, alioquin priores possessores vel eorundem haeredes etiam ipsis restituere nolentibus pro se bona ipsorum recipere et possidere valeant. In cujus rei firmitatem, praemissorumque effectuatorum certitudinem ac conclusae pacis stabilimentum hasce praesentes litteras utrinque propriis si-

gillis et chyrographis nostris munivimus atque corroboravimus. Datum in oppido Tokay die decima nona May. Anno M.D.C.XXVII.

Johannes Pyber el. eppus Agriensis. m. p. Stephanus Ostrozith m. p. Georgius Hoffman m. p.

Stephanus Cassai m. p. Sigismundus Loniai m. p. Joannes Bornemisza m. p. David Bellevari m. p.

(A Nemz. Múz. egykorú másolatáról.).

b)

Nos Johannes Pyber stb. *(ép úgy mint a másik tokaji diploma)* Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos virtute plenipotentiae nobis attributae, et vigore articuli quinti diplomatis novissimae pacificationis Posoniensis in negotio tricesimarum et ratione futurae exactionis de iis rebus, quae ex septem comitatibus per suam sacram caes. et regiam Mattem suae Serenitati ad dies vitae consessis in ditiones suae Mattis vel per ditiones suae Mattis ad extera regna educi solent in sequentes articulos unanimi volo consentiendo, tali modo conclusimus.

Quod de bobus, vinis, aliisque mercibus per quoscunque ad proprios usus, necessitatesque domesticas intra ambitum regni Hungariae hinc inde comparatis et devehensis, dummodo vectores et curatores ejuscemodi rerum, sufficientibus litteris testimonialibus comprobaverint, ejusmodi res ad usus, necessitatesque domesticas regnicolarum, non autem extra regnum quaestus gratia educi, utrinque nulla prorsus tricesima exigatur juxta sancita publica regni superinde statuta.

Item sua Serenitas de pecoribus, per quoslibet in Trannia aliisque ditionibus suis quaestus gratia per Hungariam extra regnum educendis, hoc est, de singulo bove uno juxta statuta regni unum florenum Hungaricalem cum dimidio, sic etiam de aliis mercibus, consuetam tricesimam in usuali et currenti moneta per suos officiales exigi faciet.

De vinis autem ex praedictis septem comitatibus suae Serenitati concessis et per ditiones suae Mattis, sive immediate, sive successive ex locis depositionum educendis, ut sua Serenitas inposterum in locis tricesimarum suae Mattis, per quae loca vini eductio in extera regna fieri consuevit, peculiares perceptores intertenere possit, qui a quolibet vase vini per praefatas ditiones suae Mattis ex septem comitatibus ad extera regna educendo, duos florenos Hungaricales, itidem in usuali atque currenti moneta, nomine tricesimae pro sua Serenitate

percipiat, qui perceptores a domino administratore proventuum suae Mattis, requirente necessitate, promoveantur et adjuventur.

Hoc ita conclusum, determinatum et praesenti scripto comprehensum authoritate nostra plenipotentiali, a modo imposterum utrinque observandum firmum ac ratum, necnon semper valiturum esse volentes, propriis nostris sigillis et chirographis roboravimus et authentice expedivimus. Datum (*ugyanaz, mint az előbbié, valamint az aláírások.*)

(A Nemz. Múz. kézirattárából.).

c)

Anno 1627.

Observationes quaedam ex actis et relatione commissariorum sacr. caes. regiaeque Mattis Ferdinandi II. ad executionem conclusionum pacificationis cum Bettlenio anno 1626 Posonii factae. Comissarii erant excellmus Johannes Biber, magcus Steph. Ostrosit, gensus Georgius Hoffman camerae Scepusiensis administrator; a parte vero Bettlenii Sigismundus Lonyai, Johannes Bornemisza, Steph. Kassai, Dávid Bélaváry pro effectuatione conclusionum anni 1626. deputati.

Ex relatione.

1. Commissarii suae Mattis cum ad liberas pervenissent civitates, exprobraverunt illis infidelitatem, antequam gratiam et clementiam illis suae Mattis detulissent, ostenderuntque, quantis in periculis versabatur Ungaria prolapsa in motas et intestinas factiones. Civitates responderunt, se id non proprio motu, sed desperatione auxilii facere coactos fuisse, cum civitates et regia illa omni auxilio s. M. destituta fuissent.

2. Eperjesino scriptum est Cassoviam per dnos commissarios s. M. Capitaneo supremo loci d. Francisco Prini pro hospitiis ordinandis, sed is rescripsit, se ad id quidem paratum esse, sed nihil habere is commissis a principe, ime potius sibi ita constare, quod princeps Tokajini vellet peragi commissionem. Sic itaque jam requisito post hac principe, cum 25. Martii terminus ad comparitionem Tokaium per principem praefixus instabat, et ne per ipsos procrastinatio procuraretur, Tokaium concesserunt; licet antea principem requisiverant, quod non Tokaium, sed Cassovia esset illorum terminus et locus executionis et complanationis.

3. Tokaium euntes commissarii s. M., absentibus adhuc commissariis principis, nullo honore excepti sunt, sed simpliciter tantum absque ulla exceptione ad sua hospitia condescenderunt.

4. Tertio post die appulentes commissarii principis Tokaium, non salutatis adhuc commissariis s. M. postularunt illi a s. M. commissariis, ut vellent ascendere ad domum principis pro tractatione deputatum.

5. Comissarii s. M. nequaquam ascenderunt, sed exprobraverunt commissariis principis, quod indigne excepti essent et tractarentur, non juxta aestimationem s. M.

6. Die sequenti commissarii principis miserunt capitaneum arcis Nicolaum Abaffi ac comendantem s. M. cum potioribus arcis officialibus ad salutandum eos, nomine ipsorum, qui resalutati sunt.

5. *(sic)* Si convenerunt ad domum principis locum tractatus, commissariis principis illis obviantibus, qui salutati deducti sunt ad domum seu conclave satis honestum.

6. *(sic)* Ibi facta prius congratulatione exhibitae sunt credentionales principis per eius commissarios caesareanis, qui operam suam diligentem obtulerunt in iis, quae juxta diploma rectificanda et effectuanda sunt.

7. Egerunt omnia scriptotenus, licet commissariis s. M. verbotenus agendum; duntaxat urgebant aliis contrariantibus, et conveniebant saepius, principis commissarii omnia ad principem remittentes.

8. Interea formam juramenti et reversalium commissarii caesaris composuerunt adjunctisque quibusdam supplicationibus cum intercessionalibus eorum, exhibuerunt commissariis principis, ut pro ipsorum autoritate interim illa effectuarentur citra jacturam temporis.

9. Plenipotentiales commissarii Bettleni a commissariis s. M. postularunt prius, quae et ostensae sunt. Post et caesaris commissarii ab iis [1]) suas plenipotentiales petierunt, quae quidem productae sunt, sed erant multorum verborum famagine contextae, et ad calcem literarum ad instructionem quandam restrinctae; ex effectu tractatus facile cognitum fuisse per easdem commissariarum principis autoritatem praecisam fuisse, nam facilius fuerit aquam e saxo et pumice educere, quam ipsos ad effectuationem deducere, quoniam nihil plane effectuabant, sed a principis resolutione praestolabantur.

10. Post haec primo suas difficultates exhibuerunt, post commissarii s. M. postulata sua omnia jam antea exhibuissent.

[1]) *Oldalt:* Plenipotentiarii commissarii principis Bettlen.

11. Petita sunt 30000 flor. responsum est, non fuisse hac de summa mentionem in pacificatione, quin sublatum in tractatu Posoniensi.

12. Indurati principis commissarii postulata commissariorum s. M. nolebant complanare; ac proindi commissarii s. M. causam suam appellavere ad deum, cujus dextera si quid gravius regno Hungariae et patriae charissimae obtigerit, non sua Mattas, quae nullam ansam unquam belli dedit, quin potius indesinenti cura et studio pervigili innumerabilibusque fatigiis et expensis pacem bello praeposuit, et coram deo ac hominibus excutata in causa esti, et quod ipsi quoque omni visu allaborarunt, ut commissio ista debitum finem pacisque continuae incrementum assequatur. *(E ponthoz oldalt jegyezve:* NB. Protestatio commissariorum suae Mattis contra Bettleni commissarios).

13. Hoc audito principis commissarii, resolverunt se statim et concluderint de postulatis.

14. Omnibus conclusis exceptum est juramentum a supremis comitibus comitatum. Deinde a capitaneis liberorum Haydorum, quorum, qui scilicet juraverunt, omnium nomina ascripta sunt. Reversales pariter a septem comitatibus et oppidis haydonicalibus acceptae. Civitas quoque Cassoviensis in reditu adjurata est et reversales dedit. (*Oldalt e ponthoz:* NB. De juramento et revarsalibus).

Ex punctis conclusionum.

Punctum 7. Modalitas restitutionis bonorum fuit talis: Princeps dedit terminum Cassoviam, ad quem priores possessores bonorum vigore assecuratoriarum principis restituendorum, vel eorundem haeredes per se, vel suos homines ibidem compareant, quo etiam princeps mandata ad modernos bonorum possessores sonantia transmittet ad manus praefecti camerae Cassoviensis, quibus injunget possessoribus, ut bona per suam Serenitatem illis inscripta tam in 7. comitatibus, quam reliquis ditionibus s. M. existentia (qui scilicet aliter medio tempore de bonis suis non convenerant) mox et de facto restituantur. Quorum singuli mandata pro se expedita ad se se receperunt, assumptoque penes se vicecomite aut vero judice nobilium ejusdem comitatus, ubi talia bona adjacent, exhibeant, et ad restitutionem commoneant possessores, qui si fecerunt, quod mandabatur, bene quidem; alioquin priores possessores vel eorundem haeredes etiam ipsis restituere nolentibus pro se bona sua recipere et possidere valebant.

Ex ipso tractatus processu observationes.

Damasdum ut Bethlen eliberaret a Turcis, fuit conclusum anno 1626. art. 6. Id tamen non est effectuatum sub ipsa diplomatis illius temporis effectuatione. Quid igitur importat, si aliquod punctum nunc quoque propter certas causas effectuari non posset? Quod vero non fierit de Damasdo tunc effectuatum, apparet in decursu tractatus, in responsione tractatus principis ad puncta complananda, ad sextum.

Reversales.

Reversalium restitutis concluditur in pacificatione Posoniensi 1626. art. 8. Et idipsum concluditur, effectuaturque in conclusis tractatus, quod sic incipit: Licet ser^mus^ princeps. pag ... Quoad reversales. Item quis sic incipit: Ser^mus^ princeps et dnus noster pag. quantum ad 4^tum^ et ad octavum.

Tricesimae.

Septem comitatus per hoc, quod principi ad dies vitae sunt dati, non desierunt esse membra Hungariae regni; ergo sicut antea, dum adhuc sub possessione essent s. Mattis, ita nunc quoque sub principe existentes in antiquo usu et consvetudine tricesimarum conservari debent.

Novae tricesimae erigendae non sunt, et si quae erectae essent, tollendae sunt, alias inpedirentur et aggravarentur regnicolae in suis libertatibus, caretur autem diplomatibus, ut hi quoque 7. comitatus in suis libertatibus; immunitatibus, privilegiis consvetudinibus conserventur. Quod videre est in (... *a többi hiányzik*).

Nota, porro disputationes de tricesimis pro et contra.

Principis Bettlenii ablegati sic declarant. 1. Ut a bobus, vinis, aliisque rebus et mercibus ex ditione, ac per ditionem principis in extera regna educuntur, solvatur integra tricesima principi partim in decretis regni expressa, partim ab antiquo exigi consveta, de quibus nulla amplius tricesima in ditione suae Mattis solvatur.

2. E converso, de rebus quibusvis, quae ex ditione suae Mattis in principis ditionem inducuntur, solvatur integra tricesima suae Matti, principi vero nihil.

3. De iis autem, quae ad domesticos regnicolarum usus

utrinque exportantur, idque sufficientibus testimonialibus comprobatum fuerit, nulla decima solvatur.

4. Exactio tricesimae pariter in ditione suae Mattis et principis exigatur.

5. Ad praecavendas vero fraudes et dolos cum fere omnia vina partium regni superiorum in ditione principis crescant, eaque vel per ipsosmet, ad quos pertinent, vel medio aliorum exteris vendantur tunc tricesimatores quidam suae Mattis consvetam tricesimam exigant, verum tamen integra medietas tricesimae principi, altera medietas s. Matti cedat. Idque tricesimatores singulis angariis ad cameram Scepusiensem administrare more solito debeant, partemque principis conservator archivi Cassoviensis ad id certificatus levet Eperjesini.

Ad haec replica commissariorum s. Mattis.

Ad 1. Annuunt, ut cum s. Mattas 7 comitatus cum proventibus et redditibus fiscalibus plenaria cum juris dictione et gubernatione concessit principi, percipiat etiam decimas in sua ditione suae Mattis.

Ad. 2. Punctum hunc rejiciunt simpliciter.

Ad. 3. Contenti sunt, et debet ita fieri.

Ad. 4. Contenti sunt, et ut ita fiat, instant apud principem.

Ad 5. Responsum est, ut de vinis, quae in ditione principis proveniunt, educunturque quaestus gratia extra regnum, solvatur integra tricesima suae Matti, cujus medietas cedat principi, per conservatorem archivi camerae Scepusiensis percipienda Cassoviensemque cameram deportanda.

Conclusa per commissarios post haec utriusque partis

Ut de vinis in ditionem principis transvectis e regnoque sive statim, sive successu temporis ex locis depositionum eductis duo floreni in tricesima solvantur, quorum medietas cedat suae Matti, medietas iterum principi Bettlen, percipiantque tricesimatores suae Mattis in talleris singulum pro fl. 1. den. 20. quae medietas administretur ad manus administratoris proventuum suae Serenitatis. Rationesque postquam administratori suae Mattis sunt praesentatae, praesententur post conservatori archivi ad revidendum et calculandum. Ut de bobus, vinis aliisque mercibus et ditione principis eductis vel inductis ad proprios usus sufficientibus literis testimonialibus id comprobando, nulla utrinque tricesima solvatur.

Princeps Bettlenius non contentus hac conclusione commissariorum utrinque, modo sequenti se resolvit categorice.

Ex rationibus, quod neque sua Mattas, neque ipse in suis ditionibus pro alio, quam pro se tricesimam exigere permittat, quod alioquin etiam non expediret et neutiquam aequum esset, ut alter principum alterius principis proventus sibi vendicaret, 7. autem comitatus sunt ipsi cum plenaria jurisdictione et proventibus fiscalibus dati. Hoc fundamento posito duo media proposuit eligenda. 1°. Ut rerum ex ditione principis quaestus gratia educendarum tricesima ipsi cedat; e converso ex ditione suae Mattis educendarum cedat suae Matti, et sic regnum non onerabitur duplici tricesima.

De rebus vero ad proprium usum utrinque eductis nulla tricesima pendatur; modum rei hujus cognoscendi ponit, si in ditionibus alienis inspectores constitui possent, quibus hujus rei suspectos investigare liceret, si tamen hic modus cognoscendi esset difficilius, jurent tales suspecti, quod res aducendae ad proprios usus pertineant.

Aliud medium. Ut a rebus, quae ex ditione suae Mattis evehuntur, ac quae iterum per principis ditionem transferuntur, cujuscunque nominis aut rei sint, unam medietatem tricesimae suae Mattis, alteram vero principis in ditionibus suis exigi faciant.

Tandem ita conclusum est, ut de bobus, vinis el aliis mercibus ad proprios usus per quoscunque in regno comparatis et devectis, nulla tricesima utrinque pendatur, comprobatis tamen id sufficientibus testimonialibus.

Deinde ut princeps de pecoribus ex Trannia aliisque suis ditionibus per regnum Hungariae extra regnum educendis flor. unum cum dimidio accipiat; a singulis vero vasis vini sive immediate, sive successive ex locis depositionum educendis percipiat flor. 2. Ad hoc vero in locis tricesimarum suae Mattis, per quae loca vini eductio in extera regna fieri consvevit, peculiares perceptores intertenere possit, qui praescriptos 2. flor. in usuali atque currenti moneta percipiat, qui per administratorem proventuum suae Mattis necessitate requirente promovebantur et adjuvabantur.

Haec conclusio fuit sigillata per utriusque partis commissarios in oppido Tokaj, die 19. Maj. 1627.

Religionis liberum exercitium.

Anno 1627. Per commissarios s. M. petitur liberum Cassoviae juxta conclusionem, ubi etiam in domibus privatis exercitium prohibebatur.

Concluditur idem per commissarios utriusque partis, ut scilicet et Cassoviae liberum sit religionis exercitium; quae etsi in praesentia principis Bettlen minime fuit impedita, curabit tamen ne post hac quoque impediatur, ut patet ex: Sequuntur articuli etc.

De militibus.

Instabatur per commissarios s. M. ne milites principis insolentias inferant ditioni suae Mattis; et ita resolvitur, ut patet ex: Sequntur articuli etc.

Collatio honoris supremi comitatus, et bonorum per defectum et notam.

Postulatur per principis Bettlen commisssarios, ne bona ad coronam devoluta et honores comitatus in cancellaria suae Mattis expediantur contra diplomata.

R. commissarios suae M. in collationibus bonorum non esse offensum principem. De collatione tamen supremi honoris comitatus nulla in tractatibus facta fuit mentio specifica. Si tamen sua Mattas baronatuum officia in his comitatibus conferre potest, quidni et titulum supremi comitis quod conferre proprium est regis; non est igitur contra diploma, si tales honores condidit sua Mattas.

Contra haec pars altera dicit, quod licet de collatione supremi honoris comitatus nulla in diplomatibus specifica mentio habeantur, cum tamen sua Mattas 7 comitatus plenaria gubernatione et juriusdictione contulit principi, quicquid sua Mattas sibi expresse non reservavit, id totum pertinet ad principis plenariam gubernationem et jurisdictionem. Talis est collatio honoris comitatus. Ego etc.

Contra commissarios s. Mattis conferre bona et honores comitatuum regiae est dignitatis et authoritatis, quam adeo autem sua Mattas sibi reservavit, ut ne titulo quidem ejus ullum uti posse patiatur. Nihilominus propter bonum pacis, collationem bonorum ad coronam devolutorum concessit principi non tamen ita absolute, ut sibi quoque autoritatem conferendi non reservasset; et praemissa concessio ita est intelligenda, si ni-

mirum praecedat principis donatio, tenetur id confirmare sua Mattas, et hac in parte non valet donatio posterior suae Mattis, sed confirmatio tenet. E contra si s. Mattas prius bona conferat, tenebit donatio suae Mattis.

Notandum. Patet hoc ex eo etiam, quod in pacificatione Niklspurgensi, quod est fundamentum modernae pacificationis, non dicitur, quod solus princeps possit conferre, sed simpliciter tantum, quod possit conferre benemeritis personis ad pacificationem suae Mattis, ut videretur art. 21.

Praemissa fuit haec conferendi autoritas in 7 comitatibus, palatino etiam regni, ut est in pacificatione. .... Ergo magis pro sua Matte reservata est.

Quo ad honores a comitatuum de iis nulla sit mentio in conclusionibus. Quod igitur sua Mattas ex regali sua autoritate principi voluit cedere, de iis facta est mentio, id sua Mattas sibi reservavit, ut est collatio officii baronatus, honor comitatus etc.

De hoc comitatus honore ita fuit conclusum, ut hac in parte articuli pacificationis Viennensis ea de re aediti, deinceps utrinque observentur. Et si quid contra eosdem articulos hactenus admissum esset tollatur.

Turbatores pacis.

Ex actis anni 1627 apparet commissarios ejus temporis principis non postulavisse a commissariis suae Mattis satisfactionem, sed ut sua Mattas curet contra tales animadverti. Idque per palatinum jure extraordinario tanquam contra publica pacis turbatores.

Hátán: Notationes ex actis Tokajensibus anni 1627.

(Másolat orsz. lt. Act. Publ. Fasc. 45. Nro 13.).

XXXIX.

1627. oct. 2—nov. 1.

Bethlen Gábor Ormanközyt a császárhoz küldi, hogy Lustrier portai követ magatartása ellen panaszt emeljen.

a)

Bethlen Ormanközyt Meggaunak ajánlja.

Illustrissime dne, amice noster benevole.

Non immemores pristini ejus erga nos studii benevolique animi propensionis faciendum putavimus, ut hac occasi-

one hisce eandem salutandam visitandamque susciperemus; cujus personam cum merito gratissimam semper habuerimus, praeclarique affectus nostri et singularis benevolentiae argumenta quavis occasione erga eam testata reddi voluerimus; dabimus operam, ut in posterum quoque idem in nobis Dnatio Vra Illma agnoscat; ceterum cum de quibusdam negotiis Mattem caesaream hoc tempore requirendam duxerimus, responsumque quantocius a Matte ejus expectemus, dnem vram illrmam benevole rogatam volumus, ut auctoritate sua negotium illud eo pacto promovendum velit, quo quamprimum benignam Mattis suae caes. resolutionem habere, voluntatemque de iis rebus intelligere valeamus. Factura hac re nobis rem gratissimam omnisque singularis affectus nostri studiis quavis occasione demerandam. Quam de cetero felicem prosperrime valere exoptamus. Datum Albae Juliae die 2 mensis Octobris. Anno Dni 1627.

Dnis Vrae Illrmae benevolus amicus.

Gabriel m. p.

Kívül: Illustrissimo comiti Leonardo Helfrido a Meggau et in Kreuczen, aurei velleris equiti, sacrae caesareae regiaque Mattis intimo consilario et camerario aulaeque praefecto, amico nostro benevolo.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

b)

Ferdinánd király levele Bethlen Gáborhoz. Lustrier ügyében.

Ferdinandus etc. Serenissime princeps, affinis nobis honorande. Inter reliqua relationis puncta, quae nomine Dil. Vrae Matti nostrae internuncius ejusdem et secretarius egregius Gregorius Ormankeozy repraesentavit, etiam cum exhibitione litterarum Dil. Vrae commissa sibi de agente nostro in porta Ottomannica residente, simulque fideli nostro nobis sincere dilecto, regni nostri Hungariae comiti palatino exposuit, benigne et sufficienter intelleximus, de quidem Lustrieri agentis nostri facto tanquam inofficioso a Dil. Vra accepto, praetensaque ejusdem (cum nihil unquam contra foedera, qualitercunque per ministros et subditos nostros quippiam committi voluimus, quin potius etiamnum eo habeamus benignae nostrae voluntatis inclinationem, ut omnes dissidiorum causae ac fomenta penitus sopirentur) actione a praefato agente nostro cognoscere rationeque tacti habita id ordinare non intermissuri sumus, ut impertinentiis et scrupulositatibus quibusvis in

posterum ansa et occasio praescindatur actionibusque ministrorum nostrorum modus praescribatur. Similiter et quoad praefati regni palitini vezirio Budensi datam resolutionem benigne demandavimus, uti prout res acta esset, Dil. Vrae ipse palatinus diffuse perscriberet, neque dubitamus, quin ea moderatione processerit, ut contra Dil. Vram minus sincere, aut Transylvaniae ipsi quippiam in praejudicium et detrimentum haud quaquam egisse comperiatur, proindeque de ipso bene contentam futuram, et in iis quae beneficio mutuae conjunctionis et foederum conservandorum stabilimento deservitura sunt, Dil. Vram ut inviolabiliter colantur observenturque sincero affectu procuraturam, quod ipsum ut ex parte subditorum quoque nostrarum constanter praestetur, nos omnino procuraturos offerimus. In reliquo Dil. Vrae firmam valetudinem et prosperitatem comprecantes. Datum in arce nostra regia Pragensi die 22. mensis Octobris. Anno Dni 1627.

Kívül: Ferenczffi kezével: Principi Bettlen. De Lustrier et aliis.

(A »Jászai-féle gyüjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

c)

Bethlen Gábor követének adott királyi válasz fogalmazványa, 1627. november 1-jéről.

Sacratissimae caesarea regiaeque Mattis et dni nostri clementissimi nomine egregio Gregoris Ormankeozi serenissimi principis Gabrielis sacri Romani imperii et Transylvaniae principis etc. secretario ac ad praefatam suam Mattem ablegate internuntio significandum. Praelibatam suam Mattem benigne et sufficienter intellexise ea, quae ex ordinatione et praescripto praetitulati principis exposuit illaque singillatim etiam scripto complexus suae Matti exhibuit, ad eaque punctatim subsequenti modo sese clementer resolvit et declaravit.

Primo quidem quo ad accusationem et querimoniam contra agentem suae Mattis Constantinopolitanum Sebastianum Lustrier, quandoquidem peculiari scripto et exaratis ad suam Mattem litteris serenissimus princeps fusius ea complexus sit, sua Mattas quoque scripto suae Serenitati responsum dare dignata est: quod quidem suae Mattis responsum per ipsum internuncium suae Celsitudini exhibendum erit.

Quod ad petitas patentes litteras et alias recommendationes pro nepote suae Serenitatis comite Petro Bethlen, qui nunc Lugduni Batavorum studiis operam navat, ad diversos Euro-

pae summates, coeteraque praecipua loca, id sua Mattas caesarea et regia pro innata sua benignitate suae serenitatis postulato annuere volens liberaliter facere dignata est.

Ratione pecuniae minutioris non exiguas difficultates cum gravi detrimento non solum quaestum exercentium, sed etiam notabilem et publicam confusionem in regno causatam fuisse idque potissimum ex ponderis et ligae variatione admissum fuisse, sua Mattas quoque clementer agnoscit: et quoniam in nupera transactione Tokaini facta rursum declaratio acta sit, acceptandam nimirum promiscue et absque discrimine etiam monetam cussionis suae serenitatis in suae Mattis ditionibus, aeque ac suae Mattis in Transilvania et ditionibus suae serenitatis, dummodo id observatur, ut non solum quinarii grossii, sed etiam nummi minuti denarii appellati cusionis suae serenitatis in valore et liga cum liga cusionis suae Mattis conformi quinque lotonum invariabiliter deinceps quoque cudantur. Qua re sic constituta demandatura est sua Mattas tam domino regni Hungariae palatino in regno publicationem faciendam et etiam quam cameris ac coeteris officinis et officiolatibus monetariis ut et hactenus in tali valore et liga cusa suae serenitatis moneta et in posterum cudenda acceptetur.

Super puncto negotiatorum Transylvanorum et aliorum ex ditionibus suae serenitatis merces suas in Hungariam et Viennam devehentium cum in articulis transactionis Tokajensis nulla expressa mentis reperiatur, ne in ea quoque praecipitantius quid fiat et vel privatorum juribus, sicut et fisci causae praejudiciosum quid admittatur et constituatur, sed ut legitimo bonoque modo quaevis ea in parte disponantur ac limitentur, intimatur per praesentes expetitam esse, a camera suae Mattis Hungarica informationem super hoc negotio, quae propter suae Mattis Vienna Pragam profectione inibi haberi non potuit; quamprimum autem eam sua Mattas acceperit, sese superinde quoque erga serenissimum principem clementer resolvere dignabitur, remanentibus interim hac in parte processibus hactenus usitatis et consuetis in exactione nimirum vectigalium tam tricesimalium quam aliarum exactionum.

Quo ad immunitatem et exemptionem a solutione tricesimarum pro rebus, quae ex ditionibus suae serenitatis Vienna deducuntur, inibique pro tali pretio divenditarum rerum, rursum pro diversis mercibus coemptis in proprios duntaxat suae serenitatis aulaeque ejusdem usus itidem libere dimittendis, siquidem sub hoc praetextu et nomine etiam diversi negotiatores quaestus exercerent, neque omnia talia in usus duntaxat principis cederent, sua Matas clementer contenta esse dignatur, ut a solutione vectigalium suae Mattis utpote fiscalium exemptio

concedatur ad vitandum tamen extraneorum dolum qui contingere posset, aequitatem et rationem suadere, ut qualitas et conditio rerum, quae adducendae vel rursum devehendae essent, pro usu suae serenitatis specificentur, suaque Mattas quoties id futurum est, de salvi passus litteris concedendis requisita, idipsum semper juxta qualitatem et sortem rerum et mercium benigne largitura est.

Atque haec erant, quae praelibato suae serenitatis internuntio circa puncta nomino ejusdem principis suae Matti repraesentata sunt, ut ea suae celsitudini referre et proponere habeat, declaranda erant. Cui in reliquo sua Mattas gratiam et clementiam suam benigne offeret, eidemque benignitate sua propense manet.

Kívül: Decretum datum internuntio principis Bettlen Gregorio Ormankeozi, dum dimitteretur Praga in festo omnium Sanctorum anni 1627. Az egész Ferenczffi irása.

(A »Jászai-féle gyűjtemény«-ből. Nemz. Múz.)

XL.

1627. oct. 22.

Ujabb limitatio.

Gabriel dei gratia, sacri Romani imperii et Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppuliae Ratiboriaeque dux etc.

Limitatió 1627. *(egykorú kézírati bejegyzés.)*

Fidelibus nostris universis et singulis illustrissimis, spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus, strennuis, agilibus, et prudentibus et circumspectis comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, capitaneis, vicecapitaneis, centurionibus, decurionibus, militibus, item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus ac quemvis quaestum exercentibus, necnon civitatum, oppidorum et villarum judicibus et rectoribus, civibus et incolis, cunctis etiam aliis cuiuscunque status et conditionis regni huius nostri Transylvaniae, sed et aliis externorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus, commertia emptionum, venditionum, aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret negotium, salutem et favorem nostrum. Cum nos singulari paternoque erga curae nostrae a deo subiectos populos affectu ducti, nihil unquam antiquius habuissemus, quam ut eis optata tranquilitatis aura restituta,

non solum legum patriarum usu eos gubernaremus, sed etiam omni eorum necessitati benigne consulendum esse arbitraremur. Eapropter cum in regno hoc nostro Transylvaniae non minima tam potioris conditionis, quam etiam totius populi incommoda propter rerum omnium forensium, usuique hominum necessariarum, aliarumque mercium vitae sustentandae idonearum immensum, supraque communis aequitatis modum adauctum precium cerneremus, nihil potius habuimus, quam ut iis publici emolumenti causa certum tolerabileque aliquod precium statueremus, atque fidelium nostrorum statuum et ordinum trium nationum huius regni nostri Transsylvaniae in hac civitate nostra Alba Julia proxime celebrata diaeta in ea parte conclusos articulos effectui dandos curaremus. Quapropter delectis ad id e fidelium consiliariorum nostrorum numero certis idoneisque personis ea omnia secundum aequitatis et justitiae normam, hoc quo infra ordine limitanda atque, ut ad omnium notitiam facilius pervenirent, patrio idiomate consignanda, eo quo sequitur modo clementer voluimus.

Az limitatio inspectori Erdélyben az három nemzetből:

Az tekéntetes és nagyságos Kapyi András
Az nemzetes és vitézlő Balási Ferencz
Az nemes és tiszteletes Dávid Deák Kőhalomi királybiró
} uramék.

Az partiumokban penig:

Az tekintetes nagyságos iffiabbik gróf Betlen István váradi kapitán
Az tekintetes és nagyságos Kornis Sigmond
} uramék.

Titulus I.

Az áros emberek, kalmárok és posztómetők árujoknak limitatiója, velenczei, mediolanumi, lukai etc. selyemmateriák árának limitatiója.

Az velenczei, tetszín, veres királyszín, szederjes, megyszín legjobb síma bársonyoknak singit adják kilencz forinton.

Velenczei zöld, kék, fekete és egyéb mindenféle színű legjobb síma bársonynak singit nyolcz forinton.

Lukai veres, jó, dupla síma bársonynak singit hét forinton.

Annál alábbvaló lukai veres dupla síma bársonynak singit hat forinton.

Egyébféle minden színű lukai jó dupla síma bársonynak is singit ugyan hat forinton.

Alábbyaló akármi színű lukai síma dupla bársonynak penig singit öt forinton ötven pénzen.

Genuezer síma bársonynak singit három forint ötven pénzen.

Köz, alias modonezer síma bársonynak singit három forinton.

Velenczei tetszín, veres, királyszín, szederjes, megyszín, legjobb virágos bársonyoknak singit nyolcz forinton.

Velenczei, zöld, kék, fekete és egyéb minden színű legjobb virágos bársonyoknak singit hét forinton.

Lukai veres színes, igen jó virágos bársonnak singit öt forinton huszonöt pénzen.

Lukai alábbvaló, veres, színes, virágos bársonynak singit négy forinton ötven pénzen.

Fekete virágos jó bársonnak singit adják négy forinton hetvenöt pénzen.

Alábbvaló fekete virágos bársonynak négy forinton ötven pénzen.

Egyéb akármiféle színű virágos bársonynak singit négy forinton hetvenöt pénzen.

Velenczéből hozott akármi színű bojtos bársonyoknak singit adják hét forinton.

Közönséges bojtos bársonynak singit hat forinton.

Tar bársonynak singit hat forinton.

Vélenczei tetszín, veres királyszín, szederjes, megyszín, legjobb karmasin, mind síma és virágos atlaczoknak singit három forinton hetvenöt pénzen.

Velenczei zöld, kék, fekete és minden egyéb szín, alábbvaló síma és virágos atlaczoknak singit adják három forinton.

Egyebünnét való jó veres karmasin síma és virágos atlaczoknak singit adják három forinton ötven pénzen.

Alábbvaló ilyen atlaczoknak singit három forinton.

Egyébféle minden színű jó, síma és virágos atlaczoknak singit két forinton hetvenöt pénzen.

Alábbvalóknak penig két forinton ötven pénzen.

Velenczei tetszín, veres királyszín, szederjes és megyszín, igen finum kamukáknak, kinek szélessége egy sing fél fertály, singit öt forinton ötven pénzen.

Ezen színű velenczei jó kamukáknak, kinek szélessége egy egész sing, singit három forinton ötven pénzen.

Zöld, kék, fekete és egyéb színű velenczei jó kamukáknak, kinek szélessége egy egész sing, singit három forinton.

Ugyan velenczei minden színű kamukának, kinek szélessége nem tart egy singet, singit három forinton. Egyebünnen való veres igen jó kamukának singit három forinton ötven pénzen.

Alábbvalónak singit három forinton.

Egyéb minden szín jó kamukáknak singit két forinton hetvenöt pénzen.

Alábbvalóknak penig singit két forinton ötven pénzen.

Velenczei igen fő veres dupla tafotának singit három forinton ötven pénzen.

Fejér és egyéb mindenféle színű velenczei dupla tafotának singit három forinton.

Egyebünnen való jó veres dupla tafotának singit két forinton hetvenöt pénzen.

Annál alábbvaló veres dupla tafotának singit két forinton ötven pénzen.

Egyéb mindenféle szín dupla tafotának singit két forinton negyven pénzen.

Alábbvalóknak penig singit két forinton huszonöt pénzen.

Velenczei köz avagy lobogónak való akármi színű tafotának singit harminczhárom pénzen.

Velenczei tetszín, veres, királyszín, szederjes, megyszín legjobbféle kanováczoknak singit három forinton.

Ugyan velenczei zöld, kék, fekete és egyéb színű legjobb kanováczoknak singit két forinton hetvenöt pénzen.

Egyebünnen való akármi színű igen jó kanováczoknak singit ugyan két forinton hetvenöt pénzen.

Alábbvalónak penig singit két forinton ötven pénzen.

Az igen jó habos tabitoknak az jóféle kanavácczczal, az alábbvaló habos tabitoknak penig az alábbvaló kanavácczczal mind egy árok legyen.

Közönséges tabitoknak penig singit hetvenöt pénzen.

Az jó színes habos csemelyetnek is singit hetvenöt pénzen.

Alábbvalónak penig singit hatvan pénzen.

Három színű avagy egész igen jó terczenellának singit három forinton. Alábbvalónak penig singit két forinton ötven pénzen.

Az igen jó bécsi mohárnak végét hat forinton, singit harminczöt pénzen.

Az selymes jó materiáknak singit egy forinton.

Selymes köz materiáknak singit hatvan pénzen.

Az szőr materiáknak, kiben selyem nincsen, az javának singit nyolczvan pénzen.

Közönséges matériáknak penig singit hatvan pénzen.

Az szőr prémnek végit egy forinton.

Mindenféle posztóknak limitatiója.

Velenczei legjobb finumjabb veres skárlátnak, kinél jobb, szebb ne lehessen, singit tizenkét forinton.

Annál valamivel alábbvaló veres skárlátnak singit tíz forinton.

Annál is alábbvalónak singit kilencz forinton.

Nyolczvanos igen jó skárlátnak is singit kilencz forinton,

Annál alábbvalónak singit nyolcz forinton.

Annál is alábbvalónak singit hét forinton.

Az igen jó hatvanos skárlátnak singit hét forinton.

Annál valamivel alábbvalónak hat forinton.

Az igen jó veres skarlatinnak singit öt forinton huszonöt pénzen.

Annál valamivel alábbvaló veres skarlatinnak singit négy forinton ötven pénzen.

Annál is alábbvalónak singit négy forinton.

Velenczei zöld, kék skárlátnak, gránátnak, kinél jobb, szebb ne lehessen, singit tíz forinton.

Annál valamivel alábbvalónak singit kilencz forinton.

Annál is alábbvalónak hét forinton.

Annál is alábbvalónak singit hat forinton.

Egyébünnen való, legjobb gránátnak, zöld, kék, skarlatinnak singit öt forinton. Annál valamivel alábbvalónak singit négy forinton.

Annál is alábbvalónak singit három forinton ötven pénzen.

Az igen jó csimazinnak singit négy forinton hatvan pénzen.

Valamivel alábbvalónak singit négy forinton huszonöt pénzen.

Annál is alábbvalónak singit három forinton hetvenöt pénzen.

Az igen jó rásának singit három forinton huszonöt pénzen.

Valamivel alábbvalónak singit három forinton.

Annál is alábbvalónak singit két forinton hetvenöt pénzen.

Az igen jó karmasin sájának singit három forinton.

Annál valamivel alábbvalónak singit két forinton hetvenöt pénzen.

Közönséges sájának singit két forinton ötven pénzen.

Az igen jó veres faylandisnak singit négy forinton huszonöt pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak singit négy forinton.

Annál is alábbvalónak singit három forinton ötven pénzen.

Annál is alábbvalónak singit három forinton.

Annál is alábbvalónak singit két forinton ötven pénzen.

Egyéb akármi színű legjobb faylandisnak és lazurnak singit négy forinton.

Annál valamivel alábbvalónak singit három forinton ötven pénzen.

Annál is alábbvalónak singit három forinton.

Annál is alábbvalónak singit két forinton ötven pénzen.

Az köz faylandisnak penig singit két forinton huszonöt pénzen.

Akármi színű jó stamétnak singit két forinton huszonöt pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak singit egy forinton hetven pénzen.

Annál is alábbvalónak singit egy forinton ötven pénzen.

Az velenczei legjobb karasiának singit két forinton huszonöt pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak singit két forinton.

Annál alábbvalónak singit egy forinton huszonöt pénzen.

Az angliai legjobb veres szederjes karasiának végét huszonöt forinton, singit egy forinton.

Annál valamivel alábbvalónak végét huszonnégy forinton.

Singit kilenczven pénzen.

Annál is alábbvalónak végét huszonhárom forinton.

Singit nyolczvan pénzen.

Egyéb akármi színü legjobb angliai karasiának végit huszonnégy forinton. Singit kilenczvenöt pénzen.

Valamivel alábbvalónak végit huszonhárom forinton.

Singit kilenczven pénzen.

Annál is alábbvalónak végét huszonkét forinton.

Singit nyolczvan pénzen.

Az slesiai legjobb karasiának végét tizenhét forinton.

Singit nyolczvanöt pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak végit tizenhat forinton.

Singit nyolczvan pénzen.

Annál is alábbvalónak végit tizenöt forinton.

Singit hetvenöt pénzen.

Az legjobb kentulának végét tizenhat forinton.

Singit hetven pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak végét tizenöt forinton.

Singit hatvanöt pénzen.

Annál is alábbvalónak végit tizennégy forinton.

Singit hatvan pénzen.

Az jó mayzlernek singit egy forinton.

Valamivel alábbvalónak singit nyolczvan pénzen.

Annál is alábbvalónak singit hetven pénzen.

Az legjobb fodor iglérnek végit tizenkilencz forinton.

Singit hatvanöt pénzen.

Valamivel alábbvalónak végit tizennyolcz forinton.

Singit hatvan pénzen.

Annál is alábbvalónak végit tizenhét forinton. Singit ötven pénzen.

Az igen jó morvai posztónak végét tizennyolcz forinton.

Singit ötvennyolcz pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak végét tizenhat forinton. Singit ötven pénzen.

Annál is alábbvalónak végét tizennégy forinton.

Singit negyvenöt pénzen. Annál is alábbvalónak végét tizenkét forinton.

Singit negyven pénzen.

Az igen jó baraszlainak végit nyolcz forinton. Singit harminczhárom pénzen.

Az rosszának végit hat forinton. Singit huszonnyolcz pénzen.

Erdélyben szött posztóknak limitatiója, melyeknek végek mind harminczhat singet kell tartaniok.

Szebenben, Brassóban szőtt kék, zöld, szederjes szín legjobbféle fodor posztónak végit huszonnégy forinton. Singit hetvenöt pénzen.

Azonféle valamivel alábbvaló fodor posztónak végit huszonkét forinton.

Singit hetven pénzen.

Azonféle annál is alábbvaló posztónak végit húsz forinton.

Singit hatvanöt pénzen.

Egyéb közönséges szebeni és brassai legjobb posztónak végit tizennyolcz forinton.

Singit ötvenöt pénzen.

Annál valamivel alábbvalónak végét tizenhét forinton. Singit ötven pénzen.

Annál is alábbvalónak végét tizenöt for. Singit negyvenöt p.

Az arany prémnek fontját harminczkét forinton. Lótját százhuszonöt pénzen.

Az arany fonalnak fontját huszonnégy forinton. Fertályát ötven pénzen.

Az czüst fonalnak fontját huszonkét for. Fertályát negyvennyolcz pénzen.

Az neapolisbeli jó selyem prémnek fontját tizenkilencz forinton. Lótját hatvan pénzen.

Az köz selyem prémnek fontját tizennégy forinton. Lótját negyvennégy pénzen.

Az legszélesb bársony prémnek singit negyven pénzen.

Valamivel keskenb bársony prémnek singit harminczöt pénzen.

Annál is keskenb bársony prémnek singit huszonöt pénzen.

Az legkeskenbnek singit húsz pénzen.

A sík prémnek fontját hat forinton.

Lotját húsz pénzen.

Ez országban vert jó sinornak singit három pénzen.

Alábbvalónak két pénzen.

Mindenféle jó karmasin viszált selyemnek fontját tizenhét forinton. Lótját ötvenöt pénzen.

Egyébféle olasz- és németországi mindenféle viszált selyemnek fontját tizenöt forinton. Lótját negyvennyolcz pénzen.

Neapolisbeli viszálatlan jó karmasin selyemnek fontját tizenhat forinton. Lótját ötven pénzen.

Közönséges viszálatlan selyemnek fontját tizennégy forinton. Lótját negyven pénzen.

Az legjobb és vékonb czinadolnak végit huszonkét forinton. Singit egy forinton.

Annál valamivel teljesb vékony czinadofnak végit tizennyolcz forinton. Singit nyolczvan pénzen.

Annál is teljesb vékony czinadofnak végit tizenhat forinton. Singit hatvan pénzen.

Az legjobb fél czinadofnak végét tizenkét forinton. Singit hatvan pénzen.

Annál teljesb fél czinadofnak végit tíz forinton. Singit ötven pénzen.

Az jó gallérgyolcsnak végit hét forinton. Singit harminczkét pénzen.

Köz gallérgyolcsnak végit hat forinton. Singit huszonnyolcz pénzen.

Truppai alias ulmai gyolcsnak végét, kinek vége tart hetven singet, végit tizenkét forinton. Singit huszonkét pénzen.

Alábbvaló truppai gyolcsnak végit tizenegy forinton. Singit húsz pénzen.

Az jó slesiai gyolcsnak végét három forinton. Annak singit huszonöt pénzen.

A jó lengyel gyolcsnak végét tizenkét forinton. Annak singit harminczhárom pénzen.

Alábbvalónak végét tizenegy forinton. Singit huszonnyolcz pénzen.

Az posonyi süveget, ki legjobb, két forinton.

Annál alábbvaló posonyi dupla süveget egy forinton huszonöt pénzen.

Az minemü posonyi köz süvegeket penig hordóban verve szoktak lehozni, egyet negyvenöt pénzen.

Szebeni, brassai, jó dupla süveget adjanak ötven pénzen.

Féldupla süveget harminczkét pénzen.

Köz süveget húsz pénzen.

Egy pár szép czifrás béllett keztyüt egy forinton negyven pénzen.

Alábbvaló béllett keztyüt hetvenöt pénzen.

Egy pár nyári szép pésma keztyüt egy forinton.

Egy köz viola nyári keztyüt harminczöt pénzen.

Egy jó dupla salavárit egy forinton ötven pénzen.

Alábbvalót egy forinton huszonöt pénzen.

Annál is alábbvalót egy forinton.

Tizenhat esztendős inasnak való salavárit nyolczvan pénzen.

Tíz, tizenkét esztendős gyermeknek valót hatvan pénzen.

Az alábbvalóját ötven pénzen.

Füszerszámoknak az ára.

Bajnóczi, trinesáni, veszteniczvidéki sáfránnak fontját huszonnégy forinton. Lótját hetvenöt pénzen.

Bécsi jó sáfránnak fontját tizennégy forinton. Lótját negyvenöt pénzen.

Az török sáfránnak fontját az legjovának öt forinton.

Annál alábbvalónak négy forinton.

Annál is alábbvalónak három forinton ötven pénzen.

Az legalábbvaló török sáfránnak fontját három forinton.

Az szekfűnek fontját négy forinton.

Szerecsendió virágnak fontját három forinton 75 pénzen.

A szerecsendiónak fontját két forinton huszonöt pénzen.

Az fahéjnak fontját két forinton huszonöt pénzen.

Az borsnak fontját, kilenczvenöt pénzen. Lótját három pénzen.

Az festetlen gyömbérnek fontját negyvennyolcz pénzen.

Az festett gyömbérnek penig fontját negyven pénzen,

Az jó velenczei vagy kanári fejér nádméznek fontját hetven pénzen.

Másféle közönséges nádméznek fontját ötven pénzen.

Az confreitnek fontját hetven pénzen.

Mondolának fontját húsz pénzen.

Bécsi faolajnak fontját negyven pénzen.

Törökországi faolajnak fontját harminczkét pénzen.

Tengeri szőlőnek fontját húsz pénzen.

Malosaszőlőnek fontját tiz pénzen.

Riskásának fontját nyolcz pénzen.

Fügének fontját tizenkét pénzen.

Olasz gesztenyének fontját húsz pénzen.

Bányainak fontját, mikor bőven terem, hét pénzen.

Mikor szükön terem, kilencz pénzen.

Fejér czukor kandiának fontját egy forinton.

Az veresnek fontját hetvenöt pénzen.

Török, görög és zsidó kereskedőktől behozandó marhák limitatiója.

Az szkófium aranynak egész papirossát, ki negyedfél lót, adják négy forinton ötven pénzen.

Az szkófium ezüstnek papirossát négy forinton huszonöt pénzen.

Veres és tetszín viszált selyemnek litráját hat forinton ötven pénzen.

Egyéb mindenféle színü viszált selyemnek litráját öt forinton hetvenöt pénzen.

Lótját penig 25 pénzen. (*NB. ezen sor egykorú kézirással van bejegyezve.*)

Viszálatlan selyemnek litráját öt forinton.

Veres, tetszin selyem önek lótját negyvenkét pénzen.

Egyéb akármi szín selyem önek lótját negyven pénzen.

Törökországi egy jó öreg veres karmasint, szépet, két forinton huszonöt pénzen.

Középszerűt két forinton.

Annál kisebbet egy forinton nyolczvan pénzen.

Kék és szederjes karmasint hasonló áron.

Ugyan törökországi egy szép, öreg, sárga, jó karmasint két forinton.

Középszerűt egy forinton nyolczvan pénzen.

Annál is kisebbet egy forinton ötven pénzen.

Ugyan törökországi egy szép, öreg, veres, jó kordovánt egy forinton harminczkét pénzen.

Középszerűt egy forinton huszonöt pénzen.

Annál is kisebbet egy forinton tíz pénzen.

Egy jó, öreg, szép, sárga kordovánt egy forinton huszonöt pénzen.

Középszerűt egy forinton tíz pénzen.

Annál kisebbet egy forinton.

Az feketéket hasonló áron.

Jó, öreg, akármi színü szattyánt ötven pénzen.

Alábbvalót negyven pénzen.

Törökországban csinált egy szép sárga karmasin csizmát három forinton.

Vereset pedig három forinton húsz pénzen.

Egy szép és jó sárga papucsot és sólyát egy forinton huszonöt pénzen.

Vereset penig egy forinton harminczöt pénzen.

Egy szép veres karmasin kapczát egy forinton.

Sárgát penig kilenczvenöt pénzen.

Törökországban csinált egy jó sárga kordován csizmát két forinton.

Vereset penig két forinton tíz pénzen.

Feketét egy forinton ötven pénzen.

Egy jó veres kordován kapczát hatvan pénzen.

Sárgát penig ötven pénzen.

Veres szattyán kapczát harminczkét pénzen.

Sárgát penig huszonnyolcz pénzen.

Szép, jó jancsár patyolatnak, kinek vége tart harminczkét singet, végit huszonöt forinton, singit hetvenöt pénzen.

Közép jancsár patyolatnak, kinek vége tart huszonnégy singet, végit tíz forinton, singit negyven pénzen.

Szép jó jancsár patyolatnak, kinek vége harminczkét singet tart, végét huszonöt forinton.

Igen szép és jó gyapottas patyolatnak, kinek vége huszonnyolcz sing, széli egy sing s egy fertály, végit hat forinton ötven pénzen.

Alábbvalónak, kinek vége huszonnégy sing, hat forinton; singit huszonöt pénzen.

Aranyas patyolatot, szépet, jót, kinek végi tizenhat singes, végit hat forinton, singit harmincznyolcz pénzen.

Annál alábbvalónak végét öt forinton, singit harminczkét pénzen.

Négyes patyolatot egy forinton húsz pénzen.

Szerszélyü patyolatot, kinek tizenhárom, tizennégy singes végi, végit három forinton húsz pénzen.

Zale patyolatnak *alias* keskeny, kinek vége tizenkét singes, végit két forinton.

Alábbvalónak egy forinton hatvan pénzen.

Egy jó sáhost hatvan pénzen.

Alábbvalót negyven pénzen.

Meszes vászonnak, az ki legjobb és szélesb, végit három forinton.

Annál alábbvalónak, kit bállal hoznak, végit két forinton.

Gyapottas jó jancsár vászonnak, ki huszonkét singes, végit két forinton ötven pénzen.

Singit tizenkét pénzen.

Annál alábbvaló, ugyan huszonkét singesnek végit két forinton.

Singit tíz pénzen.

Az jó bulya vászonnak singit harminczkét pénzen.

Alábbvalónak huszonnyolcz pénzen.

Annál is alábbvalónak huszonöt pénzen.

Hajtott és pálczás gyolcsnak az igen jovának, ki tizenkét singes, végit három forinton.

Singit huszonhat pénzen.

Alábbvaló hajtott és pálczás gyolcsnak végét két forinton ötven pénzen.

Singit huszonegy pénzen.

Karmasin gyolcsnak jovának végit két forinton, singit tizennyolcz pénzen.

Az igen vékony, keskeny bagaziának, kit papirosban árúlnak, végit három forinton.

Brassai vékony bagaziának végét három forinton.

Köz bagaziának végét két forinton.

Alábbvalónak végét egy forinton hatvan pénzen.

Öreg mentére aranynyal, ezüsttel szött, mentől szélesb, nagyobb száras gombot egy forinton.

Öreg száras aranyas vagy ezüstös, rojtos végü, vitéz-kötéses gombot hetvenöt pénzen.

Azonfélét, de valamivel kisebbet, hatvan pénzen.

Annál is kisebbet, ötven pénzen.

Mindenféle színü selyemből szött, egy öreg pár száras gombot harminczhárom pénzen.

Annál valamivel kisebbet huszonöt pénzen.

Annál is kisebbet húsz pénzen.

Rojt nélkül szött öreg száras gombnak párját hatvan pénzen.

Annál valamivel kisebbet negyvenöt pénzen.

Annál is kisebbet, harminczkét pénzen.

Dolmánra való öreg völgyes gombot öt pénzen.

Annál kisebbet négy pénzen.

Annál is kisebbet három pénzen.

Az jó temérdek török sinornak végét hetvenöt pénzen.

Annál alábbvalónak végit hatvan pénzen.

Egy persiai skárlát szönyeget tizenhat forinton.

Egy asztalra való közönséges szönyeget kilencz forinton.

Alábbvalót nyolcz forinton.

Egy jó öreg paplant, bagaziával szélesen megprémezettet, hét forinton.

Köz paplant öt forinton.

Paplan közepibe való tarka materiának az jovát két forinton ötven pénzen.

Annál alábbvalót két forinton.

Egy öreg szép jó dupla csujtárt tíz forinton.

Alábbvalót nyolcz forinton.

Annál is alábbvalót hat forinton.

Egy jó öreg csujtár czapragot két forinton ötven pénzen. Annál apróbbat két forinton.

Egy jó öreg dupla velenczét, kit kecsének hínak, hét forinton. Annál alábbvalót öt forint.

Köz kecsét három forinton.

Egy jó török kárpitot, kit kilimnak hínak, nagyot, veresct, hat forinton.

Tarkát öt forinton.

Valamivel kisebbet négy forinton.

Közönségest három forinton.

Egy öreg embernek dolmány alá való bagazia fosztánt, egy forinton ötven pénzen.

Gyermeknek való jó fosztán dolmánt egy forinton ötven pénzen.

Kisebbet egy forinton huszonöt pénzen. Annál is kisebbet egy forinton.

Törökországi színes jó csemelyetnek végit hét forinton, singit hetven pénzen.

Annál alábbvalónak végit hat forinton, singit hatvan pénzen.

Ugyan odavaló tabitnak singit, az jovának, egy forinton.

Alábbvalónak hetvenöt pénzen.

Az igen jó moharnak végét három forinton negyven pénzen, singit harminczöt pénzen.

Alábbvalónak három forinton, singit harmincz pénzen.

Az veres, kék, zöld, sárga jó abának végit öt forinton huszonöt pénzen.

Alábbvalónak négy forinton hetvenöt pénzen.

Annál is alábbvalónak négy forinton huszonöt pénz.

Senki fejér abát se véggel, se műben, minden marhájának elvesztése alatt, behozni ne merjen, mind az ki adja és az ki veszi, marhája elveszszen.

Fejér gyapot fonálnak fontját negyven pénzen.

Kék gyapot fonálnak fontját hatvan pénzen.

Veres gyapot fonálnak fontját ötvenen.

Mindenféle matásnak *(sic!)* végit hatvan pénzen.

Egy török bagaria öreg fékagyat, négy öreg boglárút, egy forinton hetvenöt pénzen.

Annál valamivel kisebbet egy forinton ötven pénzen. Annál is kisebbet egy forinton.

Egy szép rezes egész szerszámot kantár módra török zabolával, posztóst, nyolcz forinton. Annál alábbvalót öt forinton.

Annál is alábbvalót négy forinton.

Egy lóra való szironyos egész szerszámot, kin boglár vagyon, rostos homlok elejöt, szügyellője is rostos, hat forinton.

Ahoz hasonló, de annál valamivel alábbvaló keskeny bogláros egész szerszámot négy forinton huszonöt pénzen.

Boglár nélkül való egész szerszámot három forinton.

Egy bokor szép kengyel-vasat szalamiával ónozottat szíjastól két forinton.

Szíj nélkül való olyan kengyelt egy forinton húsz pénzen.

Egy bokor kengyelszíjat, jót közele *(úgy!)* bőrből készíttettet hetvenöt pénzen.

Egy török hevedert, szépet, jót, közelc bőrből béllettet, hetvenöt pénzen. Szíj nélkül való hevedert, jót, ötven pénzen.

Az papirosnak*) kötését három forinton.

Egy koncz papirossat tizenhat pénzen.

Alábbvalónak konczát tíz pénzen.

Az ötvesmesterekről.

Miképpen annak előtte való gyülésünkben is végeztetett volt, hogy tizennégy lótos ezüstből míveljenek az ötvések: azért most is végeztük azt, hogy az régi mód szerint tizennégy lótos ezüstből míveljenek, azért az hol czéhek nincsen az ötveseknek, parancsolja meg ő felsége, hogy az olyan városokban az kolcsos városokhoz tartsák magokat és az czéhez hallgassanak, és az míveket az czéheknek törvénye szerint megpróbálják és ha tizennégy lótos ezüstből nem mívelnek, hanem alábbvaló mívet árulnak vagy sokadalmakban, vagy egyéb

*) Az papirosról (*a lapszélre nyomtatva*).

helyeken: az czéhmesterek tisztességek vesztése alatt tartozzanak ez ilyenekre vigyázni, és ki afféle frausban találtatnék, marháját confiscáltassák az város bírájával, mely marháknak vagy míveknek harmada az czéhmestereké az bíróval együtt legyen, az két részét ő felsége tárházában administrálják.

Minden ötves mestereknek külön-külön bélyege legyen az míven, kit mível, felüsse reá, hogy az mívet megismerjék, ki csinálta.

Az ki velek az maga ezüstiből akar míveltetni, az vert aranyas műnek gírájától adjanak két forintot huszonöt pénzt, az fejér műnek gírájától adjanak két forintot; az ki penig testállásos czifrás faragott műveket akar csináltatni, gírájától adjon két forintot ötven pénzt.

Az ki aranyaztat, az míhez az aranyat is felmérje, úgy, hogy elsőbe mérjék meg az ezüstet, azután az aranyat mérje fel; lássák, hogyha rajta az arany, az kit hozzá adtak, de tartozzék az aranyat tisztessége vesztése alatt éppen reá aranyaznia, az mennyi aranyat hozzá adtak, ha reá nem aranyazná, héa lenne, tartozzék ujonnan aranyaznia mindaddig, míg jó leszen és az hozzá adatott arany éppen rajta leszen: ugyanazon egy fizetése.

Az szabómesterekről, kik váltóművet mívelnek.

Egy öreg karasia dolmánt, kit mind az aljáig merőn megbéllenek, hosszút, minden szerszámát az ember megadván, adjanak tőle hetven pénzt.

Sája dolmántól, hosszútól, kihez minden szerszámat adnak, hetvenöt pénzt.

Félszer dolmántól, effélektől, hosszaktól, karasiáktól és sájától, gombos sinorostól, ki alatt vászon, vagy bagazia vagyon, ötven pénzt.

Egy karasia rövid dolmántól, kinek maga adja az szerszámát, övig béllettől negyven pénzt.

Egy hosszú gránát vagy skárlát dolmántól adjanak merőn béllöttől egy forintot huszonöt pénzt.

Egy kamuka vagy atlacz dolmántól merőn béllettől adjanak egy forintot huszonöt pénzt.

Egy bársony dolmántól két forintot.

Egy töltett foztán dolmántól négy forintot.

Egy gránát és skárlát köpenyegtől, szerszámát megadván, egy forintot nyolczvan pénzt.

Karasia vagy brassai posztóból csinált köpenyegtől, béllettől, egy forintot.

Ababól csinálttól bélletlen negyven pénzt.

Egy karasia és sája nadrágtól kapcsos, sinorostól adjanak harminczkét pénzt.

Kapocs-, sinór nélkül húsz pénzt.

Egy gránát és skárlát nadrágtól sinoros kapcsostól, ötven pénzt.

Brassai posztó nadrágot, fodor illért, abát, norombergit, közillért kapcsával csináljanak tizenhat pénzért.

Félszer karasia, sája, stemet sinóros vagy kétszeres felső ruhától hatvan pénzt.

Az ki bagaziás leszen merőn, hetvenöt pénzt.

Az ki karasia felső ruha, száras, gombos leszen és sinoros hatvan pénzt.

Csonka újjú gránát, karasia, skárlát, faylandis mentét posztóval, vagy bagaziával merőn béllettet, egy forintért.

Fodor illér, kisniczer, aba, brassai mentét az ki ezen módon csináltat, negyven pénzen.

Asszonyembernek való ránczos, hosszú szoknyát fodor illérből brassai posztóból, karasiából és egyéb ehez hasonló posztóból, kinek az vállát posztóval prémezett, adjanak ötven pénzt.

Ezenkiül az ki jó posztóból vagy selyemből akar mivéltetni szoknyát, az szabóval alkodjék, de az szabó drágán ne merjen mivelni.

Az gombkötőkről.

Öreg felső ruhára való egy pár száras gombot arany fonállal, gazdagon szőttet, legöreget és szebbet, vitézkötésest, arany fonálból csinált rojtúat, adjanak öt forinton.

Valamivel kisebbet, de hasonlót, négy forinton.

Tizenkét pár száras gombot arany fonállal elegy szőttet, kinek vitézkötése és rojtja is aranyfonál, húsz forinton.

Hasonló tizenkét párt szövés gombot, de vitézkötés és rojt nélkül valót, tizenöt forinton.

Tiszta arany vagy ezüst fonálból szőtt száras gombnak párját, kinek sem rojtja, sem vitézkötése, egy forinton.

Annál keskenbnek, az minemüt tizennyolczat szoktak mentére csináltatni, tiszta ezüstből vagy aranyból szőttnek párját hatvan pénzen.

Öreg felső ruhára való tiszta selyemből szőtt legnagyobb egy pár gombot, kinek vitézkötése és rojtja arany fonállal elegy vagyon, egy forinton.

Annál kisebbet, de hasonlót, hetvenöt pénzen.

Vitézkötéses rojt nélkül valót ötven pénzen.

Tizenkét pár tiszta selyemből szött gombot rojt nélkül valót, négy forinton ötven pénzen.

Keskeny szövés száras gombnak párját, kinek az házánál és végin arany vagy ezüst fonál gombocska vagyon, huszonöt pénzen.

Dolmánra való vont arany, vont ezüst, és szkófium arany szkófium ezüst selyem tekerésre csinált völgyes öreg gombokat hármával adják egy forinton.

Középszerű azonféle kerekded gombot négyével egy forinton

Arany és ezüst fonálból csinált egy jó öreg völgyes gombot tizenkét pénzen.

Középszerüet kilencz pénzen.

Selyemmel és ezüsttel, aranynyal elegy való öreg völgyes gombot, egyet kilencz pénzen.

Az középszerüet hét pénzen.

Dolmánra való öreg völgyes selyem gomb-fejet, nyolcz pénzen.

Annál valamivel kisebbet, hat pénzen.

Annál is kisebbet négy pénzen.

Kerekded völgyetlen apró gombot egyet három pénzen.

Kisebbet két pénzen.

Szőcsmesterekről, mint vegyék bé az böröket.

Egy jó mogyorónestet, kit főnestnek hínak, vegyék meg az vadásztól egy forinton.

A középszerű nestet, jót, nyolczvan pénzen.

Az alábbvalót hetven pénzen.

Az bükknestet hatvan pénzen.

Az öreg farkas bőrt, jót, vegyék az vadásztól egy forinton huszonöt pénzen.

Alábbvalót egy forinton.

Alábbvalót az apraját nyolczvan pénzen.

Egy egész rókabőrt vegyenek az vadásztól egy forinton.

Az középszerűt hetvenöt pénzen.

Annál is alábbvalót hatvan pénzen.

Az hasi báránybőrnek az jovát hat pénzen.

Az szék báránybőrt nyolcz pénzen.

Alábbvalót hat pénzen.

Apró kecskebőrt az jovát négy pénzen.

Alábbvalót, két pénzen.

Az szőcsnek való bőtösbőrt, azaz, az mely bárányt másodszor megnyírtek, tíz pénzen.

Alábbvalót nyolcz pénzen.

Vadmacskabőrt hét pénzen.

Nyúlbőrt két pénzen.

Vidrabőrt egy forinton huszonöt pénzen.

Nerchbőrt, az jovát harminczöt pénzen.

Gerénybőrt két pénzen.

Hercsökbőrt két pénzen. Borzbőrt tíz pénzen.

Hiúzt, Erdélyben fogattattot, az igen jovát, nagyját, nyolcz forinton.

Az alábbvalókat hat és hét forinton.

Annál is alábbvalókat négy s öt forinton.

Az szőcsmesterek mint adják míveket.

Egy jó mogyorónestet, kit főnestnek hínak, csáválva, adják egy forinton huszonöt pénzen.

Középszerű mogyorónestet egy forinton.

Az alábbvaló nestet adják nyolczvan pénzen.

A bükknestet hetvenöt pénzen.

Egy öreg gyártott farkasbőrt adjanak egy forinton negyven pénzen.

Középszerű farkasbőrt egy forinton tizennyolcz pénzen.

Az legalábbvalót egy forinton.

Egy rókabőrt egészet, öreget, adjanak egy forinton húsz pénzen.

Egy róka hátat nyakastól, hatvan pénzen.

Róka málta is hatvan pénzen.

A legjobb róka torkot harminczkét pénzen.

Alábbvalót huszonnyolcz pénzen.

Igy az alábbvalókat is ez szerént kell elrendelni, kinek-kinek módja és feljül megírt ára szerént, úgy hogy az mely róka hát és mál alábbvaló, azt olcsóbban is adják. De az szőcset ha maga nem akarja, ne kénszerítsék az róka nyaka, torka lemetazésére.

Egy nest torkot adjanak tíz pénzen.

Ha úgy magának árulják lábastól, tizenyolcz pénzen. De az egész nestet, torka nélkül, ennyivel alább adják.

Egy róka nyakot az szépit, huszonnyolcz pénzen.

Alábbvalót adjanak huszonhat pénzen.

Az málát is torok nélkül adják huszonnyolcz pénzen.

Nyak nélkül az hátát harminczkét pénzen.

Egy hasi báránybőrt hét pénzen.

Az szék báránybőrt tíz pénzen.

Alábbvalót, nyolcz pénzen.

Apró kecskebőrt nyolcz pénzen.

Az alábbvalóját négy pénzen.

Az bőtös bőrt tizenhárom pénzen.

Alábbvalót tíz pénzen

Vadmacskabőrt tizenhárom pénzen.

Nyúlbőrt négy pénzen.

Vidrabőrt egy forinton ötven pénzen.

Nerchbőrt az jovát, negyvenöt pénzen.

Gerénybőrt négy pénzen.

Borzbőrt gyártva tizenöt pénzen.

Hörcsökbőrt három pénzen.

Hiúzbőrt az jovát, tíz forinton.

Az alábbvalóját hét nyolcz forinton.

Egy galléros öreg térkötőig érő bárányból ködment, irhást, adjanak másfél forinton.

Egy merő gallérotlan ködment, térdig érőt, egy forinton.

Egy kurta felmezet ködment, egy forinton húsz pénzen.

Aszony-állatnak való ködment, ránczost másfél forinton.

Alábbvaló efféle ködment egy forinton.

A ki posztó-ruhát bélleltet az szőcs bőrivel, számlálja, hány bárányból megyen alája, adjon mindeniktől felbéllésével egyetemben tizenhárom pénzt.

Ha penig az bélletőé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától három pénzt.

Egy nyúlbőrt gereznát, térdig érőt, ki evettel prémezett, öt forinton.

Egy öreg hosszú kecskebőrből csinált gereznát, másfél forinton.

Rövidet, kecskebőrből csinált gereznát egy forinton.

Egy öreg bárányból csinált hosszú gereznát harmadfél forinton.

Egy rövidet, bárányból csinált gereznát, egy forinton hetvenöt pénzen.

Ha penig ezen kívül frissebb, czifrább míveket akar csináltatni, ki az limitatióját excedálná, alkudjék az szőcs mesterekkel.

Mindenütt minden embereknek béadott bőröket, akármi bőrök legyenek, tartozzanak pénzekért meggyártani az szőcsök az béadott bőröket.

Az borbély mesterekről.

Egy öreg ember fő mosástól adjanak öt pénzt.

Gyermektől, inastól három pénzt.

Az sebesekre híven és szorgalmatosan viseljenek gondot, melyre városokon az czéhmesterek igen reá vigyázzanak, falukon pedig az bírák és ha gondviseletlenségek miatt az sebes meghal, comperta rei veritate, fejekkel tartozzanak érette. Szegődő írral ne kötözzenek. A ki belső nyavalyához nem tud, doctorrá magát ne tegye, mert ha valakinek halála történik miatta, ő is meghaljon érette.

Az csizmadia mesterekről.

Az csizmadiák is mivel minden műveket képtelen drágán adják, végeztük felőlük, hogy az mely városban külön czéhek vagyon, vagy együtt vannak az vargákkal, míveket így adják:

Ez országban csinált törökországi szép és jó karmasin csizmát, öreg embernek valót, adjanak két forinton huszonöt pénzen.

Annál valamivel kisebbet adjanak egy forinton nyolczvan pénzen.

Tizenhat, tizenhét, tizennyolcz esztendősnek valókat egy forinton huszonöt pénzen.

Tizenkét, tizenhárom, tizenégy és tizenöt esztendősnek valókat egy forinton.

Annál apróbb csizmácskákat ad summum hetven vagy hatvan pénzen.

Egy jó karmasin papucsot sájával béllettet, kétszerrel, karmasin sarkút, kilenczven pénzen.

Egy veres kapczát szépet készítve, kinek az talpa is karmasin, lábához valót, nyolczvan pénzen.

Tizenhét és tizennyolcz esztendős inasnak való papucsot hetven pénzen.

Kapczát hatvan pénzen.

Gyermeknek való papucsot hatvan pénzen.

Kapczát negyven pénzen.

Gyalog legénnek való deli csizma formára csinált karmasin csizmát, jót, egy forinton.

Asszony-embernek való karmasin sarút parasztúl, de jól csináltatottat egy forinton húsz pénzen.

Törökországi sárga kordoványból csinált öreg száras csizmát, jót, öreget, szárast, egy forinton harminczöt pénzen.

Annál kisebbet, egy forinton huszonöt pénzen.

Annál is kisebbet egy forinton.

Annál is kisebbet hetvenöt pénzen.

Annál is kisebbet ötven pénzen.

Asszony-embernek valót nyolczvan pénzen.

Törökországi fekete kordoványból csinált csizmát, jót, öreget, szárast, egy forinton. Inasnak valót nyolczvan pénzen.

Asszony-embernek valót ötven pénzen.

Erdélyben készített czápbőrből csinált kordovány csizmát, jót, nyolczvan pénzen.

Inasnak valót hatvanöt pénzen.

Gyermeknek valót negyvenöt pénzen.

Erdélyben készített juhbőrből csinált fekete jó s öreg száras csizmát hatvanöt pénzen.

Inasnak valót hatvan pénzen.

Gyermeknek valót harminczöt pénzen.

Törökországi sárga szattyánból csinált száras csizmát hetvenöt pénzen.

Fekete szattyánból csinált csizmát hatvan pénzen.

Erdélyben készített fekete bőrből csinált öreg száras csizmát, jót, hatvan pénzen.

Inasnak valót ötven pénzen.

Sárga kordoványból csinált papucsot, hatvan pénzen.

Kapczát negyven pénzen.

Az ki penig maga bőriből, talpából akar míveltetni, az csizmadiának mívétől fizessen.

Egy öreg száras karmasin csizmától szépen és jól csinálttúl ötven pénzt, de úgy, hogy béllést is tartozzék az csimazia adni.

Inasnak való csizmától harmincz pénzt.

Gyermeknek valótól húszat.

Asszony-embernek való sarutól harminczkét pénzt.

Egy papucstól huszonöt pénzt.

Egy kapczától tizenkét pénzt.

Ha ki penig czifra művet akar míveltetni, az szokás kívül, alkodjék az mesteremberrel.

Sárga karmasinból csinált, leánynak való sarút adjanak kilenczven pénzen.

Annál is kisebbnek hetvenöt pénzen.

Annál is kisebbnek ötven pénzen.

Apró leánykáknak való sarút huszonnyolcz pénzen.

Sárga kordoványnyból leánynak való sarút adjanak hetven p.

Annál is kisebbet hatvan pénzen. Annál is kisebbet negyven p.

Gyermeknek valót huszonöt pénzen.

Ezeken az Erdélyben csinált sárga bőröket is értsed.

Sárga karmasinból csinált jó öreg deli csizmát egyet egy frton.

Sárga kordovány deli csizmát egyet hetvenöt pénzen.

Fekete kordovány deli csizmát egyet hetvenöt pénzen.

Fekete juhbőrből csinált deli csizmát ötven pénzen.

Egy fekete kordovány papucsot hatvan pénzen.

Egy sárga karmasin kapczát ötven pénzen.

Sárga kordoványnyból csinált papucsot hatvan pénzen.

Sárga kordovány kapczát harminczkét pénzen.

Egy veres kordovány kapczát harminczkét pénzen.

Egy fekete kordovány kapczát huszonöt pénzen.

Veres bőrből csinált vargabőr kapczát húsz pénzen.

Az hol penig czéhek nincsen az csizmadiáknak, az bírák rendeljék őket az vargák czéhekben és így míveltessenek, adassák míveket véllek az bírák.

Az vargamesterekről miképpen adják el árújokat.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övökhez szoktanak kötni, adják két forinton.

Egy öreg czombig érő, kocsisnak való szekernyét tehénbőrből, jól készítettet, adjanak egy forinton.

Annál kisebbet, az ki az térdet meghaladja egy araszszal, borjúbőrből vagy czápbőrből készítöttet adjanak nyolczvan pénzen.

Juhbőrből csinált sarút, ki az térdet meghaladja egy tenyérnivel hatvanöt pénzen.

Kecskebőrből csinált térdig érő szekernyét, nyolczvan pénzen.

Ürűbőrből csinált térdig érő szekernyét ötven pénzen.

Egy deli sarút az jovát harminczkét pénzen.

Egy kecskebőrből német módon csinált egy talpas csipelyüst negyven pénzen.

Egy pár csipelyüst parasztot, harmincz pénzen.

Asszony-embernek való sarút, juhbőrből csináltat, negyven pénzen.

Asszony-embernek való sarút kecskebőrből csináltat hatvan pénzen.

Egy tizenhat esztendős inasnak való sarut, negyven pénzen.

Kisebbszerű inasnak, harminczkét pénzen.

Kis gyermeknek valót, húsz pénzen.

Egy kocsisnak való szekernyét fejeljenek meg negyven pénzen.

Egy asszony-ember sarút, idegen országból hozatott kecskebőrből csináltat, fejeljenek harminczöt pénzért.

Juhbőrből csinált sarut fejeljenek meg huszonnyolcz pénzért.

Ez országban készíttetett kecskebőrből való sarút fejeljenek meg harmincz pénzért.

Asszony-embernek való sarút borjúbőrből csináltattát, két talpút, fejeljenek meg harmincz pénzért.

Egy öreg szekernye talpalástól egészlen adjanak húsz pénzért.

Egy asszony-ember sarú talpalástól egészlen adjanak tizenhat pénzt.

Egy öreg leányzó sarujától tizennégy pénzt.

Apró gyermekeknek sarujokhoz képest az talpasok is olcsó legyen.

Az tímárokról. Miképpen adják böröket az varga és szíjgyártómestereknek, és az kik az ő börökből mívelnek.

Egy kimívelt öreg ökörbőrt, igen jól készítettet, két forinton hatvanöt pénzen.

Egy középszerűt adjanak két forinton huszonöt pénzen.

Mégis alábbvalót két forinton.

Az legjobb tehénbőrt, egyet adjanak két forinton.

Középszerű tehénbőrt adjanak egy forinton s hetvenöt pénzen.

Alábbvalót adjanak egy forinton húsz pénzen.

Az legjobb talpbőrt, cserest, tizenkét pénzen.

Utánna valót tíz pénzen.
Még is alábbvalót nyolcz pénzen.
Czáp- és kecskebőrt adjanak hatvanöt pénzen.
Juhbőrt adjanak harmincznyolcz pénzen.
Az bocskor bőröket is úgy adják, mint az sarútalpakat.
Harmadfű tulokbőrt adjanak egy forinton tizenöt pénzen.
Esztendős tulokbőrt nyolczvan pénzen.
Alábbvalót, kisebbet hatvan pénzen.

Az szíjgyártómesterekről, mint adják miveket.

Hat lóra való hámot minden szerszámával, fékével együtt, igen jó nyomtatottat adjanak tizennyolcz forinton.

Ha pedig a bőrt maga az csináltató adja, de az mesteré az hozzá való szerszámok, adjanak az csináltatásától nyolczadfél forintot.

Hat lóra való hámot minden szerszámával, fékével együtt, szironyost, cserest és török czérnával szépen varrottat és jól készítettet, adjanak húsz forinton.

Hat lóra való timsós hámokat szépen varrottat és minden szerszámával szépen készítöttet tizenkilencz forinton.

Egy cseres és vánkosos hámokat, jót, hatvan pénzen.

Timsóval kimíveltettet ugyanarra az formára, jót, ötven pénzen.

Paraszt hámokat, jó öregeket, negyvenöt pénzen.

Alábbvalót, fejért, huszonöt pénzen.

Egy cseres kocsis lóra való féköt, egy forinton.

Egy öreg paraszt féköt, harminczkét pénzen.

Az hámok felől tetszik ez, ha az mértéknél szélesben és cziffrábban akarja valaki csináltatni, segédjék az mesterekkel.

Egy kétszeres kötőféket cseres bőrből csináltottat, állásban valót szironyost, jól csináltat, ötven pénzen.

Félszer ugyan afféle bőrből csináltattat, harminczöt pénzen.

Kétszeres kengyel szíjat cserest, jót, ötven pénzen.

Hajtott kengyelszíjat, cserest, szépet, jót, vereset, nyolczvan pénzen.

Félszer cseresbőrből csinált kengyelszíjat huszonöt pénzen.

Szügyellőt, farmatringot, cseresbőrből csináltatottat, ónazott csattos horgút, negyvenöt pénzen.

Egy úti kötőféket cseres bőrből csináltatottat, szépet, jót, huszonöt pénzen.

Faggyas bőrből csináltatottat húsz pénzen.

Szügyellőt és farmatringot, félszert, cseres bőrből csináltattat hatvannyolcz pénzen.

Cseres bőrből csinált jó szekeres féket zabolástól, negyvenöt pénzen.

Zabola nélkül adják harminczöt pénzen.

Alábbvaló félszerféket veres bőrből, huszonöt pénzen.

Kantárt fékkel, zabolájával cseresbőrből csináltattat huszonnyolcz pénzen.

Egy kopjatokot cseresbőrből csináltatottat, ónas csattút, húsz pénzen.

Szablyaszíjat cseresbőrből, jót, tizenhat pénzen.

Kétszerest, jót, huszonkét pénzen.

Patingot egyet, jót, tizennyolcz pénzen.

Széltebeli kocsislovaknak való egy gyeplőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest negyvenöt pénzen.

Szekeres lónak való félszer gyeplőt, cseresbőrből csináltatottat, jót és szélest, huszonöt pénzen.

Annál kisebbet cseresbőrből, tizenhat pénzen.

Egy cseresbőrből csinált hermeczszíjat három pénzen.

Hevederszorító cseresbőrből csinált jó egy szál szíjat hat pénzen.

Alábbvalót négy pénzen.

Öreg lóhajtó ostort tizenhat pénzen.

Alábbvalót tizenkét pénzen.

Ökörhajtó ostort öt pénzen.

Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, kinek tekerése gyéren esik, cseres szíjból, másfél forinton.

Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját beburítja, hat forinton.

Hat lóra csinált cseresbőrből vánkosos hevedert, kinek csatja, karikája ónas, szorító szíjastól, negyvenöt pénzen.

Vánkos nélkül valót negyven pénzen.

Egy szőrvánkosos hevedert huszonnégy pénzen.

Vánkos nélkül tizenhat pénzen.

Vászon hevedert, vánkosost, csattost, jót, tizenhat és tizenhét pénzen.

Vánkos nélkül valót, csattost, tizenkét pénzen.

Kétszeres fejér bőrből csinált kötőféket, szironyost, negyven pénzen.

Cseresbőrből csinált nyeregkötőt harminczot pénzen.

Egy fejér bőrből csinált terhelő szíjat negyvenöt pénzen.

Cseresbőrből csináltatottat ötven pénzen.

Egy jó öreg fékemlőt nyolcz pénzen.

Alábbvalót hét pénzen.

Veres faggyos bőrből, igen jót, öreget, hat pénzen.

Az apraját három pénzen.

Az kétpénzes, hárompénzes szíra reá vigyázzanak, hogy az bőrnek valorához messék, kiben drágaság ne essék.

Egy székely hevedert, szíjast, csattost, kápást, ónost, csattal, kötőjével adjanak harminczot pénzen.

Ugyan székely hevedert, ónas csattal, kápájával, szíjatlan, felkötő szíjával adjanak tizennyolcz pénzen.

Az ki maga ad bőrt kész gyártva az szíjgyártónak, hogy hámot csináljon belőle: hat lóra való hámtól, féktől, minden szárszámától az munkájától adjon az szíjgyártónak hat forintot, de az szíjgyártó adjon minden szerszámot hozzá.

Hat lóra való fejér hámot fékestül, mindenestől három szironyos rózsára varrottat adjanak tizennyolcz forinton.

Az zemes csinálókról.

Az zemes csináló mesterek vegyenek egy szarvasbőrt, öreget egy forinton.

Annál kisebbet, hetvenöt pénzen

Annál alábbvalót ötven pénzen.

Egy őzbőrt tizenhat pénzen.

Ha ki csinálja az szarvasbőrt, a jovát zemesen, halhéason, bojtoson, akármi színnel legyen festve, adjanak két forinton s huszonöt pénzen.

Az ki nem halhéjas szarvasbőr, hanem azon kívül vagyon bojtoson gyártva, egy forinton ötven pénzen.

Ha ki penig maga gyártat szarvasbőrt, szépen, bojtoson, festvo akárminemű festékkel, adjon egy forinton s huszonöt pénzen.

Egy őzbőrt gyártva zemesen adjon harminczkét pénzen.

Az nyergesekről.

Egy hátas lóra való nyerget, két kápájút, itt való cseres bőrből csináltattat veres vagy fejér bőrből, adjanak két forinton.

Egy kápájú nyerget itt valót, kinek nem posztós az ülcti, egy forinton s huszonöt pénzen.

Vásári nyerget, az ki nem szegődett, itt való bőrből csinált félszer kápájút, nyolczvan pénzen.

Alábbvalót, melyet bőrrel nem burítnak, harminczkét pénzen.

Egy hátaslónak nyereg alá való posztó nélkül való hagymánt, tizenhat pénzen.

Posztóst csináljanak huszonöt pénzért.

Kocsisnyereg alá valót tizennégy pénzért.

Az lóbőrnek jovát vegyék ötven pénzen.

Kisebbet negyven pénzen.

Az csikóbőrt húsz pénzen.

Az lóbőrt senki meg ne vegye, hanem csak az nyereggyártók és paisgyártók vehessék meg.

Az nemezcsinálókról.

Egy öreg lónemezet, hátas lóhoz valót, szegődettet, adjanak tíz pénzen.

Közép rend hátas lóhoz valót tíz pénzen.

Szekeres ló nyereg alá való nemezet, jót, öreget, nyolcz pénzen.

Egy öreg botos nemezkapczát, melyet sarun feljül vonsznak, hét pénzen.

Kisebbet, saruban valót, hat pénzen.

Gyermeknek valót négy pénzen.

Pais- és kopjagyártókról.

Egy jó szégődött merő kopját, melyen három gyantár vagyon, adják húsz pénzen.

Közönséges kopját, kin két gyantár vagyon, tizenhat pénzen.

Egy fúallott kopját, szépet, jót, temérdeket, negyven pénzen.

Az ki ezeknél jobbakat, szebbeket akar csináltatni, alkodjék az mesterrel.

Az csiszár mesterekről.

Az ki maga adja az czapát az csiszárnak, egy hegyes tört csináljon egy forintért.

Egy szablyahivelt, az ki paraszt módon vagyon, az ki maga czapáját adja hozzá, egy forintért.

Ezüst alá is ezen fizetésen tartozzék csinálni.

Hogyha penig valaki czifrás kötő vasakra akarja, czüst formára csináltani az vasat, az alkodjék az csiszár mesterrel; a hol penig az csiszár mesteré lészen minden szerszám és czapát sem akar adni, mivelhogy affélc váltó mű más országból hozott szerszámmal építtetik, adjanak egy szablyától és pallostól három forintot, ha csak az vas a mívcltetőjé, egyebe mind az csiszáré. Ha ki penig szablya vasat ád és vert bőrből akar hivelt csináltatni, váltó műtől adjanak kilenczven pénzt.

Vásári művet vagy alábbvalót hatvan pénzen.

Az mely vas az csiszáré lészen, az minemű az vas lészen, az szerént alkudjék az mesterrel. Demeczki szablya tisztítástól, fringiától, pallostól, hegyes tőrtől, huszonöt pénzt.

Csetneki szablya tisztítástól tizenkét pénzen.

Egy sisak tisztítástól, ki igen rozsdás, negyven pénzt.

Az ki nem igen rozsdás, huszonnyolcz pénzért.

Vásári művet csetneki vasat vert bőrből az mint eladhatja és alkhatnak vele, úgy adja el.

Ha penig valaki kardját, hegyes tőrét, pallosát császár kezében adja és azokat elveszti, elcseréli eltöri, az kié volt, azt elégítse meg róla, vagy hasonlót adjon, vagy pénzül alkodjék az káros emberrel.

Az lakatosokról.

Egy kengyalvasat, öreget, szépet, nagy pálhást, gombost, szép ónost, szalamiákkal egy forinton.

Annál alábbvalókat, szépet, szalamiást kilenczven pénzen.

Annál is alábbvalót, pálhást, nyolczvan pénzen.

Annál is alábbvalót, ötven pénzen.

Annál is alábbvalót pálhást, negyven pénzen.

Kocsis nyeregre valót tizenhat pénzen.

Tányéros kengyelvasat, igen jót, cziffrást, ónost, szalamiákkal, szépet, hetvenöt pénzen.

Kármány kengyel vasat hetven pénzen.

Jó ajtóra való závárt, vásári mívet, mindenestől hozzávalójával, az mi hozzá kell, 60 p.

Alábbvalót adjanak ötven pénzen.

Annál is alábbvalót mindenestől negyven pénzen.

Asztalra vagy ládára való zárt, jót, hozzávalójával együtt adjanak harminczöt pénzen.

Alábbvalót huszonnyolcz pénzen.

Öreg háromszegü nagy lakatot, jót, hetven pénzen.

Annál is kisebbet negyven pénzen.

Annál is kisebbet ezen formán, harminczkét pénzen.

Annál is kisebbet huszonöt pénzen.

Annál is alábbvaló nagy közlakatokat négyszögüeket tizenkét pénzen.

Apróbbakat ilyeneket nyolcz pénzen.

Hátas lónak való patkós zabolát, igen szépet, jó ónast, erőset, vastagot, kilenczven pénzen.

Annál alábbvalót hatvanöt pénzen.

Annál alábbvalót ötven pénzen.

Egy deli sarkantyút, ónost, hosszat, ötven pénzen.

Egy felkötő sarkantyút huszonnyolcz pénzen.

Apró sarkantyút felszegezőt, ónost, taréjost, igen szépet szegezze fel négy pénzért, ha nem ő patkolta az csizmát, hanem mástól vötték az sarkantyút.

Alábbvaló fekete sarkantyút, taréjost, felszegezőt tizenhat pénzen.

Egy vakarót, jót, öreget, kilencz pénzen.

Annál kisebbet hat pénzen.

Egy jó kopja vasat, ónost, aczélost tizenhat pénzen.

Kisebbet ónost tizennégy pénzen.

Fekete kopja vasat tíz pénzen.

Egy tálnyéros rúdú zabolát, jót, szépet, ónozattat hetvenöt pénzen.

Spanyol zabolát, jót, sutún járót, szépet, igen jót, ónozattat adjanak egy forinton s huszonöt pénzen.

Egyenes rúdú zabolát, szépet, jót, vastag közűt, ónost, egyet kilenczven pénzen.

Ennél alábbvalót, ugyan ilyen formát, hetven pénzen.

Mégis alábbvalót hatvan pénzen.

Egy szekeres lófékre való jó ónas, tálnyéros vastag hólyagos zabolát húsz pénzen.

Alábbvalót ilyen formát, az ki nem olyan igen jó, apróbb, tizenhat pénzen.

Egy hójagos kantárzabolát, nagy karikájút, jót, szépet, ónast húsz pénzen.

Egy keresztes kantár zabolát, szépet, ónast, tizennyolcz pénzen.

Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost tizenkét pénzen.

Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja, az kié az láda, nem az szolga, négy pénzért, az ajtót nyissa meg, de szolga szavára ne nyissa, hanem ha az ura nyittatja, négy pénzért.

Papucsot patkoljanak tíz pénzért.

Egy portai csizmát igen szép lapis patkóra három szeggel felszegezvén, szép reszeltet, tizenkét pénzért.

Ezen kívül való fő avagy nehéz mívet az ki akar műveltetni, alkodjék az mesterrel.

Fegyver-derék csinálókról.

Egy aczélos pléből csinált fegyver-deréknak az ára tíz forint.

Vékony pléből csinált fegyver-deréknak az ára hat forint

Az tisztitott sisaknak az ára két forint húsz pénz.

Egy bokor kar-vasért, jóért, két forintot.

Rézmíves mesterekről.

Az rézmíveseknek míveket limitálják az városban való bírák és magistratusok conscientiose az ő felségéhez tartozó kötelességek, hitek szerint, hogy se az vevőnek, se adónak kárára ne következzék, limitatiójokat praesentálván inspector uramnak, melyben az ő discretiója legyen az limitatiónknak mivoltához képest, mint kellessék helyen hadni, azokat az marhákat, mindeneket, az melyeket városokon vagy falukon az bírák limitálnak el.

Az kovácsokról.

Az kovács egy jó öreg erős patkót maga vasából szegestől üssen fel hét pénzért.

Öreg lovat, kit szőrpokrócz alatt tartanak, olyan lovakra, maga vasából üssen fel egy patkót nyolcz pénzért.

Egy ó patkót az kovács maga szegével üssen fel négy pénzért.

Az ki patkót, szeget maga ád, üssen fel egy patkót két pénzért.

Egy patkót szegestől adjon hat pénzen.

Egy kocsikereket vasazzanak negyven pénzen.

Ha az emberé magájé az vas, ó vassal vasazzon huszonöt pénzen.

Négy lóhoz való társzekér kereket vasazzon egyet negyvennyolcz pénzen.

Egy öreg szekérben való kereket új vassal vasazzon hatvan pénzért.

Ó vassal vasazzon harminczkét pénzért.

Egy öreg kapát toroczkait, ki igen jó, huszonhat pénzért. Váradi kapát den. 44.

Egy kisebbet és kisebbszerűt, medgyesit, beszterczeit, segesvárit, 22 pénzen.

Egy jó öreg vasásót, toroczkait, hatvan pénzen.

Kisebbet annál, jót, negyvenöt pénzen.

Egy jó öreg favágó fejszét negyven pénzen.

Középszerű öreg fejszét 32 pénzen.

Egy öreg fejszét aczéljanak meg tizenöt pénzért.

Egy faragó félkéz fejszét harmincz pénzen.

Kisebbet aczéljanak tíz pénzért. Egy jó sarlót az kovács adjon den. 7.

Az kik kötéssel hozzák, adják százát hat forinton s ötven pénzen.

Egy kaszát, más országból hoztat, adjanak ötven pénzen.

Ez országban csinált jó kaszát, kit mondva csinálnak az kovácsok, jót, válaszva hatvan pénzen.

Egy öreg jó karózó kést, tizenkét pénzen.

Kisebbet tíz pénzen.

Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestől öt forintért.

Közép kocsit vasazzon meg az kovács 4 forintért és ötven pénzért.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg 4 forintért 50 pénzért.

Hat lóra való társzekeret vasazzon meg hatodfél forintért.

Egy hintó szekeret szépen, egészen, ujannan vasazzon hét forintért.

Egy szekér rúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon, den. 32.

Egy tengelt más ember vasával vasazzon tizenhat pénzért.

Ó marok vassal vasazza tíz pénzért.

Egy öreg ökörszekeret új vassal más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámmal négy forintért.

Ó vassal vasazza úgy ezeknek is kerekeit, mint egyéb kerekeket.

Az ónmívesekről.

Végeztük ezt, hogy az ónnak drágasága miatt hat font fejér ónhoz tegyenek egy font fekete ónat és úgy míveljenek igazán.

Fontját az kész ón műnek adják harminczkét pénzen.

Ha penig az ára megszáll, adják olcsóbban.

Azon műnek pedig fontját vegye be tizennégy pénzért.

Az ki penig ki akarja míveltetni ónját, az apadását letudván, úgymint tíz fontból egyet, csinálja ki fontját tizenkét pénzért.

Az miképpen penig az ötvesekről végeztünk, hogy az kolcsos városbeli czémesterekhez tartsák magokat, az külső városbeliek is az országban: az ónmívesek is ahhoz tartsák magokat azon büntetés alatt.

Az tölcséres mesterekről.

Az mely tölcséres maga ónjából és ivegéből csinál ablakot, egy tálnyért tudjanak két pénzre, ha ki penig iveg tálnyért ad és az tölcséres maga ónjából csinálja, tudjanak egyet másfél pénzre.

Ha ki mind ónját, tálnyérát maga adja, egyet egy pénzre.

Iveg tálnyérnak ezerét, kit ez országban csinálnak, vegyék hét forinton.

Ha ki penig más országból akar hozatni, alkudjék az áros emberrel.

Az vas-árosokról.

Ez országbéli hámorokon csinált vasakat és Magyarországból behozatott vasat is az kovácsok és egyéb rendbeli emberek így vegyék az nagy mását hat forinton, az ki száznegyven fontos, az minemüvel Kolosváratt élnek.

Az vajda hunyadi száz fontos mását öt forint.

Toroczkán csinált öreg singvasat huszonnyolcz pénzen.

Egy lapos vasat negyven pénzen.

Egy toroczkai közép singvasat huszonkét pénzen.

Annál kisebbet, kocsi talpára valót, tizenhat pénzen.

Öreg rúdvasat, kiben két annyi vagyon, mint egy öreg singvasban, negyvennégy pénzen.

Azonképpen egy hosszú szántóvasat nyolczvan pénzen.

Kisebb rúdvasat huszonkét pénzen.

Az hol penig az mívesemberek azoktól akarnak vasat venni, kik házoknál árulják az vasat, az ilyenektől az olyan vasat, ki drágább tíz pénznél, ne vegyenek feljebb egyet két pénznél, azaz minden tíz pénz után nyerjen két-két pénzt, az ki kereskedik vele.

Az csetneki közép vasat tizennégy pénzen.

Itt is az kit azszerűt csinálnak, úgy adják.

Az csetneki apró vasnak nyolcz forinton százát.

Erdélyben is azszerű vasat így adják.

Az erdélyi aczélnak mázsáját az hámorokon adják hét forinton.

Alábbvalónak másáját hat forinton.

Az öreg hajtott végű vasnak százát tizennégy forinton.

Az marok vasnak százát öreget öt forinton.

Az középszerűnek százát négy forinton.

Az kocsira valónak százát három forinton ötven pénzen.

Az léczszegnek százát tizenöt pénzen.

Héazó szegnek százát, az ki igen jó, egy újjni hosszú, öt pénzen, de ó szeget ne elegyítsenek közibe.

Az kőmívesekről.

Az rakó míves mesternek, az kinek enni adnak, egy napra adjanak huszonnyolcz pénzt.

Egy kőműves legénnek adjanak húsz pénzt. Tanuló legénnek tizennégy pénzt.

Az mely kőműves mesternek enni nem adnak, adjanak harminczkilencz pénzt.

Az kőműves legénnek, kinek enni nem adnak, 28 pénzt.

Inasnak huszonegy pénzt.

Az ki ölszámra alkuszik, egy temérdek falnak, ki három singes leszen, ölitől adjanak egy forintot.

Két singes falnak ölitől hetven pénzt.

Másfél singes falnak ölitől ötven pénzt.

Egy singes falnak ölitől harminczöt pénzt.

Egy ajtó mellyékétől, cziffrás faragott mű, kinek az szemöldeke kornisos, az magossága tíz arasz, az virága négy arasz, adjanak tőle hét forintot.

Ennél alábbvaló ajtót, kinek virága három arasz egy hivelkes tenyérni, adjanak öt forintot.

Egy kész ajtót, az minemüek az városokon szoktak lenni, nem cziffrások, de kornisos, adjanak három forinton ötven pénzen.

Az mely ajtó városi módon igen szép, cziffrás, mester remekben csinált, felálló szép kornisával, adják tíz forinton.

Öreg palotára való nagy kornisos ablakokat kereszt nélkül valókat, adjanak egyet öt forinton.

Két keresztü ablakot három forinton s ötven pénzen.

Egy keresztü ablakot három forinton.

Annál is alábbvaló közönséges ablakkövet, kiben semmi kereszt nincsen, adjanak két forinton.

Az téglavetők és cserépégetőkről.

Az téglavetők az rakó téglának ezerét adják egy forinton hetvenöt pénzen.

Pádimentumnak valóknak ezerét két forinton.

Cserépnek ezerét mind laposnak, hójagosnak negyedfél forinton.

Az ki penig fát ad hozzá, ezerétől az rakó téglának egy forintot s huszonöt pénzt.

Pádimentumnak való téglának ezerétől egy forintot ötven pénzt.

Az cserépnek ezeritől adjanak három forintot.

Az asztalosokról.

Az asztalosoknak is hasonló fizetések légyen az kőmívesekkel és ácsokkal, hoc addito, hogy mind festéket és mindenfélét, enyvet az csináltató megfizesse az mestereknek, avagy tegye szerit az csináltató az festéknek, az minemü festék kívántatik.

Ha ki penig egész ház mennyezettől szakasztva, avagy egy summában akar fizetni, alkudjék az mesterrel, ezen mód observáltassék mindenféle mester és míves embereknek való míveltetésben is, ha ki egy summában akar fizetni.

Az ki penig egy summában nem akar fizetni, ha szintén az míves ember kévánná is, ne tartozzék vélle az míveltető, hanem fizessen napszámra.

Az ácsokról.

Az ácsmestereknek, legényeknek és inasoknak, ha ennyi adnak, és ha nem adnak is, ezen fizetések legyen, mint az kőmíveseknek.

Az kerekesmesterekről, mint adják mívcket.

Egy kocsit, jót, mindenestől készen lévén, hat ló után valót adjanak öt forinton.

Két ló után való kocsit négy forinton.

Négy és három ló után való kocsit adjanak négy forinton ötven pénzen.

Egy kocsi kereket, öreget, tizenkét küllőjüt, ötven pénzen.

Alábbvaló kocsikereket, három és négy ló után valót, negyvenhárom pénzen.

Egy bőrszekérhez való kereket, tizenkét küllőjüt, hatvan pénzen.

Hat ló után való jó társzekeret, félvágásút, minden szerszámával adják öt forinton.

Ilyen kereket, tizenkét küllőjüt, ötvenöt pénzen.

Egy ugyanilyen kereket, tizenkét küllőjüt, vas alá valót, hetven pénzen.

Az kit meg nem vasaznak, tizenkét küllőjüt, ötvenöt pénzen.

Annál is kisebbet, negyven pénzen.

Egy kocsirúdat, öreg és négy lóra való szekérrúdat tengelestül, negyven pénzen.

Tengely nélkül huszonnyolcz pénzen.

Kisebb kocsinak és szekérnek tengelyestől való rúdat harminczkét pénzért.

Tengely nélkül huszonnégy pénzen.

Egy kocsi alá egy tengelyt szegezzenek fel tizenkét pénzért.

Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér, avagy társzekér alá egy tengelt tizenöt pénzen.

Egy öreg kerék falt tegyenek be öt pénzért.

Egy öreg küllőt tegyenek be három pénzért.

Kisebb szekér és kocsi alá való falt tegyenek be négy pénzért.

Kocsi kerékben küllőt és kicsin kerékben három pénzért.

Egy öreg fölhérczet hat pénzen. Középszerűt négy pénzen.

Kocsi alá valót három pénzen. Egy hámfát, jót, szépet, négy pénzen.

Egy lőcset, hajtottat, tíz pénzen. Egy semelt 4 pénzen.

Egy szekér-ágast tíz pénzen. Egy öreg nyújtót hat pénzen.

Kocsi alá valót, vagy kisded szekér alá valót négy pénzen.

Egy pár kocsi-lajtorjától, négy ló után valótól, egy forintot.

Egy pár társzekérre való lajtorját adjanak negyven pénzen.

Hat ló után való lajtorjától, egy pártúl, egy forintot huszonöt pénzt.

Az kádárokról.

Az kádár mesterek igaz mértékre csinálják az ő míveket és reá vigyázzanak az czéhmesterek minden városon, falukon penig az bírák hütök szerint.

Az öreg hordó nyolczvan vedres legyen igazán.

Az földes negyven vedres legyen igazán.

Az egész hordót, ki nyolczvan vedres, jó, jól csinált, jól kötött, adják egy forinton.

Az negyven vedrest, ki jól kötött, hatvan pénzen.

Az mennyi vedres, anni pénzt adjon érte, ha ki apróbbakat akar csináltatni.

Az mikor az hordóban az falak megbontakoznak, azokot kivegyék az kádárok és azokhoz hasonló falt tegyenek, hogy az hordó meg ne kisebbedjék, vagy ha azt nem mívelik, ottan félhordót csináljanak belőle, hogy az hordónak kicsinsége miatt a borvevő emberek meg ne csalatkozzanak, hanem igaz vider számú legyen az hordó, azonképpen ha az hosszában el kelletnék is vágni, csináljon negyvenes hordót belőle, ezt is hozzá tévén, hogy ha mikor isten az bornak bűségét adja, két negyvenest adhassanak el egy forinton huszonöt pénzen. Egy fél hordót hatvan harmadfél pénzen, az többit, az aprajját az ű röndi szörént.

Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal, kinek ép feneke és dongája vagyon, húsz pénzért.

Negyvenest, kinek héja nincsen, kössék meg újonnan tizenhat pénzért, úgy kösse penig, feleljen felőle, hogy Szent-Márton napig az ű műve miatt az borban kár nem esik.

Egy öreg hordónak és negyvenesnek is ha egyfelől egészlen új feneket csinál, adjanak huszonkét pénzt.

Az ki falt teszen az hordóban, minden faltúl adjanak három pénzt.

Egy darab fenéktűl es három pénzt.

Ha penig pinczében köt az kádár, minden abroncstól adjanak két pénzt.

Ha penig egy teli boros hordóban falt vonszon az kádár, adjanak ötven pénzt.

Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontarozza, adjanak tizenhat pénzt.

Ha egyfelől, nyolcz pénzt.

Az hol penig szűk az fa, mint Kolosváratt és Szebenben, kell adni az dongától és fenéktől három pénzt.

Két fülű csebret, kit két ember visel, tizennégy pénzen.

Lóitató három vedres csebret, két fülüt tizenkét pénzen.

Egy vedres kétfülü csebret nyolcz pénzen.

Egy vízmerítő fenyőfa vedret hét pénzen.

Egy öreg sajtárt négy pénzen.

Egy vedres öreg kártot nyolcz pénzen. Kisebbet öt pénzen.

Juhfejő vedret négy pénzen.

Az deberke valamennyi leszen, négy pénzt minden vederért.

Egy öreg szapulló feredő, és minden egyébféle öreg edényeket ha tölgyfából csinálják, vedrét adják három pénzen. Fenyőfából két pénzen.

Szebenben, Kolosváratt az öreg hordót adják egy forinton huszonöt pénzen.

Az negyvenest adják hetvenöt pénzen.

Öreg kádat, nyomót vagy káposzta-sózni valót, három pénzen vedrit. Fenyőfából másfél pénzen.

Egy öreg kád kötéstől 25 p. Kisebbtől 16 p.

Egy lijut adjanak 20 pénzen.

Kisebbet 16 p.

Egy szőlőhordó botot húsz pénzen. Kisebbet 16 pénz.

Egy légelt, egy vedrest, 8 pénzen. Kisebbet hat pénzen.

Még is kisebbet négy pénzen.

Hogyha penig valaki az kádárt hivatja bor kötni, dolgait elhagyván, tartozzék minden ember hívataljára elmenni, hogy senki az miatt kárt ne valljon, ha el nem menne fizetéséért, kárt vallana az ember, az ki híná, az kádár fizesse meg az kárt.

Fürész-deszka csinálókról.

Az oláhfalvi deszkának, az olyannak, az minéműt ő felsége parancsolt maga ottlétében metszeni közönségesen, tudniillik két ölni hossza, két araszni széles, másfél újjni temérdek százát helyében két forinton ötven pénzen.

Udvarhelyen három forinton.

Segesváratt négy forinton.

Medgyesen öt forinton.

Fejérváratt, Enyeden hat forinton. Kolosvárt hét forinton.

Az gyergyai deszkának százát helyben három forinton.

Régenben négy forinton s ötven pénzen. Vásárhelyen öt forinton.

Az orbai deszkának százát helyben három forinton.

Brassóban négy forinton.

Ha mikor az Ríkán, Apáczán, Sárkányon kihozzák Kőhalomig, Fogarasig, százát öt forinton.

Sendel csinálókról.

Az zethelaki és azon széken lévő falukban csinált sendelt, melynek hoszsza három arasz, szélessége egy hivelkes tenyérni, tizennégy százát egy forinton helyben.

Segesváratt ezerét egy forinton. Fejérváratt, Enyeden nyolcz százát egy forinton.

Az csíki, gyergyai, kászoni sendelt is helyben ezen áron adják.

Az lécznek százát helyben akárhol egy forinton. Medgyesen, Segesváratt egy forinton ötven pénzen.

Fejérváratt, Enyeden, Kolosváratt két forinton.

Az Kalothaszegben csinált sendelt is Kolosváratt nyolczszázat adjanak egy forinton, helyben penig ezerét egy forinton; de annak is széli, hoszsza azon légyen, mint az székely sendelnek. Az lécznek is azon ára legyen.

Az remethei, panori és több ott az Havasközben csinált sendelnek ezen ára légyen, de annak is széli, hoszsza azon légyen.

Ha ki különben adná deszkáját, sendelyét, az városok bírái elvegyék; két részét ü felsége számára tartsák, az harmad része az magistratusé.

Az kötélverőmesterekről.

Az kendernek másáját vegyék három forinton.

Ha penig bővebben terem, két forinton s ötven pénzen.

Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hínak, adják négy pénzen.

Vonó istrángot három pénzen.

Apró istrángot ökör szarvára valót, két pénzen.

Egy fűre való négy ölni kötelet, hat pénzen.

Szekér nyomtatni való hat öl kötelet tizenkét pénzen

Ha háló inat kell csinálni, egy ölt csináljanak másfél pénzen.

Az vékony gyeplőnek kötéséért, ki három ölt tartson, egy pénzt.

Öznek való pólyakötélnek ölit egy pénzen,

Egy öreg gyalomkötélnek ölit hat pénzen.

Az borvonó kötélnek ölit hat pénzen.

Ehhez hasonló temérdekségü kötélnek ölit így adják, de úgy, hogy tiszta kenderből csinált, ne szöszes kenderből.

Szappanfőzőkről.

Az szappanfőzők igen jól és szépen igazán főzzék az szappant és ne áztassák felette.

Szappannak fontját adják hat pénzen.

Az fazokasokról.

Az fazakasok egy zöld mázas kályhát adjanak hat pénzen.

Egy tarka czifrás mázas kályhát adjanak nyolcz pénzen.

Egy veres czifrás kályhát három pénzen.

Az ki igen paraszt másfél pénzen.

A geletnek másáját vegyék az fazakasok hat forinton.

Német módon csinált szép tarka öszvejáró virágos kályhákat, nagyokat tíz pénzen.

A fazakakot melyik városban vagy falukban mint adják, az

bírák gondviselése légyen, limitálják magok illendő árát az fazakaknak, hogy az is drága ne légyen.

Mészégetőkről.

Egy egész hordó meszet, ki nyolczvan vidres, vegyenek helyében nyolczvan pénzen. Félhordó meszet, helyében negyven pénzen.

Egy öreg kemenczе meszet, kinek a vermének szélessége tizennyolcz lábnyomni, az mélysége másfél ölni, adjanak az munkájától a mészégetőnek négy forintot.

Ennél alábbvaló kisebb veremmel égessenek olcsóbbért, az verem nagy voltához képest, de mind kövét, fáját az ki égetteti, az hordassa helyében, csak az munkájától, égetésétől fizessenek az mesternek, de az kemenczét úgy kell érteni, mint az egész kemenczét, melynek az boltozásán feljül legyen hasonlóképpen másfél ember magasságni az kőrakás. Ez az fizetés értessék Aranyas-székben és egyéb ideki való helyeken, az hol az ember szükebb Székelyföldén penig olcsóbban tartozzanak adni az mésznek hordóját, az kemenczе mészégetéstől is kevesebbet fizessenek, mivel ott mind ember, mind fa, mind élés bővebb. Ha ki penig maga nem akar fát, követ az kemenczére, mívest nem ád az mészégető mellé, alkodjék az mesterrel.

Takácsokról.

Az takácsokhoz az ki fonalat viszen, úgymint kenderből, lenből, gyapotból és szöszből csináltatat, abból ilyen mód tartassék:

Az mely lent gyapottal együtt szőnek, singitől adjanak két pénzt.

Az melyet csak lenből szőnek, singitől másfél pénzt.

Az melyet kenderből szőnek, singitől egy pénzt.

Mindenféle szöszből szőtt vásznat, két singet szőjen egy pénzért, ezeknek az szélessége egy singni legyen, az ki penig szélesben, szebben, sáhoson kamukáson akarja szőtotni, alkodjék az takácscsal.

Fél gyapottas len vásznat, ki jó és vékony veres szélü, singit adják tizenkét pénzen.

Az len vászonnak singit, az ki jó és vékony veres szélü, nyolcz pénzen.

Annál alábbvalót, az ki veres szélü és teljesebb, singit adják öt pénzen.

Annál is alábbvalót szöszszel elegyítettet négy pénzen.

Kender vászonnak, az jovának singit hat pénzen.

Szösz vászonnak singit három pénzen.

Zablónak singét másfél pénzen.

Az szürcsinálómesterek mint vegyék az gyapjúnak másáját.

Az gyapjúnak másáját vegyék nyolcz forinton.

Az tímárok, vargák, ezek is az szerént adják. Ha penig az gyapjút nem akarják másával venni, az báránygyapjút egyenként vegyék nyolcz p.

Az öreget húsz pénzen.

Elegyesleg vegyék tizennyolcz pénzen.

Az szűrnek végét mindenütt, minden helyeken csinálják egy mértékre az szürtakácsok, úgy, hogy az rámán tartson negyven sing hosszat, ha penig az rámáról leveszik, és megdöröczkölik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy fertált, ha meg nem tartaná, ezt az árából tartsa ki, az ki megveszi az szürt, vagy az takács tartozzék kiteljesíteni, az ki megveszi, az vevőnek az szürt.

Egy vég fejér szűrnek jónak adják végét öt forinton.

Egy vég fekete szürt adjanak négy forinton.

Egy vég szürke szürt adjanak három forinton.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az országban minden helyeken, városokban minden emberek, rendek, az kolozsvári singhez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az szürnek is hosszát és szélit.

Az fejér szürnek singit adják tizenhárom pénzen.

Az fekete szürnek singit adják tizenkét pénzen.

Az szürke szürnek singit adják tizenegy pénzen.

Az szürszabókról.

Fejér szürből csinált köpenyeg vagy bohai szürt, öreg embernek valót, bővet, öreget, mineműt Kolosváratt szoktak csinálni, kinek gallérja prémes posztóval, egy forinton hatvanöt pénzen.

Ennél kisebb fejér szürből csináltat, kinek hossza két sing, öreg embernek valót, egy forinton negyvenöt pénzen.

Övedző szürt, béres legénynek valót, jót, öreget, posztóst egy forinton húsz pénzen.

Álábbvalót ennél valami kevéssel, egy forinton tíz pénzen.

Tizenhat, tizenhét esztendősnek való fejér szürt, kilenczven pénzen.

Tizenkét esztendősnek való fejér szürt, az hossza másfél sing, nyolczvanöt pénzen.

Annál kisebbnek való szürt, fejért, hatvan pénzen.

Fekete szürből csinált köpenyeget, vagy bohai szürt, jót, öreget, posztóst, egy forinton harminczöt pénzen.

Ennél kisebbet, posztóst, egy forinton tizenöt pénzen.

Tizenhat esztendősnek valót, kinek az hossza fertály héján két sing, hatvanöt pénzen.

Tizenkét esztendősnek valót, kinek az hossza másfél sing, ötvenöt pénzen.

Annál kisebbet negyvenöt pénzen.

Szürke szűrből csinált öreg köpenyeg, vagy bohai szürt, posztóst, egy forinton harminczöt pénzen.

Ennél kisebbet, posztóst, egy forinton tizenöt pénzen.

Tizenhat esztendősnek valót, melynek az hossza fertály héján két sing, hatvanöt pénzen.

Tizenhét esztendősnek valót, kinek az hossza másfél sing, ötvenöt pénzen.

Az szőrmivesekről, kik lasnakot, harisnyát, gubát, pokróczot csinálnak.

Egy belényesi lasnakot, szépet, tarkát, jót, három forinton.

Egy fejér egész lasnakot adjanak harmadfél forinton.

Fél lasnakot adjanak százhuszonöt pénzen.

Egy fekete lasnakot, jót, öreget, egy forinton huszonöt pénzen.

Egy csinált gubát, jót, öreget, egy forinton.

Alábbvalót, kisebbet, kilenczven pénzen.

Annál is kisebbet hetvenöt pénzen.

Egy fekete czondrát öreg embernek valót, hetven pénzen.

Singit adják az fekete czondrának, az jovának tíz pénzen.

Annál alábbvalónak kilencz pénzen.

Annál is alábbvalónak nyolcz pénzen.

Fejér harisnyának singit nyolcz pénzen.

Öreg embernek való harisnyát, öreget, jót, huszonegy p.

Alábbvalót öreg embernek valót tizennyolcz pénzen.

Gyermeknek valót, az minémű az inas, tizenöt és tizenhat p.

Keztyüt, öreg embernek valót, hét pénzen.

Kisebbet hat pénzen.

Kecskeszőrből csinált tarisznyát egyet tizenegy pénzen.

Egy oláh tarisznyát hat pénzen.

Egy oláh hevedert öt pénzen.

Egy oláh iszákot huszonnégy pénzen.

Egy kecskeszőrből csinált iszákot huszonkilencz p.

Egy csuklyát, jót, öreget, tizenkét pénzen.

Alábbvalót nyolcz pénzen.

Az jó sebesi pokróczot, Karán-Sebesben helyben az igen jovát hatvan pénzen.

Itt benn Erdélyben hetven pénzen.

Az alábbvalóját helyben ötvenöt pénzen.

Erdélyben hatvan pénzen.

Az mészárosmesterekről, miképpen vegyék az vágóbarmokat.

Egy jó öreg ökröt, az ki ez országban legjobbnak ítéltetik, tizennégy forinton vegyék.

Annál alábbvalót tizenharmadfél forinton.

Annál is alábbvalót tíz forinton.

Az havas között való ökörnek az jovát, az ki legjobb lehet, egyet hét forinton.

Annál alábbvalót, hat forinton.

Annál is alábbvalót öt forinton.

Egy igen nagy szép szőke borjús tehenet, az minemő az Mezőségen és Torda táján és egyebütt is az földnek jován szokott termeni, tíz forinton.

Annál alábbvalót, azonféle szép tehenet nyolcz forinton.

Annál is alábbvalót hét forinton.

Annál is alábbvalót hat forinton.

Az Topánfalva és egyéb havasok között termett teheneket, egy jó borjústehenet, öt forinton.

Annál alábbvalót, négy forinton.

Egy igen jó meddő tehenet, hat forinton.

Annál alábbvalót, öt forinton.

Annál is alábbvalót, négy forinton.

Havasközi tehenet, egyet az legjovát, négy forinton.

Annál alábbvalót három forinton ötven pénzen.

Annál is alábbvalót három forinton.

Egy jó bárant vegyenek harminczkét pénzen.

Ennél is alábbvalót lábán, húsz pénzen.

Annál is alábbvalót tizenöt pénzen.

Egy meddű juhot vegyenek hetven pénzen.

Egy nagy czápot vegyenek kilenczven pénzen.

Egy jó kecskét öreget, hatven pénzen.

Egy herélt ürűt, három esztendőst, kilenczven pénzen.

Kétesztendőst hetven pénzen.

Esztendős ürűt ötven pénzen.

Az mészárosok mint adják az ökör, tehén, bárány és egyéb húsokat.

Az szép kövér ökörhúsnak fontját adják két pénzért.

Alábbvalónak és az tehén húsnak fontját adják másfél pénzen.

Egy igen jó bárányczímert adjanak nyolcz pénzen.

Alábbvalót, hét pénzen.

Ennél is alábbvalót hat pénzen.

Az ürű és meddő juhhúsnak fontját, az jovának fontját másfél pénzen,

Az kecskehúsnak fontját az jovának, egy pénzen.

Az mellyesztett disznóhúsnak fontját adják három pénzen.

Az aprólékját penig, úgymint fejét, orját, lábát, sodarit, kolbászit, májosit, gömböczit, véresit és több aprólékját is, melyeket fontszámra nem szoktanak adni, az város bírái limitálják illendő árok szerint.

Az disznóhájnak, az ki új, fontját öt pénzen.

Ó hájnak fontját adják hat pénzen.

Az száraz új szalonnának fontját öt pénzen.

Az ó szalannának hat pénzen.

Az szopó borjúhúsnak fontját három pénzen.

Az bélit és lábait adják nyolcz pénzen.

Az fejét is nyolcz pénzen.

Az mi az mészárosok ezekhez való egyéb dolgait illeti, az ezer hatszáz huszonnégy esztendőbeli limitatio observáltassék minden módon.

Az mészárosok az olvasztott faggyúnak fontját adják öt pénzen.

Ejtelit tizenhárom pénzen.

Másáját hat forinton ötven pénzen.

Az olvasztatlannak másáját öt forinton és huszonöt pénzen.

Az olvasztott juhfaggyúnak fontját négy pénzen.

Ejtelét tíz pénzen.

Az böröket mint adják gyártatlan.

Egy öreg ökörbört, jót, két forinton.

Annál alábbvalót egy forinton hetvenöt pénzen.

Mégis alábbvalót, másfél forinton.

Az tehénbőrnek legjovát, másfél forinton.

Egy középszerű tehénbört adjanak egy forinton huszonöt pénzen.

Az legalábbvalót adják hetvenöt pénzen.

Az juh- és ürübört adják huszonnyolcz pénzen.

Az kecske- és czápbört negyvenöt pénzen.

Ez idejü borjúbört húsz pénzen.

Esztendős tulokbört hatvan pénzen.

Harmadfü tulokbört nyolczvan pénzen.

Negyedfü tulokbört egy forinton huszonöt pénzen.

Embernek ételére és italára és piaczi konyhára való egyetmásnak limitatiója.

Mivel az bornak és kenyérnek árát nem limitálhatni bizonyosan, hanem azt az istennek áldása és földnek termése hozza magával, illik az tisztviselőknek és magistratusoknak arra oly módon gondot viselni, hogy képes ára legyen az földnek mivoltokhoz képest. Ezt azért az bornak állapatjában mindenütt és legfőképpen az Szászság

között observálják, hogy az mint a bort főképpen Medgyesszékben és egyebütt is szüretnek idejekor, a mint szokták mondani válúán indítják és az árát úgy rendelik: az miképpen akkor azoknak adják, az kik bor fejében adták ki pénzeket, azután az ki bort akar venni kész pénzen, egy vedrével adják drágábban azoknak és ne feljebb az bort.

Az zabnak vékáját az vármegyéken adják öt pénzen.

Árpának vékáját nyolcz pénzen. Czégér alatt tíz pénzen.

Városokon hat pénzen. Czégér alatt nyolcz pénzen.

Kölesnek vékáját tíz pénzen. Kásának húsz pénzen.

Borsónak vékáját tizenhat pénzen.

Lencsének is azon áron.

Alakornak vékáját négy pénzen. Czégér alatt öt pénzen.

Lenmagnak vékáját huszonöt pénzen.

Kendermagnak vékáját harminczhárom pénzen.

Négy ökör után való rakott szekér fát ötven pénzen, et sic deinceps.

Két ökör után való szekér fát huszonöt pénzen.

Két lótól egy éjjelre szénáért adjanak két pénzt.

Két ökör után való szekér szénát 25 pénzen. Fejárváratt 40 pénzen.

Négy ökör után való szekér szénát ötven pénzen et sic deinceps.

Fejérváratt négy ökör után való szekér szénát nyolczvan pénzen.

Csiknak, nagy és kicsin halaknak, ráknak, túrónak, sajtnak, tyúkmonnak, mindenféle hagymának, répának, almának, körtvélnek, aszszú szilvának, és ahoz tartozandó gyümölcsnek igaz árát szabják minden helyeken az bírák és vásárbírák conscientiose.

Az gyertyát az faggyúnak voltához képest rendeltessék az bírák.

Egy jó verő malaczot tíz pénzen.

Annál alábbvalót nyolcz pénzen.

Egy hizlalt lúdat aprólékostól tizennyolcz pénzen.

Alábbvalót tizenkét pénzen.

Egy öreg lúd fiat nyolcz pénzen.

Alábbvalót hat pénzen.

Egy hizlalt kappant huszonnégy pénzen.

Alábbvalót tizennégy pénzen.

Egy jó tyúkot öt pénzen. Alábbvalót négy pénzen.

Egy kakast hat pénzen.

Egy tyúkfiat, öreget négy pénzen.

Apróbbat, középszerűt, egy galambnyit, három pénzen.

Apróbbat két pénzen.

Egy öreg özet harminczkét pénzen.

Egy nyúlat tíz pénzen.

Egy fogoly madarat nyolcz pénzen.

Egy császár madarat tíz pénzen.
Egy fajdot tizenöt pénzen.
Egy túzokot hatvan pénzen.
Egy vadlúdat tizenöt pénzen.
Apró madarat kettőt egy pénzen.
Egy házi réczét nyolcz pénzen.
Vad réczét tíz pénzen.
Egy indiai tyúkot, kövért, ötven pénzen.
Egy pávát hatvan pénzen.
Egy bokor galambot hat pénzen.

Az viasznak, méznek, vajnak és olajnak ára.

Az viasznak másáját, mikor szükebb termése vagyon, a kolosvári másával adják huszonnyolcz forinton, mikor penig bővebb termése lészen, adják huszonkét forinton. Az méznek köblit, mikor szükön lészen, adják hat forinton, mikor penig bővebb termése lészen, adják öt forinton.

Ejtelét bővebb termésekor adják huszonnégy pénzért.

Szükebb termésekor huszonnyolcz pénzért.

Az tehén vajnak ejtelét mikor bővebben leszen, adják tizennyolcz pénzen. Mikor penig szükebb, húsz pénzen.

Az juh vajnak ejtelét adják tizenkét pénzen.

Az lenmag olajnak fontját adják hat pénzen.

Mivel az partiumokban nem egy vékával élnek, Kornis Sigmond uram és váradi kapitán uram az fő tisztviselőkkel és vicispánokkal, város bíráival együtt rendeljenek mindeneket ehez képest Váradon, Debreczenben, és az több vármegyékben.

Ez az limitatió Fejérvártól fogva Déváig, Vajda-Hunyadig, az Meszesig, Bánffi-Hunyadig, Nagy-Bányáig, az Maros két felén, Vásárhelyig Beszterczéig extendáltassék. Az két Küküllő völgyein, az egész Székelységen, és Szászságon penig, mivel Isten minden élést bővebben adott, mindeneket ennél az limitatiónál olcsóbban tartozzanak minden rendek adni.

Az új kereszтyének mireinek limitatiója.

Az új keresztyén posztó csinálókról.

Az legjovának singit adják egy forinton, kinek szélessége másfél sing, veresnek kéknek, zöldnek.

Annál alábbvalót, szürkének singit, nyolczvan pénzen.

Egy jó öreg süveget duplát ötven pénzen.

Köz süveget harminczhárom pénzen.

Alábbvalót húsz pénzen.

Az ki szegédve jobbat akar annál is csináltatni, alkodjék az mesterrel.

Egy kalapos fekete köz süveget egy forinton harminczkét pénzen.

Annál szebbet, szürkét, fő embernek valót, két forinton.

Annál is, a ki szebbet akar csináltatni, alkodjék az mesterrel.

Az új keresztyének az öreg férfi sarunak javát, hosszát, ha lásznak valót, tehénbörből csináltat, adják egy forinton 35 pénzen.

Kocsisnak valót, térden feljül érőt, egy forinton.

Térdig érőt hetvenöt pénzen.

Ezenkívül mindennemű vargamivet az ő szokások szerént való készítéssel adják míveket tíz-tíz pénzzel feljebb, akár férfinak s akár asszony-állatnak valókat, az több országi vargák művénél, az mint az előtt limitálták volt.

Egy hat ló után való kocsit festve, jót, ládástól hat forinton.

Négy és három ló után való kocsit hasonlóképpen készíttettet adjanak öt forinten.

Egy hintóba való kereket adjanak hatvan pénzen.

Egy kocsiba való kereket ötven pénzen.

Egy társzekérbe valót, tizenkét küllőjüt, ötvenöt pénzen.

Az apró mívekből tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén késcsinálókról.

Elefántcsontból és gyöngyházból csinált legszebb és öreg kést, hármast, bötüst, adjanak férfinak valót három forinton.

Kettőst, ugyanolyant, két forinton ötven pénzen.

Annál valamivel kisebbet, kettőst, asszony-embernek valót, két forinton harminczöt pénzen.

Ha ki ezenkívül valami igen szép, cziffra mivet akar véllek készíttetni, alkodjék az mesterrel.

Táblás avagy lapos gyöngyház nyelű kettős kést, férfinak valót, öreget, szépet, egy forinton ötven pénzen.

Hasonlót, valamennyivel kisebbet, egy forinton harmincz pénzen.

Hasonlót, asszony-embernek valót, aprót, egy forinton tíz pénzen.

Fekete csontból, völgyes, tekervényes nyelü kést, kinek az teteje elefántcsont, öreget, kettőst, egy forinton harminczkét pénzen.

Hasonlót, középszerüt, egy forinton húsz pénzen.

Annál apróbbat, asszony-embernek valót, egy forinton.

Hasonló forma, de félig tekervényes nyelü kést, öreget, kettőst, egy forinton tizenöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, kettőst, egy forinton.

Annál is apróbbat, asszony embernek valót, kettőst, nyolczvan pénzen.

Szaruból csinált, kinek az alja festett és megbötüzött, kettős kést, öreget, egy forinton tíz pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet egy forinton.

Annál is apróbbat, asszony-embernek valót, kilenczven pénzen.

Czipros fából csinált, völgyes nyelű és elefántcsont tetejű kettős öreg kést egy forinton tizenöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, kettőst, kilenczven pénzen.

Annál is apróbbat, asszony embernek valókat, nyolczvan pénzen.

Fekete szaru öreg kést, hármast, egy forinton s húsz pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet egy forinton.

Annál apróbbat, hármast, asszony embernek valót, kilenczven pénzen.

Kettős késeket penig, az hármasokhoz hasonlót, mindenik félnek bokrát hivelyestől tíz-tíz pénzzel alább adják.

Ökör szarvából csinált nyelű paraszt öreg egyes kést huszonöt pénzen.

Annál valamennyivel kisebbet, azonfélét, húsz pénzen.

Annál is kisebbet, azonfélét, tizennyolcz pénzen.

Az új keresztyén szíjgyártókról.

Az szíjgyártók az ő mívek eladásában tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén kovácsokról.

Az kovácsok eligazítván az másak dolgát, az vas felől tartsák mindenekben az limitatióhoz magokat.

Excepto hoc: hogy az ő sarlójokat, mivel jobban szokták csinálni, százát adhassák kilencz forinton.

Az új keresztyén lakatosokról.

Egy hintó szekérhez czifrás, lakatos, kovácsi minden vas mivétől harminczöt forinton, az mi szíjgyártó mű lészen rajta, attóltíz fotintot, bőrt adván hozzá az csináltató.

Nyereggyártónak egy hintónak kívül-belől való megburításáért, és mindenféle hozzá való mívéjért, munkájáért, szegéjért, kaikájáért, csattjáért, czérnáért, kik vagy ónos, vagy zománczosok légyenek, harminczkét forintot. Ha penig afféle szerszámot nem ad hozzá, az mívétől húsz forintot. Az kerekesnek mindennémű fa mívétül, az mi az hintóhoz kívántatik, tizenhat forintot; ehez penig kívántatik hét ökörbőr és 7 tehénbőr. Az nyereggyártók az hintóhoz tartozó míven kívül tartsák az limitatióhoz magokat.

Az tímárokról.

Mivel hogy az bőrt jobban készítik az országi tímároknál, minden forintra tíz pénzzel többet vegyenek, ötven pénzre öt pénzt, és így alább-alább.

Az kötélverők tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén takácsokról.

Az takácsok is tartsák az limitatóhoz magokat. Az ki penig vagy szélesb mivet, vagy vékonybat, cziffrábbakat akar szőttetni, az mivel szélesebb, annyival singire többet fizessen, az szélét az hosszához tudván.

Az szőcsök is tartsák az limitatióhoz magokat.

Az új keresztyén zemes csinálókról és kádárokról.

Tartsák az limitatióhoz magokat.

Fazokasokról.

Az új keresztyén fazokasok ebből is tartsák magokat az több fazokasokhoz.

Ha kik cziffra művet akarnak csináltatni, alkodjanak az mesterrel.

Az idegen országból béjövő kereskedő emberek is hogy el ne idegenedjenek idebe való kereskedésektől, interim azok is marhájokat drágábban ne adják, kévántatik, hogy az városok bíráinak az ilyenekre vigyázások légyen a kapukon, és ha kik marhákkal bémennek, kirakodni addig ne engedjék, hanem először megintsék, hogy marhájokat azok is az ország limitatiója szerint adják, mert különben árulni őket nem engedik; ha penig marhájokat eladni nem akarják, onnét elmenjenek, alioquin ha mégis vakmerőségből akaratjok szerint árulni fogják marhájokat, szabad légyen azokat is megbüntetni.

Mivel penig ez elmúlt limitatiónkkal, az mint országúl comperiáltuk, sokan abutáltak; hogy ennekutánna az az abusus tolláltassék, és akármely rendtűl is ausa se praebeáltassék, az mi kegyelmes urunk tetszéséből s magunk suffragiomából is végeztük, hogy ha valamint az áros és mester emberek ezen limitatiónktúl ennekutánna tudván, quoquomodo deviálnak, avagy deviálnának is, in poena amissionis omnium bonorum mobilium et immobilium convinceáltassanak, vigore contenti articuli secundi dietae Anni 1626. A szerint, a kik azoknak az rendeknek praeluceálnak is urunk ő felsége után, úgymint fő-

és viceispán uraink akármely tisztek is, az alatta valókkal nem observáltatnak, ezen mostani esztendőbéli végezésünknek poenáját magok is incurrálják.

Conclusio.

Nos igitur ea omnia suprascripta per fideles nostros, ad id a nobis cum sufficienti mandato delectos, modo praemisso limitata et ordinata, atque a nobis ipsis revisa in omnibus suis clausulis et punctis approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, universisque et singulis superius specificatis quorumcunque comitatuum comitibus et officialibus civitatum, oppidorum et villarum judicibus et magistratibus districte praecipientes committimus et mandamus, ut ea omnia superius specificata modoque eo limitata per quosvis commertia emtionum et venditionum exercentes, atque alios quorum interierit, absque ulla variatione, et defectu sedulo observari curent, neque iis a quibuspiam contrarie et posthaberi permittant, aut ausi sint modo aliquali, quin imo in delinquentes, eo, quo specificatum est, modo, severe et absque ullo personarum respectu animadvertant, sub gravi indignationis nostrae et constituta etiam super hac re in publicis regni articulis poena irremissibiliter ab iis exigenda, prout omnia, sicuti a cujuscunque status, ordinis, conditionis hominibus observari benigne volumus, ita etiam approbamus, confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima quarta Mensis Octobris. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo.

(Egyetlen nyomtatott példánya Maros-Vásárhelytt a Teleki könyvtárban).

Jegyzet. Ugyanezen limitatiónak egy másik, valószínűleg hasonlag 1627-ben, de lehet, hogy később, de minden esetre más nyomdában készült nyomtatott példánya megvan az egyetemi könyvtárban. Nem erről, hanem egy másik nyomtatványról kiadta Nagy Iván »Magyar Történelmi Tár« XVIII. kötetében 206. s köv. ll. A két nyomtatott példány közt több lényeges eltérés van, mi azt mutatja, hogy ez az ország más részében lehetett használatban, miután ilyen differentiák a törvény által is meg voltak engedve. Ez eltérések közül a nevezetesebbeket ide igtatjuk.

Az egyet. ktár példányából kimaradt: »*Titulus I.*«

A m.-vásárhelyiben: »*posztómetők árújoknak limitatiója*«, a pestiben áll: »*posztómetőknek limitatiója.*«

A m.-vás. p.-ban »*szebb*«, az egyetemiben mindenütt »*szepb.*«

A 439-dik lapnak megfelelő helyeken a pestiben mindenütt »*régit.*«

A 440-dik lap 16. és 18-dik sor »*fertályát*« helyett a pestiben »*lótját.*«

U. a. lapon »*keskenb*« h. a pestiben »*keskenyb.*«

441-ik l. »*singit huszonkét pénzen*« a pestiben kimaradt.

U. o. »*posonyi*« h. »*posoni.*«

442-ik l. »*faghéjnak*« h. a pestiben »*fahéjnak.*«

443-ik l. alúlról a 3. és 4-ik a pestiben hiányzik.

443-ik l. » a 13-ik sor »*brassai*« h. a pestiben »*brussai.*«

443-ik l. » a 10-ik sor »*nagyébb*« h. a pestiben »*nagyobb.*«

445-ik l. 10-ik sor »*közönséges szőnyeget*« h. a pestiben »*közszőnyeget.*«

446-ik l. 9-ik sor »*matás*«-nak h. a pestiben »*madás*«-nak.

Az ötvösmesterekről szóló czikkben »*míveljenek*« h. mindenütt »*műveljenek*«, »*városok*« h. a pestiben »*városok.*«

446-ik l. utolsó sor »*tisztességek vesztése alatt*« a pestiben »*tisztesség vesztése*« stb.

447-ik l. 11-ik sor »*míhez*« h. a pestiben »*művhez.*«

447-ik l. 17-ik sor »*fizetése*« h. a pestiben »*fizetésre.*«

448-ik l. 10-ik sor »*brassai*« h. a pestiben »*braszlai.*«

448-ik l. 14-ik sor »*vállát*« h. a pestiben »*válla*« s »*pénzt*« h. »*pénzen.*«

449-ik l. 11-ik sor alól: »*vadmacskabőrt hét pénzen*« h. a pestiben »*két pénzen.*«

450-ik l. utolsó sor »*forinton*« h. a pestiben »*pénzen.*«

452-ik l. a 25—27. sorok a pestiből hijányzanak.

452-ik l. 11-ik sor alól »*hatvanöt*« h. a pestiben »*hetvenöt.*«

452-ik l. 12-ik sor alól »*készített*« h. a pestiben »*készíttetett.*«

454-ik l. 6-ik sor »*ötven*« h. a pestiben »*nyolczvan.*«

454-ik l. 31-ik sor »*talpasok*« h. a pestiben »*talpalások.*«

456-ik l. 10-ik sor alúlról »*negyvenöt*« h. a p.-ben »*negyven.*«

456-ik l. 6-ik sor alúlról »*faggyos*« h. a p.-ben »*faggyas.*«

456-ik l. utolsó sorban »*adjanak*« a pestiben hiányzik.

461-ik l. 26-ik sor »*félkéz*« h. a pestiben »*fél.*«

474-ik l. 7-ik sorban a pestiben még jön »*Városokon hat pénzen. Czégér alatt nyolcz pénzen*«, a mi a m.-vásárhelyiben a 9-ik sorban van, de a mely ott értelmetzavaró.

476-ik l. 17. sor a pestiben hiányzik s a 18. sorban »*ötvenöt*« h. »*ötven.*«

XLI.

1628. ápr. 9.—máj. 5.

A fehérvári országgyűlés irományai.

a)

A törvények.

Nos Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod illustrissimi, spectabiles, magnifici generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem nonum mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi vigesimi octavi, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Albae Juliae, ad diem nonum mensis Aprilis anni domini 1628. indictis celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Felséged közinkben küldött propositióit, melyből nyilván látjuk az Felséged reánk való külső és belső kegyelmes gondviselését és szorgalmatos vigyázását, holott Felséged mint édes atya totis viribus et conatibus azon igyekezett, hogy szegény hazánknak megszerzett csendes és békességes állapatjában meg is nyugotna bennünket. Mely Felségednek ebbéli gondos és fáradságos igyekezetiért, mivel az szép kivánatos békességnek megtapasztalhatóképpen mindnyájan hasznát is érezzük: az mi szent istenünknek örökké való hálaadással is tartozunk érette; kérjük is ő szent felségét, hogy éltesse és szerencséltesse és megtartsa Felségedet, hogy ezután is élhessünk, nyughassunk és megmaradhas-

sunk az Felséged kegyelmes gondviselése alatt ezen csendes és békességes állapatba és az Felséged méltóságos emlékezeti in perpetuum megmaradhasson.

Articulus I.

Az pénz ususában csinált és ez után is csinálandó confusiók ellen, vagy az kik ez mostani pénzt el nem vennék, poena decernáltatik.

Mivel azért kegyelmes urunk első propositiójában is jelenti Felséged, hogy sokak ez országban, kiváltképpen az szász uraink és atyánkfiai között ez mostani monetáknak el nem vételébe mely confusiót csináltak volna, melyből minekünk is kegyelmes urunk egész országúl nem kicsin fogyatkozásunk volt, tudjuk is, hogy annak reformálásában több szorgalmatos gondjai között nem kevés fáradozása volt Felségednek: tetszik azért kegyelmes urunk egész országúl, hogy ahol ennek authori, hirdetői találtatnának, quoniam contra dignitatem Vestrae Celsitudinis Serenissimae impegerunt, azokat Felséged felkerestetvén, compertaque rei veritate, a kik annak authori voltanak, avagy csak okot is adtanak reá, hogy mások is hirdessék, ez után is penig az kik el nem akarnák venni, avagy csak hirdetnének is effélét, absque ulla misericordia, sine ullo personarum respectu in amissione omnium bonorum convincáltassanak. Hogy peniglen Felséged minden helyeken lévő cusoriáiban is igaz ligára, és promiscue az apró pénzt és három pénzes garast is cudáltatni serio demandálja, igen szükségesnek ítíljük lenni és ezen Felségednek alázatosan könyörgünk.

Articulus II.

Két rendbéli adóra kapuszám után húsz forint ígírtetik.

Nyilván vagyon ez is nállunk kegyelmes urunk elcitől fogván a Felséged hozzánk való atyai kegyelmes gondviselése, melyhez képest, hogy Felséged mind az fényes portának contentálására, mind udvara népének tartására és egyéb extraordinaria expensáira elégségessé legyen; noha bizony nem tagadhatjuk szegénységinknek sok fogyatkozásit, holott ez elmúlt esztendőben mind borok, búzájok igen szűkön termett és most is sok helyeken pénzeken élnek: mindazonáltal ígírünk Felségednek az két rendbéli adóba kapuszám után húsz forintot az Szent György napinak felét ad primum diem Julii, felét ad primum Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Novembris, ez elmúlt esztendőbéli terminusok szerint az Felséged tárházába beszolgáltatni. Az

magyarországi uraink s atyánkfiai is, a szász urainkkal és székely atyánkfiaival egyetemben, kiknek az vármegyéken kapuszám után jószágok vagyon, ezen tereh-viselésre igérik magokat. Felségednek alázatoson könyörgünk, légyen contentus vélle.

Articulus III.

Az pusztából felfogott mívelésre és felfogandó szőlőknek dominiumjában és apprehensiójában való modalitások végeztetnek.

Noha ekkédig is kegyelmes urunk igen szükséges lött volna az pusztán hagyott szőlőknek, promotoriumoknak colálásában való modalitásról gondolkodnunk: mostan azért az Felséged kegyelmes intéséből veszszük eszünkbe abbeli fogyatkozásunkat. Végeztük egész országúl, hogy az mely szőlőköt ekkédiglen felfogtanak, az legitimus haerest admoneáltatván akkor és az puszta szőlőnek böcsűjét felvette, az in perpetuum abba maradjon; az mely haerest pedig admoneáltak és nem leválta az böcsűjét az szőlőnek, ezután is semmi úton és módon fel ne vehesse, az más fél is ne tartozzék megadni, hanem örökösen azé legyen, az ki pusztájából felfogta. Ez articulusunknak emanálása után pediglen minden helyeken ilyen usus tartassék kegyelmes urunk, hogy az ki hol puszta szőlőt akar felfogni, szabadon felfoghassa, his tamen modis et conditionibus praemissis, hogy ez ki olyan puszta szőlőt colálni akar, elsőben menjen jól végére. ha vagyon-é vér ahoz a szőlőhöz és ha vér lészen hozzá, menjen az város bírájához, jelentse meg az bíráknak akaratját, azután illendő személyekkel kináltassa meg az haerest és tizenötöd napot praefigálván neki, ha fel akarja fogni az szőlőt, salvum légyen; ha penig ez alatt az tizenötöd nap alatt annak colálása felől nem provideál az haeres, annak az bírái ad facies kimenvén, az szőlő-hegynek fundusát böcsűljék meg és az ki az szőlőben succedálni akar, az haeresnek akkori böcsűjét letévén, örökösön maradjon annak az ki colálni akarja.

Articulus IV.

Az vasnak ez országból kivitele megtiltatik.

Nem kicsin fogyatkozásunk volt ekkédiglen is kegyelmes urunk egész országúl az vasnak az vashámorokról idegen országokra való kihordása miatt, holott annyira juttunk, hogy csak házunk szükségére is vasat nem kaphatunk. Felségednek kegyelmes tetszéséből ítíljük igen illendőnek lenni kegyelmes urunk, hogy az vasnak az vashámorokról ez országból való ki

vitelétől minden rendek igen serio interdicáltassanak és az vasat sub amissione mercium et rerum secum habitarum ab emanatione praesentis articuli senki kivinni ne merészelje, hogy így az vasnak ususa lehessen bővebben országunkban.

Articulus V.

Az fiscus jószágiban futott mások örökös jobbágyit hogy az ő felsége tisztviselőitől perlésre is felkérhessék és viszont az fiscus jobbágyit is ki-ki tartozzék megadni.

Alázatos könyörgésünk által requirálván Felségedet az Felséged jószágiban futott jobbágyinknak restitutiójok felől, az Felséged kegyelmes resolutiója szerint végeztük egész országúl, hogy arról Felségedtől denominált terminustól fogva elfutott és az Felséged jószágiban bujdosott örökes jobbágyinkat akárminémű helyeken repetáltatván, tartozzanak az Felséged tisztviselői megadatni; ha penig nem adnák, citálhassák az magok jószágokról érette és ha min convincáltatnának is, exequálhassák ugyan jószágokon. Mi is kegyelmes urunk az Felséged jobbágyit tartozzunk minden helyekről restituálni.

Articulus VI.

Uratlan bujdosó oláhokat s oroszokat az dominus terrestris, az kinek jószágában találtatnak, megfoghasson és kezesíthessen.

A mi az jószáginkban lakozó uratlan oroszok és oláhok állapatját illeti, igen illendőnek ítíltük mi is, hogy afféléknek állapatjokban az előbbi articulus in vigore maradjon és az kinek földökön olyan bujdosó uratlan oroszok és oláhok comperiáltatnak, senkit szolgálni nem akarván, csak úgy élnek, mint az herék, hogy az olyanokat az dominus terrestris szabadon absque omni metu megfoghassa és kezesíthessen.

Articulus VII.

Az Mihály vajda pusztítása előtt elfutott jobbágyok reacquirálása végeztetik. Az nőtelen legény jobbágyok felől azelőtt való articulus confirmáltatik.

Az Mihály vajda béjövetele előtt elbujdosott jobbágyok reacquirálásában is végeztük kegyelmes urunk az Felséged bölcs tanácsinak egyenlő értelmekből, hogy ilyen processus observáltassék, ha gyermek korában ante irruptionem quondam Michaelis Vaivodae bujdosott volna el is, azoknak is reac-

quirálásában longus processussal éljenek, mint szintén az házasoknak repetitiójokban, kik modo praemisso búdostanak el. Az nőtelen legényeknek felkeresésében az ezerhatszáz tizenhárom esztendőbéli articulus corroboráltassék.

Articulus VIII.

Az elfutott jobbágyok megadásában lenni szokott tergiversatiók ellen az articulusban való poena confirmáltatik és arról az ezerhatszáz tizenkilencz esztendőbeli articulusnak ususa Szörín és Hunyad vármegyére is imponáltatik.

Jelentik kegyelmes urunk az Hunyad vármegyebéli uraink s atyánkfiai, hogy jobbágyok nagy gyakorta uroktól elbujdosván Szörín vármegyében futnának, ott peniglen az ország articulusával abutálván, jobbágyokat nem restituálnák. Hogy azért kegyelmes urunk fraus et dolus nemini patrocinetur, és az ország articulusa ő közöttök is observáltassék: tetszett egész országúl, hogy a modo in posterum, mikor az nemes ember jobbágyát felkéri és bizonyoson conperiáltatik, hogy annak az nemes embernek földén lészen tempore repetitionis, az kitől felkérik, napot nem praefigálván az megadásnak, mox et de facto sine ulla tergiversatione tartozzék restituálni. Ha penig meg nem adná és megvalósodnék, hogy akkor földén volt, de csak tergiversálkodni akart, in poena in articulis expressa convincáltassék. Az 1619. esztendőbéli articulus ő közöttök is inviolabiliter observáltassék.

Articulus IX.

Az új thordaiak avagy az városhoz, avagy az vármegyékhez legyenek incorporáltatván.

Mivel kegyelmes urunk az Felséged kegyelmes annuentiájából Új Thordát az Felséged gyalogi szállották kiváltképpen meg és sokan közzűlök az nemességnek praerogativájával élvén, sem az vármegyéhez, sem a városhoz ekkédiglen nem akartak tartani, hogy azért kegyelmes urunk az liber baronatusság ő közzűlők is tolláltassék: végeztük egész országúl, Felséged kegyelmes tetszéséből is, hogy ezután az ki városi embernek nem akarja magát tartani közöttök, hanem a libertással akar élni, Thorda vármegyéhez légyen incorporáltatva és annak törvényes székin decidáltassék minden dolgok, semmi egyéb más praetensiókkal nem élhetvén.

Articulus X.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár adjon	fl.	2400
Várad adjon	fl.	2000
Fejérvár adjon	fl.	200
Bánfi-Hunyad	fl.	250
Vizakna adjon	fl.	250
Egeres adjon	fl.	100
Nagy-Almás	fl.	60
Sepsi-Szent-György	fl.	120
Illyefalva	fl.	120
Kézdi-Vásárhely	fl.	250

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso preesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante Datum in praescripta civitate nostra Alba Julia, quinta die mensis Maÿ, anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo octavo.

(P. H.)

Lecta.

Eredeti nyomtatott hiteles példánya *az erdélyi Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. art. Diact. Trans. III. köt.).* — Egyszerü nyomtatott példánya *ugyanott (a Dónáth-gyüjteményben).*

b)

Jelentés a fehérvári országgyülésről.

Acta pleraque in comitiis pro die 9. Aprilis Alba Juliae indictis. Anno 1628.

Wier sein alda zu Weyssemburg ahnkomen 10. Aprilis. Den 11. Aprilis sein wier sambt den herrn von einer löbligen universität, bey hoffgegangen vndt vnss mit den herrn vom

adel entpfangen, also auch den 12. tag sein die teutsche herrn zu vnss kommen, vndt haben inen das memoriale füergethragen, welches vnss herr burgermeister hatt mitgegeben gehabt. 13. haben die herrn von der vniuersität lassen ein schreiben gelangen ahn, herr praefectum wegen der zenner involents ainst welches er sich alss ein arendator decimarum also resoluiret hatt; es sollt ein jeder ambtman in seinem stuell die leutt mit dem eÿd einnemen vnd befragen, was die zenner gethan vnbilliges, vndt in was sye versaumlich gewesen seien. So wollt er sye stroffen vndt forthin solchen schlimmen leutten keinen zehnden mehr vertrauen. Den 14. seindt wier erstlich ins landt gegangen, vndt ist nur der cathalogus verlessen vndt die absentes notiert worden. Den 15. sein die fürstlige propositiones füergebracht, nemlich: 1. Dass die Valachen auch sollten zehnden geben. 2. dass dieselbigen so die müntz nit haben nemen wöllen, allss die Saxen, sollten gestrofft werden. 3. dass die so weingärtten haben, vndt dieselbigen nicht arbeÿten liessen, inen dieselbige soltten genomen werden, vndt dennen gegeben, welche sye arbeytetten. 4. dass dass landt solt auff ein bequeme contribution bedeckt sein. Die 16. ists still gewesen. Die 17. sein die postulata der landtständt füer dem gantzen landt verlessen worden, vndt hatt begert der adel: 1. dass fürstl. Durchlaucht von keinem edelman solt zehden nehmen. 2. Auch keine mautt über die Mörisch brücke. 3. Dass die jobagien von dess fürsten bodenn eben so woll soltten aussgegeben werden, als anderswo her. 4. Dass die sóóuagok selber soltten das saltz haken, vndt nit der edelleutt jobagien verdingen. 5. Dass das eissen nit solt aus dem landt gefürt werden noch verkaufft. 6. Dass der liber quaestus soltte frey gelassen werden. 7. Dass die städt nit soltten macht haben auff den gemeinen den hantwerkern die hantwerk zu arbeytten, zu steurn vndt zu waren. 8. Dass gewisse vndt in den warmegiek gesessene edelleutt soltten bestellet werden zu zeneren. 9. Das man von der nyomasch oder brach kein vihe soll eintriben. Zum 10, 11. vndt 12. Dass die heÿduken soltten nit so muetwillig im landt hin vndt wider reyssen vndt schaden thuen, sondern im zaum gehaltten werden.

Der Zeckel postulata seindt gewesen: 1. Az szabad kereskedés solt freÿgelassen werden. 2. Dass sÿe nit solten verbunden sein zum gratuito labore. 3. Dass die jobagien von allen örteren solten freÿ gegeben werden. 4. Dass die Croner weder im saltz noch in anderen sachen die mautt nit steigrn soltten. 5. Dass die Zeckel so in fürstl. Durchlaucht geschefften postieren müssen, sollten ein gewiss deputat haben. 6. Dass die stadt die frucht nit nach ierm gefallen limitieren sollen.

Griendunerstag, karfreitag, oster sunabendt sambt den osterligen feirtagen ist nichts füergenomen worden, auch derhalben dass die füernembsten auss Vngren noch nit woren ahnkommen.

Der Saxen universität postulata vndt die resolution darauss ist beÿ herrn burgemeister. Den 26. April seindt die postulata hinein geschikt. Den 27. ist der Croner sach mit dem Pap Janos fuergebracht, vndt hatt fier tag gewehret. Ist exmittiert worden, gleichwoll darneben verlesen die replication des fürsten auff die postulata. Prima Maÿ nihil actum. 2. Maÿ ist dess Wayda Ferentz sach fuergenomen, welcher seinem brueder ein wenig bluet gelassen, vndt also per notam vmb alle sein guetter oder jószág kommen ist. 3tia hatt sich fürstl. Durchlaucht auff die postulata resolviert, vndt ist der Vardeiner sach füergenomen worden, das sye den trabantten im schloss hatten einen ierer mittburger mit geualt auss dem gefänknuss genomen, vndt weyll sye sich auff ier privilegia berieffen, wardt die sach exmittiert. 4ta worden die articel ins landt geschickt, verlesen vndt demnoch dass landt ist licentyert worden. Interea aber auch ein legat vom palatino verhört worden, ein junger man.

Die articl seindt Euer Maiestät bekendt.

A szász nemz. ltárában. Acta et diaria 1520—1700.

XLII.

1628. máj. 12.—jún.

Cserényi Farkas követsége a császárhoz.

a)

A megbízó levél Meggauhoz.

Illustrissime domine amice Noster benevole.

Cum pro eo, quo erga Mattem caesaream singulari affectu ducimur, hoc tempore per certum legatum nostrum Mattem suam salutandam, incolumitatemque ejus visitandam voluerimus, intermittendum hoc etiam haud putavimus, quin Dnem quoque Vram Illrmam requirendam susciperemus; quam rogatam etiam volumus, ut verbis praesentium exhibitoris legati nostri, generosi nimirum Wolffgangi Czierenÿ de Also Balasfalva comitis comitatus Szolnok Interioris et consiliarii nostri, quicquid nomine nostro retulerit, in omnibus indubiam fidem adhibere, benevolumque animi sui erga nos studium declarare haud intermittat; — quod cum nos gratissimum habituri si-

mus, dabimus etiam operam, ut reciproca propensissimae voluntatis nostrae studia Dnatio Vra Illustrissima omni occasione agnoscat. — Cui de cetero firmam valetudinem, felicesque rerum omnium successus comprecamur. Datae in civitate nostra Alba Julia die 12. mensis Maÿ anno dni M.DC.XXVIII.

Illrmae Dnis Vrae benevolus amicus.

Gabriel m. p.

Kivül: Illustrissimo domino Leonhardo Helfrido comiti et domino a Meggau, libero baroni in Creuczingh, dno in Ruittenstain, Eremburgh etc. equiti aurei velleris, sacrae caes. regiaeque Mattis intimo consiliario, camerario et supremo aulae praefecto etc. etc. Amico nostro benevolo.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.).

b)

Cserényi Farkas előterjesztése a császárhoz.

Sacratissima stb.

Domine domine clementissime.

Clementi Sacrmae Caes. Regiaeque Mattis Vrae resolutione demisse accepta intellexi, inter cetera ratione arcis et bonorum Tokay nomine Mattis Vrae Sacr. sciscitari; qualemnam restaurationem sua celsitudo intendat illic instituere et quidnam potissimum ad id requiratur ac qualianam bona ad eam arcem spectantia et quanta summa et a quibus sint redempta, quibus postmodum intellectis in quantum quidem in iis bonis jus regium sese extendet, Mattem Vram S. gratiose inscribere dignaturam, rationeque restaurationis arcis ejusdem clementer sese resoluturam. Quapropter humillime Matti Vrae Sacrmae duxi intimandum.

Et primo quidem spectabili ac magnifico comiti palatino quondam Georgio Thurzo etc. sacratissimus quondam imperator Rudolphus felicissimae memoriae contulerat eandem arcem cum bonis in septuaginta quinque millibus florenorum Renensium, quod facit sexaginta quinque millia et nongentos flor. Hungaricales.

Deinde felicissimae recordationis Matthiae quondam imperatoris gratia eidem Georgio Thurzo facta, extendit se ad quadraginta quatuor millia flor. Hung. Demum in tribus certis locis idem quondam comes Thurzo a tribus certis personis redemit undecion millibus florenis Hung.

Porro Rakomoszt serenissimus quondam Gabriel Ba-

tori eidem Thurzo inscripserat in duodecim mille florenis Hungaricis.

Pro quibus his omnibus bonis benigne Mattas Vra Sacrma contentavit viduam dicti comitis Thurzo centum utpote millibus flor. Hung.

Bona vero Tarczalensia sua celsitudo redemit optima moneta a dominis Rakoczi octuaginta quinque millibus noningentis et quinquaginta florenis Hung., prout litterae superinde emanatae dictant.

Bona autem Keresztur a Stephano Tekely et totidem bona moneta redemit quadraginta millibus flor. Hung. super quo litterae etiam extant.

Item pagum Tordas, non ita pridem tribus millibus florenis Hung. His itaque omnibus in unum comportatis, faciunt ducenta, sexaginta duo millia ac noningenti et quinquaginta floren. Hung.

Et haec sunt, quae M. V. S. humillime, benignis spectanda oculis detegere debui.

Quoad reparationis dictae arcis modum: Clementissime Imperator aliud dicere non valeo, praeterquam, quod sua celsitudo arcem propugnaculis, forti et communi muro in quantum situs loci permiserit, munire et cingere velit. Si vero (quod Deus avertat) eidem quidpiam humanitus contigerit, teneantur successores etiam et legatarii sui restaurationem continuare. Quantum autem id expensarum requirat, certo constare non potest, ex situ tamen loci facile conjicitur non exiguos ad id requiri sumptus.

Si autem in his Matti Vrae Sacrmae aliqua difficultas sese offerret, dignetur benigne vel hac gratia adesse, ut nimirum exclusis propositis conditionibus, absolute in quadringentis millibus tallerorum imperialium praefata arx cum bonis annexis inscribatur. — Patiatur benigne, dnum meum clementissimum gratioso Mattis Vrae Sacrmae affectu et benevolentia frui, cum et alioquin ad manifestandam bonae intentionis inclinationem, nominisque boni conservationem intendat praeter omnem obligationem locum illum fortificare data occasione et munire.

Quod ad tricesimarum negocium attinet; officiales quidem suae celsitudinis in ditionibus eiusdem secundum tractatus Tokaiensis conclusionem, econverso tamen Mattis Vrae Sacrmae exactores non curatis tractatus eiusdem continentiis plenarie, prouti antea, exigunt non levi quaestum exercentium damno. Requireretur proinde desuper certa ordinatio, quae utrinque observaretur.

Ratione monetae benignam S. Mattis Vrae resolutionem nonnulli contrarium faciendo decreto Mattis Vrae Sacrmae superinde edito, loco movent. — Eapropter benigne medio dni comitis palatini demandare dignetur M. Vra S., ut si aliqui contumacia ducti acceptare recusaverint, gravi mulcta punirentur. Sua cels. pari ratione in deprehensos animadvertet. Quod autem domini mei clementissimi moneta nimis rara in ditionibus Sacr. M. Vrae reperiatur, causa est, quod nullibi extra septem comitatus acceptetur.

Eiusdem Mattis Vrae Sacrmae

humillimus servitor
Wolffgangus Chiereny
serenissimi prin. Tranniae legatus.

Kívül: Ad sacratissimam caesaream regiamque Mattem dnum dnum clementissimum humillimum memoriale Volffgangi Cherenÿ serenissimi Transylvaniae principis legati.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

XLIII.

1629. ápr. 8.—24.

a)

A fehérvári törvények.

Nos Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem octavum mensis Aprilis anni domini millesimi sexcentesimi vigesimi noni, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu celebratis conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos Articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba-Julia ad diem octavum mensis Aprilis, anni domini 1629. indictis celebratis conclusi.

Mint az mostani Felségednek közinkben küldött propositióiból s mind fejedelmi méltóságának idejétől fogva istentől adatott birodalmára és abban lévő szerelmes nemzetire való szünetlen vigyázásból, gondos és súlyos tereh viselésből vettük eszünkben Felségednek reánk való kegyelmes atyai gondviselését, holott Felséged mind annyi külső országoknak és tartományoknak felháborodott habjai között is mindeneknek reménségek kivűl istennek kegyelmes gondviselése által minden véletlen esettűl és reánk következendő veszedelmektűl édes hazáját és abban megtelepedett igaz híveit oly szorgalmatos gondviseléssel, éjjeli nappali vigyázással oltalmazza, hasznokat és előmeneteleket követi, hogy arról az mindennapi példa és önnön magától elég bizonság lévén, az hálaadásra mindenek méltán felindíttathatnak. Mert ugyanis Felségednek boldog fejedelemségétől fogván édes hazánk az előbbi külömb-külömb féle ártalmas és keserves motusoknak sanyarúságából respirálván és sok időktűl fogván kívánt csendes békességnek állapatjára jutván, oly igen megnyúgodott és előbbi virágzó állapatjára jutott, hogy annyi esztendőtűl fogván semminémű külső ellenségtűl bántása és sérelme nem lévén, láttatik az Felséged kegyelmes szárnyai alatt teljességgel megnyújtottnak lenni. És bizonyára ha még az pogánoktól is boldognak és szerencsésnek mondatott az a respublica, melyben az bölcsek uralkodnak, mi keresztyének méltábban boldogoknak mondhatjuk magunkat az Felséged böles, eszes és tanácscsal teljes reánk való kegyelmes gondviselése által. Kérjük is az mindenható úristent, hogy Felségedet az ő szent nevének dícsíretire, hazájának és nemzetének megmaradására közöttünk éltesse, szerencséjét öregbítse, jó egésséges boldog életének kívánatos napjait az földön minden áldásival sokasítsa.

Articulus I.

Haller György és Szombatheli Márton ellen nota perpetuae infidelitatis pronunciáltatik.

Noha penig veszszük eszünkben Felségednek közinkben küldött kegyelmes propositióiból némely gonosz szándékú hazafiainak Felséged kegyelmes személye és országúl ellenünk

való ártalmas igyekezeteket, az kik mostan is nem szűnvén, veszedelmes szándékokban nekünk nagy romlásunkkal előmenni akarnának, melyeknek gonosz szándékoknak eltávoztatásából is Felséged reánk való atyai kegyelmes gondviselését megtapasztalván, az minthogy azt méltó hálaadással Felségednek alázatosan megszolgáljuk, úgy istenünket azon kérjük is, hogy Felségednek ezután is erre szent malasztjával együtt oly erőt és áldást szolgáltasson, melylyel szegény hazánknak oltalmazására, magának jövendő üdőkre is örök dícsíretinek megmaradásával elérkezhessék. Mely személyek közűl Haller Györgyöt és Szombathelyi Mártont országúl előnkben evocáltatván és producáltatván Felséged és ebből is országunknak régi szokását és legitimum juris processum kegyelmesen követni akarván, megértettük az Felséged directorának Haller György ellen instituált actiójából és propositiójából, hogy Haller György nem gondolván semmit Felségtekhez és édes hazájához való kötelességéről, melyre mindeneket, kik az Felséged birodalmát ban laknak, ipsa etiam naturae lege [1]) és országunknak is írott törvénye szerint köteleseknek tudunk lenni, posthabito fidelitatis suae homagio Felséged híre és consensusa nélkül, sőt római császárral ő felségével való confoederatiónk ellen is, Felséged despectusára oly szolgálatra és kötelességre adta magát, melyet sem a végzésnek ereje szerint, sem penig országunknak eleitől fogván való szokása szerint jövendőre is ártalmas és közönséges veszedelmes példa adásával nem cselekedhetett volna. Mely ő cselekedetiért directora által legitime citáltatván országúl előnkben, noha director uram solenniter proclamáltatta Haller Györgyöt, mindazáltal contumacia ductus nem compareálván, hanem magát a facie justitiae absentálván, iuxta contenta decreti in totali actione et acquisitione directoris, hoc est in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et universorum bonorum suorum tam mobilium quam immobilium ubi vis habitorum convincáltuk és aggraváltuk országúl.

Szombatheli Márton ellen is még értettük director uram actiójáť és propositiójáť, ki mind az Felséged méltóságos személye ellen, mind édes hazánk ellen, idegen helyekben és fejedelmek előtt sok ártalmas és veszedelmes dolgokat practikált, forralt, követségeket hordozott, melyeket maga sem tagadhatván, az Felséged gratiájához confugiált volt, Felséged is nekie, az mint értjük ellene való propositiójából, minden előbbeni vétkeiről bizonyos conditók alatt megkegyelmezett volt: de ő Felségednek ilyen nagy gratiáját meg nem böcsülvén, ma-

[1]) A *lege* szó nyomtatási hibából kimaradt s egykorú kézírással van bepótolva.

gát eleiben szabott conditióhoz nem accomodálta, hanem csakhamar az gratia után előbbeni gonosz utjára viszszatérvén, Felséged híre és akaratja nélkül idegen országokba irkált és sok dolgokat, melyeket az nekie adott gratia szerint tartozott volna Felségednek megjelenteni, elhallgatott; melyekkel nyilván violálván az neki adott gratiának conditióit, az Felséged gratiája mellől elesett és előbbeni gonosz cselekedetét újítván Felséged és hazánk ellen, notoriusságban involválta magát. Mely ő veszedelmes practicájáért director uram actiója szerint és az ország decretoma szerint in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis bonorumque suorum universorum mobilium et immobilium ubivis et in quibuscunque comitatibus et in sedibus huius regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni Transylvaniae subiacentibus convincáltuk, condemnáltuk és proscribáltuk. Mely deliberatióinkat és sententiánkat Felséged kegyelmes tetszéséből in publicos regni Articulos unanimi consensu béírattuk, őket, úgymint Haller Györgyöt és Szombatheli Mártont, publicos Serenitatis Vestrae hostes et notorios declaráljuk és pronunciáljuk az ellenek prununciált és kiadott deliberatióink és sententiáink tenora szerint. [1])

Articulus II.

Az fejérvári házaknak épitések az elöbbi articulus szerint ujobban decernáltatik.

Az mi azért illeti az Felséged kegyelmes propositióinak egyik részét, tudniillik az itt való házaknak épitését, megemlékezünk egész országúl, hogy arról immár articulust is csináltunk, és kívántatott volna ekkédiglen is, az kiknek közülünk módja lött volna, hogy épitette volna. De kegyelmes urunk az gratuitus labor is rajtunk lévén, kőmívest is nehezen találván, még ekkédig ezek retraháltanak bennünket, mindazáltal, hogy ez jövendő őszig héazat alá vétessék minden vármegyéknek és székeknek házok, országúl végeztük.

Articulus III.

Az gratuitus labor praestálása ujobban igírtetik.

Az mint ennek előttö is kegyelmes urunk az gratuitus labornak praestálását megígírtük egész országúl, mostan is az

[1]) Ezen végzést a Brandenburgi Katalin fejedelemsége alatt 1630. jan. 25-dikére Gy.-Fejérvárra hirdetett legközelebbi országgyűlés VIII-dik Artikulusa megsemmisítette, s ennek következtében nyomattak újra ezen 1629-diki országgyűlési végzések a Haller György ellen hozott ítélet kihagyásával.

szerint készek vagyunk praestálni, csakhogy légyen alkolmatos üdőben, mikor szegénységinknek marhájok füet ehetik. Az székely uraink atyánkfiai és könyörögnek Felségednek, az mint ők is megígírték volt az gratuitus labornak praestálását, Felséged az szerint praestáltassa ez után is velek, Felségednek megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articulus IV.

Az annualis contributio végeztetik és az quartirokban lévő katonáknak hópénzekre az egy esztendőbéli kapu szám után való öt forint rendeltetik.

Noha nem tagadhatjuk kegyelmes urunk sok fogyatkozásit szegénységinknek, elannyira, hogy csak magok házok népe tartására, urok szolgálatjára is mint érkezhessenek el, tudja csak az isten, mindazonáltal, hogy Felségednek is meg ne fogyatkozzunk, ígírünk Felségednek egész országúl három nemzetűl, az székely uraink s atyánkfiaival egyetembe, kiknek jobbágyok kapuszámon vagyon, kapuról tíz-tíz forintot, az két rendbéli adózásra húsz forintot az elmúlt esztendőbéli terminusok szerint, úgymint az Szent-György napinak felét ad primum Julii, felét ad primum Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Novembris az Felséged tárházában beszolgálni. Felségednek alázatosan könyörgünk, légyen contentus vélle.

Az quartirokban lévő Felséged katonáinak hópénzekre kapuszám után öt-öt forintot, felét az adónak első részével, felét penig az utolsó részével, ígírünk Felségednek beszolgáltatni, ezen könyörögvén igen alázatosan Felségednek, vármegyénkről ne kénszeríttessenek szegény jobbágyink nekik élést hordani és mikor seregestől mennek is valahová faluról falura, akkor is éljenek pénzeken, ne kívánjanak ingyen való gazdálkodást.

Articulus V.

Az contributiónak administrálásában ha mi fogyatkozás esik az tisztviselöktül, azok ellen való animadversio debita constituáltatik.

Az adó beszolgáltatásban és egyéb tisztviselőknek [1]) gondviseletlenségek miatt kegyelmes urunk ha mi fogyatkozás esik, az Felséged kegyelmes bölcs ítíleti, azt Felséged animadvertáltatván, melyektűl esik az fogyatkozás, légyen az Felséged

[1]) Itt az eredeti hiteles példány hiányos, s bizonyosan így egészítendő ki: »az ispánoknak és egyéb tisztviselőknek.«

kegyelmessége; csakhogy Felséged is demandáljon serio jószágiban lévő gondviselőinek, az Felséged jószágiból is administrálják az adót idején korán az perceptoroknak kezekben, avagy ha nem akarnák administrálni, acceptálják ratiójokban számadáskor.

Articulus VI.

Az arendának ususa roboráltatik és az arendátornak tiszti denotáltatik.

Az mi az arenda dolgát illeti kegyelmes urunk, tetszik minekünk egész országúl, hogy abban az régi mód observáltassék és az kik az ellen cselekszenek, méltó hogy megbüntessesenek; csakhogy az arendator is menjen az szokott helyre az Arendának percipiálásakor, és mindaddig ott légyen, míg annak ideje s módja lészen, az régi mód szerint.

Articulus VII.

Hogy minden vármegyéken s mind az Székelységen solutis temporum [1]) az székek igen diligenter celebráltassanak, végeztük.

Az székeknek nem celebráltatása miatt vármegyéinken minémű fogyatkozásunk légyen, kegyelmes urunk, jól látjuk. Tetszik azért minekünk egész országúl, hogy ő nagyságok és ő kegyelmek tisztekben szorgalmatoson eljárjanak, ha mikor alkalmatosságok lészen és az Felséged szolgálatjától érkezhetnek. Az székely uraink s atyánkfiai instálnak Felségednek könyörgések által, mivel minden székekben inkább mindenik fő tisztek Felséged udvari continuus szolgái, hogy akár csak egyiket bocsássa Felséged derék székeknek celebrálására.

Articulus VIII.

Az szállás-adásban és gazdálkodásban lévő modalitásról adatott edictum bizonyos conditiók alatt confirmáltatik.

Értjük kegyelmes urunk az Felséged utólszori propositiójából, minémű edictumot adott volna minden székekre az szász uraink s atyánkfiainak az szállás-adás és gazdálkodás dolgából, melyet Felséged kegyelmesen intimál, hogy articulusban írnók. Minekünk is tetszik egész országúl, hogy ezen mód observáltassék az vármegyéken is és minden egyéb helyeken, tudni illik, hogy senkinek az ingyen és erőszakkal való gazdál-

[1]) Helyesen: solitis temporibus, vagy terminis.

kodás, posta-lovak, szekerek adására való erőltetés meg ne engedtessék; hogy ha kik affélére kénszerítenék az szegénységet és erővel akarnának venni, az olyanok ellen fölkelvén az falu, az hol történik, vagy magoktól vagy penig előttök járójoknak requisitiójára kedvezés nélkül megfogják és főispányok kezében vigyék, az Felségedtől Szászságra kiadott kétszáz forint poena alatt, melyet az tisztviselők is sub eadem poena tartozzanak exequálni, kivévén mindazáltal ebből az Felséged kegyelmes parancsolatját és azokat is, az kiknél az Felséged és gubernator urunk ő nagysága erről való patens levele lészen specifice. Az kik penig jó akaratjokban emberséget akarnak valamely böcsületes fő emberekhez mutatni, az magok szabad akaratján álljon. De minden helyeken az úton járóknak tartozzanak szállást és lovoknak magoknak illendő áron ételt, italt adni.

Articulus IX.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 2000.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 250.
Vizakna adjon	fl. 250.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy-Almás	fl. 60.
Szepsi-Szent-György	fl. 120.
Illyefalva	fl. 120.
Kézdi-Vásárhely	fl. 150.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia (in) omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praescripta civitate nostra Alba Julia die vigesima quarta mensis Aprilis. Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Gabriel m. p. (P. H.) Stephanus Kovachoczy
Cancellarius m. p.

Eredeti nyomtatott hiteles példánya *az erd. Múzeumban* (*a Dónáth-gyűjteményben*). — Ugyancsak nyomtatott s a fejedelem pecsétjével és Lectával ellátott egykorú példánya, melyből a Haller György és Szombathelyi Márton hűtlenségi megbélyegeztetéséről szóló I. törvénycikk ki van hagyva, megvan *az Erd. Múzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diaet. Trans. III. köt.*), és pecsét nélkül, Lectával *ugyanott* (*a Dónáth-gyűjteményben.*).

b)

A kolozsvári követek jelentése.

Prudentes et circumspecti domini nobis observandissimi. Officiorum nostrorum paratam commendationem.

Istentől Kegyelmeteknek minden testi-lelki jókat kévánunk megadatni boldogúl. Nem akarván ez occasiót praetermittálni, adhatjuk értésére Kegyelmeteknek, hogy onnat hazúl Kegyelmetektől eljővén, istennek kegyelmességéből vasárnap estvére érkeztünk ide Fejérvárra, urunkat is ő felségét itt találván. Legyen hála istennek ő szent felségének, urunkat ő felségét türhető állapattal értettük lenni. Az gyűlés talán az innep előtt nem kezdetik. Az ország népe egyébaránt gyülekezett; de az úri rend még keveset. Az mit Kegyelmetek privatim reánk bízott, abban az mennyire az itt való alkolmatosság engedte, munkálódtunk, azon leszünk, Isten segítsége velünk lévén ezután is, hogy úgy fáradhassunk mindenekben, az mint legjobb és hasznosb. Semmi oly dolog még az gyűlés állapatját mely nézné, nem forog; mihelyen mi olyan érkezik, kit szükségesnek ítílünk lenni reá, melyről Kegyelmeteket tudósítsuk, értésére adjuk Kegyelmeteknek fogyatkozás nélkül. Isten Kegyelmeteket tartsa meg jó egészségben fejenként boldogúl. Datae Albae Juliae die 10. Aprilis Anno 1629.

Prudentum et circumspectarum
Dominationum vestrarum
confratres benevoli
Johannes Tolnay et Michael
Eppel senatores Colosvarienses.

Külczím: Prudentibus et circumspectis dominis judici primario caeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis Colosvar etc. dominis nobis observandissimis.

(Eredetije Kolozsvár város levéltárában. Fasc. II. Nro. 92.)

c)

Szombathelyi elitéltetése.

Nos Gabriel dei gratia sacri Romani ímperii et Transsylvaniae princeps *stb.* Damus pro memoria, quod nobis die vigesima prima currentis mensis Aprilis instantis scilicet et durantis, fidelium nostrorum universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem subjectarum generali conventu eisdem per nos ad Dominicam Palmarum proxime elapsam in hanc civitatem nostram Albensem indicto una cum iisdem statibus universis et ordinibus regni pro facienda causa in infrascripta judicio pro tribunali sedentibus et constitutis nobilis Stephanus Varsóczi pro egregio Joanne Tholdalagi de Iklód causarum nostrarum fiscalium directore, eodem etiam directore nostro personaliter adstante ut actore, contra et adversus nobilem Martinum Szombathelyi de Dés velut inctum, qui etiam coram Nobis personaliter adstabat, proposuit eo modo: Ez jelenvaló személyt Szombathelyi Mártont azért kellett ő felségének az nemes ország eleiben hozatni, hogy ez nem gondolván sem az istennek fenyegető szentséges poroncsolatjával: Dominum et Regem timeto nec cum rebellibus ac proditoribus te consociaveris, subito enim irruet calamitas eorum et amborum poenas quis enumerabit; Proverb. 16. Item: In cogitatione tua regi ne detrahas neque in penetralibus cubiculi tui maledixeris principi, quoniam et avis coeli portabit vocem et qui habet pennas, annuntiabit sententiam Ecclest. 10. sem az olyan embereknek törvény szerint való büntetésektől nem iszonyodván, sem az mi kegyelmes urunk méltó neheztelésétől nem rettegvén, sem az maga szerelmes hazájának akárminemű veszedelmes állapotra való jutásától nem irtózván, ex instinctu diaboli propriique solummodo emolumenti consideratione ductus, csaknem szintén ide be erre az földre származásától fogva, először az megholt Báthori Gábor fejedelem ellen, most penig utólszor ez mostani kegyelmes urunk személye és országa ellen mind római császárnál ő felségénél, mind az lengyel királynál, mind az moldvai vajdánál s mind penig az hatalmas császár fényes portáján alattomban való álnok és ártalmas praktikákot indított, ellene való titkos követséget viselt és tehetsége szerint minden magaviselésével azon igyekezett, hogy ezt az mi szegény hazánkot megháborítsa, csendes és békességes állapotját felzavarja és veszedelemben juttassa, ha azok az fejedelmek az ő felségével való egyességnek

conserválásaért nem contemnálták volna, mely cselekedetiért azt kívánom, hogy juxta partis primae tit. 14. tanquam publicae pacis et tranquillitatis turbator, homagiique et fidelitatis hostilis abjurator in exemplum aliorum in nota perpetuae infidelitatis convincáltassék és miérthogy maga csak szintén magától ezekre elegedőnek nem ítíltethetik, azt kévánom, hogy exquisitissimo tormentorum generi subjectus, complicessit detegálja, ignotis caractheribus írott levelét megmagyarázza, innét Erdélyből Bécsben és Konstantinápolyban magának írott leveleit előadja és valakire valamit tud vagy az ő felsége személyének jovára, vagy posteritásunknak az maga írása szerint való megmaradására, mindeneket voltaképen aperiáljon. Qua propositione dicti directoris nostri memoratus Martinus Szombathelyi incattus responderat, se nec procuratores penes se postulare, neque etiam per se ipsum contra actionem et propositionem adversus se institutam defendere velle, et ratio esset: quia nos eidem super universis suis excessibus, si quas adversus nos statumque regni publicum vel in ipsa porta Ottomannica vel in aulis imperatoris Romanorum, aliorumque Principum designasset, gratiam nostram indulsissemus specialem. Idcirco se totum praetermissa omni alia sui expurgatione et defensione, gratiae nostrae sibi semel impertitae submitteret; quibus procurator antelati directoris nostri perceptis replicaverat, hoc quidem verum esse, quod Nos pro dicto incatto gratiam specialem super praeinsertis suis excessibus feceramus, quod etiam illibatam eidem conservassemus, si et ipse incattus conditiones sub quibus gratiam ipsi feceramus, adimplere, prout promiserat, voluisset; modo manifestum est praedictum incattum conditiones gratiae nostrae aperte violasse, inter alia in eo, quod mox post factam illam gratiam absque scitu et consensu nostro quasdam literas ad oratorem imperatoris Romanorum Constantinapoli agentem conscripsisset, in quibus ea nomine nostro inseruisset, quae a nobis tamquam audivisset; deinde quae praecipua erat inter conditiones gratiae nostrae illi factae, multa quae ad salutem nostram et bonum regni publicum maxime spectabant, in binaria sua audientia coram nobis reticuisset; violatis igitur conditionibus gratiae et ipsa gratia per ipsum violasse dinosceretur juxta regulam juris, qua gratia nostra violata, prioribusque suis omnibus excessibus per praemissarum litterarum exarationem, rerumque maxime necessariarum suppressionem renovatis ipse incattus omnium praemissorum suorum excessuum reus jure merito habendus et proinde jure merito poena praedeclarata puniendus esset. His quoque auditis praefatus incattus priora duntaxat sua dicta repetivit

seque posthabita omni alia defensione sibi gratiae nostrae inniti velle respondit. Quibus omnibus hunc in modum agitatis postulavit tandem antelati directoris procurator a nobis contra praedictum incattum tamquam in defensione sui succumbentem universisque regni statibus judicium et justitiam elargiri. Verum quia prout ex praemissis informabamur praememoratus director noster praefatum Martinum Szombathelyi incattum in conspectum nostrum universorumque statuum sisti curasse, eundemque incattum contra dignitatem nostram statuumque regni publicam in aulis magnorum regum et principum pernitiosa consilia agitasse, nocivas practicas exercuisse, diversas clandestinas legationes obivisse, totoque suo posse tranquillitatem regni publicam perturbare conatum fuisse, ac proinde eundem tamquam publicae pacis perturbatorem a jure statuta poena condemnare postulasse proposuisse, praescriptum autem incattum adversus ista omnia respondisse sese super praemissis omnibus suis excessibus gratiam nostram specialem recepisse, eumque sic adversus actionem praememorati directoris nostri tutum et securum esse; praefatum e contra directorem nostrum replicasse, gratiam nostram illi suffragari minime posse, ob id maxime, quod gratia nostra illi certis sub conditionibus fuisset elargita et quia conditiones illas violasset, violata eo facto et gratia nostra per ipsum foret juxta regulam juris: violatis conditionibus, violantur et pacta. Ac proinde ipsum incattum in priora sua delicta reincidisse, meritoque puniri posse comperiebatur manifeste. Propter quod praefatus Martinus Szombathely incattus pro praemissis suis enormibus excessibus, consiliis utpote pernitiosis in aulis externorum principum agitatis, exercitis practicis ac susceptis ac obitis diversis pestiferis legationibus contra dignitatem nostram statumque regni publicum patratis, juxta actionem et propositionem directoris nostri ex decreti Tripartiti par. 1. titul. 14. factam in nota perpetuae infidelitatas perpetua scilicet amissione capitis, universorumque bonorum suorum mobilium et immobilium ubivis intra ambitum hujus regni nostri Transsilvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae Transilvaniae subjacentium fisco nostro applicandorum convinci et aggravari habere nobis praefatisque statibus et ordinibus regni nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro et sana deliberatione nolentes praetitulati Martini Szombathelyi incatti praemissos suos enormes excessus, consilia utpote pernitiosa in aulis externorum principum agitata exercitas practicas ac susceptas ac obitas diversas

pestiferas legationes contra dignitatem nostram statumque regni publicum patratas simpliciter et impune pertransire, ne et alii exinde pravo desumpto exemplo similes atroces nefarios excessus perpatrare attentareque praesumant, sed potius poena hujus dictata etiam alios quoslibet a similibus praesumtuosis excessibus restringat, cohibeat et detrahat: eundem igitur Martinum Szombathely incattum et convictum causis et rationibus ex praedeclaratis in praemissa nota infidelitatis, perpetua scilicet amissione capitis, universorumque bonorum suorum mobilium et immobilium perpetuitatisque eorum ubivis intra ambitum hujus regni nostri Transsilvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae Transilvaniae subjacentium fisco nostro applicandorum, contradictione, inhibitione et repulsione praelibati Martini Szombathely incatti et convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante convictum et aggravatum fore una cum dictis universis statibus et ordinibus regni, juxta actionem et propositionem actoris superius declaratam judicandum decrevimus et commissimus, decernimus et committimus per praesentes. Datum in dicta civitate nostra Alba Julia ipsoque generali dominorum regnicolarum conventu, die vigesima tertia mensis Aprilis anno domini millesimo sextentesimo vigesimo nono.

(Egykorú másolat az erdélyi kam. levéltárában.)

XLIV.

1629. május 5.

A fejedelem nyiltparancsa a katonák zsarolásainak meggátlása ügyében

Gabriel dei gratia etc.

Mivel katonáinknak birodalmunkban széljel zászlójoktól, kapitányjoktól, hadnagyoktól távol, quartirokban való lakásokból némely szófogadatlan latrok miatt mindenfelől sok panasz vagyon ellenek, és ő színek alatt más sok latrok is az útak állásától, tolvajkodásoktól meg nem szűnnek: ezeknek eltávoztatásáért ezutánra már őket zászlónként bizonyos helyekre csapatokba rendeltük, a holott, hogy ez alább megírt szép rendtartásokkal pénzeken éljenek, nekik fejenként azon alább megírt büntetések alatt parancsoljuk.

1. Minden kapitány és hadnagy seregében lakjék, sohova seregéből hírünk nélkül kimenni ne merészeljen. Az kiknek pedig bizonyos és szükséges dolgok végett bizonyos ideig való kimeneteleket seregekből meg fogjuk engedni, az mi tőllünk rendeltetett napra tisztessége vesztése alatt seregek közé visz-

sza jőjjenek. És ez ilyen idő alatt is míg az mi kgls engedelmünkből az kapitán serege kívűl lészen, oly hadnagyát hagyja képében, az kinek emberségében, gondviselésében és kemény voltában maga leginkább megnyughatik.

2. Valamikor pedig valamely kapitán mi tőlünk szükséges dolgaira seregéből elkérezik, azon kapitán alatt való minden hadnagy seregében tartozzék lenni az kapitán visszaérkezéséig; azután is pedig, és semmi időben az hadnagyok is a seregekből ki ne menjenek, hanem tőlünk vegyenek szabadságot levelek avagy katonájuk által.

3. Az kapitán és hadnagy híre nélkűl egy katona is széljel ne járjon, csak egy napi járó földön is seregéből kimenni ne merészeljen. Ha kinek valahova mi bizonyos szükséges járása lészen, kapitányától, hadnagyától elkéredzék, útilevelet vegyen tőlök, kiben meg legyen írva, a hová menni akar; és a mely napra meg leszen parancsolva, hogy seregébe haza menjen, azt elmúlatni ne merészelje, és az úti levelet kapitányának, hadnagyának mindjárt beadja.

4. Minden kapitán és hadnagy, hogy az alatta valókra jobban vigyázhasson, őköt tized számra bizonyos jámbor tizedesek alá rendelje és minden tizedes az ő tizedét minden istenadta nap meglátogassa, az ő tizedebeli katonája otthon vagyon-e? ha otthonn nincs és ha kapitánya avagy hadnagya híre s levele nélkűl ment el, az tizedes tartozzék mindjárást hadnagyának megjelenteni és a hadnagy az olyant érdeme szerint minden kedvezés nélkűl megbüntesse. És így minden hadnagy az tizedesektől minden nap megtudakozza, ki hol jár a katonákban és úgy vigyázzanak reájok, hogy minden latorságtól, dúlásra, fosztásra való kijárástúl őket megtartóztassák, megoltalmazzák.

5. Melyre hogy az kapitányok, hadnagyok, tizedesek jobban érkezhessenek, az fűvelő helyekben is ezen vigyázással legyenek reájok és senki az rendelt helynél más fűvelő helyet ne válaszszon; egyéb faluk határira se fűvelni, se bárány és egyebet es kapdosni, sem pedig másutt szállást magának fogni, élete vesztése alatt ne merészeljen. Lovokat is pedig az fűvelő helyekre szép renddel, sorjában verjék, az fűvet ne gázolják, és csak úgy üssék elébb-elébb hogy szájával érhesse az ló az ép fűvet, mert egész nyáron más fűvelő helyek nem lészen.

6. Valamely hadnagy ez feljűl megírt módok szerint gondot nem visel az ő alattavalóira az gondviseletlenség megbizonyosodván, az kapitán tisztsége vesztése alatt tartozzék az olyan szófogadatlan hadnagyát megfogni és mi kezünkben nyakon kötve hozni. Ha pedig tizedestől esik az

gondviseletlenség, az hadnagy tartozzék az olyan tizedest nyakon kötve kapitánya kezében vinni. Ha pedig az kapitány így nem visel gondot, magunk büntetjük kedvezés nélkül meg érette.

7. Valaki az szegény embernek marháját, barmát, juhát, bárányát, tyukját, lúdját és akármi névvel nevezendő élését elveszi erővel, megtudódván, melyik seregbeli katona cselekedte, mihelt az szegény ember panaszol, az kapitán és hadnagy tartozzék kikeresni és az marha árát megadatni; és az latorságért, a ki cselekedte lészen, hogy valamit az szegény embertől erővel elvött, két pálczával az marha árának megadatása felett megveretni.

8. Az ki dúl, foszt, útat áll, kedvezés nélkül karóban verettetik érette.

9. Az ki erőszakot teszen, avagy tisztátalan személt szállásán tart, feje vétetik érette.

10. Az mely kapitán és hadnagy seregében való katona efféle latorságot cselekeszik és kapitánya vagy hadnagya kedvezvén neki, ki nem keresi, avagy ha pártját fogja, maga az kapitán avagy hadnagy öletik meg érette.

11. Az hol pedig telelésre való quartirokat elrendeljük, mivel ezután az nem változik, hanem esztendőnként azon quartira lészen minden seregnek zászlóaljának, valameddig isten bennünket éltet, úgy viseljen minden katona gondot szállására, hogy az szegény embert gazdáját semmire egy szóval megmondva ne erőltesse, ne szidja, ne verje, kerte veteményéhez ne nyúljon, se major házához semmi éléséhez, holott csak szállással, meleg házzal és a mit a katona az gazdaasszony kezében ad, annak elkészétésével tartozik az gazda, egyébbel semmivel nem.

12. Valamely határon, maga quartira határán, vagy szomszéd falubelieken az szegény ember szénáját, zabját kévéiben avagy fosztva, az katona ellopja avagy lopatja, mihelt az szegény ember paszol az kapitánnak, hadnagyának, tartozzék mindjárást kikeresni, az árát megadatni és annakfelette, a ki cselekedte lészen, kímílletlen megpálczáztatni.

13. Minden katona lovászát, szolgáját oly fenyítékben tartsa, hogy ha az katonák avagy lovászok miatt az gazda kárt vall és azt az kapitánnak, hadnagynak megjelenti, az kapitán és hadnagy tartozzék kikerestetni és azon városnak törvénytevő bíráit is az törvényben űlletniés az szerént minden igazsággal megbüntetni. Az mely hadnagy vagy kapitán ezt nem cselekedné, meghal érette.

14. Az kapitányok, hadnagyok idegen csavargó legényeket az ő maga zászlója alatt valókon kivűl senkit élete vesztése alatt ne merészeljen befogadni seregében, se fűvelő, se

telelő helyében. Ha hol pedig olyan legények találtatnának, az kapitány és hadnagy élete vesztése alatt megfogja, nekünk minden marhájával egyetemben behozza; mely marhának harmadrésze legyen az kapitányé avagy hadnagyé, a ki behozza.

15. Az mely fűvelő avagy telelő helyekhez közel valami latorság esik és az káros megbántott emberek az kapitánt avagy hadnagyot megtalálják, azok mindjárást tartozzanak felűlni, az latrokat megűzni, kergetni, megfogni és az káros ember marháját megadatni mind egy pénzig. Az mi marhája pedig az latornak találtatik, azoké legyen, az kik kergetik, megfogják. Magát pedig az latrot azon városnak bírájának jelenlétekben tartozzanak törvény szerint megsententiázni és karóban veretni.

16. Mely rendtartást és parancsolatunkat hogy mindenek fejenként és fogyatkozás nélkűl megtartsanak, az kapitányok, hadnagyok, tizedesek minden alattok valókkal megtartassanak, fejenként nekik az megírt büntetések alatt életekre, tisztességekre parancsoljuk. Secus nullo modo facturi. Datum in castro nostro Alvinczensi, die 5. mensis Maji, Anno 1629.

(Egyk. másolata a gy.-fvárl kápt. ltár u. a. részében. — Egy más egykorú példánya megvan a Hédervváry gyüjteményben.)

XLV.

1629. május 31—jún. 25.

Ornay Gáspár követsége Ferdinándhoz.

a)

Bethlen levele Ferenczffyhez.

Gabriel stb. ac Opuliae et Ratiboriae dux.

Generose nobis dilecte. Nemzetes vitézlő Ornay Gáspár hívünket kelletvén az közönséges jóra néző némely bizonyos dolgokban császárhoz ő felségéhez küldenünk; Kegmedet benigne akaránk requirálni, hogy Ornay Gáspárnak mind az ő felgétől való audientia megszerzésben, azután is meg nem késlelésében és egyéb kévántatandó dolgokban is legyen minden jóakarattal és segítséggel, kit mi is illendő kegyelmességgel akarunk felőle agnoscálni. Ipsi et in reliquo benigne semper propensi manentes. Datum ad acidulas possessionis Szááldobos die 31. May anno dni 1629.

Gabriel m. p.

Kívül: Generoso Laurentio Ferenczffy stb. Nobis dilecto.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.).

b)

Bethlen a császárhoz.

Sacra Caesarea — — —
Domine — — —

Licet mihi is semper animus, eaque voluntas a constitutae cum Matte Vra pacis hujus initiis fuerit, ut constantis sincerique affectus mei voluntatem eo pacto declararem, quo non aliud, quam publicae tranquillitatis studium, pactorumque cum Matte Vra et vicinis quibusque observationem mihi cordi esse palam aperteque omnes intelligerent, ad quod propositum cum actiones meas hactenus direxissem, meque eo in statu a divina bonitate collocatum intelligerem, ut praeter eum, qui secreta cordium scrutatur nulli alii rationem a me reddi debere aequo jure arbitrarer, tamen sinistras aliquorum suspiciones, inanisque diffidentiae rumores apud quosdam viguisse intellexi; qui legationes quorundam regum et principum contra Mattem Vram institutas huc accessisse falso rumore cum sparsissent, me etiam hostilia moliri apud quosdam disseminarunt. Quod quam alienum ab instituti mei rationibus sit, quamque falso confictae hae res nihil aliud, quam publicae quietis perturbationem spirent, quivis sani judicii facile considerare poterit: cum testem Deum ipsum et conscientiae meae candorem habeam, a conclusae pacis hujus tempore, nullas a quibusvis contra Mattem Vram legationes ad me missas esse, neque ullum mecum quidquam adversus eam egisse, cum in signum bonae confidentiae de iis Mattem Vram omni mora posthabita edocturus fuissem, uti hoc etiam tempore praetermittendum minime putavi, quin Mattem Vram certiorem de his ipse rederem; nimirum magnificum Wolmarum Farensbachium, a serenissimo rege Sueciae ad me missum inexpectatum improvisumque, cum nihil antea de eo priusquam in ditiones meas pervenisset, accepissem, decima octava hujus mensis Maÿ huc appulisse, qui penes litteras credentiae redditas cum ex authentica instructione — — — — — quaedam exhibita mihi exposuisset, per hunc — — — — — dem et internuntiun meum Matti Vrae ea statim — — — — eque fideliter referenda in mandatis dedi; ex quo — — — — perceptura, institutique mei rationes benigne — — — — judicio suo ponderatura erit, meque non aliud, quam caesareae et regiae personae augustissimaeque ejus domus et publicae quietis commoda, vicinorumque gentium tranquillitatem in animo habere palam aperteque agnoscet. Quae cum ita sint, Mattem quoque Vram ea sapientia, tali pietate, tantaque insignis judicii laude praeditam, non

alia benigni instituti sui decreta habituram certo existimo: quam caesareis et regiis virtutibus suis, tantaeque rerum gestarum gloriae cumulum his etiam additurum, illudque acturam esse, ut almae pacis fructum non tantum hisce regnis et populis conservatum, sed orbi etiam christiano post tot funestas vastitates, innoxiique populi clades, optatam tranquillitatem se auspice tandem restitutam omnes agnoscant. De reliquo Mattem Vram uti rogatam volo, ut praesentium exhibitoris fidelis et internuncii mei egregii nimirum Casparis Ornaj verbis quidquid nomine meo retulerit, in omnibus indubiam fidem adhibere benigne dignetur, ita constantis studii mei officia sincerissima voluntate Matti Vrae delata esse cupio; et Deum immortalem veneror, ut eam diutissime felicem vivere secundissimoque incolumitatis et rerum omnium statu perfrui concedat. Dabantur ad acidulas possessionis Szaldobosiensis, die ultima mensis May anno dni 1629.

Mattis Vrae Caesareae et
Regiae
servitor studiosus ac devotus
Gabriel m. p.

Kívül: Sacrae Romanorum stb. stb. Domino benignissimo.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Múz.).

c)

Ornay Gáspár előterjesztése a királyhoz 1629. jún. 25. Ferenczffy jegyzése.

25. Junii 1629. Viennae.

Internuntius in audientia suae Matti hoc pacto locutus.

Princeps et dnus meus clementissimus summa cum reverentia et honore salutans Vram Mattem, boni affectus servitia sÿncere defert et commendat. — Matti suae a Deo longam vitam et in nogotiis suis omnem prosperitatem comprecatur.

Mittit etiam litteras, penes quas ex mandato internuntium coram verbis suae Matti referre benignas aures petit pro enumerando.

Petit intellectis negotiis et mentem principis dimissionem et expeditionem accelerari.

Inaudisse principem ex communi rumore, partim etiam ex nuntio dni palatini ad se misso, partim ex iis, quae dnus archiepiscopus Francisco Miko perscripsit, illud vulgari, licet impertinentissime, quod nimirum siquidem ex variis locis lega-

tiones fierent ad principem, exinde manifeste apparere, quod hostili animo intenderet esse contra Caesaream Mattem, quae tamen aperte contra rei veritatem sunt.

Cum tamen sua serenitas in testem vocet Deum et conscientiam suam, quod post transactiones cum sua Matte a quoquam venissent ad se, qui contra suam Mattem nociva tractasset.

Verum

Nuperrime insperato a rege Sueciae venisse legatum Ferenczback, cujus adventus forte etiam prius innotuit suae Matti.

Eum tanquam legatum ex usitato jure gentium a se arcere non potuit, neque ablegare, verum legationem ejus percipere voluit. Praesertim cum ea sit persona, quae affinitate ac vinculis sanguinis sibi multum conjunctus est.

Prout etiam sua serenitas liberum principem se agnoscens et libere se hic posse agere, quod nemo illi tale quid prohibere posset.

Sic demum postquam intellexisset causam adventus sui et juxta instructionem sigillo firmatam penes credentionales litteras postulata regis proposuisset; noluit omittere princeps, quin suam Mattem de iis informaret eaque communicaret.

Unde animadvertere potest sua Mattas num falso conficti rumores sint illi de sua serenitate sparsi.

Nullam siquidem sua serenitas intentionem aliam habet, quam ut veram et justam sinceritatem erga suam Mattem et ad sanctae pacis conservationem re ipsa declarare posset; qua in re in posterum quoque nihil permittet fieri. Praesertim si hinc occasio et causa non praebeatur ad hoc ipsum.

In futurum etiam si quid simile inaudierit et habuerit sua serenitas, non intermittet suae Matti communicare.

Ea vero fiducia fertur et sua serenitas erga suam Mattem, quod sÿnceram inclinationem habens erga almam pacem ejusque conservationem, caesareum benignum affectum erga suam serenitatem declaratura sit.

* * *

Descripta paria litterarum, quae in diversorio habentur, quem V. Mattas deputatura est, relegentur, ex quibus sua Mattas quaelibet intellectura est.

Et majoris confidentiae argumentum ut sit, prae manibus habentur etiam, qualianam responsa dederit sua serenitas ad praetensiones et postulata regis Sueciae.

(A »Jászai-féle gyüjtemény«-böl. Nemz. Múz.).

XLVI.

1629. júl. 23.

Bethlen Gábor rendelete a méz és viasz egyedárú behozatala ügyében.

a)

A nyílt parancs.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppuliae Ratioboriaeque dux etcetera. Universis et singulis spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus supremis et vicecomitibus quorumque comitatuum in ditione nostra Transylvanica existentium, circumspectis item et providis judicibus primariis ceterisque juratis civibus et inhabitatoribus quorumque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, praesentes nostras visuris, fidelibus nobis dilectis salutem et gratiam nostram.

Minthogy ez esztendőben az lábas marhával való kereskedésnek semmi alkalmatossága nem lehete az fínyes portára tartozó ország adajának fizetésére, pedig jó pénznek igen nehezen tehetjük szerét, vöttük eszünkben, ha mézünk, viaszunk bőven volna, abból lelhetnénk alkalmatosban portára való jobb pénzt, kihez képest mézgyűjtéshez kelletvén fognunk, annak gyűtésére, felszedésére rendeltük és bocsátottuk ki ez levelünk praesentáló Kolosváratt lakó Vásárhelyi Szabó Istvánt, ki mellé segítségül rendeltük, Vásárhelyről István deák és Szőcs István és Szabó Miklós és Kerekes Szabó István híveinket. Hűségteknek azért hagyjuk és serio parancsoljuk, hogy sohul senki semminemű helyeken megnevezett gondviselő hívünk és emberink kívül, mézét s viaszát, minden marhája elvesztése alatt eladni ne merészelje, hanem emberinknek, kik kész pénzűl mindgyárást mindent contentálnak. Értjük pedig azér, hogy sok helyekre némely városi főrendek, pénzeket summarie kiosztották nyilván való kárunkra és kedvetlenségünkre. Megparancsoltuk gondviselő hívünknek, hogy afféléket igen diligenter observálja és observáltassa és in scriptis értésünkre adja, kikre minemő gondot akarunk viseltetni másoknak példájára is experiálják akárminemű rendbeli emberek legyenek azok; valahol pedig mézet szednek, mindenütt elegendő segítő embereket (adjanak) az méz kitörésre, szekerekre töltésére és magok is mellette legyenek emberinknek az méz felmérésében és hol mennyi mézet vöttenek, arrúl quietantiát adjanak, az méz alá szekereket, vonó marhákat és em-

bereket rendeljenek és oda vigyék a hova embereink akarják vitetni, azonképpen az üres hordók alá is. Emberink mellé pedig az hul kívántatik keresőket adván és postalovat, gazdálkodjék is magának; ebben senki híveink közzűl fogyatkozást tenni s akadált szerzeni ne merészeljen, mert kemény animadversiónkat el nem kerűli.

Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia die vigesima tertia mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Gabriel m. p.

Egykorú másolat a szász nemzeti ltárban. Nro. 358.

b)

Az utasítás.

1.

Instructió.

Az melyhez kellessék magát accomadálni az mi számunkra való méz- és viaszgyűjtésben Kolosváratt lakó Vásárhelyi Szabó István nevű hívünknek és melléje rendelt hívünket minemű tanúsággal bocsássa mindenfelé Albae Juliae die 23. Julii anno 1629. extradata.

1. Mindenütt Erdélyben, vármegyéken, városokban, székekben eljárván és igen diligenter felcirkálván, keresvén valamennyi mézet, viaszat hallattatnak, azt mind számunkra colligálják, congerálják, senkinek pénzen semmi rendbeli embereknek ne engedjenek; ha kiket rajta kaphatnak, az kikkel bírnak, életek vesztése alatt, absque respectu personarum, mézét confiscálják és minden marháját, valamit nála találnak s magát küldjék az oda közelebb levő házunkban tiszttartónak kezében s ha kikkel nem bírnak, bírhatnának, értésünkre adni sietséggel el ne mulassák.

2. Az méznek köblét az $72^1/_2$ hetvenkét ejteles köblét hét forinton vegyék be mindenütt.

3. Viaszat is valahol mennyit találhatnak, hasonlóképen congerálják, mint az mézet, senkinek azon poena alatt meg ne engedjék szedni.

Az szép szín viasznak fontját húsz pénzen vegyék be, mázsáját huszonnyolcz forinton; ha penig úgy semmiképpen nem vehetik be, huszonkét pénzen is elvegyék fontját. Musztika viasznak pedig fontját tizenöt pénzen.

4. Erre rendelt főgondviselő emberünk pedig az mellé rendelt társait legelőszer erős hittel megesküsse, hogy ebbeli mi szolgálatunkban igazán hasznosson és minden fogyatkozás nékül igyekezzenek eljárni, szavát fogadják pedig mindenben, valamit az mi hasznunkra néző dolgokban nekik parancsol és eleikben ad.

5. Ezeknek véghöz vitelekért és ebben való szolgálatjokért leszen fizetések: kilenesen úgy mint vásárhelyi Szabó Istvánnak, Kállai Jánosnak, Ennyedi Mihálynak, Köpezi Dánielnek, István deáknak, Szeőcs Istvánnak, Szabó Miklósnak és Kerekes Szabó Istvánnak készpénz ff. 120. magok pénzén penig közönségesen ötszáz forint ára mézet, magának kétszáz-kétszáz forint árát és az többinek közönségesen háromszáz forint árát, mely mézet szabad legyen eladni, valakinek akarják. Az viaszat penig tárházunkban szolgáltassák 28 forintért mázsáját.

6. Az hol magunk házához találnak menni, magának és társainak per diem négy-négy czipó, magának per diem bor jiiβ: 2 társainak per diem jiiβ: 1 két-két font hús, vagy két tál étek per diem, mikor az mézgyűjtés vagy kitaszitás dolgában járnak. Datum loco die et anno in praescriptis.

Forma juramenti.

Én Marosvásárhelyt lakó Szabó Miklós esküszem az élő mindenható, földnek menynek teremptő istenére, hogy én az én kegyelmes uramnak fejedelmemnek az felséges Gabrielnek az római szent birodalomnak, Erdélyországnak fejedelmének etcetera hű és igaz leszek és az én reám bizattatott hivatalomban, szolgálatomban igazán híven és tökéletesen eljárok, teljes erőm, elmém szerint ő felségének hasznát örögbíteni és kárát oltávoztatni igyeközem, kárt sem magam nem teszek akaratommal, sem társaimmal tenni nem engedek, úgy mint ez jelen való 1629. esztendőbeli méz- és viaszgyítésben, sőt az kezemhöz vött és ezen szükségen vejendő ő felsége pénzéről, mézéről, viaszáról, serről igaz és elegendő sommát is adok. Isten engemet úgy segéljen.

2.

Instructio Stephani Szabó de Marusvasarhelÿ.

Mivel az mi kegyelmes urunk ő felsége pecsétivel költ instructio csak egy, én főgondviselő köztök, Kolosváratt lakó Vásárhely Szabó István egyszersmind mindeneknek az egyet ki nem adhatom, hanem értsék minden rendbeli embereket, hogy az ő felsége instructiója pariajának helt adgyon, mert ha hol szófogadatlanság találtatik vagy az ő felsége pecséti alatt

való instructio is oda érkezik, és félő, hogy az szófogadatlanságért nagy poena ne találja. Oretenus is így informált, hogy minden processusát az mézgyűjtésnek és viaszgyűjtésnek Kegtek eleiben instruáljam.

1. Mikor a mézet fel akarjátok veretni és veritek, akkor az mely faluban mennyi mézet vertek és kitől vernek és mely vármegyében, városon, székben levő faló, felírjátok igazán és arról kezén quietantiát hagyjatok ott az bírónál.

2. Hogy mikor tele leszen az hordó és mennye lészen benne, megírjátok, vagy mennye hija ha lenne az indításban és az árában, az helyben levő bíró attól az embertől, az melyre az hordó méznek az helyben vitelét bízza, az hova Kegyelmetek küldeni akarja, azt az czédulát magával elvigye. Kegyelmetek is annak az falunak nevét és birájának felírja, az hordónak is mennyi lenne száma Kegtek kezében maradjon, hogy így ha az vitelben kár leszen, vagy elfoly és azon az falun ő felsége meg akarja az árát venni, az czédula nélkűl penig ha elveszti az szekeres, békével nem marad ott az hova viszi, az mely helyben Kegtek parancsolta vinni. Mert az helyben leszen az ki számát veszi le az hordót és viszontag más czédulát ad neki, az szerint az mint az Kegtek czéduláját kézben adja, hogy ha kárt, fogyatkozást nem teszen, ha penig kárt tesznek, ők adnak arról számot; az bírónak penig meg kell hadni, hogy az mely szekeren elkűldi a mézet, hütes embert bocsásson vele, hogy kár ne legyen benne.

3. Az viaszat is az fen (?) ő felsége instructiója szerint vegye Kegtek, de tiszta legyen a viasz, jól Kegtek megvigyázza, mind musztika viaszszal együtt. Ha penig igen ocsmány leszen az musztika viasz, jól meg kell látni és tisztítsa meg, az kié leszen és úgy kell elvenni.

Egykorú hibás másolat a szász egyetem ltárában. Nro. 357.

FÜGGELÉK.

Részint a Történelmi Társulat kirándulásai, részint azon kívül is folytatott kutatásaim alkalmával több oly íratra akadtam, melyek vagy önmagukban is országgyülési irományok, vagy ezekkel szoros összeköttetésben állanak. Szükségesnek tartottam ezeket, mint függeléket, a jelen kötethez csatolni, annyival inkább, mert nem tartom valószínűnek, hogy a későbbi kutatások alkalmával is annyi anyagot hozhassak össze, mennyi egy pótkötetre elegendő volna.

I.

1561. nov.

Meghívó a kolozsvári országgyülésre. (V. ö. II. k. 141. és 193. ll.).

Joannes secundus Dei gratia electus rex Hungariae Dalmatiae Croatiae etc. fidelibus nostris egregiis et nobilibus, comitibus, vicecomitibus, judicibus et universitati nobilium comitatus Zolnok Interioris salutem et gratiam.

Meminisse potestis, quod superioribus mensibus per litteras vobis mandaverimus ut per singula capita cum se licima parte colonorum vestrorum parati esse, ac ad primas litteras post illarum emanationem eo quo necessitas regni postularet movere possetis, — cum autem ex significatione fidelium nostrorum magnifici domini Melchioris Balassa supremi capitanei nostri ac ceterorum praefectorum atque militum nostrorum certo intelligamus, expeditionem electae caesareae, M^tis^ Romanorum in Hungaria ditionem nostram invadere proventus nostros sibi usurpare ac cestellum nostrum Kowazo obsidere conari: volentes itaque illorum conatus tempestive propulsare, emisimus certum numerum aulae nostrae familiarium; sed quia necessitas rei maiores copias populat et ut nos vobiscum ac ceteris fidelibus regnicolis nostris mature super hiis et aliis quoque rebus in commune decernamus valde necessarium arbitramur, ob hoc ex

consilio dominorum consiliariorum nostrorum ad festum Sancti Martini episcopi nunc venturum Colosuarum comitia indiximus. Fidelitatibus igitur Vestris harum serie firmissime mandamus, ut acceptis praesentibus per singula capita cum sedecima parte colonorum vestrorum, bellicis instrumentis et militari apparatu juxta praescriptos articulos sub poena in eisdem constituta ad ipsa comitia venire debeatis, — ut una vobiscum ac ceteris regnicolis nostris super praemissis rebus tractare, consultare et utiliter concludere valeamus ac etiam inde statim eo quo urgens necessitas et defensio ditionis nostrae possulaverit, citra quamlibet moram proficisci possitis; secus nullo modo facturi.

Datum Albae Juliae vigesima octava die mensis Octobris anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo.

Johannes Electus Rex m. p.

(P. H.)

Eredetije papírral fedezett fej-pecséttel, a marosvásárhelyi gróf Teleki ltban. 8058. sz.

II.

1571. febr. 6.

János Zsigmond a szultánnak: mentegeti magát, hogy az erdélyi rendek sürgetésére kénytelen volt Békes Gáspárt kiküldeni, hogy a kereszlyén fejedelmeknél nőt szerezzen neki. (V. ö. II. k. 282.).

Hatalmas győzhetetlen császár, az én örökké való hívségemnek Hatalmasságod kegyelmességbe ajánlásának utánna adjon az úristen Hatalmasságodnak hosszú életet, egészséget egy napját Hatalmasságodnak tegye ezerré.

Kegyelmesen megemlékezhetik Hatalmasságod arról, hogy én alázatosan ezelőtt is megadtam vala érteni alázatosan hatalmasságodnak, hogy Hatalmasságod ótalmába és gondviselésébe az én személyem emberkort érvén és ezt látván országombeli fő népek, kik velem egyetembe Hatalmasságodnak hívségesen szolgálnak, gyakran való gyűlésekbe intettek engemet szorgalmatoson, hogy megházasodnám. Én azért jámbor alattam valóknak intéseket, külső atyánkfiainak es, és sok főuraknak barátinknak, sőt a fényes portán való főnépeknek is ugyanezen dologra való szorgalmaztatásokat megtekintvén, jelesben kedig akarván holtom után is maradékot és örököst hadnom, ki halálom után is Hatalmasságodnak híven mint én magam szolgálna és ez országot is minden emberek ellen Hatalmasságodnak éppen meg-

tartanája, mint az én vén atyám is János királ az urak szorgalmaztatására ugyan ezen okból házasodott volt meg, bocsáttam vala azért emberemet oda fel, hogy az keresztén fejedelmek gyermeki közt nézne és választana hozzám illendő leánzót. Melyet jóllehet, hogy meg is talált, de még mind ez óráig teljes véghöz nem mehetett kilemb-kilemb conditiókért, kik szoktak az keresztén fejedelmek gyermeki házasságokba lenni. Hogy azért az elkezdett házasság dolga immár véghöz menjen, bocsátom most újabban oda fel az én hív szolgámat Békes Cáspárt etc. kit Hatalmasságodnak híven meg akartam adni érteni, hogy Hatalmasságod ez dolgot enmagamtól értse és senki szavának, kik az én dolgomat Hatalmasságodnál az fénes portán gonosz akaratból visszamagyarázzák, helt ne adjon. Mert én az én megholt atyám János királ lába nyomdokát követvén, Hatalmasságodnak és az fénes portának holtomig híven akarok szolgálnom és az országot Hatalmasságodnak meg akarom tartanom, és minden szükségembe mindenek ellen ótalmat csak Hatalmasságodtúl akarok várnom; sőt még gyermekimnek, maradékimnak testamentumba is meghagyom, hogy Hatalmasságodat örökké híven szolgálják.

Értem penig hatalmas Császár azt is, hogy nékik támadtak, kik nem szégyenlik én felőlem ezt hirdetni az portán Hatalmasságodnak, hogy Maximilián császár leányát veszöm, de Hatalmasságod efféle heába való beszédeket ne hidjen: mert ezután is nyilván leszen Hatalmasságodnál, hogy ezek úgy beszéllettek, mint leventák és megfeketűlt orczájúak. Mert én mindenkor az Hatalmasságod akaratját forgattam szemem előtt és az én engedelmességemet, kivel Hatalmasságodnak tartozom. De csuda dolog az, hogy efféle szégyentelen és hamis beszédű személyek nem gondolják meg, mennyit én vétöttem német királnak az Hatalmasságod szolgálatja mellett, mennyi erősségit, várait vöttem meg, szolgáit, főszemélyeket levágattam, megölettem; hogy bízhassam én magamat arra és attúl jót várhassak. Én nékem mindenkor nagy bizodalmom volt, vagyon most is, hogy Hatalmasságod engemet nem más ember hamis beszédéből ítíl, de az én igaz és hívséges cselekedetimből. Könyörgök is Hatalmasságodnak, hogy most is Hatalmasságod tartson engemet szokott kegyelmességébe és ótalmába, és az én nem jó akaróim hamis beszédeknek helt ne adjon, kik én nékem az Hatalmasságod kegyelmességét iríllik és attúl engemet igyekeznek megfosztani.

Egynihányszor immár Hatalmas császár az végbeli békektűl, vitézektől való bántásimat, rablásokat, alattam valók kárait, vagdalásokat, öléseket, sztinetlen való kesergetéseket, megmondhatatlan kemény fenyegetésöket, fogdosásokat, saczol-

tatásokat, újobb-újobb levelek faluimra való küldözéseket és újobban való foglalásokat és alattam való híveimre reájok ütéseket, keserves panaszolkodással adtam megérteni Hatalmasságodnak és az fénes portának.

Hatalmasságodtúl mindenkor kegyelmes válaszom embereim által és Hatalmasságod parancsolati által ez volt, hogy erősen megparancsolta Hatalmasságod az végbeli szancsákbékeknek, hogy az én birodalmamhoz ne nyúljanak, újobb foglalástúl megszűnjenek, újobb rablás, saczoltatás, kártétel az én birodalmomba Hatalmasságod után semmi ne essék. De hatalmas császár, nem tudom, mitől vagyon, látom, hogy meg nem szűnnek és keveset félnek az Hatalmasságod parancsolatjátúl, az ő magok hasznát nagyobbra becsülik.

Könyörgök Hatalmasságodnak, kinél az egy Isten után több reménségem ez világon nincsen, adjon erős parancsolatot az végbeli uraknak, passáknak, szancsákoknak, ne nyúljanak az én birodalmomhoz és szűnjenek meg az szegénségnek kemény fenyegetésétől és újobb-újobb foglalásoktól; avagy Hatalmasságod örök kegyelmességéből, az hatalmas Istenért és az szent emlékezetű megholt hatalmas Szulimán császár hozzánk való kegyelmessége tekintetiért, kinek mind földön, mind mennyen szent emlékezete örökké megmaradjon, adjon határt, kit ez előtt is alázatosan egynihányszor kívántam Hatalmasságodtúl, hogy az török urak is értsék határokat és az kívől szünetlen való szertelenségeket ne késértsenek, kiből az földnek utolsó romlása, pusztulása és az szegény nyomorúlt kösségnek az nagy Istenre és Isten után Hatalmasságodra való kiáltása vagyon. Lehessek én is nyugodalmas szüntelen való panaszolkodástúl, Hatalmasságodat se kénszeríttessem panaszolkodásimmal megbántanom. Kit én Hatalmasságodnak teljes életembe vérem hullásával, sőt halálom szerencséjével is híven meg akarok szolgálni, mint kegyelmes fejedelemnek. Erről kegyelmes választ várok Hatalmasságodtúl.

Nyilván való újságokat ezt jelenthetem Hatalmasságodnak, hogy német királnak és az fejedelmeknek az imperiumba minémű gyűlések volt, ímmár elvégeztetett és az fejedelmek eloszlottak: de mit végeztek légyen, azt nem értem. Mikor az én emberem Békes Cáspár megjő, valamit érthetek, Hatalmasságodnak tudására adom.

Datae ex Georgen 6. Februarÿ. Anno 1571.

Egykorú másolata Kolozsvár város levéltárában.

III.

Fejedelmi előterjesztés az 1594. aug. 16-ik országgyűlésre. (V. ö. III. k. 330. és 446. ll.).

Propositio serenissimi principis in comitiis generalibus 16 Augusti anni 1594 Claudiopoli celebratis habita per magnificum dominum Volffg. Kovachioczÿ cancellarium.

Emlékezhetik Kegyelmetek reá, ez elmúlt üdőkben menniszer adta ő nagysága értésére Kegyelmeteknek minémű nagy dolgok álljanak mind ő nagyságának s mind fejenként Kegyelmeteknek előtte. Ez nagy hadi indulások mind egyfelől s mind másfelől mire tendáljanak és ő nagyságának is országával együtt minemű gondot adjanak, kihez képest kénszeríttetett volt ő nagysága is inkább mind ez tavasztúl fogva Kegyelmeteket vigyázásban tartani, hul egyfelől, hul másfelől útakat, határokat őriztetni az végre, hogy semmi véletlen és hertelenséggel való veszedelem ne találná Kegyelmeteket, tudván azt, hogy az tatároknak minden szándékjok az volt, hogy nem egyebbünnen, hanem egyenesen Moldován és ezen az birodalmon menjenek által arra az földre, az melyre indították őket; kinek istennek segítsége után ugyancsak ez egy dolog ő nagyságának határira való gondviselési vette eleit, noha azt nem tagadhatjuk, hogy innen másfelől is az melyen ez az ellenség eljött, kit senki gondolni nem tudott volna, hogy azon eljöhessen, lött az is valami kárával az ő nagysága birodalmának, kitűl, bízván az lengyel szomszédságnak jó maga ajánlásához ez előtte létéhez, ingyen csak félteni sem tudta ő nagysága azt az felfele való szegelet feldet tűle. Immár ez vigyázás közben is, mint igyekezett azon ő nagysága, hogy egy értelemre hozván Kegteket, arra indítsa Kgteket a miben az Kegtek salusa és megmaradása állana, azt is hiszi ő nga, hogy el nem felejtette Kegtek, kiben isten után annyira is procedált ő nga, hogy ez elmúlt napokban Kgtekkel együtt Fejérváratt létében tanácsival először megegyezvén mindenekrűl Kgteket is arra vitte volt ő nga, hogy Kegtek mindenekben jovallotta és admittálta az ő nga végezését, melyet látván ő nga tovább ment volt mindjárást az dologban, az hova illett, hírre tette előbbi akaratját, holott nemcsak jó néven vették és amplectálták ő ngának és országának ilyen keresztyén indulatját, hanem segítségekkel is, kit ő nga mostan kívánt tőlök és ezután is kívánna, annakfelette minden egyéb jó akaratjokkal ajánlották ő ngának magokat érette.

Ezek ímmár ebben lévén, most is azon fundamentumokon instituálván ő nga, kiket annak előtte viselt előtte, semmi-

ben egyébben Istennek segítsége után, az Kegtek megmaradását nem látja, hanem csak abban, hogy a mint immár ő nga elkezdte azt, az keresztyénekkel való egyességet követvén, ő ngával Kgtek mindennel mutassa meg azt Kgtek, mind készenlétével, indulásával, cselekedetivel, hogy az jó dolgoknak nemcsak javallói Kegtek, hanem minden tehetségtekkel és életekkel is megbizonyítói vattok.

Tekintsétek egyfelől azt meg, hogy isten dolga ez, ki ilyen jó eszközök által felindíttatván az egész keresztyénséget, bizonyos megszabadulást igér az szegény megromlott magyar nemzetnek. Az causa is justi prima, holott pro deo, pro religione, pro libertate, pro aris et focis indúl meg Kegtek. Nem másét invadaljátok, hanem contra injustos dominos az magatokét nemzetségteket vindicáljátok pristinam libertatem.

Forogjon az tisztességes hírnév, ki nagyobb az életnél Kegtek előtt, hogy magyar nemzetek lévén, mint vonhatnátok ki azok közűl magatokat, kik most minden erejeket, tehetségeket, életeket, halálokat arra vetették, hogy az szegény hazát, kiért soha egy jámbor is halálát nem szánta, az nagy inségből megszabadítsák. Vajon micsoda mense, micsoda reménysége lehet ott Kgteknek, ahul az magatok vérét, nemzetségét halljátok, látjátok rablani, pusztítani, vágni, veszteni per omnia genera mortis, per omnia supplicia et tormenta? Kinek nem fáj ezen az szíve, kiváltképen ha meggondolja azt, hogy a mi ma ő rajtok vagyon, holnap mi reánk is elérkezhetik, ki hiszi azt el, hogy az kik az mi atyánkfiain így kegyetlenkednek, azok minket azoknál inkább szánnának. Egyek vagyunk mi azokkal, egy az szerencse, egy az veszedelem is, csak ez az különbség, hogy az kiket egyszersmind el nem nyelhet, egymás után akar megemészteni. Az Magyarországnak veszedelme, kit isten eltávoztasson, esti leszen az mi utolsó romlásunknak. Csak addig marad Erdély meg, míg Magyarország leszen előtte, azután ki tarthat meg bennünket, ki szánhat meg ha elvesz az mi vérünk? Ha elégtelenségünket vetjük, elégséges isten az övéinek megszabadítására, a mellett mi se hagyjuk magunkat, a mit isten adott, semmire ennél jobb helyre nem költhetjük, a mit az haza adott, ne kéméljük érette elkölteni, kit ugyan azon ismég usorával ad meg minekünk. Ha az sem elég? Másunnan is támaszt isten segítséget, kiben ő nga nem akar sem magának sem Kegteknek megfogyatkozni. Jó reménsége vagyon az keresztyén fejedelmekhez, kiről jelentést is tettek immár ő ngának, mindeneket eljártat, mindent cselekedik, semmi gondviselést, fáradságát nem szánja hazájáért. Gondoljuk azt is meg, hogy mindennek akkor kell az segítség, mikor szüksége vagyon reá. Ha mi most az mi nemzetségünket ilyen szükségekben elhagyjuk,

valjon ki segít meg minket hasonló nyavalyánkban, avagy ki fogad be csak házában is, ha ki megmaradván közzülünk, avagy gyermekink közzül feléjek folyamna? Oztán hiszem könnyebb egymás segítségével valamire igyekeznünk, hogysem magunknak szakadván csak, arra sem érkeznünk, hogy magunkat megtartsuk. Az is jobb, hogy akkor mozdúljunk meg, mikor egyebek kívánnak mellettek bennünket, hogysem magunk kínáljuk, mikor nem kellünk, másnak magunkat. De az, ki talán legnagyúbb dolog, az szükség is kénszerit erre bennünket, hogy látván az nagy reánk való nehézséget, sok hozzánk való kedvetlenségeket, sok ellenünk való szándékokat, idején arrúl gondolkodjunk, mint maradhassunk meg ellenek. Bizonnyal mondják azt minden rendbeli emberek, magunkfélék, szomszédságbéliek, idegenek, sőt még sokan ő közzülök is, hogy semmi úton többé hozzájok nem bízhatunk, semmivel egyébbel meg nem elégesznek utolsó romlásunknál, kinek ímmár alkalmas jelei meg is látszanak, mind abbúl, a mit a tatár ez minapiban Bihar vármegyében és egyebütt is az ide való birodalomban cselekedik s mind abból, hogy bizonnyal hirdetik mindenfelől, hogy ugyanazon tatár visszajöttében rajtok akar lenni, sőt hogy ugyan rajtunk akarna telelni is, kinél mi lehetne nyilvábban való veszedelmünkre? Ha azért ezeket megtekintjük, félő s igen félő, hogy ha szintén el akarná is Kegtek azt kerűlni, hogy belőjek ne vesznétek, ő magok fognak okot reá adni, hogy akaratotok ellen is belíek veszszetek, ki ha megtörténik, hova fogtok ozton, avagy kinek reménkettek? Mindezekből s több ratiókbúl, kiket magától is meggondolhat Kgtek, megláthatja Kgtek miért kellenék Kgteknek az egyszer jól elkezdett dologban perseverálni, és most immár arrúl deliberálni, végezni ő ngával, mint lehessen elégséges Kegtek ez előttetek való dolgoknak gondviselésére, continuálására, elviselésére. Erre penig miérthogy kiváltképen ez két dolog kivántatik: a nép és pénz, ezt mind itt Kgtek között s mind egyebütt kell idején megkeresni és szerzeni. Az mi az itt való megkeresést nézi, abban ő nga requirálja Kgteket és inti is szeretettel, hogy minden méltó és illendő utakat megkeresvén Kgtek, azon legyen, mennél jobban és hasznosban succurálhasson Kgtek hazájának ilyen nagy szükségében, kiben talán jó azt követni Kgteknek, kik mind régi s mind mostani üdőkben sok nemzetségek követtenek, hogy egyéb haszontalan ruhára, öltözetre, ételre, italra való költségeket letévén, amputálván, mindeneket csak erre az szükségre fordítsunk, erre költsünk, annak felette nemcsak szegénységünket, hanem mi magunkat is és minden egyéb várasi és polgári rendeket is ittvalókat, idegeneket oly tereh viselésre erőltessük, kibűl minde-

nekre pro rata parte oly segítség háromlijék, kibűl az közönséges szükségeknek supportálására valami jöhessen.

Az mi az külső segítségnek megkeresését nézi, arra ő ngának gondja leszen, hogy minden helyekről, a honnan ő ngának módja vagyon, azokat megszerezze és mindenből, a miből lehet, népből, pénzből, idején korán bizonyos és állandó segítséget nyerjen ő nga magának, országának.

Annak felette minthogy magát erre az keresztyénség mellett való szolgálatra és hazájának ilyen szükséges dolgainak gondjaviselésére jó szűből ajánlotta egyszer és devoveálta ő nga mindenét, valamivel isten szerette, marháját, jószágát, sőt vérét, életét is kész ez mellett elfogyatni, mindenben az istennek tisztessége után az Kgtek jovát és megmaradását viselvén előtte etc.

(Bethlen Farkas megjegyzése): NB. Mikor Kővárból visszajő Kolosvárra Bátori Zsigmond, akkor az kis templomban mondja ezt Kovacsoczi. 20. Augusti.

(Egykorú másolat. Hédervári codex).

IV.

1599. okt. 14.

Bocskay válasza az erdélyi rendeknek 1599. oct. 14-ről. (V. ö. IV. k. 92. és 322. ll.).

Spectabilis, magci, geni, egrii, nobiles ac prudentes et circumspecti dni, amici obsmi, Servitiorum stb. Kívánok az úristentől fejenként ti Kglteknek sok jókat megadatni.

Kgteket fejenként, mint bízott uraimat, barátimat és atyámfiait kénszeríttetem levelem által megtalálnom. Kgtek mindnyájan jól emlékezhetik reája, hogy ez elmúlt télben Sigmond fej. Napragi püspök uramat és engemet az egész tanács egyenlő akaratjából és minden fűrendeknek tetszéséből római császárhoz ű fgéhez, az mi kgl urunkhoz, kezeírása és pecsétivel megerősített hütlevelével és instructiójával küldött vala követségbe, mely instructiójának egyik articulusa azt contineálja, hogyha kívántatnék, tehát püspök urammal együtt juramentumot is praestálnánk császárnak ő fgének, hogy abban, az miben minket bocsátott Sigmond fej. az tanács és minden fűrendek tetszéséből vétket nem tészen és azt tekélletesen megállja. Mely ű fge instructiójához bízván, püspök urammal mind ű fgének római császárnak szemtűl szemben s mind penig tanácsi előtt, minthogy az dolognak nagy volta kívánta, hittel gyakran kellett szavunkat erősítenünk. És akképpen isten kegyelmességé-

ből az országnak u. m. hazánknak és ti Kgteknek fejenként, mind penig ű fgének Sigmondnak oly választ hoztunk vala, kiben mind ti Kgtek, mind penig ű fge nyugalmas lehetett volna. De hogy e közben ilyen hirtelen és minden igaz ítéletű embereknek reménségek kívűl ilyen nagy változás lévén, Sigmond fej. birodalmának renunciálván és országát az ű fge atyafiának, mostani jelen levő fejedelemnek, kit Kgtek is acceptált, resignálván és ímmár ű fge az új fejedelem székiben űlvén, magam szolgámat küldte vala előmben; ki által értésemre adván, micsoda conditiókkal acceptálta Kgtek ű fgét, t. i. hogy senkit ű fge törvéntelen meg nem háborít és az meglött dolgokrúl sem ű nga, sem penig atyjafiai meg nem emlékezik, — izenvén a mellett ű fge nagy erős szókkal, hogy bátorságosan menjek, senkitűl ne tartsak és ne gondolkodjam, mert amiképpen az országnak, azonképpen énnekem is, ki a többi között nem utolsó volnék, köteles volna. Kamuthy Farkas uramtúl is az minemű levelet ű felge nekünk püspök urammal írt, abban is (omissis reliquis, quae ad publicum spectant) ezen ígível assecurált ű fge bennünket, írván: Kgtek is penig én hozzám ne kételkedjék, mert omnibus rebus ita a sermo principe et republica provisum est, úgy is contentusok felőlem, akik vagy nem jól voltak affectusok, vagy félelmesek voltak, hogy Kgmetek azoknak exemplumokat bízvást követheti, ha isten Kegteket hozzánk hozza, akkor et veritate experientur, nullam in omnibus amaritudinis memoriam remansisse. E mellett szóval is mint izeni és bíztatott légyen ű fge, Kamuthi uram jól tudja. Mely ű fgének erős és hathatós szavait megértvén, semmit nem tartózván, mentést mentem bé Kolosvárra, holott akkor ű fge személye volt, holott mint és micsoda állapatban voltam, Kgtek jól tudja: erőszakkal kénszerítettek Napragi urammal együtt Alárd Ferencz Tholdi István és Szentpáli János uramék által, hitlevelet adjunk augustusnak 10 napjára Prágából megtérvén, hogy az országban jelen leszünk. Melyet mi igen neheztelvén, több napot kívánunk vala, kit ű fge meg nem engede tovább. Kénszeríttetém mindazáltal római császárhoz ű fgéhez, hitemnek felszabadításáért mennem, holott dolgaimat eléggé sollicitáltam, de válaszom olykor nem lévén, hogy az napra haza érközhettem volna. Azért ű fge meg nem emlékezvén az megyesi articulusrúl, hogy senkit törvéntelenűl meg nem háborítana, sem penig arrúl az mostani végezésrűl, melyben arra felelt ű fge az pápa ű szentsége követének, hogy ű fge római császár hívei közzűl senkit meg nem háborítana addig, míg az ű szentsége követe ottbenn tractálna, az ű szentsége követe is császár ű fge képében reá felelvén arra, hogy ű fge is addig az Erdélhez tartozókat nem háborgatná semmiben: nem tudom mi gondolatjából, váraimat, házaimat

és jószágimat törvény nélkűl tűlem elvevén, marháimban is zsákmánt tött; annakfölötte mostan, noha törvéntelen, mindenektűl teljességesen megfosztattam birodalmában, innen Bihor vármegyéből az én kgls uram római császár birodalmából directora által vocáltatott ű fge és az idézetben ű fge nem fej. méltósághoz illendő szókkal él, — törvény és igaz bizonságnak vádlásának reám bizonitásának előtte rút, illetlen szókkal illet, holott isten után fejenként ti Kgtek nekem abban bizonságim, hogy ti Kgtek közt hazámnak igazán, jámborúl és híven szolgáltam, — az ki penig urunk volt Sigmond, annak híve és igaz szolgája voltam. Az minemű dolgokkal penig ű fge vádol, melyekben convincálni akar, azokra ti Kgteknek articulatim, nem úgy, hogy ű fgével perelnék, mert ímmár ű fge, a mit akart, pör nélkűl is megcselekedett, felelek, hogy az ki ti kgtek közzűl az én dolgomat nem érti is, értse:

1. Első vádlása ű fgének, kivel engemet ti Kgtek előtt akar kárhoztatni, hogy én az én hitöm mellé aug. 10. napjára fogadásom szerint vissza nem jöttem. Mely dologrúl való mentségemet Kgtek így értse:

Amiképpen ti Kgteknek felűl is megírám, hogy az praefigált napnak rövid voltát nehezteljük: azonképpen bizonyos légyen Kgtek benne, hogy szemtűl szemben mind ű fgének s mind penig Alárd Ferencz, Toldi István és Szentpáli János uraméknek, kik által ű fge velünk tractált, protestáltunk, hogyha római császár ű fge elbocsátana bennünket, megjünnénk, de ű fge azt énnékem véteknek ne tulajdonítaná, hogy ha ad determinatum tempus meg nem jöhetnénk, mert rövid az nap, hosszú az út, római császárral volna közöm, nem akkor lehetnék szemben vele, mikor én akarnám, sem penig akaratja ellen Prágából ki nem jöhetnék. Melyre ű fge énnekem választ tűn és az mellyére tevén az kezét, ezen ígível szóla: *Bocskai uram, mi is keresztyén emberek vagyunk, keresztyén emberrel vagyon közöd.* Szentjóbon létemben ű fgének írtam egynehány levelet, melyekben nyilván és általjában megírtam, hogyha ű fge római császár hitömet felszabadítja, vétket nem teszök, hanem mentést megyek Erdélyben ű fgéhez. Ez dologrúl Mikó Miklós és Geöreöffy János uramék által is, az okokat előszámlálván ű Kgmeknek, izentem ű fgének, kiben ő kgmek bizonyságim lehetnek, hogy ű fge én vétkemnek ne tulajdonítaná, ha az napra meg nem jöhetnék. Azért én az én kötelemhez tartván magamat, római császárt ű fgét szorgalmaztattam, az titok-tanácsot azonképpen és mind ű fgének s mind penig az titok-tanácsnak megmondottam, hogy hittel volnék köteles az napra való bemenetelre. Ű fge semmi úton nem expediálá, hanem Dr. Pezz uram által parancsolá könyörgésem után, hogy szolgámat postán bébo-

csássam és értésére adjam ű fgének az fej.-nek, hogy ad praefixum tempus hitem mellé vissza nem mehetek. Kit megcselekedtem és az nap előtt levelemmel értettem ű fgét és szolgám által akkor mind ű fgének s mind penig az tanács uraknak az minemű levelet írtam, ím mindeniknek az pariáját Kgteknek kőldtem, melyekből eszekben veheti Kgtek, ha én szántszándékkal töttem-e vétket, avagy nem. Ezenközben penig dolgaimat Prágában elvégezvén, még meg nem indúlván onnan, püspök uram szolgáját is elbocsáttam és megírtam ű fgének, hogy immár válaszom vagyon s mentést megyek. Prágából elindúlván sietve jöttem, hogy hitem mellé bémenjek. Utamból azonképpen magam szolgájától megírtam jövetelemet, melyet ű fge jól tud.

2. Vádol ű fge másodszor, hogy én az én hitemről meg nem emlékeztem, hanem ű fge személye és az ország állapatjának ellene, az országból kijövetelemnek utánna és császárnál ű fgénél practicáltam, ezt felelöm:

Római császárt ű fgét, mint kgl. uramat és olyan nagy felséget követem, hogy méltatlan lévén, ebben az dologban ű fgére támasztom magamat és az ű fge bölcs titok tanácsira: megmondtam ű fgének és az ű fge titok-tanácsinak, hogy mind arra, hogy sem az erdélyi fejedelem személye, sem penig az ország ellen nem practicálnék és arra is, hogy nem igyekezném azon, hogy megmarasztana ű fge, hittel volnék köteles és reá feleltem volna; kit tud mind ű fge császár s mind penig az secretum consilium, hogy semmiben egyeben nem törekedtem, hanem omni studio és minden törekedésemmel csak azon voltam, hogy elbocsásson ű fge és hitem mellé aug. 10. napjára bemehessek.

3. Harmadszor ű fge büntet azzal is, hogy én Görgént ilyen veszedelmes hadakozó időben miképpen megpusztítottam, taraczkokat, port és gulyóbist kihozattam belőle. Melyre ezt mondom:

Hogy valaki Görgént látta annakelőtte, menjen most oda s megismeri, ha pusztító voltam-e benne vagy nem. Oly rakott ház volt, hogy ű fgének egyik házát sem veszem ki, kivel el nem érkezett volna, azzal, a mi várban szükséges volt, a mint megmondhatják azok, a kik elfoglalták tűlem. Ami penig illeti az lövőszerszámot, szabad voltam volna vele, ha kihozattam volna mind is, mert enim volt. De lássák meg s mikoron az én szolgált uram Sigmond fej. Görgént nekem adta, minden akkori hadakozó szerszám épen benne vagyon, sőt még egy falkonnal, kit Sigmond fej. adott vala, mely az moldovai István vajdáé volt, megtöbbítettem. Az mely taraczkacskákat penig kihozattam, Gyirgyó alatt ketten Kornis Gáspár urammal Sigmond fej. engedelméből az mely megfeneklett gályát az

Duna közepiből kivonattunk vala, az minemű taraczkocskák abban voltanak, azok-félék. Port peniglen, Szikszay Imre deák uram bizonságom, mert ű hozatta ki Geörgénből, hogy mikor Temesvár alatt voltunk, Sigmond fej.-nek elfogyott vala pora és száz öreg tonna port adtam az ű fgének és az ország szükségére, ide ki penig tíz vagy tizenkét kis tonnácskával hozattam, nem feljebb annál, minthogy Kerekit pusztán hagyván, az ellenség minden port és levő-szerszámot kivitt volt belőle; azért az földnek jovájért és az üdő állapatjához képest szükség volt, hogy gondot viseljek reája; golyóbist penig egyet sem hozattam.

4. Kárhoztat ű fge negyedszer, hogy én az én hitlevelem tartása szerint (melyet úgy adtam volna, hogy az ű fge hűségére minden házamban lovag és gyalog rendben való szolgáimat megesküdtetném) szolgáimat nem hagytam volna megeskütni.

Ki ellen mondom:

Hogyha úgy volna az hitlevél is, kit tudok, hogy különben sonál, mert nálam az pariája, de nincs az hitlevélben az, hogy én minden jussomat kivegyem és magamat kirekeszszem házaimból és úgy esküttessem ő fgének, — sőt penig szolgáimnak eskütése felől csak emlékezet sincs az hitlevélben; más az, hogy Alárd uram, Toldy István és Szentpály uramék lelkekre kötöm, hogy soha Kolozsváratt nékem azt meg nem mondták, hogy magam ellen olyan severe kellessék szolgáimat megeskütnöm, — hanem csak hogy az én távollétemben sem az ország, sem penig ű fge ellen semmit nem practicálnak. Szentpály uram megemlékezhetik, hogy mikor ű kglme az ű fge parancsolatjából Görgénben hozzám jöve, kívánván tűlem, hogy szolgáimat a mint az jedzést hozza vala, olyan kemény és engemet házaimból kirekesztő hűttel megeskütném, akkoron is ellene mondtam és Szentpáli uramat visszabocsáttam ű fgéhez Görgénből, könyörgöttem ű fgének, hogy ne rekesszen ki házaimból, de ű fgétűl nem lűn semmi kgls válaszom. Még is engedtem az ű fge parancsolatjának és meghivén Szentpáli uramnak esküvését és felelését, hogy meg nem csalatnám ű fgében, szolgáimat a szerint, a mint kívánta, ottbenn való házaimban megesküdtettem, — kijövén annak utánna ide Bihar vármegyében, ű fgével újobb végezésem volt ide való szolgáimnak megeskütése felől; kinek nagyobb bizonyságára az ű fge kezeírása és pecséti alatt való levélnek, mely nálam vagyon, mását Kgteknek küldtem, kiből Kgtek megértheti az dolgot. Szolgáim penig ittkinn való házaimból is az üdő alatt sem ű fge, sem az ország ellen nem practicáltak.

5. Végezetre az jó úr Somlyai Báthori István uram expositiójára is ű fge engemet, u. m. ki az Báthori Boldisár fog-

ságának, árúltatásának és halálának fü oka volnék, citáltatott az generális gyülésre.

Azért noha én ott nem voltam, de az ország ü fgét mind maga s mind penig Báthori István uram képében, Megyesen mikor az fejedelemségre választották, reá emlékeztette és hittel kötelezte arra, hogy meg nem emlékezik az meglött dolgokrúl sem ü maga, sem Báthori István, minthogy plenipotentiája volt az felelésre Báthori István uramtúl, mely megtetszik az megyesi articulusból; de minthogy Báthori István uram citáltatott (noha semmi fejedelmek udvarában, senki még krónikában sem olvasta, hogy tanácsot tanácsadásokért vádolják, vagy idézzék más fejedelemségben, mert minden tanácsnak urának hünek kell lenni és igaznak) ha szintén expositiója szerint úgy volna is (ki penig úgy nincs) én az holtaknak örömest nyugodni hadnék, az élőknek penig gondolkodást többet nem akarnék adni. Minthogy penig jószágomtúl megfosztattam törvéntelen, nem tudom miért és mi mellé kellene nekem fejemet oda vinnem. Miért lött penig és ki ellen Báthori Boldisárnak halála, az mindeneknél nyilván lehet. Nem voltam fejedelem, én csak szolga voltam. *De ha jószágomat törvéntelen el nem vötték volna, ebben sem futottam volna az törvény elött, ha úgy látszott volna ü fgének, hogy a halottakat nyugovásukban megmozgassuk.* Ki tetszik azért azután is, hogy én jámbor voltam és oka nem voltam az Báthori Boldisár halálának.

Azért Kgtek dolgaimnak eredetit, az ü fge vádlásit és magam igaz mentségit megértvén és u. m. becsületes, igaz lelkiismeretü emberek igaz mértékben mérvén és ultro citroque mindeneket megponderálván, megítílhetik az üdőnek állapatjához és az dolgoknak változásához képest, ha ü fge személye, az ország és ti Kgtek ellen vétkeztem-e, avagy nem; Báthori Boldisár halálájért és az több vádlásiban való dolgokért az mivel kárhoztat és Kgtekkel kárhoztatni akar, sok illetlen dolgokkal illetvén, érdemlem-é, avagy nem; hagyván magamat az ti Kgtek u. m. bízott uraim, barátaim és atyámfiai libera conscientiájokra. Én mind hazámnak s mind penig privatim Kgtek közzül kinek-kinek úgy igyekeztem szolgálni, mint jámbor, de hogy inkább mindenkor inkább az publicum commodumra kellett néznem, propter illud ha in privatis negotiis Kgtek közzül némelyeknek mindenkor nem kedveskedhettem volna is, kiért repraehendáltatnám, az nem csuda, mert igen nehéz embernek akármit is úgy cselekedni, hogy mindennek egyaránt tessék. Azért ha Kgtek coacte, avagy némelyeknek persvasiójokra, kik felőlem az dolgot nem értvén, judicálnak, úgy akar pronunciálni, ki az megismert és az megtapasztaltatott igazságnak ellene lehetne, meggondolja Kgtek, hogy azzal inkább ne ma-

gok és nemzetségünk hírének, nevének, hogysem mint énnekem ártson; mert az én igazságom nemcsak az magyar nemzetnél, hanem sok egyéb külső nemzetségeknél is nyilván vagyon és lészen, kiknél, hiszem istent, hogy az én híremnek, nevemnek becsületi mindenkor megmarad; Kgtek penig micsoda ítéletet vehet magokra minden nemzetségektűl, gondolkodjék Kgtek róla.

Ezeket akarám Kgteknek értésére adni és czekkel Kgteknek szeretettel való szolgálatomat ajánlom, kívánván istentűl, hogy Kgteket hazánkkal együtt sokáig megtartsa.

Datum in arce Zentjob die 14. Octobris 1599.

Kívül: Paria responsionum ad accusationem Cardinalis Bathorei ad ordines Trannae scriptarum.

(Egykorú másolata a bécsi csász. és kir. Kriegsregistraturában 1590. 71. sz. a.).

V.

1607. márcz. 2.

Az erdélyi rendek levele a magyarországi törvényhatóságokhoz: a szabad fejedelemválasztás ügyében. (V. ö. V-ik k. 326. és 465. ll.).

Magnifici generosi egregii et domini amici et fratres nobis observandissimi. Servitiorum nrorum paratissimum commendationem. Az úristentől Nagtoknak és ti Kegteknek minden jót, jó egésséget és békességes megmaradást kévánunk.

Mire vegye Nagtokat s ti Kgmeteket az az kötelesség, melyet az bódog emlékezetű idvezült kegmes urunk idejében hittel köteleztettünk, melyet Magyarországban Szerencsen Nagtok s ti Kegtek elsőben állatott, azután tempore vrae liberae electionis Meggyesen erősítettük mi is és állattunk, nyilván tudhatja kiről hogy sokat ne szóljunk, megemlékezvén Nagtok s ti Kegtek, viselje úgy magát, hogy mi országúl meg ne bántassunk. Nyilván lehet Nagtoknak és ti Kegteknek, hogy míg az mi bódog, istenben elnyúgodt eleinknek idejében is, mikor az az firmum vinculum nem incommodált, mindenkor az magyarországi atyánkfiait minémű szeretettel complectálták, hogy nem hogy valamiben ellenek vitettek volna, de még ha mi ügyek közönséges gyarlóságból vagy fejedelmek, avagy privatus urak ellen esett is, mind óltalmat, mind megmaradást itt találtanak meg. Mennél inkább illik mostan minekünk utrinque ultrocitroque azt cselekednünk, holott longe arctius vinculum intercedál köztünk. Homonnay Bálint urunk ő naga minemű búsult

és felindúlt elmével és fenyegetéssel igyekezik ez szegény megromlott ország ellen, hiszszük nyilván lenni Nagtoknak és ti Kegteknek, kire hogy semmi okot nem adtunk legyen, istent először, azután tiszta jámbor lelkiismeretünket állatjuk bizonságúl, holott mi partialis gyűlésünkben expresse publicáltuk ante electionem, hogy ha kinek nagy competentiája vagy egyéb praetensiója az országhoz lehetne, azt in sequentibus generalibus comitiis vagy per legatos, vagy per litteras proponálja, és candidatusságát manifeste et publice profiteálja, az mint egyéb keresztyén országokban szokott post principum decessum lenni. Kit ha ő naga is akkor, az mikor annak ideje volt, cselekedett volna, úgy az mi libera electiónknak, kit elejétől fogva sok fáradságunkkal, költségünkkel és vérünk hullásával kerestünk és meg is óltalmaztunk, nem derogált volna talán az ő naga kévánságának, tekinteti is lehetett volna tőlünk, mily deliberátiónkra nézvén és az szükséget előttünk látván, hogy országunk ilyen kezeiben lévén, gondviselő fejedelem nélkűl nem lehet, az mi régi és mostan nagy munkával újonnan confirmált hazánknak nem is szabadsága szerint ad electionem libere et summo consensu úgy accedáltunk, hogy egy unióból egy szóval, nyelvvel, liberrimis suffragiis et in minimo discordantibus, ezt az mostani kegmes urunkat fejedelmünket istennek segétségéből, az Nagtok és ti Kegtek atyafiai közzűl jámbor és hív szolgálatját és az országban való sok jó és hasznos gondviselését tekintvén, ő nagának magának is kedve ellen, választottuk és fejedeleműl állattuk annak minden igaz ceremoniáival. Micsoda injuriája lehet hát valakinek, ha isten minket erre vezérlett, avagy kinek árthattunk evvel, holott az fejedelemség kiváltképpen istentől függ és az sok jámborok egyenlő értelméből. Ha penig ő nagának ez ország kívűl akárkivel is valami hírünk nélkűl való tractatiója, ígérete, vagy contractusa volt, ki miatt ő naga megbántódott, azt méltán minékünk nem tulajdoníthatja. Mert az ez egész keresztyén birodalomban sohun nem szokás és ugyan inauditum is, hogy valamely in semine deficiens fejedelem országa híre és akaratja nélkűl valakinek testamentumban hagyta volna országát. Az római császár nagy fejedelem keresztyénségben, de ha az ország híre s akaratja nélkűl elhagyná birodalmát testamentumban, soha senki meg nem tartaná benne.

Nagtokat azért s ti Kegteket atyafiúiképpen kérjük, hogy meggondolván az Homonnai Bálint uram ő naga tőlünk való kévánságának indignitását és impossibilitását, holott azt kévánja, hogy ez mostani kegmes urunkat deponáljuk és őtet praeficiáljuk helyében. Melynél mi lehetne az egész magyar nemzetnek nagyobb gyalázat és szidalom, Kegtek megítélheti.

Jobbnak véljük azért egy lábig meghalnunk, hogynem ilyen nagy gyalázatban incurrálnunk. Nagtok és ti Kegtek az mi nyomorúságinkra hazánknak és az benne lakó szegény községnek semmi úton ez üdőben ne csak ne igyekezzék ártalmára, sem consensu, sem assensu, sőt inkább pro viribus minden veszedelmet rólunk avertálni akarja és azon legyen consilio et authoritate, hogy Homonnai Bálint urunk ő naga megcsendesedvén, nocendi vindictaeque cupiditatem deponat, és szolgálatunkat vegye inkább, hogysem mind veszedelmünken örűljön. Mely ti Nagtok s Kegteknek ebbéli munkáját és kegyes fáradságát minden időben háladatoson szolgáljuk meg és hasonló dologban, s kit isten Nagtok s Kegtek köziben ne adjon, minden időben pari studio ac voluntate igyekezünk reponálni. Nagtokat s ti Kegteket az istennek szent óltalma alá ajánlván hosszú és bódog életet, megmaradást kévánunk.

Datum in oppido Székely-Vásárhely in comitÿs generalibus trium nationum Transylvaniae die 22. mensis Martÿ anno domini 1607.

Magnificarum generosarum ac egregiarum Dnum Vrarum

Amici et fratres: consiliarii ac universitas regnicolarum Transilvaniensum.

Pancratius Sennyey m. p. (P. H.)
Gabriel Haller m. p. (P. H.)
Joannes Pettki m. p. (P. H.)
David Veres comes cottus Albensis m. p. (P. H.)
Volfgangus Allya comes de Kökölő m. p. (P. H.)
Benedictus Mindszentÿ comes Cottus Doboka m. p. (P. H.)
Joannes Giereoffy comes Colosiensis (P. H.)
Andreas Bogáthi comes cottus Zolnok Inferioris.
Caspar D. coeteri legati cottus Byhor.
Melchior Latran ceterique legati Cottus Crasnensis.
Georgius Ennetter der abst. von der Hermanstadt.
Michael Grill Judex R. Segesvariensis.
Johannes Drauth Richter in Cronenstadt.
Balthazar Bornemisza m. p.
Balthazar Kornis m. p.
Balthazar Zylvasy m. p.
Lucas Trausch m. p.
Achatius Schimer Magister civium civitatis Mediensis.
Georgius Pellio Judex Bistriciensis.
Joannes Crassius Judex Sebeniensis.
. . . . . Rauw anstatt den Richter von Clausemburg.
Stephanus Radecinus cives Juratus Colosvariensis.
Franciscus Balassi Judex regius Sedis Udvarhely.
Joannes Gaspar Judex regius Sedis Maros.

Melchior Nagj J. R. Sedis Kyzdi.	Gabriel Mikes electus de Orbaÿ.
Joannes Sebestien de Sepsi electus.	Franciscus Thury Cap. Sedis Aranias.

Kívül: **Magnificis generosis egregiis et nobilibus dominis comiti, vicecomiti judicibus ac universitati dominorum et nobilium comitatus de Sáros ac dominis et fratribus nobis observandissimis.**

(Eredetije Sárosmegye levéltárában).

VI.

1608. aug. 9.

Fejedelmi előterjesztések az 1608. aug. 9-én tartott fehérvári országgyűlésre. (V. ö. VI. k. 15. és 103. ll.).

Propositiones illustrissimi domini principis ad ordines regni Transylvaniae.

1. Emlékezhetik kegyelmetek reá, mikor az elmúlt napokban, ugyanitt Fejérváratt, partialis gyűlésekben kéváná tőllünk, hogy az két Oláhországok jó szomszédságától idegenek ne lennénk, ahova úgy mint Havasalföldében meghítt tanácsinkot expediáltuk volt, mi tanúsággal mentek és mi válaszszal bocsátották vissza, Kegyelmetek megértheti szóval.

2. Az moldvai szomszéd követek is mivel jöttenek hozzánk, megértheti Kegyelmetek szóval.

3. Emlékeztünk volt Kegyelmeteknek arról is, hogy Illésházi uram találtatott volt meg levele által bennünket s írta volt is, hogy oda fel nem késnek, hanem Kassára alá jönne, nem is késik ímmár az mint értjük, alá érkezik, mely helyen az magyarországi atyánkfiainak is gyűlések leszen; a hová kévántatik, hogy Kegyelmetek is ez hazából bizonyos atyjokfiait expediálja, hogy véllek egy értelemből végezhessenek oly hasznosan, ki lehessen hazánknak örökös állandó megmaradására és jovára. Kévántatik azokért, hogy Kegyelmetek jó tetszése szerént oda is bocsátván, azoknak elegendő költséget is rendeljen.

4. Látja Kegyelmetek lakó helyünkben az istennek egyháza minemű elromlott s puszta állapotba jutott, Kegyelmetek legfőképpen annak épületi felől is gondolkodjék, ki lehessen az szent istennek tiszteletére, magunknak is épületire: hogy így idegen országbeliek is, látván jóravaló igyekezetünket, lehessenek méltó emlékezetben felőllünk, mert ha az boltozatja leszakad, mostani állapothoz képest egész országúl

sem lenne elégséges Kegyelmetek az megépítésre, hanem ha szintén új cseréppel nem híjaztathatjuk is, mint ennek előtte volt, sindellel híjaztassuk meg.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában; rendezés alatti acták).

VII.

1611. apr. 19.

Nagymihályinak a nádor Báthoryhoz s a szebeni országgyűlésre küldött követének jelentése a fejedelemmel kezdett tárgyalásokról.

Illustrissime comes palatine, domine dne et patrone nobis gratiosissime. Servitiorum nostrorum etc.

Az úristen Nagodat minden lelki testi jókkal és jó egészséges hosszú élettel áldja meg minden Nagodhoz tartozókkal egyetemben etc. Az Nagod becsületes levelét, melyet Nagod Posombúl die 2. April. írt minekünk, itt Szebenben vettük ma, melyből értjük Nagodnak reánk való neheztelését, tudniillik, hogy mi oda haza népeinknek írtunk volna, Nagodat pedig semmi dolgunk állapatja felől nem tudósítottuk volna. Meghigyje Nagod, hogy mi Nagodat mindenkoron kegyes és jóakaró palatinus urunknak tartottuk lenni és ezután is, míg az úristen bennünket éltet, illendő és méltó becsülettel akarjuk Nagodat mint minekünk jóakaró patronus urunkat tartani és becsülleni, az minthogy ez mostani hívatalunkban is valamikor kívántatott és occasiónk volt benne, mindenekrűl Nagodat certificáltuk úgy, hogy az mi levelünket, ha Nagodnak megadták, méltán mi reánk Nagod nem vethet. Mert lám mikor Zakmárrúl megindúltunk volna, egy nappal azelőtt indulásunknak idejét Nagodnak értésére adtuk, és ugyanakkor az saluus conductusnak is pariáját megküldtük Nagodnak. Onnan útra eredvén és ide Erdélybe beérkezvén, csak az isten tudja, hol hurczoltak bennünket ide s tova; és mikor Brassóból félelmes és veszedelmes utakon Nagy Sinkre hoztanak volna, onnan meg ide Szebenben, onnan ugyan mindjárás megírtuk vala Nagodnak 28. Martii, hogy minket az erdélyi fejedelem Szebenben hívatna. Itt mikoron volnánk és audientiánk meglett és minemű választ adott volna reája, azt is megírtuk innen Nagodnak 6. praesentis mensis. Ebbűl Nagod veheti eszében, hogy valami az mi legatiónknak essentiáját nézte, abban mi semmit hátra nem hagytunk legyen. Mostani áltapatunk azért ebben vagyon, hogy mai nap küldte vala hozzánk az fejedelem két tanácsát, úgymint Wesseléni és Kákonÿ uramékot, izené azt, mivelhogy az confoederatiónak

állapatja csak abban volna, hogy az a mint Nagod Kassán végezett tavaly az erdélyi követekkel, per omnia az szerént confirmáltassék és semmi újítás avagy additio hozzája ne járuljon; a mi pedig az privatumokat illetné, azokat ennekutánna kinek-kinek juris ordine ultro citroque szabad volna keresnie és az szerint decidáltatnék is. Annakokáért ő felsége az erdélyi fejedelem az szerént per omnia valamint Kassán Nagoddal lett volna az confoederatio, azt acceptálná és kész volna confirmálni; azonkűül ő felsége in nulla omnino parte akarna recedálni, főképpen mivel Kákonÿ uram ő felségét úgy informálta Nagod szavával, hogy Nagod bizonyosan azt mondotta volna neki, hogy minket király urunk ő felsége semmi diversummal, hanem csak azzal, az kit Nagod Kassán végezett volna, bocsátott legyen ide be excepto unico illo puncto: salvo jure fisci regii, ki az is az németek találmánya volna. Azért, úgymond, lássa Kgtek, ha úgy elveszítek az transanctiót is jóval, s hol nem; egy szó annyi, mint száz, ő felsége az kassai végezésen kűül nem akar hágyni, se valami additiókat admittálni; és hogyha mi vétek esett volna az ő tőle felküldött transactióban az deákoktúl, azt kész volna megcorrigáltatni és meg is confirmálni. Mi ez ellen azt mondtuk nekik, hogy nem tudnók mi azt, hogy mint vette volna Kákonÿ eszébe az Nagod szavát, de tudnójok azt, hogy az mint ő felsége király urunk minekünk in paribus kiadta volna és mi beadtuk volna nekik, de verbo ad verbum leírván, mi azon kűül contra instructionem nostram külömb tenorral nem vehetnők el tűlök. Itt azaránt sok szó beszéd történt és végtére mi is megmondók nekik, hogy ne csudálnájak azt, ha ő felsége is pro sua parte suas fecisset interpraetationes s olyakat mindazonáltal, kik mind az magyarországi s mind az erdéli megmaradást néznék; azért mi is, egy szó mint száz, azonkívül más transactiót semmiképpen el nem vehetnénk. Ezzel félkedvű szabásúképpen sok szó után elmenének és az mint mi ezeket az embereket mind urastól esmérjük lenni, oly vakmerő elmével vadnak, kiket nehezen a suo proposito dimoveálhatni. Im érti azért Nagod, mely keményen bánjanak itt az emberek velünk. De minthogy Nagodnál tudván vagyon, minemő tanúsággal mind király urunk ő felsége s mind Nagod bocsátott el legyen bennünket, Nagodnak mindjárást és minden haladék nélkűl tudtára akarók adni és tanúságot is kérni, mit kellessék minekünk ezaránt cselekednünk, mert az mi instructiónk azt tartja, kit Nagod jól tud és maga is formált, hogy mi magunkat ahoz per omnia accomodáljuk és attúl semmi okon ne recedáljunk, et secundum paria transactionis nobis assignata, per totum conformem transactionem confirmatam vigyünk haza ő felsé-

gének király urunknak. Minthogy pedig ennek az legatiónak király urunk ő felsége után Nagod volt fő authora és engemet is Nagymihálit, mikor Bécsből alájőnek mind urunk ő felsége mind pedig az ő felsége becsületes tanácsi, pro accipienda finali et determinata resolutione, egyedűl Nagodra az mint Nagod is írja, dirigált volt. Annakokáért kérjük Nagodat, hogy in hoc casu mentűl hamarabb lehet, bennünket tegyen bizonyossá, mit kellessék ezaránt cselekednünk; és mivelhogy ez mostani ő felsége király urunk successusához képest azt az clausulát: quoad usque Turca Transylvanis occasionem non dederit; ki akarták hagyni, ha mi is viszontag az ő felsége király urunk additióját, kiben excipiálja ő felsége regna et provincias, quibuscum suae Matti domui Austriacae et regno Hungariae antiqua pacta et foedera intercedunt kihagynójok és a nélkűl lenne az confoederatio. Ez azért Nagos urunk, az difficultas, melyet Nagodnak resolválni kelletnék. Ezenkűvűl az mi volna, nem ítíljük, hogy nagy akadékot tennének benne. Kérjük azért még is Nagodat, hogy in omnem fortunae eventum ha valamiképpen az beadott transactio szerint nem végezhetnénk valami olyat az ő felsége király urunk kévánsága szerént, méltóztassék bennünket mentűl hamarébb lehet plenarie informálni, mit kellessék ezaránt minekünk cselekedni, ha ugyan semmiképpen annak az additiónak ommissiója nélkűl az transactiót nem akarná confirmálni. Ezt pedig Nagodnak azért kelletnék hova hamarébb maturálni, mivelhogy Radul vajda az oláhokkal és lengyelekkel együtt Moldvába nagy haddal vagyon, ki ellen minden okvetetlen az erdéli fejedelem ki akar szállani és mindenfelől nagy hamarsággal hívatja hadait; az hajdúságért ismég elküldött sietséggel és meghagyta, hogy Beszterczéhez szálljon, a vármegyék Tordához, az székelység pedig az moldvai havasok alá telepedjék és ő maga is csak az gyűlést várja, mindjárt innen kimegyen és táborba száll. Mi mindazáltal azon leszünk, hogyha ugyan pertinaciter inhaereál az mai izenetnek, hogy megvárjuk, élvén hol egy, hol másféle dilatióval, az Nagod resolutióját. Az mi illeti az hajdúság insolentiáit, mi mind scripto, mind szóval diligenter magának és Imreffy uramnak proponáltuk az dolgot, de úgy vesszük eszünkben, hogy ante transactionis confirmationem csak frigide resolválják magokat felőle. Éltesse az úristen Nagodat jó egészségben sok esztendeig. Datum Cibinÿ 19. Apr. a^{o} dom. 1611.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servitores perpetua observantia addictissimi

F. Nagymihalÿ

S. Pechy m. p.

P. S. Ez levelünket immár megírtuk vala, melybűl megérti Nagod, miben lett légyen dolgunknak állapatja. De minthogy látták, hogy mi is keményen tartjuk magunkat és egyszóval megmondtuk legyen nekik, hogy mi semminemőképpen külömben írt transactionalist az mint beadtuk volna nekiek, el nem vehetnénk, azért látnák és bocsátanának el bennünket akárminemő válaszszal. Azután Imreffy uram eszében vevén magát, látná hogy mi is keményen tartanók magunkot, tegnap szekeret küldvén alánk, magához hívata bennünket és Kákonÿ s Weselénÿ tanácsok jelenlétekben jó bíztatást és reménséget adván, az gyűlésre halasztja dolgunkat. Mindazonáltal az Turca exceptiója felől való articulusra azt mondják, hogy ímmár készek, valamint mi akarjuk, úgy confirmálni; azért mi válaszszunk benne, ha azt akarjuk-e, hogy az ő additiójok: míg az török Erdélynek okot nem ad, kimaradjon és úgy a mint Kassán el volt volna Nagoddal végezvén, úgy legyen beírva; avagy úgy maradjon, a mint mi mostanában beadtuk volna in copiis suae Mattis ad confirmandum ipsis porrectis. Mi ehez képest azon vagyunk, hogy az az clausula excepto Turca teljességgel kihagyattassék; de ha arra nem birhatnójok, nekünk úgy tetszik, hogy az ő felsége király urunk regnorum et provinciarum exceptiója maradjon helyen. Mert ha mit akartak, nem kellett volna az kassai végezést megváltoztatni és újítást benne tenni, hanem pure kellett volna király urunknak ő felségének felküldeni. Ezt akarók azért Nagodnak ez mai tractusunkbúl tudtára adni; ezután is ha mi leszen, tudván tisztünket és hivatalunkat, Nagodnak mindjárást megírjuk, az minthogy ekkoráig is mindenkor megírtuk Nagodnak. De ha az posták háborgatása miatt nem mindenkor, avagy néha később vivődnek meg leveleink, azt mi nekünk Nagod nem imputálhatja. Ím szintén most hogy megjönnénk Imreffÿ uramtúl, adák meg az Nagod 7. hujus írt levelét, melyben írja Nagod, értette volna azt, hogy az hajdúság az Tisza mellé szállana táborban. Igaz volt az (a mint ím csak most secrete értők meg, mert mi hozzánk igen kétesek ittbenn az emberek és az szászokkal való szembelételtűl ugyan arceálnak bennünket és a végre is hurczoltanak ide s tova, hogy azoknak fejével szembe nem lehetnénk), hogy ugyan még Havasalföldében meg volt volna nekik hagyva, kijővén onnan az gyűlés után mindjárást, az Tisza mellé szállanának. De mivel Radul, az mint oda fel is megírtuk Nagodnak, nagy haddal felfegyverkezett ellenek, így mutáltatott az consilium és sietséggel ide behívatják őket. Egyéb hír mostanába semmi itt nincsen. Datum Cibinÿ, 20. April 1611.

Külczím: Illustrissimo domino dno. Georgio Thurzo de Betthlenfalva etc. Posonii.

(Eredetije orsz. ltár kincst. oszt. Act. Thurzoianorum Fasc. 75. Nr. 16.)

VIII.

1611. szept. 29.

Meghívó a Kolosvárra oct. 10-ére hirdetett országgyűlésre. (V. ö. VI-ik k. 52-ik l.)

Gabriel dei gratia stb.

Generose fidelis stb. gratiam nostram stb. Ardua quaedam negotia publicum regni bonum atque statum spectantia sese nobis obtulerunt, ob quae ex dominorum consiliariorum nostrorum sententia dominis regnicolis et nobilibus trium nationum regni nostri Transilvaniae et partium regni Hung. ditioni nostrae subjectarum ad decimum diem mensis Octobris immediate venturi in civitate nostra Colosvar comitia generalia celebrari decrevimus: quo tempore de rebus publicis ea, quae ex usu omnium erunt, in medium proponemus ac una tecum et aliis dominis regnicolis more solito agemus et deliberabimus. Proinde tibi committimus et mandamus harum serie firmiter, ut tu quoque ad diem profixum in praetacta civitate nostra Colosvár, ubi nos quoque personaliter aderimus tractandorum et concludendorum negotiorum gratia, personaliter adesse modis omnibus debeas et tenearis. Secus non facturus stb. Datum in Civitate nostra Cibiniensi, die 29. mensis Septembris a° domini 1611.

Gabriel princeps mpr.

Külczím: Generoso magistro Joanni Angyalos de Egreső, protonotario nostro etc.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltára jelenleg rendezés alatt levő részében.)

IX.

1614. jan. 13.

Az erdélyi magyar és székely rendek levele a szász törvény hatóságokhoz a szászokkal fenforgó viszályok ügyében. (V. ö. VI-ik k. 313.)

Spectabiles magnifici generosi, egregii nobiles domini amici (fra)tres observandi. Servitiorum et amicitiae nostrae benevolam commendationem.

Az hat(almas) (császár)nak fínyes portájáról urunkhoz ő nagyságához kegyelmes fejedelmünkhez bocsátott fő Kapuchi pasája ide beérkezvén, k(i az) ő hatalmassága zászlóját, több szép ajándékokat hozván ő nagyságának mind az hatalmas császár méltóságának tekintetiért, mind penig ő nagyságának urunknak becsületiért akarván méltó solennitással fogadni, ő nagysága ez dologról hívatott vala ide bennünket csak szintén számoson és főrendeket. Azért ő nagyságának és minékünk is egész országúl minémű panaszolkodásink legyenek némely Magyarországban lévő uraink s atyánkfiai ő felsége császár urunk tisztviselőinek ehhez a szegény megromlott hazánkhoz magok viselése felől Nagyságtok és tü Kegyelmetek az ő nagysága kegyelmes urunk fejedelmünk az Kegyelmetek vármegyéjére és az egész magyarországi vármegyékre szintén ez mai nap expediált leveléből megértheti, nekünk nem szükség bő beszéddel azokat előszámlálnunk, hanem tudván azt, hogy az mi kegyelmes urunk fejedelmünk fejedelmi tiszti és hivatalja szerint szegény hazánknak és az egész magyar nemzetségnek közönséges javát szeme előtt viselvén, egy nehány úttal ő kegyelmeket afféle titkos és ártalmas igyekezetitől szép intő levelével meg is intette, de nem hogy még ekkédig megszűntenek volna, sőt naponkint abba előmenvén, oknélkül való hadakat naponkit szaporítottak; mindazonáltal ő nagyságával az mi kegyelmes urunkkal semmi okot mi az jó szomszédságnak, szent békességnek felbontására adni nem akartunk, most sem akarunk, hanem mint afféle viszálkodás, és az fő rendektől indíttatott háborúság az közönségnek romlása nélkül nem lehet Nagyságtokat és ti Kigyelmeteket minden vármegyéken akartuk elsőbe megtalálni. Ha azok az dolgok Kigyelmetek hírével és akaratjából vadnak avagy pedig cs(ak) az feljűl megemlített tisztviselők magok indúlatjából — e..... midőn magok szabad önnön akaratjokból ellenünk igyekeznek efféle ártalmas és titkon való dolgokban fáradozni, holott mi az úristent és magunk jó lelkiismeretit is híuk bizonyságúl, hogy nem külömben igyekeznők őrízni az Kegyelmetek javát és maradását tehe(tség)ünk szerint, mint szintén az magunkét és ezen édes hazánk(ét me)lyben lakunk; nem külömben őrizzük az szent békességet (mint az) saját szemünk fínyét. De az nilván vagyon (min)d(eneknél) .... ak oly ... . hatható ereje vagyon mindenekb(en)..... atyafiságban is, anélkűl meg nem maradhat ..... (ha)nemha suum cuique redditur. Az mi eleitől fogva Erd(ély)é volt, azon semmi szín alatt nem kellene kapdosni, lám, mi határ(un)kban tartván magunkat, az mi kicsinünkkel elégedtünk meg és másét nem ambiáljuk. Ha az mienkbe ok nélkűl kez-

dünk háborgattatni, kételenség alatt más segitséget kell sollicitálnunk, kiből minemű effectusok következzenek, Nagyságtoknál és kegyelmeteknél nilván lehet annak ítéleti. Ez reménségünk kiűl való dolgokat ő nagyságával az mi kegyelmes urunkkal akarók Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek idejekorán eleiben terjeszteni, mivelhogy teljességesen Magyarország és Erdélynek szent confoederatiója és az szép békességnek is ellene vadnak, ha Kegyelmetek mivelünk és kegyelmes fejedelmünkkel az szent békességet meg akarja tartani, obtestáljuk Kegyelmeteket az köztünk való hütnek megőrízésére, afféle ártalmas igyekezeteknek Nagyságtok vegye eleit, avagy ha ennek eleit nem akarja venni, vagy nem veszi, isten előtt és mindaz szent angyalok előtt és az egész világ előtt is protestálunk, hogy ha Kegyelmetektől lészen a frigynek felbontása, okai mi nem leszünk semminek, igazságunknak megoltalmazására, ha mi oly gondot kelletik kételenségből viselnünk, ennek tilalma és felszabadítása csak Kegyelmeteken áll. Igen jól meglássa azért az szent békességet mennyivel kell nagyobbnak böcsülleni az zűrzavaras állapatnál, melyben akármely felé faveáljon az szerencse, ugyancsak az szegény megromlott magyar nemzetség fogyatik és apad. Ezeket nem úgy mint fenyegetőképpen, kit isten eltávoztasson, hanem atyafiúi keresztyéni jó indulatunkból, nemzetségünkhez való szeretetünkből írjuk Kegyelmeteknek kérvén a(zért) felette szeretettel mégis, az ilyen közönséges békességet megháborító akadályoknak idején korán vegye úgy eleit, hogy valaha már az magyar nemzetség Magyarország és Erdély között való atyafiságos szeretet és szomszédság floreálván, mi is Kegyelmeteknek fejenkint igaz tökéletes szeretetünkből, jó akaratunkból szolgálván és az szomszéd országoknak is magunkat csudáivá nem tevén, békességes alkuásunkkal dícsíretes hírt, nevet viselhessünk minden nemzetségek között. Tartsa meg Isten (Nagyságtokat) Kegyelmeteket jó szerencsés és bé(kességes egészségben. Datum, in civitate nostra Cibiniensi die 13. (Jan.) anno domini 1614.

(Eorumdem) Spectabilium, Magnificarum, Generosarum, Egregiarum ac Nobilium Dominationum Vestrarum

amici fratres et
vicini ad serviendum
paratissimi
Universi Magnates et Proceres
Regni Transilvaniae.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis ac nobilibus comiti vicecomitibus, judicibus ac universitati dominorum

nobilium comitatus Honthensis etc. Dominis amicis fratribus et vicinis nobis observandissimis.

(15 pecséttel van lepecsételve az eredeti)

Jegyzet. Hogy az erdélyi három nemzet közül kettő tanácskozott, ez időben együtt, azt említettem VI-ik k. 313., de e tárgyalást, miután csak két nemzet folytatta, nem vettem fel az országgyülések közé.

(A nemz. múz. levéltárából.)

X.

1614. apr. 13.

Angyalosi Mihály levele a nádorhoz, ki a megyesi országgyülésről Mehemet csauszt a nádorhoz kísérte. (V. ö. VI-ik k. 334. és 441. ll.)

Illustrissime domine etc. Servitiorum meorum etc.

Az szent isten Nagodat kgls uram minden kedves boldog áldásival áldja meg. Kgls uram Nagodat énnekem is levelemmel meg kölleték keresnem, minthogy az én kgls uramtól az erdéli fejedelemtől Nagodhoz küldettem volt ezzel az hatalmas császár csauszával együtt, az ki szintén az portárúl jött. De minthogy Nagod bölcs ítéletinek úgy tetszett, hogy föl ne menjünk, hanem csak az, mely leveleket Nagodnak hoztunk, Nagod azt kívánja tőlünk, az Nagod bölcs ítéleti rajta. Én mostan nem az én kgls uram parancsolatja szerént viselhetem magam, hanem az Nagod tetszése szerint köll mindenekhez magamot accommodálnom. Miért küldték legyen ezt az csauszt Nagodhoz, az én kgls uram szóval is megizente vala Nagodnak én tőlem, az kit ez levelemben megírok Nagodnak. Az én kgls uram nem tud eleget gondolkodni róla, római császárnak ő felségének vagyon-e hírével, az vagy hogy nincsen, némely végházaiban levő tisztviselői ő felségének Erdélyhöz tartozó végházokot tartományokkal együtt elfoglaltak, az ki, tudom, Nagodnál is nilván lehet, az kit megértvén az hatalmas török császár fővezérivel együtt, fölöttébb fölindúltak volt rajta; az én kgls uram penig minthogy fölöttébb megúnta az sok háborúságot, levelével megcsendesítötte az hls. császárnak s mind az fővezérinek haragját, meddig immár ez az csausz vissza nem tér, annak válaszvitelét várják. Az szóval való izenet pedig csak ez az csausztól, ha meg akarja-e az római császár ő fölsége az törökkel az frigyet tartani, vagy hogy föl akarja bontani, az elvött várakot visszaadassa, ha hon pedig vissza nem adatja ő fölsége, itt az frigy-fölbontásra mindjárást okot ad mind ő fölsége s mind Nagtok. Most Nagtoknak mind az

békesség s mind az háborúság keziben vagyon; ha Nagtok akarja, most könnyebben hozzá térünk az békességhöz, hogysem mint az háborúsághoz. Az én kgls uram mind isten előtt s mind az világi emberek előtt protestál, hogyha valami háborúság indúltatik, nem az én kgls uram leszen az oka, hanem azok, az kik azféle mód nélkűl való dologban adták magokat. Nagodnak én erről többet nem írok, mindeneket bevségesen eszében vehet Nagod mind az htls császár leveléből, mind penig az én kgls uram leveléből, kivánságok mi legyen. Nagodat azon kérem mint kgls uramot, mentől hamarabb lehet, Nagod írjon választ, mert ímmár hogy itt Kassán vagyunk is, ma tizenharmadik napja; az csauszt fölötte igen nehezen tarthatom, ímmár egy nihányszor el akart menni; ha bocsátanók, válasz nélkűl is mindjárást elmenne. Tudja penig Nagod az töröknek sok hitetlenségét, egy szavával nagy háborúságot indíthat. Isten Nagodat sok esztendeig szerencsésen éltesse, szent lelkivel az isten vezérlje az Nagtok elméjét az békességnek utjának föltalálására. Datum Cassoviae, die 13. Aprilis, anno domini 1614.

Nagodnak alázatos szegín szolgája
Angyalosi Mihály.

Kívül ugyanazon kézzel: Paria literarum Michaelis Angyalosii legati Transsylvaniensis ad palatinum regni Hungariae datarum (*más kézzel*) de negotiis Transsylvanico-Turcicis.

(Másolata m. k. orsz. ltár kincst. osztály Act. Thurz. Fasc. 5. Nro 21.)

XI.

1616. decz. 31.

A magyarországi követek előterjesztése Bethlen Gáborhoz a fegyverszünet megkötése érdekében (V. ö. VII-ik k. 69. l.)

Illustrissime Princeps Domine domine nobis gratiosissime. Humilimam servitiorum nostrorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae addictissimam commendationem.

Az minemű követségben generalis urunktól ő nagyságától ide Nagyságodhoz bocsáttattunk, nyelv szerént ímmár Nagyságodnak proponáltuk, mindazáltal, mivel Nagyságod kévánta tőlünk, hogy az mi követségünknek summáját in scriptis adjuk be Nagyságodnak, akaránk breviter azt a szerint comprehendálnunk.

Ő nagysága generalis urunk e felől izent Nagyságodnak, hogy császár urunk ő felségével, az mi kegyelmes urunkkal

való confederatiót meggondolván Nagyságod és azt is, annak megtartására minémű kötelessége legyen Nagyságodnak, az hadait oszlassa el Nagyságod; holott azokot az csavargókot, kiktől Nagyságodnak iniuriája esett, megbűntette Nagyságod, az kik peniglen azokban elszaladtak, azoknak jó részét Nagyságod fizetésére meg is fogatta és most is Nagyságod hatalmában vadnak, megbűntetheti Nagyságod, a mint akarja.

Ha penig Nagyságodnak valamelyik urakra vagyon suspiciója, a mint palatinus uram is a felől Nagyságodat megtalálta, terjeszsze ő felsége eleibe Nagyságod követi által minden iniuriáit, és az confederatio szerént csendesen ő felségével végezzen, ne fegyverrel vegyen igazat magának, kiből csak az magyar nemzet veszedelme következik és az szent békeség is felbomol.

Császár urunk hajdú városit az ő Felsége hűségétől ne idegenítse el Nagyságod, mivel ez directe az confederatio ellen vagyon és ennél is ok adatik arra, hogy ő felsége hadait erre fordítsa és az hitetlenségért őköt is meg ne büntesse; sőt levelének folyását is rendelje úgy Nagyságod, hogy az ő felsége méltóságának ellene azok ne tendáljanak; mert azféle kemény írásokkal igen megbántódik ő felsége, holott azféle motusok nem ő felsége akaratjából történtenek, kikről ez ideig is provideált volna ő felsége, ha debito tempore ez felől megtalálta volna Nagyságod.

Izene továbbá Nagyságodnak e felől is ő Nagysága, hogy nem kellett volna az ő felsége birodalmában ily haddal hostiliter kijőni Nagyságodnak és Szakmár vármegyében ennye kárt tenni; holott az ő felsége hadai Erdélyben nem mentek, semmit affélét nem cselekedtek, azt nem ő felsége akaratjából cselekedték, kiket eléggé megbűntetett Nagyságod.

Oszlassa el azért Nagyságod hadait és bocsássa el hova hamarébb követit ő felségéhez, hogy complacáltassanak minden controversiák és állattassék helyre az confederatio ily módjával, hogy efféle veszekedések ezután ne legyenek, hanem syncere és candide tartassék mindkét felől az confederatio, hogy az közönséges békesség is lehessen állandó.

Ezeket így megértvén Nagyságod, kérjük Nagyságodat, ne késleljen bennünket hova hamarébb kedves válaszszal generalis uramhoz visszabocsátani; mert ímmár eddig ő felségének is hírével lévén Nagyságod hadainak az ő felsége birodalmában bejöveteli, más gondviselése lészen ő felségének és abbeli kegyelmes resolutiójához kelletik annak utána ő Nagyságának generalis uramnak magát alkolmaztatni, kikből mik jőnének

ki, hagytuk az Nagyságod bölcs ítéletire. Ultima Decembris 1616.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

Servitores addictissimi
Michael Karoli et
Georgius Hoffman.

Egykorú másolata, Kolozsvár város követének a tanácshoz Váradról 1617. jan. 4-dikén írt leveléhez mellékelve, *Kolozsvár város levéltárában* (Fasc. II. Nr. 58)

Jegyzet. A VII-ik k. 169-ik lapján Sepsey Laczkó után azt írtam, hogy a generalis követe Bethlenhez Szécsy György volt. Tévedtem; mint e levél igazolja, a követek Károli és Hoffman voltak, s a fegyverszünet valószínűleg decz. 31-én köttetett meg.

TARTALOM.

XX. fejezet. 1622—1629.

	Lap
1622. máj. 1—23. Kolosvári országgyűlés	3
» szept. 29—oct. 27. Beszterczei országgyűlés	14
1623. máj. 14—jún. 6. Gyulafehérvári országgyűlés	19
1624. jún. 23—júl. 9. Gyulafehérvári országgyűlés	39
1625. máj. 1—29. Gyulafehérvári országgyűlés	48
1626. máj. 24—jún. 17. Gyulafehérvári országgyűlés	60
1627. ápr. 1—28. Gyulafehérvári országgyűlés	70
1628. ápr. 9—máj. 5. Gyulafehérvári országgyűlés	78
1629. ápr. 8—24. Gyulafehérvári országgyűlés	83

Törvények és Okiratok.

I. 1622. márcz. 19. Meghívó a Gyulafehérvárra máj. 1-ére hirdetett országgyűlésre 89

II. 1622. márcz. 24. Bethlen Gábor jelentése Ferdinándnak a kassai értekezlet lefolyásáról 90

III. 1622. máj. 1—23. A kolozsvári országgyűlés törvényei . . 92

IV. 1622. okt. 8. A székelység ügye a beszterczei országgyűlésen 104

V. 1622. szept. 29—okt. 21. A beszterczei országgyűlés törvényei 107

VI. 1622. nov. Thurzó nádor válasza Bethlen levelére a szemére hányt séralmek ügyében 118

VII. 1622. nov. 19. Bethlen Gábor a szebeni tanácshoz, a portai adóhoz szükséges aranypénz kiszolgáltatása ügyében . . 121

VIII. 1623. ápr. 3. Meghívó a máj. 14-én Fejérvárra hirdetett országgyűlésre 122

IX. 1623. máj. 1. Ferdinánd király levele Bethlenhez, melyben tudósítja, hogy Szentkeresztit és Izdenczit követekül küldi hozzá 123

Lap

X. 1623. máj. 14—jún. 6. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei 123

XI. 1623. ján. Gál Péter Bethlenhez Eszterházy Miklóstól küldetett követnek jelentése 136

XII. 1623. ján. 18. Bethlen Gábor kiváltságlevele a zsidók számára 143

XIII. 1623. júl. 9. A császártól Bethlen Gáborhoz küldetett két követnek, úgymint Szentkereszti Jakabnak és Izdenczy Andrásnak hivatalos tudósítása 145

XIV. 1623. júl. 25. Bethlen Gábor hadfelkelési parancsa Fejérvármegyéhez 159

XV. 1623. aug. 19. Bethlen válasza a császárnak a beszterczebányai tárgyalások ügyében 161

XVI. 1623. aug. 29. Ferdinánd menedéklevele Bethlen biztosai számára a beszterczebányai értekezletre 163

XVII. 1623. szept. 17. A Bethlen mozdulatait hírül adó tudósítás 165

XVIII. 1623. okt. 10—1624. febr. 2. A Ferdinánd és Bethlen G. közt kötött fegyverszünet. 166

XIX. 1624. jan. 5—18. Megbízó levél a bécsi követek számára 223

XX. 1624. febr. 17. Királyi határozat a béke dolgában . . 225

XXI. 1624. febr. 27—máj. 8. A bécsi béke és fegyverszünetek 226

XXII. 1624. jun. 23—jul. 8. A fehérvári országgyűlés törvénye s irományai 233

XXIII. 1624. oct. 30-án. Bethlennek Gál Péter által Ferdinándhoz küldött válasza 242

XXIV. 1624. nov. 9. A Bethlen követinek adott királyi válasz. 1624. nov. 9-ről. 242

XXV. 1624. nov. 22. Az erdélyi rendek kezes levele Péchi Simonért 244

XXVI. 1625. márcz. 21. apr. 15. Bethlen alkudozása a császárral a rosz pénz forgalmon kivül helyezése ügyében . . 246

XXVII. 1625. máj. 1—29. A gyulafehérvári országgyűlés irományai 254

XXVIII. 1625. jun. 18. Bethlen Gábortól Sennyey Istvánhoz Réczey követsége ügyében 303

XXIX. 1635. aug. 24. Bethlen Gábor nyilt parancsa, melyben magyarországi vármegyéiben szabadságot ad mindazoknak, kiknek tetszik katonáskodni a király zászlaja alatt 307

XXX. 1625. decz. 12—1626. febr. 24. A rosz pénz ügyében kiadott rendeletek 309

XXXI. 1626. máj. 24—jún. 17. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei 312

Lap

XXXII. 1626. aug. 21. Bethlen kapitányaival tudatja hadba szállásának okait 354
XXXIII. 1626. szept. 25. Bethlen István rendelete Tholdalaghoz a határszélek megerősítése ügyében 357
XXXIV. 1626. decz. 28. A pozsonyi béke mellék okiratai . . . 359
XXXV. 1627. febr. 19. Bethlen és Ferdinánd biztosai közt levélváltás a tokaji egyezkedés ügyében 362
XXXVI. 1627. febr. 25. Meghívó a gyulafehérvári országgyűlésre 365
XXXVII. 1627. ápr. 4—30. A fehérvári országgyűlés törvénye s irományai 366
XXXVIII. 1627. máj. 19. A tokaji kiegyezés okiratai 418
XXXIX. 1627. oct. 2—nov. 1. Bethlen Gábor Ormánközyt a császárhoz küldi, hogy Lustrier portai követ magatartása ellen panaszt emeljen 430
XL. 1627. okt. 22. Újabb limitatio 434
XLI. 1628. ápr. 9—máj. 5. A fehérvári országgyűlés irományai 481
XLII. 1628. máj. 12—jún. Cserényi Farkas követsége a császárhoz 488
XLIII. 1629. ápr. 8—24. A fehérvári országgyűlés irományai . 491
XLIV. 1629. máj. 5. A fejedelem nyilt parancsa a katonák zsarolásainak meggátlása ügyében 502
XLV. 1629. máj. 31—jún. 25. Ornay Gáspár követsége Ferdinándhoz 505
XLVI. 1629. júl. 23. Bethlen Gábor rendelete a méz és viasz egyedárú behozatala ügyében 507

Függelék.

I. 1561. okt. 28. Meghívó a kolozsvári országgyűlésre . . 513
II. 1571. febr. 6. János Zsigmond a szultánnak; mentegeti magát, hogy az erdélyi rendek sürgetésére kénytelen volt Békes Gáspárt kiküldeni, hogy a keresztyén fejedelmeknél nőt szerezzen neki 514
III. Fejedelmi előterjesztés az 1694. aug. 16-ik országgyűlésre 517
IV. 1599. okt. 14. Bocskay válasza az erdélyi rendeknek 1599. okt. 14-ről 520
V. 1607. márcz. 2. Az erdélyi rendek levele a magyarországi törvényhatóságokhoz: a szabad fejedelemválasztás ügyében 526
VI. 1608. aug. 9. Fejedelmi előterjesztések az 1608. aug. 9-én tartott fehérvári országgyűlésre 529
VII. 1611. apr. 19. Nagymihályinak a nádor Báthoryhoz s a

Lap

szebeni országgyűlésre küldött követének jelentése a fejedelemmel kezdett tárgyalásokról 530

VIII. 1611. szept 29. Meghivó a Kolosvárra okt. 10-ére hirdetett országgyűlésre 530

IX. 1614. jan. 13. Az erdélyi magyar és székely rendek levele a szász törvényhatóságokhoz a szászokkal fenforgó viszályok ügyében 534

X. Angyalosi Mihály levele a nádorhoz, ki a megyesi országgyűlésről Mehemet csauszt a nádorhoz küsérte 537

XI. 1616. decz. 31. A magyarországi követek előterjesztése Bethlen Gáborhoz a fegyverszünet megkötése érdekében 538

HIBAIGAZITÁS.

Az 1625-iki és 1626-iki limitatioba egy értelem zavaró hiba csúszott be, melyre különösen figyelmeztetjük az olvasót. Ugyan is a 282-ik l. 13-ik sor, 283-ik l. 11-ik sor, továbbá 333-ik l. 7-ik sor és 334. l. 8-ik sor »*házi bárány*« helyett mindenütt »*hasi bárány*« olvasandó.